BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE ZARAGOZA

SIGNATURA: I – 214

Magni, Jacobus. Sophologium, seu de inquirenda divina sapientia. Lugduni. 1480.

10 1

Sphelogium

Teebis Magni

Jacobi Magni Toletani. Erem. Ord. D. Aug. claruit sub Venceslao Imper. a. D. 1400. Sixt. Sen. Bibli. lib. 4. fol. 467

Sequitur tabula capitulorum sophologii. Et primo capitula primi libri

Capitulum primum quod sapientia facit felices · 1 ·
Secundum quod veteres amauerunt sapientiam 1
Tercium quod quondam femine artes inuenerunt 2
Quartum de studio sapientie a iuuentute · 2 ·
Quintum quod sapientia est necessaria regibus 3 ·
vi · quod sapiens omnia possidet et fatuus nihil · 2 ·
Septimum de dispositione ad sapientiam et de quiete contemplantium
Octauum quomodo sapientia omnia vincit · 5 ·
Nonum quomodo est iugiter studendum · 5 ·
Decimum quomodo non sufficit audire sed legere oportet
Vndecimum de habitudine et modo docendi · 7 ·
Duodecimum de vera philosophia / eius de descriptione et vsu · · 8 ·
xiii · de dignitate et vtilitate sapientie · 8 ·
xiiii · de famosis illustribus philosophis qui sapientiam amauerunt · · 9 ·
xv · de studiis ac sectis philosophorum · 10 ·
xvi · quod magice artes sunt inutiles / ac improbande · 11 ·

Capitula secundi libri qui est de inuentione scientiarum

Primum de inuentione grammatice atque litterarum · 12 ·
Secundum de inuentione logice · 14 ·
Tercium de inuentione rethorice · · 14 ·
Quartum de inuentione poetrie · 14 ·
Quintum de famosis poetis / quomodo poetria non est contemnenda · 15 ·
Sextum de inuentione arismethice · 16 ·
Septimum de inuentione geometrie et eius vtilitatibus 16
Octauum de vtilitatibus musice · 17 ·
Nonum de inuentoribus musice · · 17 ·
Decimum de inuentoribus astrologie · 18 ·
xi · de medicina et eius inuentoribus · 18 ·
xii · de legibus et earum inuentoribus 18 ·
xiii · de pollitica et regimine ciuitatis 18 ·
xiiii · de regimine principis · 19 ·
xv · de legibus diuinis et humanis · 19 ·
xvi · de economia et regimine domus · 20 ·
xvii · de regimine patrisfamilias · · 21 ·

Capitula tercii libri in quo tractatur de amore virtutum ·

Primum quomodo virtutes naturaliter appetende sunt 21 ·
Secundum quod natura capit virtutes · 22
Tercium quomodo virtutes non querunt mercedem temporalem · 23 ·
Quartum quod virtus consistit in medio 24
Quintum quomodo mens naturaliter respuit vicia · 24 ·
Sextum de honestate vite interius et deforis · 25 ·
Septimum de bona consuetudine · 26
Octauum quomodo est vitanda mala vita et mundi vanitas · 27 ·
Nonum quod mala est peccandi opportunitas · 27 ·
Decimum de cautela vitandi et cognoscendi peccata · 28 ·
Vndecimum quomodo vitanda sunt peccata leuiora ne grauiora contingant · 28 ·
Duodecimum de sinceritate vite antiquorum · 29 ·
Tredecimum de odio peccati · · 30 ·

Capitula quarti libri in quo tractatur de virtutibus theologicis

Primum quod credendum est articulis fidei · 30 ·
Secundum de cultu et veneratione dei · 32 ·
Tercium de ydolatria et nominibus deorum et dearum · 33
Quartum quomodo per fidem saluamur · 34 ·
Quintum de consolatione spei · 34 ·
Sextum de perpetuitate anime et consequenter de spe vite future · 35 ·
Septimum de caritate et bona amicicia · 36
Octauum de vera amicicia et eius vtilitate atque fidelitate · 37 ·
Nonum de correctione caritatiua · 39 ·
Decimum de pietate · 39 ·
Vndecimum de pace et concordia · 40 ·
Duodecimum de vero et ficto amore · 41 ·
xiii · de adulatione que ficta est amicitia · 4[illegible]
xiiii · de hospitalitate · 42 ·

Capitula libri quinti in quo agitur de quatuor virtutibus cardinalibus

Capitulum primum de vera iusticia · 43 ·
Secundum de aduocatorum eloquentia 44
Tercium de equitate iudicum · 44 ·
Quartum de misericordia iudicis · 45 ·

0 3774

Quintum de virtute temperantie. 46.
Sextum de modestia lingue. 47.
Septimū d vitādo medacio ⁊ piurio. 47.
Octauū de regimine tēperato corpis. 48.
Nonum de prudencia acquirenda. 49.
Decimū de puidentia circa fortuita. 49.
Undecimum de facili credulitate reprobanda. 51.
Duodecimum de stulticia fugiēda. 51.
Tercdecimū de stulto amore cauendo. 52.
Quartumdecimum de habenda fortitudine ⁊ constantia mentis. 52
Quintumdecimum de perseuerantia in bono habenda. 53
Decimumsextum de constantia qualiter nullus debet ab ea recedere. 54.
Decimumseptimum de manutenenda constantia. 55.

Capitula libri sexti. in quo agit de septem peccatis mortalibus/ ⁊ de virtutibus eis contrarijs.

6. septē pctis mortalibus et septē virtutibus contrariis.

Primuz quomodo humilitas placet ⁊ exaltat. supbia vero deprimit. 57.
Secundum de humilitate. 58.
Terciuz quomodo humilitas facit homines acceptos. 58.
Quartū. de supbia qliter fugienda ē. 59.
Quintū. d vana glia mime affectāda. 60.
Sextum. de paciencia habenda. 61.
Septimum. de ira vitanda. 62.
Octauum. de odio ⁊ crudelitate. 62.
Nonum. de contencione ⁊ pcacitate. 64.
Decimū de abstinencia ⁊ sobrietate. 66.
Undecimū de ebrietate. 67.
Duodecimum de vicio gule. 67.
Tredecimuz de pnia nō differenda. 67.
Decimūquartum de liberalitate. 68.
Xv. de bñficijs cito ⁊ gratuite datis 68.
Decimūsextū. de bñficijs cognoscēdis. 69.
Decimumseptimum. de sufficiētia ⁊ pauptate voluntaria. 70.
Xviij. de auaricia vitanda. 70
Xviiij. de rapina ⁊ fraude. 71.
XX. de fortuna ⁊ eius instabilitate. 72.
XXi. de ɔtemptu diuiciaꝝ atq̄ secli. 73.
XXij. de contemptu diuitiaꝝ. 74.
XXiij. de negligentia. 74.
XXiiij. de castitate ⁊ pudicitia. 75.
xxv. de luxuria vitanda. 77.
xxvi. de voluptate carnis. 78.
xxvij. de inuidia. 79.

Capitula septimi libri. in q̄ agit de morte ⁊ consideratōne eius.

7. de morte et eius ɔsideratione

Primum de miseria ⁊ breuitate huius vite. 80.
Secundum quō vita presens est carcer anime mediante corpore. 80.
Tercium de contemptu mortis. 81.
Quarium de ppetuitate ⁊ consideracione bone mortis. 82
Quintum de paciētia mortis sub spe glorie future. 83.
Sextum de resurrectione mortuoruz/ ⁊ immortalitate anime. 83.
Septimum de consideratōne mortis 84.
Octauum de puidentia futurorum. 85.

Capitula octaui libri. in quo tractatur de statu ecclesiasticorum.

8. de statu ecclesiasticorum

Primum qualiter viri ecclesiastici/ debēt habere curā de subditis in moribus ⁊ scientia. 84
Secundum de exemplaritate platoꝝ. 86.
Tercium de electione plati. 86.
Quartum quomodo non debet elegi fauorabiliter prelatus. 87.
Quintum de moribus sacerdotum/ ⁊ viroꝝ ecclesiasticorum. 88.
Sextū de ɔtinētia viroꝝ ecclasticoꝝ 88
Septimū de moribus platorum 89.
Octauum de oracione facienda/ sic vt vnus oret pro alio. 89.
Nonum de predicatoribus. 90
Decimum de scolasticis. 92.

Capituli noni libri. in quo tractatur de statu principū/ ⁊ nobiliū

9. de statu principum

Primum de clementia principum. 92.
Secundum de bonis principum. 93.
Tercium de mia ⁊ pietate pncipum. 94.
Quartum quomodo pncipes debent colere deum ⁊ ecclesiam. 94
Quintum de moribus principum. 95.
Sextum de vitijs principum. 95.
Septimuz de pacientia ⁊ clementia principum. 96.
Octauum de ludis principum. 96.
Nonum de dominio principum quomodo debet esse virtuosum. 97.
Decimum de tiranno. 98
Undecimum de iusticia principum. 98
Duodecimum quomodo omnis victoria a deo est. 99.
Tredecimuz de humilitate principū. 99.
Decimūquartū de castitate pncipum. 100.
Decimumqntū de moribus pncipuz 100
Decimūsextū de liberalitate pncipuz. 101.
Decimūseptimū de pacientia pncipū. 102.
Decimūoctauum de legibus. 103
Decimūnonū de consilio principum. 103.
Vicesimum de militibus. 103.
Vicesimūprimū de fidelitate militū. 104.
Vicesimumsecundum. de bellis. 104
Vicesimūterciuz de regimie milituz 105.

Capitula decimi libri in q̄ tractatur de diuersis statibus viuētium sub principe.

10. sequitur de diuersis statibus viuentium sub principe.

Primum de diuitibus ⁊ eoꝝ statu. 106.
Secundum de paupib' et eoꝝ statu. 107.
Tercium de mercatoribus. 108
Quartum de seruis ⁊ laboratoribus 109.
Quintum de peregrinatōne. 109.
Sextum quomodo senes debent esse venerabiles ⁊ virtuosi. 110.
Septima de sapientia senum 111.
Octauum de iuuenibus et eoꝝ statu. 112.
Nonum quomodo cōiuges debent cōuiuere in amicicia. 113.
Decimum de fidelitate coniugum. 113.
Undecimum quomodo coniugia legittime sunt contrahenda. 114
Duodecimū de parentib' erga filios 114
Tredecimum de filijs erga parentes. 115.
Decimumquartum de obedientia filioꝝ erga parentes. 115.
Decimūqntum de mulieribus. 116.
Decimumsextum de virginibus. 117.
Decimum septimum de viduis. 118.
Finit tabula huius libri.

Doctissimi atq; excellentissimi patris: sacrar litterarum doctoris devotissimi: fratris Jacobi magni religionis fratrũ heremitarũ: sancti Augustini sophologium incipit. Cuius pncipalis intentio est inducere legẽtis animũ ad sapie amorẽ.

SERENISSIMI atq; christianissimi principis francor regis confessori. d. Michaeli: diuina prouidente gracia episcopo antisiodorensi: sui pconũ humilis capellan⁹ frater iacobus magni/ordinis fratrum heremitarum sancti augustini ppetuum famulandi affectum. Antiqr philosophor atq; doctor memoratu digna eligere/ ⁊ electa in summã ordinatã redigere: q̃ sit vtile/q̃q; conducibile nostri tpis studiosis hominibus/dignissime pater tuo relinquo iudicio. Quippe qui id/tum experientia/tum lõgo rer vsu didicisti. Eapropter p̃sentem libellum/ex antiquor poetaruz/orator/atq; philosophor grauib⁹ sententijs precipue collegi. ⁊ tuo grauissimo iudicio castigandum dedicaui.

Diuiditur aũt p̃sens opus in decez libros ptiales. Quor primus est de amore sapie: cõtinens sedecim capĩa.

Capitulum primum. qualiter sapientia reddit homines felices

Dicit Aristo. x. ethicor/ q hõ sapiens maxime felix est. Et sene. ad lucil. Beatã (inquit) vitã sapia pfecta efficit. Et sequitur. Scio neminem bñ viuere sine sapie studio. Vñ veteres philosophi acqsitis vite necessarijs incipiebãt philosophari: inq̃t ar. phemio meth. Quo eñ iure tã famosus salomõ habetur. Nẽpe sapie munere obtinuit p̃ncipatũ ⁊ honorẽ. Jp̃o dicẽte de sapia. ppo sui (inquit) illã regnis ⁊ sedibus. Et seq̃tur. Infinit⁹. n. ẽ thesaurus hoib⁹. Et puer. ij. Melior ẽ (inq̃t) acq̃sitõ ei⁹ acq̃sitõe auri ⁊ argẽti. Jp̃a. n. ẽ p̃ciosior cũctis opib⁹. Quid ãpli⁹? nã phi veteres imaginẽ sapie in forib⁹ oĩm tẽplor pingi faciebãt. ibiq; scribi: vs⁹ me genuit. pepit memoria: sophiã me vocãt greci: latini sapiaz. ecce q̃ amabilis grecis ⁊ latinis fuit. Ubi aũt sapiẽtiã nõ amant: q̃ legibus ritis nutũ pferũt corruptũ. qd fecisse gẽtiles q̃sdã narrat poli. li. iiij. c. vi. q̃ tñ gẽtiles se iactabãt sapie fore amatores. Attẽdat igit lector q ille sapiam amat: q̃ vere scie opa ↄfirmat. De tali loq̃ns sapiẽs sap. sa. viij. ait. Hãc amaui ⁊ exq̃siui a iuuẽtute mea. ⁊ q̃siui eã michi spõsã accipe. Et ibid. vij. optaui ⁊ datus ẽ mihi sens⁹. iuocaui te. ⁊ veit in me spũs sapie. q̃. n. pacto phi ita vocati sũt? nã phia amor sapie ẽ. Quobrẽ phũs nom ẽ honoris. Vñ alpho. li. suo d diffinitõe sapie. Phia (inq̃t) est diuinar hũanarq; rer cognitõ/ cũ studio bñ viuẽdi. Ubi igit sapiẽtes nõ sũt. q̃r studia patẽt criminosa. Nã vbi malicia: ibi aut ñ est. aut vacat, da sapia. rurs⁹ posco cõspiciam⁹ q alexãder toti dñans orbi/ sapiam sibi elegit amicã. cui⁹ ope poti⁹ q̃ virib⁹ sublimat⁹ ẽ. Habuit eñ aristotilem in doctorez

narrāte a gel li noctium acticarum.
Vñ pater alexandri scȝ philipp⁹ ma-
cedo alexandro nato / aristoteli misit
eplām talem scȝ philippus aristoteli
salutem. Filiū (inquit) michi genitum
scio. q̄ ꝓpter dijs grās agere debeo: nō
quia natus est mihi: sed qꝛ tuis tem-
poribus ipsum nasci cōtigit. spero n.
ꝙ tua eruditōne fiet dignus regno.
Insup alexander neq̄ libro de natu-
ris refert q̄liter arist. occasione alex.
logicam scripsit. Et sedulus naturaꝝ
inquisitor extitit. Ecce q̄ laudabile ē
ꝑncipem amatorem sapīe fore: cuius
occasione sapiētes fiūt sapientiores. ⁊
suos ꝑncipatus ꝑ sapiam reddūt sta-
biliores. Adhuc inquiramus q̄liter ꝑ
studio alexāder vitā exposuit. narrat
enī alex. neq̄. vbi supra. quō alexāder
in vase vitreo mare intrauit: vt pisci
uꝫ naturas dep̄hēderet. Ceteꝝ (inq̄t)
plinius alexander inflāmatus cupi-
dine cognoscendi aīalium naturas.
Aristoteli summo in omni doctrina /
multa milia hoīm conuocauit. Itaq̄
totius asie atq̄ grecie aīalia venatu /
⁊ aues aucupio capi fecit: quisq̄ de q̄-
libet specie aliqd̄ haberet: vt nullius
rei naturā ignoraret. cuius occasione
aristo. fere q̄nquaginta volumina de
animalibus scripsit. Rursus seneca
eplā. xciij. alexāder (inquit) geometri-
am studuit: et cū sciuisset ꝙ terra taꝫ
modica erat: tūc ait. ꝙ alexāder mag-
nus vocari nō debebat: eo ꝙ pugillo
terre domiabat. Itaq̄ geometrie stu-
dio sui dominij q̄titatē agnouit. His
igitur narratōnibus ꝯcluditur: ꝙ qui
fama ⁊ honore cupit dotari: sollicite
debet sapiam venerari.

Ca. ij. quō veteres sapiaꝫ amauerūt

Lixes (vt tradit Ouidius. ix.
methamorphoseos) ꝯtra her-
culem militie gloriam obti-
nuit: cum sapiens esset. Ille autē for-
tissimus leoniſq̄ dep̄ssor. Nam illu-
striorēꝫ reddit sapia virꝫ q̄ corpis vi-
res. Unde apulei⁹ li. de deo socratis.
si laudas (inq̄t) virꝫ qꝛ diues: hoc for-
tune debetur. si qꝛ fortis: egritudie fa-
tigabitur. si qꝛ nobilis: nō ip̄m sed pa-
rentes eius laudas. si qꝛ pulcher: pul-
critudo in senectute abiet. sed si lau-
das virꝫ quia sapiens / ⁊ q̄tumlibet
bonis moribus ornat⁹: tunc ip̄m virꝫ
laudas. quia hoc non est etate cadu-
cum, casu ve pendulum: nec a genito-
ribus hereditariū. hec in effectu apu-
leius. Ceteꝝ veteꝝ studia ꝯmemore-
mus. Narratur enī in ꝓlogo hystorie
tripartite. q̄liter theodosius in armis
ꝑ dieꝫ exercitabat. et nocte libros sol-
licite intuebat. q̄ppter maxim⁹ fuisse
naturalis ex dictis zozomei colligitur.
Vñ boetius p° de consola. narrat pla-
tonē dixisse ꝙ res. p. felix esse incipet:
si eā studiosi sapie regerēt. vel si ei⁹
rectores sapie studere ꝯtigisset. Ideꝫ
ponit valerius li. vij. ca. i. Idemq̄ so-
cratem dixisse narrat policraticus li.
iiij. c. vi. q̄ tn̄ socrates ab apolline sa-
pientissim⁹ vocatus est. Quid ampli-
us? Nūquid abrahaꝫ (qui fuit pater
multaꝝ gentiū) peritus fuit in omni
sapia egyptioꝝ? actuū. vi. Numquid
Dauid habuit sapiam sicut angelus
dei? ij. regū. xiiij. Nunquid salomō pe-
tiuit sapiaꝫ ad regendū populū: ⁊ ob-
tinuit? iij. regū. iij. Nam regale opus
est sapere ⁊ dijudicare. vt ait tullius
li. p̄mo. de diuinatōnib⁹. Vñ eccl. x. iu-
dex sapiens iudicabit populum suuꝫ.
Rursus et alios legimus principes
sapientie studium dilexisse. Nero enī
q̄uis crudelis esset: elegit tamen sene-
cam sapientem in doctoreꝫ. qui de cle-
mentia librum eius occasione scrip-
sit. Nunquid traianus habuit plutar-
cuꝫ? Cuius occasione factus est liber
d̄ instructione traiani. vt patet ex epi-
stola quam scripsit. in qua traianus
plus laudabat sapientiā plutarci q̄
suam fortunam vel potentiam. Cete-
rum de iulio cesare legimus. ꝙ studi-
osissimus extitit. cursumq̄ solis inue-
stigans / dies per horas ⁊ momenta
diuisit. bisextum inuenit. multosq̄ li-
bellos scripsit. vt patet li. de vita ce-
saris ꝑte prima. De cuius doctrina
solinus li. p̄mo ca. p̄mo. doctrina (in-
quit) iulij. recta rōne fundata est. Et
eodem libro parum ante finem: cesa
sare (inquit) nullus celerius scripsit.
nullus velocius legit. Unde quatuor
epistolas simul dictasse perhibetur.
His igitur principatus debebatur:
quia sapientiam dilexerunt. per quā
reges regnant. ⁊ ꝑncipes imperant.
Unde seneca epistola nonagesimaq̄r-
ta. In illo seculo quod aureum voca-
batur / sapiētes regnabant. qui vtilia
suadebant ⁊ inutilia dissuadebant.
cauebāt pericula ⁊ augebant benefi-
cia. Hos ergo principū sapientia est.
Vñ narratur i ecclesiastica hystoria.
ca. v. qualiter ptolomeus sapientiaꝫ
dilexit non solum humanaꝫ sed diui-
nam. Unde septuaginta interpretes
cōuocauit. vt noticiā diuine legis ha-
beret ⁊ sapiētibus regni sui commu-
nicaret. Idem tangit augu. xviij. de
ci. dei. ca. iiij. Rursus de Karolo ma-
gno legim⁹ ꝙ studiosissim⁹ fuit. ⁊ in
li. august. precipue legit. alcuynumq̄
doctorem elegit: a quo dyaleticam / re-
thoricam et astrologyam didicit. Vir
igitur illustris fieri cupiens: si doctus
non sit: doctoreꝫ habeat: ut sapiens fi-
at. Nam dauid secū habebat nathā
ꝓphetaꝫ ⁊ sadoch sacerdotem: vt sapi-
entum consilio non egeret. His igitur
narrationibus concluditur: ꝙ sapien-
tia studiose querenda est: vt honoris
nomen adipisci possit. Quod obtinue-
runt hij qui sapientiam dilexerunt.
Cuius amor artes scientiasq̄ singu-
las ministrauit. Quis enim dedit mo-
isi. vt litteras inueniret? Unde habu-
it gorgias rethoricam. Appollo medi-
cinam. pithagoras arismeticam. Ju-
lo geometriam. Abrahaꝫ astronomi-
am. Jubal musicam. Phoroneus / So-
lon aut ligurgus leges. Hi enim hec
omnia inuenerunt: eo ꝙ sapientie stu-
dio adheserunt.

Ca. iij. quō femie q̄ndaꝫ artes inuenerūt

Lurimas artes atq̄ sciencias
olim femine repererunt. sua
q̄ prudentia plura regna du-
xerūt. ⁊ hec omnia sapientie dono: cui
adheserunt. Nam Ysis regina egip-
tiorum litteras egipcias inuenit. vt
ponit Ysidorus li. p̄mo ethimologya-
rum. Et carmētis nympha / alio noīe
dicta nychostrates primas litteras
tradidit italicis. ⁊ noema soror tubal
caym mechanicas adinuenit artes.
Eritrea q̄q̄ atq̄ tyburtina alieq̄ sy-
bille futura multiplici carmie descrip-
serunt. prout narrat lactā. li. x. Sybil-
larum rursus libia sua sapientia diri-
gente gloriosissime regnauit. Itaq̄
meruit: vt suo nomine regnū suuꝫ nū-
cuparet. Abnathea quoq̄ (alio nomi-
ne dicta deiphebes) virgo fuit incli-
ta ⁊ annis longeua. ⁊ refrenantibus
poetis sua virginitate diuinitateꝫ ob-
tinuit. vaticiniaq̄ plurima scripsit in
baione iuxta lacum: vbi suum dicitur
fuisse oraculum. qd̄ quidem oraculuꝫ
vsq̄ in hodiernū dieꝫ intuentibus in-
ducit admirationeꝫ. De hac refertur
ꝙ plurima secla vixit. Et tarq̄no pri-
sco. ix. libros (q̄s ediderat) attulit. de
q̄bus tres cōbussit. ⁊ sex residuos ro-
mani cū magna diligentia seruaue-
runt. Ceteꝝ semyramis regina vetu-
stissima sua fortitudine ⁊ sapientia /
regna plurima subiugauit. arma q̄
viris intollerabilia portauit.

Opis q̄ (alio nomine dicta ops) femi-
na fuit que sua prudentia iouē nep-
tūnum/atqꝫ plutonē/suos filios/vna
cum saturno contra hostes seuissimos
a morte liberauit. Et ideo fuit adepta
tam grande nomen: vt ipsa diceretur
mater deoꝝ. Unde publica templa si-
bi consecrata fuerūt. Rursus iuno q̄
fuit opis filia/⁊ ioui tandem nupta:
olim regina celoꝝ arbitrata est. Et vt
eius memoria non periret sibi tem-
plum grande fecerunt veteres. ⁊ ex
marmore vario eius ymaginē sculpi
fecerunt. in temploqꝫ ꝓposuerunt. Ce-
teꝝ minerua/alio nomine dicta pal-
las (vt quidam referūt) numeros pri-
ma reperit/⁊ in ordinē reduxit: qui-
bus vtimur vsqꝫ in hodiernū diē. De
ipsa ferunt poete: ꝙ ex osse tibie vnꝰ
auis /fistulas pastorales ꝑmitus in-
uenit. Dicunt tñ aliqui/ꝙ de calamo
⁊ nō de osse fistulā primo composuit.
Hec minerua apud athenienses dea
sapientie nūcupata est. Rursus mar
sepia /sua sapīa/⁊ fortitudine regna
optinuit. mamillamqꝫ dexteram ab-
stulit: ne a sagitatōnis exercitio impe-
diretur. Aragne q̄ asiatica atqꝫ febo-
sa femina fuit: que artē texture atqꝫ
lanificij reperisse fertur. His igitur
narratōnibus patet feminas sapien-
tie adhesisse. eiusqꝫ gratia nomen ho-
noris adeptas fuisse. Nūquid insuꝑ
alias feminas sapīa viguisse legimꝰ.
Nunquid rebecca suū filiū iacob in-
struxit: vt benedictionē paternā obti-
neret: suoqꝫ consilio a fratris ꝑsecutio-
ne liberauit: vt patet in genesi. Num
quid bersabee/ suo prudenti sermone
pro suo filio salomone regnum adep-
ta est: vt tradit liber regum. Hester
q̄ sua sapiēti locutōne/ab assuero re-
ge quod voluit obtinuit. Abigail etiā
sua prudentia: nabal virꝝ suū a mor-
te eripuit. Et iudith ab holoferne po-
pulum liberauit. Femine igitur sa-
piencie gratia viguerunt. suiqꝫ sexus
impositam cõsuetudinem cooperuerūt.

Ca. iiij. de studio sapīe a iuuentute

Apud hebreos mos olim erat
iuuenes instruere in his sciē-
tijs: que secure erant. vt reci-
tat origenes suꝑ cantica in principio.
Itaqꝫ non sufficit iuuenes erudire:
sed vlterius conspicere oportet /ne in
malis actibus seu moribus instruan-
tur. quia (teste aristot. ꝑo ethicoꝝ) in
his delectari est nobis naturale: in q̄-
bus ab infancia delectari incepimus.
Unde anshelmus li. de similitudinibus
ca. liij. mollis cera imaginē sigilli fa-
ciliter recipit. sed cum indurata fue-
rit/retinet. nec de facili dimittit. ado-
lescentes igit̄ ab exordio in sciētijs et
virtutibus instrui debent. ꝓut facien-
dum tradit august. xij. de ci. ca. li. In-
fans (inquit) suam capacitatem non
excedat: quasi diceret: ꝙ in sapīe stu-
dio tꝑamento regulari debet. Illoꝝ
iuuenū reꝓbanda est vita: q̄ꝝ occupa-
tio vanitas est. ⁊ senectꝰ moꝝ dissipa-
tio erit. scelerataqꝫ abyssus. Cur em̄
artes liberales dicunt̄: nisi q2 liberis
(signanter nobiliū) debent̄: a quibus
tñ communiter deseruntur. Utinā hi
attenderent: q̄nto sapīe studio ꝑdeces-
sores vacarūt/in senectute/pariter et
iuuentute. Narrat em̄. a. gelliꝰ li. vij.
ca. x. qualiter euclides sapīe studiū
tm̄ dilexit/vt periculo mortis se expo-
neret. quia nō obstante decreto athe-
niensium/socratis doctrinam audire
disposuit. Insuꝑ Hiero. epistola. xxx-
ij. narrat q̄liter aliqui philosophi ꝓp-
ter studium sapīe calcabāt honores.
alij ꝓijciebant diuitias. Alij acceptis
iniurijs gaudebāt. alij penas spreue-
runt. alij heremū intrantes /soli phi-
losophie se dedicarunt. Unde (teste
valerio li. viij. ca. vij.) charneades la-
boriosus ⁊ diuturnꝰ sapīe miles /no-
naginta annis studio sapīe vacauit.
ita ut studij causa nutrimentum sepi-
us accipere obliuisceretur. Insuper
hugo in dydascolon ꝑte. ij. narrat qua-
liter philosophi omnia relinquebant.
vt sapientie studio vacarent. Nam ꝑ-
menides. xv. annos in rupe egypcia-
ca sedisse legitur studij causa. Et pro-
metheus meditandi causa in monte
caucaso vulturi expositus memorat̄.
Themistodes q̄ expletis centū ⁊. vij
annis mortem deflebat dicens se do-
lere mori: cum sapere cepisset. Plato
vno ⁊ octogesimo anno scribens mor-
tuus est. Socrates eum librū: qui pa-
nathenaicus cõscribitur, nonagesimo
quarto anno scripsisse dicitur. vixitqꝫ
q̄nquennium postea. His igit̄ exem-
plis patet: ꝙ a mādū sit sapīe studiū.
Cuiꝰ sunt due claues. quas expressit
quidam senex carnotēn: narrāte poli-
cratico li. vij. ca. xiij. Prima clauis ē
amor docentiū. ꝓut ait q̄ntilianus li.
de institutione oratoris. Secūda cla-
uis est sollicitudo studentiū. quia tūc
optime docet: qui legit: si amat eos q̄-
bus legit. ⁊ audientes optime ꝓfici-
unt: si attente ⁊ sollicite audiūt. O q̄ꝫ
enorme/tardum /pigrumqꝫ plurium
reꝑitur studium. Quot sunt patres fi-
lios ꝑmittētes sterilescere. Unde tul.
in ꝑmo rethorice veteris/q̄d: inq̄t: agis.
Cur ꝑdis adolescentem. Et sunt ver-
ba terēcij. Et idē tul. in ꝑmo officioꝝ.
Est igitur (inquit) adolescentis: maio-
res natu vereri. exqꝫ his diligere op-
timos ac ꝓbatissimos: q̄ꝝ cõsilio atqꝫ
autoritate nitatur. Insuper Crisosto-
mus suꝑ matheū omelia. x. sicut ter-
ra infructuosa: sic iuuentus neglecta.
Nichil ergo laudabilius: iuuentute
culta ⁊ studiosa. ⁊ nil ex diuerso vitu-
perabilius/iuuentute stulta ⁊ incul-
ta. Unde valeriꝰ li. vij. ca. v. Ciuitas
nostra nobiliū iuuenum ingenia ab
solercia reuocādo magnos ⁊ vtiles ci-
ues fecit/honoribusqꝫ meritos. Quā
ob rē hieronij. li. de instructione filie.
Nihil discat audire/ nihil loqui: nisi
q̄ ꝑtinet ad timorē dei. turpia nō in-
telligat. mundi cantica ignoret. Eius
qꝫ lingua psalmis dulcibus imbuat̄.
Ecclesiastes vij. filie tibi sunt/serua
corpꝰ illaꝝ. ⁊ non ostendas hylarē fa-
ciem tuam ad eas. Ideo beatꝰ grego-
rius in registro / peto (inquit) vt par-
uulos duos: quos nutris, precipue mo-
ribus instruere cures. vt scꝫ ea loqui
debeant: que mentes eorum in carita-
te postulant. Iuxta illud ecclesiast. x.
Letare iuuenis in adolescētia tua. et
in bonis sit cor tuū. Nunc autem sapi-
entie studio relicto, iuuenes vice do-
ctorum scelatores imitantur corrup-
tores morum. Quapropter dicit aug.
epistola. lxxxix. Eligendus est magi-
ster probe etatis/sancte vite/⁊ erudi-
tionis. vt scꝫ eius exemplo iuuenes ī-
buantur/qui mala diligunt. in quibꝰ
nutriuntur. Sic enim de alexandro
legimus: ꝙ exēplo leonidis magistri
sui/multa vicia retinuit/quibus om-
nino carere nō potuit. Unde hierony.
epistola lxxxvij. In tenera etate faci-
lius sancte conuersatōnis vsus ino-
lescit. animusqꝫ induratus non de fa-
cili ad arbitrium volentis trahi pōt.
Ideo tullius libro officioꝝ ꝑmo dicit
ꝙ ineuntis etatis inscitia/senum con-
stituenda ⁊ regenda prudentia est.
Ineunte enim adolescentia/ tunc est
maxima imbecillitas cõsilij. Ipsi em̄
sunt ad leuitates prompti. Unde vi-
num negandum esse pueris docet se-
neca libro. ij. de ira. Ipsosqꝫ cibis nō
esse inflandos docuit populo. nam ca-
strimargia sapientie studio nimis cō-
tradicit. eo ꝙ nutrix est voluptatis/q̄
maxime philosophie inimicatur. vt
inquit augustinus libro. iiij. contra iu-
lianum. Unde hugo in dydascalicō

parte secunda narrat qualiter cuidã
sapienti fuit petitū que erant neces
saria studenti · qui respondit · mens
humilis · vita q̃eta · scrutiniū tacitū ·
leta paupertas · terra aliena · non erube
scere petendo · ⁊ scientia adepta ne=
minem contemnere · Et concludit ibi
dem / q̄ quatuor portant lecticam phi
losophie · sꝫ · amor · labor · cura ⁊ vigi=
lia · Hiis ergo modis scientia acquiri
potest · que tūc efficaciā sortitur · sive
ita ↄsciencie conformetur · Unde hie=
ronimus ep̄la · xxxiiij · narrat qualiter
ypocrates discipulos adiurauit / ante
q̄ eos doceret · q̄ mansuetudini ⁊ mo
ribus insisterent · Socrates etiā vni=
uersam philosophiam ad mores cor=
rigendos reduxit · vt ait senec · ad lu ·
epistola · lxxiiij · Et augu · viij · de ci · i · c
iiij · Idem ponit tul · in tuscul · questio=
nū li · quinti p̄logo dicens · Socrates
aūt primus philosophiam deuocauit
e celo ⁊ in vrbibus collocauit · ⁊ in do
mos etiam introduxit ⁊ coegit de vi=
ta ⁊ moribus / rebusq̄ bonis ⁊ malis
querere · Rursus iuuenis attendat ·
ne prauā doctrinā discat · Unde apud
lacedemones libri archilaci de ciui=
tate sua deiecti fuerunt · eo q̄ quedā
turpia licet subtilia cōtinebant · nar=
rante valerio li · iij · ca · vi · Discat ergo
iuuenis doctrinas sanas · Nā insane
doctrine falsitatibus p̄mixte sunt · atq̄
doctrine nō merent̄ vocari · Unđ bern
har · super cantica omelia · xxxv · Est
omnis scientia bona · dū veritati sub
nixa sit · Sed quidam scire volunt eo
fine tantū vt sciant · sed turpis curiosi
tas est · Sunt etiam qui scire volunt
vt scire videātur · sed turpis vanitas
est · Et subdit · sicut cibus indigestus
corpus corrumpit · sic scientia igne ca
ritatis sꝫ bonis operibus nō digesta ·
anime corruptio est · De tali sapiētia
loquitur sapiens ecclesiast · primo · In
multa sapientia / multa indignatio ·

Ca · v · quō sapiā ē necessaria regib⁹ ·

Osephū cum a suis fratribus fu=
isset vēditus / non diuitiarū mul
titudine / sed p̄ sapientiam obti=
nuit · ut dn̄aretur in omni terra egip=
ti · gen̄ · xlij · Unde vegetius li · i · de re
mili · nullus est · cui sapientia magis
cōgruat q̄ principi · cuius doctrīa om=
nibus debet prodesse subiectis · Ideo
iuuenes nemo elegit in duces · quia n̄
constat eos esse prudentes · vt dicitur
tercio topicorum · Nam sapiā fecit ro=
manos dominari · vt inquit pollic · li ·
vij · ⁊ li · iiij · Romani (inquit) viguerūt
q̄diu litterati fuerunt · sed ex q̄ virt⁹
l̄rarum in eis languit · ex tunc man⁹
armata infirmata est · ⁊ cecidit prin=
cipatus · quoniam sapientia ait · p̄ me
reges regnant · prouer · viij · Cur enim
traianus olim hortabatur regem frā
cor · ut suos filios in artibus liberali-
bus erudire iuberet (narrante poli=
crat · li · vi) nisi · quia rex illiteratus est
asinus coronatus · Rex enim insipi=
ens p̄det populum suum · ecclesiasti · x ·
Unde hieroboam ex sua imprudētia
decem regna p̄didit / que sibi dimise=
rat pater suus · Sapiā ergo regna sta
bilia facit · Unde in morali dogmate
philosophorum narratur qualiter xer-
xes rex medorum innumerabilem ha
bens exercitum contra paucos grecos
bellaturus accessit · Cui quidā dict⁹
damacetus · Ista (inquit) multitudo
tibi placet domine mi rex · sed metuē
da · quia dubium est indoctam mul=
titudinē regi prodesse posse · nec diu
durare pōt quod regi non valet · Unđ
vegetius li · iiij · dicebat se esse decep=
tum eo q̄ multos habebat homines ·
sed nullos habebat discipline subie=
ctos · Prudencia ergo principibus vi
ctoriam prebet · vite q̄ honestatem · q̄r
impossibile est prudentem nō esse en
tem bonum · sexto ethicorum · Utinam
ergo principes sapientiam diligerēt

Sed fortassis superbia eleuauit corda
eorū ita · ut negligāt omnia · que a pru
dentibus scrutari debent · Utinā re
miniscerentur qualiter dyonisius (li=
cet tyrannus) platonem sapientē ho
norifice suscepit · narrante poli · li · vij ·
ca · xxxviij · Sꝫ hi sapientes non amāt ·
qui sapientes fieri non curant · Eorū
ergo p̄ncipatus ruine gerit timorem ·

Ca · sextum quomodo sapiens omnia
possidet · Et stultus nichil ·

Ichil possidet is qui sapiētia
caret · aut qui seipsum non ha
bet · Stultus vero se nō possi
det / eo q̄ se regere nescit · Sapientis
autem sunt omnia · quia nullo eget ·
Unde sene · epistola nona allegat cris
pinum dicentem / sapientem nulla re
egere · ⁊ tn̄ multis illi reb⁹ opus esse
Econtra stultum multis indigere sed
ei nulla re opus est · nulla eīn re vti
scit · Nempe egere ille dicitur qui de=
siderat qđ ab eo non habetur · ⁊ exin=
de molestatur · qđ sapiens non facit ·
q̄r ex sibi possibilib⁹ contētatur · Unđ
idem seneca · li · vij · de beneficijs · Di=
citis o stoici omnia sapientis esse quō
ergo potest aliquis dare sapienti · si
omnia eius sunt · Nichil eīn prohibet
bona ciceronis esse ⁊ sapiētis qui tn̄
ea nō possidet · Sed q̄modo sua erūt
si non est possessor eorū · Ideo eīn sua
esse dicuntur quia suo subsunt impe
rio · Et q̄modo subsunt ex quo ea non
habet · Reuera nec habere petit ⁊ si
petat tunc ea habebit · Alias eīn pete
re sapientis non est · Ecce ergo quō sa
pientis sunt omnia · Studeat igit̄ ho
mo sapiens fieri nec p̄studeat ditari
quia omnis sapiens diues · Multi es
se sapientes creduntur qui non sūt sa
pientes · Unde lactan · li · de falsa sa=
pientia / naturā (inquit) hominis de⁹
hanc esse voluit / ut duarū rerū homo

cupidus ac appetens esset · sꝫ religio=
nis ⁊ sapientie · Sed homines ideo
falluntur · quoniā aut religionem sin̄
sapientia suscipiunt / aut sapientie so
li student religione omissa · Uerū tamē
altera sine altera esse non potest · No
mine autem religionis honestas capi
tur · ⁊ nomine sapientie vera philoso
phia qua mores astruūtur · Unde po
pulo dicit amatorem dei ph̄m esse · te
ste augu · viij · đ ci · dei · nec tn̄ quis cre
dat veram ph̄iam esse illam q̄ ā stu
dio hūano acquirim⁹ · sed illā q̄m ne
mo mortalis est assecutus · Unde tul ·
in li · de amicitia · Negant (inquit) sꝫ
veteres quēq̄ esse bonum virū nisi
sapientem · sed ad illam sapientiam
interp̄tantur quam nemo adhuc mor
talis est assecutus · Queres igitur for
tassis que sit illa vera sapiā · Reuera
ipsa est qua deus cognoscitur · Unđ la=
ctan · li · de vero cultu · sicut in itinere
celebrando nihil prodest viam nosce
nisi conatus ac vires suppetāt ambu
landi · ita veri scientia nichil prodest
si virtus p̄pria deficiat · Sciā aūt est
deum noscere · Dices tn̄ philosophie
plurimas esse partes · Suprema aūt
pars est qua de⁹ cognoscitur · Et alia
quedam p̄s est / qua homo in agendis
dirigitur · De qua tul · in tuscu · questi
onibus li · v · Sapiētis p̄prium est ni
hil p̄pter qđ penitere possit / facere ni
hil inuite sed splēdide ⁊ ↄstanter oīa
p̄agere · nihil expectare p̄ certo futurū
nihil cū acciderit āmirari · suisq̄ sta
re iudicijs · O q̄ desideranda est hec
sapiā q̄ bene viuitur · q̄ liber homo ef
ficitur · Unđ tul · li · de parodox · sicut imp̄=
bo ⁊ stulto homini bn̄ esse nō pōt · sic
vir sapiens ⁊ bonus miser esse nō po
test · Oīs sapiēs liber · oīs stultus ser=
uus · Huic tn̄ sapie stulti multi cōtra
dicunt · Illosq̄ predicant stultos · qui
studijs sapie insistunt · Horū tn̄ (teste
sene · ep̄la · xiiij · nunq̄ intm̄ ↄualescet

nequicia/nunq̄ sic contra virtutes cō
firmabuntur· vt nō phie nomē vene=
rabile ꝛ sacrū maneat· qm̄(ut ex pro
uer· sapiētum colligitur) rē maximā
tibi sapia pmittit vt te reducat tibi·
Sed hanc paucissimi habent· Vnd̄
Catho· Sermo datur cunctis· animi
sapia paucis· Si tm̄ sapia haberetur·
diuicie que magno labore acquirunt
velut inutiles ꝑtermitterentur· Vnd̄
claudia in maiori ope· Magnas in=
genij copia vincit opes· quia scꝫ homo
ingeniosus ꝛ sapiens vincit magnas
opes· Nā opibus non fit sapiens ho=
mo sed sapientia diues·

Ca· vij· de dispositōne ad sapienciam ꝛ de quiete contemplantium

Vlla est via melior ad verā
ꝛ infallibilem sapiaꝫ· q̄ vita
virtuosa· Vnde augu· in libro
octuaginta triuꝫ questionū allegat di
ctum cuiusdam sapientis fontei no=
mine· quod scripsit quidam paganus
postmoduꝫ baptisatus· hoc inquit mi
seri agite/ hoc agite· scꝫ baptisemini·
ne vnq̄ polluat h̄ domiciliū spūs ma
lignus· ne sensib⁹ immixtus infestet
anime sanctitatē· lucemqꝫ mentis ob
nubilet· Nam ipsis adheret somnis·
latet in ira· impletqꝫ omnes meatus
intelligencie/ p quos lumen rōnis so=
let infūdi· Itaqꝫ apparet· q̄ sancte ac
catholice viuere/ mediū vero sapie est·
Sed qꝛ in virtutibus stulti reperiūt
amaritudinē· ꝛ in criminibus volup
tatem· ideo mala p bonis āplectunt·
Vnde lactancius in libro de falsa re=
ligione· qꝛ(inquit) in virtutibus ama
ritudo pmixta est· vitia vero volupta
te condita sunt· ideo stulti illa ama=
ritudine offensi/ ꝛ voluptate decepti/
mala p bonis amplectunt· Et idē la=
ctan· li· de vera religione ꝛ sapia· ve
ritas (inquit) acerba est omnibus his·

qui vitam suā mortiferis voluptati=
bus dedicarūt· Sꝫ reuera menti vir
tuose nil pulchrius studio sapiencie ē·
Vn̄ quintilia· li· viij· institutionū ora
toriaꝝ· pulcherrimū opus est vacare
studio· quia mens non vitijs sed stu=
dio libera est· Illi igitur repbādi sūt·
qui studio vacare pigrescunt· Vn̄ ex
puerbio sapientuꝫ colligitur· ut auri
aliquid extrahamus· terras euertim⁹·
vt autē sūmū aucupemur pectus scru
tari piget· quia scꝫ om̄s labores acci=
pimus vt auꝝ possideam⁹· sed p sapi
entia qua de⁹ cognoscitur laborare p̄=
termittimus· Arbitror em̄ peccata h̄
facere· Vnde sene· epla· liij· vitia sua
confiteri sanitatis iudiciū est· Qui sa
piens igitur fieri cupit· delicta tollat
quibus studiū offenditur· Vnde pru=
dentius· O q̄tiens aiaꝫ/ vitioꝝ peste
repulsa/ sensimus incaluisse deo· q̄ti
ens tepefactū celeste igeniū post gau
dia candida retrocessisse in stomacho·
Que verba nil aliud sonant· nisi q̄ vi
tijs repulsis aia inheret studio sapie
sed p vitia retardatur· Vn̄ prosper ī
epigram· Cor mūdum et sapiens stu
ctu virtutis alat· Et xp̄i in nostro pe=
ctore regnet amor· Nempe amor stu=
dentem excitat ꝛ moram facere non
pmittit· Sollicitum h̄ erit studium ī
amore si fundetur· Vnde ouidius se=
cundo de arte· Est mora tuta breuis·
lentescit tpe cure· vanescitqꝫ absens·
ꝛ nouus intrat amor· Vir h̄ studiosus
sapiam q̄rat· qua mēs pficitur· Qua
etiam in hoc crescit homo· in q̄ brutis
dominatur· Rursus petunt quietem
omnes· sed q̄etus esse non potest· qui
sapiens nō est· Vnde seneca epistola
quinquagesimasexta· nulla placida ē
quies/ nisi quā ratio composuit· nul=
laqꝫ res animi sapientis euocat· nul=
lusqꝫ auiuꝫ concentus interrumpit co
gitatōnes bonas/ solidas q̄ꝫ iam ꝛ cer
tas· Itaqꝫ in bonis cogitatōnibus ꝛ

studijs quies est· Vnde narrat a· gel·
li· p̄mo noctium acticarum· quomodo
socrates a solis ortu vsqꝫ ad occasū im
mobilis studio vacabat· atqꝫ oculis in
eundem locum directis ꝯtemplationi
insistebat· De mundi em̄ sollicitudi=
nibus minime curabat· totiusqꝫ mun
di incolā ꝛ ciuem arbitrabat· Nichil
aūt se scire dicebat· nisi in hoc ipsum
q̄ nil sciret· Vnde ꝛ carneades sapie
studio vacans cibum sepius capere p̄
termisit(vt alibi dictum est) narran=
te valerio li· viij· ca· vij· Cur ergo mū
dani q̄etem non habent· quia nō in di
uinoꝝ sꝫ humanoꝝ studio se occupāt·
Vnde sene· ad lu· epla· viij· mihi cre
de· Nam qui nihil agere videtur ma
iora agunt· humana diuinaqꝫ simul
tractant· quasi diceret· q̄ mūdano stu
dio non ita insistendū est· q̄n etiam di
uino intendēdū sit· Alias mentis q̄es
haberi non potest· Dicente beato au
gustino· dn̄e/ inquietum est cor nr̄m /
donec quiescat in te· Hui⁹ autē quie
tis via/ est vita virtuosa·

Ca· viij· q̄modo sapia omnia vincat·

Apientia oīa cōplectit· nichil
qꝫ ignorare pmittit ꝛ singulo
rum noticiā p̄bet· Q̄ igit amā
da est sapia· Quid em̄ iocūdi⁹ aut fe=
licius tibi/ q̄ cū humana concepis/ di
uinas scias sciās· Reuera p̄bet pa=
bulūꝫ aīe/ studiū sapientie· Attenda
mus igitur q̄ sit delectabile natura=
lia pscrutari· Vn̄ tulli· in dyalogo ad
hortensium· est(inquit) aioꝝ ingenio=
rumqꝫ naturale/ quasi pabulū quod=
dam/ contemplatio nature· Et didi=
mus ad alexandrū· nulla(inquit) spe
ctacula vel certamina tm̄ affectamus/
sicut sapie studiuꝫ· in qua sapia vide=
mus celum pulchre formatum/ signo
rum veritatem/ stellaꝝ fulgorē ruti=
lare· videm⁹ q̄ pelagus purpureo co
lore venustum germanā terram am
plecti· cui⁹ pelagi multiformes pisces

p equoreas vndas saltus exercent· cā
porum etiā virentium specie delecta
mur/ ex quibus odor gratissimus/ flo=
res suauitatis exalans/ oculos hoīm
simul pascit et animū· nemoꝝ q̄ adest
opacitas· ꝛ fontiū arridet amenitas·
assunt ꝛ volucres dulce concinentes
melos· Hec(inquit) sunt nature spe=
ctacula· que ꝛ imitari difficile est· et
refutare culpabile· Sed nunquid hec
omnia sapientia prebet· Reuera sic·
quia omnium naturas docet· Vnde
seneca de naturalibus questionibus
libro quarto dicit· sapientem debere
naturalium inquisitōni vacare· dulce
(inquit) spectaculum est singula scru
tari· Sed reuera p̄termisso sapie stu=
dio plures inanibus occupationibus
agitantur· ꝛ querunt extra studiū cā=
puꝫ· extra nemora sapie feras· Itaqꝫ
malunt reꝝ incorruptibiliuꝫ vsus· q̄
noticiaꝫ perpetuo duraturam· Vnde
fulgent· li· ij· mitilogioꝝ narrat q̄ cū
dyogenes dolore graui torqueret ꝛ vi
disset hoīes ad āphiteatrum curren=
tes· aiebat· q̄nta hoīm stulticia· cur=
runt/ vt videant homines repugnare
feris· ꝛ me p̄tereunt cum naturali do
lore certātem· Hi etem̄ sapientes n̄
errant· qꝛ cursibus nō acquiritur sēn
sus· sed ope bono sedulōqꝫ studio· Vn̄
virgilius in georgicis· p̄mo· Felix qui
potuit reruꝫ cognoscere causas· Et tul·
li· p̄mo de diuinatōne· Si quis morta
lis/ colligatōnes oīm causarū animo
pspicere posset· nihil eum profecto fal
leret· Nam ex noticia mortaliuꝫ cog=
nitio ppenditur conditoris· Vnde pro
sper in epigram· En miris opum sig=
nis ostenditur actor/ auctoremqꝫ sua
condita quemqꝫ canunt· Cum igitur
sapiens hūana conspexerit· deum in=
ueniet· in cuius contemplatione quie
tabitur· Audisti igitur sapientiaꝫ na=
turam causas edocere· Nunc autem
ꝛ de diuinis loquentem meditemur·

Naz ipsa sapiētia infima ꝛ excelsa ꝑ
scrutatur· Si enim eam possideris ꝙ̃
tum tibi suppetit omīa cognosces· Vñ
lactantius in libro de origine erroris
nobis (inquit) proprie datum est celū
intueri: vt deum quem oculo videre
non possumus mēte contemplamur·
qd tā ꝑspicuū: cū natura celestia ꝯtē
plamur· q̃ꝝ ꝯsideracōe maūducimur
ad contemplandum / ita· qualis sit na
tura deoꝝ· Vnde tullius libro secūdo
de natura deoruz· nichil (inquit) diffi
cilius ꝙ̃ a consuetudine oculorum aci
em mentis abducere· Ecce ꝙ̃ta diffi=
cultas est deum venari· cuius tñ cog=
nitionem ex visibilibus sapiā prebet·
Juxta illud apostoli· Inuisibilia dei
per ea que facta sūt a creatura mūdi
intellecta conspiciuntur· Vnde tulli⁹
in libro de creatōne mundi· ꝑentem
vniuersitatis hui⁹ inuenire difficile
est· quia soli sapientes deuz cognosce
re possunt· Vulgus autē sapienti cre
dit· Conspiciat ergo sapiēs creaturas
dei· vt deum cognoscat ipē· Vnde boe
cius libro quinto de cōsola· Qui recto
celum vultu petis: in sublime feras
animum quoqꝫ· Et iuuentus libro pri
mo· Felices puro qui celum corde tuē
tur· Visibilis deus his ꝑ secula cūcta
manebit· Nam ꝛ deus homini vultū
erectum prebuit: ut celum conspicien
do deum cognosceret· Bruta vero ter
ram cernunt· in quā resoluitur eoruz
vita· Vñ ouidius libro ꝑmo metha·
Pronaqꝫ cum spectant animalia ce=
tera terras· Os homini sublime dedit
celumqꝫ videre iussit ꝛ erectos ad sy=
dera tollere vultus· Et bern· siluester
in microcosmo· Bruta patienter hñt
tardos animalia sensus· Cornua de=
iectis vultibus ora ferunt· Sed maie
statez mentis testante figura· Tollit
homo sanctum solus ad astra caput·
vt celi leges inde flexosqꝫ meatus / ex
emplum vite possit habere sue· Vnd
cum quidam empedocli philosopho q̄
reret cur viueret: respondit vt astra i
spiciam· celū substrahe: ꝛ nullus ero·
Iste est empedocles· qui sic deum le=
gitur descripsisse· De⁹ est spera cui⁹
centrum est vbiqꝫ / ꝛ circumferentia
nusq̃· Alibi tñ legitur democritū hoc
dixisse· Quicquid sit: tñ empedocles
sapientie studio mediante deum pro
viribus inuestigabilis ꝛ (vt refert la
ctancius) mortē sibi intulit / eo ꝙ aīas
eternas suspicabatur· Ex predictis ꝑ
ꝑꝫ: qualiter philosophia naturalium
ꝛ diuinoꝝ noticiam prestat·

Ca· ix· quomodo est iugiter studenduz

AD hoc datus est homini intel
lect⁹ vt intelligat ꝛ cognoscat·
Via autem cognitōnis studiū·
contemplatio est· Sed qr (teste ypocra
te in āphorismis) vita breuis ars ve=
ro longa: congruit volenti sapiens fie
ri studiosissime atqꝫ sollicite scientias
contemplari· Nam ꝛ licet ꝑdicta ver
ba de arte medicine dicta sint: nichil
ominus quelibet ars ꝛ scientia longa
est· Et ad eius adeptionem vix huma
na vita sufficere potest· Nam (teste
tullio in dyalogo ad hortensium· oīs
cognitō multis est obstructa difficulta
tibus· est enim ꝛ in ipsis rebus obscu
ritas ꝛ in iudicijs nostris infirmitas·
Vnde fertur ꝙ theofrastus aristoteli
discipulus accusabat deum dicens·
Cur (inquit ceruis et cornicibus vitā
diuturniorem prestas ꝙ̃ hominibus /
quoꝝ si etas posset esse longior omni
bus ꝑfectis artibus eorum vita eru=
diretur: vita igitur breuis· sunt igitur
studia sollicita· Quid eniz dulci⁹ ocio
litterato: inquit tullius quinto libro
de tuscu· questio· Erubescāt igitur in=
dociles et ydiote· quib⁹ discere nulla
cura est· aut quia scientiam spernunt·
quam ignorant· aut quia scientiaz ia=
ctant se habere / quam non habent·
Nam teste tul· de diuin· li· i· Oīs te=
meritas in rebus turpis est· Vnde so
crates sapientissimus se nichil scire
dicebat· Non igitur tollat studiū tuū
desidia vel supbia· Nam (teste oui=
dio· iiij· de tristibus) ingeniūqꝫ meum
longa rubigine lesum / Torpet ꝛ est
multo ꝙ̃ fuit ante minus· quod veꝝ
est de his qui minime student· Nam
studendo ꝛ contemplando gaudet na
tura varietate· vt ponit varro in suis
senten· Et aristo· ꝑmo ethicoꝝ· ex hesi
odo· refert ꝙ iste quidem optimus: q̄
ex seipō oīa intellexerit· Bonus autē
rursus ꝛ ille qui benedicenti obediet
Qui vero nec ipsemet intelligens est
nec alium audiens in animo ponet: hic
prorsus inutilis vir videtur· Quid· n·
inter humanas occupatōnes delecta
bilius ꝙ̃ scias meditari: veritates cō
templari: ꝛ artibus illustrari· Nil· n·
melius inter humanas contemplacē=
cias noui· Nam studio ꝛ contemplati
one homo fit sapiens / ꝛ felix ꝛ ama=
bilis cunctis· vñ narrat valerius ma
ximus ꝙ marcellus captis syracusis
archidenio philosopho pepercit: eius
visa prudētia qua floruit cuiusqꝫ stu=
dium sapientie olim queuis bñficia
impetrauit· Attendamus qm̄ (teste
seneca ad lucillum epistola quadra=
gesimanona) dociles natura nos con=
didit ꝛ ratōnem dedit imperfectam:
sed que ꝑfici posset· Et epla· lxxvi· ꝙ̃=
diu viuis tam diu discas· Et quintil·
li· ij· institutōnum· Sicut officium pre
ceptoꝝ est docere: sic discipuloꝝ doci=
les se prebere· Scientia namqꝫ con=
ualescere nequit: nisi tradentis ꝛ ac=
cipiētis cōcordia sociata fuerit· Itaqꝫ
congruit sapientie studiose exhibere·
aut saltem arte in aliqua se occupa=
re· nihil tñ sapie studio melius· Sed
(vt ait apule· li· de deo socra) in qui=
busdam mirandum est ꝙ minime di
scere volunt: ꝛ causam eorum que vi
dent negligunt· Huiusmodi sunt hi
qui sapientes fieri non amant· qui ꝑ
solo statu aut victu corporis laborant·
Vtinam hi attenderent socratis stu=
dia quo refert valeri⁹ li· viij· ꝙ addi
scere quottidie non resistebat· De py
thagora eciaz fertur ꝙ doctrinis iugi
ter insistebat· Vnde eunodius artiuz
magister ē instantia / nouerca erudici
onis est negligentia· Ideo catho· In=
strue ꝑceptis animū: ne discere cesses
Naz sine doctrina vita est quasi mor
tis imago· Ne pudeat q̄ nescieris te
velle doceri· Scire aliquid laus est·
pudor est nil discere velle· Posco igit̄
ut attendat lector / supbiam / ignoran
cie mr̄em existere· Plures nāqꝫ vano
fastu seducti discere verēt̄ a doctōrib⁹
eis ne detegatur eoꝝ ignorātia· Ma
lunt eniz vt arbitrentur homines eos
scire quod nesciunt: ꝙ̃ interrogando
scientiaz acquirere quaz adepti ñ sūt·
Tales etenim in sua ignorantia vitā
deducunt parumqꝫ ꝑficiunt· quia do=
centez non libenter audiunt· Maxi=
me tñ desiderant sapientes fieri: vt
famam habeant· nam eoꝝ desideriū
gloria est· Eo tñ pacto quod scire pe
tunt / ut honorentur· scire recusant ne
humiliētur· Supbia itaqꝫ sciētiaz po
stulat· quam accipere dependenter
recusat· Ignarus tñ sp erit qui disce
re erubescit· Si nempe felix fieri ꝑ=
optas (vt omnes cupiunt viuentes)·
quomodo ergo studium sapientie con
temnis: cur rennuis doceri· Naz (te=
ste ouidio· v· methamorphoseos (fas ē
ꝛ ab hoste doceri· quia nullo casu de=
bet id pretermitti: quod mentem per
ficit· Vnde ouidius ꝑmo de arte amā
di· Ingenium celeste suis veloci⁹ an
nis surgit· Sed non nisi ꝑ doctrinam
que a scientib⁹ postulanda est· Rur=
sus (queso) animaduertamus: ꝙ̃to ze=
lo veteres sapientie studio inheserūt

Sepe nempe quosdam numeraui ⁊
numeraturus sum· sed non adest scri
bendi facultas eos quorum studia iure cō
memoranda sunt· plures namq₃ me=
ditacionum ita dilexerunt/vt relinq̄=
rent vrbes locupletissimas· ⁊ vastam
solitudinē eligerent· Quia nihil poꝛ=
ro studiose menti tam congruū est/sicut
solitudo· Nam qui cum multis est/se=
cum non est· et qui sibi abest contem=
plari nescit· Unde tullius p̄mo de of=
ficijs· multi tranquillitatem sperantes
a negocijs publicis se remouerunt/in=
ter quos nobilissimi viri philosophi ⁊
homines graues fuerunt/qui nec po=
puli nec principum mores ferre potu
erunt· vixeruntq₃ nonnulli in agris·
Unde seneca li·vij·de naturalibus q̄
stioni· fac lucilli quod facere consue=
uisti ⁊ a turba q̄ntum potes te separa
Et idem seneca ep̄la·ij·p̄mum argu=
mentum composite mentis existimo/
posse consistere ⁊ secum morari· Et
idem ep̄la septima· Inimica est mul
torum conuersatō· ⁊ vtiq₃ quo maior
est popul⁹ cui miscemur/ hoc plus pe
riculi est· Et ep̄la·xv· Quicquid facias
cito redi a corpe ad animum tuum· il
lumq₃ diebus ac noctibus exerce· Et
epistola ·xix· si potes subduc te istis
occupationibus· His eñ documentis
clare deducitur· ꝙ contemplantibus
bona est solitudo· Unde in puer· sapi
entum dicitur/ rem maximā tibi sa=
pientia promittit· vt reducat te ibi
solitudinem/que vult cum innocenti=
bus viuere· Et ouidius tercio tristiū·
Uiue tibi ⁊ longe nomina magne fu
ge· Unde Prosper libro epigrā· scru=
tari legem possunt/si a strepitu mun=
di libera corda vacent· Itaq₃ contem
placionis locus ē solitudo· s₃ numq̄d
solitudo melancoliā gignit/quis autē
melancolicus studere valet/ Attende
nempe ꝙ melancolia p̄ tristicia capi
tur sepe· Et ita studiū impedire solet

Si autem melancolia capiatur p̄ ista
natura que melancolica dicitur/ me=
lancolicus fieri ne dubites· quia cete
ris complexionibus melancolia est in
geniosior/ ⁊ licet sit terrestrior/ est tñ
cognitione acutior· dicente tul· in tu=
sculanis questionibus libro p̄mo· Ari
stotiles(inquit)ait omnes ingeniosos
melancolicos esse· meq₃ tardiorez his
esse moleste non feram·

Capitulum decimuz quomodo nō suf ficit legere sed eciā audire oportet·

Libros euoluere seu legere p̄
studio/eiusq₃ vtilitate nō suf=
ficit· sed doctores idoneos au
dire ꝯgruit· Nam auditus via est ad
disciplinā· Si vis ꝗ doctus fieri viꝝ
elige doctum/cui obtemperes/ cuius
doctrine acquiescas· Nam discipulū
p̄ficere facile non est/si p̄teruire/ aut
redarguere suum p̄sumat doctorem·
Unde in libro p̄mo musice veteris fer
tur· ꝙ cum pithagoras discipulos in=
strueret nullus sibi contradicere au=
debat· nec rōnem querere eoꝝ que di
cebat· sed erat eius rō docentis auto=
ritas· Nam ⁊ ī philosophia guilli· de
cōchis(quam duci normanorū ascrip
sit)me legisse recolo/ꝙ olim discipuli
p̄ septenniū suos magistros audie=
bant/anteq̄ꝫ aliquid loquerētur· Hu
ius vero tempore scolares redargue=
re suos doctores non verentur/ꝗnimo
⁊ de ea questione de qua interrogāt/
determinare presumunt· quod non est
facere viaz ad disciplinam· Fortassis
eciam doctoꝝ insufficientia viaz disci
pline claudit· ⁊ auditoꝝ temeritatez
propter ebetudinez refrenare non au
dent· doctus ergo fieri si poscas/ido=
neum exquiras doctorem· Unde var=
ro in suis sentencijs· Illum quidem
eruditorem elige/ quem magis mire
ris in suis q̄ꝫ alienis· Nil enim mag=

nificū docebit/q̄ a se nil didicerit· Ab
sit igit̄ a te/vt doctorē impetū eligas·
sed in limitibus tui ingenij consistas·
tueq₃ capacitati magistrū exquiras· ⁊
hoc maxime dum iuuenis es· tenerio
risq₃ etatis· tunc enim quicquid conce
peris· facilius radicabitur· vt tangit
q̄ntilianus li·i· institu· Unde varro
in sen· sapiunt vasa quicquid pri⁹ ac=
ceperunt· sic(inquit)est de infantib⁹
Et augu· li· p̄mo ꝺ confes· de seipso la
mentabiliter fatetur/ iuuentutem lu
dis ⁊ non semper studijs exposuisse·
In scolas(inq̄t)datus sū/ ut litteras
discerem· in quibus quid vtilitatis es
set/ignorabam miser/sed ludere de=
lectabar· Cum igitur vir tante doctri
ne vt narrare nequeamus de modico
iuuentutis ludo lamentatur· hi potis
sime erubescāt qui totam iuuentutez
lasciuie prebuerunt· Nec tamen con=
gruit artibus q̄buscumq₃ aīm exhibe=
re/ aut q̄rumlibet scrutinioꝝ noticiaz
adipisci/ Nam qui metas sue capaci=
tatis excedit/cum putat ad sciāꝝ cul=
men p̄uenisse erroꝝ tenebris nubila
tur· Ideo catho· mitte arcana dei celū
inquirere q̄d sit· Cū sis mortalis que
sunt mortalia cura· Et oraci⁹ li· p̄mo
carminum· Tu ne quesieris scire quē
mihi quē tibi finez di dederint· Nec
babilonios tēptaris numeros/ ut me
lius quicquid erit pati seu plures hy
emes seu iupiter tribuit vltimaz· de=
sistant igitur suspiciosi magice artis
scrutatores fallacias inuestigare/ in
quibus non nisi fraus dyabolica con
tinetur· Nempe mirabile esset si p̄n=
cipes tenebrarum ⁊ erroꝝ(demones
sc₃)sapie collatores essent· Mirabile/
si maleficia si indebita sacrificia si ca
racteres vaneq₃ cerimonie sapiam p̄=
bere inueniantur· Talibus eñ vijs
a deo fonte sapie receditur· et sicut a
sole elongatus comin⁹ videt quo ma
gis distat/sic eciam(q̄cquid homines

dicāt·/ quicquid libri sortilegioꝝ scri
bant/his nō obstantibus) quis eo fit
stultior· q̄ a diuino cultu ⁊ fidei obe=
diencia fit distantior· Unde terencius
Ut quid aliena cures q̄ ad te nō p̄ti=
nent/ Aliena sūt eñ potissime ea scru
tinia q̄rum dyabolus inuentor est· vñ
varro in sentēcijs· Nusq̄ꝫ deueniet q̄
tot sequitur calles· p̄termittas igitur
vana scrutinia· artib⁹q₃ veris inten=
das· sollicite q₃ doctorem audias· fre=
quenter legito· Nempe cōtinuatio di
scipulum facit magistrum· Unde pli
ni· in ep̄la ad vrsuz· Sicut faces ignē
assidua concussione custodiunt/dimis
sumq₃ egerrime reparant/ sic ⁊ docen
tis calor ⁊ audientis intenta cōtinua
cione seruatur/ ⁊ remissione lāguescit

Ca·xi· ꝺ habitudine et modo docēdi

Si in omnibus exigitur mod⁹
in hoc precipue tamē/q̄ꝫ doce
re est· quia(teste aristo·i· me=
tha·)sapientis signum est posse doce
re· Si quis igit̄ scire se dicat et doce=
re nequeat· dubius est sermo eius· vt
autē quis bñ doceat· expedit vt modū
audienti vtilem exquirat· eiusq₃ capa
citatem etatem ⁊ sensum concernat·
nec instruere incipiat artes/ sed p̄us
imbuat artes· Plures eniz altaꝝ sci
entiaꝝ documenta quedam audierūt
q₂ tamen artes ignorant/ideo vix ali
quid ad plenum intelligunt· Docenti
igitur assit instruendi forma· Unde
palladius in libro p̄mo de agricultu=
ra· Pars p̄ma prudencie est/ut consi
deres p̄sonā eius/cui precepturus es·
neq₃ enim informator aut instructor
agricole debet artibus ⁊ eloquentia
artes imitari· Nam stultum est rusti
cos peritissimoꝝ viroꝝ alloqui stilo·
Unde var· in sen· lucidissimum gen⁹
docendi est exemploꝝ subditio· His
ergo concluditur docendi oportere ha

bere modum vt sc3 audientis conside
retur qualitas·exemploꝝq3 conformi
tas non ꝑtermittatur· Rursus docto
ri congruit eloquentē esse· verboꝝ·n·
honesta habundantia intētionē deda
rat loquentis·quia(teste sene·ad lu·
epła·xl·)inopia verboꝝ ⁊ exilitas mi
nus intentum auditorem facit· forta
sis tū q̄nq3 contingit vt verboꝝ inopi
am ignorantia causet· Naz(teste oui
ij·tristium)qđ minime nouerit dice=
re nemo potest· Ne q̄s igitur docere
ꝑsumat quod nescit/attendat q̄ turpe
sit ꝓpriam ignorātiam suo sermone
attestari· Pulchruz tamen est ⁊ lau=
dabile nimis id erudire quod scitur·
·quia(teste lactan·li·de vero cultu)ni
chil tam ꝑclaꝝ homini conueniensq3 po
test esse· q̄ homines ad iusticiam eru
dire· Nam legere discentibus ꝓdest·
·sed viua vox magis ⁊ opus maxime·
·De voce etem̄ simachus ait·aptius ē
negocijs intimandis viue vocis iudi=
cium·Et ouidius li·i·de fastis· Pro=
spera lux oritur/linguis animisq3 fa=
uete·nūc dicēda bono sunt bona ver=
ba die· Veruntū sufficit minime vt
v̄bo q̄s doceat nisi oꝑe istruat· Hec
enim optima sapiē via est/oꝑa sanis
conformare doctrinis· Unde prosper
li·epigram· Non satis est domini ꝑ=
cepta euoluere lingua·Is meminit le
gis qui memor est operis·O quot sūt
doctores q̄ ꝑ oꝑa doctrinis ꝯtradicunt·
·ideo sepe contemnitur quod docent·
·sed vtinam tam multi bene facerent·
q̄ bene loquūtur·Vt optat lactancius
li·đ vera religione· Et in ꝓuer·sapiē
tum dicitur q̄ doctor turpis est qui i
officio labitur/cuius vult esse magr̄·
·Et seneca epła·xxiiij·ad lucil·hoc tur=
pissimum est q̄ nobis obici solet ver=
ba nos philosophie non oꝑa tractare·
·Unde catho·Que culpare soles ea tu
ne feceris ipse·Turpe est doctori cum
culpa redarguit ipsum· Plurimi tū

doctrinis insanis intendunt qui vitā
brutalem ducunt· ut tangit aristo·ꝑ°
ethicoꝝ quos odio habuisse fertur q̄=
dam dictus pacuuius·vt ponit a·gel=
lius ⁊ helinadus in cronicis· De q̄b⁹
lactancius libro de falsa sapientia·
·Quidam(inquit)sub obtentu philoso
phie vitia sua celantes domi faciunt
ea que in scolis arguunt· sicq3 docent
tm̄·nec faciunt ipsi p̄ceptis suis pon=
dus detrahunt· Et ibidem·turpe est
ad philosophiam tendere ⁊ sapientie
opera non agere· talis em̄ vita nō ve
ra sed palliata est·Quomodo em̄ pu=
tabis veteres suis ꝓfuisse doctrinis
nisi quia verbis ⁊ oꝑib⁹ docuerunt
Legimus em̄ ph̄m xenocratez suis do
ctrinis multos correxisse·Vn̄ narrat va
lerius libro sexto·q̄ cum polenius q̄=
dam adolescens luxuria ⁊ voluptate
infamis esset/necnon de tali infamia
gaudiosus/accidit vt q̄dam mane pre
dicti philosophi scolas ingrederentur
quem cuz xenocrates vidisset ꝑtermis
so sue lectionis ꝓposito de modestia ⁊
temperantia atq3 continētia loqui ce=
pit·⁊ ꝓdicti animū a dissolutōne vite
euocauit quod facere nequiuisset nisi
oꝑa doctrine ꝯformia exhibuisset·Nā
(teste sene· ad lucillū epła·xxiiij)tur=
pe ē aliud loqui ⁊ aliud sentire·His
igitur sermonibus discant viri prudē
tes docendi formam suosq3 discipulos
studiosos fieri suadent/non solum li=
bros euoluendo sed etiam mores com
ponendo· Verū quis vir deditus spe
culationi ⁊ qui libros amat a crimi=
num feditate facillime abstinet ⁊ eā
multoq3 maiorem in studio complacē
tiaz inuenit q̄ voluptas exhibere pos
sit/inconsulta vextamen quorūdaz ē
doctrina ⁊ immodestia quorūdaz stu=
dia·Omnia em̄ oꝑa q̄tumcumq3 bo=
na fuerint mensuram petunt/nec de
cet laborib⁹ aut studijs vires suas de
stituere·quod faciunt hi qui sine req̄e

docent/legunt vel student· Nam(te=
ste ouidio·ij·de arte amandi)habēda
est requies· Da(inquit)requiem·req̄
etus ager bn̄ credita reddit·Et catho
Interpone tuis interdum gaudia cu
ris·Vn̄ tibulli· Ite procul cure durum
gen⁹/ite labores·Et maximianus·in
termissa minus sarcina pondus habz
Et magister seyle· Ne grauat ille la
bor sub cuius pondere labor·Et ouidi
us in epistolis· Quod caret alterna
requie durabile non est ·Nec repa
rat vires/fessaq3 membra leuat· Ita
q3 labor moderatus/studiūq3/non fa=
stidium vires ampliat· Unde cassio=
dorus epła·xxiij· latet sub ocio lauda
bilis fortitudo· q2 sc3 gaudiū iterposi
tū cure fortificat aīm·

Ca·xij·đ v̄a phia ci⁹q3 đscriptōe ⁊ vsu

Vera philosophia sapiē amor ē·
·sed illa non est sapīa que stul
ta fieri suadet· cuiusmodi est
sapīa animalis ⁊ diabolica· cuius do
ctrina seductio est·cuius amor nō phi
losophia sed mortis via est·Queso igi
tur vt cōspiciam⁹ gentiles vera phia
floruisse·Erubescant igitur cristiani q̄
sapiam ꝑtermittunt· ⁊ si phie studio
intendant· solum querunt apparatus
verbales· ⁊ instructiones non exqui=
runt morales·Nam socrates ⁊ seneca
sic studio sapiē vacarunt/q̄ difficulta
tibus naturalium bonos mores ꝑmi
serunt· Unde socrates ad corrigendos
mores vniuersaz philosophiam appli
cauit·vt testatur augu·viij·de ci·dei·
ca·iij·⁊ hieron·contra iouinia·in suis
epłis· Unde hiero·epła·vi· Quod(in=
q̄d)dauid extorsit de manu hostis gla
dium·⁊ golie caput proprio mucrone
truncauit(vt dicitur primo regum) h̄
siquidez philosophi ꝓprijs dictis ege=
runt·tanq̄ dicat q̄ philosophi suis do
cumentis malos mores sic suppresse=
runt/sicut dauid goliā gigantem sup=
pressit· Dicamus igitur phōꝝ sanam

esse doctrinam dūmodo quedam sup=
flua abradantur· Unđ hieron·vbi su
pra·quid(inquit)mirum/si sapiaz se=
cularem ꝓpter venustatez eloquij an=
cillam israheliticam facere cupio·nā
quicquid in ea mortuum est idolatria
vel voluptate/ prescindo vel rado·et
tunc ex ea vernaculos genero dn̄o deo
sabaoth·ibiq3 mlt̄a enumerat exēpla
de sacris doctoribus qui vsi sunt phia
ad ecclesie vtilitatem· Illi igitur sile
ant qui veram phiam reꝓbant·dicen
tes phōꝝ dicta inutilia fore·Si mihi
em̄ non credunt/saltē hierony· credāt·
·Nullū em̄ inconueniens apparet cui⁹
cunq3 gentis dicta colligere ⁊ suo ꝓpo
sito rōnabiliter applicare· Vn̄ seneca
epła·l· Non mireris(inquit)ex eadez
materia suis studijs quemq3 apta col
ligere· In eodez em̄ prato bos herbā
querit/canis leporem/cyconia lacertā·
Quasi diceret nullius doctrinā sper=
nandam esse· quia sapiens in quoli=
bet querit quod bonū est·⁊ ita ꝓficit·
⁊ reꝓbat quod malum est·⁊ ita id tol
lit/quod alios inficit· Quamq̄ igitur
sacra eloquia quibuscūq3 phōꝝ dictis
stabiliora ⁊ merito laudabiliora sint·
nullaten⁹ tū deprimenda/Unde isa·
xxiij· Erubesce sydon ait mare·super
quo verbo grego·primo moralium·in
syndone(inquit) figuratur stabilitas
positoꝝ in lege/in mari autē vita gē=
tilium·Erubesce igitur sydon ait ma
re· quia ex vita gentilium redarguit
vita sub lege positoꝝ·Atq3 ex actione
secularium/ confunditur actio religio
soꝝ·dū illi eciaz ꝓmittendo nō seruāt
qđ in preceptis audiunt·⁊ isti viuen=
do etiā ea custodiūt in q̄bus neq̄ le
galibus p̄ceptis astringūt· Iux̄ illud
ro ij·gētes em̄ q̄ leges n̄ hn̄t q̄ legis sūt
faciūt·Que oīa ideo allegata sunt/ q̄
dicta gentilium philosophoꝝ nō sunt
ꝯtemnēda·quia ꝓdesse sepi⁹ inueniūt.
Et si mala intentione aut causa lau=

dis flagella tulerunt: eorum exemplo re
darguimur: si pro eterna felicitate ea
ferre contendimus. que ꝓ terrena volup
tate ptulerunt. In ipsis ergo eorum malis
instruimur: non quod imitacionem mere-
antur. sed quia potius ea ꝓpter deum
facienda sunt. que ipsi propter inanem
gloriam et voluptatem pegerunt. Unde
augu. v. de ci. dei. ca. viii. postquam roma-
norum acta magnifica narrauit. condu
dit. quod si romane pro ciuitatis terrene
gloria tanta fecerunt: nos potius pro
eterna. Unde chrisostomus sup matthe-
um omelia. vii. ante finem. Excogi-
tate (inquit) grecorum phorum acta. et tunc
scietis quanto supplicio sumus digni: eo quod
leges diuinas transgredimur. Quibus
omnibus attentis patet quam phica do-
ctrina vtilis est. Ipsamque reuelatam
gentilibus philosophis referunt plu-
res. vt tangit augu. xviii. de ci. dei. ca.
xlviii. Nempe gentiles infideles gen
tilium testimoniis alliciunt. quibus quamquam
scriptura sacra non egeat. illi tamen egent
qui cum sint gentiles absque testimoniis
gentilium conuerti recusant. Unde iuli
anus apostata volens subuertere ec-
clesiam dei / interdixit filiis galileorum
poetarum atque philosophorum legere disci
plinas. Nouerat enim in ipsis multa con
tineri legis sacre testimonia. Conclu
dimus itaque gentilium dicta in via ve
re sapientie prodesse.

Ca. xiii. de dignitate et vtilitate sapie

Et sepe dictum est: sapia phi-
losophie amor est. cui veri phi
losophi inheserunt. Eo quod (te-
ste sene. ad lucil. epla. xciiii.) a sapien
cia (inquit) nunquam recedit religio / iusti
tia et pietas: que nullum putat bonum
nisi quod honestum est. que nec fortu
ne nec hominis deleri potest muneri
bus. cuius hoc precium est non posse p
cio capi. O igitur quantus est sapientie

amor. cuius studio nil occurrit prefe-
rendum. cuius adeptio nulli potest p-
cio comparari. Ideo puer. viii. dicitur
quid prodest stulto habere diuitias:
cum sapientiam emere non possit. re
uera nil sapia melius. cuius verus amor
philosophia est. De qua tullius libro
ii. de offitiis ca. i. quid enim est p deos op
tabilius: quod prestancius: quid melius:
quid homine dignius sapia: qua phi-
losophi nominantur. Non est (inquit)
aliud phia: pter studium sapientie. cu
ius nomen adipisci non merentur hi
quorum stulta vita est. Unde olim non
decebat aliquem philosophum appel
lari. nisi vita viueret honesta. Unde
a gel. li. xvii. abhomiabile (inquit) fu-
it apud phos nobiles quod vita ignobiles
siue degeneres. appellarentur philoso
phi. nec immerito. quia philosophi no
men sanctum est. de quo loquens tul-
lius in tusculanis questionibus li. ii.
ca. iii. phia (inquit) medetur animas.
inanes sollicitudines detrahit. a cupi
ditatibus liberat. pellit timores. Et
sene. ad lucillum epla. xvi. hec (inquit)
quieta est et contemni non potest. quin-
immo apud pessimos honori est. Et au-
gustinus. xxii. de ci. dei. ca. xxii. philoso
phia (inquit) vel sapia est donum dei
et auxilium contra miserias huius vi
te. De qua loquens apuleius in libro
de deo socratis in fine. hac (inquit) co
mitante / omnia horrenda vlixes sub-
iit. oia aduersa supauit. ea quippe ad
sutrice demeauit ad inferos sed ascen-
dit. scilla nauigauit. sed ereptus est.
charibdim transiuit: nec detentus est
ad lothophagos accessit: nec remansit
syrenes audiuit: nec accessit. Nec enim
aliud in eodem vlixe omerus docet: ni
si quod sp ei comitem voluit esse prudenti
am quam poetico ritu mineruam nun-
cupauit. Nunquid ergo sapia amabilis est.
que aduersis succurrere solet. Reuera sic.
Ipsius autem amor (vt sepe dixi) phia est

De qua tul. in tusculanis questionibus libro. v.
Philosophia (inquit) est vite dux: vir
tutum indagatrix: inuentrix legum:
magistra morum / et discipline. Nam ip
sa est lex vite. vt inquit seneca ad lu.
epla. xcviii. Ipsius ergo studium commenda-
bile est dummodo licito termineiur fi-
ne. quia nichil prodest philosophari: ni
si finis sit adeptio vite beate. Unde
refert august. iii. li. sermonum. sermone
lxxiiii. de quodam pho iohanne: cui cum
quereretur quare philosopharet: re-
spondetur ꝓpter vitam beatam. et que-
renti quando haberet illam. respondit. cum
hoc corpus relinquo in terram. Itaque
finis philosophie vite honesta est. p
quam vita beata potest adipisci. Ideo
sene. epla. xciii. in fine epistole. scribe. vt
dum scribis: legas oia ad mores et se
dandam rabiem effectuum. Et illi ergo
philosophi nuncupari non merentur.
quorum finis non est correctio morum. Unde
policra. li. iii. ca. ix. loquens de philoso
phis sic ait. In ipsis (inquit) fuit ima
go virtutis. et vtinam inueniatur in no
bis. qui virtutis imaginem teneat. quasi
vmbras virtutum induit / quibus videmus
floruisse gentiles. Quis enim themisto
dis diligenciam / frontonis grauitatem
continenciam socratis / fabricii fidem
pudiciciam scipionis / longanimitatem
vlixis / cathonis puritatem / titi pieta-
tem imitatur. hii enim laudabiles viri
quasi quedam seculorum suorum sydera splen
duerunt / illustrantes tpa sua. Hec il
le. Quis ergo sapiam amicam sibi non con
stituet. ex quo laudem et oim bonorum
genera prestat.

Ca. xiiii. de famosis illustribusque phi-
losophis qui sapientiam amauerunt

Plurimi philosophi sapientie
studio floruerunt. Inter quos sep
tem pcipui dicti sapientes ex-
titerunt. vt tangit augu. xviii. de ci. c.

xx. quorum muneribus sublimata est ciui
tas atheniensium. quorum responsis tamquam
celestibus oraculis totus orbis certifi
catus est. et tamquam septem planetis non
erraticis illustratus. Philosophorum tamen
nomina quorum et laudes specificemus.
Refert enim a. gel. lib. xx. quod solon fuit
vnus ex septem sapientibus qui primus
atheniensibus legem instituit. Et (ut re
fert pompeius li. ii. athenienses loco
legum libitum habebant. sed fuit solon
vir insignis electus. vt leges ciuitati
ppicias ederet. quod fecisse non dubi
tatur. Hic autem studiosissimus exti
tit: primusque morti sapie indagini va
cabat. vt refert valerius li. viii. ca. vii
Rursus veritatem dicere non timuit.
quem (put refert tul. li. de senect.) phi
sistratus tyrannus cum interrogauit
qua spe fretus tam audacter sibi re-
sponderet: respondit senectute. quasi
diceret p dicenda veritate se paratum
mori. Rursus anaxagoras sapiam sic
amauit. vt senatum ad eius contem-
placionem fateretur. qui eciam videns
suas possessiones desertas minime cu
rauit (vt inquit valerius li. viii. c. viii.)
mortemque contempsit. Unde (sicut re
fert tull. in tusculanis questionibus li.
primo.) cuidam querenti ante mortem
an in patria sua vellet deferri: respon-
dit non est necesse. vndique enim ad infe
ros tantundem vite est. Ceterum dyoge
nis philosophi sapiam legimus. qui ob
eius amorem diuicias contempsit vt re
fert hierony contra iouinianum. omnibus
que venditis solum paliolum p veste re-
seruauit et in dolio volubili p domici
lio morabatur. vt tangit iuuenalis li.
primo. satyra secunda. vnde gloriabatur:
quod fuerat ex diuite factus paup. nilque
sibi deerat quia nil desiderabat. iniu
riasque non timuit. Unde cum quidam
adolescens faciem eius conspueret:
iratus non fuit. vt refert seneca libro
tercio de ira ante finem

Cumqꝫ eciam q̄dam dictus lentulus
in faciem eius conspuisset/ loco vindi
cte suam faciem abstersit· hic eciā mo
ri non timuit· nec sepulture fastum q̄=
siuit· Quinimo(ut refert tul· in tusc·
quest· li· p̄mo) moriens iussit se ꝓici ī=
humatū seu insepultum· Rursus cō
memoremus socratis laudes qui p̄n=
ceps fuit ph̄ie ⁊ de celo eā euocauit ⁊
in nubibus collocauit· vt inquit tulliꝰ
vbi supra· Huic aūt socrati comes fu
it spūs ipsum in multis erudiens· sic
ait apuleius q̄ prelibatum spūm deū
socratis credidit· ⁊ ob hoc li· de deo so
cra· intitulauit· Hic autem socrates
nil de se presumpsit/ immo se nihil sci
re affirmauit· ut ponit commentator
suꝑ p̄mo libro ethicoꝝ· viteqꝫ sobriissi
me extitit· vt refert a gel· li· xxi· Paci
entissimus eciam fuit· vt refert sene·
eplā· xviij· Exemplum(inquit) si desid
ratis accipite socratem senem ꝑ om=
nia aspa iactatum/ inuictū· quia scꝫ i
aduersitatibus pacientissimus fuit·
omnesqꝫ diuitias contempsit/ vt inq̄t
tul· v· de tusculanis questionibus· vn̄
⁊ princeps ph̄oꝝ meruit· idolaqꝫ vene
rari recusauit· Unde tulliꝰ vbi supra
taceo(inquit) de philosophis socrate
contentus qui in contumelia deoꝝ q̄r
cum ⁊ canem diligebat· Sed ⁊ ꝓpte=
rea mortuꝰ est socrates quia deos de
struebat· vt refert boetius p̄mo de cō
sola· Et augu· li· de vera religione ca
pitu· p̄mo ipsum ꝯmēdat/ eo ꝙ ꝑ deos
iurare contempsit· Unde refert com=
mentator boecij ꝙ socrates vnicū de
um ꝓfessus est· in cuius noīe sumptū
venenū sibi non nocuit· sed in nomīe
plurium deoꝝ venenum sumere coa=
ctus mortuus est· Sed quis socratem
vnum deum docuit ꝓfiteri/ nisi vera
sapiētia/ cuiꝰ amator extitit· suisqꝫ do
ctrinis ꝯplures sui tp̄is hoīes illustra
uit/ nec tyrannoꝝ minis territus est
sed pocius eodem vultu q̄ triginta ti
rannos scelus aliq̄n in ordinem rede=
gerat/ eodem vultu carcerē intrauit
nec em̄ poterat carcer videri in quo so
crates erat· ut refert sene· ad heluiā·
Et idem sene· li· de ꝓuidencia pꝰ prin
cipium· Socrates(inquit) illaꝫ potio
nem publice mixtaꝫ non aliud q̄ᵽ me
dicamentum īmortalitatis obduxit·
⁊ de morte disputauit vsqꝫ ad ipsam
suamqꝫ mortem ꝑsomniauit· vt refert
tul· li· i· de diuina· sepulture qꝫ culmē
spreuit· vt tangit tulliꝰ in tusculanis
questionibus li· i· ante finem· Ceteꝝ
platonis philosophi laudes quasi di=
uini non ꝑtermittamus· quem multi
referunt non aliter nisi de partu vir
ginis editum· vt refert anaxalides li·
iij· philosophie· Cuiꝰ narratio licꝫ fal
sa sit platonis tn̄ laudes ascribit· De
quo eciam narrat tulliꝰ li· p̄mo de di=
uinā· ꝙ cum in cunis paruulus dor=
miret/ apes in suis labiolis consede=
bant· sueqꝫ future facundie signuꝫ fu
isse responsum est· Cuius eciaꝫ partꝰ
eius matri ex quadam diuina reuela
cione intimatus est· vt habetur in li·
qui dicitur de suda· Hic eciam plato
egiptuꝫ partesqꝫ italie transcurrit· vt
philosophie doctrinam adipisceretur·
Unde ad tantam eminenciam philo=
sophie suo ingenio atqꝫ studio ꝑuenit
vt tam antecessoribus q̄ᵽ eciam succes
soribꝰ philosophis imperare visus sit
ut refert policra· li· vij· c· v· Unde ti=
cero platonem vocauit deum ph̄orum
vt refert augustinus contra iulia· li·
ꝑ· ca· iiij· ante finem· hic eciam plato li
bidinum atqꝫ concupiscentiarū sectas
fugauit· ⁊ ab vrbe recedens villam
achademie ꝑ studio philosophie elegit
⁊ de morte cogitans nullam ꝯplacen
tiam in mundo constituit· Unde
philosophiam meditacionem mortis
dixit· vt refert macro· li· saturnalium
hunc eciaꝫ platonem ceteris ph̄is au
gusti· ꝑfert· viij· de ci· dei· capl̄o· viij·

Et idem augu· in li· confes· fatetur se
legisse in libris platonis p̄ncipiū euā
gelij iohānis· vbi habetur· in p̄ncipio
erat verbum· ⁊ v̄bum erat apud deū
Hunc eciam platonem inumerabiles
hystorie comendāc· eiusqꝫ doctrina le
gitur laudibꝰ digna· nam meditatio=
nibus sapīe ita inhesit/ vt cogitando/
⁊ meditando moreretur· ⁊ ipsum ad
deos translatum esse fertur anno vi=
te sue· lxxxi· De cuius obitu refert po=
licraticus· li· vi· ꝙ sol e celo visus ē ce
cidisse· eo die quo ph̄orū princeps pla
to rebus excessit humanis Rursus
aristotiles eiꝰ discipuli summiqꝫ phi=
losophi laudes transcurramus· Qui
cum iuuenis esset doctrinā eloquētie
docebat· vt hr̄ in cōmētis omeri· ⁊ cū
factus esset· xvij· annoꝝ philosophari
athenis accessit ⁊ cū socrate tribꝰ an=
nis moratus ē· Et socrate mortuo pla
toni· xx· annis adhesit· Post mortem
vero platonis vixit· xxiij· annis· in qui
bus ꝑtim docuit alexandꝝ ⁊ in ꝑte li
bros composuit· cuiꝰ consilio fuit alex
ander doctus· qui postmodum toti or
bi imꝑauit· De quo aristotile/ loquēs
august· viij· de ci· dei· c· ij· Aristotiles
(inquit) platonis discipulus vir excel
lentis ingenij sectam paripateticam
condidit Et tul· li· p̄mo de diuina· c· ij
Aristo·(inquit) singulari ⁊ pene diui
no ingenio floruit· fuitqꝫ vite modera
te ⁊ voluptates respuebat· ⁊ respuen=
dasqꝫ docebat· vt inquit valeriꝰ li· vij
ca· vij· Hūc etiā egregium ph̄m nun=
cupat auicenna li· iij· sue metha· ca· v
⁊ p̄ncipem philosophoꝝ rabimoyses
ipsuꝫ appellat· Ceteꝝ alij philosophi
fama grandi ⁊ nomine floruerūt· scꝫ
xenocrates mūdi contemptor/ diuitia
rumqꝫ spretor· nam alexandri mune=
ra repulit· vt refert tul· in tuscu· q̄sti·
li· v· Floruit eciam phedron socraticꝰ
qui libꝝ de immortalitate edidit· vt
refert a· gel· iij· Floruerunt apuleius
pseusippus virtutibus ingenio qꝫ grā
di· Theofrastus qꝫ aristotelis discipu
lus plurimos scripsisse libros fertur·
Pythagoras qꝫ sapīe studio totā soli=
citudinem suā exhibuit· qui cū inter=
rogaretur an sapiens esset· respondit
ꝙ nō sapiēs sed sapīe amator extite=
rit· Itaqꝫ hoc nomen philosophus ex
tunc manauit· vt ponit tul· in tuscu· q̄·
sti· li· v· Naꝫ philosophus amator sa
piencie interpretat᷑· Hic eciam pyta
goras musicā adinuenisse fert᷑· vt po=
nit macro· li· ij· post p̄ncipiū· Rursus
carneades fuit vehementissimi studij
vt ponit valerius libro viij· ca· vij· Et
demosthenes industriosus extitit/ et
eloquentia ꝑfloruit· Isocrates qꝫ de=
mocritus ⁊ ypocrates sapīe studio vi=
guerunt· virtutibusqꝫ summe adhese=
runt· vt tangit a gel· li· ij· Rursus xe
nō constantia atqꝫ moderancia ⁊ tau=
rus paciencia/ stoicusqꝫ magnanimi=
tate/ philosophi illustres floruerunt·
Rursꝰ inumerabiles laudes de mar
co tullio/ de chilone/ de seneca/ de pli=
nio d̄scribi possent· quoꝝ laudibꝰ(bre
uitatis causa) ꝑtermissis/ concludamꝰ
philosophos illustres deno sapientie
quam dilexerunt extitisse·

Ca· xv· de studijs atqꝫ sectis ph̄orum·

Philosophoꝝ varie secte diuer
saqꝫ studia commemorantur·
Und̄ inter sectas famosas· q̄=
dam ꝑipotetica dicta est quā aristoti=
les condidit· Alia autē secta philoso
phoꝝ dicta fuit stoycoꝝ cuiꝰ princeps
fuit zeno ⁊ crisippꝰ· vt ait a· gel· ⁊ re=
citat august· ix· de ci· dei· ca· iiij· Et se
ne· ad elbiaꝫ dicit ꝙ a zenone incepit
rigida ⁊ virilis stoycoꝝ sapīa· ⁊ apd̄
istos dolor dicebat᷑ indifferens ⁊ non
malum· Dicebant em̄ ꝙ passiones nō
cadunt in sapientē· Et(teste tul· li· iij
de officijs· ca· ij·) hi dicebant sapiētes

esse aĩcos sapientib⁹ ꝛ nihil esse ama
bilius v̾tute· vt poĩt tul·li·i·d̾ natura
deoꝝ· Dicebant eciã oĩs insipientes
insanire· vt ponit tul·in tuscu·questi·
li·iiij· Ceteꝝ alia fuit secta achademi
coꝝ qui dicti sunt ab achademia ciui
tate quã populo ꝑ studio elegerat· et
ex qua oriundus erat qui de singulis
dubitabant· nilꝗ affirmabant certuꝫ
quoꝝ opinionem videtur conformas=
se eraclitus· Veꝝtñ in hoc defecerunt
quia nil certum crediderunt· quia sal
tem apud eos certum erat nil certuꝫ
esse· ꝑut arguit augustinus· In pluri
mis tñ scientijs ꝛ virtutib⁹ huius se=
cte philosophi claruerunt· licet in pre=
dicta opinione defecerint· Insuꝑ alia
fuit epicureoꝝ que dicta fuit ab epi=
curo atheniense qui posuit voluptatẽ
esse summũ bonuꝫ· vt ponit a·gel·li·
xiiij· Ponit eciã duo esse bona scꝫ cor
pus sine dolore ꝛ animum sine ꝑtur
batõne· vt ponit seneca epl̃a·lxvij·ad
lucil· Huiusmodi autem secta si feli=
citatem in voluptate carnis posuerat
reꝓbanda est· si autẽ in voluptate mẽ
tis supportãda est· Et ita posuisse epi
cuꝝ sene· arbitrat̃ libro de constantia
sapientis· ꝛ li·iiij·de bñfic·ca·ij· vbi
declarat epicuꝝ felicitatẽ in volupta
te mentis credidisse· His igitur nar=
ratõnibus apte ostenditur multiplicẽ
fuisse philosophoꝝ sectam· oĩm tamẽ fi
nis fuit attingere sapientiam ꝛ licet
ad diuinã non ꝑuenerint· humano tñ
ingenio artib⁹ inuentõnibusꝗ huma=
nis intenderunt· appropriantes gram
maticam lune· logicam soli· rethoricã
mercurio· veneri arismeticam· marti
musicam· ioui geometriam· saturno
astronomiam· aliaꝗ scrutinia alijs
ꝯscripserũt· Hoꝝ insuꝑ quedaꝫ famo
sa studia ꝯmemorant̃ que olim a ꝓn
cipibus studiosis exordium accepert̃·
Utinam ab indoctis ꝓncipibus casuꝫ
habere non incipiant· Unde alexan=
der neq̃ li·de naturis reꝝ/commemo
randa ãtiqua tp̃a sic ait· O felicia an
tiquoꝝ tempora· in quibus ipsi impe
ratores mundũ substẽtantes seipsos
ꝓhilosophie dederunt· vt alexander/
iulius· ptolome⁹ qui fuerunt viri stu=
diosi· Et subdit· cuiuslibꝫ regni gloria
creuit in imẽsũ q̃diu artiũ floruerũt
studia· victoria enĩ militie/ ꝛ gloria
philosophie quasi simul concurrerũt·
nam ex q̃ greci romaniꝗ studia ꝑdide
runt· extunc sꝑ deciderunt· Unde reg
nantibus atheniensibus mineua/ id
est sapia colebatur· Ut refert august;
li·xviij·de ci·dei· Numerem⁹ ergo q̃
philosophoꝝ famosa studia fuerunt·
ꝛ cum historiographis tria dicam⁹ fu
isse ceteris solẽniora studia· Quoꝝ ꝓ=
mum atheniense· secundum romanũ
ꝛ tercium parisiense· De studio autẽ
atheniensi refert̃ q̃ sollẽnissimũ exti
tit· Unde ciuitas athenaꝝ nutrix fuit
liberalium artiũ atꝗ philosophorum
Unde hiero·ꝑlibatã ciuitatem cõmẽ=
dat dicens studio aptissimam fuisse·
ꝓ° ꝗ leges tradidit· alijsꝗ ciuitatib⁹
iura transmisit· in qua fuit dyonisius
cristiane religionis doctor eximius
Huius autem studij scꝫ atheniensis
introitus solis patentibus ꝑmitteba
tur· Unde ad portã ciuitatis sedebat
senex ad obiurgandũ volentes intra=
re ꝛ si videbat signa impacientie re=
pellebantur si aũt pacientie admitte
bant̃· Aliud autẽ studiũ sollemne di
ctum romanũ· in quo floruit italicum
genus philosophoꝝ· Ibiꝗ refulserũt
iulius cesar/ catho/ virgilius/ tullius·
Nam de iulio q̃ floruit· pꝫ li·de vita
cesaris· De cathone narrat solin⁹ li·
i· ibiꝗ docuit rethoricam augu· vt ip̃e
met fatetur li·v·confessionũ· Ceterũ
aliud studium ꝛ tercium dictum ẽ pa
risiense· quod florere cepit tempore
Karoli magni· quod quidem studium
alcuinus de roma pertulit·

Huiusꝗ studij quatuor fuerunt fũda
tores· scꝫ rabanus/ alcuynus/ claudi⁹
ꝛ iohannes scotus· Et (ꝑut narratur ĩ
cronicis metropolitañ· arelatantꝫ)
tempore Karoli magni/ duo monachi
scoti cũ mercatoribus ad franciam ac
cesserunt ꝛ interrogabant si quis sapi
entiam emere vellent· Ob hoc pluri=
mi stultos ipsos putabãt· Nichilomi
nus tñ hec verba ad regem ꝑuenerũt·
q̃bus adductis interrogauit an sapiẽ
tiam haberent quam vendere vellẽt
qui responderũt q̃ sic· quibus rex q̃d
ꝓ ea vultis· Qui responderũt tria pe
timus· locum oportunum· discipulos ĩ
geniosos· ꝛ victum cum vestitu· Qui=
bus concessis studium parisiense in=
ceptum ꝛ extunc dilatatum est· Tunc
vero temporis erat quoddam castruꝫ
dictum iseos· sic dictum a nomine cu=
iusdam dee dicte isis que ibi colebat̃
quod castrum meldunũ nunc vocat̃· ꝛ
inde parisius nomen accepit· quia di
citur parisius quasi par iseos· naꝫ in
hoc par erat quia supra secanã quẽad
modũ meldunũ sita est· De hac ciui=
tate parisiensi loquitur boecius ꝑmo
de disci·sco· In ciuitate (inquit) iulij
que parisius dicebat̃ multas artes mẽ
dicare ꝑspexim⁹· Ubi ait expositor q̃
iulius cesar ampliauit parisius· sed
non fundauit·

Capitulum decimumsextum quo=
modo magice artes sũt inutiles ꝛ re=
probande·

Magice artes non sunt nisi se=
ductiones ꝛ adinuentõnes di
aboli· ꝛ ideo inter numeꝝ sci
entiaꝝ nõ debent situari sed pci⁹ re
secari debent/ tanq̃ herbe male nul=
latenus seminate in agro vere sapie·
Solent autem artes magice nominari
septem· Quedã enĩ dicitur geomãcia
cuius diuinatio fit in terra· geos enĩ
idem ẽ q̃ terra ꝛ mãtia diuinatio nũ
cupatur· Secunda dicitur ydromãcia
ab ydros q̃ est aqua· quia eius diui=
natio in aqua fieri solet· Tercia dicit̃
aeromancia· cuius diuinacio in aere
fit· Quarta dicitur pyromancia· quia
fit in igne· naꝫ pir idem ẽ q̃ ignis·
Quinta dicitur cyromancia cuius di=
uinacio solet fieri in manibus· nã cy=
ros ideꝫ est q̃ manus· Sexta dicitur
armonancia cui⁹ diuinatio solet fieri
in scapulis bestiaꝝ· nã armus scapu=
la est· Septima dicitur necromantia
cui⁹ diuinatio solet fieri cum inuoca=
tionibus demonum qui nigri compa=
cione dicũtur· Haꝝ autem artiũ ma
gicaꝝ tanta est suꝑsticiositas vt non
solũ veritatẽ non cõtineant· quinimo
solis mendacijs replete sunt· nec solũ
male sunt q̃r ꝓhibite· immo pocius iõ
ꝓhibite quia pessime ꝛ vsꝗq̃ꝗ friuo
le sunt· Veꝝ q̃r talium artiũ amato=
res hec dicta volũtaria reputarent ni
si rõne aliquali ostenderentur· inqui=
ramus ergo an aliqua in ꝑdictis artibus
veritas contineatur· ꝛ rõnibus respõ=
deam⁹ eoꝝ qui ita opinari videntur·
Scrutando igitur hui⁹ dubietatis ve
ritatẽ catholice ꝓfiteri habemus ꝑdi=
ctas artes ꝛ quascunꝗ similes/ friuo
las inutiles/ falsidicas oĩno existere·
ipsaꝝꝗ studiũ nulli sapienti congrue
re· Unde leuitici decimonono ꝑcipiẽ=
do dicitur· ne declinetis ad magos·
nec ab ariolis aliquid sciscitemini·
Unde saul abstulit magos ꝛ ariolos
d̾ terra· ꝛ interfecit eos qui habebãt
phitones in ventre· vt dicitur·i·regũ
xviij· Postmodum tamen consiliuꝫ a
muliere phitonissa accepit ꝛ non spe
rauit in domino· ideo interfecit eũ do
minus ꝛ transtulit regnum eius· vt
dicitur·i·pali·x· Rursus ꝛ manasses
a domino punitus fuit· eo q̃ somnia ꝛ
auguria obseruauit· magos q̃ꝫ ꝛ incã
tatores habuit· vt patet·ij·pal·xxxiij·

Unde ecclesiast·xxxiiij·dicitur ꝙ diui=
natio erroris ⁊ auguria mendacia et
somnia maleficentium vanitas est
Et zacharie·x·dicitur: ꝙ diuini vide=
runt mendacium ⁊ somniatores locu
ti sunt frustra·Sed restat vt rationi=
bus obijcientiu͂ respondeamꝰ· Quis
eñ dicere posset ꝙ cu͂ demonibus lo
qui peccatũ non esset: quia ⁊ hoc fecis
se cristum legimus vt patet mathei·v
vbi habetur ꝙ cristus demonẽ inter=
rogauit dicens ei· quod ẽ nomen tuũ
Qui respondit legio multi enim sumꝰ
Si ergo necromancia cum demonibꝰ
loqui doceat·hoc ꝓhibendum non appa
ret· Huic autem ambiguitati fas est
respondere· Dicendo ꝙ demonem in=
terrogare necromancia nõ est·sed sor=
tem aut spem ꝯstituere in demonibus
supsticiosum est·quod cristum fecisse
absit vt credamꝰ·Ait enim/vade re=
tro sathana· Huic autem responsioni
alludit beda mathei·viij·Rursus di
uinatões q̃dam astruunt veridicas·
Nam sauli interroganti de euentu fu
turi belli a muliere habente spm̃ phi
tonicum: responsu͂ fuit illud quod po
stmodum accidit· vt patet p̃mo regu͂
xviij·Uidentur ꝰ diuinatões verita
tem continere·Quod absit·Nam de=
mones q̃nq3 vera dixisse non dubita=
mus·suosq3 sectatores sed subtilissimꝰ
ille mendax· ideo vera q̃nq3 ꝓfert: vt
suis mẽdacijs aggreget fautores· nã
mentitus si semꝑ fuisset: quis ei cre=
deret? nullus· Nimiꝝ ꝰ si diuina=
tores q̃nq3 veꝝ dixisse legamus· hoc
tñ ex se nõ habet ars magica aliqua
sed dyabolica astucia vera q̃nq3 ꝓpi=
nat ut ad supsticiosam credulitatem
homines alliciat· Unde augusti·li·ij·
de doctri·crist·concludit ꝙ omnes ta=
les artes ordinant̃ ad malum finem
vtputa ad deceptõnẽ ⁊ ydolatrie spẽ3
Sed quid dicemus de ioseph qui au
guriari solebat cum cypho qui positus

fuit in sacco beniamin? ut patet gene
sis·xliiij·videtur ergo ꝙ auguriari nõ
sit illicitũ·Hic dicemus ꝙ ioseph tm̃=
modo se diuinatore3 fingebat: vt suis
fratribus terrorẽ induceret· omnes·n
suos fratres cognoscebat·⁊ tamẽ per
augurium ipsos se non cognoscere si=
mulabat·Rursus q̃d dicemus qm̃ in
auibus auguria quedam fieri credũ
tur·Unđ hiere·viij·dicitur ꝙ miluuꝰ
in celo cognouit tempus suum· Re=
fert eciam eutropius quõ romulus a
vulturibus suum futurum imperiu͂
didicit·Et Karolus magnus hoc idẽ
auium vociferatu accepit· His vero
non obstantibus auguria vana sunt·
Auium tamen nature multe sunt/et
temporum varietatem q̃nq3 designãt
nec diuinacio est temporis qualitate͂
ab auibus accipere· q̃nimo vera phi=
losophia est sed supsticiosam vanita=
tem adhibere/vanitas ⁊ supstitio ẽ·
misterio tamẽ diuino aut fortassis dy
abolico iuuamine multa miranda cũ
auibus fieri potuerunt·Nulla est tñ
in augurijs adhibenda veritas: nisi
q̃tũ ex reꝝ naturis/tꝑis ꝯmunes ac=
cipi possũt passiones·Et hoc est ꝙ cre
dimus Hieremiam de miluo dixisse
velle· Rursus quid dicemus · quia
narrat iosephus·ix·li·antiquitatis iu
daice qualiter in destructione ciuita=
tis hierusalem quidam exorcista iu=
deorum mediantibus herbis quibus=
dam ⁊ aliquibus caracteribus quen
dam demoniacum a demone libera=
uit ·⁊ hoc factum fuisse coram tito et
vespasiano·refert· Potestas eciam
hoc faciendi erat exorcistaꝝ iudeoru͂
ꝓut affirmabat·⁊ in signum expulsio
nis demonis ponebant peluim aqua
plenum ⁊ demõ exiens subuertebat·
talis autẽ subuersio suum exitum de
signabat· Albertꝰ eciã li·de mirabi
libus multa mirabilia refert facta in
partibus germanie mediantibus ca=

racteribus impñssis in lapidibus pre=
ciosis·Ex q̃bus narratõnibus videtur
fortem merito posse poni in his que ꝑ
diuinationẽ fiunt· Nichilominꝰ tam
oportet vt dicamus/nulla in istis vir
tutẽ existere·negare tñ possumꝰ mira
bilia q̃plurima mediantibus herbis
⁊ lapidibus facta fuisse·taliũ autem
virtus non magica sed naturalis est·
De caracteribus aũt dicemꝰ nullam
virtutẽ ipsos habuisse/sed oĩa que fa
cta sũt aut ex ꝟtute officij aut ex frau
de demonis pacta fuisse credere libet
Uirtus autẽ officij hec potuit esse: qr
exorciste eciã veteris legis sue vocati
onis ⁊ dignitatis ratõne queda͂ age=
re potuerũt·⁊ sicut de nostris acolitis
dicimꝰ sic fortassis suꝑ demones aliq̃
lem ⁊ forsitan magnam ꝑtãtem ha=
buerunt· Ceteꝝ q̃d dicemus de arte
notoria que artẽ magicam sentire vi
detur· Plures eñ ipam asserũt vali
dam/veracẽ ⁊ efficacẽ· Huius aute͂
artis libellos duos vidi mihi alieno
motu exhibitos·q̃ꝝ vnus incipit ·ego
sum alpha ⁊ o·cuiꝰ cõpositor ptolome
us credit̃·alius vero incipit· aue gr̃a
plena·cuius inuẽtor iohannes mona=
chus arnotẽsis refertur·q̃ꝝ libroꝝ vo
lumina p̃ma facie grata apparebant
⁊ diuinatõnibus q̃plurimi fauere vi
debant̃·pluribusq3 testimonijs p̃dicto
ru͂ ꝯpositoꝝ q̃libet suũ intentũ astru
ebat·Quid ergo dicemus·Nũquid ar
ti notorie p̃bebimus fauorẽ eciã diui
natões asꝑnando? Hoc nequaq̃ ·
quia magicis artibus atq3 diuinatõ=
nibus ars notoria valde ⁊ nimis vici
na est·Sed restat vt satisfaciamus p̃=
dictis testimonijs· Ipsis autem satis
facere facile ẽ·Sibi eñ mutuo cõtra=
dicentes seipsos interimunt·Nam io
han·mona·carno·artẽ ptolomei repu
diat·⁊ oĩno calumniari nititur eo ꝙ
verba quedam occulta in arte ptolo=
mei inserunt̃·q̃bus(vt affirmat)dia=

boli inuocantur·Sed miꝝ vt ipse io·
hoc dicere nõ vereatur· viso ꝙ sue ar
tis fabulosum compendium eundem
continere defectu͂ inuenit̃· verbis q̃
extraneis ⁊ occultis vtens·potius de
cipere q̃ instruere videtur·⁊ scientia
ru͂ infusionẽ sub tali forma deposcit
vt narrare non nisi delusio sit Huiꝰ
ergo artis ꝯpositores sibi contradicũt
Et hoc ideo est·quia ex regno diaboli
sunt· omne aũt regnum in se diuisu͂
desolabitur· Nunquid eciam scientia
dei donum est? dicente apł̃o·i·cor·xij·
Hec(inquit)omnia opat̃ vnus atq3
idem spũs/sc3 sanctus/diuidẽs singu
lis ꝓut vult· Stultum est ergo arbi=
trari scientias acquirere posse diuinũ
deserendo cultũ· Nam augu·x·de ci·
dei allegat porphiriu͂ fatentem ⁊ di
centem/ꝙ ab opatõnibus demonum
non consurgit purgatõ anime nec ido
neitas intellectus ·nam soli deo cõue
nit scientias infundere·Sic enim le=
gimꝰ salomonis sapiam a dño infusã
fuisse· Ut dicitur·iii· regum·ij· ⁊ ·ij·
ꝑalip·i· Similiter eciam fuit infusa
in apostolis·Unđ luce·xxi·Ego(inq̃t)
dabo vobis os ⁊ sapientiam: cui non
poterunt resistere aduersarij vestri ·
Adhuc restat vt dicamus cur demo=
nes non possint scientias infundere:
cum possint corpora transmutare: vt
inquit augu·li·p̃mo de trini·Hic dici
mus demones multa reuelare posse
deo ꝑmittente·q̃ntum tñ in eis est sꝑ
decipere petunt·Ab ipsis ergo si ali=
quid bonum ꝓcedat· nõ ipsoꝝ sed dei
donum est· Quis ergo tam amens vt
deo spreto ꝑ scientijs diabolũ iploret
Oĩa etẽñ dei sunt· Uñ aug·xxi·đ ci·
alliciuntur(inquit)demones ꝑ creatu
ras·quas non ipsi sed deus condidit·
Si ergo deus ꝯdidit omnia quis aliũ
inuocabit·Fortassis dices ꝙ ars noto
ria diabolũ inuocare ñ p̃cipit·sed po=
cius ieiunijs ⁊ orõnibus vacare iube͂

hec autē nunquid honesta ⁊ bona sūt
Dicemus q̄m ieiunare ⁊ orare ꝗ̄tuz
ex se bona opa sunt dummodo finem
bonū ptendant/sed finis ille bonus n̄
est q̄n quis suis opibus sortem adhi-
bet/credens cerimonias hu9 virtutis
existere vt scias in momēto acquirat
non sufficit ergo vt bona opa videan-
tur sed congruit vt bono imitant̄ fini
Unde augustinus li·i·de doctrina cri
stiana cerimonias magicas malas as
scrit ꝗ̄tumcūq3 bone videantur·quia
malo inituntur fini· Eandem sen·tā
git criso·sup math· adhuc restat vt d̄
somnijs inquiramus/an sc3 reuelatō-
nem aliquā inuenire videantur· plu
res em̄ dicūt om̄e somniū aliquid de-
signare futuꝝ vel ventuꝝ· Et ad hoc
roborandum quedaz pn̄t allegari·nā
gedeon(qui positus est in numero sā
ctoꝝ/ vt patet hebre·xi·) ipse credidit
interpretatōni sōnioꝝ vt patet iudith
vij· Joseph q3 interp̄tatus fuit somni
um pharaonis·vt habetur genesis·xl·
Et daniel interp̄tatus fuit somnium
r̄gis babilonie· vt apparet da·ij·⁊·iiij
Auerrois eciaz sup li· de somno ⁊ vi
gilia dicit somnia esse ab angelis·nū
quid igitur somnia quedam sunt fu-
turoꝝ signa/ ⁊ fere quedam p̄sagia·
Ex predictis sic apparet· Sed obstat
illud deutro·xviij· non inuenietur in
te qui obseruet somnia et catho ait som
nia ne cures·Huius autem cōtrouer
sie enodacio talis est· Dicemus em3
ꝙ somnia q̄nq3 sunt signa futuroꝝ eo
ꝙ q̄nq3 causantur iuxta dispositōnes
corpis vel temporis· Unde albertus
magnus sup libro de somno ⁊ vigilia
narrat qualiter quidaz somniauit se
mel ꝙ pix nigra fūdebatur super pe
ctus suum ⁊ in crastinum colerā emi
sit nigram·Quamobrem idem alber
tus cum aristo·concludit ꝙ medicus p
dest de somnijs interrogare quia q̄nq3
sūt signa qualitatis corpis hoc autem

modo somnia interp̄tare supsticiosū
sed rōnabile est·Alio vero modo con
tingit interp̄tari somnia scd̄m diuinā
reuelationem·iuxta illud numeri·xij·
si quis fuerit inter vos pphetā domi-
ni/apparebo ei/ vel p somnia loquar
ad illum·Hoc em̄ modo somnia inter
pretari magnum ⁊ laudabile est·sed
non omnibus concessum· Hoc autem
modo ioseph ⁊ daniel(ut pie credit)
somnia interp̄tati fuerunt· Si q̄s au
tem somnia interpretetur scd̄m volū-
tariam coniecturam/aut supsticiosaz
adhesionē /seu demonis suggestionez
talis interpretatio friuola ⁊ vana est
⁊ a religione cristiana recedit· His
g̃ rōnibus ꝯcludamus somnia diuina
tiones/artesq3 magicas nulli9 existe-
re vtilitatis·Quamobrem merito p-
hibentur in decreto·xxvi·q·ij·⁊·v·Et
deutrono·xviij·dicitur·non sit qui phi
tones consulat neq3 diuinos· Ex qui-
bus omnibus concluditur p̄dictum p
blema siue puerbium·

Sophologij liber p̄mus desinit·

Sophologij liber secundus(qui est
de iuentōne scienciaꝝ) feliciter icipit

Ca·p̄mū d̄ grāmatica ⁊ ei9 iuētorib9

Ramatice exordium/in-
uentoresq3 narrare expedit
Ad cuius euidenciam ad-
uertendū/ꝙ grāmatica di-
citur a gramma lr̄a ⁊ icos sciētia ·qr
est scia3 de lr̄is/⁊ consequenter de ide
omatibus·Unde aduertenduz ꝙ grā-
matica docet ideoma congruum ⁊ ar
tificiosum/cōmune natōnibus multis
que diuise ꝗ̄tum ad linguagia ppria
olim fuerunt· Unde autem processit
linguaꝝ diuisio satis patet ex li·geñ·
Jsidorus eciam libro nono ethimolo·
narrat diuersitatem linguarum exor-
tam fuisse in edificatōne turris babi

lonice·Nam quicā memroth dict9 su
pbia tumescēs vt populo dn̄aretur/se
cretaq3 dei audire posset/ turrim altis
simam cōstruxit·sed occasione supbie
eius linguas diuisisse creditur deus·
p̄us em̄ lingua vnica erat·Jdeoma-
tum vero multitudo secundū aliquos
numerata ē numero filiorum qui p-
cesserunt a filijs noe·Sciendum igit
ꝙ a filijs noe pcesserunt gentes sep-
tuaginta tres/vel scd̄m aliquos sep-
tuaginta due sc3 ab ipso sem·xxvij·ab
ipso cham·xxxi·⁊ ab ipso iaphet·xv·⁊
tottidem lingue diuidi ceperunt· Ad
uertendum tm̄ ꝙ tres sunt lingue p̄n-
cipaliores ceterisq3 excellentiores· sc3
hebrea/greca/⁊ latia·Inter quas lin
guas p̄ma fuit hebrea oim̄ linguaruz
mater nūcupata· Utunt̄ autē hebrei
xxij· litteris quaꝝ inuentor creditur
moyses·Syroꝝ autem ⁊ caldeoꝝ lr̄e
creduntur ab abrahā inuente fuis-
se· Hebreoꝝ autem ⁊ caldeoꝝ ⁊ sy
roruz littere in numero ⁊ sono concor
dant· solis autez caracteribus ⁊ figu
ris discordēt·egyptioꝝ do litteras isis
regina ynachi filia de grecia veniens
in egyptum reperit ⁊ egiptijs tradi-
dit·Ulereq3 egipcij differentes habent
litteras/quasdam sc3 p vulgo/⁊ quas
dam p sacerdotib9· Secunda lingua
pricipalis dicitur greca· Litteraꝝ au
tem p̄maꝝ grecaꝝ vsum p̄mum phe-
nices reperierunt ut tradit lucanus·
Sed cadmus agenoris natus grecas
p̄mus in greciaz attulit·sc3·xvij·⁊ p9-
modū alie lr̄e addite fuerunt· Nam
palamades de bello traiano rediens
tres addidit· ⁊ symonides postmodū
tres adiunxit· ⁊ tandez pytagoras sa
mius·y·grecum p̄us formauit· vt tra
dit parisius· Habent autem greci
litteras quinq3 misticas·quaꝝ vna di
citur theata que mortem designat·nā
habet p medium sui telum seu lineā
que signū mortis ē·Unde iudices oliz

illā lr̄am apponebant noībus illoꝝ q̄s
affligi volebant·Secunda lr̄a mistica
dicitur·y· grecum que designat vitaz
humanā eo ꝙ semp tendit ad tenuita
tem more vite humane· Tercia litte-
ra mistica dicitur thau que figurā ha
bet dominice crucis·de qua dictū est i
ezechiele ad angelū·transi p mediuz
hierusalem· ⁊ signa thau in frontib9
viroꝝ gementiū ⁊ dolentiū· Rursuz
alie due sunt mistice sc3 p̄ma que dr
alpha ⁊ vltima que dicitur o·Et istas
duas sibi vendicat crist9·Juxta illud
apoca·i·Ego sum alpha ⁊ o p̄ncipium
⁊ finis·Omnes aūt littere apud gre-
cos verba componūt ⁊ numeros faci-
unt· nam alpha significat vnū vitha
duo·gām̄a tria delta quatuor ⁊ sic de
alijs·Notandū eciam ꝙ omnes litte-
re grece incipiunt noīa sua a propria
voce quam habent/⁊ desinūt in voca
lem·vt deltha vitha ⁊ sic de alijs
Aduertendū eciā ꝙ greci non habēt
litterā·b·q̄nimo ⁊ eius loco hn̄t lr̄az
que dicitur vitha· Uerꝝ quia latini p
ferunt b·ipsam vocant betha·sed gre
ci talē litteram nunq̄ pferunt qr stri
ctis labijs nisi ꝯsueuerunt pferre ·sed
laxis labijs ⁊ dentibus oīa pferunt·⁊
hoc modo littera b·non potest pferri·
q̄nimo sonus littere b nisi stringātur
labia mutatur in sonum littere·n·con
sonātis·Ulterius notandum ꝙ alpha
de se apud grecos ē p̄ma vocalis ⁊ tā
tum valet ꝗ̄tum a·sed si iungatur q̄-
busdam vocalibus tunc mutat sonū
suum ⁊ fit dyptongus· ⁊ similiter di
cendum est de epēthe lr̄a ⁊ de ictha·
⁊ de omicrō·que om̄s tres mutant su
um sonum q̄n q̄busdam vocalib9 ad-
iungātur· U·vero q̄nta vocalis apud
grecos dicitur pura dyptongus·nec so
let scribi nisi adiungatur sibi omicrō
⁊ hypsilon·Rursus sciendum ꝙ iste
quatuor littere thita·phi·chi·psi· non
habentur apud latinos sed loco ipsaꝝ

plures litteras scribimus. Nam ꝑthi
ta scribimꝰ th. ꝓpsi scribimꝰ ps. ꝓphi.
scribimꝰ ph. ⁊ ꝑchi. ch. veꝝ greci eciã
carẽt aliquibꝰ litteris latinis quia ñ
habent c. nec. q. sed loco ipsaꝝ scribũt
litteram rappa. Notandũ insuper ꝙ
littera dicta epẽthe hoc nomen apud
grecos accepit. eo q̃ntum locum tenet
in alphabeto ipsoꝝ. ⁊ eundem locum
in alphabeto nostro accepit. nam pen
the grece idem est ꝙ q̃nq3 latine. Ul=
terius est notandum ꝙ greci habent
duo. i. vnum dicit̃ ithá ⁊ aliud iotha ⁊
habent sonum satis ꝯformem. In h
tñ differunt quia ithá est dyptongus:
⁊ iotha ẽ pura vocalis/ ⁊ breuis. Ha
bent eciam greci duplex. o. q̃ꝝ vnum
dicitur omicrõ ⁊ aliud omega. ⁊ hñt
eundem sonum. Differunt tñ in hoc/
ꝙ omicrõ est pura vocalis ⁊ omega ẽ
dyptongus. Unde omicrõ idem est ꝙ
paruũ o ⁊ omega id est magnũ O.
Rursꝰ ꝑncipa liter aduertemꝰ ꝙ ter=
cia lingua ꝑncipalis dicit̃ latina quã
plures dicunt esse quadruplicez. q̃dã
eñi est prisca q̃daz romana. q̃daz mix
ta/ ⁊ quedam ꝑfecta. oĩes tñ sũt vna
lingua sed a modo ꝓnunciandi talis
differencia orta est. nam diuerse naci
ones diuersimode ꝓnunciant. esto eci
am ꝙ eandẽ linguã habeãt. Sic eñi
dicimus ꝙ gentes orientales ꝯmuni
ter verba formant in gutture sicut he
brei ⁊ syri. occidentales autẽ formãt
in dentibus. vt italici ⁊ hyspani. gen
tes aũt mediterranei verba formant
in palato vt greci ⁊ asiani. Ex tali ĝ
varietate ꝓnunciandi differentia pre
dicta oriri potuit. Sed inquiramus
quis litteras latinas inueñit. Refert
isido. (qui quo ad ista narrat̃ maxi=
mus) ꝙ nymphã carmentis lr̃as la=
tinas ꝑmo tradidit italicis. q̃ carmen
tis alio nomine vocatur nicostrates.
Veꝝ. xvij. litteras solum exhibuit. pꝰ
modum vero alie lr̃e addite sunt. vñ
ꝑme littere. xvij. fuerũt iste. a. b. c. d. e
f. g. i. l. m. n. o. p. r. s. t. u. postmodũ aũt
h. ꝑ nota aspiratõnis addita est. vñ ꝑ
ꝓrie nõ est littera sed aspiratõnis no=
ta vocatur. Litteram eciam. q. latini
in ꝓcessu temporis inuenerunt loco cu
ius veteres scribebant c. Hanc aũt lit
terã sc3 q. non habent hebrei nec gre=
ci sed soli latini. Rursus salustius
ludi magister ꝑmꝰ litteram. K. adin
uenit. loco cuius veteres scribebant
c. ⁊ q. ⁊ suꝑuacua a quibusdam nomi
natur. Insuꝑ ex tꝑe augustini x. litte
ra adiuncta est. Et postremo tꝑe eius
dez augustini latini a grecis duas lit
teras mutauerunt. sc3 y. grecum ⁊ z.
ꝓpter nomina greca melius scribẽda
ꝑus autem loco z. scribebant duas ss.
⁊ loco ipsius y greci scribebant i. lati
num. Omnibusq3 computatis ex. xxiij
litteris alphabetũ latinoꝝ cõstare di
noscitur. Rursus grammatice inuen
tores enarremus. Nuꝑ. n. legi in qua
dam choronica ⁊ martiniana latinitã
fuisse inuentum a quodam rege ro=
manoꝝ qui nominabat̃ latinus. ⁊ ex=
inde latinũ tale nomen accepit. Nr̃e
vero grãmatice plures fuerũt ꝑcipui
scriptores. sicut donatus ꝑscianus. et
alij q̃plurimi. Inter q̃s potest nume
rari ennius. qui metra composuit ꝑi
mꝰ. cui successerunt anathetõ/saphõ
archilocus/simonides/calophonicus/
asclepius/virgilius/ouidius/oracius
omerus/phetides/ut tradidit terenti
us. Ceteꝝ refert isi. ꝙ homines ꝑmi=
tus scripserunt suꝑ folia maluaꝝ. et
hoc narrat catulꝰ. Postmodum aũt
greci cum stilo ferreo in cera scribere
ceperunt. ⁊ exinde romani cum stilo
osseo scripserunt Unde in satyra que
daz romana dicitur. vertamus vome
rem in cera/ mucroneq3 aremus osseo
Postea vero ciues ciuitatis nẽphitis
cartas papireas inuenerũt. Unde lu
canus. conficitur bibulo/ nemphitis
carta papiro. Et ꝑ tempoꝝ successum
reges ꝑgamenoꝝ/ vsum ꝑgameni pri
mo docuerunt. vnde ꝑgamenũ ita vo=
catum est. Et postremo romani mem
branis politissimis ꝑmo vsi fuerunt.
Ceteꝝ apud romanos emelius ꝑmꝰ
libros composuit ⁊ marcus varro grã
dẽ byblothecam ꝑmitus condidit. s3
pollio bibliothecas rome ꝑus publi=
cauit. ⁊ deinde calterus ⁊ omerꝰ gre
ci scribere ceperunt quibus marcus/
⁊ terencius/ ⁊ varro latini successerũt

Ca. ij. de logica ⁊ eius inuentoribꝰ

Este isidoro. ij. ethimologiaꝝ
logica est rõnalis sciẽtia/ in q̃
disputatur quemadmodũ in
reꝝ causis. aut vite moribus veritas
ipsa queratur. Et dicitur logica
a logos quod est sermo eo ꝙ circa ser=
monem racionatiuũ versatur. alio no
mine eciam dyaletica nominatur. eo
ꝙ disputatõ ex duoꝝ sermone conficit̃
Hanc autẽ sciaz ꝑmus inuenit plato
qui floruit cathegorijs. Postmodum
eius discipulus porphirius floruit hy
sagogis. ⁊ boetius sophismatibus ar=
gutisq3 enigmatibus. aristoteles q̃ li
bros q̃plurimos scripsit de hac scien
tia videlicet librum ꝑiarmenias. in q̃
agit de terminis. libꝝ predicamento
rum in quo agit de ordine terminoꝝ.
ad sua genera. librum ꝑiorum in quo
agit de silogismis. libꝝ topicoꝝ. in q̃
agit de locis. librum elẽcoꝝ in q̃ agit
de fallacijs. libꝝ posterioꝝ ĩ quo agit
de demonstracionibus. augustinꝰ ec̃
logicam scripsit quam incompletã vi
di. Ulterius aduertendum ꝙ dyaleti
ca dicitur ars artium scia sciarum si
ne qua nulla scia ꝑfecte scitur. Unde
isidorus libro. ij. dyaletica est discipli
na ad discerẽdas reꝝ causas inuenta
Et diuiditur scd̃m richardum in li. ex
scriptõnum in grãmaticam. ⁊ rõnem
differendi sed hec diuisio cõmunis nõ
est. Alio ĝ modo potest dici ꝙ logica
tres habet ꝑtes. quia sc3 considerat d̃
terminis/ de ꝓpositionibus/ ⁊ d̃ argu
mentis. Unde argumentatio est sub=
iectum logice eo ꝙ omnia que in logi
ca ꝯsiderantur ad argumentatõnẽ re=
ducuntur. Argumẽtationis duo sunt
genera: quia quedam est formalis sic̃
silogistica que tenet in omnibus ter=
minis consimili forma retenta. For=
ma autem tũc tenetur qñ qualitas ⁊
q̃titas ꝓpositionum seruantur. Alia
est argumentacio materialis que te=
net solummodo gracia terminorum.
Cuiusmodi sunt consequentie in locis
Rursus in dyaletica quedã scꝑhisti
ca dicunt̃ insolubilia/ non qz solui non
possunt: sed qz de difficili soluuntur./
racione implicationis eo ꝙ falsificãt
seipsa. Ulterius in logica est quedaz
ars que dicitur obligatõnum ꝑ quaz
docetur homo ꝑtinenter respondere/
⁊ ꝓpter concessionẽ possibilis ab im=
possibili cauere. Hec autem omnia ⁊
similia speciali tractatu indigẽt. pro
nunc autem scire sufficit ꝙ dyaletica
docet veꝝ a falso discernere: licite ar
guere: fallacias euitare ⁊ hmõi.

Ca. iij. de rethorica/ et eiꝰ inuentoribꝰ

Este isidoro rethorica est bene
dicendi scientia. ⁊ sic nomina
tur a copia locutionis. Nam
rhesis apud grecos locutio dicitur. dif
fert autem rhetorica a dyaletica ĩ du
obus prout tangit boetius in topi. ꝑᵒ
qz dyaletica considerat oraciones in
se sine circumstancijs: non curando d̃
rebus. rethorica vero considerat cur
quis/ qñ/ vbi/ ⁊ huiusmodi. Secũdo
differunt qui dyaletica vtitur ꝓpositi
onibus breuibus ⁊ discõtinuis. retho
rica vero continuo sermone ꝑorat. hu
ius autẽ scientie inuẽtores apud gre=

cos fuerũt gorgias/hermagoras ⁊ apd
latinos floruit tullius. Finis autem
rethorice est pulchre loqui: veruz sua
dere ⁊ hmõi. quib⁹ orator in suo ser=
mone placidus redditur. Continet au
tem rethorica colores varios. Nam q̃
dam dicuntur colores verboꝝ quoruz
ornatus consurgit ex verbis ⁊ vocabu
lis cuiusmodi sunt repeticio grada=
cio. nam repeticio consurgit ex repeti
cione alicuius dictionis in pluribus
oracionibus conuenienter se habenti=
bus: sicut diceremus superbia fecit ca=
dere potentes. supbia rennuit amicũ
⁊ parem contemnit. supbia semꝑ pe=
tit preesse/patiq3 recusat. Alij autem
sunt colores dicti sententiaꝝ q̃ꝝ orna
tus ñ ex terminis. sed ex rebus ⁊ sen
tencijs accipitur. cuiusmodi sunt colo=
res qui dicuntur similitudo/contrari
um. Sicut enĩ de supbo diceremus: S
more lapidis durus intumescit/ hu=
milem terraz ex qua processit: nõ imi=
tatur. De his autem omnibus latius
multo alibi scripsi. Rursus aduertẽ=
dum ꝙ a rethorica dicti sunt rethores
alio nomine dicti oratores. quoꝝ insti
tucio facta fuit pro defensione iuris
reipublice. Vnd quintil. in li. de ora.
institutione dicit ꝙ orator debet esse
vir celebris: ⁊ in republica debet sta=
tum medium tenere. nullumq3 formi=
dare iuri assistere: decreta tenere.
Vnde isidorus libro ethimologiarum
Orator (inquit) est vir bonus/dicendi
peritus/vitaq3 moribus ⁊ artibus im
butus. cui sc3 oratori memoria maxi=
me congruit. quia (teste tul. li. de ora=
tore) memoria est thesaurus oĩm reꝝ
qui nisi rebus inuentis custodiatur.
omnia in mente oratoris pereunt.

Ca. iiij. de nomine poetrie/ de actori=
bus eius/⁊ fine ꝑpter quẽ inuẽta est.

Ephorabius in libro de diui=
sione sciarum /dicit poetriam
esse vltimam ꝑtem logice. vñ
dicit ꝙ poetria est scĩa ordinandi me
tra scd̃m ꝑporcionẽ dictionũ ⁊ peduz.
Nichilominus tñ poetria ꝑprie nõ h3
pro obiecto metrificare sed potius fin
gere siue sit in prosa / siue in metro.
Vnd poetria dicitur a poyo ꝙ est fin=
gere. Huius autem scie multi fuerũt
actores famosi. sicut omer⁹ apud gre
cos. Virgilius apud latinos. Narrat
tamen lactan. li. ij. ca. xiiij. ꝙ poetria
inuenta fuit a sapientibus romanoꝝ
eo ꝙ veritatẽ clare dicere non aude=
bant. ob hoc fictis sermonibus loqui
didicerunt. Vnde ouidius ob hãc cãz
librum de tristibus compegit. in quo
poetico sermone ea descripsit. que pla
no eloquio dicere non audebat: vt pa
tet libruz eius intuenti. Rursus sci=
endum ꝙ poetria non est inuenta ꝑp
ter mentiri. aut propter turpia de dijs
fingere. q̃nimo bocacius nouellus po=
eta li. de genealo. deoꝝ illos poetas
redarguit qui suoꝝ deoꝝ canũt illece
bras. finis ergo poetaꝝ non est men=
tiri vel irritare: sed ex similitudini=
bus reꝝ vnam pro alia intelligere. ⁊
ita veritati semꝑ intenta ficto sermo=
ne suum conceptum exprimere. Quis
enim crederet argum habuisse oculos
centum? aut hyo in vaccam conuersã
fuisse? aut lycaonem in lupum? Ne
enĩ omnes fictiones fuerunt. nõ tamẽ
mendacia. quinimo aliquas hystori=
as veras ad mentem actoris referũt
⁊ nos alias hystorias ꝑ illas intelligi
mus. quia vtplurimũ mentem poeta
rum ignoramus. Verbi gracia. Si ro=
me virgo aliqua violata fuerit ab im
ꝑatore cui⁹ virginis custos fuisset vir
aliquis oculatissimus ⁊ sapientissim⁹
nunquid virgilius racionabiliter fin=
gere potuit. hyoa ioue violatã fuisse:
ideo in vaccam conuersam /racione

peccati carnis quod brutale est. His
enĩ similitudinibus fictiones rõnabi
liter inuente fuerunt ⁊ ex bona scien
tia ꝑcedunt ingenioq3 sano. Sunt aũt
poetaꝝ septem genera: scd̃m septem
modos quos contingit facere poeses.
Vnde poesis septem sunt species sc3
comedia/tragedia inuectiua/satyra/fa
bula/hystoria/argumentum. Est aũt
comedia poesis habens ꝑ̃ncipiũ triste
finemq3 letum. Tragedia vero
leto ꝑ̃ncipio inchoat/ ⁊ tristem finem
habet. Inuectiua autem est carmen
reprehensorium mala intentõne com
positũ. Satyra ẽ carmẽ repħẽsoriũ bo
na itentõe ꝯpositũ. Fabula ẽ narratio
q̃ nec vera ẽ nec verisilis ad lr̃az. veꝝ
tamen aliquã veritatẽ semꝑ intẽdit.
alias non mereret dici poesis. Hysto
ria autem ẽ rei geste narratio. Argu=
mentũ vero est rei vilis voluntaria si
militudo. Sciendum insuper ꝙ poete
quidã dicti sunt lirici eo ꝙ eoꝝ carmi
na cum lira canebant. alij vero dicti
sunt tragedi eo ꝙ qñ canebãt sua car
mina habebãt hyrcũ ꝑ ꝑ̃mio qui apd
grecos vocabatur tragos. alij autẽ ap
pellati sunt comedi a cõmessatõne eo
ꝙ homines solebant post cibũ (utputa
post ꝑandium) ire ad audienduz car
mina eoꝝ. alij autem dicti sunt satyri
ci vel satyri. a saturitate eo ꝙ de plu
ribus rebus canebant ⁊ audientium
animos saturabant. Notandũ insuꝑ
ꝙ quidam sunt poeses in quibus sol⁹
poeta loquitur. sicut virgi. in georgicis
⁊ dicuntur caracteres. alij sunt autez
in quibus nunq̃ poeta loquitur vt in
buccolicis. ⁊ dicuntur carmina drag=
matica. Et huiusmodi sunt communi
ter tragedie ⁊ comedie. alie aũt poe=
ses sunt mixte. quia sc3 poeta aliqñ lo
quitur ⁊ aliqñ non. ⁊ huiusmodi est
liber eneidos. Ceteꝝ aduertendũ ꝙ
poesis multa sortitur nomia. nam qñ
q3 dicitur prosa qñ sc3 non habet legez

dicit metrificatura qñ certis pedibus
mensuratur. qñq3 eciaz carmen ricmi
cum vocatur/quia fine simili termi=
natur. Et si carmen contineat paucos
versus. a quibusdam vocatur ydaliõ.
si autez ꝯtineat duos versus vocatur
dystichon. si aũt vnum contineat ver
sum vocatur monosticon. ⁊ si carmĩa
multos contineant vers⁹/⁊ de multis
rebus tunc vocãtur centones. si autez
carmen loquatur de pastoribus voca
tur bucolicum. ⁊ dicitur a bobus. Si
loquatur de gestis hoĩm fortiũ tunc di
citur heroycum. nam hereos grece di
cuntur viri aerei ⁊ celi digni propter
sapientiam ⁊ fortitudinem. Si autez
carmen contineat miserias tunc dicit
elegiacum. Et si contineat lamentuz
vocatur trenos. Si autem conueniat
sepulchro vocatur epithaphium. Si
carmen sit aliquis tytulus vel super=
scriptio vocatur epigramma. Insuꝑ
fabule sunt duplices. quedam enĩ di
cuntur hesopice vel ytopice: que fin=
gunt animalia bruta mutuo loqui.
Alie sunt libistice que fingunt homi
nes cũ brutis loqui ⁊ econuerso. Hic
tñ dicẽdũ videtur quo iure poetria de
beat admitti. plures enim eam inua
dunt: eo ꝙ vel ipsam nesciunt. vel q2
turpia quedam in poetis legerũt que
turpia poetrie non ꝑtinent: nisi fine
bono terminẽtur

Ca. v. quomodo poetria non ẽ contem
nenda ⁊ qualiter poete claruerunt

Poete plures olim famosi fu=
erunt. inter quos claruisse vir
gilius fertur. qui poetaruz fu
it ꝑ̃clarissimus ⁊ optimus. vt inquit
augustinus. v. de ci. dei. ca. iij. Qui vir
gilius dictus est a virga. eo ꝙ mater
eius somniauit se virgam peperisse
quandam que vsq3 ad celum ꝑtinge=
ret: quod nichil aliud fuit: nisi quod

virgiliũ pitura erat: qui loquendo de
altis celum tãgeret/ vt ait hugo. Hic
autẽ virgilius in phia ⁊ necromantia
peritissimus fuit. mirabiliaq; ipsũ fe
cisse refert. alexãder neq̃ .libro de na
turis rerũ. Refert enĩ ꝙ cum ciuitas
neapolitana peste sãguissugaꝝ vexa=
retur: liberata est ab eo: ꝓiciendo san
guisugam seu yrundinem auream in
fundo putei. euolutisq; multis annis
postmodũ ꝑdicta hirũdo de puteo ex
tracta est. et mox tota ciuitas repleta
est hirũdinibus infinitis/seu sanguis
sugis. nec sedata est pestis anteq̃ san
guissuga aurea in puteũ mitteretur.
Rursus de ipo refert idem. ꝙ pontẽ
aureum cõstruxit. ⁊ rome palatiũ so=
lenne edificauit/nomen colliseũ. in q̃
cuiuslibet regionis ymago lignẽa cã=
panã manu tenebat. Et q̃ciens aliq̃
regio romanis rebellabat: mox cãpa
nã ymago regionis illius pulsabat. ⁊
miles eneus in summitate ꝑdicti pa=
latij stabat et hastã vibrabat in illã
ptem q̃ regionẽ illã respiciebat. Hoc
etiam idẽ narrat hugo. Unde licet ar
ti necromãtie laus non debeať: operi
bus tñ virgilij admiratio debeť. eius=
q; subtilitas huiusmodi narratõnibus
declaratur. Rursus alij fuerũt fa=
mosi poete vt ouidius/⁊ qui precessit
omer⁹ .quoꝝ dicta quasi vaticinia vo
cati sunt. Floruit etiam hesopus; cui⁹
fabulas cõmendat a. gellius. li. ij. Sz
miꝝ est si fabule sint mẽdose: an ipis
vti liceat. quibusdam eñi apparet non
licere. quoniam ars poetica inter sce=
nicas seu meretriculas numeratur. ut
ponit cõmentator boecij. ꝑmo de cõso=
latõne ꝑmo ca. Unde plato iussit poe
tas a ciuitate expelli. eo ꝙ dicebat e=
os virtutibus inimicos. et in hoc com=
mendat eũ tullius in tusculanis q̃sti
onibus. li. ij. Quibusdam igiť videtur
poetriã detestandam fore. quoꝝ yma
ginationi non credo. q2 poetria vtilis
est: si debito innitiť fini: si licito exer=
ceatur vsu. Unde aug. li. ꝑmo ꝯfessio
nũ loquens de poetis sic ait. didici in
eis m̃lta verba vtilia. Unde et sacra
scripťa fictõibus vti q̃nq; inuenitur.
Nã in libro iudith fertur/ꝙ ligna si=
bi regẽ fecerũt. Sed quomõ regẽ fece
runt si loqui nesciant. Reuera sic fi=
ctio fuit/ꝙ significatio intenta verissi
ma fuit. Itaq; non fuit fictum qđ in=
tenditur. Sed fictum est ꝙ ex ꝑdictis
verbis prima facie concipiť. De vera
autem poetria cõformiter fatemur. cu
ius finis nõ est mentiri: sed verbis fi
ctis veritatẽ describere. Verũ ficti
onum quedã sũt vane ⁊ inutiles: alie
autem vtiles. Uñ macrobius. li. i. su=
per somnio scipionis. Quedam (inq̃t)
sunt fabule voluptatis gratia et alie
sũt exortacionis causa. ꝑmas elimina
uit sapia. ⁊ in alijs quãdoq; loquitur.
Unde sicut diciť in. li. de ortu sciẽtia=
rum/sancti doctores in libris suis q̃nq;
fabulas introduxerũt. sicut ambrosi.
qui i libro. iij. de offic. recitat fabulã
de illo qui inuenit anulũ in equo eneo
sub terra. quẽ cũ haberet in manu a
nullo videri posset. de qua fabula di=
cit ambrosius/ꝙ et si vim veritatis ñ
habeat: tamẽ racionẽ habet/vt iuxta
eam possit veritas manifestari. Ean=
dẽ etiã fabulã narrat tull. iij. de offic.
Tales igiť fabule q̃bus veritas pre=
tenditur: reprobãde nõ sunt. Uñ idẽ
ambrosi. sup lucã ix. interserit fabulã
de illo rege qui cũ aliquid tãgeret au
rũ fiebat. et sic fercula mortalia sibi
fiebant aurũ et cibus in ore nõ alimẽ
ta sed vulnera dabat. potũ quoq; de=
glutire neq̃bat. Talia (inquit ambro)
sunt beneficia idolorũ. vt cũ videanť
prodesse: plus noceant. Ecce videmus
fabulã documẽtũ pretẽdisse. Rursus
aug. li. ij. sermonũ/sermo. xxvij. intro=
ducit fabulã illius de quo ferť. ꝙ vi=
res sue augebãť q̃ties terrã tãgebat.
Cũq; ergo pugnaret: eo pacto quo ad=
uersarius eum prostrabat ille virib⁹
preualebat. quam fictionem christo
conuenisse Augustinus tradidit. qui
cecidit per mortem: vt gloriosus re=
surgeret. Ceterum hieronimus epi
stola decimanona introducit fabulã
hesopianã de cane tenente os in ore
qui cum vidisset maiorẽ vmbram os
sis in fonte: os quod tenebat dimisit
propter vmbram. Ex his ergo appa=
ret ꝙ fabularum quoddam est genus
vtile/⁊ in sacris eloquijs quandoq; ho
nestum.

Sed quid dicemus ad ea que in cõ
trarium obiciantur? Dicebat enim a
gell. ꝙ poetria meretricula est. ratio=
ne cuius plato poetas expulit a roma
referente tullio. Dicemus enim quo
niã poetria ideo meretricula dicitur
ex principalibus scientijs non est vna
sed inter minus principales numera
tur. alias enim sapientie non astitissẽ
cui tamen assistebat. vt etiam inquit
preallegatus expositor boetij.
Rursus ad platonẽ dicemus ꝙ illos
reprobauit poetas quib⁹ mentiri visus
est. ⁊ quorum fictiones turpia sonant
Alios autẽ poetas repudiare non in
tendit/quorum scilicet fictiones veri=
tatem pretendunt. Alias enim docto
res sancti ipsos exponendo christo nõ
applicassent.
Insuper ⁊ philosophos fabulas vti
nouimus. Unde apulei⁹ libro de deo
socratis fabulam introduxit de coruo
tenentem carnem in ore. cui cũ dixis
set vulpecula/ꝙ cignus melius canta
bat illo. volens coruus probare con=
trarium aperuit os. ⁊ sic amisit car=
nem ex ore. ⁊ volens cantare potius
crocitauit q̃ cantauit: suumq; defectũ
publicauit. Hec enim fabula preten=
dit hanc veritatem: quia scꝫ multi se
magnificare volentes vltra modum:
ruinam patiuntur. Insuper titusli
uius libro secundo introducit fabulã
de conspiratõne membroꝝ contra sto
machũ. ex hoc ꝙ omnia consumebat
in q̃bus laborabant membra. Et cũ
fuisset adiudicatũ ꝙ stomacho nichil
daretur: membra omnia languerunt
Unđ oportuit stomacho iteꝝ dare ne
cessaria vt membris distribueretur.
Hec siquidẽ fabula hanc pretendit
veritatem. quia scilicet multi alioꝝ
bonis derogant/ a quibus tamen su=
stentantur. ⁊ cum prouocauerint illo=
rum destructionem: ipsi procurantes
indigentiores fiunt. illiusq; vel illoꝝ
procurant restitutionem: cui vel qui=
bus substrahendum suaserunt. Hanc
etiam eandem fabulã introducit po
licrat. libro sexto capitulo secundo.
Ex quibus omnibus patet clare poe=
mata non esse repudianda eomodo q̃
aliqui poetriam ignorantes repudiãt
quia (teste eodem policrãt. libro septi
mo capitulo nono) sicut omnia animã
tia fuerunt concessa homini. excepto
ꝙ non debuit comedere carnem cum
sanguine (vt patẽ genes nono) sic om=
nes scripture tam poetarum q̃ genti
lium legi possunt ad vtilitatem: exclu
sis tamen erroribus qui per sanguinẽ
intelliguntur.

Ca. vi. de arithmetica scđm isidoꝝ

Arithmetica est disciplina nu
merorum. greci enim numeꝝ
rithmon vocant. Quam scrip=
tores secularium litteraꝝ inter disci=
plinas mathematicas /ideo primam
esse voluerunt: quoniam ipsa vt sic /
nulla alia indiget disciplina. Musi=
ca autem ⁊ geometria / ⁊ astronomia
que sequitur/ vt sint atq; subsistant:
istius egeret auxilio

De autoribus arismethice · Nume
ri disciplinam apud grecos primum
pithagoram nuncupant scripsisse · ac
deinde a nichomaco diffusius esse di
spositam · Quam apud latinos pri=
mus apuleius deinde boecius tran=
stulerunt ·
Quid sit numerus · Numer⁹ est mul=
titudo ex vnitatibus aggregata · Naz
vnum semen numeri non numeꝝ esse
dicimus · Unde numero numus nom̄
dedit · ⁊ a sui frequentatōne vocabulū
indidit · Unus a greco nomen trahit ·
greci eñ vnū enna dicūt · sicut duo ⁊
⁊ tres · quos illi dya ⁊ tria appellāt ·
q̄tuor vero a figura q̄drata nomē sūp
serunt · Quinq̄ vero non scd̄m naturā
sed scd̄m placitum voluntatis accepe
runt / ab eo qui numerus nomia indi
dit · Sex autē ⁊ septem a greco veniūt
In multis eñ nominibus que in gre
co aspiracionez habent nos p aspira=
cione · s · ponim⁹ · Inde est q̄ p hex sex
⁊ p hepta septem sicut p herpillo her
ba serpillum · Octo vero p translatio=
nez sicut illi ⁊ nos ita · illi nea nos no
uem · Illi deca nos decem · Dicti aūt
a decez greca ethimologia · eo q̄ ligāt
⁊ coniūgunt infra iacentes numeros
Nam decmas coniungere vel ligare
apud eos dicitur · Porro viginti sunt
decem bis geniti v · p · b · littera posita
Triginta q̄ trinario denario gignāt ·
sic vsq̄ ad nonaginta · Centuz vero vo
cati a centu quod est circul⁹ · ducenti
a duo ⁊ cētū · sic ⁊ reliqua vsq̄ ad mil
le · Mille vero a multitudine · inde⁊
militia ·
Quid prestant numeri · Racio nume
rorum non contemnenda est · In
multis enim scientiarum scriptura=
rum locis q̄tum misteriuz habet elu
cet · Non enim frustra in laudib⁹ dei
dicitur · omnia in numero mensura ⁊
pondere fecisti · Senarius namq̄ nu=
merus qui partibus suis pfectus est /
pfectionem mundi quadam numeri
significatōne declarat · Similiter ⁊ · xl
dies / quibus moyses ⁊ helias ⁊ ipse
dominus ieiunauerunt / sine numero=
rum cognitōne non intelliguntur · sic ⁊
aliȷ̄ i scripturis sacris numeri existūt
quoꝝ figuras non nisi noti huius ar=
tis scire soluere possunt · Datum ē no=
bis eciam ex aliqua parte sub nume=
roꝝ consistere disciplina · quando ho=
ras p eam discimus · quando mensiuz
curricula · quando spacium anni rede
deuntis cognoscimus · per numerum
siquidem ne cōfundamur instruimur
tolle numerum rebus omnibus ⁊ om
nia pereunt adime seculo computum
⁊ cuncta ignorantia complectitur · nec
differre possunt a ceteris animalibus
qui calculi nesciunt rationem ·

Capitulum septimum de geometrie inuentoribus ⁊ de vocabulo eius ·

Geometria disciplina primum
ab egiptiȷ̄s reperta fuisse dici
tur · quia vndante nilo ⁊ om=
nibus possessionibus eius limo obdu=
ctis · initium terre diuidende per line
as ⁊ mensuras nomen arti dedit que
deinde lati⁹ acumine sapientum cuz
pfecta ē · ⁊ maris ⁊ celi ⁊ aeris spacia
mentiuntur · Nam prouocati studio
sic ceperunt post terre dimensionem /
⁊ celi spacia querere · quāto interual
lo luna a terris / a luna sol ipse dista=
ret · ⁊ vsq̄ ad verticem celi quanta scz
mensura discederent sicq̄ interualla
ipsa celi orbisq̄ ambitum per nume=
rū stadioꝝ rōne pbabili distinxerunt
Sed q̄ ex terre dimensione hec disci=
plina inicium sumpsit · ex inicio sui ⁊
nomen seruauit · Nam geometria de
terra ⁊ de mēsura nūcupata ē · geome
tria · n · grece terra vocat latie ⁊ metros
mēsura · Hui⁹ discipline ars ꝯtinet i
se lineamēta / iterualla / magnitudines
figuras / dimensiones ⁊ numeros ·
De diuisione geometrie · Geometria
q̄drripartita ē diuisio in planū in mag
nitudinez rōnalem · in figuras solidas
⁊ magnitudinem numerabilem · pla
ne figure sunt que ⁊ lōgitudine ⁊ la=
titudine continentur · que sunt iuxta
platonem numero quinq̄ · Numera=
bilis magnitudo ē que numeris aris
methice diuidi potest · Magnitudines
rōnales sunt quaꝝ mensurā scire pos
simus · Irracionales vero quaꝝ men
sure q̄titas cognita non habetur ·
De differencia geometrie arismethi=
ce ⁊ musice · Inter eas hoc inter est ·
vt media inuenias · In arismethica p̄
mo si queris aliquoꝝ numeroꝝ · con=
iungis extrema ⁊ diuidis ⁊ facis me
diū · vtputa fac extrema esse sex ⁊ duo
decim simul iungis ⁊ faciunt · xviȷ̄ ·
partiris media ⁊ facis nouem · quod
est analogicum arismethice ut mediū
Nam quot monadibus supat p̄mum
tot supatur ab extremo · supat eñ sex
trib⁹ monadib⁹ ⁊ his supatur a duo=
decim · Scd̄m geometriam vero ita q̄
ris extrema multiplicata tm̄ faciunt
q̄tuz media multiplicata · vtputa sex
⁊ duodecim sint extrema illa multi=
plicata faciunt · lxxȷ̄ · media aūt que
sunt octo ⁊ nouem multiplicata eciaz
tātundem faciunt · Scd̄m musicam
ita queris in qua primi supatur me=
dium a primo ex eadem extremi par
te supatur medium ab extremo vtpu
ta octo duabus ptibus supant sex · q̄
due partes sunt tercia senariȷ̄ pars ·
Ideo media ps scz octo i quatuor pti=
bus ab vltimo supatur que est · xiȷ̄ · cu
ius q̄dem numeri tercia pars est qua
tuor · Quod numeri infiniti existunt ·
Numeꝝ aūt esse infinituz certissimū
est · qm̄ in quocunq̄ numero finem fa
ciendum putaueris · idem ip̄e vno ad
dito non dico augeri immo q̄tumlibz
sit magnus ⁊ q̄tumcūq̄ ingentē mul
titudinem contineat · in ipsa rōe atq̄
scientia numeroꝝ non solum duplica
ri · veꝝ eciā multiplicari potest · Ita
vero suis quisq̄ numerus proprieta=
tibus terminatur · vt nullus eoꝝ par
esse cuicunq̄ alteri possit · g̃ ⁊ dispa=
res inter se atq̄ diuersi sunt · ⁊ singu
li quiq̄ finiti sunt · ⁊ omnes infiniti
sunt ·

Capitulum octauum de musica / et eius vtilitatibus ·

ARtis musice multe sunt vtili
tates · Ad cuius declaratōnez
animaduertendum · q̄ (teste
aristo · viiȷ̄ · poli ·) iuuenes debent eru=
diri in musica · Nempe iuuenes plus
ceteris hominum statibus in cōtinua
mutabilitate deuoluūtur · ⁊ lasciuiȷ̄s
infestantur · Ipsis igitur vtile est / si
opibus de bonoꝝ genere complacen=
ter adhereāt · alias eñ iuuenis lasci=
uie deseruiet · itaq̄ cum senuerit · im=
pietatis amator erit · qm̄ (vt dicitur li
bro ethi · i his delectari est nobis vti=
le · in quibus ab infantia delectari in
cepimus · Si ergo iuuenis in musica=
libus eam reperiat complacentiam ·
quam in vanitatibus querere solet · si
bi tūc facile apparebit que praua sūt
relinquere · ⁊ potiori cōplacentie aim
exhibere · Ex quibus colligitur prima
musice vtilitas · que est iuuenes a ma 1· utilitas
lis complacenciȷ̄s reuocare · Alia vti 2· utilitas
litas est · quia letificat tristes · ⁊ letos
magis ac magis letificat · vt ponit ari
stotiles in suis problematibus parte
nona problemate primo ·

Et idem aristotiles·viij·poli·aīa(in=
duit)naturaliter delectat in musica ꝛ
facit aīas sic intentas/ vt nihil aliud
cogitent/sicut dicit cassiodorus· Rur
sus constantinus in suo viatico refert
orpheum dixisse/ ꝙ per suam musicā
mutabat principum corda de tristicia
ad leticiam · Ceterum musica excitat
dormientes/et dormitare facit vigi=
lantes· sanat etiam a melancolia·
·Unde aristo·in poli·dicit/ꝙ musica ē
amica omni etati/ꝛ signanter iuueni
li·Unde musicā amant animalia bru
ta·sicut boues/cerui/aues/et pisces·
·Nam aues incessanter cantant si au=
diant canētes·ꝛ pisces ad melodiam
congregātur· Unde refert a·gellius·
li·xviij·noctium atticaꝝ/ꝙ citharista=
rion in mari ꝓiectus/a delphinis sal=
uatus est·eo ꝙ cithara dulcem sonum
ꝓtegerat priusꝙ̄ submergeretur·Et idez
refert plinius·Fingit etiam ouidius/
ꝙ orpheus cithare carmīe arbores cō
gregauit·Huius autem artis melodi
am non perpendens rex mida/aut sal
tem male de musica iudicans/ aures
suas in aures asininas mutatas ha=
buit·Unde ꝓsius·auriculas asini rex
mida habet· Dixerat em̄/ꝙ de⁹ pan·
dulcius harmonisabat cum cannis se
getalibus/ꝙ̄ apollo cum cithara · Et
licet hec fictio sit/tamē designat sano
intellectui harmōniā placere debere·

Ca·ix·de inuētoribus artis musice

Musice restat inuentores desig
nare· Ad cuius euidentiaz cō
memoremus ea que legimus
Referunt eniz greci pitagoram phm̄
musice artem ex sonis malleoꝝ ꝓmū
excogitasse· Audiens eniz ex malleis
sonoꝝ disparitatem/aut melodiā cau
sari/conclusit merito harmoniam hu=
mana voce ꝓampli⁹ fieri posse· Huic
etiam narratōni alludunt boecius et
macrobius· Alij autem tubal musice
inuētorem extitisse volunt·de quo tra
dunt historie/ꝙ cū artem musice ad=
inuenisset/in columna duplici eā scri=
psit·quaꝝ vna marmorea/ꝛ altera la
tentia·audierat eniz adam ꝓphetasse
duo futura mūdi diluuia·vnum sꝫ a=
queum/ꝛ aliud igneuz·Ut igitur ars
per eum inuenta non deleretur/ipaz
in marmore scripsit/ ne ꝑ aquā ꝑiret
·et in lateribus ne per ignem accende
retur·Unde iosephus has duas colū=
nas narrat in terra syrie hucusqꝫ per=
mansisse·Huic autem narratōni allu
dit moises geñ·v·patrez em̄ musicoꝝ
ipsum appellat·Ceteꝝ aliqui dicunt
moisen musice inuentorē fuisse· aqua
rūqꝫ sonitu harmonias penitus ꝓpen
disse· Rursus quidam veteres philo
sophi harmonias dicunt a celoꝝ mo=
tibus originem accepisse· affirmātes
ꝙ ex celoꝝ motibus maxima consur=
git melodia/rōne confricatōnis corpo=
rum celestiuz/in quibus creditur ma=
xima amicicia/seu cōcordia/ vt docuit
empedocles· Insuper affirmauerunt
ꝙ ab orbibus celestibus maxima cau
satur melodia/ sed non ꝓpendim⁹·eo
ꝙ (vt dicunt) ab exordio natiuitatis
sub orbibus nutriti sumus·ꝛ ita assi=
duitate audire non credimus·Ad ro=
bur autez sue imaginatōnis/inducūt
exemplum de his/qui a iuuētute nu=
triti inter fabros/ malleoꝝ ictus aut
non audiunt/aut saltem se audire nō
attendunt·Huic opinioni proxim⁹ vi=
detur fuisse plato/qui super quēlibet
orbem celestem vnam syrenem stare
putauit· Horum autez opinionem re
probat aristotiles libro de ꝓprietati=
bus elementoꝝ·et secundo celi·Haꝝ
autem narrationum controuersia/nec
ratōne nec experientia dissolui potest·
·Non enim ratōne/quia in facto histo=
riaꝝ narratōib⁹ credere oportet·nec ex=
perientia q2 ꝓdicte narratōnes nostra
tempora precesserunt· Arbitrandum
est tamen ꝙ multi fuerunt inuento=
res iuxͣ varietatē temporū ꝛ regionū·
·Si autem queramus q̈s inter omnes
inuentores ꝓmus extiterit/ puto ꝙ ip
se tubal ꝓmus fuit·quia ceteros tꝑe ꝓ
cessit·sacra eciam scriptura ipsum in
uentorem commemorat/alios autem
nequaꝙ̄·

Capitulum decimum de astrono=
mia ꝛ eius inuentoribus·

Stronomia est astroꝝ lex que
cursus sydeꝝ ꝛ figuras ꝛ ha=
bitudines stellarum circa se /
ꝛ circa terram indagabili rōne ꝓcur=
rit·Astronomiam primi egiptij inue=
nerunt·astrologiaz vero ꝛ natiuitatis
obseruantiam caldei ꝓmi docuerunt·
abrahā autē instituisse egiptijs astro=
nomiam iosephus auctor asserit·Gre
ci autem dicunt hanc artem ab athlā
te ꝓus excogitatam·Ideoqꝫ dictus est
sustinuisse celum· Quisqs autem ille
fuerit·motu celi ꝛ rōne animi excita
tus ꝑ temporꝝ vices/ꝑ astroꝝ ratos ꝛ
finitosqꝫ cursus/ꝑ interualloꝝ spacia
moderata/ consideraui⁊ dimensiones
quasdam/ꝛ numeros/ que diffiniēdo
ac secernendo ordine nectens/astrolo=
giam reperit·In vtraqꝫ autez lingua
diuersoꝝ sunt quedam de astronomia
scripta volumina· Inter quos tholo=
meus rex alexandrie apud grecos pre
cipuus habetur·hic etiam ꝛ canones
instituit quibus cursus astroꝝ inueni
tur· De differētia astronomie ꝛ astro
logie·Inter astronomiaz em̄ ꝛ astrolo
giaz aliud interest· Nam astronomia
celi cōuersione/ornatus/ortus/obitus/
motusqꝫ sideꝝ cōtinet·vel qua de cau
sa ita vocentur·Astrologia vero ꝑtim
naturalis/partim supsticiosa est·Na
turalis dū exequitur solis ꝛ lune cur
sum·vel stellaꝝ certas temporꝝ stati=
ones·Supstitiosa vero illa est quam
mathematici sequūtur/ qui in stellis
auguriātur/ quiqꝫ etiam duodecim ce
li signa per singula anime vel corꝑis
membra disponūtur/siderūqꝫ cursum
natiuitates hoim/et mores predicare
conātur·De astronomie rōne·astrono
mie ratio modis plurimis constat·dif
finit em̄ quid sit mūdus/ quid celum/
quid spere/situs et cursus/ quid axes
celi/ꝛ poli/quid sint climata/quid cur
sus solis ꝛ lune/atqꝫ astroruz·

Ca·xi·de medicina ꝛ eius inuētorib⁹

Edicina est que corꝑis vel tu=
etur vel restaurat salutē·Cu=
ius materia versatur in mor=
bis ꝛ vulneribus ad hanc tm̄ ꝑtinet nō
ea tm̄ que ars eoꝝ exhibꝫ qui proprie
medici nominantur· sed eciam cibus
et potus ꝛ regimen/defensio omnis /
atqꝫ munitio qua nostrum corpus ad=
uersus externos ictus casusqꝫ seruatur
De nomine eius·Nomen medicine a
modo id est temꝑamento impositum
existimatur·vt non statim/sed paula
tim adhibeatur·nam in multo contri=
statur natura/mediocriter autez gau=
det· Unde et qui pigmēta ꝛ anthido=
ta satis vel assidue biberunt/vexātur
immoderatio em̄ omnis non salutem/
sed periculum affert· De inuentorib⁹
eius· Medicine autem artis actor et
repertor apud grecos ꝑhibetur apol=
lo · Hanc filius eius esculapius lau=
de ꝛ oper amplicauit· sed postꝙ̄ ful=
minis ictus esculapius interijt/inter=
dicta fertur medēdi cura·ꝛ ars simul
cum actore defecit · latuitqꝫ ꝑ annos
quingentos vsqꝫ ad tempus arthaxer
sis regis persarum· tunc eam reuoca
uit in lucez ypocrates asclepeo patre
genitus in insula choos·

Ca·xij·de actoribus legum·

Moises gentis ebraice p̄m⁹ om
nium diuinas leges sacris lit-
teris explicauit· Phoroneus
rex grecis p̄mus leges iudiciaq; con=
stituit· Mercurius termegestus pri-
mus leges egiptijs tradidit·Solon p̄-
mus atheniensib⁹ leges dedit·Ligur
gus p̄mus lacedemonijs iura ex apol-
linis auctoritate confinxit· Numa pō
pilius qui romulo successit in regno p̄
mus leges romanis edidit· Deinde
cum populus sediciosus magistratus
ferre non posset·decem viros legibus
scribendis creauit·qui leges ex libris
solonis in latinum sermonem trans=
latas duodecim tabulis exposuerunt
Fuerunt autem hi appius/ claudius
gemicius/veterius/curatius/ sextu⁹
iulius/maulius/sulpicius/⁊ omelius
posthumus·Hi decem viri legum cō=
scribendarum electi sunt· Leges aūt
redigere in libris p̄mus consul pom=
peius instituere voluit·sed non pseue
rauit ob decretatoꝝ metu·Deinde ce
sar cepit id facere sed arte interfectus
est· Paulatim autem antiqui leges
vetustate atq; incuria desinerunt·q̄ꝛ
⁊ si iam nullus vsus est· noticia tam̄
videtur necessaria· Noue a constanti
no cesare ceperunt ⁊ reliquis succedē
tibus·erantq; pmixtes inordinate·
Postea theodosius minor augustus/
ad similitudinem gregoriani ⁊ armo
giniani·codicem factuz constitucionē
a constantini temporibus sub proprio
cuiusq; imperatoris titulo disposuit·
quez a suo nomine theodosiū vocauit·

Ca·xiij·d̄ politica ⁊ regimie ciuitatis

Politica dicitur a polis quod ē
ciuitas ⁊ icos sciencia quia fi
nis politice est ciuitatez bene
regi·Unde sciencia politica est sciētia
qua vrbes regūtur/seu respublica di
rigitur·vt pace respublica fruatur·sic
satis innuit augustinus libro decimo
nono de ciuitate dei· Politica igitur
concernit regimen ciuitatis·Est autē
ciuitas ciuium vnitas·Et scd̄m isido
rum·xv· ethimologiarum· ciuitas est
concors hominū multitudo societatis
vinculo adunata que aliquando vrbs
vocata est·⁊ aliquando respublica no
minatur· Quaz diffiniens scipio dicit
eam esse rem populi·populus autem
nō dicitur quelibet multitudo sed so-
luz illa multitudo que habet commu
nionem ⁊ consensum ad communem
vtilitatem·hec narrat augustinus li·
ij·de ci·dei·⁊ isidorus libro decimono
no ethimologiarum· Aduertenduz
igitur q̄ respublica est sicut quoddaz
corpus quod diuino numine animat/
⁊ regitur·vt tangit helinand⁹ in cro=
nicis libro secundo· Huius autez cor
poris caput dicitur princeps ⁊ senato
res locum cordis tenent·Iudices aūt
⁊ p̄sides tenent locum oculorum ⁊ au
rium ⁊ oratores locum lingue·ceteris
q; membris psone alique reipublice
comparari possent·Dicuntur autez se
natores a senio eo q̄ antiquit⁹ senes
in senatores eligebantur·quoꝝ insti=
tucionez romulus inuenit· ⁊ nomina
eoꝝ presente populo in tabulas aure
as cōtulit·Olimq; filij senatoꝝ illi di
cebantur qui nascebantur tp̄e quo pa
tres senatores erant alij vero non·Et
hoc scripsit vulpianus suo libro·vt pa
tet in digestis li·i· Rursus in poli=
cia eligend⁹ est p̄nceps/nisi scd̄m ge=
nituram quis p̄ncipatum obtineat·q̄
p̄nceps non cupidus aut luxuriosus ī
ueniatur· Unde tul·li·de pador·quō
(inquit)impabit vrbi· q̄ n̄ pōt cupidi
tatibus ipare·Refrenet ḡ p̄nceps li-
bidines· spnat voluptates· iracūdiaz
caueat· auariciā coerceat·ceteras ani
labes repellat· Princeps eciā nō de-
bet eligi nimis paup aut nimis diues
Unde olim(put refert valeri⁹ li·vi·)
duo viri coram scipione ⁊ senatu vt
ad hispaniam mitterentur contende
bant quoꝝ vnus ditissimus alter pau
perrimus erat·d̄ q̄bus scipio ait· neu
ter michi placet·eo q̄ alter nichil hz·
alteri nichil satis est· Ceteꝝ indign⁹
est principatu ⁊ gradu supiori· qui se
nō bene regit in inferiori·vt ponit pō
peius li·xij·Nec debet quis appetere
regnum vel principatum·qꝛ(teste se=
neca de beneficijs libro·iij) regnum ē
nolle regnare cum possis·Unde galte
rus in p̄mo alexandreidos· Asperius
nichil est humili cum surgit in altum
Et gaufredus·si vis bene duci· te cer
to committe duci·Illud tamen oracij
sepius accidit·In libro em̄ sermonuz
ait· populus q̄ stultus honores sepe
dat indignis· Et claudius in maiori·
Iam nō ad culmina reꝝ iniustos cre
uisse querat·tollūtur in altum vt lap=
su grauiore ruant·Quibusdam tn̄ p̄n
ceps nullus placet·omnibusq; detra=
hunt·Illudq; sydonij in ep̄lari suo li·
v·dicere videretur/si eligimus humi=
lem· vocatur abiectus si erectum· sup
bus si doctum· inflatus·si imperitum
irridebitur· si seueꝝ· crudelis erit ·si
indulgentem facile culpabitur·si sim
plicem· despicietur·si diligentem· sup
sticiosus credetur·si quietum· ignar⁹
vocabit·si abstinentem· auarus·si bn̄
pascentē· gulosus putabitur·his ḡ vir
tus nulla placet·Quicquid sit tn̄· vir
tuosi semp sunt eligendi in principes
quoꝝ condicōnes ⁊ mores narrat heli
nandus vbi supra·Princepe(inquit
constitutus nō multiplicabit sibi eq̄s
nec subditis erit onerosus·neq; multi
plicabit seruos· nec canes aut bestias
sed quod satis est tenebit hystriones
mimos/lenones/meretrices repudia
bit·inferiores non corrumpet exem=
plo· quia(teste claudiano libro tercio
mobile mutatur semper cuz principe
vulgus·vxoresq; non habebit plures·
litteris intendet·⁊ cum iudicabit· ad
alteram ptem non declinabit· deum
precipue colet·munera non accepta=
bit·suosq; officiales frequenter nō mu
tabit·Unde tiberius(put refert iose=
phus) pcuratores suos vix aut nunq̄
mutabat·In hoc enim se dicebat par
cere plebi· Nam pcuratores scientes
ad modicum tempus habere procura
cionem/quicquid possunt rapiunt·

Capitulum decimumquartum· quo=
modo principes subditos suos regere
⁊ defendere debent·

Princeps habeat milites bel
licosos qui preliari debent nō
pro iniuria inferenda/sed re=
pellenda· patriaq; defendenda· Nec
debent timere viri bellicosi q̄ deo nō
placeant· quia sanctus dauid bellis ī
tendebat· ⁊ centurio pariter qui dn̄o
ait·domine non sum dignus vt intres
sub tectum meum· Hec augustinus
ad bonifacium· Et idem augustinus
libro d̄ verbis domini·militare(inq̄t)
non est delictum· sed propter predam
militare peccatum est·Nec rempub·
gerere criminosuz est·sed ideo gerere
rempublicam vt diuitias augeas· vi
detur esse damnabile·Unde prelia n̄
debent fieri cupiditate ac crudelitate
sed pacis studio gerantur/vt mali co=
herceantur ⁊ boni subleuentur·
Unde gregorius vniuersis militibus
neapolitanis scribēs· summa(inquit)
milicie laus inter alia bona hec est·
obedienciam reipublice vtilitatibus
exhibere·Ceterum ysidorus ethimo=
logiarum libro nono· iustum(inquit)
belluz est quod ex dicto geritur de re
bus repetendis· aut propulsandoruz
hominum causa

Unde augu·li·lxxxiij·questionum·do=
minus(inquit)deus noster nō ad ihe=
rusalem vane iubet vt constituat sibi
retrorsuz insidias/scz insidiantes bel=
latores ad insidiandum hostibus;Et
ibidem· iusta(inquit bella gerebant
a filijs israhel cōtra amorreos:a quibꝰ
amorreis transitus negabatur·qui iu
re equissimo humane societatis pere
debebant·Aduertant autem bellato
res:vt non prelientur iniuriam infe=
rendo sed ab iniuria se defendendo·
Unde ambro·li·pmo ð officijs/non in
ferenda sz repellenda iniuria lex vir
tutis est·Et anastasius papa· qui(in
quit) potest obuiare ꝛ pturbare per=
uersos ꝛ non facit: nichil aliud est q̄
fauere impietati eoꝝ·nec caret scrupu
lo societatis eoꝝ occulte/qui manife=
sto facinori desinit obuiare·Eandem
sententiam tangit ambro·li·ð officijs
et hiero·sup sophoniam·Rursus heli
nandus vbi supra dicit pncipez sic de
bere viuere vt a subditis diligat·nā
codrus atheniensiuz rex p victoria po
puli sui seipsum morti tradidit· Naz
mutato habitu regio sarmenta colli=
gens castraqꝫ hostium ingressus a mi
lite quem falce in iurgio pcusserat in
terfectus est· Rex igitur aut pnceps
sic suos diligat vt eciam p ipsis mori
non timeat·Unde iulius cesar dicere
solitus erat: dux qui non laborat vt
militibus carus sit militē nescit ama
re·Unde seneca·Si vis amari:ama·
Nam iulius pistorem vinculauit· eo
ꝙ sibi meliorem panē q̄ ceteris mili
tibus attulerat·Alexander qꝫ videns
militē suū macedonē pre nimia sene
ctute frigore obstupefactum: de sede
sublimi descendit:ꝛ suis manibus di
ctum militem in sedem posuit·Nam
pnceps qui a suis militibus non dili=
gitur tanq̄ tyrannus dominatur· nec
securitate vbi est fruitur· Unde cum
dyonisius tyrannꝰ iuberet suū corpus
a multis militibus custodiri:plato ei
dixit· Quid(inquit)maluz fecisti vt a
tot militibus custodiri habeas·Unde
claudianus·non sic excubie/non circū=
stantia tela:q̄ tutatur amor·quasi di
ceret:ꝙ qui amatur nō eget custodia·

Ca·xv·de legibꝰ diuinis ꝛ humanis·

E inuentoribus legum dictuz
supius capit·xij· Nunc igitur
supsedendum de eo·Sed ad=
uertendum ꝙ leges diuine preferen
de sunt humanis·
Unde gracianus· Constituciones(in=
quit)principum ecclesiasticis institu=
cionibus nō pœminent sed ecclesiasti=
cis legibus postponende sunt· Unde
helinandus in cronicis li·ij· humane
leges eatenus valent/ quatenus a di
uinis non discrepant· alioquin falsuz
est quod in lege scriptum est·quod pn
cipi placet scz deo legis habet vigorez
Ceteꝝ sciendum/ꝙ sicut lex est com=
mune preceptum:sic ex communi con
sensu confici debet vt trahitur ex sum
ma azonis · Unde papinianus
li·x·diffinitōnum·lex(inquit)est pcep=
tum ꝯmune viroꝝ prudentiū·que lex
fieri non debet pter aliquem casum
particularem:sed p coercione maloꝝ/ q̄
ut communiter contingere possunt rei
publice·vt ponit iulius celsus li·v·
Unde legis effectus est impare/veta
re punire:inquit modestius li·i·regu
laꝝ· Princeps igitur non solū armis
sed eciam legibus rempublicam de=
bet defensare · vt tangit iustinia· li=
bro instituciōnum· Rursus ad=
uertendum ꝙ ius canonicum ꝛ ciui
le quodammodo sunt partes politice
Itaqꝫ politica sciētia est cōmunis ad
omnia iura·Unde ius nomen genera
le est·lex autem species eius· Unde
ius dicitur quia iustū est· seu dicitur
a iusticia vt ponit vulpianus libro pᵒ
instituciōnum·Lex autem dicitur a li
gando quia ligat· aut ab eligendo:qz
eligitur·Sūt autem multe species iu
ris·Quoddam enī dicitur ius publicū
quod ptinet sacerdotibus ꝛ magistra
tibus·aliud priuatum quod ad vnius
cuiusqꝫ vtilitatem ptinet· Quoddam
eciā est ius qð vocat gentium: quod
concernit id quod debetur deo ꝛ parē
tibꝰ·vt ponit pompeius· aliud est ius
pretorium quod ptores introduxerunt
p salute reipublice· quod cōmemorat
papinianus li·pmo diffinitōnum·qð=
dam est ius humanū quod dicitur po
sitiuum· quod positum est ab homine
aliud est ius ciuile quod ptinet ad po
pulum vel ciuitatez·diuina humana
qꝫ causa institutum· aliud est ius qui
ritum id est romanum· quia quirites
ꝛ romani ipsuz inuenerunt· Ius aūt
canonicum dicitur ecclesiastica insti=
tucio cuius plurimi fuerūt scriptores
pmus fuit isidorus·qui pmus scripsit
librum apostolicum decretoꝝ·deinde
iuo epūs carnotensis regulas canonuz
p capitula ordinauit:ꝛ ad numeꝝ de
cem libroꝝ redegit· multeqꝫ abreuia
ciones postmodum facte sunt·actores
non occurrunt·Uerꝫqꝫ gracianus de=
cretum scripsit· Ceteꝝ aduertendum
ꝙ ius ciuile a duabus ciuitatibꝰ ema
nauit scz ab athenis ꝛ lacedemone·
Unde regnante ioas in iuda·ligurgꝰ
lacedemonijs iura composuit·Qui li=
gurgus q̄cunqꝫ pcepit pus obseruauit
vt tangit iustinꝰ li·iij· Primo enī sta
tuit·vt auri ꝛ argenti vsus non habe
retur·terrasqꝫ ꝛ patrimonia p equa=
lia diuisit·ꝛ conuiuari omnes publice
iussit· iuuenesqꝫ voluit vna sola veste
p anno vti: virgines eciaz absqꝫ dote
desponsari·multaqꝫ alia decreuit nar
racione longa· Rursus apud roma=
nos postmodum creuit· Unde pom
peius lib·singulari euchcridij tradit
romulum diuisisse romā in tres ptes
quas curias appellauit ·quia ibi cūe
agebantur·leges qꝫ fiebant in predi=
ctis curijs que omnes conscripte fue=
runt tpe sixti papirij qui fuit tpe tar=
quini supbi· liber autem illaꝝ leguz
vocatus est liber papirianꝰ non quia
papirius eas fecisset sed qz ordinate
scripsit· Postmodum aūt romani de
cem viros constituerunt qui leges a ci
uitatibus grecoꝝ collegerunt quas su
sceperunt scriptas in decem tabulis
eburneis· datumqꝫ fuit illis posse/vt
illas leges corrigerent·ꝛ ideo duas ta
bulas pdictis tabulis adiunxerunt·
Unū leges duodecim tabulaꝝ ab om=
nibus vocabantur· quia duodecim ta
bule in omnibus erant·Post hoc ap=
pius claudius leges reduxit ad librū
vnum·ꝛ flauius scriba libertinus po
pulo tradidit·vnde senator fieri me=
ruit·Deinde cornucanus pmus scien
ciam iuris ciuilis publice pfessus est
Uerū papirius publius leges regias
pus in vnū volumē contulerat· Et ap
pius claudiꝰ duodecim tabulas ex le
gibus scripsit· publius vero decem li
bros reliquit iuris·Maculius totidē
brutus septem·ꝛ micius publij filius
iuris ciuilis sciam ad libros·xviij·re=
degit·q̄ digesti sunt ab ausidio·Mul
ti alij scripserunt· quoꝝ fama vetu=
stissima est de nouellis autem memo
ria publica est·

Ca·xvij·de regimine domꝰ/vxoris/fi
lioꝝ/suoꝝ ꝛ generaliter ð economia·

Conomia est ars vel scia in q̄
domesticaꝝ reꝝ sapienter or=
do disponitur· vt inq̄t isido·li
bro ethimologiarū· Richardꝰ aūt li·
descriptōnū ait·ꝙ economia est scien=
tia q̄ familiaris officij curam medio=
cri dispositōne componens distribuit·
Hac igit scientia indiget q̄cūqꝫ pat er
familias vt suam domū sapienter re

gat ⁊ dirigat qꝛ dñs ex domo honesta
tur· vt tangit tulli⁹ li·i·đ officijs· Nã
decoꝝ est valde pacem dom⁹ illustri=
um viroꝝ habere· vt tangit idem·ij·
de officijs· Unde ipse tullius contra
salustium reprobando ipsum dicebat
nec quicquid turpius domui tue ꝙ̃ tu
Et valeri⁹ li·ij· quid ꝓdest foris esse
strẽnuũ: si domi male viuitur· Et ibi
dem· quoꝝ opa splendorem suum pro
cul obtinuisse videtur eoꝝ dignitatez
indignum est ⁊ deforme domi collabi
Unde tybull⁹· quid ꝓdesse potest pon
d⁹ graue diuitis auri· auraqꝫ pinguia
quid si fundant munera boues: quid
ve domus ꝓdest firmis innixa colũnis
aurateqꝫ trabes/marmoreoꝝqꝫ soluz·
quasi diceret ista nihil ꝓdesse nisi do
mus recte gubernetur· Ideo seneca đ
quatuor virtutibus dicit· ꝙ sapiens ñ
debet velle vocari dominus a domo·
quia domus a domino debet nũcupa
ri· Circa igitur regimen domus ma=
xime attendendum est ad regimẽ vxo
ris· quia nichil ẽ crudeli⁹ infesta mu=
liere: vt ponit fulgentius libro suaꝝ
mitologiaruz· Si tñ mulier bona fue
rit domum optime disponit· Ut autez
bona sit maximum remedium est: si
vir bonus ipse fuerit· Unde narrat
hiero· contra iouinianum li·i· de quo=
dam qui cum vxore pudicissime vixit
Unde cum os sibi feteret/ipo tñ igno
rante: quidam ei improperauit· et tunc
vxori sue dixit· cur ei nõ intimauerat·
que respondit: putabam (inquit) om=
nibus viris sic os olere· Itaqꝫ summa
castitas in ambobus fuit· Unde tibul
lus li·pmo· Casta pcor coiunx maneas
sanctiqꝫ pudoris: assideatqꝫ custos se=
dula semp anus· Qui versus ꝯtendũt
vt fidelis custodia assit mulieri· quia
mlier de se fragilis est/ faciliterqꝫ de
cipitur· Unde (narrante valerio maxi
mo) socrates cuidam querenti· an sibi
expediret nubere vel nõ: respondit pe
nitẽtiam se facturum qđcunqꝫ fecisset
Si (inquit) nõ nupseris solitudo te af
fliget· ⁊ si vxorem duxeris sollicitudo
te concitabit· Fortassis autem ideo cõ
iugia sunt onerosa: quia decenti non
contrahũtur amore: sed cupiditate in
teruenientem fiunt· Unde narrat vale=
rius li·vij· de quodaz qui habens vni
cam filiam ꝯsuluit themistodez/ vtꝝ
bono viro pauperi /aut minus ꝓbato
diuiti filiam collocaret· Ego vero (in=
quit) malo viꝝ qui pecunia egeat: ꝙ̃
pecuniam que viro· Narrat etiam de
marcia filia cathonis minoris· ꝙ cum
peteretur ab ea cur ꝑdito viro denuo
non nuberet: respondit non se inueni
re virum qui se vellet magis ꝙ̃ sua·
Non sunt igitur mulieres ꝓpter pecu
niã assumende· alias eñ coniugia ma
le fiunt· Nam ⁊ philosophi plures ti
mentes in coniugio fraudari: nubere
distulerũt· Nam cycero rogatus ab
hyrcio vt post repudiũ terentie sororẽ
eius ducere: omnino facere supsedit·
dicens nõ posse se vxori ⁊ philosophie
pariter operam dare· Nam si pulcra
erit· difficile est custodire quod plures
amant· si autem turpis molestum est
possidere quod nemo habere dignet·
plures ꝫ nubere contempserunt· Con
iugia tñ licita sunt· dũmodo licite con
trahantur· qꝛ (teste ouidio in libro de
remedijs) turpe vir ⁊ mulier iuncti
modo protinus hostes· quia scꝫ qđ ma
lo tytulo iunctũ est· malo terminatur
fine· plurimaqꝫ contingunt incomoda·
Unde terencius vnoquoqꝫ animo om
nes socrus oderunt nuros· ecce odium
Et ouidius libro pmo methamorpho=
se· imminet exitio vir ꝯiugis illa ma=
rito· filius ante diez patrios inquirit
in ãnos· ecce labores· Sed etiam plu
rima resurgunt comoda· vtputa edu=
catio filioꝝ corporisqꝫ ꝓprij custodia·
Rursus aduertendũ ꝙ economia exi
git filios debite nutriri· Unde ꝗntil·

libro pmo· vtinam (inquit) liberoꝝ no
stroꝝ mores nosipsi non ꝑderemus·
Nam mollis educatõ quã indulgẽciã
vocamus neruos omnes mentis ⁊ cor
poris frangit· Itaqꝫ pueri sunt corri=
gendi· non tamẽ nimis aspe· quia (te
ste ꝗntilia·li·ij·) ingenia pueroruz ni
mia emendatõnis seueritate deficiũt·
Nam ⁊ desperant ⁊ dolent: ⁊ nouissi
me oderunt· ⁊ quod maxime nocet est·
quia duz omnia timent· nihil conãtur·
moderate igitur sunt corrigendi· sed
multi non attendunt· quia tanꝙ̃ viros
puerulos concutiunt· vt ponit valeri⁹
li·ij· Alij vero liberos suos ñ instruũt
cui⁹ oppositũ augustus cesar fecisse le
gitur· Nam filiam suam ⁊ nepotes
suos iussit lanificio insistere vt ponit
suetonius libro·ij·de·xij·cesaribus
Rursꝰ paterfamilias suos debet di=
screte regere seruos non spernendo· sꝫ
amicabiliter alloquendo· Unde se ne
ca ad luciluz epla quadragesimasep
tima· illos (inquit) riđo qui turpe esti
mant cum seruis suis cenare· hoc eñ
supbia facit: ut cenante domino stan
tium seruoꝝ turba circumstet· Unde
didimus rex bragmanoꝝ ad alexan=
drum magnum: in homines nostri si=
miles seruitutem non ponimus· alio=
quin scuicia est: in obsequium cogere
eos/quos nobis fratres eadem natu=
ra ꝓgenuit· ⁊ quibus a deo patre cõ=
munium bonoꝝ spondetur hereditas·
Seruis ergo nõ sunt imponenda gra
uia onera· Unde narrat valerius li
bro quarto ꝙ cũ ꝓplo aduersus seruuz
suum propter delictum vehementer
exarsisset· ne vindicte moduz haberet·
castigacionem sui serui speusippo ami
co suo commisit· Unde plautus· ve au
tem apud quos domini vigiliaz mul
tam in noctem ꝓtrahunt· tñ senis ser
uis de vita ꝙ̃tum de nocte auferunt·

Capitulũ decimumseptimũ quomodo
paterfamilias debꝫ sibi acꝗrere aĩcos

Paterfamilias amicos sibi vẽ
dicare debet· Nam (teste sene
ca li·iij· de beneficijs) neminẽ
taz alte secula posuerunt vt ñ illi ami
cus eo magis desit: q̃ nichil absit seu
abest· Et idem seneca libro de reme=
dijs fortuitoꝝ; Quere (inquit) amicos
inter honesta officia· quere in labori
bus· ad mensam res ista non querit·
Nam modicus amicus est qui dum=
taxat est amicus mense· De tali ami
co dicit sapiens vinum nouũ amicus
nouus· Expedit ꝫ sapienti iconomico
amicum vel amicos bonos conquesta
re· nec de facili pmittenda est incepta
amicitia· Quia (teste tul·libro de ami
citia) veterrima amicitia sicut vinum
vetus dicit esse suauissima· maxima
enim est vis vetustatis ⁊ consuetudi=
nis· Eligat ergo sapiens amicum quẽ
semper custodiat: ⁊ cui sicut sibiipsi
credat· alias eñ non est amicus· vt in
quit seneca epla·iij· ad lucillũ· sed ta=
lem amicum difficile est possidere: ni
si bon⁹ sit qui amat ⁊ qui amat· Quã
obrem amicitia de libertate contra=
henda est· sed contracta cũ fuerit: ma
nuteneri debet· Unđ suetonius libro
secũdo de·xij·cesaribus narrat/ꝙ au=
gustus cesar amicitias non facile ad
misit· sed ꝯstantissime retinuit· Ideo
plautus in aulularia in amicitiã (in=
quit) ⁊ fidem stultum non receperis·
Nam insipientium atqꝫ improboruz
facilius odium: ꝙ̃ colleguz· Qui ergo
sapiens est bonos insequitur: ⁊ ami=
cum eligit prudentem· quem multi ñ
reperiunt· qꝛ multos amicos habere
volunt· ⁊ ignotos notis preferũt· Qui
bus contradicit theofrastus· Expedit
(inquit) amicos iam probatos amare
non amatos probare· Unde catho· ig=
notum tu tibi noli preponere notis· ⁊

sequit·Cũ tibi vel sociũ vel fidũ q̃ris
amicũ·Nõ tibi fortuna hominis sz
vita petenda est·Et cum amicũ etiã
bonum sapiens inuenerit·cõmode di
ligat·Unde catho·Dilige sic alios·vt
sis tibi carus amicus·Sic bonꝰ esto
bonis·ne te mala damna sequantur·
Ceterũ amico non sunt onera imponẽ
da incongrua·ne forsan grauatur·Unde
macrobius in libro saturnalium·Ita
amicum habeas·vt inimicũ posse fi
eri putes·Et salustius·veros(inquit)
amicos neq armis cogere/neq auro
parare queas·sed officio ⁊ fide parã
tur·cum quibus amicis breues rõnes
⁊ longas amicitias habere oportet·
Exordiũ aũt amicitie est bene loqui
⁊ principium inimicitie maledictio est
amicus enim cito amittit ⁊ raro acqui=
ritur·Hec socrates·Ceterũ economicꝰ
bona que possidet prudenter distribu
ere debet·Unde maior est in confuã
dis rebus q̃ in reperiendis adhiben
da cautela·vt ponit cassiodorus epl̃a
xxxiij·Unde claudia·in maiori volu=
mine·plus est(inquit)seruasse reper
tum·q̃ quesisse nouũ·Unde philoso=
phus q̃dam dictus domas·amico(in=
quit)me roganti si dedero pecuniam
mutuo·⁊ ipsum ⁊ pecuniã perdo·qđ
intelligendũ est apud auaros·Itaq
bona discrete sunt distribuenda·Ve=
rumtñ qui mutuo capit·gratis redde
re debet·Unde ex prouerbijs sapientũ
colligitur·q fraus ẽ accipe qđ nõ pos=
sis reddere·Et ambro·in libro de tho
bia·paupertas(inquit)nõ habet crimẽ
sed debere verecundũ est ⁊ non red
dere verecundius·Et subdit·si diues
es nullam patiaris petendi necessita
tem·Si paup es soluendi ꝯsidera dif
ficultatẽ·Unde sene·li·de bñ·Primo
docendi sunt/qui libenter accipiũt li=
benter reddere·quia si beneficia gra
tis collata reddenda sunt·multo forti
us mutua·His autẽ sermonibus mu

tuare non dissuadetur·nisi non ami=
cis/aut his qui reddere nolunt·Unde
augustinus libro de cristiana doctri=
na docet amicis succurrendum esse·
cum(inquit)omnibus prodesse non pos
sis·his potissime succurras/q̃ tibi tẽ=
pore sue oportunitatis ꝯmune quadã
sorte iunguntur qz scz amicis bona p=
pria mutuo vel dono sũt distribuẽda

Sophologij liber secundus finit·

Liber tercius qui est de amore
virtutũ feliciter incipit·Cuius
sunt tredecim capitula.

Capitulum primum quomodo vir=
tutes sunt naturaliter appetende·

Virtus medicina ẽ corporis
pariter ⁊ anime·virtutesq
appetere vnicuiq naturale
est·Cuiuslibet igitur studi
um p adipiscendis virtutibus debet
applicare·Unde boetius de consolatõ
ne·omnis(inquit) mortalium cura q̃
multiplicium studiorũ labor exercet·
diuerso quidem calle procedit·sed ad
vnũ beatitudinis finem nititur pue=
nire·quo quis adepto nichil vltra de=
siderari queãt·est enim cuncta intra se
bona continens·Hoc enim bonũ medio
virtutis adipisci potest quod multi cre
dentes obtinere itinera minus virtu
osa sectati sunt·Unde augu·xviij·de ci·
dei narrat qualiter philosophi quidã
suum finẽ in voluptatem ꝯstituerũt·
vt aristippus·alij in virtute vt anti=
stenes·alij in sensibus corporis·Om=
nes tñ aut a sensu naturali defecerũt
aut bonũ ⁊ virtutem appetierunt·nã
virtus sua dignitate animũ trahit·si
cut arbor diligitur propter fructum·vt
ponit tullius in rethorica prima·nã
omnia honesta ꝯcordant racioni inq̃t
aristo·in ethica noua·⁊ q̃ntilianus d

oratoria institu·li·primo·nichil(inquit
potest placere quod non decet scz volũ
tati non corrupte·Bonũ enim appetere
naturale est·Unde seneca ad luciliũ
epl̃a·xlvij·Omne(inquit)honestũ vo
luntarium est·Nõ enim potest honestũ
esse quod non est liberum·Et li·de be
nefi·iij·rerũ honestarũ preciũ in ipsis
est·⁊ in suo edyppo vbi inquit·turpis
est medicina que sanare piget·Ex qui
bus apte concluditur q voluntas seu
libertas humana virtutes ⁊ honesta
petit naturaliter·Unde tull·ij·de of=
ficijs·Idipsum qđ honestũ decorũq
dicimus per se nobis placet/animosq
oĩm sua natura cõmouet·Idem ponit
li·iij·quia scz natura id petit qđ hone
stum est aut saltem videtur appete=
re·si aũt iudiciũ fallit prauũ hoc agit·
Unde tull·li·de parador·quod(inquit)
honestum est id solũ esse bonũ stoici
testantur·Unde hecatõ stoicus·omne(
inquit)honestũ in arduo est·quia scz
mens ardescit·vt qđ honestum est ha
beat·cuiusmodi est virtus·quia(teste
tull·in libro de amicicia)nihil est vir
tute amabilius·nihil qđ magis allici
at ad diligẽdum·Nam propter virtutẽ
et probitatẽ/⁊ eos quos nunq̃ vidimꝰ
diligimus·virtus igitur omnino ama
bilis est·Nempe ipse tull·in retho·pri=
ma·virtus(inquit)est habitus anime
iudicio rõnis cõsentaneus·Et ibidem·
virtus est habitus a quo quis bonus
existit·⁊ opus suum bonũ reddit·Et
tull·li·de legibus·virtus est recta rõ
Unde aristo·ij·ethi·virtus est que ha
bentem pficit·⁊ opus suum bonũ red
dit·Et li·de fine boni ⁊ mali·tull·in=
quit·virtus est habitus cõformis iudi
cio rõnis·Li·q̃ de offi·primo·virtus est
per quã laus in actõne consistit·Ipsi
us tñ virtutis comes est inuidia·quia
scz virtuosis multi inuident·Unde a=
fricano virtus emulos comparauit·vt in
quit tull·in retho·ij·Nihilominꝰ vir=

tus omnia vincit·quoniam virtuti omĩa pa
rent·vt ponit salustius in cathilinari·
et p virtutẽ opus redditur facile·res
q prius apparens impossibilis/red=
ditur possibilis vt fertur dixisse socra
tes in suis exhortatõnibꝰ narrante cal
cidio in prohemio sup thimeũ platonis
Sapiens igitur virtutes querat/p q̃s
obliuisci poterit damnorũ que gessit·
Unde seneca ad lucillũ epistola·xiiij·
Quãdiu(inquit)virtus salua fuerit·non
senties qđ abscesserit·Nam ira/cupi
ditas pericula p virtutem pterẽut·Et
idem seneca·nulla(inquit)virtus la=
tet·et si lateat non est ipsius damnum
venit enim dies qua publicabitur·Unde
idem seneca li·de matura morte·vna
(inquit)res est virtꝰ/que nos immor=
talitati donare pt·⁊ pares facere dis
per virtutem eniz homo sapiens fieri
põt·Unde lactãtius li·de falsa sapiã
virtus(inquit)cum sciẽtia cõiuncta sa
pientia est·Nimirũ ergo si virtus iu=
xta problemata appetẽda est·

Ca·ij·qualiter natura cupit virtutes

Virtutes tanq̃ perfectissimas
et cõuenientissimas pfectõnes
natura innata est suscipe·Unde
aristo·li·ij·ethi·neq(inquit)a natura
neq pter naturam fiunt virtutes·sed
innatum est nobis p assuefactõnez re
cipere ipsas·Ex similibus enim actibus
fiunt similes habitus·Unde prosper in
li·epigrã·nos hortatur dicens·ad pa
triam vite de noctis velle vocati·vir=
tutũ gradibus scandite lucis iter·Om
nis virtutum semp substãtia salua ẽ·
Inuitꝰ xpi munera nemo rapit·Rur
sus gaufredus in sua poetria noua·se
ctemur(inquit)honesta·⁊ mala vite=
mus·quia virtꝰ optima rerũ·pessima
res vicium·nihil eque pniciosum·Et
iuuena·li·iij·satyra·i·Nobilitas sola
est·atq vnica virtus·Quis g virtuosꝰ

fieri non desiderabit· Nam teste ma-
ximiano fuluo virtus p̄ciosior est auro
nec putrescit· sed in aduersis crescit /
vt inquit lactan·li·iij·Si ergo virtu-
tis amator esse cupis: attende q̄m vir
tus nihil aliud est/ nisi exemplar ho-
nesti· vt inquit lactanti·li·ix· Nempe
virtus ridet in aduersis· Studeat er-
go vnusquisq̄ in virtutibus habunda
re· vt in se habeat: qd̄ in alijs amat· p̄
ut ex p̄uerbijs sapientū edocetur· vir-
tus em̄ ad beatam vitam p̄ducit· Vn̄
tull·li·p̄mo de legibus· virt⁹ (inquit)
est p̄fecta ratio: que certe in natura ē
Itaq̄ nihil p̄stabilius hac natura pe
tit· quia constat nos ad iusticiam esse
natos· virtus em̄ oim̄ animos natura
sui cōmouet· inquit tull ·ij· de officijs·
Reuera multomagis est scd̄m natu-
ram cōmunitas/ iusticia/ et libertas:
q̄ cupiditas aut voluptas· nihil eniz
tam scd̄m naturam est q̄ humanitas
Hec tull·iij· de offi·Si ergo laudabi-
le est naturam imitari: nunquid vir-
tutes habere desiderādum est· Idez
tull·li· de ami· illos viros bonos ap-
pellādum putemus: qui assequūtur(
quātum hoies p̄nt) naturam optimaz
bene viuendi ducem· Quintil·li·p̄mo
de oratoria institutōe: omnia que ars
cōsummauerit/ certuz est a natura ini
cia duxisse· Nobis igitur ad virtutes
sunt quedam semina nature concessa
etiaz anteq̄ doceamur· Si em̄ in vir-
tutibus foret anxietas: et criminibus
soluz insistere delectabile esset fortas-
sis virtuose viuere penosum fieret :
et bene agendi excusatio preberetur·
Sed in virtutibus gaudium p̄fectum
habetur· ⁊ homo ex conditōne sue na-
ture ad honesta dicitur· nullaten⁹ er-
go excusatur· Sene· ad luci· habet hoc
optimū in se generosus anim⁹: q̄ con
citatur ad honesta magnar̄ rer̄ spes
ad se vocat: ⁊ attollit· docilesq̄ natu-
ra nos edidit· et rōnem dedit imper-

fectam· que tamen virtutibus perfici
posset· Hec sene· epla·lxxxviij· Rurs⁹
si virtuosum fieri coactōnis opus essz
laudabile bonum fortassis non vide-
retur· Nullus enim laudabilis est in
eo qd̄ vitare nequit/ cum vellet· Sed
p̄culdubio op̄a virtutū libere fiūt· nu
tuq̄ spontaneo coassumūtur· vt ponit
didimus in eplā ad alexandruz· Nul
lum (inquit) virtutis iudicium est qd̄
vitari non possit· Nam ad bene viuē
dum libero incitamur arbitrio· Sed
plurimi virtutes opināstory graues: q̄r
bene viuere nolunt· Sed queso vt hi
saltem doleant: eo q̄ bona voluntate
carent· Si em̄ boni fieri cuperēt: vir-
tutib⁹ faciliter insisterent Nulla em̄
tam facilis res: quin difficilis sit· quā
inuitus facias: inquit teren· Utinam
igitur huiusmodi libenti animo bona
desiderarēt· Utinam saltem mala q̄
facere nequeūt: non appeterēt· Iuxta
illud teren· poete· q̄nquidez id nō po-
tes facere qd̄ vis: id velis qd̄ possis·
Itaq̄ mala que cupis explere si non
vales: bona tunc facias que p̄agere
potes· Sed aliqui dicunt ad plurima
op̄a vicior̄ se cogi· Qui si ver̄ dicant
stulti reputandi sunt· quia (teste tul·
de p̄adox) soli sapienti conuenit: vt ni
chil faciat inuit⁹: nichil dolens: nihil
coactus· Unde stoici dixerunt ea sola
volūtatem desiderare que racionabi-
lia sunt· Unde ⁊ in solo sapiente volū
tatem esse dixerunt· vt refert tullius
in tusculanis questionibus libro quar
to· Si ergo est in stultis libido incita-
tata aut cupiditas effrenata non volū
tas ē rōnalis sed appetitus ē brutalis
quia voluntas rōne dirigit· ⁊ appeti
tus sensualitate decipitur· O vtinam
qui mali sunt saltez boni fieri cupiāt
Naz magna pars bonitatis est velle
fieri bonum· vt inquit seneca ad lucil
lum epl̄a·xxxiiij· Si autem dicas hoc
velle non posse· audi tullium libro d̄

fato· motus (inquit) volūtarius eā na
turam ↄtinet in se: vt sit in nostra po-
testate/ nobisq̄ pareat· Naz omne ho
nestū voluntarium est· non enim ho-
nestum esse potest qd̄ non est liberuz
inquit seneca ad lucillum epl̄a·lxvi·
Sed p̄hdolor plures nec bene agunt
nec (quod magis dolendum est) emen
dari volunt· Ver̄ tn̄ magna pars pro
fectus est velle proficere inquit sene-
ca epl̄a·ij· Nunquid ḡ laudabile fo-
ret: si que deo placent homo solum ve
lit· Unde seneca ad lucilluz epl̄a·lxx-
iiij· placeat homini q̄cquid deo placz
Sed multis hoc graue est· nec de faci-
li posset eor̄ impietas reuocari· quia
(teste quintiliano libro quarto de ora
toria institutōne) nichil facile p̄suade
tur inuitis· Si quis eciā aliquid inui
tus agat: laudem non p̄meretur· Vn̄
(narrante valerio li·ij·) si quis olim
bona inuitus fundebat p̄ republica:
maior laus dabatur exigēti q̄ prestā-
ti· Ex inuito em̄ ope laudem nullus
reportat· nec tamen hij laude priuan
tur: qui bonum quod cupiunt: facere
nequeunt· Unde ouidius de pōto· spō
te sua p̄bitas officiūq̄ iuuat· si desi-
nit vires: tn̄ est laudanda voluntas·
Rursus ⁊ inter eos qui bene agunt:
hi laudabiliores q̄ bona faciūt amo-
re q̄ timore· qui eciam mala p̄termit
tūt caritate plusq̄ q̄ formidīe· singul̄
tn̄ (licet non equalis) laus datur· De
quibus ora· in epistolis· Oderūt pec-
care boni virtutis amore· oderunt pec
care mali formidine pene· Qui mali
eciam q̄nq̄ mala dimittunt· eo q̄ ip̄a
facere non possunt· Unde maximian⁹
Amplecti mundū quorundaz vota la
borant· sed votis obstat verbere trita
caro· Nam nos a vitijs mundanis se
pe retardat· Corporis anxietas / dam
na/ flagella/ fames· De talibus enim
fatendum apparet q̄ peccata non de-
serunt/ sed potius a peccatis deserunt

quia si sponte desererent: nulla muta
cione facta q̄tuz ad labores ipsor̄ eo
pacto mererentur quo demererentur· di
scat ergo sapiens virtutes acquirere·
quas natura petit: quibus eciam tot⁹
p̄ficitur homo·

Capitulum terciū quomodo virtutes
non querunt mercedem tp̄alem·

v Irtus nō ita p̄ficeret: si ex sua
conditione seruilem hominez
redderet· aut si tēporalis fru-
ctus mercedem dumtaxat conq̄staret·
Sūt igitur virtutes p̄pter se diligen-
de: sic tn̄ vt propter aliud creatum nō
querantur· sed increato bono soli refe
rantur· Unde seneca libro p̄mo de cle
mentia· Ratione factor̄ idest operuz
virtuosor̄ verus fructus in ipsis est·
nec vllum p̄cium virtutuz dignū illis
extra ipsas est· quod de precio creato
accipiendum est· Idem seneca·iiij· de
benefi· reruz honestarum precium in
ipsis est· Unde plinius in epi
stola ad catuliuz· Magnitudo animi
nichil ad ostentatōnem sed omnia ad
conscientiā refert· recteq̄ facti non ex
populi sermone mercedem/ sed ex fa-
cto petit· Illi igitur virtutes fortassis
non habent: qui ex operibus mercedē
temporalem expectant· Unde tullius
in dialogo ad hortensium· Nulla qui
dem virt⁹ esse potest nisi gratuita sit·
Nam si mercede aliqua ad officium
impellitur: non est virtus sed fallax q̄
dam imitatō ac simulatio virtutis·
Tullius idem libro p̄mo de legibus·
Idipsuz q̄ iustissimū est iusticie mer
cedem non querere· Et claud· in ma-
iori· p̄durat nō empta fides· nec pecto
ra merces alligat· ipsa quidem virt⁹
precium sibi: solaq̄ late fortune secu-
ra nitet· nec fastibus vllis erigit· plau
su nec vult clarescere vulgi· non que-
rit preciū· vitā qui debz amori· gaudia

ꝑmissi cumulāt inopia dolores. Pro=
chdolor igitur multorum opa suspitōne
non carent: qui bene agere secreto nō
curant: sed palam ideo bonum faciūt
vt laude fruantur publica. fortunāq;
mundi preferunt virtuti. Unde ouidi
us de ponto. Et cum fortuna statq; ca
dit q; fides. Nec facile inuenies mul=
tis in milibus vnum. virtutem p̄ciū
qui putet esse sui. Ipse decor recti/ fa=
cti si premia desint. Nō mouet. et gra=
tis penitet esse probum. Nil nisi qd
prodest carum est. en detrahe mēti. Spem
fructus auide: nemo petendus erit. et
subdit. spōte sua pbitas officiumq; iu
uat. Judice te mercede caret. pseq; pe
tenda est. Exterius virtus incomita=
ta bonis. Numquid ḡ detestabile est
si quis ea faciat. que virtuosa viderē
tur: et ex desiderio premij temporalis
operum suorum fructum perdit: dolen=
dum est enim. quia nullus virtutem
complectitur/ premia si tollas. vt in=
quit iuuenalis li. iiij. Nichilominus tñ
virtus debet fortune preesse. nec est
appetenda virtus. vt fortune munera
succedant. Tullius in retho. ij. sola (in
quit) virtus in sua potestate est. oiaq;
preter eam sub fortune subiecta sunt
dominatōne. Nam virtutis diuitie pe
dissequę sunt. Illeq; liber estimandus
est: qui nulli turpitudini seruit. Si ḡ
omnes cupiunt homines liberi fore:
cur virtutibus abiectis diuitias ser=
uiles preferunt? Sic enim agere maxi=
ma insipientia est: quia teste tull. de
pador. omnis sapiēs liber. omnis stul
tus seruus. Quid est enim libertas/ nisi
potestas viuendi vt velis? Quis igit̄
viuit vt vult: nisi qui recta sequitur:
qui gaudet offitio: cui viuendi via cō=
siderata atq; prouisa est: qui legibus
quidem non propter metum paret. sed
sponte eas sequitur: atq; colit/ qd salu
tare maxime esse iudicat: q nichil di=
cit/ nichil facit/ nichil deniq; cogitat:
nisi libenter ac libere? Cuius omnia
consilia/ resq; omnes quas gerit/ ab
ipso proficiuntur: eodemq; referuntur.
Soli igitur hoc contingit sapiēti vt ni
chil faciat inuitus: nichil dolens/ nihil
coactus. Si enim seruitus sit, sicut est obe
dientia fracti animi atq; abiecti et ca
rentis suo arbitrio: quis neget omnes
leues homines/ omnes cupidos/ oms
deniq; improbos/ seruos esse? An mi
chi ille liber videtur: cui mulier im=
perat: cui leges imponit: cui pscribit:
iubet et vetet quod ei videtur: nec ille
imperanti aliqd negare potest/ nihil
audet recusare? Ego vero (inquit tul=
lius) istum non modo seruum: sed ne=
quissimum seruū appellandum puto.
etiam si in amplissima familia natus.
Omnis enim animi debilitas et humi=
lis et fracta timiditas seruitus est. H
ille. Que igit̄ restat gloria amasijs ve
neris q tunc maxime famulāt̄ etiā sit
fedissime turpitudini. qn eorum iuditio
maxime gloriantur. Itaq; sensus eorum
ita hebetat̄: vt ignominiam gloriam
credant: et seruitutem principatū. hij
etenim suomet vitio miseri fiunt. qz
(teste seneca epl̄a. lxxxvij.) nemo nisi
suo vitio miser est. Si igitur cupis fi
eri: vitia euita. Nam liber et gulosus
esse non potes inquit marcialis cocus
Et subdit. cōtentusq; tua si potes esse
toga: liberius vtiq; regere viuere po=
tes. Uereantur ḡ diuites seculi huius
qui se putant liberos. et maxime sub=
seruiunt. non quidem deo nec homini
bus sed nummis et pecudibus. suorumq;
aratorum et familiarium curam gerunt
tanta sollicitudine: vt quietem pdāt.
nec tñ sana sollicitudo reprobanda ē
sed illa. quam cupiditas infert. q vtiq;
hominem seruilem reddit. Unde sene
ca in thieste. nescitis ḡ regnum cupi=
di iaceat loco. regem non faciunt opes.
nō vestis tirie color. non auro nitide
trabes. Rex est: qui ambitio. vulgiq;
fauor non mouet: qui est in tuto posi=
tus loco: et oia infra se videt. Et clau=
dius in maiori. Si metuis: si praua cu=
pis: si duceris ira: seruitij patiere iugū.
tolerabis iniquas interius leges. Et
subdit. tūc oia iure tenebis: cū poteris
rex esse tui. Nam illi soli liberi sunt:
q sibiipsis dominātur. Quid ḡ hominibus
prodest molestiarum cās aceruare: hoc
enim faciūt: qui delictorum occasiones la=
boribus querunt: nunc feminarū imi
tando collegia: nūc pōparum assumendo
fastigia. nūc honorum cupiendo encenia.
Hec. n. oia ruinosa et labia sūt. liber
tatē auferunt. et criminū morbos am
pliāt. seruitutem aggrauāt. et ab omni
bono retardāt ope. nā cernimus diuites
eo fieri ad bonum tepidiores/ quo fi=
unt ditiores. Unde prosper in li. epigrā.
Quid iuuat longum causas pducere
morbi? Cur dubium expectat cras ho
dierna salus? Scimus correctis veniā
non esse negandā. sed nulli nrm ē vl=
tima nota dies. Libertas nulla ē ma
ior/ maior ve potestas: quā seruire deo.
cui bene seruit amor: absq; iugo posi=
ta est ditōnis amica volūtas. Que vi
get affectu. nō gemit imperio. Et gau
fri. in poe. noua. liber est a vitijs. qui
plus cupit. Ecce ḡ patet virtutē hui=
lem nō esse. nec mūdi sperare pmia. q
premia non nisi bonis deficiunt. Unde
ennodius. semper enim studijs/ merces
resecat̄ honestis. Qui vult ḡ fieri li=
ber: virtutū querat ornatum/ munda
nis a se abiectis.

Capitulum quartum/ quomodo virtus
consistit in medio.

Uoniam in medio (tanq̄ in cē
tro) boni consistit virtus: effectus
ḡ virtutis ē mediū tenere/ et
ad extrema non verti. Unde oratius li.
eplarum. Uirtus ē medium vitiorum vtrin
q; reductū. qz scz virtus recedit ab om
nibus vitijs. Et seneca epl̄a. lxvi. om
nis virtus in medio est. Illi igit̄ vir
tuosi nō sunt qui extrema querunt. nā
et bona qdam faciūt sed nō bñ. qz qd
nimiū est assumūt. Nempe ieiunare
bonū. sed nimis ieiunare virtus non
est. virtus. n. semp mediū querit. In
puer. sapientum dicitur/ q bonarum
rerum nimia consuetudo pessima est. oīne
enim qd est nimiū vertit̄ in vitiū. Sed
miraris quō in bonis possit esse nimi
etas. nam si nimietas fuerit: iam res
bona nō est. Attende) queso) quia res
multe bone sunt ex fama et ex se. sed
fortassis in te bone non sunt: eo q a te
bñ non fiunt. Quis. n. formidat peni=
tenciā nō esse bonam. si tñ indiscrete
eā feceris: in te bona nō est. Itaq; pe
nitentia ex se hoīem pficit. sed homo
insipiens p eā nō semp pficitur. Sic
enim experimur/ q ventus suauis nu=
trit ignem. sed excessiuus extinguit.
Unde ouidius. ij. de remedijs. Uento
nutritur: vēto restringitur ignis leuis
alit flammas: grandior aura necat.
Eapropter ouidius. ij. metha. Medio
tutissimus ibis. Et maxi. maior enim
medijs gratia rebus adest. Et gaufri
dus in poetria noua. In omnibus vna
est virtus seruare modū. Juxta illud
puer. cōmune. Omnibus adde modum
modus est pulcherrima virtus. Sapi
ens igitur virtutes acquirat. vt medi
um et modum in omnibus teneat. qz
(teste ora. in li. serm.) ē modus in rebus
sūt certi deniq; fines. qs vltra cit atq;
neq̄t consistere rectū. Unde arist. li. i. ethi
corum ostendit q virtus tollit superflu
um et tenet mediū. itaq; ē liberalitas
mediū inter auariciam et pdigalitatē

Sed fortassis queris / an inter vi-
tia aliquod mediū sit· qđ si fuerit: vir
tus esse putabitur· hic vtiqꝫ dices om
ne peccatum fore extremuꝫ licet alte-
rum altero sit extremiꝰ virtus aūt me
diat· qꝛ peccata vndiqꝫ repudiat· naꝫ
omnia cupere vitiuꝫ est· oīa indebite
erogare stulticia ē· qđ aūt congruit te
nere ⁊ qđ licet hilariter distribuere/
liberalitas est· mediū ḡ in oībus sa-
piens teneat· Unde omerus: virtutē
immitte furori ⁊ furorē virtute erige
Verꝫ plurimi mediū tenere nesciunt·
vnumqꝫ vitiū extremū vitare volen-
tes in aliud extremū incidūt· Nam
plurimos vidi tanta temeritate supꝫ-
bos vt ceteros aspernerent ⁊ rursus de
ꝓhensi aut ꝓpria imaginatōne ducti/
ita se ꝯstituebāt vt potiꝰ abiecti q̄ hu
miles viderent· eorꝫqꝫ humiliatō locū
non habebat· Alios vidi furiosos vbi
tñ occasio nō mouebat· et rursus beni
uoli ⁊ taciturni videbant· vbi tñ deꝓ
hensionis stimulꝰ nō aderat· De tali-
bꝰ oraciꝰ li· serm· ait· Dū stulti vitāt
vitia in ꝯtraria currūt· omnibꝰ hoc vi
tiuꝫ est cātoribꝰ inter amicos vt nūq̄
inducāt aīm cātare rogati· et idē ora
cius in epl̄is· Alter in obseq̄um plus
equo ꝓnus/ ⁊ alter rixat de lana sepe
caprina· Si ḡ queris virtutes habe-
re mediuꝫ q̄tas· qđ pluribꝰ tenere dif
ficile ē signanter qñ tristia occurrunt
Unde (teste arꝫ· liū· ethicorꝫ) mollici-
es inquit est fugere laboriosa· Diffi-
cilius tñ ē tristia sufferre q̄ a delecta
cionibus retinere· itaqꝫ difficilius est /
qñ inuentō mediū qñ scꝫ grauis immi
net anxietas· Reꝑibile tñ est mediū
si assit bona voluntas· Verꝫqꝫ virtus
est circa difficile· peccare autē facili-
mum ē· Nec mirꝫ: qꝛ cadere possunt
qui sunt impotētes· resurgere autē ne
q̄unt· peccare eñ deficere ⁊ cadere ē
sed virtuose viuere potentia est· Vnđ
sene· de naturali· q̄stio· li· vij· Difficil

inuentu ē virtus dux ducē rectoremqꝫ
desiderat· sed sine magistro vitia di-
scunt· Vñ oui· de arte li· ij· Nulla nisi
ardua virtus· idē ouidiꝰ de ponto· tē-
dit in ardua virtus· itaqꝫ virtꝰ in ar-
duis ⁊ necessarijs ꝓbatur in q̄bus ho
mo ꝓficit· Vñ ꝓsper in epigram· am-
plis incedit spacijs terrena voluptas
angusto virtꝰ limite celsa petit· qꝛ scꝫ
vie oblique sunt multe· Sed via recta
est vna q̄ petit celsa scꝫ diuina· q̄ via
ad tenēduꝫ difficilis ē: nisi hō gratia
dei roboretur· qꝛ (teste patronio) nihil
ē tam arduū qđ improbitas nō extorq̄
at· Virtutū ḡ via difficilis ē· sed recta
atqꝫ in omnibus media·

Ca· v· quō mēs naťaliter r̄spuit vitia

I peccare /a lege diuina /aut
humana aut alia q̄uis ꝓhibi-
tū nō esset: adhuc pc̄tā huma-
ne displicerēt mēti nō corrupte· ꝑ que
ipsa mēs lacerat ⁊ ꝯcutit· Vñ q̄ntili·
de ora· insti· li· viij· nichil ē (iuquit) tā
occupatū: tā multiforme: tā varijs af
fectibus ꝯcisuꝫ atqꝫ laceratū: sicut ma
la mēs· nā ⁊ cū insidiat ut malū agat
labore ꝯstringit· ⁊ cū scelerībꝰ inten-
dit: tūc sollicitudine/ penarꝫqꝫ expecta
cione torquetur· Igit peccare si peno
sum ē nūc ⁊ imposterꝫ: cur mēs huma
na tanto desiderio studet ea facere q̄
bus anxiatur· Reuera hec facit ani-
mus eger: qui cupere non desinit· vt
ponit tullius in tusculanis questioni
bus libro tercio· Sed peccato dice-
ret ꝙ rerum occasione peccat· vt for-
tassis quia diuitie animum eius alli
ciunt· Reuera sic dicens friuole se ex
cusat· Unde seneca epl̄a· xvij· Non est
(inquit) in rebus vitium / sed in ipso
animo· et illud qđ nobis paupꝑtatem
grauē facit diuitias eciā graues face
re pōt q̄si dicat / ꝙ ab animo procedit
omne vitium ⁊ tedium·
Et subdit: quemadmođ nichil differt

vtrꝫ egrū in lecto ligneo aut aureo col
loces (quocūqꝫ enim trāstuleris eum:
morbū suum secum transfert) sic nich
il refert vtrum eger animus in diui-
tijs aut in paupꝑtate ponatur· malum
enim suū vbiqꝫ sequitur· Idem epl̄a
xxvij· Si vis oīa tibi subijcere subijce
te rōni· multos· n· reges si te illa rexe
rit ⁊ ab illa disces: quēadmodū ⁊ q̄d
agere debeas· Hec ille· Fateatur igi
tur peccator non a rebus peccatū suū
ꝓcedere: sꝫ a corrupto aīo suo· qui ani
mus de peccato in peccatum cadit· in
peccatis tñ nunq̄ requiescit· in sola· n
virtute quies est· Vñ tul· li· iij· de na-
tura deorꝫ· versutos eos appello/ q̄ruꝫ
celeriter mens versat: cuiusmodi sūt
peccatores quorꝫ mens inquieta est·
O q̄ turpe spectaculum animus eger
vt ponit in ꝓuer· sapientum· Et reue
ra spectaculū deforme est: qꝛ animus
a quo vires ꝓcedere habent hominēꝫ
totum in ruinam ponit· De tali aīo
seu mente loquitur ouidiꝰ li· de tristi
bus· Omnes ꝓuersas possunt corrum
pere mentes· Sunt tñ illa suis oīa tu
ta locis· Tanq̄ diceret· ꝙ non a rebus
sed ab ipso aīo corrupto peccata diri-
uantur· O vtinā animꝰ peccantis vir
tutes adamare disponeret· Vtinaꝫ si
peccator deū diligere negligit: saltem
se diligat· suamqꝫ pacem querat· At-
tendat eñ pacē in peccatis non habe-
ri· Vñ prosꝑ in li· epigram· Fallaces
curis sꝑ torquentur amaris· ⁊ mala
mens nunq̄ gaudia pacis habet· ⁊ ti
bullus li· ij· sollicitāt pectus facta ne
fanda rerꝫ· Unde ouidius· i· sine titu-
lo· multa miser· timeo qꝛ feci multa ꝓ
terue· exempliqꝫ metu terreor ip̄i mei
Et oratiꝰ· li· ij· O q̄ pernitiosa currit
mens ignara boni· Et ꝑlius· O curue
terris aīe ⁊ celestiū inanes· quasi dice
ret ꝙ anime curue scꝫ male sunt ina-
nes ⁊ inaniter celestis sedes ꝓmittūt
eis· Sapiens igitur peccata respuat/

que mentē affligūt ⁊ virtutibus intē
dat: q̄bus ꝓ̄stantibus req̄es hic dat ⁊
eterna pax ꝓcuratur· Valeriꝰ li· ix· q̄d
vitijs fedius/ q̄d eciā dānosius: quibꝰ
virtus atterit/ victorie languescunt /
sopita gloria in īfamiā ꝯuertitur: ani
miqꝫ pariter ⁊ corꝑis vires expugnan
tur· Vnde boe· de ꝯso· li· iiij· Qui (in-
quit) virtute đserta homo esse desinit
cū in diuinā condicionē transire non
possit vertit in beluam scꝫ in bestiam
Cuꝫ igitur q̄libet dicat hominē se vel
le fore cur ꝑ delicta facit homo vt be
stie competur· Nam ⁊ yo luxuriata ī
vaccam ꝯuersam fingitur ab ouidio·
li· i· methamor· Abscedant igit vitia
inimica virtuti/ humaneqꝫ ꝯditōni· se
pius eñ vitia videntur amicari/ sed
ꝯsunt raqꝫ immerito commendamus
nam suꝑbos sepe honorabiles dicimꝰ
iracundos aīosos: auaros ꝓuidos· ita
qꝫ sub pelle vulpina peccata nos in-
uadūt· ⁊ quasi virtutes essent: ita no-
bis suo apparatu applaudūt· Tul· in
ꝓ̄ma rhe· Unicuiqꝫ virtuti vitiū reꝑit
vicinuꝫ scꝫ apparatu· sed est reuera cō
trariuꝫ· sic eñ ꝑ audacia famat ꝑti-
nacia· ⁊ ꝑ religione suꝑstitio· Sed ni-
chilominus virtuti vitiū ꝯtrariat· licꝫ
apud vulgꝰs ꝑ vitio virtus capiat·
hec eñ virtutis condicio ē vitia expel
lere· vitijs qꝫ repellunt virtutes· Vñ
lactan· li· de vero cultu· porro si vir-
tutes inferas: vitia sponte decident·
si vitia eximas virtutes vltro subibūt·
sic eñ bonorꝫ ⁊ malorꝫ ꝯstituta ē na-
tura vt se sꝑ expellant· hoc tñ peccato
rum expulsioni maxime obijcitur· qꝛ
scꝫ plurimi peccata q̄dā eciā grauia đ
testant· nam suas libidines ⁊ crapu-
las dogmatisant· Verꝫ tñ (teste augu·
liiij· de ci· dei·) illi philosophi q̄ verita
ti ꝓpiꝰ accesserūt: irā atqꝫ libidinē vi-
ciosas animi partes esse ꝯfessi sūt: cur
ḡ scelerati q̄dem ex delictis nō verent
cur veritate audita nō conuertuntur·

Obſcurata eſt igitur mens eoꝝ veri=
tatemq̄ ſi audiunt·eius tñ lumen nõ
concipiunt·Boetius primo de cõſola·
Nubibus atris /condita nullũ/funde
re poſſunt/ ſidera lumen·quaſi dice=
ret ꝙ quemadmodũ nubes lumen nõ
accipiũt ſic mẽtes vitijs obſcurate ve
ritatis lumine ſe non corrigũt·O vti
nam hi formidarent tempora mortis
vite caſũ·geniture turpitudinẽ· Dis
eñ ↄſideratis vir ſapiens reuocabit
aĩm ſuũ peccareq̄ timebit ⁊ virtuti=
bus intendet·vnde proſp li·epigram·
Scire volens in qua ſis reꝝ ꝑte locã
dus·Diſcute quid timeas quid ve ſit
quid amas·nam cuncti gemino naſcũ
tur fomite motus·Reſpondentq̄ ſuiſ
germina principijs·Que verba nil ali
ud ſonant·niſi ꝙ ſapiens diſponere vo
lens quid ſit facturus reſpicere habꝫ
quid amat ⁊ quid timet·Ex his duo=
bus fomitibus omne opus manat·
opaq̄ ſuis iungũtur principijſ·qꝛ q̃liſ
fuerit timor aut amor tale opus erit·
Qui igitur recte viuere cupit·timeat
quod timendum eſt ⁊ amet qđ aman
dũ·nam deus ẽ qui pre ceteris ẽ amã
dus ꝑiter ⁊ timendus·nam timẽdus
quia iudex/amãdus vtiq̄/ quia bñſi
cioꝝ oĩm collator eſt·ipſe qui preſtitit
aĩm vt rõne vtamur ꝑfecta· O q̃ igit
vile ſi pecudibus aſſimilemur ſi om
ni virtute careamus vt tul·li·ij·de pa
dox·Tu cũ tibi ſiue deus/ ſiue mater
(vt ita dicam)reꝝ oĩm natura dede=
rit aĩm quo nichil eſt preſtantiꝰ neq̄
diuinius·ſic teipſum abijcies atq̄ pro
ſternes· vt nichil inter te ⁊ quadru=
pedem putes intereſſe·Idem tullius
in philippicas·Eo(inquit)quo maior ẽ
vis animi q̃ corporis· eo grauiora ſunt
mala q̃ aĩo ↄcipiunt· q̃ que corpe fe=
runtur·Miſer ẽ igitur/ qui peccatum
ↄcipit quod facere nequit licet ſit vter
q̄ miſer· Sed vñ cecitas tanta vt ſit
homo ita euerſus ut eciã ſue creatõ=
ris non reminiſcat· ſeq̄ rõnalem oꝑe
non oſtendat·Dec eñ facit dilectio ce
ca·Claudian·in maiori·Deu q̃ cecuſ
ineſt vitijs amor· Qui amor ſcelera ꝑ
creat/⁊ ꝑcreata cum fuerit·in maio=
ra tandem ↄmutat· ineptiſq̄ deſide=
rijs corpus ⁊ aĩam pariter mortificat
Sene·epła·liij·In hijs q̄ morbis q̃=
bus afficiuntur animi q̃nto quis peiꝰ
habet tanto minus ſentit·Nam q̃dli
bet viciũ ſuum ꝑmium eciã placitum
afferre videtur·Nam auaricia pecuni
am ꝑmittit·luxuria voluptatem· am=
bitio pompam·Itaq̄ vitia peccatorez
ſua mercede excecant· vt tangit idez
ſeneca epła·lxix· Dis ꝙ ꝑſuaſionibus
ↄcluditur vitia fore deſerenda Unde
matheus li·de thobia·Eſt grauis me
ritũ pena q̃ pena necari·in cruce cre
do minus q̃ meruiſſe crucem·Quid ꝙ
dicturi ſunt ſeculi amatores q̃ de pec
catis puniri non timent·deumq̄ ipos
videre fortaſſis non putãt·Seneca li
bro de moribus· nichil intereſt q̃ aĩo
facias quod vitioſũ eſt feciſſe·q̃nimo
⁊ ſi deus atq̄ ꝓximus malũ non vi=
derent minime tñ ſciendũ eſſet·Vnđ
tul·li·iij·de offi· Certe(inquit)ſi om̃s
deos hoĩeſq̄ celare poſſemꝰ· nichil tñ
iniuſte vel libidinoſe faciendũ eſt·q̃n
imo vir bonus nõ ſolũ nõ facere ſꝫ nec
cogitare quidem audebit·qđ nõ aude
at predicare· Ex quibus patet vitijs
ſpretis virtutibꝰ eſſe inſudandũ ut ſa
na poſcit natura

Ca·vi·đ honeſtate vite intꝰ ⁊ deforiſ

Iri virtuoſi (cũ nõ ſint ypocri
te)interius·exteriꝰ virtuoſi eſ
ſe debent· Interius·cum deꝰ
videat·Exterius· vt ꝓximũ inſtruãt·
Sene·epła·x·Sic viue cũ hoĩbꝰ tanq̃
deus videat·ſic loq̄re cũ deo·tanq̃ ho
mines audiãt·⁊ epła·xxix·multoma=
gis tibi expedit noſſe q̃lis tibi videa=
ris q̃ qualis alijs·
Iuxta illud cathonis·Plus alijs de
te q̃ tu tibi credere noli·Illos igitur
virtuoſos eſſe dubitamꝰ·quibus be=
ne viuere tediũ eſt·niſi laudes ab ho
minibus impendantur eis· Utinam
attenderent illud ſenece epła·xli·Sa
cer(inquit)ſpũs inter nos ſedet/ ma=
loꝝ bonoꝝq̄ nr̃oꝝ obſeruator ⁊ cuſtoſ
hic ꝓut a nobis tractatus eſt· ita nos
tractat·Si eñ bene egeris·tibi·ſuffi=
ciat conſcientie tue teſtimoniũ quia ñ
eſt bene agendũ vt de te loquant ho=
mines·ſed ut ipſe tecum loquaris/in=
quit ſene·epła·lxxviij· Nempe miſer
es ſi conſcie tue ↄtemnis teſtimoniũ
idem epła·xliij··Sed multi coram ho
minibꝰ parent ⁊ ſolitarij deũ ꝑtermit
tunt quia virtus in eis non eſt/cuꝫ tñ
ſeneca vbi ſupra epła·lxxxiij·dicat· ſic
certe viuendũ eſt· tanq̃ in conſpectu
alicuiꝰ viuamus· Quid eñ obeſt ab
homine aliquid eſſe ſecretum· Suffi
cit eñ ꝙ deo nichil clauſum eſt·coraꝫ
ꝙ illo bñ agere ſufficit·qꝛ coraꝫ illo cũ
agimus tunc ſumus coram iudice oĩa
cernente·vt tangit boe·v·de conſo·Sꝫ
plurimi famã·pauci vero conſcientiã
verentur·vt habetur ex ꝓuerbijs ſapi
entũ·Unde tibullus·li·i·nec tibi ce=
landi ſpes ſit peccare parãti·Eſt deꝰ
occultos qui vetat eſſe dolos· Ouidiꝰ
ꝑmo de arte· Innocue ſꝑ viuite num̃
adeſt·Deccautez oĩa adducta ideo ſũt
qꝛ vir virtuoſus gloriã ex oꝑe nõ q̃rit
ſed deũ petit ad iudicez ⁊ ſeipſũ in te
ſtem· non corã hoĩbus ſed corã deo
qui teſtimonia nouit· Erubeſcat er go
homo eẽ ſolitarius peccare ꝑſumens
quia ⁊ ſi deũ non timeat· ſaltem ſue
conſcientie teſtimonio erubeſcat· Se=
neca li·đ moribus· nullũ peccatoꝝ tu
oꝝ conſcium magis timueris q̃ teip=
ſum·aliũ eñ effugere potes te autem
numq̃·Sed numquid virtus deforis
teſtimoniũ petit·Reuera teſtimonio
nõ eget·ſed deforis in exe mplũ teſteſ
ſi habuerit· ꝓdeſt·nã ſicut ſolis radiꝰ
ſparſis pluribus ꝓficit rebus·ſic vita
beata videntibꝰ ꝓdeſt·Vñ terenci·in
adel· inſpicere tanq̃ in ſpeculo vitas
hoĩm iubeo·Seneca epła·vij· Cuꝫ in
his verſare qui te meliorem facturi
ſunt·illoſ admitte q̃s tu potes facere
meliores·Optimũ q̃dem eſt maioruꝫ
veſtigia ſequi· ſi recte preceſſerunt·
Catho·Proximus eſto bonis ſi nõ po
tes optimus eſſe· Nam teſte ouidio
iij·de arte·tunc bñ fortis equus reſe=
rato carcere currit/ cum q̃s preteread
quoſq̄ ſequatur habet· Nimiruꝫ ꝙ ſi
dñs in euangelio dicat·Luceat lumẽ
vr̃m corã hoĩbus·Tunc eñ lumen lu
cere dicitur cuꝫ bonũ opus deforis in
exemplũ oſtenditur·proprioq̄ pericu=
lo cauere aſſiſtens inſtruitur· Quam
obrem tul·li·ij·Felix quicunq̄ dolore
alterius didicit poſſe cauere ſuum
Vñ gaufridꝰ in poetria· Syrenes ex
emplar habe·docearis in illis· caſi
bus in letis ſꝑ peiora cauere·nam ſy
renaꝝ cantus letificat·ſubmerſio na
uigantiuꝫ ſequitur frequenter· Quid
eſt tamen ꝙ multi ſe virtuoſoſ dicunt
ſed nec exempluꝫ exhibent· nec incep
tis bonis ↄtinuant·Doc fortaſſis ideo
eſt ꝙ virtuoſi non ſunt·ſed tales pu=
tantur

Ca·vij·de bona conſuetudine

Uod noua teſta capit inuete=
rata ſapit·Ergo fiat virtuoſa
iuuentus· veꝝ licet iniquã ⁊
mala conſuetudo vitaq̄ praua ſolita
aĩm retardat a bonis· teſte tñ galte
ro·vi·alexandreidos· conſuetudo po=
tens ẽ·ſed natura fortior eſt ipſa· ita
q̄ mala conſuetudo allicit ſed non ne
ceſſario vincit·Rurſus ⁊ ſi mala cõ=
ſuetudo ſuꝑare poteſt·fac vt tua con=
ſuetudo bona ſit·
Unde eunodius· Tempore difficiles
veniũt ad aratra iuuenci· Tꝑe lenta

pati frena docentur equi· Ferreus as
siduo consumit anulꝰ vsu·Et subdit·
nichil assuetudine maius·quod male
fers/assuesce feres bene·ex verbis cō
cluditur ꝙ sicut equus ꝑ assuefactio=
nem nō rennuit frenū· anulusqꝫ ferre
us ex frequenti vsu ꝯsumitur sic ⁊ ꝑ=
amplius homo docilis bona ꝯsuetudi
ne mediante virtuosus efficitur·Vnd̄
seneca de moribꝰ·educatō ac disciplı=
na mores facit ⁊ id sapit quisqꝫ ꝙ di=
dicit·Itaqꝫ bona ꝯsuetudo excutiat ꝙ
mala instruxit·⁊ idem li·i·de natura
li·q̄stio·quis non intelligat oīa ꝯsue=
tudine vim ꝑdere suā·⁊ idem li·iiij·
Q̄diu decurrunt solita/magnitudinez
eoꝝ ꝯsuetudo subijcit·Qui cupit ẜ vir
tuosus fieri ꝯsuetudinem sibi querat
honestā·Vnde aristo·i·metha·Illud
quidem ad qđ assueti fuimus magis
aīo est applicabile·Vn̄ multi ꝑ asue=
factionē audiēdi apologos ⁊ fabulas
animū a veritate diuertunt·Quia(te
ste iulio celso li·ij·) oīm reꝝ magister
est vsus·⁊ salust·in iugurthi·Plura
sunt que licet grauia sint tn̄ ex ꝯsuetu
dine ꝑ nichilo habentur·Vnde qꝛ plu
res peccandi ꝯsuetudinē hn̄t ideo pec
cata grauia nō videntur eis· si tn̄ vir
tutibus ꝯformiter adhesissent·facili=
tatez bn̄ agendi ⁊ equaliter ⁊ ꝑampli
us inuenissent· Vnde tullius in phi=
lippica vi·omne malum nascens faci
le opprimitur·inueteratuz autem plu
rimū fit robustus· Mala igitur ante
q̄ȝ inueterata sint extirpari debent qꝛ
ꝯsuetudinis maxima vis est· inquit
tullius in tusculanis questionibus li·
ij·⁊ li·ij·de diuinatōne ꝯsimilē sniam
ponit·Vnde ipse tulliꝰ in orōne ꝓ cor
nelio vallo·Vsꝰ(inquit)assiduus vni
rei deditus ⁊ ingenium ⁊ artē vincit
Quamobrez seuaꝝ reꝝ ꝯsuetudo pes
sima est grauissimū·qꝛ ē impium con
suetudinis·nam ꝯsuetudo ē altera na
tura·vt īquit auerrois li·iiij· phisicoꝝ

Et oratius in eplis eādem tāgit sen=
tenciā eplā·ij·ad lolliuz dicens· Ira
furor breuis est·aīm rege qui nisi pa=
ret/impat hunc frenis hunc tu com=
pesce cathena·fingit equū tenera do=
cilem ceruice magister·ire viaquam
monstrat eques venaticus ex quo·tpe
ceruinā pellem latrauit in aula· mili
tat in siluis catulus nunc adhibe pu=
ro·pectora verba puer·nunc te melio=
ribus offer·quo semel est imbuta re=
cens seruabit odorem testa diu· Hec
omnia sapientem instruunt vt assue=
scat viuere sancte prudenter loqui·qꝛ
(teste quīti·li·i·)ꝯsuetudo est certissi=
ma loquendi magistra·Discat igitur
sapiens virtutibus lucescere vt mori
bus ⁊ vita sibi ceterisqꝫ valeat profi=
cere·Ad quod faciendum ꝓdest hone
sta societas que virtutuz exempla do
cet·Seneca eplā·vij·sic inquit·Tran
si cum socrate viue cum zenone cū cri
sippo cum possidonio·hi tibi tradēt hu
manoꝝ diuinorūqꝫ noticiam· iubebūt
in opa expedire vt nō tantū scias elo
qui ⁊ in oblectatōne audiētium ver=
ba iactare sed ⁊ aīm indurare ⁊ ad=
uersus iniurias te erigere· Merito
ẜ aplus ꝑme ad corith·vi·dicebat· no
lo vos esse socios demonioꝝ id est pec
catoꝝ·qm̄ cuȝ ꝑuerso ꝑuerteris·iuxta
ꝓphetā Quicūqꝫ ẜ ī virtutibꝰ ꝑfici cu=
pit·bonos et prudentes īsequat viros
Ambro·li·de off·Pulchra ē societas
senioꝝ ⁊ adolescentiū·alij testimonio
alij solatio fiūt·alij magisterio·alij de
lectatōe ꝯuiuūt· Si q̄s·n·hoīem vitio
sum in sotiū elegerit·ipe cū illo ꝑibit·
ꝓuer·xxij·Noli esse aīcꝰ hoīni iracūdo
nec ābules cū hoīe furioso ne discas se
mitas eiꝰ·Sup q̄ v̄bo gre·ome·ix·In
firmi debēt ōdinare societatē prauoꝝ
ne mala q̄ frequenter aspiciunt ⁊ cor
rigere non valent· eos amplius infici
ant·Et si de infirmis hoc cauetur po=
tius ẜ đ sanis accipi debet · ne suam

sanitatem(scȝ moꝝ honestatem) alio=
rum exemplo perdant·

Caplm̄ octauū q̄modo vitāda est
mala vita·⁊ mundi vanitas·

Num peccatum aliud trahit
nam ⁊ scriptum est ꝑ ꝓphetā
abissus abissum inuocat· Ita
qꝫ nisi scelus corrigat· homo totus in
abisso mergetur delictoꝝ· Sed seculi
vanitas plurimum correctionem im=
pedit·Seneca eplā·lxix· cogito mecuȝ
q̄ȝtus ad spectaculum lusoꝝ fiat con=
cursus·q̄ȝta fit contra bonas artes sol
licitudo·q̄ȝ imbecilli animo sint q̄ruȝ
humeros lacertosqꝫ miramur·quia scȝ
vanitas seculi·peccata/ꝯsueuetudinē
qꝫ peccandi generat· Seneca idem
eplā·xlvi·vbi causa sublata est peccā
di·adhuc locum peccati metuimus cō
suetudinis cā·nam illicita amant·vt
ponit idē sene·in hercule· ⁊ idem se=
ne·in agamennone· Vis ponere mo=
res·seculū fuge·Per scelera eniȝ trā
sire tutū iter non est·nec scelus vnicū
erit·Vnđ seneca li·v·de bn̄fi·Dicitis
o stoici·omnes stulti mali sunt·⁊ q̄ vi
tium habet vnum/⁊ omnia·qđ si est
nōne vndiqꝫ humano generi ꝯuitiū ē
nonne publica querela est bn̄ficia pe
rijsse·⁊ paucissimos esse q̄ đ beneme
rentibus nō inuicem pessime merean
tur·nescio (inquit) qui non ex phōruȝ
demo clamat ·Et subdit· non est hos=
pes ab hospite tutus·non socer a gene
re·fratrum q̄ȝ gracia rara est· Immi
net exitio vir cōiugis·illa mariti·Be
neficia in scelus versa sunt ⁊ sangui=
ni eoꝝ non parcit· ꝓ quibus sangnis
fundendꝰ est·Hec ille·Ex quibus ver
bis ꝯcludit ꝙ mūds tots in maligno
positus est·omnisqꝫ virtꝰ perijt·⁊ pec
cata presidentvniuerse genti·nec gra
uia ex consuetudine putantur · Vt
tangit salust· in iugur· Vnde plautꝰ

in aulularia·patiētia de sidie·acrimo
nia crudelitati assignatur·sic euertūt
omnia·itaqꝫ peccatis omnes seruiunt
Boetius·iiij·de conso·q̄ȝtas reꝝ lubri
ca versat fortuna vices· Et sequitur·
at ꝑuersi resident celso mores solio·
sācta qꝫ calcāt iniuste vice colla nocē
tes·latet obscuris ꝯdita virtus clara
tenebris· Itaqꝫ moribus sacris ꝑ̄ferū
tur criminaq̄ nō a rebꝰ seu a malis ꝑ
deunt hominibus·dicente tul·de pa=
dox·non aūt peccata reꝝ euentu·sȝ vi
tijs hoīm· Utinam autem attende
rent homines quo pacto veteres subli
mati sunt·nō eīm opibus similibꝰ no=
stris·Vnde salustius in catilina·ma=
iores ⁊ ꝑ̄decessores plurima bona fe=
runtque nobis nulla sunt·nam apud
eas nulla fuit domi īdustria foris iu=
sticia·animus in consulendo liber·im
munitas a delicto·libidinis odium·
Pro his autē mō habemꝰ luxuriam
atqꝫ auaritiaȝ·Et subdit·oīa virtutis
premia ambitio possidet· ⁊ domi est
voluptas·foris autem non iusticie sȝ
pecunie seruit· Nunquid ergo illud
ouidij de tristibus verificari potest·
cū inquit alta labentur ab eq̄re retro
Vnda dabit flammas ⁊ dabit ignis
aquas·terra feret stellas·celū scindet
aratro· Oīa nature ꝑ̄postera legibus
ībūt·oīa iā fient fieri q̄ posse negabaȝ
Que v̄ba nil aliud sonāt nisi ꝙ mun=
dus vijs obliq̄s ambulat· ⁊ oīa lege
versa fiunt·Lucanꝰ li·v· Itur in om=
ne nefas·iuuat· ⁊ nocētes idē facinꝰ
q̄s inq̄nat equat·Ouidius·i·de arte·
Cur est sua cuiqꝫ voluptas· Idē li·đ
tristibus·nubila sunt nr̄is tpa nostra
malis·Et idē ꝑmo metham· effodiūt
opes irritamenta maloꝝ·Iāqꝫ nocēs
ferrū·ferroqꝫ nocentiꝰ auꝝ· Et sequit
filius an̄ diem patrios inquirit in an
nos·victa iacet pietas· et subdit· quo
mare/ q̄ tellus· correptaqꝫ regia celi
ardeat ⁊ mūdi moles ꝯposa labo(r)et·

Et sequitur· gignitur excessus· quia
dum caro clamat/eamq; spūs exaudit
consensu·culpa creatur· Inq; creando
nefas·caro fit vir·spūs vxor· hec eniꝫ
grandis abusio est spm̄ carni subiici·
quod tñ peccatuꝫ facit· Vitanda ergo
sunt peccata·ne ꝑ ipsa dissipetur bo-
homo·ratioq; pereat·

Capitulum nonū q̄modo vitanda
est peccati opportunitas·

Plurimi ideo peccant·quia con
tradictores non habent· itaq;
scelera committunt·quia pec-
candi opportunitatem habent· Si aūt
peccare ipsis ꝓhiberetur· aut si male
agendi facultatem non inuenirent·se
pius male agere desisterent· Vñ pro
sper epigram·cum datur iniusto pec-
candi optata potestas·vt mala mens
prauū quod cupit efficiat· Ira est dei
magna·qua multos sic ꝙ punit·vt q̄-
bus exultant criminibus pereant· Et
sequitur· Nūquid erit morbi quod do
minabitur illi· Cui supera auxilium
iam medicina negat· Quicūq; ḡ filios
aut familiares recturi sunt/ caueant
ne eis oportunitatem peccandi exhi-
beant· quia nefas premissum vile fit
sepius(inquit maxi)·peccare etiaꝫ n
insipientibus cauta ꝓhibitō faciēda
est·ne ꝓhibitōnis occasione malū co-
gitare incipiant·quod prius factibile
non perpenderunt·aut ne prohibitōne
aspera imminente vetitum experiri stu
deant· Ouidius libro·iij·sine titulo·
Nitimur in vetitum semper· cupimꝰ
q; negata· Rursus alij plures licenti
am peccandi se habere putāt·eo ꝙ re
ꝑhensores nō habent· Fortuna eñ sic
eos sublimauit·vt ꝙ pauperes iracū
dia incitante faciunt·id suꝑba aucto-
ritate ꝑsumunt· Unde salu·in cateli-
na·sepe alia alijs licentia est·quia ꝑ-
diti magno imperio qđ volunt agunt
⁊ que apud alios iracundia dicitur·
hec in eis suꝑba crudulitas appellat

In fortuna tñ etiam maxima peccan
di nimia licentia est· Tullius in phi-
lippica·xiij· Id licere dicimus qđ legi
bus institutisq; maioꝝ ꝯceditur· neq;
eñ quod quisq; potest·id licet eis aut
si nemo obstat· nec propterea ꝑmittit
scꝫ peccandi licentia· Nam ⁊ plato di
xisse fertur· Illa est verissima iusticia
que erga inferiores seruatur· Naꝫ tri
umphus innocentie est nō peccare vbi
liceat posse·inq̄ꝙtuꝫ ḡ plus potes pec-
care desine·quia scꝫ peccandi potestas
legittimā opus nō reddit· Unde clau·
in maiori·ꝑdiuor vsus in peiora dat·
suadetq; licentia luxū· Non tibi quid
possis sed quid fecisse decebit·Occur-
rat·mētemq; domet respectus honesti
Et prosper vbi supra·Qui se peccatis
gaudet feliciter vti/ infelix nimis est
prosperitate sua· Plurimi tñ licentie
occasione a peccatis se excusant·nō ꝙ
non faciāt·sed dicunt ea impune face
re posse·nullū tñ vitiū licitam excusa
tionem habet· tunc eñ peccatum non
esset· Vnde in ꝓuer·sapientum dicit·
omne peccatū est volūtariū·Omitte ḡ
excusatōneꝫ· nemo eñ inuitus peccat
Tales eñ malunt sua vitia excusare
q̄ꝙ effugere·vt ponit seneca in declina-
tionibus li·v· Alia vero mala faciūt
sperantes postremo excusari·đ quibꝰ
idē sene·in edippo·maloꝝ praua spes
est·et teren·in eunucho·si quis post fa
ctam iniuriam se purget·paꝝ mihi ꝓ
dest·Sepius tñ peccant aliqui veniā
obtinere non diffidentes· Itaq; dicūt
ꝙ peccasse nunq̄ꝙ placuisset si remittē
dum peccatum suū non putassent· vñ
venia cuius amore a delictis tenebā
tur desistere·criminibus apud eos vi
detur excusatōnem ꝑbere· Contra q̄s
loquit ouidius de ponto·ne factū de-
fendas tuū·mala causa silēda est·nil
nisi sollicite sint tua verba preces·ne
tua si fletu scindat verba nocebit·in-
terdum lacrime pondera vocis habēt

Que verba nil aliud sonāt·nisi ꝙ pec
cator lacrimis q̄ꝙ excusatōnibus inten
dere debet·suūq; delictum fateri· Vñ
marcialis cocus·simpliciter pateat vi
tium fortasse pusillum· quod tegitur
maius credimus esse nefas· Sed in
hoc aliqui pereunt·quia peccati sui q̄
litatem non cognoscunt· curari ḡ non
possunt eo ꝙ incognitum vulnus me-
delaꝫ non cepit· Maxim·nou intelle-
cti nulla est curatō morbi· Si quis ḡ
peccatum sentiat·fateat ipm̄ excusati
onumq; deuia nō querat· Unde fulgē
tiꝰ li·iij·mitologiaꝝ/ formidosa suspi-
tio semꝑ excusandi suffragia querit·⁊
subdit·ignorantiā iuris absoluat ve-
nia·que culpam scire non consueuit·
quasi dicat/ꝙ excusatio nulla est·nisi
vbi ignorātia etiā inuincibilis habet·

Capitulum decimum de cautela vi
tandi ⁊ cognoscendi peccata·

Multa sunt vitia que si cogno-
scerentur/vitarentur· In hoc
vero decipiuntur homines·q̄꞉
multa sunt vitia que virtutis specieꝫ
habent·a quibus cauere difficile est·
nisi caute quis attendat·Quintilianꝰ
de oratoria institutōe li·ij· Est quedā
vitioꝝ virtutūq; vicinitas·qua teme-
rarius pro forti ⁊ effusus seu prodigꝰ
pro copioso accipitur· Et seneca episto
la·xlv· Vitia nobis sublatenter virtu
tum nomine occurrunt·nam temeri-
tas sub titulo fortitudinis latet·mode
ratio vocatur ignorantia·ꝑ cauto timi
dus accipitur· In his eñ magno peri
culo erramus· Et idem epl̄a·lvi· om-
nia vitia (ad modum morbi) in apto
leuiora sunt· ⁊ tūc sunt ꝑniciosissima
qñ simulata sanitate succedunt· Que
cunq; ḡ agimus cum magna delibera
tione facienda sunt·opisq; consiliū q̄-
rendum congruit·vt mature fiat opꝰ·
Sicut tangit salustius in catilina dicēs

Prius q̄ꝙ incipias consulto·⁊ vbi consulu
eris mature facto opus est· Vnde tul-
lius in catelina·habuit inquit catili-
na viros improbos sub vmbra virtu-
tum·optimisq; viris se iunctum simu
labat·nunq̄ꝙ(inquit)tale monstruꝫ in
terris vllum fuisse puto· et subdit q̄s
eñ clarioribus viris q̄nq; iocundior·
quis turpioribus ꝯiunctior·quis ciues
aliq̄ñ melior· quis hosti ciuitati dete-
rior·Quis in voluptatibus inquinati
or·quis in laboribus pacientior·quis
in rapacitate auarior· quis in largitō
ne effusior· Illud ꝙ in eo erat mirabi
le naturam suam versare ⁊ regere ad
tempus·atq; huc ⁊ illuc torquere·fle-
re cum tristibus seruire cum remissis
cum luxuriosis luxuriose viuere· Hec
ille·Que omnia designāt peccatores/
⁊ peccata sepius dissimulari·nec facie
ꝑma cognosci· Sepe etem̄ cum viris
optimis iunctus esse putabis· ⁊ cum
vitioꝝ amatoribus residebis· Inqui
rat igitur sapiens quod peccatum· vt
caueat quis peccator vt se non coniun
gat·Quod faciebat sidonius·vt patet
in suo eplari li·iiij· De quodam enim
sic dicebat·est hic ipse loquax/ aut di
cax ridiculus vel letus· arrogans aut
constans·curiosus vel ꝑspicax·talia·n
de eo querenda sunt(si non verbo sal
tem mente)cum quo viuere petis· q̄꞉
timidus q̄nq; se vocat cautum·etiā ꝓ-
digus parcum·vt ex prouerbijs sapiē-
tum colligitur· Nunquid eñ sepulch
ra deaurata sepius vidimus·in quibꝰ
nisi putredo latet· Aspectum quidem
pollita sunt·intꝰ sordida· Sic ⁊ vitia
quedam honestatis speciem gerunt·
⁊ tñ ab omni lege atq; iure recedunt
que(non obstante suo apparatu) vitā
da sunt· qm̄(teste ouidio·i·de reme-
dijs)⁊ mala sunt vicina bonis·errore
sub ipso ꝓ vitio virtus carmina sepe
tulit· Vñ iuuenalis libro quinto·fallit
eñ vitium specie ꝟtutis ⁊ vmbra·

Gaufridus in poetria·fel modicuz
totum mel amaricat·vnica menda to
talem faciem diffamat·Quamq̄ ergo
vitia honesta videantur/quia tñ in se
maculata sunt merito aspernantur·
Quinimo ⁊ bona accipi non debent/
nisi fine bono suscipiantur· Vnde la=
ctan·li·de vero cultu·eciaz ea que bo
na sunt fines suos habent quos si ex=
cesserint in vitia labuntur·Nam con=
stantia nisi ꝑ virtute accepta sit/obsti
natio est quia fortitudo in temeritatē
conuertitur· His igitur attentis cri
mina sunt p̄cauenda ⁊ bona que fiūt
iusto fine exequenda· alias enim vir
efficietur criminuz amator·sicut d̄ iu=
lio legimus· Vnde tullius·ij·de offi·
In iulio cesare tanta libido fuit pec=
candi/vt peccare ipsum delectaret·eciā
si causa non esset· Idem eciam tulli⁹
contra catilinam absentem dicebat·
Sic enim iam tecū loquor/ nō vt odio
ꝑmot⁹ esse videar/quo debeo/sed mīa
que tibi nulla debetur·Neq̄ enim is
es vt te aut pudor a turpitudine/ aut
met⁹ a periculo aut ratio a furore re=
uocauerit·Ibi·n·mala plurima com
memorat tullius contra catilinam· q̄
siue vera sint siue nō/fallaciter tñ in
peccatis submergitur qui peccare nō
veretur·Arbitror tñ tullium in predi
ctis satis ample locutum fuisse· quia
potius forsan/ vt salustio suo contra=
dictori contradiceret q̄ ut veritatē mo
deste scriberet·et de salustio cōtra tul=
lium idem opinor·Vnde salustius cō
tra tullium·homo leuissimus· suplex
inimicis·cōtumeliosus amicis· modo
harum modo illarum ꝑtium patron⁹
pronus mercenarius/cuius nulla ꝑs
corporis a turpitudine vacat· lingua
vana·man⁹ rapacissime·gula immē=
sa·pedes fugaces que honeste nomi=
nari non possunt inhonestissima·His
enim verbis parum adhereo·Sed ex
p̄dictis sit iste fruct⁹ q̄ vitia sepe vir

tutes apparent·⁊ peccare qui assue=
scit/vitia vitare nequit· Nec tñ cre=
das omnia opa esse vitia·qr etsi deci
pitur/qui vitia virtutes credit eciam
deficit ille/qui omnes malos iudicat
actus·Vnde multi dicunt illud gau=
fredi in poetria noua·Presens blan=
ditor absens detractor/amicus appa=
rens·hostis tectus·possessor auarus/
exactor dirus·predo grauis·ambitio=
sus institor· Itaq̄ de bonis ⁊ malis
paria iudicia formant·quod minime
faciendum est·sed bonum a malo di=
scernendum·maloq̄ p̄termisso/bonuz
eligendum· Plures tñ sunt quibus
sufficit si boni credantur/ boniq̄ fieri
non curant/tales enim sunt homines
nomine sed non re · vt ponit tullius
li·p̄mo de officijs·Hi enim ambitōnē
ꝑ mercede querunt·Sic enim de alex
andro legimus q̄ trib⁹ insolentie gra
dibus sua felicitas exultauit·narran
te valerio libro nono·Caueat ḡ vnus
quisq̄ ne comparetur ei·de quo sido=
nius in suo epl̄ari li·iij·et hic impor=
tunus petendi derogator·negati emu
lator·accepti callidus·reformandi· q̄
rulus·flagitati garrulus· restituti vē
ditor·p̄stiti publicator·occulti inficia=
tor soluti·sectator epularꝝ· de bene vi
uente nullā bonā ꝑferens sententiā
hic auidus bibendi·auidior detrahen
di·⁊ hmōi·Que omnia prochdolor de
multis verificantur·

Ca·xi·quomodo sunt vitanda pec=
cata leuiora/ ne ꝯtingāt grauiora·

Itia q̄tumcūq̄ parua vitan=
da sunt·quia etsi in se magna
non sunt/semina tñ sunt ma=
iorꝝ·Vnde ouidius·ij·de remedijs·
Praua necat morsu spaciosum vipa
thaurꝝ·A cane non magno sepe tenet
aper· Sic eciam vitia que parua vi=
dentur homine frequēter ad intentū

ducunt·multaq̄ peccata grande gig=
nunt ⁊ nutriunt·Vnde ouidius ibidē
Collige de multis/ grandis aceruus
erit·Quo tua non possunt offendi pe=
ctora facto· Forsitā hoc alio iudice cri
men erit·Grandia ꝑ multos glome=
rantur flumine riuos· Hi igitur attē
dant qui peccata venialia minime pō
derant/ q̄ amanti deū omne peccatū
pondus est· Ouidius methamorpho·
iiij· nimium est q̄ amantibus obstat·
⁊ tul·i·de of· Que quidem parua v
dentur esse delicta si a multis intelli=
gi non possunt/ his vtiq̄ sunt declarā
da/quia peccatum q̄tumcunq̄ ꝑuum
nocet·signanter his q̄ꝝ fragilis ē ani
mus/vitaq̄ lesa· Vnde ouidius·ij·de
remedijs·Infirmis causa pusilla no=
cet·⁊ marcialis cocus simpliciter pa=
teat vitium fortasse pusillum quod te
gitur magis credit esse nefas·vt ali=
bi dictuz est· Quis tñ diceret peccata
quecunq̄ vitare non posse·cum catho
nemo sine crimine viuit·hic dicenduz
q̄ omnia vitare si non possis saltem
sub spe venie eciam parui delicti pec
care nō presumas· Si aūt ex lapsu le
uiter peccare te contingat/tua eciam
perdidisse merita non credas· qr pec
cata que venialia nuncupātur sic ob=
sunt q̄ diuine gracie munus grandia
q̄ merita non tollunt· Vnde ꝓsper in
epigrā·Non merita obstinat grandia
culpa leuis· illi igitur laudabiles/q̄
sine peccato viuūt si qui fuerint tales
nec tñ illaudabiles quorꝝ desideriuz
est peccare nolle quibus multū ꝓdest
si carnis subijciant motus/a quib⁹ lex
membrorꝝ tota dissoluitur·quo motus
reprimere difficilimum videtur/ nisi
amor xp̄i preponatur menti·Vnde ꝓ=
sper libro preallegato·mēs nullos po
terit carnis ꝯpescere motus/ni fuerit
xp̄i sꝑ amore potens·Fideles ḡ chri=
stum in exemplar accipiant/passionis
q̄ sue ꝯmemorent misterium vt caro

mortificata fletibus vitia non germi
net·Nam facilius est vitiorꝝ initia ꝓ=
hibere q̄ impetum regere· Ouidius
p̄o de re· Terra salutiferas herbas
eademq̄ nocentes nutrit ⁊ vrtice pro
xima sepe rosa est·vtile ꝓpositū est se
uas extinguere flammas·Et subdit·
dū noua sint subito mala semina mo
ri·naz mora dat vires/teneras mora
ꝑcoquit vuas·qui non est hodie/cras
minus aptus erit· Vidi ergo q̄ pri
mum fuerat sanabile vulnus dilatū
longe damna tulisse more· Que ver=
ba nil aliud sonant nisi q̄ absq̄ dila
tione motus carnis sunt deprimendi/
cupiditatesq̄ subijciende·Vñ ex pro=
uerbijs sapientū colligitur q̄ fortior ē
putandus qui cupiditates subijcit q̄
qui hostes·Vt autem cupiditates sub
iciantur multum prodest· si oculus et
auris a perceptōne mundanorum sub
strahantur·Vnde seneca ad lucillum
epistola sexagesimanono· qui ponere
vult desideria rerum omnium quarū
cupiditate flagrauit ⁊ oculos ⁊ aures
ab his euertat· Nam cito affectus q̄=
cunq̄ se vertit rebellat·Et idem sene·
epl̄a·ij·proijce q̄cumq̄ cor tuū dilaniāt
que si aliter extrahi nequeant cor ip=
sum cuz illis euellas·Iuxta illud euā
gelij· Si oculus tuus scandalizat te
erue eum ⁊ proijce abs te·

Ca·xij·de sinceritate vite antiq̄ꝝ·

Este scriptura nostri anteceso=
res bonum cupierunt· Cicero
in tusculanis questionibus li
bro·v·stoici finē bonorꝝ esse senserunt
ꝯgruū nature/⁊ cū eo cōuenienter vi=
uere·Nam(teste apuleio li·de deo so
cratis)nichil est deo gratius ⁊ simili
us q̄ vir animo perfectus ⁊ bonus q̄
ceteris antecellat·His igitur testimo
nijs deducitur/veteres bonum finem
collaudasse· Vnde tullius in orōne ꝓ

ligario·nichil tam populare ꝙ boni=
tas· Et lactan·libro ꝺ falsa religione
benedicere quidem ad paucos ꝑtinet
bene aũt viuere ad omnes·Nam qui
male viuũt naturam offendunt q̃ au
tem bene viuũt naturam dotãt· Tul·
li·de amicicia·illos bonos viros ap=
pellandos putemus qui assequuntur·
(quantum homines possunt)naturaꝫ
optimam bene viuendi ducẽ·Et tulli
us in tuscu·questionibus li·iiij· Am=
plissima oĩm artiũ est bñ viuendi di=
sciplina·quã vita magis ꝙ lr̃is quidã
ꝑsecuti sunt·Ad hoc eñ natus est ho=
mo vt in virtutibus ꝑficiat·Vnꝺ var
ro in suis sen·viatores non essent·ni=
si vt eant·sic ⁊ vita non sine causa fit
sed vt in ea aliquid ꝓclaꝝ fiat·Et epi
stola·lxxvij·sene·ad lucil·Vita nõ est
imꝑfecta si honesta est·⁊ concludit ꝙ
tam vita longa est ꝙ longa/ ⁊ diutur
na sunt bona oꝑa·Antiquos ꝫ noui=
mus virtutibus intendisse·viteqꝫ ho=
nestateꝫ ꝓcõmendasse·Hoꝝ igitur ex
emplo bene viuere christiani discant
quibus ex iure maior obligatio com=
petit·Nam(teste ora·in sermo)homo
factus est ad bene viuere·quia scꝫ vi
ta eius legibus ꝓcisis circumuallata
est·Dices fortassis te bñ viuere non
posse ꝓpter obloquaces quibus mos
est iustoꝝ deridere·simplicitatẽ ⁊ de=
uotos ypocritas nũcupare·cultumqꝫ i
derisum ꝑ viribus subuertere·Queso
tñ vt hoꝝ loquacitas a bono aĩm tuũ
nõ reuocet quoꝝ friuola sunt eloquia
stulta ⁊ irrita/nulloqꝫ põdere digna·
Vnde catho·Cum recte viuas ne cu=
res verba maloꝝ·Arbitrij nostri non
est ꝙ q̃sqꝫ loquatur·Proxim⁹ esto bo
nis si non potes optimus esse·Oraci⁹
in carminibus nichil est ex omni ꝑte
beatũ·Tutũ est igitur ꝑrimoꝝ exem=
plo doceri·attendat igitur vir prudẽs
ut eius vita bona sit· ⁊ caueat ne vir
tutes acquirere cesset· Vnde petrus

riga in biblia versificata·te decet hic
vt eas festino currere gressu virtutuꝫ
sꝑ ad meliora celer· Vnde(teste oui·
iij·de arte·)magnũ opus est mores cõ
posuisse bonos·Sꝫ reuera)teste clau=
diano in maiori) inq̃nat egregios ad
iuncta suꝑbia mores· quia scꝫ pluri=
moꝝ vitam suꝑbia deducit ad ruinã
aut quia presumptõ sua impedit eos
ne deum timeant· aut quia sua teme
ritate vite acerbitatem attemptant·
quam manutenere non valent· Oĩs
eñ virtus bona·oĩmqꝫ virtutum oꝑa
licita sunt·sed nullus oĩa facere põt·
Vnde virgilius in buccolicis·fraxin⁹
in siluis·pulcherrima pinus in ortis·
populus in fluuijs·abies in montib⁹
altis·Et subdit·Non omnia possum⁹
oĩs· qꝛ scꝫ sicut nullus arbores oĩs
atingere vel secare potest·sic nemo vi
ator virtutes omnes potest adipisci·
sic tñ vt oĩm oꝑa magister exerceat·
Omniũ tñ virtutum habitibus potest
illustrare· Sed quis diebus istis be
ne viuere valebit· Naꝫ peccare pu=
dor non est· sed potius viuere sancte
irrisio videtur·Delictoꝝ ꝙ innume=
rabilia currunt exempla·Quis ꝫ resi
stet·Reuera tunc bene agere laus ẽ·
qñ virtutes deprimunt·Nũquid lau
datur certamen militũ·dum hostes ir
ruuntur· Nunquid ꝑui luminis syd⁹
in nocte candescit· ⁊ candela exigue
suffragio domus grandis illustratur·
qui nullum in die prebent obsequiũ·
Sic eñ tua lucebunt oꝑa si in tene=
bris hu⁹ tꝑis fiant·si bonus tempori
b⁹ malis inueniaris·Juxta illꝺ mar
cialis coci·tꝑibusqꝫ malis ausus es es
se bonus quod laudabile est·vt quãto
asperior est fortuna viuendiqꝫ norma
difficilior·tanto quis sit melior·Boni
tas vero in moribus bonis consistit·
De quibus seneca libro de·iiij·virtu
tibus· non sis arrogans· non audax·
admone libenter· reprehende patien

ter·contendenti cede·cunctis esto be=
nignus ⁊ hmõi·que seneca ibidem ex
tensius docet·Vnde ideꝫ seneca ep ła
v·Id agamus vt meliorẽ vitã pot ius
sequamur ꝙ vulgus·Et subdit·tem=
peret vita inter bonos mores ⁊ pub=
licos·quia(teste august·)turpis ẽ om
nis ꝑs vniuerso suo nõ ꝯgruens· Nec
tñ decet viꝝ prudentẽ q̃rumlibet mo
ribus se conformare q̃t eñ capita·tot
sensus ⁊ gestus·sufficit eñ voluntati
dei sponte se submittere· Quis·n·pos
set tot hoĩm voluntatibus obedire·
nam(teste ꝑsio)mille hoĩm species·⁊
reꝝ discolor vsus·velle suũ cuiqꝫ est·
nec voto viuitur vno· Et sedulius li·
i·hic loquitur nimis·ille tacet·hic am
bulat·hic stat·alter amat flet⁹· alter
risus querit· diuersisqꝫ modis pars ẽ
vesania cunctis· Itaqꝫ hoĩm non eaꝺ
est voluntas·Ipsis ꝫ nõ oportet al=
ludere vt bñ viuatur· qꝛ(teste ouidio
ꝓmo de arte)non eadem tellus parit
omnia·vitibus illa ꝯuenit·hec oleis·
hic bñ farra virent·Pecorib⁹ mores
tot sunt quot in orbe figure·Qui sapit
innumeris moribus aptus erit· Sed
difficile est vt quis omnes mores sa=
piat·Sufficit eñ ad bonam moralita
litatem virtutibus intendere ⁊ pacis
graciam cũ ꝑximis obseruare·aliene=
qꝫ compati angustie ⁊ prosperitati ap
plaudere·Juxta illꝺ oracij in poetria
vt ridentibus arridẽt· ita flentibus
assint humani vultus·

Ca·xiij·de odio peccati·

I homines mortem odiunt·ꝫ
nobis peccata odiosa sint·exẽ=
plo prophete dicentis·iniqui=
tatem odio habui/⁊ abhominatus sũ
legem autem tuaꝫ dilexi· Vnde hugo
li·ij·de sacramentis·ꝑte·xiij·ca·x· Vi
tia odiosa sunt· Nam suꝑbia aufert
homini deum·inuidia ꝑximũ·ira seip

sum·accidia spoliat·auaricia flagel=
lat·gula seducit· luxuria subijcit· Et
sequit·anima rõnalis in sanitate sua
vas est solidum ⁊ integrum nullã ha
b ens corruptioneꝫ·ipsa tñ vitia detur
pant ⁊ corrumpunt·Nam ꝑ suꝑbiam
inflatur·per inuidiam arescit·ꝑ iram
crepat·per accidiam frangitur·ꝑ aua
riciam disꝑgitur· ꝑ gulam inficitur·
per luxuriam ꝯculcatur/⁊ in lutũ con
uertitur·In his ꝫ exercendis pudor ⁊
verecundia est· Cum enim iudicas ꝙ
male agis nec tñ ꝺsistis·numquid te
ipsum iudicas·nunquid tu tibi cõtra
rius es·si ꝫ erubescencia est ꝓꝑa sen=
tencia ꝯdemnari/atqꝫ sibi contrariari
in omni ꝫ peccato pudor est· ideo dici
tur ecclesiast·xxi·quasi a facie colubri
fuge peccatum·Et sequitur dentes le
onis dentes illius interficientis ani=
mas hoĩm·quasi rumphea bis acuta
hoĩnis iniquitas· Vnde ad romanos
sexto·ꝑ peccatum enim serui estis cui
obedistis scꝫ dyabolo· Sed nunquid
erubescentia est creaturam rõnalem
subijci demoni obstinato·nunquid tur
pe est vt tibi dominetur qui sui ipsius
dominus non est· Hanc
tñ seruitutem atqꝫ ꝯfusionem crimina
inducunt·Ideo seneca epła·xli·dice=
bat·desidero contra ambitõnem contu
moliose agere·cupio luxuriam obiur=
gari·Et hmõi· Consideret igitur pec=
cator qua morte moritur per peccatũ
quia sicut ait augustinus de duabus
animabus· tunc anima moritur· qñ
a deo deseritur·aut qñ a dei cognitõe
se euertit·idem ait ipsemet augustin⁹
xiij·de ci dei·ca·i·Nempe detestabile
est· vt te viuente ꝑ culpam propriam
moriaris·atqꝫ in tuo sensu erubescas
ꝑ peccatum·quando scꝫ id non agis·
quod te facturum nosti·

Sophologij liber terci⁹ finit feliciter·

Sophologij liber quartus (in quo agi
tur de quatuor virtutib⁹ theologicis)
incipit. Cuius nouem sunt capitula.

Ca. p̄mum q̄modo credendum est
articulis fidei: eciam quodammodo
in lumine naturali

In lumine naturali quedā
articuloꝝ euidentia potest
inueniri. Ad cui⁹ declarati
onem p̄mo vidēdum est: q̄d
sit lumen naturale. ⁊ dicunt aliqui ꝙ
est vis anime ꝯsiderata scd̄m latitu=
dinem eoꝝ que ex puris naturalibus
ꝑpendere potest. Hoc autē lumen vo
catur intellectus agens. qui se habet
ad intelligibilia: sicut lumen ad visi=
bilia. Et iste intellectus agens non ē
intellectus intelligens. sed eius offici
um est spēs illustrare: ⁊ intellectum
actuare. Verum autem aliqui ponūt
ꝙ est q̄ddam accidens innatū ⁊ ꝯcrea
tū sed credo melius: si dicam⁹ ꝙ ē ip=
samet aīa ꝯsiderata ꝑut seipsaꝫ actu
at. Unde si oculus esset in se lumi=
nosus: extrinseco lumine non egeret.
sed mediāte seipso visibilia videret.
Et tū alia racione diceretur oculus ⁊
alia rōne lumen vel luminosus. Sic
suomodo de aīa imaginabitur. scꝫ ꝙ
ipsa est lumē/ ⁊ cū hoc potentia intel=
lectiua scd̄m diuersos respectus. His
aūt p̄missis ꝑbat̄ p̄dicta ꝑpositio sig=
nanter q̄ ad quatuor articulos fidei.
Unde sic arguo. Articuli trinitatis/i
carnatōnis/creatōnis ⁊ resurrectionis
in lumine naturali quodammodo ꝑ=
penduntur. ḡ ꝑpositō vera. ꝯña patet
q̄ꝛ isti sunt articuli de quibus minus
videtur. sed añs ꝑbatur ⁊ p̄mo de ar
ticulo trinitatis. nam in lumine natu
rali cognoscit̄ imago trinitatis in tri=
bus potencijs aīe q̄ sunt vna essentia
ḡ. Vñ augustin⁹ .iiij. de trini. ca. xv.
⁊ .ix. de trini. ca. vi. ⁊ .xiiij. hoc modo/
scꝫ ꝑ imaginem venat̄ articulū trini.
Item in alijs rebus est vestigiuꝫ tri=
nitatis cognoscibile in lumine natura
li. Unde aliqui posuerunt vestigium
consistere in numero pondere ⁊ men=
sura. sicut sapientie secundo. Aliqui
posuerunt illud p̄ncipiū/ medium/ ⁊
finem sicut pytagoras. Alij modū spe
ciem ⁊ ordinē sicut augu. iij. sup geñ.
Alij substantiā virtutē ⁊ operatōneꝫ
iuxta ymaginatōnem aristo. p̄mo celi
⁊ mundi. itaq̧ in omnibus rebus est
vestigium trinitatis. res aūt sunt cog
noscibiles in lumine naturali ḡ. Iteꝫ
dicimus in naturalibus ꝙ effect⁹ ha=
bent vestigium supioꝝ causaꝝ. sicut
patet de niuibus cadentibus sub for=
ma stellari ab influxu stellaꝝ. patet
eciam de natis sub signis que hn̄t cō
diciones signoꝝ. ḡ a p̄ma cā cā res
ꝑducte habent similitudinē p̄me cāe
scꝫ trinitatis. item philosophi natura
les in lumine naturali ad noticiaꝫ ꝑ
uenerunt trinitatis. Unde commenta
tor xij. meth. refert antiquos phōs po
suisse ī diuinis ternariū. Et arist p̊ ce
li ⁊ mundi numeꝝ ternarium diuinū
vocat. itē augu. ix. ꝯfe. ca. ix refert ex li
bris platonis suaderi ꝙ ī p̄ncipio erat
verbum vsq̧ ad illud/ ⁊ verbum caro
factum est. Et hermes de v̄bo eterno/
monas monadem gignit. ⁊ in seipso
suū reflectit ardorē. id est pater gene
rat filiū. ex quibus procedit ardor scꝫ
gracia spiritussancti. iteꝫ quelibet sci
entia ī lumine naturali possibilis fo=
re in ternario fundari videtur. nā con
gruitas grāmaticalis suppositum cuꝫ
apposito triplici ꝯditōe ꝯcordat. Logi
cus termino ꝑpositōne atq̧ figura for
maliter concludit. Rethoricus ⁊ poe=
ta triplici vtuntur stilo. Geometria a
triangulo figuras rectilineas incepit
Astrologia a puncto meridie ⁊ plane
taꝝ motu inuestigat. Musicus in tri
bus p̄mo armonisat. Arithmetic⁹ nu
meꝝ ternariū p̄muꝫ completū tradit.
vt eciam dicit aristo. i. celi ⁊ mundi.
q̄ꝛ p̄mus numerus est habens p̄ncipi
um medium ⁊ finem. Phisicus trib⁹
p̄ncipijs naturā ꝯstrui docet. Mirum
ḡ si sciencie naturales in ternario fū
dentur: ⁊ in lumine naturali trinitas
non ꝑpenditur ḡ. Item si creatum i=
telligendo et volendo/ actū ꝑducit: cur
deus eciam itelligendo non ꝑduceret
filium/ ⁊ volendo spm̄sanctum. Ulte
rius hoc idem ꝑbatur de articulo cre
acionis mundi. naꝫ sicut inter res est
naturalis ordo ꝑfectionis ⁊ dependē=
tie: sic debet esse duratōnis in se: sig=
nanter qm̄ prima causa non agit na=
turaliter sed libere. Vñ arist. ordinē
dicit esse optimū bonū vt patet. vij. po
liti. ⁊ redarguit aristippum negantē
ordinē. et alacen. ij. ꝑspectiue dicit bo
num vniuscuiusq̧ rei ex ordine deco=
rari. iteꝫ nulla est ciuitas cuius actor
non inueniatur ḡ. Iteꝫ philosophi na
turales qui fidem nō habuerūt/ ad no
ticiam huius articuli ꝑuenerunt. Vñ
hermes (quē arist. patrem phōrum nū
cupat) libro suo de verbo eterno. ij. c.
Res (inquit) nō erāt ante mundi cre
atōneꝫ/ nisi in ipso deo. vñ nasci habu
erunt. Item galienus in sua alchimi
a narrat hermetē dixisse ꝙ in tabula
smaradina in vetustissima lr̄a scrip=
tum inuenerat mūdum creatum fuis=
se. Item aug. vi. de ci. ca. ix. refert pla
toneꝫ in suis libris ferre de verbo ad
verbū dixisse verba moysi. In princi
pio creauit deus celum ⁊ terram. Ve
rumq̧ aliqui dicūt platonē descendis
se in egiptū ⁊ vidisse libros hieremie.
Sed august. ibidem probat ex inten
cione hoc fieri non potuisse ex vicissi=
tudine tempoꝝ. Item arabes ⁊ sacer
dotes egiptij dicunt soleꝫ creatum in
signum leonis. vt refert solinus libro
suo de mirabilibus mundi. q̄d refert
plato in thimeo. Item ptolomeus in
ij. ꝓlo. almagesti post mltas laudes
aristo. ꝯcludit ꝙ in hoc sibi non ꝯsen=
tit ꝙ mundū creatum non dicat. Veꝝ
q̧ existimo arist. non putasse munduꝫ
eternum a ꝑte ante. licet eius verba
sonare videant̄. que sunt intelligēda
sic ꝙ mundus q̄ntum est ex natura po
test ꝑpetuari. Unde aristo. deū crea=
torem vocat li. suo de regimine p̄nci=
pum: quē edidit ad peticionem alexā
dri/ narrante philosopho eius transla
tore. Et li. d̄ secretis secretoꝝ. pariter
consentit deum esse creatorem. quē li
brum aristo. edidit. testante iohanne
translatore eius. licet multi obstant.
Item ypocras li. suo ebdomadaꝝ di=
cit planetas eodē mō moueri sicut ab
exordio mouebant̄. ḡ exordiū habue=
runt. item albumasar. i. li. de ꝯiunctō
nibus differentia prima dicit mundū
ante diluuiū solum durasse ꝑ duo mi
lia annoꝝ: cuꝫ ducentis vigintisex an
nis: vno mense tribus diebus ⁊ quar
ta parte vni⁹ hore. Et differētia. viij.
creauit (inquit) deus hominem ⁊ fecit
ipsum nobilissimuꝫ animaliū. Et dif
ferentia. x. refert heraclitum ꝯcessisse
mundū originē habuisse. item referūt
ꝙ quidam sacerdos egiptius solon di
xit phō. qualiter lapidem viderat ex
delubris egiptioꝝ delatū in quo scrip
tum erat ꝙ mundus nouem milibus
durauerat. et eandē sniam scripsit sa
cerdos quidam magistri alexandri.
egiptioꝝ q̧ multi/ mundū centū mili
bus duratuꝝ putauerūt. vt refert au
gustinus. xviij. de ci. dei. Que oīa ⁊ si
falsa tamen mundū exordiū habuisse
ꝯsentiunt. Unde ouidi⁹ licet poeta. i.
methamo. ponit mundi exordium ꝑ q̄
tuor etates atq̧ diluuium ⁊ cetera.
Vlteri⁹ de incarnatōne hoc idem pa
tet q̄ꝛ viso ꝙ deus potest supplere q̄d
libet genus cause. cur non poterit eq̄
bene sibi vnire naturam humanā si
cut supposito creato vnit accidentaleꝫ

Quo facto eq̄ bene denominabit na=
tura substantialis vtputa humanitas
deum esse hominem·sicut albedo fa=
cit socratem denominari album·Plu
ra ⁊ quasi innumerabilia sunt testi=
monia ⁊ primitꝰ veteris testamenti·
Vnde ysa·lxiiij·dicebat· vtinam
disrumperes celum ⁊ descenderes·
Et danielis·vij· aspiciebam(inquit)
in visione noctis·⁊ ecce cū nubibus ce
li quasi filius hominis veniebat·nec
tn̄ soli fideles cristum incarnandum
sperauerunt· q̄nimo ⁊ gentiles olim
miranda de cristo futuro ꝯscripserunt
Unde albumasar in suo maiori intro
ductorio differentia p̄ma·narrat ꝙ in
celo apparuit virgo honesta ⁊ munda
prolixa capillis facie pulcra in ma=
nu tenēs duas spicas/sedens sup stra
tum· nutriebat pueꝝ· cui exhibebat
sollicite ad comedendū·Hec enī visio
nil aliud designat·nisi ꝙ v̄go icorrup
ta v̄tutibus ac genere clara/duas spi
cas id est naturas in se ꝯcepit·⁊ sedēs
sup stratum id est sup mūdi machinā
(qm̄ luna sub pedibus eius)ipsa siq̄=
dem pueꝝ scʒ xp̄m ex purissimis san=
guinibus spūsancto cooperante nutri=
uit· Huius autem visionis maiorem
attestationem narrat orosius dicens·
ꝙ cum octauianꝰ rome imparet orbē
totā sua virtute fecit sibi tributariuʒ
q̄obrem populus romanꝰ sibi applau
dere cupiens honores diuino sibi im=
pendere disposuit · qꝛ tn̄ cognoscebat
quod nō in ꝓpria sed in diuina virtu
te orbem subiecerat· ideo predictos
honore suscipe distulit ⁊ tyburtinam
sybillam q̄d sup hoc facturꝰ esset· in=
terrogauit·que multiplici rōne suasit
ne diuinos suscipet honores· vn̄ hoc
ipsa suadente celum illico aptum est/
splendorq; nimius effulsit sup euʒ· vi
ditq; in celo virginem pulcherrimam
stantem sup altare tenentem pueruʒ
in brachijs suis·Sed cum octauianus

admiraretur·vocem audiuit dicenteʒ
Hec ara filij dei est/ quibꝰ verbis au
ditis/octauianus statim se in terram
ꝓiecit·⁊ virginem cū filio pariter ado
rauit· Hoc aūt mirabile rome accidit
in camera octauiani in qua nunc ē ec
clesia minoꝝ· Igitur ꝓpheta in ꝑso=
na dei dicebat/arcus meꝰ in columna
bis/qꝛ scʒ xp̄m futuꝝ in celo patuit·
nec tn̄ mirabile si virginem xp̄m pe=
perisse fatemur·qꝛ narrat pliniꝰ·viij·
natura·absq; masculis equas graui=
dari· Cui alludēs solinus li·iij·de mi
rabilibus mundi hoc dupliciter fieri
edocet·Vno modo flatibus ventoruʒ
Alio modo solo masculi odoratu · Et
dat exemplum conforme de ꝓdicibus
europe· Insup virgilius in georgi·si=
milem sententiam attestatur dicens·
scʒ āte omnes furor est insignis equa
rum· Continuoq; auidis vbi subdita
flamma medullis·Vere magis(quia
vere calor redit ossibus)ille Ore om̄s
verse in zephiꝝ stāt rupibus altis· ex
ceptātq; leues auras ⁊ sepe sine vllis
Coniugis vento grauide)mirabile di
ctu)Saxa per ⁊ scopulos/⁊ depressas
conualles·Diffugiunt· Ouidiꝰ·ij·de
vetula virginem parituram predixit
que dyaphebes vocabatur·dicebat·n
nasci debere ꝓphetā absq; maris coi
tu·cuius erat concors complexio ꝓuia
future· Et ibidem notatur a quibus=
dam expositoribus ꝙ p sex annos cuʒ
modicis horis an̄ christi aduentum /
gloriosa fuit coniunctio iouis ⁊ satur=
ni in principio arietis que dei ⁊ homi
nis cōiunctionē insinuauit· Et hoc vi
detur quasi ꝓphetasse ouidius/ ut ali
qui dicunt ⁊ cetera·Eodem etiaʒ tp̄e
decima reuolutio saturni completa fu
erat·quare mundi diuinū debebat re
nouari· qꝛ p̄ncipatuū varietas penes
decem reuolutiones saturni maxime
attenditur·put dicit albumasar li·ij·
de coniunctionibus differentia· viij·

Uirginis etiā ꝑtū valerius li·viij·
referēs,virginē fusam orone/cribꝝ aq̄
plenū de tyberi ad templū dee tulisse.
sic etiā maria rorem celi portauit ·
Ex q̄bus omnibus ꝯcluditur ꝙ articu
li fidei sūt deducibiles in lumine na=
turali·⁊ hoc circa demonstracionem ·
Hic tn̄ notandum ꝙ aliqui dicunt ꝙ
huiusmodi auctoritates vel nichil fa=
unt ad ꝓpositum articuloꝝ vel ipsas
fuisse reuelatas·Nichilominus tn̄ exi
stimo ꝙ ⁊ licet plures philosophi ha=
buerint reuelatōnes·tn̄ in lumine na=
turali m̄lta de articul̄ fidei excogita=
re potuerunt· Potest etiā dici ꝙ phi=
losophi q̄ ad aliqua viderunt libros ꝓ
phetaꝝ·Sic·n·r̄fert augu·ij·de doctri
na xp̄iana ·ca·ij· ꝙ plato vidit libros
hieremie prophete·

Ca·ij·de cultu ⁊ veneratōne dei·

Uecūq; laudabilia possidemꝰ
a deo accepimus· Si ḡ serui
dn̄is obsequūtur·si hos posses
soreʒ noscat·ꝑamplꝰ fidelis deū cole=
re debet·dicente cathone·Si deus est
animꝰ vt nobis carmina dicunt· Hic
tibi precipue sit pura mente colendꝰ ·
Vn̄ mercurius termegistus ad ascle=
piuʒ·solum(inquit)aīal homo duplex
est·qꝛ scʒ inter aīalia homo solꝰ ex du
plici ꝯstat natura scʒ mortali ⁊ eterna
Et subdit mercuriꝰ· Illa ꝑs simplex
scʒ aīa / diuine similitudinis formam
habet·ḡ humanitas semꝑ memor na
ture ⁊ originis sue in deitatis imitati
one ꝑseuerat·Nos igitur agētes grās
adoremus deuʒ·hec(inquit)sunt sum
me intentōnes dei· cum gracie agunt
a mortalibus hoim adorātibus ⁊ lau
dibus·Que verba dare innuūt hoiem
debere deū colere tāto celebrius·quā=
to plura bn̄ficia a deo suscepit·⁊ quā=
to sublimior factus est ceteris rebus p
imaginē dei quā accepit· Un̄ syxtꝰ py

tāgoricus in suis sen· deus libertateʒ
arbitrij hoībus ꝑmisit ·vt pure ⁊ sine
peccato viuentes similes fiant deo·
Nam templū dei ē mēs pura ⁊ alta=
re optimū est ei cor mūdum·Uir castꝰ
⁊ sine peccato ptātem accepit a deo
esse filiꝰ dei p adoptatōnem·Hec ille
Ecce fides o tu homo/qm̄ tēplum dei
es·si ḡ in templo vultus deo debeat·
nunq̄d deum tua mens colere debet·
nam in ꝓuer·sapientū dicitur·nō aspi
ciat q̄ꝙ plenas sʒ q̄ꝙ puras q̄s deo ma=
nus offerat·qꝛ nō alter nisi optimꝰ ani
mus pulcherrimus dei cultus est·Nil
ḡ refert si munera grādia offeras do
sed tua deuotio tue oroni valoreʒ im=
ponit·plus enim paupcula era duo ex
hibēdo placuit deo· q̄ꝙ cresus talētorū
ex munere·Illa siq̄dē magis placuit/
nō ꝙ magis obtulerit·sed maiori cona
tu deuotōeq; affectiori era vel obuluʒ
obtulit·q̄ꝙ cresus talēta·vt satis refert
hieronimus in fine ꝓlogi biblie·Pla
ceat ergo hoī qꝺ deo placet· vt monet
seneca ad lucillū ep̄la·lxxiiii· Tūc enī
hoc placet hoī qꝺ deo placet·qn̄ cultuʒ
exhibet q̄ debet ei· Qꝺ fecisse phī le=
gunt· Nam(sicut ait plato)phūs est
amator dei· vt narrat augu·viij·de ci
dei·amator aūt dei phūs non esset· si
cultum dei sibi debituʒ substraheret
Quibus attentis mirum si fidelis
maioribꝰ dotatus gratijs/obedientiā
ꝓpter ⁊ reuerentiā deo exhibere ꝓter=
mittāt· Nec solum hoc miꝝ sʒ ingrati
dinis signū est·eos tn̄ n̄ arbitror fore
dignos laude q̄ deū dū colant plus ce
rimonijs q̄ꝙ affectibus intendunt· ⁊ q̄
putat eoꝝ deuotio sepe supstitio est·
de q̄bus cicero in orone· ē etiā q̄dam
religionis modꝰ·⁊ subdit nimiū sup=
sticiosum esse n̄ oportet· Redarguēdi
ḡ hij apparēt in diuinis sacrificijs·q̄
se ingerūt/altaribusq; sacris temera=
rie se iungūt·ꝯtra q̄s tybullꝰ li·ij·vos
q̄ abesse ꝓcul iubeo discedat ab aris·

cui tulit besterna gaudia nocte venus
Itaqꝫ veteres deos suos colebant· ⁊
quamꝗ̃ erroribus subiacerent· apud
omnes tñ famosum erat deos debere
coli· dicente phõ dis nõ possumus ali=
ud reddere condiguū· Illi ꝗ̃ q̃ fidē ꝓ=
fessi sūt deū potissime venerari debēt
Sed q̃reres qd deū colere sit aut quō
venerari debeat· attēde queso/qm̄ di=
uinus cultꝰ orone pficitur· vñ porphi=
rius· deus oim̄ pater nulliꝰ indiget·sꝫ
nobiscuꝫ bñ ē·cū ꝑ iusticiā ⁊ castitatē
eum adoramꝰ·ipaꝫ precē ad eum fun
dentes ꝑ imitatōneꝫ ⁊ inq̃sitōeꝫ de ip
so· Inq̃sitō·n·purgat·imitatō deificat
affectōnē ad ipsuꝫ optādo· vñ didimꝰ
ad alexan· Hbo deus ꝓpiciat orātibus
qd ꝓ dei soli ē·cuꝫ hoie suaqꝫ similitu=
dine delectat·his·n·sermonibꝰ appet
ꝙ deū colere ipm orare ē·vñ (teste va=
lerio li·vij·) socrates hūane sapie ora=
culum ꝯgrue dixit· a disqꝫ imortalibꝰ
nichil ptendō esse arbitrabat· nisi ut
bona tribuerēt eo ꝙ sciūt q̃d vtile no=
bis· cuiꝰ ꝯ̃rium faciunt hi /qui cetera
munera deum orādo petunt·seqꝫ non
credunt exauditos·nisi habeāt id nu=
mero qd postulāt· diuine·n·ꝓuidētie
remittere singula tenent· sperādo ad
deuꝫ factuꝝ ꝙ meliꝰ erit· iux̄ libatū
socratis documētū· Rursus p̄tes igno
rantes aut voluptatibus excecati deo
supplicāt·vt eoꝝ impietati coadiuuet
vt eciā vires p̄stet/ q̃bus sua mala ex
ercere possint· O q̃ꝫ stulta dep̄catio a
iusto iudice petere scelus·deūqꝫ puta
re ꝯsciū maloꝝ· vñ antenedorꝰ stoicꝰ
nichil (inq̃t) deū roges nisi ꝙ possis ro
gare palā· Et iuuena·li·iiij·satyra·i·
Si ꝯsiliū vis ꝑmittes ipsis expendere
numinibꝰ· q̃d ꝯueniat nobis· rebusqꝫ
sit vtile nr̄is· nā ꝑ iocūdis aptissima
queqꝫ dabunt di· carior est illis homo
q̃ꝫ sibi· Et subdit· Orandū ē ut sit mēs
sana in corꝑe sano· Fortem posce aim
mortis terrore carentē· qui spaciū vi=
te extremū inter munera ponat· natu
re· qui ferre q̃at q̃scūqꝫ labores· nesci=
at irasci· cupiat nihil· ⁊ potiores her=
culis erumnas credat/ sanesqꝫ labores
Et venere/ ⁊ cenis/ ⁊ pluma sardana
palli· Nos igit̄ fideles deū colamꝰ ⁊
deprecemur· qm̄ (teste ouidio·i·de ar·
Flectit̄ iratus voce rogāte deus· ⁊ li·
de pon· Cōfugit interdū templi viola
tor ad aram· nec petere offensi numi=
nis horret opem/ qꝛ scꝫ veteres offen=
sis numinibus veniā poscebāt· Deo
igitur ꝑampliꝰ id faciendū est· qꝛ ip=
sius inestimabilis pietas ⁊ ptās· Sꝫ
paꝝ cultus ⁊ orō ꝓsūt nisi cor sentiat
qd exp̄mūt voces· Vñ ꝓsper li·epigrā
ma· laus verace deo deꝑmit̄ ore pec=
cantis· Si que falsa voce fluunt intī=
ma cordis habent· Qui dedit vt que=
ras/ addit vt inuenias· Sed deus ef=
fectum p̄cibus nō p̄stat iniq̃s· Quem
bonū sine fine bono ꝑsistere repto· q̃=
rere· nō habeāt talia vota modū· Nā
qui se nullo iā munere credit egere·
Crescere nō cupiens ꝑdit adepta te=
pens· Que verba nil aliud sonāt· nisi
ꝙ vir catholicus iugiter deū orare de
bet· ⁊ nō existimare ꝙ nullo egeat· qꝛ
sic opinari/ p̄sumptō ⁊ non oracio est·
Ut autē orōni fideles melius vacare
possint· sacris diebus cultus p̄cipit ex=
hiberi· vt q̃ ceteris ferijs homo p̄termi
sit· diebus suppleat colendis· Vñ se=
neca ad lucillum ep̄la·xviij· Festiuis
maxime diebꝰ aīmo imꝑandū est· vt
a voluptatibus maxime abstineat·
Ouidiꝰ li·de fastis ꝓspa lux oritur lin
guis aimisqꝫ fauete· lite vacent aures
Insanaqꝫ ꝓtinus absint· qꝛ scꝫ diebus
sacris paci ⁊ orōni ē insistendū· Vñ ti
bullus li·ij· luce sacra req̃escat huius
req̃escat arator ⁊ graue suspēso vome
re cessit opus· Et subdit· Oīa opata
sunt deo· nō audeat vlla lanifica pens
imposuisse manum· Itaqꝫ nullus ope
ribus sacris diebus intendere debet·

Absit tñ ut credat aliq̃s ab operibus
pietatis se fore excusatū· Nam qui pi
tateꝫ pretermittit iniquꝰ est nullo au
tem die inique agere licet· Vñ ꝓsper
li·epigrā· nō recto seruat legalia saba
ta cultu· q̃ pietatis opus credat in his
vetitū· nulla dies actus hoim nō dam
nat iniquos· Oīa ꝯueniūt tpa iusticie
Ex q̃bꝰ omnibus ꝯcludit̄ ꝙ sacris die
bus sic a labore est desistendū· vt pie=
tatis munera nō p̄termittant̄· Naꝫ in
bonis opibꝰ cultus dei maxime seruat̄
Ca·iij· de idolatria / et de nominibus
deoꝝ et deaꝝ·

Eteres deū inq̃rere nequien=
tes· iq̃ꝫ plurima turpia delap=
si sunt· vñ qꝛ deū veꝝ nō cog=
nouerunt· ideo finxerūt deos/ simula=
cra depinxerunt· sic·n· legimꝰ herme=
tē statuas posuisse· egiptiꝰ q̃ꝫ deos po=
suit ab hominibus ꝓductos· Pompiliꝰ
q̃ꝫ deos fabricauit q̃s secū sepeliuit·
Alij q̃ꝫ plurimi deū inquirēdo errauе
runt· vt narrat augu·xiiij·de ci· Hoꝝ
igit̄ theologia nō ē ipa quā fides ꝓfi=
tetur· sed ipa ē fabula q̃ sub specie do
ctrine falsissime colorare conatur· vt
tangit augu·xiiij·de ci·dei· allegando
marcū varronē· discāt igit̄ xp̄iani hoꝝ
assertōnes detestari· q̃ꝝ studiū fuit no
uos excogitare deos· varijsqꝫ ornamē=
tis figmētare sollicitati sunt· Nempe
dixerūt barbatū iouē· inberbē mercu
riuꝫ· saturnū senē· et faustulū floribꝰ
p̄esse crediderunt· Innumerabilibus
supsticionibꝰ deos ꝑscrutati sunt· q̃ꝝ
oim̄ pater fuit ninus rex assirioꝝ ido=
latra p̄mꝰ· de q̃ refert petrꝰ comestor
in hystoria scolastica· Refert inq̃ꝫ ꝙ
cū fuisset mortuꝰ belꝰ pater nini· tūc
ninus ad subleuamē doloris imaginē
p̄ris fecit· Cui imagini tāq̃ꝫ deo reue=
rētiā exhibebat· aliosqꝫ exhibere faci
bat· qnimmo ad se venietibꝰ indulge
bat· si q̃d mali egissēt/ dūmodo patris
imaginē reuerebat̄· Dicta aūt fuit p̄=
fata statua aut imago bel a noīe pa=
tris nini q̃ belꝰ vocabat̄· Cuiꝰ rei oc=
casione alienatōnes statuas erexerūt
⁊ iux̄ sua ideomata nūcupauerūt· Vñ
apud aliquos fuit bel· apud alios ba
al· aliq̃ baan· alij belphegor· alij bel=
sebuch acceperūt· vt dicit ysidorꝰ·viij·
ethimologiaꝝ· Rursꝰ apud egiptios
isis· apud crethā iupiter· apd mauros
iuba· apud latinos faunus· apud ro=
nos q̃rinus· apud athenienses miner
ue· apud samū iuno· apud paphos ve=
nꝰ· apd lemnos vulcanus· apud na=
xos liber· apud delos appollo· Rursꝰ
apud romonos esculapiꝰ/ deꝰ medici=
na nūcupatus· Babilonij q̃ꝫ bel idolū
acceperūt· de q̃ supius· et greci cōplu=
res p̄cipuū deū ortoꝝ nūcupauerunt·
Belsebuch q̃ꝫ (de q̃ supius) fuit deus ī
acharon· ⁊ interpretatur deus musca
rum· nā sebuch musca ē· Dī ꝗ̃ sunt di
de q̃bus ꝓpheta· qm̄ oms di gentiū de
monia· Rursꝰ q̃ legimꝰ ꝯmemoremꝰ
Legimus·n·ꝙ saturnus origo deoꝝ a
paganis designat̄· et ideo saturnus di
ctus ē a tpis lōgitudine seu a saturi=
tate annoꝝ qꝛ ipm ātiquissimū ferūt
de q̃ eciā fert̄ ꝙ filios suos deuorauit
patrisqꝫ celij abscidisse genitalia fert̄
Alij quoqꝫ dicunt quod ex suis ge=
nitalibus in mari ꝓiectꝰ nata ē venꝰ·
Ceteꝝ alij iouem a iuuādo dictū p̄reꝫ
deoꝝ appellant· ipsumqꝫ optimū refe
runt· Et q̃nqꝫ fingūt thauꝝ· eo ꝙ euro
pam rapuit· thaurus·n· maxime libi=
dinosus est· q̃nqꝫ eciā fingunt eū aqui
lam· mō serpentē· mō agnū· scd̄m vari
etatem eoꝝ que fecisse credit̄· Ceteꝝ
alij dicūt· ianū celi ianitorē seu ianuā
duasqꝫ facies ipsum hr̄e ferunt· ⁊ ex
ꝯsequenti bifroutē ipm appellant·
Ecce qualis deus mōstruosus est· alij
q̃ꝫ neptunū deum aquaꝝ p̄dicauerūt·
alij dicunt vulcanū deū ignem Vnde
vulcanus q̃si volicanus· qꝛ sua veloci
tate fert̄ volasse ꝑ aera more ignis

De isto dicit omerus ꝙ fuit ꝑcipitatꝰ
de aere in terram · ⁊ exinde fulmina
ori putant· Ipse eciã vulcanus de
femore iunonis fingit natus· ⁊ fertur
claudus more ignis q̃ nunq̃ recte sed
curuatim mouebatur· Ceterꝝ alij plu
tonẽ deũ affirmauerũt/ quẽ latini vo=
cant diespitrẽ· alij vero orchũ ipm̃ nũ
cupant· Et fertur receptator mortuo=
rum· deusq̃ inferni a poetis fingitur
alij ꝙ liberꝝ depinxerũt more mulie=
bri delicatũ/ ⁊ deũ libidinis ipsũ de=
scripserunt· Sed q̃dam dicũt ꝙ ipse ñ
libidinis sed potiꝰ deus vini nũcupat
qui alio nomine bachꝰ dicitur· fertur
q̃ cornutꝰ/ ⁊ corona vitrea coronatus·
Insup alij fingunt mercuriũ pennas
habere· fertq̃ deus sermonis ⁊ eloq̃n
tie· Unde mercuriꝰ ꝟmo est Pingitq̃
mercurius cũ capite canino ⁊ alas in
capite ⁊ pedibꝰ habuisse fertur· Fur=
tiq̃ magister creditur· insup alij dixe=
runt martem deũ belli· apollinẽ deũ
medicine· qui etiã phebꝰ sol vel tytã
appellatur· Ceterꝝ vltra deos/ alij de=
as elegerunt· quidam em̃ dyanã quã
dicunt binã atq̃ virginem susceperũt
⁊ dicit dyana q̃si duana / eo ꝙ die ⁊
nocte apparet · et alio nomine luci=
na vocatur· Alii autẽ cererem in de=
am elegerunt ꝑ quã terram intellexe
runt · quã dixerunt magnã mr̃em· at
q̃· vehi in curru cũ timpanis ⁊ cimba
lis· Alij autẽ mineruã (vt dictũ est)
elegerunt· vt athenienses· q2 dixerũt
eam multorꝝ ingeniorꝝ inuentricem ·
Et dicunt eã de capite iouis natã· in
cuius pectore fingunt caput gorgonis
Alij autẽ elegerunt palladẽ que pal=
lantem gigantẽ sic dictum interfecit·
Alij elegerunt venerem ut supius di
ctum est· Rursus gentiliũ aliqui cu=
pidinẽ dixerunt deum licet videat no
men femineũ· ⁊ hunc depinxerũt sub
forma pueri· ⁊ dixerũt ipm̃ deum for=
nicatõnis· Uñ ⁊ sagittã ⁊ facẽ tenere

fingit· q2 lubricus amor more sagitte
vulnerat ⁊ more facis inflãmat· Ce=
terꝝ greci dixerunt pan deũ rusticorꝝ ·
quẽ latini vocant deũ siluarꝝ· Et hũc
fingunt hr̃e cornua ad similitudinẽ
solis ⁊ lune· rubetq̃ eiꝰ facies ad si=
militudinẽ etheris· Et fert· vij· fistu=
las quibꝰ armonisat· caprinasq̃ vngu=
las habere legitur· Insup apud egip
cios maximus deus fuit dictus sera=
pis· qui cũ ꝟmo fuisset rex argiuorꝝ di
cebatur apis· sed postmodũ trasuectꝰ
fuit in egiptum ibiq̃ mortuꝰ serapis
appellatus est· Ceterꝝ apud paganos
faunus fuit deus· sic vocatus a faueo
es eo ꝙ fauebat eis ⁊ futura ꝑdicebat
His igitur delusionibus gẽtiles ad=
heserunt· fataq̃ sua dixerunt deos / et
fortunã deam dici nõ ꝑtermiserũt· de=
asq̃ aquarꝝ nimphas appellarũt· ⁊ de
os q̃s in domo colebant dixerunt pe=
nates· deosq̃ mortuorum manes nun
cupauerunt· itaq̃ in suis erroribus ꝑ=
seuerãtes viã veritatis ignorauerũt·
Rursꝰ posco vt errores elucidemꝰ na
tionibꝰ diuisim ascribamꝰ/ a caldeis i
cipientes· De q̃bꝰ refert nathor· ꝙ cal=
dei deũ nescierũt sꝫ elemẽta ⁊ creatu=
ras coluerũt· suosq̃ deos custodiẽtes
statuerũt· ne a ꝯfinibꝰ raperentur· Heu
q̃les di q̃ custodia egẽt· Ipsorꝝ aũt cal
deorꝝ plurimi ignẽ posuerũt deũ· eo ꝙ
oĩa deuorare videt· sed modica ẽ ratõ
imo ridiculosa· q2 saltẽ videre potue=
runt ꝙ ignis ab aq̃ extinguit· Ceterꝝ
grecorꝝ errorẽ narremꝰ q̃ dicẽtes se sa=
pientes stulti facti sunt· Elegerũt em̃
in deũ saturnũ comestorẽ filiorꝝ· iouẽ
scd̃m eos adulterꝝ· herculẽ ebriosum·
Ecce q̃les di· Ceterꝝ egiptij deteriores
animalia bruta coluerunt· vt cuem /
vitulum/ hyrcum/ ⁊ porcum coruum /
accipitrem/ vulturem/ acq̃lã/ cocodril=
lũ/ lupũ/ simeam/ draconem/ ⁊ aspidẽ
Itaq̃ brutis occasione cuiusdam vti=
litatis / vel obsequij sacrificabant·

vt tangit tullius libro ꝑmo de natura
deorꝝ· de q̃bꝰ ps̃a· xiij· Facta sunt simu
lacra eorꝝ bestijs· ⁊ iumẽtis similia ·
Ceterꝝ romani deos ineptos colebant
dicentes eorꝝ ope impium suũ dilata
ri· vt tangit augu· iiij· de ci· dei· Cum
tñ gotthorꝝ gẽs ipsos opprimeret/ ido=
lis iuuare nequientibus solo cristi no
mine mediãte euadere potuerũt· hec
mirꝝ qui cum di non essent iuuare nõ
poterant· Unde crisantus ad darium
quõ (inquit) possũt vobis esse custodes
qui cum non custoditi fuerint/ nocte a
canibus vel furibus rapiunt· Unde
augu· li· i· confessionum· nonne ꝙ intel
ligo ⁊ tonãtem iouem/ ⁊ adulterantẽ
⁊ vtiq̃ nõ posset hec duo· Uerꝝ tñ gẽti
les eorꝝ deorꝝ testantur illecebras / in
quibus ꝯfidunt· Horꝝ autẽ fabulis so
crates ⁊ plato nõ adherentes deũ sũ=
mum ⁊ vnum cognouerunt

Ca· iiij· quomodo ꝑ fidem saluamur ·

Fides est fundamentũ legis ⁊
ꝯsequẽter via salutis· Unde
fidẽ q2 plures respuerunt / ideo
celestis glorie plenitudinẽ nõ accepe=
rũt· Nempe fides cristianos facit he=
redes· quã tñ multi respuerunt· sicut
romani q̃ndam qui infelices ꝑ fidẽ
factos se putarunt· alij vero fidem su=
sceperunt sed ab ea recesserunt· ⁊ alij
fidem quã susceperũt retinent/ sed eiꝰ
opa negligũt· hec aũt oĩa faciũt vt li=
beri fiãt serui· heredesq̃ ꝑ tpalia red=
duntur exules · q2 rõ dñandi orta ẽ ꝑ
peccato· put ait augu · li· x· de ci· dei ·
ca· xv· Nec tñ illa est vera romanorũ
opinio qui ꝑ fidem infelices se factos
dicunt· Reminiscantur q̃so illius hy=
storie quam narrat salustiꝰ apud eos
autenticus· quã etiã ꝯmemorat augu
gu· iij· de ciui· c· xviij· Narrat· n· ꝙ res
romana seu ciuitas roma añ fidei su=
sceptõnem a hanibale sic oppressa fuit

totq̃ milites romani exercitus corrue=
rũt· ꝙ hanibal inuasor ipsorꝝ tres mo
dios plenos misit romanis/ in quibus
tantũmodo annuli erant q̃ de digitis
militum romanorꝝ extracti fuerant q̃
quidem milites omnes corruerant· q̃s
enĩ casũ grauiorẽ legit/ nec tamen
fidei cristiane (quã nondũ nouerãt) i=
putare possunt· Potiꝰ ꝙ studeãt im=
putare peccatis· q̃niã (ut ait augu· in
suo tractatu d̃ exordio romane vrbis)
deꝰ ꝑmisit romanos flagellari/ quia
seruus sciens volũtatẽ dñi ⁊ nõ faci=
ens plagis vapulabit multis· luce· xij
Nam in ignẽ ponit aurꝝ vt purificet
⁊ cũ tribula triticum purgat· sic etẽm
puniti fuerunt vt ꝯuerterent· Unde
iosephus alloquens iudeos sic inquit
Si vobis obest lõgeua ꝑsecutio/ quid
dicam ignoro/ nisi quia scio ꝙ illis be
ne est cũ quibus deus· quasi diceret ·
ꝙ si eis male est hoc ideo eis accidit/
quia ipsos ꝓpter peccata deus deseru
it· Quãobrem ipse iosephus egisippus
li· vi· sic dicebat· deus (inquit) vos de
seruit/ q2 pietatis cultum deseruistis/
sperãtis· n· dominũ· sed qui vos defen
debat/ migrauit ad hostes· que autẽ
colebatis romani venerant· vos autẽ
offendistis· Hec· n· verba diriguntur
iudeis existentibꝰ in captiuitate roma
norꝝ· Unde ibidẽ subditur· Nõ in mul
titudine sed in timore dñi abrahã pe
netrauit egiptum· dormiebat abrahã
⁊ torquebat pharao· Moyses contra
egipcios orabat· Josue/ gedeon/ ezech
ias nõ virtute sed orõne ꝑualuerunt·
q̃niã nõ in multitudine exercitus bel
li victoria/ sed de celo est fortitudo ·
vt dicitur ꝑ° machabeorꝝ· iij· Et iud·
viij· si deus nobiscum est cur apprehẽ
derunt nos hec oĩa scilicet mala· qua=
si diceret ꝙ malũ nõ habent qui cum
deo sunt ꝑ fidem· quapropter augusti
nus epl̃a prima fidei christiane im=
pugnatores sic alloquitur·

Qui enim ausi sunt fidem xp̄ianā im
pugnare: dent ꝑcor sine fide tales mi=
tes/tales ritus/tales iudices/aut re=
ges quales xp̄iana lex commendat. ex
hibeant p laboribus talem mercedē
sicut fides pmittit. Nostra siquidē lex
continentiam beniuolētiam iusticiaꝫ
atqꝫ concordiā ꝑdicat. Nunquid hec
omnia honesta sunt? Fortassis tñ ig=
nara mens fit querula: cuꝫ illa audit
rōnem q̄ꝝ ignorat. illaqꝫ credere recu
sat/expimento que non videt. Horuꝫ
enim ignominiā redarguit augu. xxij.
de ci. dei. ca. iiij. dicēs. stultū fore eoꝝ
que credūt postulare rōnem. quia in
naturalibus plurima fatemur /quoꝝ
rōnem ignoramus. Cur enim mirarif
si audis corpus igne cremari nec tam
ꝯsumi: Nam sicilie montes vsqꝫ nunc
ꝛ deinceps flammis estuant: ꝛ inte=
gri ꝑseuerāt. Non ergo ꝯsumitur om
ne qđ ardet: Non est ḡ incredibile ho
minum corpa sempiterno supplicio in
igne puniri sine detrimēto. Vñ ibidē
augu. Quis(inquit)nisi de⁹ dedit car
ni pauonis: vt nō putrefiat? qđ tñ au=
ditum incredibile videretur. Accidit
vt apud cartaginem hec auis cocta no
bis apponeret. de cuius pectore serua
re iussimus. nec tñ aliquid putredinis
inuenimus. Vnđ post dies plusq̄ xxx
nulla corrupto inuentā est: nisi ꝙ ali
q̄tulum corpulentie siccioris ꝛ ꝯtra=
ctioris fuit. Quis(inquit augu.)dedit
palee vt poma immatura maturet?
vel ut obrutas niues seruet? Quid ē
ꝙ ignis cum pulcherrimus sit/calore
lignum denigrat/ ꝛ lapides dealbat
quid est ꝙ aqua frigida q̄ inimicatur
igni calcem feruere facit. oleum tam
quod magis est fomes ignis nulla sui
ꝑfusione feruere facit? hoc em̄ mira=
bile si de aliqua indie regione legere
mus siue audiremus ꝛ in nostrum ex
perimentum viuere non posset perfe=
cte vel mendaciuꝫ putarem⁹ vel gra

diter miraremur. Quid de magnete
dicemus qui ferrum rapit. si tñ ada=
mas ei iungatur: tunc ferruꝫ qđ rapu
erat mox remittit. Hec augustinus.
Que oīa hic adduxi: qꝛ non est quorū
dam experiētia eoꝝ que credunt. nec
minus credenda sunt: experimento si
careant. Vnde genesis. xv. dicitur ꝙ
abraham credidit deo: ꝛ reputatum
est ei ad iusticiam.

Ca. v. de ꝯsolatione spei

Spes ꝯsolatur mentē. ꝛ vires
eleuat. labores patienter fer=
re largitur. Vñ seneca in ypo
lito. O spes amātium credula. Et lu
canus li. ij. liceat sperare timenti. nā
spes ꝑbet opāti vires: termināḋi op⁹.
Vñ oui. li. eplaꝝ. Spes bona dat vi=
res/spes bona victa timore cadit. fal=
litur augurio spes bona sepe suo. Ex
q̄b⁹ verbis apparet/ꝙ spes bona con
solidat opantē. q̄ deficiente tepescit.
Vnde tibullus libro. iij. spes fouet. et
melius cras fore sp agit. itaqꝫ p spem
sperant omnes bonū eis affuturum.
Sed friuola spes est illoꝝ qui bo=
nū expectant. qđ mereri nō student.
Galterus in gestis alexandri magni
Spes quam meritum ꝑpcium non ꝑ
uenit, a spe deuiat/ ꝛ veꝝ dat ei ꝑsūp=
tio nomē. Cur em̄ in eo speras: qđ ti=
bi meritis acquirere nō vis? Cur em̄
speras nisi desiderες? Et si desideras
cur nō queris. Reuera non queris si
habēti qđ petis nō subseruis. O q̄ va
na spes multoꝝ est. plures. n. credunt
deū ꝑpitiū eis cui⁹ ꝑcepta ꝯtemnunt.
Alij q̄ iuuentutis ꝑtereūt dies absqꝫ
operibus bonis. ꝛ in dieb⁹ senectutis
se bñ facturos ꝯfidunt. Sꝫ q̄s de lōge
ua vita securus est. Stultus ḡ est qui
spem in vite sue diuturnitate ponit. et
q̄ sub spe vite breuis alteri⁹/ successiōꝫ
hr̄e ꝯfidit. Stultus etiā q̄ suis somniis

adhibendo credit bonum affuturum.
Quos omnes redarguit catho. Som=
nia ne cures. nā mēs humana. qđ op=
tat dum vigilat. sperat p somnū cernit
idipsum. Stulticia est in mortem al=
teri⁹ sperare salutem. Tpa lōga tibi
vite pmittere noli. quocūqꝫ ingrederis
sequit̄ mors corpis vmbram. non igit̄
hec spes habenda ē. sed illa de qua p
pheta. Beati qui sperant in dn̄o. spe=
ra in eo ꝛ ipse faciet. plures autem in
deo spem non ponunt: sed abiecta spe
future glorie omne qđ possūt hic gau
dium licet vanum accipiūt. Dicit. n.
q̄ntilia. cū ꝑma nihil esse difficili⁹ q̄
differre gaudiū. qđ veꝝ est de his q̄
visa tm̄modo credunt. ꝛ licite speran=
dis animos suos minime alliciūt. di=
cunt em̄ illud ouidij. iij. de tristibus.
Deniqꝫ nō possum nullam sperare sa
lutem. Cum non sit pēne causa cruen
ta mee. Hoc em̄ plurimi dicunt. dū. n
affligunt̄/se causaꝫ habere omnes ne
gant. ꝛ (qđ prauius est) de salute non
sperāt. vtinā dicerent illud ouidij li.
de ponto. Quāuis sit sp meritis inde
bita nostris: magna tñ spes est in bo=
nitate dei. Nam teste sedulio in car=
mine paschali li. iiij. nil difficile est cō
ferre deo cui adest facultas. vt scꝫ pos
sit planare curua/ mitigare dura. et
quicquid natura negat se iudice pre=
stat. Et in carmine de mediatore. hic
homo qui deus est spes est antiqua
ꝑorū. spes in fine pijs/hic homo q̄ de⁹
est/quia scꝫ xp̄s spes fuit antiq̄ꝝ pa=
trū: est etiā spes finalis iustoꝝ. nam
et ipse homo ꝛ deus est. de⁹ aūt spes
omnium ꝯfitetur. Vnde arator li. ij.
Certe que humanū trāscēdūt gaudia
votū. hec facile ē prestare deo cui mu
neris vsus sit potior que nemo putat.
Stulti ḡ sunt qui se bona habituros
diffidunt: ea si fecerint que debēt. sed
fortassis ideo ꝯfidentiā ꝑdunt: quia i
cessanter cupiunt: ꝛ qđ possident per

dere metuūt. Contra quos seneca epi
stola. v. ad lucillum. Apud cathonem
nostrū inueni/cupiditatum finem etiā
ad timoris remedia ꝑficere. desines
(inquit) timere: si sperare desieris. qꝛ
scꝫ illi cuꝫ timore viuūt qui sp sperāt
ea que secura non sunt. nec sperant in
eo cuius est prouidere cunctis. felices
em̄ essent si spe ꝑtermissa vanoꝝ fidu
ciam totam in dn̄o apponerent. Nam
(teste seneca epla. xij.) ille beatissim⁹
est ꝛ securus sui possessor: qui crasti=
num sine sollicitudine expectat. dicē=
te dn̄o in euāgelio. nihil solliciti sitis.
Ve igitur illis quoꝝ spes posita est
i mundo. labilis ḡ ꝛ caduca. sed paup
tas expedita est ꝛ secura. vt ponit se=
neca epla. xvij. Omnes em̄ qui cōfidē
tiam mortalibus prebuerunt maiori
sue necessitati succurrere non valuerūt
Vnde narrat valerius li. vij. ꝙ cū rex
ganges vel scdm alios giges rex lydo
rum opulentissimus etiam ab appol=
line petijt an aliquis mortalium ipso
felicior esset: vocemqꝫ audiuit dicentē
agilaum sophidum eo feliciorem. qui
tñ agilantem paupimus erat: etateqꝫ
senex: ꝛ tñ sui campi metas nunq̄ ex=
cesserat. Racio vero cur felicior erat
hec est quia paup iste securior. Rex
autem prefatus in fortuna timidior.
Ideo lucanus li. v. O vita tuta facul
tas paupis. Et iuuenalis li. iiij. Can=
tabit vacuus coram latrone viator.
Itaqꝫ in diuicijs spes nullatenus con
stituēda est. eo ꝙ in ipsis nulla est se
curitas. Vnde tybullus li. ꝑmo. di=
uicias alius fuluo sibi congerat auro
quē labor assiduus vicino terreat ho
ste. Et subdit. me mea pauptas vita
traducat inerti: dum mens exiguo lu=
ceat igne focus. Et ibidem libro. ij. nō
me regna iuuant: non lidius aurifer
āmis: nec q̄s terraꝝ sustinet orbis opes.
Hoc alij cupiūt. liceat mihi paupe cul
tu securo vite munere posse frui.

l[o]

Que omnia concludūt nullā in terre=
nis fore securitatē. In quibus tamē
fere oēs spem suā constituerūt: quobrē
in spe fallunt sua. eo ꝙ in bonis eter=
nis ↄsolationē sibi affuturā nō p̄stitu=
ūnt. in quorū spe omnis cōsolatio soli=
datur.

Ca. vi. de ꝑpetuitate anime: ⁊ de
spe vite future.

Anima de nihilo creatur. et nō
educit de potētia materie. ut
plures putauerūt heretici: dicētes ani
mā cum corpore generari naturali se=
mine: corruptoqꝫ corpe corrūpi. Itaqꝫ
post hāc vitā nullam aliam sperātes
lubricitatē atqꝫ voluptatē summā fe
licitatē crediderunt. Cuius opinionis
fuit aristippus. Ut in pluribus passi
bus narrat augu. de ci. dei. De talibꝯ
loq̄tur tul. li. ij. de tusculanis q̄stio vi=
des (inquit) nō nullos pecunie cupi=
dos et glorie multos libidinū seruos.
Et policarpus li. vij. ca. p̄mo. mundū
dimensi sunt nature varias scrutati
sunt causas ⁊ quasi mola gigātea in
tumuerunt. induxerantqꝫ bellum gra=
cie dei. sed deiecti sunt dum allcuarē
tur. Unde ad romanos primo. deꝯ il=
lis manifestauit. ⁊ tn̄ euanuerunt in
cogitatōnibus suis ⁊ obscuratum est
insipiens cor eorꝝ dicentes se sapiētes
stulti facti sūt. mirꝝ em̄ si philosophi
post hanc vitam naturali dictamine
dicere teneantur aīam non ꝑpetuari
Mirum insup si post hanc vitā alia
non debeat sperari. qꝛ legebam nuꝑ
aristo. li. de pomo dicentem / animam
virtuosam suo deberi creatori ↄiungi
homineqꝫ viuente affirmant aīam in=
carcerari. Item plato in thimeo dicit
ꝙ aīa ad hoc ↄiūcta est corpori vt sciē
tias ⁊ virtutes feneretur. Si autem
venerit cum fenore magno a suo crea
tori benigne suscipietur: si autem non
relegabitur ad inferna. Ex his ḡ con
cluditur ꝙ naturales philosophi dice
re tenentur aīam humanam creari ⁊
de nichilo fieri ⁊ ex ↄsequenti ipsam
ꝑpetuari. Pro cuius ampliori decla=
ratione quatuor occurrunt rōnes. pri=
ma rō est quia aīa intellectiua est in=
indiuisibilis / ḡ est icorruptibilis. ↄn̄a
clara est qꝛ indiuisibile non potest al
terari vel attingi ab aliquo corporali
⁊ añs patet ꝑ aristo. iij. de anima di=
centem ꝙ intellectus est simplex im=
mixtus ⁊ ꝑpetuus. Item patet rōne
qꝛ aīa intellectiua est locus specierū
ut dicitur. iij. de aīa. si ḡ species locū
nō occupant / ut deducitur: sequitur ꝙ
aīa est indiuisibilis in qua recipiūtur
quia quicquid recipitur in aliquo: re=
cipitur ad modū recipientis. Sed ꝙ
species non recipiant occupatiue satis
patet. Quis. n. est tam hebes vt dicat
species seu ↄceptus humanos locū oc=
cupare: nam vt dicere oportet virum
multum sapientem non posse sapien=
ciorē fieri quia sui ↄceptus totam eiꝯ
animam occuparent. Itaqꝫ noui ↄcep
tus non possēt supaddi. qd̄ dicere ridi
culosū est. Ideo dicebat actor sex prin
cipiorꝝ ꝙ anima nullum locū occupat

Secunda ratio est quia anima li=
bera est: eo ꝙ habet liberꝝ arbitrium
vt patet ꝑ boe. v. de conso. ḡ non subē
influentijs supioribus ⁊ ꝑ ↄn̄s non ē
corruptibilis. Nam si eis subesset: tūc
eciam tam̄ꝙ brutum scd̄m diuersita=
tē influentiarꝝ necessitaretur cuiꝯ op
positum experitur. Ideo seneca in su=
is tragedijs. li. iiij. narrat qualiter oīa
entia naturalia in certis legibus sta=
bilita sunt quas nō possunt relinque
re. homo vero nullas habet leges q̄s
infringere non possit. Concludamus
ḡ cum aristo. i. de aīa ꝙ anima seu in
tellectus est quid diuinū ⁊ immorta=
le. Tercia ratio est quia aīa seu in=
tellectus reflectitur supra se. quia ex=
perimur ꝙ aīa cognoscit se cognosce=
re ꝑ actum reflexum. qd̄ non potest fa
cere aliqua virtus seu potentia orga=
nica vel corpalis ḡ anima est res spi
ritualis ⁊ consequenter incorruptibil'
Ideo dicit aristo. ij. de aīa / ꝙ intelle=
ctus est sepatus ab alijs potentijs sic
ꝑpetuū a corruptibili. Quarta ratio
est quia iusticia est virtutum precla=
rissima. vt dicitur. v. ethicorꝝ. debꝫ igi
tur maxime conuenire primo enti. cū
ḡ expimur in vita p̄senti plures impi
os sublimari / ⁊ iustos calumniari / et
opprimi: ponenda est vita post hanc
vitā in qua iusticia vnicuiqꝫ fiet. ali=
as em̄ dicere oportet vniuersum ꝑ iu=
sticiam non regulari: atqꝫ supremum
iudicem iusticia non illustrari. quod
incredibile apparet. Ex his ḡ rōnibus
cludere possumus aīam esse ꝑpetuā
aliamqꝫ vitā post istam debere spera
ri. Ex quo sequitur ꝙ aīa de potentia
materie nō educitur. sed potius de ni
chilo creatur vt prius notabatur. Ido
dicebat themistus philosophus ꝙ in=
ter omnia mirāda in rebus naturali
bus mirandum est de aīa. hoc em̄ nar
rat ↄmentator auerrois primo de aīa
His rōnibus tamen non obstantibus
plures in speculis vanitatis mundū
vt ꝑadisū elegerunt. qui similes sūt
tygridi. de qua narrat plinius natura
lis ꝙ a venatoribus ꝑ specula frequē
ter decipitur. Unde venatores catulū
suū sibi volentes auferre in via spe
cula ponunt. cūqꝫ venatores catulum
suū deportant ipsa tygris venatores
insequitur. sed in via specula inueni
ens / in eis suam similitudinem ꝑspi=
ciens catulū suum putat se inuenisse
sicqꝫ catulum suum ꝑdit ⁊ deportari
ꝑmittit. Similiter faciunt mūdi ama
tores quia leticiam vanā cum habu
erunt paradisū inuenisse credunt. ⁊
ita catulum scꝫ animam eis collatam
damnari ꝑmitunt. vnd̄ venatores scꝫ
demones humanam fragilitatem cog
noscentes eorꝝqꝫ oculis specula mun=
dane ⁊ humane vanitatis preponunt
vt in eis delectari atqꝫ quietari stude
ant. celsamqꝫ felicitatem acquirere p̄
termittant.

Ca. vij. de caritate ⁊ bona amicitia.

Amicitia omnis boni exordiū
est. si bona fuerit. tūc bona ve
ro est: si inter bonos extiterit.
alias em̄ amicitia nūcupari non vide
tur. qm̄ amicitia preciosissimum genꝯ
est diuitiarum. Inimicorꝝ autem fedꝯ
non preciosum. sed vile est. ergo amici
fieri studeamꝯ. amicitiaqꝫ in cristo sit.
Tunc enim ꝓsperabimur in spū / mu=
tuis monitōnibus / ⁊ oracionibus / et
in corpe mutuis subsidijs atqꝫ adiuto
rijs. tunc eadem erit voluntas. idem
desiderium. quid. n. melius aut opta=
bilius his: quobrem seneca epl'a. iij. di
cit. ꝙ vbi ē idem velle ⁊ ide nolle / ibi
dulcissimum ⁊ honestissimum mane=
re est. q̄niam concursus sensuū ⁊ vni=
tas voluntatum tanq̄ꝙ riuuli amicitie
scaturisant. Unde ambro. iij. de offic.
custos (inquit) pietatis est amicitia. q̄
facit vt supior inferiori se exhibeat eq̄
lem: ⁊ inferior superiori. inter. n. dispa
res nō potest esse amicitia. Plurimū
tn̄ amicitia fallax est ⁊ in momento d̄
ficit. Et ideo ecclesiastici. xij. dicitur / ꝙ
non cognoscitur amicus in bonis / nec
inimicus in malis. sed lex amicitie h̄
est vt non plus vel minus velit diligi
q̄ꝙ diligat. vt inquit tullius li. primo.
Nempe beatus augustinus li. iiij. cō=
fessionū verꝝ amicum se habuisse nar
rat. vnde ipse mortuo plangebat eum
dicens. ꝙ ꝑdiderat dimidiū vite. Et
ibidem concludit ꝙ non est vera ami
citia nisi fuerit conglutinata caritate.
Huius. n. amicitie christus exemplū
dedit luce. xxij. dicens. nō dico vos ser
uos sed amicos. Seneca epl'a. cij. quē
dam plangentem filium redarguit.
dicens. quid (inquit) faceres si amicū

ꝓderes: ex quo puuluꝫ incerte spei sic
plangis / quasi diceret ꝙ filio preferē-
dus est amicus / si verus fuerit. Sicut
tamē dicit tullius li. p̄mo de officijs:
In amicitia nulla pestis maioꝛ est / ꝙ̄
adulatio ⁊ vitiosa simulatio que veꝝ
iudiciū tollit ⁊ amicitiā adulterat. vn̄
augu. x. confes. dicit ꝙ amici adulan=
tes amicitiā ꝑuertunt. ⁊ inimici liti=
gantes plurimū corrigunt. Nec tamē
amici sunt / q̄ꝝ bona diuidunt. q̄niam
sicut dicitur nono ethimologiarum ⁊
commentatoꝛ ibidē. amicus est anima
vna ⁊ omnia cōmunia. Nec est amicꝰ
nisi amico coꝛ suum prebeat. vt ponit
tulliꝰ vbi supra. Et augustinꝰ. iij. cōfes-
sionū. dicit ꝙ amicitia dulcis ē ꝓpter
bonitatem animoꝝ. ⁊ qui amicus est
amico omnia cōmunicet. Prima tn̄
lex amicitie est. ut ab amicis honesta
petamus inquit tullius vbi supra. vn̄
valerius libro iiij. ca. vi. de pluribus
narrat quoꝝ vnus ꝓ alio hostibꝰ se ob-
tulit. item narrat de duobus qui dice=
bantur damon. ⁊ pithas qualiter cuꝫ
dyonisius tyrannus voluit vnum oc=
cidere: aliꝰ exposuit se morti. quod cū
vidisset tyrannus admiratus suppli=
ciū remisit. Nam ⁊ augustinus. iiij. cō
fes. de amico loquens dicebat / nescio
inq̄ an vellem ꝓ illo mori. Similiter
eñ legitur de horeste ⁊ pilade: ꝙ ma
gis eligebāt simul mori ꝙ̄ non simul
viuere. Etem̄ si attendamus: homo ex
natura amicari debet. q̄niā dicit se.
li. iiij. de benefi. hominem non faciunt
vngues / neqꝫ dentes terribiles. sed nu
dus natus est: vt nulli videatur inimi
cus. et ibidem concludit. ꝙ societas de
dit homini dn̄ium aīaliū ⁊ impiuꝫ gē
tiū. His itaqꝫ sermonibꝰ patet ꝙ̄ vtilꝭ
sit societas atqꝫ amicitia quā plurimi
veteres habuerunt. Unde fertur de
duobus mercatoribus qui ita se dile
xerunt vt vnus eoꝝ qui egiptius erat
vxorem propriam pulcherrimam alte

ri amico relinqueret: eo ꝙ ipsius amo
re languebat. quam tam̄ vxorem ipse
egiptius nūꝙ̄ cognouerat. in ꝓcessu ve
ro temporis contigit egiptiū ꝓpter ho
micidium morti condemnari quod sci
ens amicus qui bn̄ficiū susceperat. ve
nit dicens se homicidium fecisse ⁊ lo=
co illiꝰ se morituꝝ obtulit. malebat. n
ꝓ amico mori: ꝙ̄ amicum mori irremu
neratū. ideo sapiens dicebat. si inuene
ris amicuꝫ fidelē: sit tibi sicut aīa tua.
Sed reꝓbandi sunt hi q̄ amicos que=
runt ut ab eis illicita obtineant. Veꝝ
tn̄ (teste tul) lex amicitie est vt non ro
gemꝰ turpia: nec faciamus rogati. sūt
etiam redarguendi qui omnes putāt
amicos. Ideo sapiens. multi (inquit)
sint tibi pacifici. ut vnus sit consilia=
rius ex mille scꝫ amicus tuus / de quo
attendas ꝙ bonus sit. nam maximuꝫ
genus infortunij scias tibi contigisse:
si de ꝑuerso amicū facias: aut si ami=
cum te habere putes: cum non habeas.
Sed numquid exꝑimur malos freq̄n
tius ceteris amicari. feruentioriqꝫ fe=
dere sibi inuicem adherent: ꝙ̄ plurimi.
q̄rum fama virtuosa ꝓmulgatur. ve=
rumtn̄ teste tul. iij. de offi. in malis fa
ctio est. in bonis vero amicitia. Unde
aristo. viij. ethicorum describens tres
species amicitie ostendit ipsas consi=
stere in triplici genere boni. Omnis ḡ
amicitia in bonis est. vnde augustinꝰ
iiij. ꝯfes. statim post p̄ncipiū dicit / ꝙ n̄
est amicitia nisi inter habentes carita
tem. Qui em̄ ex caritate se amant: d̄
numero eoꝝ sunt. de quibus hier. ix.
dicitur. omnis amicus fraudulenter
incedit. tales non caritate sed vtilita
te sepius federantur. Iuxta illud oui
dij de ponto. vulgꝰ amicitias vtilita=
te ꝓbat. Quamobrem talis amicitia
minime durat aut saltem necessitatis
tempore vt cōmuniter non ꝑseuerat.
veꝝ naturalis amicitia bene ꝑdurat.
nam declarat aristo. viij. ethi. fratres

se mutuo diligere debere. quia eandē
naturam cōmunicant. ⁊ signanter illi
qui in cristo fratres sunt atqꝫ legē cri
stianaꝫ professi sunt. illi potissime di
ligere debent. q̄niam frater qui iuuatꝛ
a fratre quasi firma ciuitas. vt inquit
scriptura. Narrat enim valeriꝰ libro
v. ca. v. ꝙ cum quidā miles in castris
pompei alium quendā militem inter
fecit. ipsumqꝫ iacentē spoliaret: statim
vt suum fratrem germanum esse cog=
nouit: deos de tanta impietate victo=
rie criminari cepit. vnde preciosa ve=
ste fratrem suum operuit mortuum.
⁊ protinus eodē gladio suo quo illum
interfecerat pectus suum penetrauit
⁊ sup corpus fatris sui se prostrando
flāmis seipsum cremanduꝫ exhibuit.
Idem etiam narrat augu. li. ij. de ci.
dei ca. xxvi. insuꝑ valeriꝰ vbi supra.
narrat de fabio qui triumphum victo=
rie sibi oblatum respuit. quia frater
suus in illo prelio ceciderat. Si ergo
cristiani ex lege ⁊ natura fratres sint:
pro seipsis merito certare debent. nul
laqꝫ discensio inter fratres debet oriri.
Nam libro vij. ecclesiastice historie. c
xxix. narratur de duobus ꝙ ipsi stag=
num vnum cōmune habebant. sed cō=
cordes esse non poterant. vnde bella
mortalia ꝙ̄ plurima cōmiserunt. Ad
quos diuina prouidente gracia grego
rius cesariensis ꝑuenit ⁊ videns fra
trem furiam ꝓ modici stagni diuisio=
ne sic dicebat. Nolite o filij rōnales
aīas vestras ꝓ mutis animantibꝰ scꝫ
ꝓ piscibus violare. ne queso fraternā
pacem cupiditas dissoluat. Et subditꝛ
ibidem / ꝙ ꝓ orōne fusa / aque illius
stagni euanuerunt. ⁊ vbi erat stagnū
vsqꝫ in hodiernum diem campus ha=
betur. sic etiaꝫ ipse postulabat ne fra
terna pax dilueretur. insuper narrat
pompeius libro. ij. ꝙ xerxes se debere
regem esse affirmabat. sed cuꝫ frater
suꝰ obsisteret. ipsi pariter causam ari

ferno paterno suo cōmiserunt. qui cog
nita causa xerxen p̄posuit. cuius fra=
ter contentus extitit. itaqꝫ omne litigi
um sopitum fuit. muneraqꝫ sibi inui=
cem dederunt. Merito igitur increpā
di sunt cristiani qui ꝓ similibus tota
die pugnant / nec fratrem liberare sꝫ
potiꝰ inuadere petunt.

Capitulum octauum de vera amicitia et
de eius vtilitate atqꝫ fidelitate.

Teste tullio de amicitia. Ami=
citia omnibꝰ rebus humanis
p̄ponenda est. nichilqꝫ est na=
ture tam aptum tanꝙ̄ conueniens ad
res ꝓsperas vł aduersas q̄nta sit vis
amicitie. Et subdit. Est autem amici
tia nichil aliud nisi omnium diuina=
rum humanarumqꝫ reꝝ cum beniuolen
cia ⁊ caritate consensio. idem tullius
in rhetorica secunda. Amicitia est vo
luntas erga aliquem bonaꝝ reꝝ illiꝰ
ipsius causa que diligit cum pari vo
luntate. Ex quo apte apparet ꝙ ami=
citia paritatem semꝑ pretendit. Unde
secundus philosophus. quid est amici
tia: equalitas animoꝝ. Quid amicꝰ
desiderabile nomen: homo vix appa=
rens: infelicitatis refugiuꝫ: indesinēs
felicitas. Nempe amicus raro inueni
tur. in penuria ꝓpiciatur ⁊ indesinen
ter amicatur. alias em̄ amicꝰ non est.
Aliqui autem amicos se dicunt cū bo
na dederint quedā. sed amicus nō es
nisi teipsum aīmqꝫ dederis. Un̄ sene.
li. vi. de bn̄fi. nescis q̄ntum sit amici=
tie precium: si non intelligis te ei non
datuꝝ quem diligis. Rem seculis ra
ram: q̄ nō alicubi magis deest. ꝙ̄ vbi
creditur habundare qꝛ sepiꝰ creditur
amicitia magna vbi nulla est. veꝝtn̄
amicitie munus oīm virtutum mune
ra confert. ⁊ que duo sunt ad vnuꝫ re=
degit. mirabiliqꝫ paritate dispes vnit
Unde calcidiꝰ in ꝓhemio sup thimeo

platonis. Tanta (ut opinor) est vis
amicitie: quod parificat res ex se di-
uersas cum alter ex amicis alterutro =
to complaciti operis administrat ef=
fectum. nam amicitia multos dispa=
res coadunat. nec tñ vera est amicitia
eorum qui quosdam stulte diligunt: atq
volendo amicitie donũ exhibere seip=
sos damnificant: et pcutiunt. Quos re
darguẽs catho sic ait. dilige sicut alios
sis tibi carus amicus. Sic bonus esto bo
nis ne te mala damna sequant. Talis
igitur absit amicitia. sz vera et discre
ta nõ ptermittat. qz (teste eodẽ catho=
ne) vtilius regno ẽ meritis acquirere
amicos. Et hecaton stoicus: quicquid
pfeci hoc est q amicus esse cepi. nihil
igitur amicitia vtilius. nihil in rebus
humanis desiderabilius. Unde quin
tilianus causa. viij. non repio in rebus
humanis aliquid prestantius amici=
tia. Et subdit. qd enim foret humano
generi felicius: q si omnes possent es
se amici? Omnia em mala discederẽt.
Unde in puerbijs sapientũ dicit. qd
dulcius q habere amicum cũ quo om
nia audeas. quez sic credas vt te: cui
sic loquaris ut tecuz. multi tales ami
cos habere voluerunt et ipsi tales esse
non possunt Unde tullius li de amici
tia pallegato consimilem ponit sniam
Rursus par amici pdest: nisi amico
rum pstans et fidelis adhesio fuerit.
Unde seneca in thieste quos verus a
mor tenuit tenebit. Unde augustus
cesar amicitiã non facile admisit: sed
pstantissime retinuit. vt refert sueto=
nius li. ij. nam amicus nõ est qui cito
deserit amicũ. nec amicus/ qui de ami
co cito male iudicat. Tullius li. de ami
citia boni viri et sapientis est hec duo
tenere in amicitia. pmum est ne quid
fictuz aut simulatũ sit: nam apte odis=
se magis laudabile ẽ q occultare sen
tenciã. deinde suspitõnis nõ debet eẽ
nec existimare aliquid ab amico esse
violatum. Nempe cum suspicatur iã
amicum habere non arbitratur. Heu
q sunt verbales amici qui tpe neces=
sitatis recedunt qui nullum diligunt
nisi qtum bñficia suscipiunt. Cum
valerius libro quarto. dicat sincere fi
dei amici precipue in aduersis rebus
cognoscunt. In quibus quicquid pre=
statur a constanti beniuolentia pfici=
scitur. Nam gratum bñficium est: qd
mercedis suspitione caret. Absit tamẽ
ut aliquis credat amicorum occasione se
peccare posse. aut obsequendo ea de=
bere agere que prohibẽtur. Nã (teste
tul. li. de amici.) nulla ẽ excusatõ pec=
cati: si amici causa peccaueris. non de
bet g in malis amicus obedire amico.
Unde valerius li. vi. ca. iiij. narrat. q
cum rutilius amico indigna petenti nõ
obediret. tunc amicus dixit: quid mi=
chi est opus amicitia tua/ si quid rogo
non facis? Cui rutilius. imo qd mihi
tua: si pter te aliquid ihoneste factu
rus sum. Ideo catho dicit quod iustũ
est petito/ vel quod videatur honestuz
nam stultum est petere qd potest iure
negare. non g exigit amicitia crimina
p se mutuo comitti. nichilominus teste
claudiano in maiori: mitis delicta fu
ere nexus amicitie. qz scz multi ami=
corum occasione peccauerunt. hoc tamen
absit. quia teste tullio de officijs. ami
cis non tribuere quod recte possis / et
tribuere q non sit equum ptra amici
tie officium est. itaq saluo pscientie iu=
re/ amicus amico succurrere debet ea
postponendo que possessio continet ter
rena. Unde sidonius li. ij. non magis
cordi esse debet aut voluptati ager cũ
reddititibus amplis q amicus aut vi
cinus sibipsi eqlis. Ommis em ami=
citia paritate pretendit. Si ergo par ẽ
amicus tibi/ quõ pponis amico tuas
opes: si te sibi parem plus opibus di
ligas. Hoc eniz si feceris: nec paritas
nec amicitia est. cuz galterus in alex.
li. viij dicat / q inter equales et inter
pares est nodus amoris. Diligamus
g animo equo. amicumq moribus sa=
nũ eligamus. ne vitiorum eminente tur
pitudine/ amicitiã iure deserere opor
teat. Nam qd honestuz est: amare na=
tura postulat. qd aũt obliquũ: diu dili
gere boni molestum est. Unde tullius
li. ij. de officijs. quia (inquit) idipsum
quod honestum decorumq dicimus p se
nobis placet: idcirco illos in quibus
hoc esse arbitramur naturaliter dili=
gere cogimur Et li. de amicitia. nichil
est tam aptum nature/ tanq pueniẽs
sicut amicitia. Sed hanc scio debere
in solis bonis esse. Sed pcor vereant
qui vere amicitie fedus seruare recu
sant. Nam minime attendunt quõ di
ligant: dũmodo eius quẽ diligunt sub
titulo pficiant. nec attendunt si bonus
sed si diues et in obsequijs pdigus. ea
autem que possident: ipsorum ita sũt
vt cõmunicare nõ audeant: nisi cõmu=
nicando sua bona ampliari videant.
amicorum tñ omnia debent fore cõmu=
nia. Teren. in adelphis: vetus verbũ
hoc est/ cõmunia esse amicorum inter se
omnia. Et salusthius in catilina idem
velle et idez nolle ea demũ vera ami
citia est. Itaq etiam si quis a culpa
vacuus in amicitiã prauorum incideret
qtidiano visu atq illecebris faciliter
similis ceteris efficitur. Caueat g qui
amat vt quẽ diligit bonus sit. in ma=
lo em amicitia non est. Unde idem sa
lustius in iugurtino: omnes eadez cu=
pere/ eademq odisse iter bonos ami=
citia: et inter malos fictio ẽ et nõ ami=
citia. Quõ. n. amicitia esset/ exq pecca
tum eos copulat. Nempe vnũ vitium
aliud trahit. Et si auarus fuerit ami
cus: forte supbus erit. si autem supbus
ira supueniet. ecce qlis amicitia. nul=
la em ẽ exq peccato maculatur. Quis
em diuisit ãgelos amicos? supbia. qs
fratres pmos? auaritia. Sic et plures
qui putantur amici similibus ex caus
dissoluuntur. Naz inter amicos debet
fore caritas sine temeritate: pmuni=
tas sine cupiditate. Unde seneca epla
xlviij. cõsortiũ rerum oim inter nos facit
amicitia. Et subdit omnia cum amico
pmunia amicus habebit. Nam pitha
goricorũ opinio fuit amicorum omnia es
se cõmunia: et amicũ esse alterum seipm
vt refert hiero. contra rufinũ. Unde
ouidius. iiij de tristibus. hi duo corpi
bus mentibus vnus erant. Et loquit
de amicis. Et arator libro. ij. repellit
in diuersa trahens / cum spũs efficit
que vanitas ex pcordia venit. Concor
dia vero in bonis est. Unde prosp li.
epigram. moribus iniusti pulchra est
pcordia pacis. O igitur posco inquira
mus q pacto queat vera amicitia ven
dicari. Audiamus ouidium li. iij. de
arte ita dicentem. vt ameris amabil
esto. dulcibus est verbis alliciendus a
mor. Unde matheus li. de thobia. est=
hrauio dignus amoris amor. Et heca
ton stoicus/ si vis amari ama. Ex qui
bus apparet q nullo laqueo amor tã
cito capitur sicut amore qui dulcedine
obsequiorum pseruat. Unde catho. Uin
cere cũ possis: interdum cede sodali.
obsequio qniam dulces retinent ami
ci. Ira odiũ generat pcordia nutrit a
morem. sunt quidam qui ferre decet
pacienter amicum. itaq mutuis paci
entijs amicabilis conuictus seruatur
verbisq beniuolis exortatõnibus et iu=
stis increpatõnibus inter sapientes a
mor solidatur. Unde tul. li. i. de of. vita
victus/ consilia/ sermones exhortatio=
nes interdum/ et obiurgatõnes maxi=
me in amicitijs vigent. illaq est iocũ=
dissima amicitia quã similitudo con=
iugauit. nec mireris si libeat redargu
ere te amicum. quia redargutõ amo=
re plata sapienti placet. Ceterum susci=
temur cur inter homines amicitie nõ
parent. Aut enim homines sunt qua

les non fuerunt· aut veteres sicut nec
presentes se mutuo dilexerunt qđ ab
sit· Quod igitur dicendum libeat nõ
non occurrit: nisi ꝙ imparitas volun
tatuȝ ⁊ distinctio desideriorꝝ amicitie
detrahit· Nam (teste oratio in suis
epistolis) oderunt hylarem tristes/ tri
stemq͡ȝ iocosi· Sedatumq͡ȝ celares: agi
lem gnauũq͡ȝ remissi· Potores bibuli
media de nocte valerni· Oderunt por
recta negantẽ pocula· Itaq͡ȝ gulosi ab
cenos ñ amãt· nec lubrici castos· ꝙob=
rem appetituum varietate ꝯfunditur
amor· impijs ꝗ non est fedus amoris
exhibendum· eo ꝙ ꝯtrariuȝ amori im
pedimẽtum habent· Vñ plautꝰ in au
lularia· ꝯuentus bachorꝝ ⁊ ioca friuo
la: non quero vt amorem pariant: vti
nam nichil odiosum darent· Talibus
igitur ineptis desiderijs vere delecta
tioni ꝯdicitur sepe· Rursus animad=
uerti frequenter q̃sdam fore amicos
nõ hoĩm sed munerꝝ· Hi sunt sodales
non amicitie: sed fortune· de quorum
amicitia ĩquit seneca eplã nona· Qui
vtilitatis causa assumptus est: tam
diu placebit ꝙdiu vtilis fuerit· nam
circa diuites amicorꝝ turba circumse=
det · sed circa euersos solitudo est · q͡ꝛ
tales fugiunt amici vbi ꝓbantur· vñ
varro in senten· suis· si vis amicuȝ ex
periri: calamitosus fias· Et q̃ntilianꝰ
causa· xv· nescis (inquit) an diligat· cu
ius experimenta nõ habet nisi felicitas
Plures eñ in felicitate diligunt · sed
adueniẽte infortunio disparent· q͡ꝛ de
est fortuna gracia cuiꝰ amabant· Bo
etius· iij· de ꝯso· quẽcunq͡ȝ felicitas a
micum fecit infelicitas faciet esse ini
micum· nulla pestis efficacior ad no=
cendum ꝙ familiaris inimicus· Naȝ
causa deficiente amoris nimirꝝ si de=
ficit zelus antiquꝰ· nam tarq̃nꝰ exilio
datus tunc ꝑmo cognouit quos fidos
habuit amicos· in ꝓsperitate eniȝ nõ
cognouerat· vt narrat tul· li· de amici=
tia· De talibus ait ouidiꝰ libro de põ
to· vulgus amicitias vtilitate probat·
Reuera tñ (ꝑut dicit ipse ouidiꝰ) tur=
pe sequi casuȝ ⁊ fortune credere amicũ
Et nisi sit felix esse negare suum· Vñ
ip̃e ouidius in exilio positus libro de
tristibus suis amicis dicebat· Vix duo
tres ve mihi de tot superstis amici· ce=
tera fortune non mea turba fuit· illud
amicitie sanctum ⁊ venerabile nomẽ
Re tibi ꝓ vili sub pedibus iacet· do=
nec eris felix: multos numerabis ami
cos· Tp̃a si fuerint nubila: solus eris·
Et petronius· Cũ fortuna manet vul
tum seruatis amici· Cum cecidit tur
pi verticis ora fuga· O qualis amici=
tia· Reuera ficta est· nulliusq͡ȝ precij·
nullaq͡ȝ sollicitudine querẽda est· Nã
(teste cathone) vna dies qualis fue=
rit monstrabit amicus· Prochdolor
tñ ut dicit matheus in libro de thobia
Fluctuat ad sensum venalis amicus
egenum· nec verus refouet/ nec fabri
catus amor· Marcialis cocus· hic quẽ
mensa tibi/ quem cena ꝑauit amicuȝ
Aprꝝ amat ⁊ pullos ⁊ sumẽ ⁊ ostrea:
non te· Tam bñ si tener est nr̃ amicus
erit· Tales· n· amici sunt empticij ser
monibusq͡ȝ tm̃modo ꝯiungunt· mente
vero vel factis minime adherent· vñ
tibul· li· ij· Ne vos decipiant pẽdẽtia
brachia collo: ne capiat blanda sordi=
da lingua prece· quia scȝ a talibus ca
uenduȝ est· Vñ seduliꝰ in carmine pa
scali li· v· traditor immitis/ ferus pro
ditor impie latro· Quid sanum simu=
las ⁊ amicum fraude salutas: heu q̃
les/ ꝙ ficti amici· nam presentibus fa
uent/ ⁊ post tergum insidiant· Oraciꝰ
li· sermo· absentẽ qui rodit amicuȝ: q̃
non defendit alio culpante sodales:
fingere qui non visa potest: ꝯmissa ta
cere qui nequit· hic niger est: hũc tu ro
mane caueto· Nam cauendi sunt qui
nec secretum tenere sciunt· nec assiste
re laudibus nisi ꝑsentibus eis· Consi
lium itaq͡ȝ discedat amicitia· q̃rum
finis interitus est· Vñ tul· li· de ami·
ꝑcipiendum est bonis: vt si in prauorꝝ
amicitias ignoranter ceciderint: ne ex
istiment ita se alligatos· ut ab amicis
in rempub· peccantibus non discedãt·
q͡ꝛ nulla tenẽda est amicitia/ q̃ recto ñ
cõiungitur fini· Omniũ autẽ finis deꝰ
est: gratia cuius cetera debent amari·

Ca· nonum de correctione caritatiua·

Non est amicus: qui peccanteȝ
amicum non corrigit· Amici=
tia eñ in cristo esse debet· sed
non est in cristo: si peccata libenter ꝑ
mittit· Vñ catho· Cũq͡ȝ mones aliquẽ
nec se velit ipse moneri· Si tibi sit ca
rus· noli desistere ceptis· Quod nosti
factum non recte/ noli tacere· ne vide
are malos mutari velle tacendo· vul=
nera dũ sanas: dolor est medicina do=
loris· q͡ꝛ (teste oratio in eplis) ⁊ negle
cta solent incẽdia sumere vires· quia
scȝ peccata non correcta de facili cre=
scunt· ideo tullius li· de amici· monen
di (inquit) sunt sepe amici ⁊ obiurgã=
di: sic tñ vt monicio acerbitate ⁊ ob=
iurgatio ꝯtumelia careat· ⁊ tunc beni
uoli fiunt· Verꝝtñ mos est hodie pluri
um corrigi nolle· ipsis· n· veritas est o
dium Iuxta illud teren· in andria· ob
sequium amicos/ veritas odiuȝ parit
maxima autẽ in ea ẽ culpa: qui frau=
dem q̃rit: ⁊ qui scȝ veritatem spernit·
Salustius in iugurtino · odium que=
rere extreme dementie est· Illi vero
odium q̃runt/ qui veritate audita cor=
rectionis caritatiue sub ꝑtextu impa=
cienter audiunt· nec reputant amoreȝ
nisi eorꝝ faueat etiam illicite volupta
ti· Verum tamen qui fidelis amicus
est: a correctione caritatiua non desi=
stat· Iuxta illud senece· ij· de clemen=
tia: malo (inquit) verbis offendere ve=
ris/ ꝙ adulando placere· verꝝtñ corre=
ctio caritatiua frequenter ab amicis
ꝑtermittitur· atq͡ȝ curã de alijs mini=
nime habent· Dicunt· n· in cordibus
suis: q̃d michi/ q̃d alij agant: Iuxta il
lud terencij· vt quid aliena cures: que
ad te non ꝑtinent· alij vero corrigere
ꝑtermittunt: ꝙ ipsorꝝ amici suscipere
correctionem recusant· sed minime re
cusare debent· omni· n· tp̃e correctio be
niuola bona est· Tunc· n· beniuola di
citur: qñ asꝑitati aliqua dulcedo mi=
scetur· Vnde in puer· sapientuȝ dicit
obiurgatõni sꝑ aliq̃d admisceas blan
di cei· zelumq͡ȝ dei commemores· ⁊ in
te peccantibus miserearis· Sed pluri
morum aures clause sunt· ⁊ veritateȝ
ab amicis audire nequeunt· Vtinam
attenderent illud senece eplã· xxv· ad
lucillum· mutua (inquit) emendanda
sunt vitia· nec amo illum: si ꝓficere ñ
curo· malo· n· michi successuȝ et cetera
ꝙ fidem deesse· Ideo tullius in oraci
one ꝓ celio· admoneo· n· te vt a reruȝ
turpitudine caueas· ⁊ ne in alterꝝ di=
cas: que cum dixeris· dixisse erubescas·
Sed quis audebit amicum aut aliuȝ
redarguere: nam mundi tanta super
bia est: vt nullus redargui velit· non
solum ꝑuatum aut ꝑsonaliter· q̃nim=
mo ea que publice dicuntur in ob pro
briũ delictorꝝ plures male accipiunt:
⁊ ꝓ seipsis dici paralogisant· Contra
quos plautus in aulularia· nemo (in=
quit) sibimet arbitret dici qđ nos di=
cimus populo· neq͡ȝ sibimet causam cõ
stituet cõmunem ex ioco· Aduertant
autem alios· qui corrigere petunt: ne
corrigendo ea tãgant/ quẽ nouerũt cor
rigi non posse· obstinatis autem ꝑdica
re non ꝓdest· Fortassis· n· eorꝝ pecca=
ta crescunt eo pacto· quo cõmemorant
⁊ peccandi voluntas ex reprehensio=
ne frequenter illis accrescit· Iuxta il
lud ouidij li· de põto· Vulneris id ge=
nus est: quod cum sanabile non sit: nõ
contractari tutius esse puto· Curando

fieri quedam maioꝛa videmus vul=
nera·q̄ melius non tetigiſſe fuit·Vnď
idem li·ij·de triſtibus·eripit interduꝫ
modo dat medicina doloꝛē· Itaqꝫ coꝛ=
rectio non omni tempoꝛe ꝓdeſt· ſed ꝑ
ſona ⁊ menſura conſideranda eſt·vbi
tn̄ quis amicum ſentit coꝛrigere nō de
ſiſtat eciam ſi moleſte capiat qď ei di
citur· Durus enim animus aſſiduis
coꝛrectionibus ad lachrimā qn̄qꝫ in=
ducitur·Ipſius qꝫ furia coꝛrectionis a
cerbitate moderanda eſt·Iuxta illud
ouidij·i·de reme·Dum furoꝛ in curſu
eſt/currenti cede furoꝛi·difficiles adi
tus impetus omnis habet·Et ſubdit·
impatiens animus/nec adhuc tracta
bilis arte/reſpuit/atqꝫ odio verba mo
nētis habet·Et ideo ſequitur· Aggre
diar melius tunc cum ſua vulnera tā
gi iam ſinet·⁊ veris vocibus aptꝰ erit·
Cum dederit lachꝛimas/animūqꝫ im
pleuerit egrū·ille doloꝛ verbis ⁊ mo
derandus erit·Tꝑibus medicina va=
let·data tempoꝛe ꝓſunt· Et data non
apto tꝑe vina nocent·Itaqꝫ alium coꝛ
rigere volens (p̄ſertim amicum) tꝑis
oppoꝛtunitatem querat·⁊ mediocrem
acerbitatem obſeruet· ne ſuꝑbie ſig=
naculum/aut rancoꝛis maneriem con=
tinere videatur·ſed potius caritatiua
⁊ amicabilis perpendatur·

Capitulum decimum de pietate·

Pietatem humanā ſuadet na
tura· omnes·n·hoīes vniꝰ na
ture ſumus· Quoꝛcirca penes om
nes pietatis oꝑa ſunt exhibenda·Se
neca in thieſte· nulla vis maioꝛ pie=
tate vera eſt· q̄ſcunqꝫ·n· verus amoꝛ
tenuit·hos pietas tenebit·quaſi dicat
ꝙ hi alios non amant· niſi pietatis of
ficio eos confoueant·Attendamus·n·
q̄niam qui pius eſt/ alijs pietatem ꝑ
ſeipſo impetrat·Valerius li·v·ca·iiij·
⁊·v·humanitatis dulcedo ⁊ infrena=
ta barbaroꝝ ingenia penetrat/⁊ ho=
ſtium oculos mollit·⁊ inter diſtrictos
mucrones placidum iter repit· nulla
(inquit)acerbitate foꝛtune/nullis ſoꝛ=
dibꝰ p̄ciuꝫ care pietatis euileſcit· Vn̄
ibidē narrat ď muliere quadam inge
nui ſanguinis q̄ apud tribunal capi=
tali crimine dānata triumuiro in car
cere necāda tradita fuit·ſed carceris
cuſtos miſericoꝛdia motus non eam ꝓ
tinus ſtrangulauit· p̄ſateqꝫ mulieris
filiā ipſam adire ꝑmiſit/ſic tn̄ vt nul
lus cibus ei exhiberetur·Exiſtimans
futuꝝ vt inedia ꝯſumeretur·Tranſa=
ctis ḡ pluribus diebus mirabatur car
ceris cuſtos cur mulier non moꝛeret
ſed curioſius obſeruata filia animad
uertit ꝙ filia ſuo vbere exerto famem
matris lactis ſui ſubſidio leniebat· q̄
pietas iudicibus innotuit· ⁊ prefate
mulieri veniam impetrauit·Similis
qꝫ hyſtoꝛia de quadam alia filia ibiď
narratur que patrem ſuū cymona con
ſimili foꝛtuna affectuꝫ/pariqꝫ cuſtodie
traditū atqꝫ ſeuiſſimū ꝑiter guberna=
uit·veniamqꝫ ei ſua pietas confoꝛmi=
ter impetrauit·Nil ḡ magis ꝓpicium
vt delictoꝝ obtineatur venia·q̄ pieta
tis exercere oꝑa put caritas petit·
Rurſus idem valeriꝰ ibidem refert·
ꝙ cum rex darius ꝯtra ſchytas impe=
tum faceret·interrogauit eos ꝑ lega=
tos quem finem fugiendi aut qď ini=
tiū pugnandi facturi eſſent·rn̄derunt
nec vꝛbes villas nec agros cultos hr̄e·
ꝑ quibus dimicarent·ſed cum ad pa=
rentū ſuoꝝ monumēta veniſſent ſcitu
rum quēadmodū ſcythe pꝛeliari ſole=
rent· Quo dicto immanis ⁊ barbara
gens ab omni feritatis diſcrimine ſe
redemit·Prima ḡ ⁊ optima reꝝ na=
tura pietatis magiſtra eſt· que nullo
vocis miniſterio/ nullo vſu lr̄arum in
digens·ꝓprijs viribus caritatem pa=
rentum liberoꝝ pectoꝛibus infundit·
Si eīn q̄s eciam loqui neſciat·nichilo
minus a natura amare pietatem do=
cetur·Vn̄ valeriꝰ vbi ſupꝛa· Quis·n·
paluſtris vagos ⁊ ſiluarum latebꝛis
coꝛꝑa ſua tegentes/in modumqꝫ fera=
rum laniatu pecuduꝫ viuentes ſic da
rio reſpondere docuit· quaſi diceret/
ꝙ natura que docet pietatem inueni=
re/⁊ ſi non verbis·operibus tamen·
Que quidem natura filium creſi loq̄n
di vſu defectum ad pꝛotegendum pa=
tris incolumitatem miniſterio vocis
inſtruxit· Nempe inter omnes pietas
eſſe debet·⁊ ſignanter·ſi ꝯſanguinei=
tas aut parentela habeatur·Vnde ſta
cius thebaidos li·x·plis amoꝛ crudeli
a vincit pectoꝛa·et tullius rethoꝛica p̄
ma·pietas eſt·ꝑ quam ſanguine con=
iunctis/patrieqꝫ beniuolis officiuꝫ/ et
diligens cultus tribuitur·Vnde petro
nius·O maxima reꝝ pietas/hominū
tutiſſima virtus· que pietas in hoſte
ꝓbatur·vt inquit ouidius·iij·de triſti
bus·His ḡ attentis·erubeſcant fide=
les·in q̄bus modica /vel nulla pietas
ē·foꝛtaſſis·n·gentiliū p̄libatā pietatē
n̄ imitāt· qꝛ nō ſolū pietatē negāt his
q̄bus inimicant· ſed eciā q̄bus ſe ami
cari iactant· qď feciſſe veteres tyran=
ni leguntur· Valerius eīn vbi ſupꝛa
ca·p̄mo narrat· ꝙ cum quidam adole
ſcens accenſꝰ eſſet amoꝛe filie piſiſtra
ti/atheniēſium tyranni·in publico ob
uiam ſibi factam oſculatus fuit·p̄fati
ḡ tyrāni ſuadebat vxoꝛ vt capitali ſu=
plicij puniretur·Cui tyrannus/ ſi eos
(inquit)qui nos amant interficimus
quid his faciemus/quibus odio ſumꝰ
Hec eīn vox ex oꝛe tyranni de huma=
nitate manauit·in hunc itaqꝫ modum
filie tulit iniuriam·ac multo laudabi
lius ſuam·Rurſus de eodem tyran=
no refert valerius vbi ſupꝛa / ꝙ cum
traſippus eius amicus inter cenam ſi
ne fine conuitio euꝫ laceraſſet ⁊ inſu=
per concitate temulentie impetu eue=
ctus/os eius ſputo reſperſiſſet· nec tn̄
in vindictam ſui valuit eū accēdere·
Quinimmo ſuos filios violate patris
maieſtati ſubuenire cupientes/retra=
xit· poſteroqꝫ die traſippo ſe humiliā
te in priſtinum fedus amoꝛis eum ſi
bi reconciliauit·Ceterum idem vale=
rius de pirꝛho rege refert/qď cum au=
diuiſſet quoſdam in conuiuio tarenti=
noꝝ turpia de ipſo loquentes ꝑconta=
ri cepit a quodam qui conuiuio inter=
fuerat/an talia de ipſo dixiſſet·qui re
ſpondit·niſi(inquit)vinum nobis de=
feciſſet· iſta que tibi relata ſunt / pꝛe
his que de te locuturi eramus/ luſus
ac iocus fuiſſent·Quo dicto tam vꝛba=
na crapule excuſatio· veritatiſqꝫ ſim=
plex confeſſio/ iram regis conuertit in
riſum·p̄refatiqꝫ regis clementiam ob
tinuit· vt ⁊ tarentini ſobrij gratias ſi
bi agerent ⁊ ebrij bene pꝛecarentur·
Audiamus ḡ pietatem id adeptā fu=
iſſe quod crudelitas obtinere non ſoli
ta eſt· Illi ergo ſe homines non dicāt
qui pietati humanitati debitam non
habent·nec debet putari magnitudo
animi virtus·ſed crudelitas·ſi comes
non fuerit pietas· Vnde tullius li·i·
de officijs·Poꝛro magnitudo animi re
mota pietate ⁊ coniunctione humana
feritas quedam ⁊ inhumanitas eſt·
Et idem li·iij·Sicut quedaꝫ membꝛa
amputantur/ſi languere ⁊ ſpū carere
ceperint/ ne noceant reliquis partibꝰ
coꝛpoꝛis·ſic iſta in figura hominis fe=
ritas ⁊ immanitas belue a communi
tanq̄ humanitate ſegregāda eſt· Nā
pietate conditio humana obſeruatur·
⁊ indignatus homo mitigatur· Nam
teſte oꝛa·in epl̄is·nēo adeo ferꝰ ē vt n̄
miteſcere poſſit· his ḡ ꝯcludat̄ ōmibꝰ
caritatis opus pietateꝫ eſſe· naturāqꝫ
pietatē querere·

Ca·vndecimum de pace ⁊ concoꝛdia·

Caritas filia pax ē·nec mutuo
cari ſunt · qui concoꝛditer non
viuunt·Vnde tullius philip=

pica secunda·nullum armatorꝝ presi=
dium est nisi beniuolentia ⁊ caritate
sit susceptum· Nomen certe pacis est
dulce·⁊ ipsa res salutaris·nec est ali
ud ꝙ̃ tranquilla libertas· illa tamen
non est reputanda pax que vitijs con=
sentit·Vnde seneca libro de moribus·
pacem habeto cum hominibus / cum
vitijs bellum·Et fulgentius libro mi=
tologiarum·ij·sapientes viri maiorez
cum vitijs ꝙ̃ cum inimicis pugnaz ge
runt· Numquid ergo lamentandum
occurrit: si vt plurimum pacem se ha=
bere dicant hi quorꝝ voluntates cōsen=
tanee sunt in malum? Quomodo eñi
pax erit: vbi princeps discordie diabo
lus regnat? Quomodo eciam pax ē te
cum: si tua voluntas tue rationi con=
tradicat: si aliud vis ⁊ aliud te debe=
re velle iudicas? in nullo enim scele=
re pax est· Rursus pacem habeant:
qui rempublicam prospere regere pe=
tunt· Nam (teste salustio in iugurthi=
no) concordia parue res crescūt: discor
die maxime dilabuntur· Et varro in
suis sentencijs· Alit autem concordia
mores/⁊ cohabitantium animos for=
mat· Sapienter igitur rempublicam
nō regunt/ qui non nisi prelia querūt
non sunt eñi querenda prelia: nisi vt
pax melior habeatur·Qui autem bel
lant vt pacem habeant: non discordiā
sed pacem querunt·quia si pacem ha
berent: vtiq; non pugnarent·eorꝝ autē
pugnauia pacis est·Qui vero pugnāt
pacis nō intenta: dissipatores commu=
nitatum sunt·Vnde tullius libro pri=
mo de officijs·quare (inquit) suscipien
da quidem bella sunt ob eam causaz
vt sine iniuria in pace viuatur· Itaq;
bellum suscipiatur vt nichil aliud ni=
si pax haberi videatur· Vnde didim⁹
ad alexandrum· Nos bella non geri=
mus: sed pacem moribus non viribus
confirmamus·sola fortuna est aduer
sus quam sepe pugnamus ⁊ semper
vincim⁹ itaq; non contra pacem sed cō
tra fortunam pugnabāt·sic enim pūg
nantium scȝ contra pacem praua intē
tio est· Vnde merito a veteribus mos
vsq; ad presentia tempora habetur·
vt nullis pugnare liceat: nisi tractat⁹
pacis precedat· Vñ tempus ante pūg
nam prefigitur: in quo pars vna alte
ram alloquitur·si autem pax inde ha
beri non possit· prelium consequitur·
Si qui autem ad huiusmodi tractatū
se flectere noluerint arbitrando se om
nia obtinere posse: nimirꝝ si casus con
tingat illis· Vnde iulius celsus in li·
ꝺ bello gallico ipsius cesaris libro ter
cio·Inter duos (inquit) bellantes hoc
vnum tempus agendi de pace est: dū
sibi vterq; confidit·ꝙ si alteri paulu=
luȝ fortuna tribuerit: vix vtetur condi
cionibus pacis qui superior videtur·
nec equa parte contentus erit: qui oīa
credit se habituruȝ· Sed proculdubio
qui pacem abnegat: iure meretur rui=
nam· ille tñ pacem non abnegat: qui
suo renunciare iure recusat· Aliqñ
tamen vtiq; melius est iuris partem
relinquere ꝙ̃ sui occasione animas p=
dere·quia pace nil melius est· Vnde
prosper in epigram·morib⁹ in sanctis
pulchra est concordia pacis·Sperun=
tur mundi prelia pace dei· Et lucan⁹
libro primo·heu qui bella gerunt·Et
subdit·Impia ⁊ eternaz ruperunt se=
cula pacem·Et idem lucanus libro se
cundo·nimia rerꝝ discordia pacez tur=
bat·⁊ libro decimo· Nulla fides pie=
tasq; viris qui castra sequuntᷓ·Vena=
lesq; manus ibi: fas vbi maxima mer
ces·q; scȝ plures armigeri omne illiꝺ
reputāt eis licitum qꝺ ē lucribunduȝ
Absit igiᷓ discordia q̄cunq; a nobis·
quia (teste cathone) ira odiuȝ generat
concordia nutrit amorem· Et
prudentius· Pax plenum virtutis
opus/ pax summa laborum· pax belli
exacti precium q; periculi·nil placituȝ
est sine pace deo·nec munus ad araȝ·
Et subdit· Omnia ꝑpetitur patiens /
atq; omnia credit·Nunq̄m lesa dolet:
cuncta offensacula donat· Ex quibus
apparet/ ꝙ vir patiens est pacificus·
Viri autem pacifici munera deo pla=
cent: litigatorꝝ nunquam

Ca·xij·de vero ⁊ ficto amore·

Ilectio ficta vel decipere que=
rit·vel saltem obsequi non in=
tendit· quicunq; tamen fuerit
fictus amor/proditōne suspectus est·
Absit ergo talis/sed verus amor assi
stat·quia singula verus amor iungit·
offensas mutuas cauet· obsequia quo
q; impendere facit· Virgilius in buc=
colicis·Omnia vincit amor/⁊ nos ce=
damus amori·Et virgilius de amore
loquens ait·quis non mortalia pecto=
ra cogis improbe amor· Ouidius in
epistolis· Res est solliciti plena timo
ris amor·Credula res amor ē· aurib⁹
interdum voces captamus· Nempe q̄
amat, sollicite placet·⁊ nocere timet /
ꝓtegere querit· Vnde ouidi·li·sine ti=
tulo· Felix qui quod amat/defendere
fortiter audet·Quid non amor impro=
bus audet·vt ponit idem ouidius li·
de fastis·Pauci verꝝ tamē bene ama
re sciunt·Raroq; verus reperiᷓ amor
qm̄ amare ⁊ sapere vix a deo concedi
tur·vt ex ꝓuerbijs sapientum colligiᷓ·
Plures etem̄ iꝺ amant quia precium
ex amore sperant· tales autez non ho
minez sed eius munus diligunt· quia
vt ponit ouidius li·p̄allegato de fastis
non querit precium: vitam qui debet
amare·Et prosper in epigram· Anci=
pitis vite qui vis supare labores·di=
lige quod semper verus amor habet·
quia scȝ homo debet contentari de eo
quod amicus habet·nec debet preter=
mitti amor: si numerꝝ copia desit· Vñ
(teste sidonio in suis ep̄lis li·v·) ꝑfe=
cta dilectio non taȝ debet recolere qꝺ
officiorꝝ soluerit: q̄m meminisse qꝺ de
beat·quia scilicȝ perfecta dilectio be=
neficiorꝝ quantitatem non cernit: sed
voluntate cōtentatur·Nam (teste ma
theo in thobia) gracia dum nubit na=
ture tunc fructus amoris plenior est·
Nullus eñi amor melior/ q̄m ille·cui⁹
radix nō est cupiditas: sed gratia·que
vtinam in cristo terminetur· Vnde se
dulius· Fortia vincla dedit peccati
seua potestas·Dulcis amor cristi for=
tia vincla dedit· Sed proculdubio ꝙ̃
quam teste phō/ omnia bonū appetūt
plurimorꝝ tñ inest non cristo/ sed vitijs
amor·Nā in quibus nutriti sunt: hec
diligunt omnes·Si habeant ergo ma
li quod diligunt: abutūᷓ amato·si au
tem careant: tunc vitiorꝝ flamma grā
diori estuat amore·Vnde ⁊ qui paupe
res q̄nq; sunt/ absentia bona auidius
cupiunt·⁊ qui venereis actibus impo
sterum coinq̄nari expectant: feruenti=
ori amori licet prauo anhelant· Oui=
dij·iij·ꝺ arte· mora semꝑ amantes in
citat·Et li·iiij·metha· tempore crescit
amor·quo magis tegitur: tanto magis
estuat ignis·⁊·Et idem li·vi· nec ca=
piunt inclusas pectore flammas· Iste
est mundanorꝝ amor: qui non claresce
re sed pallere facit· iuxta illud ouidij
p̄mo de arte·Palleat omnis amans·
hic est color aptus amanti·O vtinam
a cordibus iste recedat amor·non solū
allicit/sed inficit· p̄mo placet: tandem
displicet·magno labore vendicatur·⁊
cum gaudio exiguo possidetur·talis·n
est oīm terrenorꝝ amor·Discat ḡ fideᷓ
bona spūalia vere adamare· In qui=
bus dū sperantᷓ ⁊ nō habentᷓ est pleni
tudo desideriorꝝ· ⁊ cū possidentur: est
amplitudo gaudiorꝝ·Rursus discant
homines mutuo se amare in cristo·
Alius enim amor cito deperit· Expe
rimur enim tot in seculo se predicare
amicos: inter quos sola fictio est·quia

eoꝝ amor non in christo sed vanitate
est. Amor autem vanus semper est fictus
⁊ amor vanitatis mox decidere solet.
Hoc enim amore liberi plures suos
diligunt parentes. quoꝝ mortem fictis
lacrimis plangunt. sed vitam eoꝝ nõ
diuturniorem cupiunt. de quibus se=
neca epistola. lxiij. Quis autem ferat
hos/qui negligentissime cum amicos
habeant miserrime lugent: nec amãt
quempiam nisi perdiderint: ideo tũc
effusius merent: quia verentur ne du
bium sit an amauerint. De ipsoꝝ la=
crimis inquit tullius. nichil lacrima
citius arescit. Et iuuenalis libro q̃n=
to satyra prima. Et maiore domus ge
mitu/maiore tumultu plãguntur nu=
mi q̃ꝫ funera. nemo dolorem fingit. in
hoc casu vestem diducere summam cõ=
tẽtus: vexare oculos humo coacto. plo=
ratur lacrimis amissa pecunia veris
itaqꝫ tales amici non diligunt: sed di
ligere fingunt. nec lugent pro amico/
sed pro damno flere videntur/ ⁊ dolo
re/ sed hoc faciunt voluntario more.
Unde ouidius secundo de reme. vt fle=
rent oculos erudire suos. Et galterus
alexandreidos. vi. Leue tibi lacrime
veniunt/leuiusqꝫ recedunt. et subdit.
Impendunt lacrimas miseris accenti
bus illis. quia scꝫ tales seipsos accent
⁊ cogunt vt fleant. vtinam tales se ip=
sos primo flerent. eo q fingunt quod
minime habent. Oratius in poetria
si me vis flere: dolendum est primũ ipi
tibi. Tristia mestum vultum verba do
cent. Nam huiusmodi ploratores stul=
tis feminabus comparantur. Unde
catho. femina dum plorat: hominem
supare laborat. audiuimus ẽ reprhan
dum amorem: quoꝝ fletus pro amicis
ficti sunt/⁊ apparentes. sed eoꝝ etiam
reprhandus est amor: quoꝝ ficta sunt
gaudia. De quibus Tibullus. Heu
q̃ꝫ difficile est imitari gaudia falsa.
. Difficile est tristi fingere mente iocum.

. Non bene mendaci risus componitur
ore. Nõ bene sollicitis ebria verba so=
nant Unde sidonius in epistolis libro
quinto. quasi (inquit) quidam barba=
rismus est morum/sermo iocundus ⁊
animus afflictus. et tullius primo de of
ficiis. Turpe est valdeqꝫ vitiosum: in
re seuera/conuiuio digna verba/ aut
delicatum aliquem inferre sermonem.
. que omnia faciũt ficti amici. in quib⁹
nulla veritas est. Valerius narrat de
rutilio qui nolebat facere q eum ami
cus suus factuꝝ rogabat. quia nõ erat
iustum. quapropter amicus hoc vidẽs
rutilio dixit: quid mihi ẽ opus est tua
amicitia: q̃nquidem id non facis qđ te
peto. cui rutilius. Sed quid queso mi
chi valet amicitia tua si propter te ali=
quid inhoneste facturus sum. Unde
narrat alfunsius qualiter vnus phũs
de arabia petijt a filio suo quot ami=
cos haberet. cui filius respondit mul=
tos se habere. ⁊ tunc pater. miror (in=
quit) quia iam senex sum/⁊ in tota vi
ta mea non potui michi acquirere ni=
si vnum solum. petens a filio an ipse
nõ magnum reputaret multos habere
⁊ dicens ei q bonum est amicos ha=
bere probatos: sed ãte est probare q̃ꝫ ama
re. ⁊ ad probandum amicos precepit fi
lio suo porcum occidere ⁊ occiso in sac
cum ponere/fingereqꝫ hominẽ esse quẽ
occidisset. Idem alfunsius narrat d
duobus mercatoribus vno de baldach
⁊ altero de egipto simul manentibus
in egipto quoꝝ egiptius volebat vxo=
rem ducere/ quam tñ ille de baldach
adamabat vbi vero hoc sensit egipti⁹
vxorem ei dimisit cum dote sua: malẽs
vxorem perdere q̃m amicum. Paulop⁹
ille de baldach repatriauit secum du
cens vxorẽ suã ⁊ diues maxie effect⁹ ẽ
Alter vero in tantam paupertatem de
uenit: vt hostiatim panem quereret. ⁊
panem querendo/ peruenit vsqꝫ ad illũ
locum vbi ille de baldach manebat.

ibi intrauit ecclesiam. ⁊ eo dormiente
ante ostium ecclesie homo quidam in
terfectus fuit. ⁊ dum homicida non in=
ueniretur: ille per suspitõnem captus cõ
fessus est homicidium: malẽs mortem
obire q̃ꝫ diu tantam sustinere miseriã
Uerum ipsum amicus suus de baldach/
cognouit dum ante iudicem ducebat
ad condemnãdum/alta voce exclamã
do q ipse interfecerat hominem. alter
autem ex opposito instabat se fecisse.
q̃m pessimam altricationẽ videns ille
qui homicidiũ veraciter commiserat/
compunctõne tactus/ ⁊ videns innocẽ
tes condemnari velle: narrauit veri=
tatem. ⁊ iudex vbi factum scire com=
perit: propter amicoꝝ necessitudinem/
homicide indulsit.

Capitulum tredecimũ de adulatõne/ que est ficta amicitia.

Adulatio veritati inimica est.
⁊ omnis adulator verbo vel nu=
tu mentitur. ideo veteres sapi
entes non solum adulari sed etiã adu
latores nuncupari timuerunt. Tulli⁹
in rhethorica secunda. Nolo esse lau=
dator: ne videar esse adulator. ⁊ socra
tes. presentem minie laudari decet.
. Nam adulator est dyabolus blandus
⁊ syreni mortifere comparatur. Nam
blanditur auribus. ⁊ interitum querit.
. Unde seneca libro. viij. naturalibus q
stionibus. adulatoribus latus non pre
beas. sunt. n. artifices ad captandos
superiores. Hoc. n. habent adulationũ
blandicie q etiam cum reijciuntur pla
cent. ⁊ ad id iam dementie venimus:
vt qui parce adulatur/ pro maligno
sit. Ipse tamen seneca adulari respue
bat. ipso dicente. ij. de clementia. ma=
lo inquit veris offensis q̃ꝫ malis adu=
lando placere. Raro enim hec simul
contingunt vt eadem vox sit dulcis ⁊
solida. teste ipso seneca in declamatõ=
nibus libro tercio. Quid ergo sapiens
est: adulatorib⁹ minime credat. fictis
enim sermonibus adulantur homies
sicut pretextu pabuli hamo capiũtur pi
sces. Unde petronius adulatores ficti
cum cenas diuitum captant: nichil p⁹
vel posterius meditãt q̃ꝫ id. quod gra=
uissimũ adulatorib⁹ putant fore. Si=
don in epistolis libro. iij. Sectator epu
laꝝ laudabilem profert sentẽtiam nõ
de bene viuente/ sed de bñ pascente.
. tales enim cũ aliquid volunt prius lau
dant/ postmodum postulant. Unde
varro in suis sententijs. Adulatõnis
species est/cum laus postulacionem p
cedit. O vtinam tales ficti adulatores
non essent. Nam errores in principib⁹
generant. suoqꝫ veneno suaui (aspidis
more) mori/dormitãdo cogũt per suũ ve
nenum scꝫ orõnẽ blãdã. q veneno pa
sci dyogenes recusauit. Unde narrat
vale. maxi. q dyogeni olera lauãti
aristipp⁹ dixit si dyonisio adulari vel
les/ista non esses. Cui dyogenes. si tu
ista esse velles dyonisio adulari nõ cu=
rares. Rursus philosophus quidam
dictus speusippus (qui fuit nepos pla
tonis ex sorore) adulatores contemp=
sisse legitur. Unde cuidam adulanti
sic dicebat. nichil (inquit) proficis/cum
te intelligam. ⁊ merito. q̃m (teste pru
dentio) latitat lupus ore cruẽto/lacteo
lam mentitus ouem sub vellere mol=
li. Nempe quicquid adulatores dicãt:
decipere nichilominus semper inten
dunt. quoꝝ impia verbositas in pecca
tis detinet multos. Unde prosper in
li. epigram. lingua assentatrix vitium
peccãtis aceruat. ⁊ delectatum crimẽ
laude ligat. Mirum igitur cur sapiens
talibus mendacijs credat. Sed mira=
bilius: si quis ex laude sue turpitudi=
nis gloriam accipiat. quod hij faciunt
qui ex peccatis gloriantur. De quib⁹
propheta. Quid gloriaris in malicia
qui potẽs es. hoꝝ. n. gloria nimis vana ẽ.

Bonus igitur si fueris: ne p mercede
adulatoꝝ mendacia suscipias. Si au
tez peccaueris ve tibi si adulatori cre
dideris. absit. n ut alieno sermoni pl⁹
q̃ tue ꝯsciencie credas. dicente catho=
ne. Plus alijs de te q̃ tu tibi credere
noli. Cuiuscũq3 ergo gradus extiteris.
adulatorem respuas. Vñ seneca libro
de quatuor virtutibus. tam tibi triste
sit laudari a turpibus/ q̃ vt lauderis
ob turpia. Difficilimũ tamen opus cõ
tinentie assentatões adulatoꝝ repel
lere. q̃rum sermones aĩm quadaz vo
luptate resoluũt. nulliusq3 p assenta=
cionem amiciciã merearis nec aliorum
turaz obtinere sinas. Et subdit. nõ acer
ba sed blanda verba timeas. His tñ
diebus adulatores pmouentur. licet
policraticus libro tercio ca. pmo dicat
q̃ omnis adulator/ virtutis inimicus
est. sequelam habet 7 tñ fraudez 7 p=
ditõnem semper intendit. Cur
igitur diliguntur tales 7 veraces odio
habentur / vtinaz adulatorum consor
cia tanq̃ venenosa vitarentur. Exem=
plo vlyxis. de quo refert seneca episto
la quinquagesima quarta. q̃ claude=
bat aures syrenibus. quibus adulato
res intelliguntur. Ideo idem seneca
epistola. lxvi. venit ad me pro amico
blandus inimicus: scilicet adulator.
adulatio autez cui fit. ipsum infatuat
vt dicit idem seneca epistola. lxiij
Quo igitur abijt magnatum sapien=
tia. Vocibus enim adulatoꝝ infatua
ti sunt. si autem sapientes existerent.
adulatoꝝ oleo non impinguerentur.
Vnde propheta. oleum peccatoris non
impinguet caput meum. Super quo
verbo augustinus dicit. lingua adula
toris alligat homines in peccatis. Q̃=
obrem policraticus libro tercio capitu
lo. xiij. loquens augusto dicebat: si de
ceptores istos id est adulatores istos
exterminaueris: deos te precellere ñ
putabis. Nam adulatores suis men=
dacijs homines mortales deificant.
Hi enim sunt scorpiones facie blandiẽ
tes. cauda pcutientes. vt inquit hiero
nimus epistola. lxxxiiij. Absit igitur
illud ezechie. iiij. tibi merito posse di=
ci. cum scorpionibus habitas semper.
super quo verbo gregorius libro pmo
omelia nona. Adulator tanq̃ scorpio
palpando incedit. sed cauda ferit: et
sicut apis mel in ore gerit/ sed punge
re querit. Et idem gregorius moraliũ
quarto. adulatores (inquit) lactant il=
los/ quos laudant. Sed attende quid
sapiẽs prouerbioꝝ pmo dicat. si te la=
ctauerit peccatores: ne acquiescas eis.
Vnde ysaie tercio. popule meꝰ qui te
beatum dicunt/ te seducunt. Sup quo
hieronimus. adulatores sunt hostes/
7 scintille diaboli. propinant autem
pocula mortis. Quapropter alexander
nequam libro de naturis rerum/ adu
lacionem vocat venenum melle mix
tum. Hi tamen hominibus placent:
quia blãdicias (licz mẽdosas) exhibẽt.

Ca. decimũquartum de hospitalitate

Aritas exigit/ vt fratrem 7 p
ximum in hospitio suscipiam⁹
Nam abraham hospitalitatis
amator extitit. Vnde tres angelos q̃s
credebat homines benigne suscipiens
refecit. quamobrem meritis q̃plurimis
apud deum claruit. Attendam⁹
enim q̃niam 7 animalia irracionalia
hospitalitetem habent. put ait ambro
sius in suo exameron omelia quinta.
Discant ergo homines hospitalis ser=
uare iura. 7 ex quibus cognoscant. q̃d
hospitibus sit deferenduz: que obseq̃a
deputanda. quibus scz hospitibus cor
nices pericula sua negare soleant. Vñ
narrat ibidem qualiter cornices cico=
nias sibi inimicas in hospitio recipi=
unt. 7 ideo xpianis loq̃ns ambro. dicit
nos (inq̃t) hospitib⁹ ianuas claudim⁹
quibus aues animas suas ꝯferũt. in=
sup narrat policratus. li. viij. ca. xiij. q̃
infideles eciam proprios hostes con=
sueuerunt in hospicio suscipere.
Vnde apud eos lex habebatur/ q̃ qui
hospiti negabat hospitiuz. eciam vsq3
ad quartum diez infamis erat. esto ec̃
q̃ esset hostis regionis vel ciuitatis. si
tñ vltra quatuor dies hospitem q̃s de
tinebat: crimen incurrebat. Cetez li.
vij. ecclesiastice hystorie ca. xxviij. nar
ratur quõ sacerdos q̃ erat custos ydo
loꝝ 7 inimicus religionis christiane /
nichilominus grego. epm̃ gratis susce
pit. Cuz tñ gregori⁹ ab eo recessit. tunc
sacerdos ille more solito ad suum ydo
lum ibat/ vt responsa ab eo haberet.
sed cum nichil responderet: sacerdos
multiplicabat victimas. nec tñ ei pde
rat qz idolum sp tacebat. accidit tñ ut
demon sibi reuelaret qualiter grego.
epũs ipm̃ de tẽplo piecerat: nec ingre
di audebat nisi grego. eum licencia=
ret. sed tunc ille sacerdos ad epm̃ ac=
cessit supplicans ut pp̃ter hospitalita=
tem damnũ non incurrat. petebat igi
tur vt ydolum suum loquerẽ ut prius
7 tunc grego. eplaz in hec verba scrip
sit apollini scz diabolo. pmitto tibi ad
locum tuũ redire 7 agere que ꝯsueui=
sti. quã epistolã detulit sacerdos ille.
7 tunc ydolũ mediãte demone sicut p̃
us loquebatur. Quod vidẽs sacerdos
cogitauit q̃m grego. ydolo fortior erat
suo/ atq3 ei imperabat. Relictis g̃ ydolẽ
ad grego. cucurrit. 7 baptisatus in fi=
de tm̃ pfecit q̃ in epãtu sibi succedere
meruit. Ecce q̃ bona hospitalitas: q̃
hospiti salutẽ ministrauit. Quaprop=
ter tul. ij. de bñfi. recte (inquit) laudan
da est hospitalitas. qz valde est decoꝝ
domũ hoim patere hoibus. Vnde nar
rat ibidẽ de q̃dam qui simon dicebaẽ
q̃ hospitalitatem summe amauit. et
suis subditis impauit: vt hospitibus
de oib⁹ puiderent. Et grego. li. ij. ome
lia. iij. dicit q̃ hospites non soluz sunt
inuitandi sed trahendi. Vñ cassianus
li. ij. collatio. narrat de q̃dam qui si p
q̃nq3 dies hospites non habuisset: tũc
refectionẽ suã deferebat. 7 in sabba=
to ad ecclesiam pgens/ an essent aliq̃
peregrini inquirebat 7 pietate motus
humana hospiti puidebat. Ideo pma
petri. iiij. dicit hospitales inuicez sine
murmuratõne. Sene. iiij. de bñfi. ca.
xxviij. de q̃dam milite narrat qui cum
benigne fuit susceptus in hospicio cui⁹
daz fere tribus diebus: tũc recessit di=
cẽs. faciã tibi graciã si me ꝯtingat vi
dere dñm meũ. Cum g̃ peruenisset ad
philippum regẽ macedonum: petijt si
bi dari pdia sui hospitis. que sibi pla=
cuerant: 7 suum hospitẽ expulit. cum
tñ regi narrata fuisset militis ingrati
tudo: pdia iussit restitui pori possesso=
ri scz hospiti. Amanda est igitur hospi
talitas que tanta bñficia ꝯfert. Vnde
augu. epła. lxxvij. omnes (inquit) sunt
recipiendi: ne boni excludantur.

Sophologij liber quart⁹ feliciter finit

Incipit quint⁹: in quo agitur de qua=
tuor virtutibus cardinalibus. 7 conti=
net decem 7 septem capitula.

Capitulum pmum de vera iusticia.

Usticiã sibi qui in suo iure/
aut causa pspera fieri petit
iusticie debet amator esse.
vt scz vnicuiq3 q̃d suũ est reddat. Iux
illud ambro. iusticia est q̃ vnicuiq3 su
um reddit/ alienum non vendicat: vti
litatẽ propriam non negligit/ vt equita
tem custodiat cõmunem. Que scz iusti
cia rectissime cardinalis dicit. qz circa
illã omnes alie versant. Nec tñ iusti=
cia valet in eo q̃ timet rõe cuius timo
ris iusticiam facere non audet.
Tullius libro secundo de officijs.

Nemo iustus esse potest: qui mortem
qui dolorem/qui exilium/ qui egesta=
tem timet· aut qui ea que sunt ꝯtra=
ria his equitati anponit· Nempe iu=
stitia est vna oim dña/reginaq; virtu
tuz· vt ponit idem tul·li·iij· Fortassis
iusticiã mlti facere recusãt: qz minas
vel munera sentiũt· Hi etem instin=
ctũ nature subuertunt·quia(teste tul·
pmo de legibus)nichil prestãti9/q̃ in
telligi nos ad iusticiã natos· Non·n·
opinione:sed natura ius est ꝯstitutuz·
Sene·li·de·iiij·virtutibus· Iusticia
est nature tacita ꝯuentio in adiutoriũ
multoꝝ inuenta·Illi ẽ vereant in q̃=
rum manibus iusticia posita est· eodẽ
tñ pacto quo iusticiã deserunt:naturã
ppriam ⁊ alienaz offendunt·eo q; ius
pximis non impendunt·Iustinianus
li·i·institu·iusticia ẽ ꝯstans animi vo
luntas ius suũ vnicuiq; tribuens·hu=
go iustitie opus est motus mentis ra=
cionalis:qui scdm deum incedit a cor
dis ꝯceptõne surgens/⁊ foras vsq; ad
actionem corpalem pcedens· Absit
igitur vt quis iusticiã p munere sub=
uertat· quia teste tul·li·pallegato de
legibus) iustitia est obtpatio legibus
scriptis/institutisq; populoꝝ· Et sub=
dit·idipsum autem iustissimũ est· iu=
sticie mercedem non querere· qui·n·
p iusticia mercedẽ querit/ iustus nõ ẽ
eo q; statcrã suis mercedibus ex alte=
tera pte trahere facit· omnes tñ quo
ad iusticiã equales sumus·Absit igit
vt ppria comoditate quis seductus in
iustitiã alterius faciat·Vñ mercurius
termegistus· iustitia nichil aliud est/
q̃ dei vocatio·Et subdit· deus qui ho=
minem generat ⁊ inspirat omnes pa=
res esse voluit·eandemq; viuendi cõ=
dicionem omnibus pposuit·immorta
litatem omnibusq; spospondit· nemo
apud euz seruus est·nemo dñs· nemo
paup est:nisi quia iustitia indiget·ne
mo diues:nisi qui virtutibus plenus
est·Eapropter lactã·li·de vero cultu·
pmũ iusticie offitiũ est ꝯiungi cũ deo
secundum est cõiungi cũ hoie sed illud
pmuz religio dicitur·secundũ vero hu
manitas nominatur·itaq; tam deo q̃
primo iusticia debetur· iudex ergo sic
iudicet: vt deũ non offendat ⁊ pximũ
non iniurietur·non est·n·iusticia vbi
crudelitas exercetur· Nempe cambi=
ses tam seuerus fuit: vt iniustum iu=
dicem excoriari fecerit·⁊ sup iudicia=
riam cellam pellem eius iussit exten=
di· filiũq; eius p iudice sedere manda
uit vt iniuste iudicare timeret: ne si
mile iudicium pateretur· put narrat
helinandus li·xv· Hec siquidez mag
na seueritas fuit·quia q̃quaz iusticiã
debuit iubere conseruari: aspitas ve
rũtamen fuit fortassis iubere excoria
ri· sua igitur sñia q̃ ad zelum iusticie
sancta fuit·sed executõne nimis aspa
vt q̃dam affirmant·q̃busdam tñ alijs
placet nimio rigore iustitiam seruari
non posse· Vnde valerius li·vi·ca·vi·
narrat de zelanco /q; cum filius eius
ppter adulterium vtroq; oculo puari
deberet:ne lex quam ediderat ipsius
occasione violaretur/sibi vnuz ⁊ filio
alteꝝ oculos erui fecit·Et ita videndi
visum vtriq; relinquens:debitum sup
plicij modum legi reddidit· equitatis
admirabili tẽperamento se inter mi=
sericordem patrem ⁊ iustum legisla=
torem ptitus· Ecce q̃ stricte iusticiam
seruauerunt·Vnde arbitror q̃tum ex
me impiũ iudicem quasi aspe nimis
punire non posse· quia(teste ouidio·i·
de arte)nec·n·lex equior vlla:q̃ necis
artifices arte perire sua· Nam iudex
damnatur cum nocens absoluitur·ni=
miruz igitur:si iudex lege pereat sua·
Cur enim cõdite sunt leges:nisi ut ob
seruentur? Nam lege recta/qui pec=
cat puniendus est: ille signanter qui
leges quas condidit violanit· Vnde
narrat valerius li·viij·ca· vi· q; cum
licinius lege sanxisset/ ne quis ampli
us q̃ q̃ngenta agri iugera possideret·
ipse mille ꝯparauit·vt tñ crimẽ simu
laret/filio dimidiam ptem emãcipa=
uit·Ob hoc a marco pompilio accusa=
tus/pm9 lege sua cecidit· docuitq; nil
aliud debere precipi: nisi q; p9 impa=
uit quisq; sibi· Nam(teste terculiano
in apologetico suo) suspecta est lex:
que pbari non vult· aut que pbata si,
fuerit:non dñatur· tanq̃ dicat: q; lex
si bona est: obseruanda est signanter
ab eo qui eam constituit·Vnde catho
patere legem quam tuipse tuleris·iu
dicis auxilium sub iniqua lege roga=
to·q̃niam ⁊ lex si bona non fuerit:ad
huc timenda est· Mala lex tñ non me
retur lex nomiari·quia(teste tullio li·
de legibus)lex est ratio summa insita
in natura· que iubet ea que facienda
sunt·pbibetq; contraria·⁊ ibidem·lex
est recta ratio impandi/ ac prohibẽdi
quam qui ignorat iniustus est·Et sub
dit·iustitia est obtpatio legibus scrip=
tis institutisq; populoꝝ·Ipse tñ idem
tulius·leges proprie non putauit hu=
manas sed bone si fuerint quasi a do
sunt·Vnde li·ij·de legibus·hãc(inq̃t)
video sapientissimoꝝ viroꝝ esse scien
tiam legem nec hoim ingenijs excogi=
tatam: nec aliquid esse populoꝝ: sed
eternum q̃ddam qd vniuersum mun
dum regeret/ impandi pbibendiq; sa
pientia·Vnde idem tulli9 philippica
ij·lex nihil aliud est q̃ recta ratio a lu
mine deoꝝ tracta imperans honesta
⁊ prohibens contraria·Legum ẽ ser=
uanda est fides·vt ponit virgili9 i ge=
orgicis li·iiij· Aliqui tñ stulti iudices
voluntatem p lege sumunt· Vñ iuue·
li·ij·Sic volo sic iubeo sit p rõne volũ
tas· In his aũt nulla iustitia est·

Ca·ij· de eloquentia aduocatorum·

Ro iusticia exequẽda aut sal
tem dirigenda ·cum non oms
clerici queant esse oratores ⁊
aduocati cõstituti sunt quoꝝ eloq̃ntia
non nisi iuri fauere debet· Ve igitur
hoꝝ eloq̃ntie/que non nisi fallere pe=
tit· Vñ didimus ad alexandrum·artẽ
bñ loquendi non discimus:neq; facũ=
die rhetoꝝ oratoꝝq; opam dam9· q̃ꝝ
officiũ est phaleratis sermonibus fig
mentare mendacia: innocentie fidem
conferre· criminibus paricidij q; reos
assignare pijssimos· qui dum putant
aliene fraudis fructum/p iniq̃ victo=
riaz rapuisse: nesciunt se munimentũ
sue cõsciẽ pdidisse·Nempe huiusmo
di plures aduocati reperiuntur· sz vti
nam tam multi bñ viuerent q̃ bñ lo=
quũtur· vt supplicat lactã·de vera re
ligione ⁊ sapiẽ·Sed pch dolor multis
mortifera est sua facundia· vt inquit
iuuenalis li·iiij· Vñ psper in epigrã·
non pdest cuiq; solis bona dicere ver=
bis·impia mens habeat qd bene lin=
gua sonat·Nam fari recte miseꝝ est·
⁊ viuere praue· Parũ igitur pdest fa
cundiam habere ⁊ fauori delictoꝝ ip
sam applicare·Paꝝ insup pdest ele
gantiã verbi obtinere:⁊ sapiẽ nõ pol=
lere· Vñ tul·in prologo rethorice pme
Sapiẽ q̃dem sine eloquentia paꝝ p=
dest·Eloquentia vere sine prudentia
nunq̃ pdest:sed plurimũ nimiũq; ob=
est·Studeãt igitur oratores ⁊ fari fa=
cunde in subsidium iuris· Nam gra=
ta elegantia veritatem detegit :⁊ ip=
sius ad amorem auditores allicit·vñ
qui oratoꝝ funguntur officio vt elegã
tes fiant studiosissime laborare debẽt
Vnde narrat valerius li·viij·ca·vij·
q; cum demosthenes pmam lrãm ar=
tis rhetorice pferre nõ posset ·oris sui
vitiũ tanto studio expugnauit:vt nul
lus expssius qd volebat pferret·suam
q; vocem gracilez nimis exercitatõne
continua ad matuꝝ ⁊ gratum auribus

sonū pducit. Attendat igit̄ lector ut in
eodē li·ca·x·valeri⁹ dicit q̄ eloq̄ntia or
namenta in pnunciatione apta ⁊ con
ueniente corpis motu ↄsistunt· nec de
bet orator magnas querere moras·q̄r
(teste seneca in edippo) quid verba q̄
ris? veritas odit moras·non debet eci
am in singulis ppositis insistere mul
tuȝ· alias·n·q̄ principaliter intendit
ptermitteret· Unde varro in suis sen·
nusq̄ deueniet qui quot videt sequit̄
calles·nec debet orator detrahere ve=
ritati nutibus atq̄ verbis·Nam sepe
veritas offenditur ex modo narrandi
Teren ·in phormio· nichil est tam bn̄
dictuȝ q̄n male narrando possit depra
uari·Et tullius li·de pada· nichil est
tam incredibile· qđ nō dicendo fiat p
babiel·nichil est taȝ horridum atq̄ in
cultum qđ non splendescat orōne· Sȝ
orator attendat ne sua eloquentia sic
abutatur·debet·n·plauo vti sermone
q̄r(teste q̄ntiliano li·i·) Orator debet
vti publica forma· vsitatis·n· tutius
vtimur nouaq̄ verba non sine periclo
fingimus·Rursus debet fore breuis·
quia(teste tullio rhetorica p̄ma)breui
tas est· cum nullum nisi certū assumi
tur verbū·qđ oratori facere congruit·
nec licet abuti ea re qua ceteris bestijs
p̄ponimur scȝ eloquentia· Unde tulli⁹
in plogo rethorice p̄me·Cū hoies mul
tis in rebus sint meliores bestijs· hac
in re videntur maxime preesse bestijs
q̄ loqui possunt· quare michi qđdam
preclaꝝ videtur adeptus·qui in ea re
hoib⁹ añcellit· qua in re hoies bestijs
presunt·Si ḡ eloquentia sit dos orato
rum·erubescant si abutantur illa·sce
leratoꝝ adherendi impietati qđ for=
tassis plurimi faciunt·Unde plautus
in aulula·da michi aduocati gratiam
⁊ subdit· vende vocem vende linguaȝ
Nec tamē quibusdā eis sufficit vt su
um vendant eloquium·sed eciam ven
dunt silenciū· vn̄ refert helinādus li·

ij·q̄ cum demosthenes aristodium au
ctoreȝ fabulaꝝ interrogasset q̄tū mer
cedem p suis fabulis accepisset;Re=
spondit talentū accepi·Qui demosthe
nes·plus(inquit)recepi ut tacereȝ·vn̄
cum demosthenes a senatu athenien
sium in patrociniū ⁊ aduocatum pete
retur contra philippū regem macedo=
num·respondit se graui infirmitate d
tentū· Itaq̄ non solum eloquijs/sȝ eciā
silentijs munera sibi vendicant·cau=
sasq̄ confessas eciaȝ ptegunt· De qui
bus q̄ntilianus·ca·xij·qui vero confes
sum defendit non absolutōneȝ scele ꝝ
petit·sed licentiā· Unde ouidius li·de
ponto·non ē ↄfessi causa tuenda rei scȝ
peccantis· vn̄ simachus li·eplaꝝ p op
timis viris si quis interuenit·non ma
gis illoꝝ debet iuuare comodum q̄m
suū cōmendare iudiciū ·Cui⁹ ↄtrariuȝ
plurimi faciūt non erubescendo impi
aꝝ causaꝝ se fore defēsores nūcupari

Ca·iij·de equitate iudicij·

Vdex equus debet esse sic· vt
ad nullaȝ ptiū se flectat·nul=
loq̄ pacto ita misericors debȝ
esse aut ita indulgere· vt equitateȝ of
fendat·Naȝ(teste tullio·ij· de officijs)
iudicijs ē semper in causis veꝝ sequi·
⁊ li·iij·iudex bon⁹ neq̄ ↄtra rempub·
neq̄ ↄtra iusiurandum/seu ↄtra fideȝ
faciet· eciā si iudex fuerit de ipso ami
co·sed tantū dabit amicitie· vt amici
causam malit esse veram q̄ optimam
non tn̄ q̄ falsam defendat·⁊ p mode=
randa lite tps quod leges pmittūt ac=
comodare poterit·sed iudicet recte cuȝ
meminerit se deuȝ testē habere·Que
v̄ba nil aliud sonāt· nisi q̄ iudex ami
citie sic fauere non debet/ vt equitatē
ptermittat· Nec debet p̄us affligere
q̄ sentenciare·Vn̄ tullius in orōe sua
p̄oie q̄ iret in exilium· Nemo tam fa
cinorosa inuentus est vita· vt non tn̄

iudicum p̄us sentencijs cōmitteretur·
q̄ supplicijs adijceretur· Itaq̄ iudex
repente penas infligere nō debet· nec
fauere muneribus·Unde galterus in
alexandrei·p̄mo· si lis inciderit te iu=
dice/dirige libram iudicij· nec flectat
amor·nec munera palpent·nec moue=
at stabilem psone acceptio mentem·
muneris arguitur accepti censor iniq⁹
mun⁹·n·a norma recti distorquet acu
men iudicis·⁊ terra inuoluit caligine
mentem· Cum semel intonuit vicioꝝ
mater in aula·pestis auaricie/ que so
la incarcerat omnes virtutum species
spreto moderamine iuris·Curatur in
facinus·nec leges curia curat· ligatur
iustus·curat ⁊ iniustos absoluit curia
mendax· Et idem galterus libro·vij·
censor iniquus auertit surdas a causa
pauperis aures·⁊ fouet iniustam cor=
ruptus munere causam· Unde petro=
nius·quid faciunt leges·vbi sola pe=
cunia regnat·Aut vbi pauptas vince
re nulla potest/iā nunc iudiciū nichil
est nisi publica merces·Tuti⁹ est puo
ere rem pditam recuperare·q̄uis am
bigue p̄bere liti·venalis populus·ve=
nalis curia p̄mum· Ipsaq̄ maiestas
auro corrupto latebit· Merito ergo
ait tulli⁹ libro p̄mo de legibus·idip̄m
q̄ iustissimum est iusticie mercedē nō
querere·Aduertant ḡ iudices ne fauo
re muneꝝ seducant̄ sed equitate p̄si=
sideant· Naȝ sicut colligitur ex codice
theodosiano libro p̄mo·equitas est re=
rum ↄueniencia qua cuncta coequipa=
rat·⁊ in parib⁹ causis paria iura desi
derat·Sed quid dicemus/quia(teste
q̄ntiliano libro p̄mo de oratoria insti=
tucione)naturale est iudicibus vt his
quos libenti⁹ audiant facilius eciam
credant·Quomodo igitur iudex suam
naturam poterit deserere? quaȝ si nō
deserat quomodo eque iudicabit? At
tendat iudex vt a limitibus iuris non
recedat·vt prauā causam non defen=

dat·si auteȝ veritati melius placie fa=
cilius credat·peccatū non est· aut si a=
micoꝝ iustas causas seduli⁹ fouet na
turale est·Si autem omnibus parib⁹
causis eque beneficia impendat· hoc
ceteris meli⁹ ⁊ commendabilius esȝ·
Rursus caueat iudex iracundiaȝ· vn̄
claudianus· ne cunctos paucoꝝ crimi
ne damnes·qui fruitur pena/ferus ē
legumq̄ videtur vindictam prestare
sibi· cum viscera felle caruerunt dis
primus ille·quem ratio non ira mo=
uet· Nam quatuor sunt a bono iudice
vitanda·scȝ ira/mun⁹/timor/⁊ fauor/
q̄ꝝ occasione vel iudicia subuertunt̄ /
vel ad tempus indebitum p̄termittū=
tur·pluria q̄ sepius fiunt ⁊ p̄dictoꝝ
occasione aggregantur·Vn̄ nota istos
versus·Quatuor ista/timor/odiuȝ/di=
lectio census· Sepe solēt hoim rectos
puertere sensus·Contra que oīa loq̄ns
ouidius libro p̄mo sine titulo ait· Nō
bene conducti vendunt pluria testes·
nec bene selecti iudicis arca patet Nō
obest tamen si iudex sit q̄nq̄ tardus /
q̄tum leges permittūt·vt veritas cla
rius innotescat·quia(teste eodem oui
dio li·ij·vbi supra)culpa nec ex facili
q̄uis manifesta probatur·

Ca·iiij·de misericordia iudicis·

Vsticia sine misericordia iusti
cia nō est· sed crudelitatis spe
ciem gerit·vbi peccatoꝝ nō ha
betur spēs ↄuersionis sed diffidentia·
Itaq̄ iusticia vera terminos habet q̄
misericordiā subintrare pmittunt· ve
rum sub iusticie pretextu iudices q̄nq̄
exerceant suas crudelitates· nec se ti=
ment casuros·aut alijs indigere posse
Unde in prouerbijs sapientum dicit·
bona p̄sidia cōparat misericordia· ab
alio eni͞m expectes quod alteri feceris·
habet in aduersis auxilia qui in secū=
dis id est prosperis cōmodat·Quintili

causa q̄nta in aliena fame sui q̄sq̄ mi
seretur· Nam quilibet timere habet:
ne fames sibi contingere possit· hoim
eñi est miseros fieri posse· Se igitur
hominem abnegat/qui alteri non cō=
patitur· Unde seneca in hercule furen
te· quemcumq̄ miserꝝ videris hoiem
scias· Ideo cassiodorus epl̄a·xxxviij·ꝑ
cluiue semper ad misericordiam via
bonis mentibus patet· Lactanti⁹ li·
de vero cultu· nullus opa indigere se
putat: qui suaʒ alteri denegat·qui pe=
rituro succurrere potest ⁊ nō succurrit
occidit· Unde ouidi⁹ de ponto· Regia
(crede michi) res est succurrere lapsis
Animaduertant igitur iudices: vt re
os misericorditer puniant· ne sint de
numero eorꝝ· De quibus galterus in
alexandreide· despare solent alios in
tpe duro· quod multi faciunt/desptō=
nis occasionem criminosis tribuentes
Attendant eñi illud tullij·in orōne su
a pro quinto ligario· nulla de virtuti=
bus plurimis admistrabilior nec gra
tior misericordia· Homines·n·ad deos
nulla re propi⁹ accedunt q̄ȝ dando mi
sericordiam hominibus· nichil habet
fortuna melius q̄ȝ vt possis nec natu=
ra melius/q̄ȝ vt velis seruare q̄ȝpluri
mos· Itaq̄ bona natura nemini noce
re petit· Sed queres quid sit miseri=
cordia· ad hoc respondit tullius in tu
sculanis questionib⁹ li·iiij· miseicor=
dia est egritudo ex miseria alteri⁹ in=
iuria laborantis· Itaq̄ ille miseretur
qui aliene compatitur anxietati· Vñ
q̄ntilian⁹ causa quinta·voluit nos il=
le immortalitatis artifex deus in com
munem succurrere ⁊ ꝑ mutuas auxi=
liorꝝ vices queq̄ in alterum conferre·
O igit iudices/clementiā vr̄is iudicijs
assitricem facite· his indulgere acqui
escatis: quorꝝ condicio vestra est: qui=
bus eciam similes fieri potestis· Si
vos sublimauit fortuna: naturā queso
propriam non negligatis· mementote

vos cupere deum ꝓpicium iudicē ha
bere· Sed quo pacto meremini: si nul
li miseremini· Attendite illud ouidij
de ponto· ꝑcendum est aio miserabile
vulnus habenti· Queres fortassis cur
iudices aliqui indulgere ꝯtemnunt·
Miror inq̄ȝ ⁊ non miror· miror: quia
legi nature obuiant· sed non miror qr
sibijpsis non indulgent: seq̄ peccatis
onustos non attendunt: penarꝝq̄ infer
naliū flagella ñ redimūt· Unde galte
in alexan·libro·viij· non verisimile ē
alieno ꝑcere cuiq̄ȝ q̄ sibi nō ꝑcit· Verꝝ
tñ vbi sibi non ꝑcunt: alijsq̄ adhuc mi
sereri tenentur· Iuxta illud senece de
morib⁹· alteri sꝑ ignoscito: tibijpsi nū=
q̄ȝ· quia scʒ vnusquisq̄ se punire debʒ
scd̄m ea que cōmisit delicta· Utinam
igitur hij qui multos ꝯcussisse gloriari
tur/multisq̄ pepꝑcisse letarentur· quia
teste seneca li· de quatuor virtutibus
scito honestatum ⁊ magnū esse vindi=
cte genus ignoscere· Ouidius libro de
arte· dextra precipue capit indulgen=
tia mentes· asꝑitas/odiū· seuaq̄ bella
mouet· Et·iij·de tristibus· quanto q̄s
maior tāto placabilis ire ⁊ faciles mo
tus mens generosa capit· Idē·iij·fine
ti· Si sapis indulge dñe vult⁹q̄ seuer⁹
exue: nec rigidi ima tuere viri· Ex his
tamen arbitretur nullus ita misereri
oportere vt iusticia ꝑtermittatur· Vñ
seneca li·de clemencia· tam omnibus
ignoscere q̄ȝ nulli crudelitas ē· Mod̄
tenere debemus· sed quia difficile tē=
peramentum est: ideo quicquid in ꝑ=
tem humaniorem ꝑponderat: magni
animi ꝓprium est· iniurias atq̄ offen
siones despicere viri est· muliebre au
tem litigare ⁊ morem ire sue gerere·
Ex quibus aperte apparet q̄ cum mi
sericordia iusticia facienda est· potius
tamen miserandum: vbi iusticia non
ꝯdicit· Nam ex prouerbijs sapientū
colligitur· optimū est semper ignosce=
re tanq̄m si ipse quottidie pecces·

Res (inquit) magne clementie est in
dulgendo peccata potius q̄m iudican=
do corrigere· Et ora· in libro sermonū
equum est peccatis veniam poscenti
reddere· Rursus ⁊ assit regula: pecca
tis que penas irroget equas· itaq̄ sic
indulgendum: vt eciam corrigendum
His autem precipue indulgendū est/
quibus adest sincera veniam peten=
do humilitas quam habere hij debēt
indulgentiam obtinere qui petunt· ex
emplo ouidij·ij·de tristibus dicentis·
his precor exemplis tua nunc fortissi=
me cesar fiat ab ingenio mollior ira
meo· Illa quidē iusta est· nec me me
ruisse negabo· sed nisi peccassem quid
tu concedere posses: Materiam ve=
nie sors tibi nostra dedit· Si quotiens
peccant homines sua fulmina mittat
iupiter: exiguo tpe inermis erit·

Ca·v·de virtute tꝑantie habenda

Ntemperantia corpus exter=
minat: vicia congregat· hoiem
desidem facit: hoim intellectū
depravat: sensum ebetat: ⁊ totum ho=
minē ignomia stulticie deturpat· nec
meretur quis rōne dotatus censeri: qui
agenda moderamine librato non tem
perat· Naʒ (teste tullio) tꝑantia est in
animo continens moderatō cupidita=
tum· Et idem tulli⁹ rhetorica ꝑma· tē
perantia est rōnis in libidinē ⁊ in a
lios nō rectos impetus animi modera
ta ⁊ firma dñatio· Et idem in tuscu·
questionibus·li·iiij· omniū perturba=
cionū fons est intemperantia· que est
a recta rōne defectio· Ambro· autē di
cit· q̄ temperantia est virtus que mo
dum ⁊ ordinem eorꝝ que dicenda/vel
agenda sunt: seruat· Hac igitur virtu
te eget sapiens omnis· eo q̄ sine ipsa
recte viuere non contingit· Unde sene
ca epistola·xxxiiij· omnia dicta ⁊ facta
tua inter se congruant ac si responde=

ant· quia non est animus rectus cui⁹
acta discordāt· quod in temperatis cō=
tigit· eo q̄ imodrata oꝑa mutuo discre
pant· Si enim qui sapientes sunt tē=
perantie valorē attenderent: eius re=
gulas nunq̄m infringerent· Unde a·
gelli⁹ libro ꝑmo· refert socratem tante
temperātie extitisse vt omnia tempo
ra vite sue valide obtinuit· qui socra=
tes dicebat/ multos homines propte=
rea velle viuere/ vt ederēt ⁊ biberēt
sed docet eos comedere ⁊ bibere vt vi
uant· quia nec potatōnes/nec commes
satōnes/nec copule feminarꝝ/nec copia
piscium vitam faciunt· sed moderata
sobriaq̄ nutritio· multe enim ex deli=
ciarum epulis molestie generantur·
Unde gaufridus in poetria noua in=
quit· in omnibus vna est virtus serua
re modum ⁊ habitum· modus enim
maxime est seruandus erga tres cri=
minum insultus scʒ erga libidinem/cu
piditatem/⁊ iram· Lactan· de vero cul
tu· poete tres furias esse dixerunt qui
mentes hominis exagitant· Nam ira
vltionem desiderat· cupiditas opes· li
bido voluptates· sed deus limites sta
tuit/quos transcendere nō licet· in re=
medium ire data est iusticia· in reme
medium libidinis coniugium ꝑ sobo
le ꝓpaganda· in remedium cupidita=
tis data sunt necessaria nobis· Sapi=
ens igitur modeste viuat· per quam
modestiam virtuosus effici poterit
Tullius rethorica prima· modestia ē
ꝑ quam pudor honestus claram ⁊ sta
bilem comparat auctoritatem eius q̄ȝ
habere instituit· Ideo tullius ꝑmo d̄
officijs· Non nimis ornanda est dom⁹
non nimis corporalis forma· sufficit· n
vt fugiat inhumanam negligentiam·
In vestibus autem mediocritas opti
ma est· Cauend̄ itaq̄ est ne in ingres=
su tarditatibus mollioribus vtamur·
ne pōparꝝ ferculis siꝯes videamur· ne
nimiaʒ celeritatē in festinatōne susci

piamus· in quibus est significatio in=
cōstantie· Et subdit· sit vox loquentis
dulcis ꝛ non contentiosa· nec languēs
neq; canora· videatq; in primis· de q̄=
bus rebus loquatur· si de seriosis· seue
ritatem adhibeat· si de iocosis· leporē·
·In omnibus itaq; modestia seruanda
est· Unde seneca de quatuor virtutib⁹
cardinalibus de continentia· Si con=
tinentie studes· habita non amene· sȝ
salubriter· nec dominum velis esse no
tum a domo· sed domū a dn̄o· hoc ma=
gis obserua· ne qua paupertas tibi ī
munda sit· nec parcimonia sordida /
·nec simplicitas neglecta· nec lenitas
languida· Si autē res exigue tibi sint·
·non sint tn̄ angustie nec tua defleas/
aut aliena mireris· sermones vtiles
magis q̄ facetos/ ꝛ affabiles ama· re
ctos potius q̄ obsecundātes miscebis
interdum seriis iocos· sed temperatos
ac sine detrimento dignitatis ac vere
cundie· Nam reprehensibilis est risus·
si est immodicus/ si pueriliter effusus
si muliebriter fractus· odibilem q̄ fa=
cit hominem risus· si superbus/ ꝛ ela=
tus/ si malignus/ ꝛ furtiuus/ si malis
alienis euocatus· Et subdit sit vox sine
clamore· incessus sine tumultu· quies
sine desidia· ꝛ dum ab aliis luditur·
tu aliquid sancti/ honestiq; tracta· non
sis arrogans· non audax· admone li=
benter· reprehende patienter· dicenti
esto tacitus auditor· requirenti facile
responde· contendenti facile cede· hec
ille· Claudianus in maiori· non tibi
quis liceat· sed quod fecisse decebit· oc
currat· mentemq; domet respectus ho=
nesti· Hec omnia vanitatum amato=
rores si conspicerent· ebrietatib⁹ ꝛ ca=
strimargiis non vacarent· sed legibus
ritis vitam suam moderarent· Apu=
leius libro de deo socratis· Solet apd̄
prudentes viros esse in operibus ela=
boratis indicatio· In rebus autem su
bitaneis venia prolixior· nulla inquit
res potest eadem esse festinata ꝛ exa=
minata· nec est quisq̄ qui simul habe
re possit laudem diligentie ꝛ gratiā
celeritatis· Itaq; cum moderamine
omnia sunt facienda· Nam quicquid
bene fit· satis cito fit· vt dicebat augu
stus cesar narrante suetonio li· de· xii·
cesaribus· Et in prouer· sapientum di
citur· q̄ mora omnis odio est/ sed facit
sapientiam· Unde socrates· velox con
silium sequitur penitentia· maximeq;
cōsilio contraria sunt festinatō ꝛ ira·
·Et varro in suis senten· imperitie sig=
num est exigere difficilimum fieri ci=
to· Que omnia designant cum mode=
ramine ꝛ maturitate singula esse per
agenda· vnde gaufridus in poe· si q̄s
habet fundare domum· non currat ad
actum impetuosa manus· intrinseca li
nea cordis premeditetur opus· seriem
q; sub ordine certo· interior p̄scribit ho
mo· totumq; figurat· Que verba nil a
liud sonant/ nisi q̄ sicut artifex sapiēs
mature p̄cogitat quid facturus sit· sic
in moribus moderate p̄cedendum est·
Ouidius in epistolis· ha nimium p̄pe
ras· ꝛ adhuc tua messis in herba est·
·Et tibullus· quid fraudare iuuat vitē
crescentibus vuis· ꝛ modo nata ma=
la vellere poma manu· vnde petroni=
us· nolo quod cupio statim tenere· nec
victoria michi placet parata· quia (te=
ste claudiano·) sepius incaute nocuit
victoria turbe· Absit tamen ut hi tē=
peratos se credant/ in quibus vita tē=
perantie negligentia est· quia ꝛ si no=
cet festinatio nimia ꝛ immoderata·
minime etiaȝ prodesse creditur pigra
ꝛ somnolēta operatio· sepius tamē pi
gri maturi creduntur· humanaq; iudi
cia in hoc falluntur· Nam omnis vir
tus in medio consistit ut alibi deductū
est· Ille ḡ temperatus existit qui nec
festinatione seducitur· nec torpore seu
desidia detinetur· vnde lucanus libro
p̄mo· semp̄ nocuit differre paratis·
Et in p̄uerbiis sapientum· ꝛ iam cele
ritas in desiderio mora est· Plinius
ad cornelium tacitum· est gratior mul
tis actio breuis· Et simach⁹ in episto
lis· in re aperta piget esse prolixum·
·In arduis autēȝ causis ꝛ rebus mul
tum· itaq; vera temperantia mediūȝ
in agendis tenere debet· Ualerius li·
quarto ca· ii· nichil taȝ preclaꝝ aut tā
magnificum est· quod non moderatio
ne temperari desideret· Illa ḡ poten=
tia tuta est· que viribus suis modum
imponit· Unde pitachus moderatōe
pectus suum instructum habuit sic· q̄
poetaȝ alceum contra se p̄tinacissimū
cum posset affligere· non curauit· sed
tm̄modo q̄d in opprimendo posset· ad=
monuit· Unde statius in thebaidos li·
decimo· da spaciuȝ· teneq; moram· ma
le cuncta ministrat impetus· Et idem
libro vndecimo· hic miseris furor est
instare periclo· quod faciunt intempe
rati· in agendisq; subiti·

Ca· sextum de modestia lingue·

Lingua iniqua pacem pertur=
bat· vicinum scandalisat· secre
ta reuelat· infamiam p̄curat·
germinatq; lites· incenditq; iras· Ob
hoc p̄ ceteris membris temperamento
maxime indiget· Unde quintilianus
libro de causis· nichil difficilius credo
q̄ silentii virtutem habere· Faciliter
enim sermone promptissimo delinq̄=
mus· sed tacendi constantiam ferre
non possimus· quamobrem in prouer
biis sapientum dicitur· Neminez cito
accusaueris/ vel laudaueris· nullum
sine teste loci esse putaueris· quod ta=
citum esse vis· nulli dixeris· quia non
poteris ab alio silentium exigere· si ti
bi ipsi n̄ prestas· libenti⁹ ḡ audias· q̄
loquaris· nam tacere qui nescit· loqui
nescit· Hec tamen dissolutio mundum
occupat· ita ut iuuenes sicut senes· fe=
mine prout viri loqui audeant· nullo
q; verecūdie freno lingue trahitur h
bena· Ea propter ambrosius libro de
officiis· sicut in senibus grauitas/ ꝛ in
iuuenibus alacritas· sic in adolescenti
bus verecundia/ velut quadam natu
re dote commendatur· hoc in ipso cor=
poris motu gestu ꝛ incessu tenenda ē·
Nam verecundia est verba sup̄flua
reprimere vel respuere· Sed hec vere
cundia abscessit· qua tamen nichil gra
tius est ad consiliandum animos· vt
inquit quintilian⁹ li· viii· de oratoria
institutione· Heu heu quid dicam·
quia senes quibus pre aliis loqui cō=
petit· ea turpia enormiaq; proferre nō
audent· q̄ absq; metu verecundie vtri
usq; sexus iuuenes quasi effrontes p̄=
ferunt q̄ mediante lingua temperat·
·Seneca epistola nona ad lucillum
Uerecundia in adolescente bonuȝ est
signum· ꝛ epistola· xxviii· nutriendus
est pudor qui q̄diu in animo durauc=
rit· aliquis bone spei locus erit· sȝ pec
cantiū copiosa multitudo tollit pudo=
rem· vt ait tullius libro de beneficiis
Pudor (inquit) tollit multitudinē pec
cantiū· ꝛ desinunt esse probra maledi
cta· Sed indubie negare non possunt/
huius tp̄is linguas tam maleficas fo
re· vt quasi non nisi turpia placent· se
riosaq; proferentes vel odio habent /
vel silere mox artantur· nullumq; ho
minum genus enormibus assistere ve
retur/ eloquiis eciam continuis· ꝛ vti=
nam audire sufficeret ꝛ non proferre·
quorum omniū occasio defectus vere
cundie est· que si haberentur hmōi nefā
da vitarētur· quia teste valerio libro
quarto ca· v· verecundia parens ē om
nis honesti consilii/ tutela oīm solem=
nium officioꝝ· magistra innocentie· ca
ra proximis· accepta alienis· omni lo=
co omni tempore fauorabilem pre se
ferens vultum· Simachus in suo epi=
stolari· quorum mens honesta est· im=

becilla frons est· Sed effrontes inue
niuntur· quoꝝ memoria pretacta est·
quibus silere si mos esset· honesta con
uersatio vigeret· que turpiloquio exa=
minata est· Merito ergo catho dicebat·
Pauca in conuiuio loquere· Et idem
in merito· Virtutem primam esse puta
compescere linguā· proximus ille deo
qui scit ratione tacere· Et subdit· In=
ter conuiuas fac sis sermone modest⁹
Alexander in epistola ad aristotelem
solet turriꝫ equitatis custodire· ⁊ par=
tius omnia que gesta sunt loqui· qꝛ scꝫ
optima custodia est linguam scire re=
frenare· Unde socrates sepultus apud
te sit sermo quem solus audieris· Vñ
olim pithagoricoꝝ disciplina erat di=
scipulos tacere ꝑ q̄nquennium/ ⁊ po=
stea eruditos loqui· vt refert hiero· su=
per ecclesiasticum· Idem commemo=
rat guilerm⁹ de conchis in exordio sue
philosophie quam duci normanorum
ascripsit· Unde gaufridus in poetria
n̄ manus ad calamū preceps· non lin=
gua sit ardens ad verbum· Quorūdaꝫ
tamen silentia laude indigna sunt eo
rum scꝫ qui loqui nesciunt· aut qui ta
cent· vbi loqui cōgrueret· Que em̄ gra
tia tibi· si taceas/ loqui cum nescias·
Nam maius non est dixisse quod no=
ueris· q̄ siluisse quod nescieris· vt po=
nit sidoni⁹ in epistolis· li· v· Rursus·
nec laudandi sunt quoꝝ taciturnitas
nocet· Expedit em̄ casibus congruis lo
qui· Ouidius· ii· de arte· Qui sermone
placet nocitura silentia vitet· Qui ca=
nit arte canat· qui bibit arte bibat· ex
igua virtus prestare silentia rebus·
At contra grauis est culpa tacenda lo
qui· itaq̄ꝫ tacere q̄nq̄ꝫ loqui est· Sepe
enim taciturnitas interroganti consen
sum innuit· Temperet ergo sic quisq̄ꝫ
linguam/ ⁊ sic mutus· vt nec tacendo
nec verbisando superflua annuere vi
deatur· Ouidius libro secundo sine ti
tulo· quis minor est vnquam q̄ tacu=
isse labor

Ca· vii· de vitādo mēdacio ⁊ periurio

Endacium linguam reddit in
famem· ⁊ periurium infideli=
tatis crimen videtur· Ut pluri
muꝫ tn̄ homines vt filii diaboli in va
niloquiis ⁊ mendaciis gloriantur· nec
curant quid dicant/ solum vt loquant̄
De quibus seneca epistola· lxxxvii· iaꝫ
quidem etiam vbi causa sublata est·
mentiuntur causa consuetudinis· ve=
rūtn̄ omne mendaciuꝫ fraus est· teste
hugone· mendaciuꝫ est falsa vocis sig
nificatio cum voluntate fallendi· om=
ne igitur mendaciū proditōnis speciē
obtinet· Unde redarguendi sunt qui
vtilitatis aut venditōnis causa men=
tiri non erubescunt· Tullius primo de
officiis· Illiberales ⁊ sordidi sunt que
stus mercenarioꝝ omnium quoꝝ ope
ra/ non quoꝝ artes emuntur· qui duꝫ
mercantur· nichil se proficere putant
nisi admodum mentiantur· Idem tul
li· iii· tollendum est ex rebus contrahē
dis omne mendacium· Simachus in
suo epistolari· minus est alienam sen
tenciam spernere q̄ a propria discre=
pare· quod faciunt mendaces/ qui ali
ud dicunt/ aliud sentiunt· verbisq̄ꝫ pro
priis menti sue contradicunt·
Attendant igitur mendaces men=
dacium/ sic peccatum censeri vt non
solum vitium sit apud amicum sed et̄
apud inimicum· Lactan· li· de vero
cultu· vir iustus non solum huiusmo=
di amico ⁊ familiari· sed inimico ⁊ ig
noto existimabit mentiri non esse suū
nec aliquādo ꝑmittet vt lingua a suo
sensu discordet· huius autem ratio ē·
(ut pretactum fuit) omne mendaciuꝫ
vitium est· quia scienter committitur·
alias mendacium non est· Si autem
iocose mentiaris· ⁊ si peccatum morti
ferum non est· saltem habitum prepa
rat mortis· Absint ergo a q̄cumq̄ꝫ fideli
mendacia· quia princeps mendacioꝝ
dyabolus est· cui subseruiunt eius fi=
lii mendaces· Inter quos potiori cor=
rectione indigent qui sua mendacia iu
ramentis affirmant· Nam (teste quin
tiliano li· xviii·) iurare nisi vbi neces=
se est· graui viro parum conuenit· si tn̄
quis ita iuret· hesitabit lector an iura
mento assistere teneatur· Cui dubie=
tati sane respondendum apparet/ iu=
ramēto absq̄ꝫ necessitate minime vtē=
dum· Expedire si tn̄ iuramentum in=
teruenerit· nō semper congruit sibi obe=
dire· vtputa illicitum si fuerit·
Unde tullius primo de officiis· Est ius
bellicum/ fidesq̄ꝫ iurisiurandi ⁊ cū ho
ste sepe seruanda sed nō semꝑ· Quod
em̄ ita iuratum est· ut mens fieri opor
tere conceperit· id seruandum est· Quod
autem aliter si non feceris nullum ꝑ=
iurium est· ut si predonibus vel pirrha=
tis pactum pro redimendo capite non
tenueris· Nulla (inquit) fraus est etiā
si iurauerís/ quod non feceris· Nam
cum pirrhata sit cōmunis oim̄ hostis·
nec iuramentum/ nec sibi fides debꝫ
esse communis· Idem tercio de offi=
ciis si promiseris alicui te datuꝝ be=
neficium· ⁊ postea scias esse malum/
aut dabis aut non· si des sciens pec=
cas· si non das etiam peccas· promisi
sti· n· Cui dubietati respondet q̄ sapiē
tes numq̄ penitent de eo quod ꝑmise
rāt· vt dicūt stoici· h̄ tamē v̄buꝫ supbū
est· Non est (inquit) turpe mutare con
silium· Idem philippica· xii· optimus
est portus ꝑeunti mutatio consilii· Ni
chilominus tamen ꝑmissa obedientia
iusticie/ astare iuramentis vir quilibꝫ
bonus tenetur· Unde alexander nar=
rante valerio· iuramenta sua violare
noluit· Unde cum iret ad dissipanduꝫ
ciuitatem nomine lapsaꝝ· obuium ha
buit anaximenem preceptorem suum
Sciens igitur alexander q̄ ꝑ ciuitate
interpellaret· iuramento p̄uenit/ dicēs
se non factuꝝ qd̄ petiisset· tunc anaxi=
menes postulauit ut ꝑlibatā ciuitateꝫ
destrueret q̄s audiēs alexan· ciuitateꝫ
sue paci reliquit· Nunc auteꝫ p̄ncepes
sua iuramēta sic non obseruant· nec so
lū frangunt ea que ex voluntate ꝑso=
nali fecerunt· sed etiam ea que ex iu=
re regni vel dominii p̄decessoꝝ more
faciunt· Nimiꝝ igitur si proditoꝝ aut in=
fideliuꝫ seruitoꝝ continuā habent· su=
is em̄ periuriis talem ꝑmerent̄· Dicunt
em̄ illud ouidii· Amplector sanctas q̄
dāt bona semina fraudes· quia scilicꝫ
prauas societates amplectantur· Sed
tandē fraus repellitur fraude· Iuxta
illd̄ ouidii· iii· de arte· Iudice me fraus
est concessa repellere fraudem· Armaq̄ꝫ
in armatos sumere iura sinunt· Rur
sus lector attendat ne mentiri p̄sumat
etiaꝫ si vera fuerit mens ipsius· quia
nō sistit mendacium in eo q̄ cogitat·
aut in eo qd̄ significāt v̄ba q̄ ꝑfert sed
tunc mentiris q̄n fallere intendis au
ditorem· Tunc autē fallere tendis· q̄n
id scis non fore veꝝ qd̄ credis audito
rem ex verbis cape tuis· Verbis aūt
tul· primo de officiis· non obstantib⁹ nul
lo pacto iurare habes· qd̄ tenere nolis
Sed caue quid iurabis· Male· n· si iu
raueris· vt si iuraueris male te viui=
turum· male iurasti iuramentuq̄ꝫ te=
nere non debes· iurando tn̄ te obliga=
sti ad faciendum qd̄ non debes· iusti=
cia autem te obligat vt bene viuas ⁊
te iniusticia tua maleuiuituꝝ obligauit
Itaq̄ꝫ contradicentibus obligatōnib⁹
subiaces· quarum vna irritanda est/
nec obedire iure teneris· sed ex opere
tuo quantum in te est obligaris· que
obligatō friuola est· de iuramento tn̄
⁊ mala obligatōne penitere habes

Ca· viii· de regimine tēpato corporis

Ex temperie corporis fit homo sa
nus/sapiens atq3 modest⁹·tā ī
sermone q̄ in affectu·itaq3 red
ditur homo bonus·τ a dissolutōne vi=
te fit immunis· Nam(teste oracio li=
bro ser,homo fact⁹ ē ad vnguem·qz sc3
sub termis p̄cisis vita eius ↄstituta ē·
·ob hoc viuat sub lege precisa· vt mori
bus ↄpositus inueniatur·Nam mag=
nu3 opus est mores composuisse bonos·
·Sepius autem vita fit immodesta te=
meritate superbie inurgente·

Unde claudianus in maiora·inqui=
nat egregios adiuncta superbia mo=
res·Ueteres autem non ita vixere·nā
superbie fastu delicto·commessatōnu3
q3 τ ebrietatum deglutōne spreta mo=
deramine vitam duxerunt· Unde hie
ronimus enim contra iouinianum al=
legat stoicum narrantem·qualiter sa=
cerdotes egiptij,mundi negotijs postpo
sitis,in templo semper deū coluerunt·
rerumq3 naturas studiosissime contē=
plati sunt·nunq̄ mulieribus se miscu
erunt·nunq̄ cognatos τ ꝓpinquos seu
liberos viderunt·ex eo tempore quo di
uino cultui se manciparunt· carnibus
τ vino se semper abstinuerunt ꝓpter
castitatem· τ pane raro vescebantur·
ne onerarent stomachum· oleum tam̄
in pulmentis nouerant· τ hoc parum
propter nausea3·cubile ei⁹ erat de fo=
lijs palmaꝝ contextum· Vtinam em̄
temporibus huius viri sapientes pre=
cipue sacerdotes vitam suam pariter
moderarent· tūc perirent excessus aut
saltem minuerentur·quibus humana
vita maculatur · Unde lucanus libro
secundo·innata creatōnis secta fuit te
nere modum·quia ab exordio reb⁹ sin
gulis vite moderamine indictum est·
·Unde philosophi veteres humanā vi
tam tripartitā distinxerunt· vt refert
fulgentius libro secundo mitologiarū
·p̄mam vita3 dixerunt contemplatiuā
τ illam applicauerunt minerue/ que
grece immortalis virgo dicitur · quia
sapientia est immortalis· Ipsa aute3
minerua dea sapientie athenis voca=
batur· in cuius memoriam veteres sa
pientes noctem elegerunt· eo quod sa
pientia in tenebris maxime lucet/ sc3
in anxietatibus occurrentibus·Rur=
sus aliā vita3 dixerunt actiuam·qua3
attribuerunt iunoni·que quasi a iuuā
do dicta est·que iuno regnis p̄esse di=
citur·cum sceptro depingitur·τ diuiti
arum creditur mater·in cuius memo=
riam pauonem acceperunt·que diui=
tijs cōparatur·eo q̄ posteriora nudat/
τ anteriora ornet·sic diuitie ad temp⁹
vitam ornant sed postrema hominis
nuda deserunt·Rursus terciam vitā
voluptariam dixerunt quam veneri a
scripserunt·eo q̄ dea voluptatis credi
tur·τ alio nomine dicta afrodis qua=
si spuma· fertur em̄ nata ex virilibus
saturni proiectis in mari·Hanc vete=
res nudā depinxerunt·eo q̄ suos ama
tores denudare solet·in cuius memo=
riam rosas acceperunt· quia sicut ro=
sa delectat τ cito marcessit· sic libido·
Aliqui tm̄ in eius memoriam colum=
bas depinxerunt·cum sint in coitu fer
uide· alij vero concham marinam ·eo
q̄ libidini tota immixta est·hec hiero·

Audistis ergo triplicem vitā philo
sophos descripsisse·quarum p̄ma sapi
entum est τ temperantissima·Secun
da vero est in mundo viuentium·in q̄
modestia competens potest obseruari·
·Tercia autem vita que voluptuosa di
citur ipsa est quam manuducunt va=
nitatis amatores/ebrietatem sectan=
tes/omnemq3 vite regula3 respuentes·
·in q̄ vita fama ꝑdit· diuitie ↄsumunt
corp⁹ corrūpit·vita breuiat·visus mi=
nuit·senectus celerat·sēs⁹ dissoluunt·
studiū ꝑdutat· τ fere innumerabiliu3
viroꝝ genera h⁹ vite occasiōe agregāt
·Hec enim vita solum de corpe curat/
et tamē curando ipsum exterminant·
·O q̄ laudabilis cura·fedū nutrire cor
p⁹·τ saccū stercoꝝ tāta mūire custodia·
Seneca ep̄la xiiij·multis seruiet· qui
corpi seruit·qui pro eo nimiū timet/q̄
ad illud omnia refert·q̄si dicat q̄ ma=
gna seruitus est regere corpus· Expe=
dit tamē sic ip̄m regere·vt vite bone=
stati nō derogeē·q̄ intꝑati nō faciunt·
·Uñ idem seneca· vbi supra subdit·sic
gerere nos debemus·tanq̄ non possu=
mus sine corpe sc3 in vita presenti·Et
subdit·agatur cura eius diligētissime
ita tm̄ vt cum exigeret ratō vel fides/
etiam in ignem mittendū sit· Idem
ep̄la xxiij·corpusculū rem necessariam
magis crede·q̄ magnā· nihil(inquit)
sine illo fieri potest· Itaq3 nutriendū
est corpus/nō ad voluptatē·sed ad ne=
cessitatē·eo q̄ corpus nō est domus vo
luptatis anime·sed potius cōmodatū
hospiciū·Idem ep̄la xvij·vis aduers⁹
hoc corpus liber esse·tanq̄ migratur⁹
illud inhabita·Expedit igitur corpus
tꝑate regere·ne sua intēperies scelera
germinet·Si em̄ impetus p̄mos refre
nare nō possis·saltem occurēti rationi
acq̄escas·Sapiēs est tamē qui pecca=
torū exordiis ↄbstat· Seneca· ep̄la·
lxxxv·facilius viciorum inicia ꝓhibere
q̄ impetū regere·Sed diceret aliquis
qz si corpus domari potest·animus tm̄
videē superari non posse· quō igitur q̄s
tꝑate viuet· Cicero· nulla(inquit)est
tanta vis corporis·que frangi nō possit·
Animū autem vincere/aut iracundiā
ꝓhibere nemo potest·qui eni hoc fece=
rit· non summis viris sed deo simili=
mus est·Que verba innuere videntur
animū tēꝑari nō posse·Hoc tamē non
ita credas·nec ex verbis p̄dictis intel=
liges impossibilitatē sed difficultatē·
qz sc3 animi passiones difficulter rep̄=
munē/ab eo signāter·cuius vita disso
luta/et intꝑata est·oēs tam̄ animi mo
tus sedula corporis castigatione discre=
toq3 cōsilio reprimi possunt·sic saltē vt
ad peccatum mortale non ducant·

Ca·nonū de prudentia acquirenda·

Prudētia dirigit hoiem in cun
ctis agēdis·et quasi virtutum
dicit oculus·ꝓuidumq3 hoiem
reddit/ quo ad ea sine quibus nullos
prosperos terminos vite attingere pōt
hec eni prudētia nō solū presentia sed
etiam p̄terita/et futura cōcernit· Uñ
terentius in adelphis·Istuc ē sapere/
non mō qd̄ ante pedes situ est videre/
sed etiam illa q̄ futa sunt prospicere·
Uñ hieronimus ↄtra rufinum narrat
pithagorā dixisse duo tpa maxime ꝑ=
spiciēda fore· Intuēda em̄ sunt illa q̄
acturi sumus/et que gessimus· qz sc3
prudens p̄terita debet meditari·vt eo
rum exēplo deliberare q̄at imposterū
q̄ sit facturus·et quo fine opus futurū
terminare valebit· Boetius·ij·de con
sola·nō qd̄ ante oculos situ est sufficit
intueri sed rerū exitus prudētia meti
tur·Quintilian·li·viij·instituit prudē
tis est·vt sui opis p̄ncipiu3 intelligat·
et cur id bonū sit/sciat·nō vtiq3 ꝑnicio
sum est vires fiducia p̄ueniri·quia sc3
stulticia est sic in viribus ꝓpriis confi
dere·vt non meditetur q̄d possit acci=
dere· Vnde gaufridus in poetria·gres
su3 precurrant oculi precōsule mentē·
Et vires metire tuas·si fortis es·au=
de grandia si fragilis·humeris impo
ne minora quia silicet vnusquisq3 pru=
dens opus debet assumere iuxta quā=
titatem virium que suppetunt ei·si ta
men virtus debilis fuerit·spe atq3 fi=
ducia debet animari·Nam sepe fragi
les spei gratia viriles fiunt Et ideo
subdit gau·vbi su·si posse sit artū dila
tes aim si corp⁹ sit d̄bile mēs sit fortis

⁊ exiguas supplere mem̄to scȝ ꝑ spem
grandeȝ vires suppleri debent·hoc·n·
agere magna ars atq̄ prudentia est· ·
Vnde ouidius p̄mo de arte·Arte cite
naues remis dirigunt·In omnibꝰ·n·
ars ⁊ prudentia ꝓdest· Sed plures
prudentie stulticiam p̄ponūt·nec attē=
dunt id dicere posse quod sepiꝰ dicūt·
quos redarguit ouidius p̄mo de pon·
tu modo fac timeas ⁊ que tibi leta vi=
dētur·dum loq̄ris fieri tristia posse pu
ta· Nam(teste virgilio p̄mo eneidos)
res animos incognita turbat· Prudē=
tes igitur studeāt precognoscere quid
sint facturi·Rursus prudens fieri cu
piens/veteres consipiciat dies·⁊ anti
quoꝝ exempla suis oculis p̄ponat·ꝑ=
ut faciendum instruit sene·vij·de na=
turalibꝰ quest· hec·n·via prudentie
summa est/ veteris exemplis doceri·
ꝓprijsq̄ periculis corrigi non oportere
qđ minime faciunt seculi sapientes·q̄
rum sapientia stulticia est·p̄ferunt·n·
virtutibus inutiles diuitias· cum ta=
men diuitie virtutibus seruire habe=
ant·vnde seneca ep̄la·lxxxi·ad lucillū
Seruiant deteriora melioribꝰ· scilicȝ
virtutibus fortuita·que nichil habent
magnificum·nisi quia illa mirari cō=
sueuimꝰ·si·n·diuitie ex se bone essent
suum ꝑficerent possessorem·sicut vir=
tutes reddunt hominē virtuosum·sed
ꝓculdubio diuitie ⁊ opes q̄nq̄ prauis
assunt·q̄ virtuosis· Vn̄ seneca ep̄la
lxxxvij·illud(inq̄t)qđ contemptissimo
atq̄ pessimo ꝯtingere potest/ex se bo=
num nō est·hmōi autē sunt opes·leno
nibus enim ꝯtingit sepe diuitijs ob h̄
enim nō est p̄intentendum· Nam(te=
ste tullio li·de parad·) ea non sunt op
tima extimāda/que naufragio aut in
cendio amitti possunt·sed virtutes p̄=
cium grande est·q2 nec eripi nec subri
pi potest/neq̄ incendio aut naufragio
amittitur·iaceat ergo vtilitatis speci=
es ⁊ valeat honestas· vt inquit tulliꝰ

iij·de officijs· Absit ḡ vt prudens aim̄
figat in his transituris/ que non sunt
nisi forinseca ornamenta·hominē inte
rius non ꝑficiunt· Vnde apule·li·de
deo socratis·Non eque diuites specta
re solemus vt equos quos mercamur
neq̄·n·in equis emendis phaleras cō
sideramus· sed ip̄m equū nuduȝ et so
lum vt sit ad specieȝ honestus·ad cur
sum leuis·ad vecturam validus· sed
hoīm stulticia hec est·illos prudentes
virtuososq̄ putare quibus ridet fortu=
na·Vnde sene·ad lucillum· quēadmo
dum stultus est·qui equū empturꝰ nō
ipsum inspiciat/sed stratum eius ⁊ fre
na·sic insipiens est qui hominē ex ve=
ste aut fortuna extimat·Et idem sene
ca ep̄la·lxxvi·loquens de diuitibꝰ ait
cum presente populo elati incesserunt
nemo tn̄ eoꝝ q̄s diuitie extollūt mag=
nus est·quasi diceret/ q̄ sole virtutes
a prudentibus magne existimantur·
Et ideo ep̄la·lxxi· inquit· abstraha=
mus a rectitudine/ diuitias/honores·
⁊·que opinione nostra cara sunt· tunc
em̄ vilia precio fient·

Ca·x· de ꝓuidentia circa fortuita·

Ir prouidus cōsiderare debȝ/
presentia/p̄terita/⁊ futura· ⁊
bonis prestitis non abuti·Nā
ex p̄teritis homo docetur cauere futu=
ra/⁊ regulare presentia·Stulti auteȝ
ista nō considerant· sed de presentibꝰ
soluȝ sollicitant·ideo in ꝓcessu tempo=
ris ꝯmuniter deficiunt·Vir autē pru=
dens qui rebus bene vtitur tempore
oportuno non indigebit· Prudens ḡ i
tueatur quid sibi contingere potest·⁊
casibus ꝓuideat fortuitis· Tulliꝰ pri
mo de off·illud magni ingenij est cogi
tacione ꝓcipere ⁊ an̄ ꝯsiderare q̄d eue
nire possit/ ⁊ q̄d agenđ sit cū euenerit
Seneca ep̄la·iiij· aduersꝰ omnia que
accidere possunt·te adhortare ⁊ indu=

ra· Et subdit noli huic tranquillitati
confidere· momento·n·mare concutit·
lamentandū igit est· q2 reꝝ possesso=
res abutunt eis tpēq̄ necessitatis sibi
succurrere nequeunt· eo q̄ ꝓuidi non
sunt·Alij vero prouidi fieri credentes
que habent ita custodiunt/ ⁊ parsimo
nisant·q̄ vti eis eciam vbi congruit n̄
audent·Itaq̄ laboribꝰ assiduis·⁊ for
san criminibus interuenientibus plu
rimi opes aggregant·quibus minime
ꝓsperantur·Hoꝝ autem nulli proui=
di sunt· sed amboꝝ mētes stulticia oc
cupat·Vnus·n·stolida dispensatōne·
aliꝰ tenacissima honoꝝ detentōne in=
sipiens comꝓbatur·vnus peccat·q2 se
nunq̄ egere formidat· aliꝰ deficit· ec
q̄ indigere sic timeret q̄ nil sibi suffi=
cit·Oratius li·carm·non possidentem
multa/vocabis recte beatum·rectius
em̄ occupat nomen beati/qui scit deo=
rum muneribus sapienter vti·duram
q̄ pauperiem pati·ideoq̄ beatior est/
qui scit pati angustiam·q̄ qui honoꝝ
amplam possidet copiam·nec eciā fe=
lix aut prudens esse dicitur·qui hono=
rum ꝓdigus dispensator inuenit· Vn̄
cicero·bonoꝝ mobilium facultas non
stat in copia extendenda· sed in bene
vtendo illa·Et didimus ad alexandꝝ
beatus·n·reꝝ conditor varias species
formauit in mundo· quaꝝ vsum hu=
mano arbitrio ꝑmisit discernendū·nā
hoīem deus ꝯstituit principem reꝝ vt
eis ꝓuide ⁊ prudenter vtat·⁊ licet oīa
bona sint· sepiꝰ tn̄ nocēt homini bona
non ex se sed ex humano ab vsu· Vnđ
ouidius·ij·de tristibus· nil prodest q̄đ
non ledere posset Idem ⁊ prosꝑ in epi
gram·⁊ bona que prauis nature dono
suꝑsunt·augent peccati pondera·Cū=
cta bonis prosūt quos ⁊ mors ipsa be
atos efficit vt sumant premia· Et ma
ximianus·non res in vicio·sed male=
facta cadunt· Que verba nil aliud so
nant nisi q̄ ꝓuide rebus est vtendum

alias in rebus peccat homo que tamē
in se bone sunt· Animaduertat igitur
prudens quid tempus exigit· Nam
(teste socrate)melius est cauere q̄ pa
uere·Et in prouerbijs sapientum dici
tur·q̄ bonum est in alieno mala fugi=
enda aspicere· nec debet prospici solū
fortuna presens·licet prospera·Vnde
terentius in phormione· duȝ maxime
hominum prospere sunt res·tunc ma=
xime eum meditari oportet·quo pacto
aduersus erumnam ferat·Quod inꝓ=
uidi non faciunt· ideo concutiente eos
fortuna desperant·quoniā futura non
precogitant·Vnde seneca ad lucillum
epistola·lxxvi· precogitati mali mol=
lis est ictus·sed stultis et fortune cre=
dentibus omnis videtur noua rerum
facies inopina·magnaq̄ pars ē apud
imperitos·mali nouitas·Ideo sapiēs
assuescit se malis futuris· vt que al=
teri diu patiendo fiunt leuia/ huic le=
uia fiant diu cogitando·Quot eniȝ hu
iusmodi improuidos vidi·iaculis em̄
imminentibus fere insensati fiebant
sȝ prospera manēte fortuna/tanto ap=
plausu titillabant/ vt tota eoꝝ facies
gaudio mirabili sed inconsulto dedi=
ta esset·Si ergo prouidus es·precogi=
ta te cadere posse· Et si casus euene=
rit tibi·ne putes inopinatum tibi ac=
cidisse· Catho· Cum fueris felix que
sunt aduersa caueto·prospice que ve=
niunt hos casus esse ferendos· Nam
leuius ledit quicquid preuidimus an̄·
Quod tibi suspectum est confestim di=
scute quid sit· Namq̄ solent primo q̄
sunt neglecta nocere·Tranquillis re=
bus que sunt aduersa caueto· rebꝰ in
aduersis meliꝰ spare memento·Ex q̄
bus appet fortune asꝑeaīcos sibi de=
bere ꝓuidere p̄meditādo casus possi=
biles eis vt leuiꝰ ledāt q̄ꝝ p̄meditatō
alieno exꝑimento optime concitatur·
Tibullus· felix quicūq̄ dolore alteriꝰ
discit posse cauere suum·Et ouidius

iiij·de arte·discite ab alijs vestris me-
dere querelis·quia(vt idem li·de re-
medijs) que nimis apparent retia vi-
tat auis· Sed forsan congruit vt exco-
gitemus causam sapientie hominum
huius seculi·plures·n· puide non vi-
uunt·quia tempus non discernūt a tē
pore· nec agenda cōgruis distribuunt
horis· Verūtñ(teste sapiente) omnia
tempus habent· omniq; negocio tem-
pus est ⁊ magna pars prudentie est·
temporis opportunitatem obseruare·
Unde ouidius de remedijs·Tempori
bus aptis medicamina adhibita pro-
sunt· Et dato non apto tempore iure
nocent· Principijs obsta sero medi-
cina paratur·Cum mala plongas cō-
ualuere moras· Que verba nil aliud
sonant·nisi q̄ prouidus sui operis op-
portunitatem querit· temporeq; con-
gruo agere disponit· Unde catho tem
poribus mores sapiens sine crimine
mutat·Insipiens esto cū tempus po-
stulat aut res·Stulticiam simulare lo
co prudentia summa est·Itaq; omnia
tempus habent· Ouidius de ponto·
Leta quidem letus cecini cano tristia
tristis· Conueniēs operi tēpus vtriq;
suum· O vtinam hi saltem qui se do-
ctos putant·puide viuerent·tempori-
busq; congruis singula distribuerent·
Dices fortasse q̄ sapiens non es·ḡ tu
consilium quere·vt si proprio sensu te
regere nescis·alieno saltem consilio te
dirigi ne recuses·vnde salustius in ca
tilinario· p̄usq̄ incipias ɔsulto/ac vbi
ɔsulueris mature facto opus est· Tul
lius de senectute·non viribus aut ve-
locitate corporis res magne geruntur s;
consilio auctoritate ⁊ sniā·Nam consi
lio qui non vtatur· nimiꝝ si operis sui
bonum finem non sortitur· Tullius
philippica·xi·maiorꝝ consilij est·proui
dere ne quid triste accidat· sed animi
est fortiter ferre si euenerit·itaq; lau-
dabile est ⁊ consilio preuidere tristia

⁊ patienter ferre omnia· Nam(teste
quintiliano li·ij·)plurimum in consi-
lijs valet auctoritas· Nam ⁊ optim⁹
⁊ prudentissimus consul haberi debz·
cui de virtutibus atq; honestis crede-
re omnes velint·Sed plurimi incon-
sulte viuūt·stultorꝝq; consilia/ que ita
dici non merent querunt· Sapientuꝝ
em̄ consilia recusant· eo q̄ conseruare
sapientib⁹ nō intendunt·Nemo tñ tā
prudens ex proprio sensu quin alieno
egere possit· Sidonius in suo epistola
ri li·iij·plurimum laudes sic viuentes
q̄ suis moribus applicant/ quotiens
aliquid negociaturi sunt consilia peri-
torꝝ·Catho· Consilium arcanum taci
to committe sodali·Uite consilium do
mini nec despice serui· Nulli⁹ sensuꝝ
si prodest spreueris vnq̄· Gaufridus
in poetria·Si bene vis duci te cōmit-
te duci certo·Nec tñ hi consilio vti vi
dentur·qui proprie voluntati maxime
innituntur Nec vota querunt alius ·vt
consentiant· aut ut se dirigant ·sed vt
temptent/ aut vt prudentum morem
habere videantur· De quibus apule·
li·de deo socra·q̄dam per angiportum
reptantes/consilia non ex suo corde·s;
ex alienis vocibus colligunt·⁊(vt ita
dixerim)non animo sed auribus cogi-
tant·Itaq; animum suum ɔsilijs ac-
ceptandum non applicant· cū tñ quin
tilian⁹ li·viij·dicat· nouit quisq; quid
facturus sit/non tm̄ ex preceptis·quin
immo ex sui natura expedit· vt consili
um capiat formande actōnis· Sene
ca epl̄a·xxiij·boni viri auiditas tuta ē
q̄ se subdit ex bona ɔsciā ⁊ honestis cō
silijs·pauci em̄ sunt qui consilio se sua
q; regant·ob hoc q̄ more eorꝝ q̄ in flu-
minibus natāt nō eunt· sed ferunt·s;
turpe ē nō ire sed ferri·⁊ subito in me
dio turbine rerꝝ stupere ⁊ querere/ q̄
modo huc veni· vt inquit seneca epl̄a
xxxvij· Prudentes ergo consilia q̄rāt
nō p̄cise ut audiāt s; et vt acquiescāt·

vt veniente prosp̄itate leticia subita /
⁊ incognita non sit vt eciam aduersis
imminentibus terreri non oporteat·
Tul·p̄mo de off·fortis animi/⁊ cōstā-
tis est/non ꝑturbari in rebus asp̄is s;
ɔsilio vti ⁊ rōne ·nec a rōne discedere·
Unde boni ingenij est fortunā ꝑcipe-
re·⁊ ante ɔstituere·qd̄ euenire possit·
⁊ quid agenduz sit dum euenerit· Si
quis·n·hoc fecerit· ꝓsperitate nō sedu
cetur·⁊ asperitate non despabitur· id̄
in ꝓuerbijs sapientū dicitur·q̄ diu de
liberandum est quid statuendū est se
mel·nec tñ sufficit ɔsilium capere nisi
maturum fuerit·consilia em̄ leuia q̄ū
q; non dirigunt·sed potius deuiant·
Unde socrates· velox consiliuz sequit̄
penitencia· maximeq; consilium con-
traria sunt festinatio ⁊ ira·

Ca·xi·de facili credulitate repbanda

Rudentis est/ vt de facili nō
credat· cū nō petat maturitas
leuitatem congruens pruden-
tibus· Petronius·nunq̄ recte faciet·
qui cito credit·Namq; qui cito credit
cito fertur inconsult⁹ · itaq; sapienter
non viuit· Prudentis igitur creduli-
tas nec suspitōnis modum habeat/sic
opinio·nec certitudinem mox accipiat
sed more medio se gerat · qz teste var
rone in suis sentēcijs·fides est media
⁊ opinionis ⁊ scientie neutrum attin
gens· Prudens igitur de facili
non credat· eciam famosum qd̄ audit
si extiterit· Nam plurima sunt famo
sa que tñ sunt mendosa· Ideo tul·in
rhetorica·ij· facta/non famam specta-
ri oportet· Et terculianus in apologe
tico·fame non credit·nisi sit inconside-
ratus sapiens· quia sapiens non cre-
dit incerto·ne forte illud os mendacis
seminauerit quod sepe fit/ aut ingeni
o emulatōnis·aut arbitrio suspitōnis
aut assueta quibusdam mentiendi vo

luptate· Und̄ alexander didimo·⁊ di
dimus alexandro scripserunt· fame n̄
fore credendū·Seneca in hypolito·cō
temne famam·Idem·iiij·de virtuti-
bus·prudentis proprium est examina
re consilia/⁊ non cito facili credulita-
te ad falsa prolabi·Sed inquiramus·
cur tam facilis est plurium credulitas
Multi enim facilime credunt/eciam
si falsum sit quod fieri cupiunt·De q̄
bus seneca in hercule furente·quod si
eri miseri volunt/ hoc facile credunt·
hi·n·laudandi nō sunt·quia eorꝝ stul-
ticia credulitatez gignit· Sed nec sūt
commendabiles/ qui nullis credere
volunt·nisi videant ⁊ audiunt·Nam
teste seneca epl̄a ad lucillum·iij·vtrū
q; vitiuz ē ⁊ omnibus credere ⁊ nulli
Et quintilianus causa·xv·facinus est
illud tm̄ credere·quod est de rebus hu
manis actuz·Prudentes tñ citius bo
na q̄ mala credere debent· Ipsorꝝq;
auris ad crimina difficilis esse debet
vt in prouerbijs sapientum dicitur ve
runtamen bonis potius credendum ē
plurimi tñ potius malis q̄ bonis cre-
dunt· Unde ouidius li·iiij·de faustis
Sed nos in vitium credula turba su-
mus·Ideo catho·nil temere crede·
Unde prosper in epigram· non pate-
ant faciles seuis rumoribus aures·
que nescire iuuat credere non libeat·
Nam certior aure arbiter est oculus
inquit gaufri·in poetria·Sed illd̄ oui
dij de remedijs li·p̄mo verificatur· dū
sibi quisq; placet credula turba sum⁹
ideo idem ouidius·iiij·de arte·non ci-
to credideris quantum cito credere le
dat· exēplū nobis nō leue procris erit
Et idem in epl̄is· tarda solet magnis
reb⁹ inesse fides·Quia ergo plurimo-
rum stultorꝝ credulitas leuis est· ideo
plurima falsa pro veris habentur·er-
rores gignuntur ⁊ pro tenendis pro-
mulgantur· a quibus discedere facile
nō est ·si credulitatem exhibueris·

UNIVERSIDAD Y PROV. BIBLIOTECA DE ZARAGOZA

Seneca li·iij· de benefi· non est leui=
tas a cognito ⁊ damnato errore disce=
dere· Nam supbe stultitie pseueran=
tia est dicere·qđ semel dixi qualecum
qȝ sit/fixum ratumqȝ sit·tales enim su
os verentur reuocare errores· non est
tñ turpe cum re mutare consiliũ· Se=
ne·epl̃a prima ceci ducez querunt·nos
autem sine duce erramus·⁊ ideo diffi
culter ad sanitatem peruenimus·quia
nos egrotare nescimus·hec·n·oĩa ma
la faciunt errores qui ex leui crudeli=
tate sustinent· Nec tñ dico aliquem
hominẽ fore errare qui non possit· sal
tem q̃tum ex humana imperfectione cõ
tingit·nec inde tñ laudand⁹: sed illau
dabilior est·Et(vt verũ dicaȝ) detesta
bilis in errore qui pseuerat· Tullius
philippi·xij·cuiuslibet hominis ẽ erra
re·nullius aũt nisi insipientibus pse=
uerare in errore·posteriores·n cogita=
ciones(vt aiunt)solent esse sapientio=
res· Idez tullius li·de legibus·non ẽ
boni errare ⁊ diligere quod p se nõ ẽ
diligendum·Utinam igitur erroribus
nullus se implicet/ quibus prudentia
offendit ⁊ pditur· ad quã etiam obti=
nendam homo p errores indisponitur
quia(teste valerio li·ix·ca·ix·)temera
ri primus est error·quemadmoduȝ ad
ledenduȝ par·ita cui facilius quis ig=
norauerit·qȝ non sua sponte sed vanis
concitatus imaginibus culpe se impli
cat·In hoc q̃dam etiã decipiunt·quia
errorũ vice veritati cred̃ reputant· ita
qȝ falsitas veritatis imagineȝ sepius
monstrat·Nunquid·n·enunciatio ve=
ridica videtur·que iuramẽtis affirma=
tur·qua nutibus ⁊ signis solidatur·q̃
testib⁹ firmatur· Hec·n·omnia q̃nqȝ
falsitas suppetunt· itaqȝ falsum p v̄o
sepius accipitur· nec de facili vnũ ab
altero discernitur·qñ referens mendo
sus non credit· aut qñ auctoritate p̄fi
citur· aut si coloribus verisimilib⁹ ab
ipso platum deducitur·Quid igit pru
dens factur⁹ erit· aut falso credet/ qđ
non libet·aut discredet/cum tñ discre
dendi color sibi non assit· Reuera si
prudens fuerit·non de facili credet/ sȝ
deliberatõne prehibita si discredendi
causa non interuenerit· sub quadam
ti mperie absqȝ temeritate falso sibi
non cognito consentire/ aut saltez nõ dis
sentire poterit· Sapiens autem q̃nqȝ
errasse nullus formidet vbi precipue
falsitas veritatis specieȝ detulit· Oui
dius li· p̃mo de remedijs· ⁊ mala sũt
vicina bonis·errore subito/p vitio vir
tus crimina sepe tulit·Et arator libro
ij·repellitur error in diuersa trahens·
cum spiritus efficit vnum·

Ca·xij·de stulticia fugienda·

Stultitia hominẽ bestijs equat
⁊ ab ãgelorũ cetu elongat·stul
ticia rursus hominez titubare
cogit ·⁊ criminuȝ pondera non sentire
facit· Generat vaniloquium· nutus
incompositos·⁊ dissolutos risus· ⁊ om
nium maleficiorũ genera de facili stul
to contingunt·Unñ lactan·li·de vera iu
stic.a stulticia est in factis dictisqȝ per
ignorantiã boni atqȝ recti erratio·tul·
lius de senect·tanta inest stulticia in=
constantia atqȝ puersitas q omnes ut
senectutẽ adipiscantur·exoptant·⁊ eã
dem adepti accusent· Idem tul·li·i·đ
natura deorũ·stulti nec vitare venien
tia/nec ferri presentia possunt·Discer
namus tñ stulticiarũ vanitatẽ· q̃dam
enim stulti sunt· eo q naturalibus do
nis ab exordio geniture carent· Horũ
siquidem stulticia excusabilis est· nec
peccata gerit · si etiã post geniturã
quis a casu non pcurato in eam inci=
derit· Aliorũ autẽ stulticia est volũta=
ria/ex vsibus prauis contracta·q̃rũ de
siderium est hystriones habere·⁊ ca=
chinnatõnibus q̃sqȝ irritare·in plateis
dissolutõnes ostendere·atqȝ tantoma=
gis gloriari·q̃nto ab eis turpi⁹ fit·vel
narratur·quibus etiã nulla adest cõ=
placentia nisi in turpibus ⁊ operibus
ab omni racione discrepantibus·hi·n
miseri ⁊ serui sunt· Unñ tullius li·de
padox· stultorũ sniã fuit· qȝ scȝ taliter
sententiati sunt q oĩs insaniũt/⁊ ser
ui sunt·hi·n·aliorum crimina detegũt
⁊ suorũ p̄ nimia multitudine obliui=
scũtur· Unñ·tul·in tusculanis q̃sti·lib·
iij· stulticie pprium est aliorũ vitia cer
nere ⁊ suorũ obliuisci·Et senlo· stultus
si quis fert·a falso nil puto refert· ip
sius verba nullo sunt pondere digna
Absit tñ vt eos stultos putemus/ q̃rũ
cautela est stulticiam loco simulare·
vt penis euitare queãt·plures·n·stul
tis nocere non dedignant· qui tñ sapi
entib⁹ emulant·Catho·insipiens esto
cum tps postulat aut res·Stulticiam
simulare loco prudentia summa est·
Ouidius·iiij·de tristibus·forsitan hoc
studium possit furor esse videri· Sed
furor hic aliquid vtilitatis habet· hi
g̃ non stulti sed sapientes sunt· eorũqȝ
stultitia prudentia est· Sed hi stulti
sunt·quorũ finis ineptus·quorũ deside
ria praua·⁊ mores inhonestatis speci
em gerunt· Excessus q̃ȝ continue sectã
tur·⁊ omni prudentie temperamento
contrariant· Seneca epl̃a· xxxix· magni
animi ẽ mediocria malle q̃ nimia·
Necesse est·n· vt excecet cupiditas ·q̃
naturalem modum transilit·qȝ scilicȝ
stultorũ appetitus euanescent·eo q na
ture limitibus non refrenãtur· Ideo
stulti nũcupati sunt quorũ leticia imp
ba·⁊ tristia amentie maneriem osten
dit· Unñ simachus in li·epistolarum·
leticia res loquax est / atqȝ ostentatrix
sui· quod de leticia stultorũ intelligen
dũ est·Nam improborũ leticia cito ad
pnicez cadit·eorũqȝ laus ⁊ lasciuia nũ=
q̃ habet concordiam·vt ex prouer·sapiẽ
tum colligitur·Nempe stulti in singu
lis extremisant ·⁊ in suis leticijs in=
digestis/⁊ inconsultis ita gloriantur·
vt se posse cadere non timeãt· sed(te=
ste eunodio) nulla fides letis integra
nec dubijs· Et gaufridus in poetria·
exemplar sirenis habere docearis in
illis·casibus in letis semp peiora ca=
uere·O igitur stulti attendite quoniã
vestra leticia tristicia est·exultacio ca
sus·risus planctus·laus dedecus·mu
nera q̃ȝ vobis facta vias perdicionis vo
bis ministrant·vestrisqȝ nutibus stul=
tis/hominũ tpa vana detinetis·crimi
nibus q̃ȝ in vobis ⁊ ceteris fomentum
ministratis· Ouidius primo de arte·
Mens erit apta capi tunc/cum letissi
ma rerũ·et seges in pingui luxuriatur
humo·Pectora tunc gaudent/ nec sũt
attrita dolore· Ipsa patẽt·blanda tũc
subit arte ven⁹· heu lamentabilis le=
ticia que veneri famulat·que stultorũ
leticia nuncupatur·Attende enĩ illud
ouidij li·de ponto· tu modo fac timeas
⁊ que tibi leta videntur· dũ loqueris
fieri tristia posse puta· quod stulti mi
nime considerant·

Ca·xiij·de stulto amore cauendo

Atuus amor iudicium impe=
dit rõnis· Et propter amorem
ad seipsum in ppria causa fre
quenter vnusquisqȝ seducitur· Amor
enĩ excecat·⁊ vera iudicare non pmit=
tit·Prudens igitur si fieri cupis· me
dio interposito tuam discerne causam
⁊ alterũ tibi prestituas et de illo quod
iudicaueris· de teipso arbitrare iudi=
candum· Nosti enim (teste aristo=
te·ij·de anima)visum causari sine me
dio non posse · et obiectum sensui su=
prapositum sensacionem impedit·Si
g̃ tu tibi ppinquior sis et immediati=
or q̃ res quecumqȝ visui supposita ·q̃
ergo de te vere iudicare poteris·Tu g̃
medium queras·et in alio considera·
qđ de te iudicare cupis · qȝ plurimos
pprius excecat amor·Naȝ ut ex puer=

bijs sapientū colligitur·amare et sape
re vix a deo conceditᷣ·quia scȝ raro ac
cidit ꝙ homo sapienter iudicet de eo
quod amat·Vnde varro in suis senten
cijs·nullus tam modeste sua iudicat /
sicut aliena· hoc autē ex eo accidit·ꝙ
nemo sibi inuidet· naȝ olim thobares
magno alexandro dicebat· natura (in
quit) mortaliuȝ hoc modo praua et si
nistra dici potest/eo ꝙ in suo quisqȝ ne
gocio hebetior est q̄ in alieno·Et teren
tius in adelphis· Homine imperito
nil iniustius· qui nichil rectum putat·
nisi ꝙ ipse fecerit· oīmqȝ hominū fere
natura est· vt aliena melius iudicent
q̄ sua· Vir igitur prudens vt de pro
prijs bene iudicet·aliena consideret·
Sed reuera teste plinio in epistola ad
cornelium tacituȝ sue quisqȝ intentōe
fauet· Et quintilianus li·ij· aliena q̄
vitia magis vult quisqȝ reprehenden
di q̄m sua· Vnde lactan·li·de falsa sa
pien· nemo potest de se recte iudicare
sed aliena iudicat melius q̄m sua· Et
tullius p̄mo de officijs·nescio quō fit·
vt magis in alijs q̄m in nobismetipsis
cernamus·si quid delinquitur· hec·n·
omnia proprius facit amor· Seneca ad
lucillum epl'a·xxvi· vna est cathena q̄
nos alligatos tenet·scȝ amor·Vn̄ aliq̄
sunt qui nil rectuȝ·nisi quod placet di
cunt·ut inquit oratius in epistolis·oui
dius de ponto· illud qd̄ fecit quisqȝ tu
etur opus·Marcialis cocus· quis dā
nat sua vota libenter· quasi diceret·
nullius·Vnde auianus·sic mos est ho
minum quicquid sibi fecerit ipse·vile
licet maneat/ approbat ipse tm̄· Ecce
audiuim⁹ quomō oms homines in fa
ctis proprijs male iudicant·ꝛ ideo suoꝝ
delictoꝝ correctionē non assequuntur
quia (teste quintiliano maximo) nō in
tellecti nulla est curatio morbi·nec so=
lum tn̄ homines peccata propria in=
telligunt·sed etiam bona quedaȝ si fe
cerint sublimare valde contenduūt· Iu
xta illud petronij·omnes aptis oculis
bona sua computant·Plurimi etiam
alios putant velle quicquid volunt·ꝛ
in alijs esse qd̄ in ipsis sentiunt· itaqȝ
imprudentissimum ipsoꝝ iudicium ē·
nō tm̄ quo ad ea que de ipsis iudicant
sed etiā quo ad illa que de alijs ex se
ipsis arbitrantur · Vnde iulius cels⁹
li·ij·que volumus libenter credimus
ꝛ que nos sentim⁹ alios q̄ sentire spe
ramus·Hoꝝ autē iudiciū fallibile est
nimis· ꝛ sepi⁹ erroneū· Nec tm̄ reprobo
alteri si facias qd̄ tibi fieri petis· ali
um tn̄ tuis desiderijs conformem nō sp
estimabis·Attendant igitur sapiētes
vt recte iudicent· vt proprio amore non
decipiantur·nec etiam vitia virtuti p̄
ferant· Iuuenalis li·iij· summū crede
nefas facinus p̄ferre pudori·Quid fa
ciunt plures naturalibus desiderijs
sua crimina imponentes· eodemqȝ pa
cto quo de seipsis male iudicant·friuo
le se excusant· heu q̄m cecus inest vi=
tijs amor·inquit claudianus in mairo=
n·Prefata verūtamen desideria na=
ture nullus imponat·sed malitie·nā
vitiū oīe nat'e metas excedit·Vn̄ pru
dentius· summa quies velle nil plus
q̄m postulat vsus· sit victus simplex /
alimonia/vestis/ꝛ vna·expletūqȝ mo
duȝ nature non trahat vltra·Que ver
ba nil aliud sonāt·nisi ꝙ naturale de=
siderium contentat habere victum ꝛ ve
stitū·ꝛ si quid vltra desideram⁹·natu
re transcendimus metas· Absint ḡ
huiusmodi d̄sideria vana·absit amor
inutilis reꝝ·Vnde theodolus·Morta
les cuncti qd̄ intendunt adipisci·Nec
si proficiant/ vite discrimina querant·
quia scȝ res sic debent desiderari· vt
eoꝝ obtentu delicta cōmitti n̄ habeāt·

Ca·xiiij·de habenda fortitudine ꝛ cō stantia mentis·

Ortitudo est virtus qua cete=
re solidātur/ꝛ sine qua in bo=
no non perseueratur·Expedit ḡ volenti
bus spūaliter proficere hac non carere
virtute·vt sint aīo fortes·quia fortitu
do est·qua omnia roborantur ꝛ mode=
rantur·Vnde aristo·ij·ethicoꝝ fortitu
do inquit tenet mediuȝ inter timores
ꝛ audacias·Et tullius in rethorica·i·
fortitudo est conceptō considerata peri=
culoꝝ·laborūqȝ perpessio·Et alibi forti=
tudo est reꝝ magnaꝝ ꝛ humiliū con=
ceptō laborisqȝ cum vtilitatis rōne per=
pessio·Et idem li·iiij·rethorice· Forti=
tudo est cōceptō laboris ꝛ periculi cū
vtilitatis rōne ꝛ cōmodoꝝ compensatōe·
Et idem tullius in tuscu·quest·li·iiij·
Fortitudo est affectio animi lege sum
me perpetiendis rebus obtemperans·
vel conseruatō stabilis iudicij in eis re=
bus que formidolose videntᷣ·subeun=
dis ꝛ repellendis·vel scientia reꝝ for
midolosarum contrariumqȝ aut omnino
negligendaꝝ conseruans eaꝝ reꝝ sta
bile iudicium· Ex quibus oībus cla=
re apparet·ꝙ fortitudo habet in arduis locum/ ꝛ in grandibus probatur·
Hanc siquidem virtutem si quis ha=
buerit/minas non timebit·immo nec
mortem pauebit· quia teste tullio li·
inuectiuaꝝ· nequaq̄ viro forti turpis
mors accidere potest· Et quintus cur=
tius de gestis alexandri li·iiij·fortiuȝ
viroꝝ est/magis mortem contemnere q̄
odisse vitam·Et cassiodorus epl'a·xxiij
latet sub ocio laudabilis fortitudo·ꝛ
dum se probandi non habet spacium/oc
culta est lux tota meritoꝝ·Hec·n· vir
tus in aduersis maxime patet· Vnde
valerius li·iiij·fortiter se in aduersis
gerere quid aliud est q̄ fortunaȝ seui=
entem in adiutoriuȝ sui pudore victā
vertere·Tunc eīm vir est animo fortis·
qn̄ aduenientibus malis in bono ro=
buste perseuerat· Nec tamē optanda sūt
pericula vt fortem quis se ostendat·
sufficit eīm pericula si contingant vali
de tolerare·Vnde seneca epl'a·xlviij·n̄
sum (inquit) tam demens vt egrotare
cupiam·sed si egrotandum fuerit suf=
ficiat vt nil effeminate faciam·Non·n
pati tormēta optabile est· sed pati for
titer· Ideȝ seneca li·iij·de naturalib⁹
questionibus·humano animo a bonis
artibus robur venit· ꝛ a consideratōe
nature·Quid est eīm cur ḡ hominē aut
feram aut sagittam aut lanceaȝ time
am· Maiora pericula me spectant·
Vnde lactancius de vero cultu· timi=
di ꝛ imbecillis est animi· aut doloreȝ
metuere/aut egestatem aut mortem/
que omnia si quis nō exhorruerit for
tissimus iudicatur·qui autem deū me
tuit·illa omnia non metuit·Galterus
libro·v·alexandreidos·nulla rei nouitas peruertere fortia debet pectora· q̄si
diceret ꝙ nullus propter infortuniuȝ
debȝ desistere aut ex fortuna decidere·
Illos tamen fortes non dicimus/ qui
suoꝝ delictorum existunt defensores·
qui non verentur cum male fecerint/
se validos nuncupare· quia (teste oui=
dio·ij·sine titulo) felix qui quod amat
defendere fortiter audet·quasi diceret
illi sunt felices·qui illa amāt quē pa
lam ꝛ iure defendere possunt· O igitᷣ
milites precipue cristiani· assit animis
vestris fortitudo· ne subeat demonis
versucia·virib⁹ si caretis animos eri=
gite·quia vincere vos nullus potest ni
si propria libertate succumbatis· Vn̄
sicut in prouerbijs sapientum dicitur
nunq̄ periculum sine periculo vincitᷣ·
nichil est magnū in rebus humanis·
nisi anim⁹ fortis· Quid·n·prodest tua
sapientia·in periculo si non prosit/q̄d
temperantia·si cadere te permittat/om
nes·n·virtutes sine virtute sunt· si for
titudo nō fuerit comes·quinimmo vir
tutis nomen fortitudini maxime cōue
nit·Nam a viribus virtus ꝛ in viri=
bus fortitudo est·Nimiꝝ igitur si for
titudo virtutis nomen p̄ ceteris habȝ·
Vnde galterus in alexandreide li·vi·

nichil est ꝙ̄ fortis ⁊ ardua virtus lin-
quat in expertū: mouet omnia ⁊ omnia
temptat. Et ouidius li. de ponto. oīa
deficiunt: animus tamen omnia vin-
cit. ille etiam vires corpus habere fa-
cit. Et idem ouidius. x. methamor. au-
dentes deus ipsos iuuat. ⁊ prosper. li.
epigram. Qui valet in aduersis one-
ratam ducere vitam: hic magni est aī
mi. Unde horatius li. carminū. Re-
bus in angustis animosus atq̄ fortis
appare. Utinam ḡ cōmemoremus
predecessorum fortitudinem: animorūq̄
validitatē. Refert enim iustinus in
abreuio pompei li. ii. quomodo in man-
tuano prelio quidam adolescens ani-
mo floruit valde: cuius nomē themasto
dis. Refert enim ꝙ hostes post preliū
innumeras cedes fugam acceperunt.
quos cernens prefatus adolescens ad
naues hostium fugit. ⁊ cū manu dex
tera nauem tenuit. nec prius dimisit/
ꝙ̄ dexteram amitteret. qua amissa si-
nistra ꝙ̄ manu nauē tenuit: qua rur
sus amissa morsu nauem detinuit. ita
ꝙ nec cedibus fatigatus/ nec manibus
amputatis victus est. Unde ad vltimū
velud rabida fera dētibus dimicauit
ducentaq̄ milia persarum eo prelio ce
ciderunt. Ecce ꝙ̄ laudabilis victoria
que fortitudine vendicata est. Sene.
epla. xiii. non potest magnos spūs ath
leta habere: nisi sanguinem suum vi-
derit. tunc. n. proiectus/ aīm non prīcit
sed cum magna spe ad pugnam descē
dit. O vtinā tanta inhereret nobis for
titudo exercendo militiam christianā
q̄ta plurimi p tēpali protectione habue-
runt. Hi enim sunt laudabiles sed il
li multum laudabiliores. nec tñ pute
mus omnes pugnatores fortes debe-
re nūcupari. Virtutem habent fortitu
dinis si licito titulo pugnant ⁊ si lucꝝ
nō sperent. Unde tullius li. i. de off. for
tes ꝙ̄ ⁊ magnanimi sunt habendi: nō
qui faciunt pugnam sed qui ꝓpulsant

iniuriam. Uix tñ inuenitur qui labori
bus susceptis periculisq̄ aditis non que
rat mercedem aut gloriam. Animad-
uertant igitur seculi amatores: qui lu
crum ⁊ fastum ex suis laboribus expe
ctant. in ipsis enī nulla est virtus. naꝫ
virtus mercedem terrenam nō querit
Nō dico tñ si vincas q̄n gaudere non
possit: aut damna tua que inimicorū
occasione tulisti: recuperare non valeas
horꝝ tñ adeptio finis tuus esse non de
buit quia preter ista vir armiger rem
publicam tueri tenet. Sed procul dubio
illud tullii verificatur in tuscula. q̄st.
li. i. nemo sine magna spe se proprium
offert ad mortem. Que spes imortalis
est q̄nq̄ re. ⁊ tunc bona est ⁊ diuina.
Aliq̄n vero immortalis opinione pug
nantiū. q2 scꝫ ideo plurimi pugnant:
q2 se famandos im posterum ppetuis
diebus sperant. hec autem spes vana
est. Utinaꝫ autē spes fiat non sub spe
superbie sed eterne glorie: vt fortitudo/
q̄ virtus ē tali spe mediāte habeatur

Ca. xv. de pseuerātia in bono habēda

Bene agere parum prodest: si
mens labilis existat. Non enī
ex actibus generatur habitus
nisi affuerit boni opis pseuerantia.
Unde in prouerbiis sapientum. nichil p
dest didicisse bene facere si cesses. naꝫ
turpe est bona opa cepta deserere.
Quintilianus. iiii. de oratoria institu.
pseuerandū est saltem: q2 sepius ⁊ si vi
res deficiunt: animo tñ pseueremus.
Nam (teste tullio in rethorica prima)
pseuerantia est in rōne bene conside-
rata stabilis ppetuaq̄ pmansio. Illi
igitur pseuerant qui bona incepta cō-
tinuant. Dicis forsitan te pseuerare nō
posse. quia (teste seneca in thieste) leue
q̄dē est iniurias ferre/ sed ferendo cō
tinue pseuerare graue est. Idem sene
ca in hercule furente. p multa opa vir

tus laxari solet: quibus attentis mirꝝ
est si quis perseuerari possit. Huic du
bietati respondeo: omnibus agendis
modum debere preberi. vt. n. pseuereś
non oportet vt laboribus incessanter
assistas. sufficit enī vt mala euites: ⁊
horis oportunis bonis intendas/ ⁊ si
freq̄nter bona facere neq̄as: saltē dū
feceris diu pseueres. Juxta illud sene
ce in edippo. quod sepe fieri non pōt.
fiat diu. Sed quid dicemus de his/
qui non gloriantur/ nisi excogitando
meritorꝝ varietatem: nullamq̄ obser-
uant stabilitatem. Una etenī die vo-
ta ieiuniorꝝ celebrant. altera studio tē
pus dispensant. orare nunc pmittunt:
⁊ continere imposterꝝ preordinant. Et
postmodū his omnibus ɔtraria faci-
unt. Rursus vno tempore velut here
mite viuunt. ⁊ in altero publico ɔui-
ctui assistunt. tales. n. vna die videbis
tam tristes ⁊ mestos tam marcidos ⁊
pallidos/ vt semimortui credantur. in
numerabilesq̄ penas p regno celorū
pati extimant. Eosdem ꝙ̄ postmo duꝫ
videbis risibus deditos: in iocis primos
ebrietatibus dissolutos: mulierꝝ tacti-
bus infectus. ⁊ quicquid a sua volup-
tate substraxerunt. hoc postmodum in
epte supaddunt. In ipsis enim nulla
est pseuerantia. eo ꝙ ab eis non desi-
deratur: nisi faustus ⁊ apparentia. ta
libus enim prodesset si potius studerēt
in bonis ceptis continuare: ꝙ̄ sic noui
tatem meritorꝝ. ⁊ (vt melius dicaꝫ) ap
paratuū excogitare sollicitentur. Sene
ca epla. xvi. plus operis est vt proposi
ta custodias: ꝙ̄ vt honestas ppona. pse
uerandum est enim. ⁊ assiduo studio
attendenduꝫ quousq̄ bona mens fiat
bona voluntas. et idem epla. xxii. tur-
pe est credere aīm luctari cum offitio
quod semel recepisti. quia vir non est
fortis ac strennuus: qui laborē fugit.
Et oratius li. carmi. ii. oda. iii. equam
memento rebus in arduis seruare mē

tē. non secus in bonis ab insolenti tē-
peratam leticia. Nempe qui vult for-
tis ⁊ pestreuerans fieri: potius in bo-
nis crescere quam ruere habꝫ. nec cū
fortuna debet mutari. ꝙ̄ tñ instabiles
faciunt. Unde ouidius libro de tristi-
bus. Rara quidem virtus quam non
fortuna gubernat. Que maneat stabi-
li non erat ille gradu. Ouidius li. epi
stolarꝝ. cepisti melius ꝙ̄ desinis. vlti-
ma primis cedunt. dissimiles hic vir/ ⁊
ille puer. quia videlicet vnus constās
qui melius desinit: ⁊ alius inconstans/
qui faciliter decidit. Sed plurimi se
viros appellant/ qui femineis moribus
titubant minimeq̄ perseuerant. De
q̄bus oratius in epistolis. quos petiit
spernit. repetit qd̄ nup omisit. estuat:
⁊ vite disconuenit ordine toto. qd̄ faci
unt inconstantes. quia sue instabilita
tis calumniam locis imponunt. Itaq̄
loca incessanter mutant. nec tñ pam-
plius ob hoc in bonis continuāt. Unde
socrates cuidam querenti/ cur mutatō
locorꝝ nil sibi pdesset ad depositionem
vitiorꝝ: respondit/ quid miraris nichil
tibi peregrinari pdesse: cum te circum
feras: quasi diceret ꝙ vitiosus melio
ratur non ex mutatōne loci sed mētis.
Unde seneca epla. xxviii. animū debes
mutare/ non celum. licet enī vastum
transieris mare: sequuntur te vitia q̄
cumq̄ perueneris. Queris enim qua-
re fuga ista te non adiuuet. quia tecū
fugit vitium. Et epistola. lxix. freq̄ns
de loco ad locum migratio instabili-
tas animi est. Hec enim omnia dicta
sunt ideo: quia viri instabiles locum
statusq̄ permutant: credentes deforis
mederi/ cum sit tñ interior morbus. mē
tem enim non extrinseca mutare opor
tet. Unde oratius libro epistolarꝝ epi-
stola prima. Impiger extremos curris
mercator ad indos. Per mare paupe-
rieꝫ fugiens/ p saxa per ignes. Ne cu
res ea que stulte miraris ⁊ optas. di-

scere ⁊ audire. ⁊ meliora credere ñ vis
· Vilius argentum est auro: virtutibus
aurum. O ciues ciues/ querēda pecunia
ꝑmuz est: virtus post numos. hec ian⁹
summus ab imo ꝓdocet ⁊. Et epla. xi.
Tu quamcumqꝫ deus tibi fortunauerit
horam: grata sume manu: nec dul-
cia differ in annum: vt q̈cumqꝫ loco fu-
eris vixisse libenter te dicas. naz si rō
⁊ prudentia curas/ non locus effusi la
te maris arbiter aufert: celum. nō ani
mum mutant. qui transmare currunt.
· Nunquid plures iuuenes conspexim⁹
quibus paterna doctrina dicebat. di-
scurrite p orbez: vt sapientes sitis. heu
discursus iste sapientes homines non
facit. sed instabiles animo. talem me-
dicinam querunt. tales etem̄ vbicūqꝫ
sunt nusq̄ꝫ habitantur. quia vbiqꝫ am
bulant ⁊ nullibi resident. Vnde mar
cialis in li. epigram. dic michi quo ve-
niam. dic qua te ꝑter equiraz. quisq̄s
vbiqꝫ habitat. maxime nusq̄ꝫ habitat.
Quid ꝫ prodest homini laboranti/ vt
cōgrue viuat: si nō ꝑseuerat? Aut q̄d
prodest inimicos homines vincere /⁊
vitia non domare? Qui em̄ peccatis
subicitur. ⁊ si moles immensas possit
deferre. nichilominus fragilis est. Vñ
seneca. vij. de natura. quest. querit q̄d
est in rebus humanis ꝑcipuū. ⁊ respō-
det animo oīa vicisse. Nulla. n. victo-
ria maior est: q̄ꝫ vitia domasse. innu-
merabiles siquidem sunt. qui populos
⁊ vrbes habuerunt in sua potestate.
paucissimi vero seipsos habuerunt.
Et subdit. quid maius q̄ꝫ erigere ani-
mum supra miserias ⁊ premissa forti-
tudine/ quid maius q̄ꝫ contra calami-
tates esse fortes? Et cōcludit. quid igi
tur insanio. quid ābelo. quid sudo. q̄d
terram forum verso. multo opus est ma
gis. vt a sordibus discedamus: ⁊ a cor
pore animū seducamus: ⁊ tandem in
ocultis subtilitatibus veritatem inqui
ramus. Dicet autez peccator ⁊ vir
instabilis: quomodo ꝑmanebo aduer
sus fortunam: dū videbo fortune pre-
missa grandia munera: que nō de fa-
cili animus refugit. Queso attēde for
tunam mutabilē: ⁊ aīm stabilem fieri
debere. Teste seneca epla. viij. cogita-
te nichil esse immutabile preter aīm
omnia. n. fortuita lapsu intereunt. ani
mus autē bonus ꝑseuerat. Seneca
epla. lxxi. eadem virtute ⁊ mala for-
tuna vincitur et bona ornat. Virtutez
intelligo animosam/ ⁊ excelsam vim:
que omne id irritat quicquid infestat
non (inquit) mirum est in tranquillitate
non concuti. sed illud mirare/ vbi om-
nes iaciunt aliquem stare. Dices for
san quis me stabilem faciet. aut qua
virtute ꝑmanere valebo. Nunc enim
paupertas me affligit. nunc timeo exili
um. nunc incarceror. nunc infirmor. q̈-
modo igitur subsistaz. Cui querele re-
spondet seneca epla. xxiiij. ꝑua fiā: ⁊ si
quis respondet inter pauperes ero. exul
fiam vbiqꝫ viuā. alligabor: ad hoc em̄
natura me genuit: vt corpe graui astri
gar. infirmabor: cessabit languor sani
tate vel morte moriar. vt melius viuā
In omnibus ꝫ aīmus suꝑstat sapien
tis ⁊ constantis. simus igit̄ fortes ad-
uersus fortuita. qr (teste sene. epistola
xxxvi.) in mores fortuna vis non habz
animus ad tranquillū terminū venit
qui in eodē habitu est/ scꝫ q̄ ꝑseuerat.

Capitulum. xvi qualiter a constantia
nullus debet recedere

Este tullio de natura deorum
incōstantia nō debet cadere in
sapientem virū/ cui nil nocere
potest. Verum est tñ ꝙ multi tāq̄ꝫ epicu-
ri nulla volūt stabilitate formari. Se-
neca. li. de cōstantia sapiētis narrat ꝙ
epicuri corpori multuz ꝑpercerūt: dicen
tes nō licere sapientē ferre molestiaz
q̄ꝓpter voluptatē tanq̄ꝫ felicitatem
summam elegerūt. non decet tñ homi-
nem mobilitate seu fragilitate sic agi
tari: vt pro quacūqꝫ tribulatōne immu
tetur. immo licet in tribulatōnibus cō
stituatur: nichilominus ꝯstanter debz
tolerare. Narrat. n. augustinus nono
de ci. dei. ca. iiij. ꝙ licet eneas multas
tribulatōnes haberet in parte sensiti-
ua: vsum ratōnis tñ in mente non per
didit. Ideo de ipso virgilius inquit.
mens immota manet. lachrime voluū
tur inanes. Quapropter. iij. de nugis
phōrum narratur socratē dixisse sapien-
tem offendi non posse. immo aduersus
omnem fortunam ꝯstans ⁊ immobi-
lis manet. Valerius libro. ij. de mor-
te socratis refert ꝙ forti animo constā
tiqꝫ vultu potionē venenosā licet mor-
tiferam accepit. ⁊ cū eius vxor lamen
taretur dicens/ vir meus innocens mo
ritur: socrates dicebat. male (inquit) cō
queris. nam si me diligis debes cupe
re vt innocēs moriar. turpe est. n. mor
te dignum mori. Ipse. n. socrates oēs
mundo seruiētes miseros vocauit. naz
cum ab eo peteretur quis miser esset:
ipse respondit. miser est inquit qui nū
q̄ꝫ miser fuit. quasi diceret. ꝙ ille mi-
ser est qui miserias mūdi nunq̄ꝫ sustu
lit. Nam veteres legimus in magnis
āgustijs ꝑseuerasse. ⁊ licet onerosa for
tuna ipsos ꝑsequeretur: nichilominus
animo constantes ꝑmanserunt. Nar-
rat. n. valerius libro. v. ca. x. ꝙ anaxa-
goras phūs audita morte filij sui quē
maxime diligebat immutatus ꝑman
sit. Vnde sibi annūciati respondit ita
(vt refertur) rem nouā seu inexpecta-
tam non annūcias. sciebaz. n. ꝙ omne
natum ex me esset mortale. sciebā in-
super ꝙ sicut nullus moritur nisi qui
prius vixerit ita nullus viuit qui non
ꝑmoritu⁹ sit. Ibidem eciam recitat va
lerius ꝙ xenophon /audita morte sui
inogeniti filij minime commotus fuit.
vnde cum sacrificaret: ⁊ coronaz in ca
pite haberet statim vt mortem filij au
diuit coronā pro lamentatōe tm̄ modo
de capite deposuit. cum tñ interroga-
ret qualiter mortuus fuisset: sibi rela-
tum est ꝙ in bello pugnando mortu⁹
fuisset. Quo audito xenophon statiz co
ronaz reposuit ⁊ sub iuramento sacri
ficij affirmabat/ ꝙ plus gaudebat de
virtute filij quam habuerat bellando
q̄ꝫ de ipsius morte tristaretur. Ex his
ꝫ patet ꝙ predictorum virorum animos for
tuna ꝑturbare non potuit. Valerius li
bro. vij. c. ij. de quodam alio phō scꝫ bi
ante narrat. ꝙ cum patria eius scꝫ ꝑe
nem hostes inuasissent: omnibus quos
mō seuitia belli incolumes abire pas-
sa fuerat/ preciosarum rerum pondere onu-
stis fugientibus: interrogat⁹/ quid ita
nichil ex bonis suis secum ferret. ego
vero (inquit) bona mea mecum porto
pectore. n. illa gestabat /non humeris
nec oculis visenda/ sed estimāda ani-
mo. que domicilio mentis inclusa nec
mortalium nec deorum manibus la-
befactari queunt. ⁊ vt manentibus p̄-
sto sunt: ita fugientes non deserunt
Nec tñ in solo virili sexu talem mētis
ꝯstantiam legim⁹: immo eciaz in mu
liebri fragilitate ꝑseuerantiam ꝯme-
moratam reperimus. Narrat. n. am-
brosius libro. iij. de virginitate seu de
virginibus ꝙ mater quedaz/ eiusqꝫ fi
lia intm̄ amauerunt castitatem ꝙ ma
luerunt in fluuium precipitari: q̄ꝫ lu-
bricitatis dedecore ꝯtaminari. Vñ cū
violari timerent se mutuo amplexan-
tes ⁊ quasi choreas letas ducentes in
fluuium se proiecerunt. Insuꝑ augu-
ꝑmo de ci. dei. d lucrecia narrat. ꝙ cū
a tarquino violata fuisset parētes sta
tim conuocauit. ⁊ p̄ grandi animi con-
stantia presentibus parentibus se in-
terfecit: lugens sue castitatis integrita
tem violataz fuisse si igitur muliebris
animus morti non pepercit: vir igitur
fortis ⁊ iuuenis ꝑseueranter in bonis

operibus permanere debet/atq; vitia
constanter debet detestari· Seneca
epla·liij·nunquid cum vitijs satis liti
gamus·Ea igitur psequere sine modo
sine fine· Nam in vitijs non est mod⁹
nec finis·qui mentez sine venia lani=
ant·Si igitur extrahi nō possunt cum
illis potius est cor euellendum·Ex his
igitur pcludamus constantiā maxime
habendam ad mala compescenda
Huius autem temporis nulla est con
stantia virorum sed fragilitate imminen
te/modicaq; timoris occasione decidūt
Queso tū vt veterum constantiā pmemo=
remus·Narrat·n·valerius li·ij·q vir
quidam dictus codrus morti se expo=
suit eciam vltra vires vt sui victores
efficerentur·Item augu·v·de ci·dei·
ca·xviij· narrat de quodaz qui se in fo
ueam precipitauit·eo q audiuit a dijs
fuisse dictum/q romani perderent id
quod optimuz habebant· Narrat eciā
de bruto qui filios suos occidit/ qr fue
rant contra rempub·Unde poeta·na=
tosq; pater noua bella mouentes/ ad
penam pulchra p libertate necauit·
Item narrat de alio qui filium occi=
dit eo q contra voluntatez imperij fe=
cerat/licz pro patria pugnasset atq; vi
cisset·Nam estimabat peius imperiū
cōtemnere/ q absq; voluntate imperij
eciam pro patria gloriose vincere·His
g exemplis colligimus antiquos cstā
tes·ideoq; famosos fuisse/atq; rōe sue
animositatis nomen accepisse

Ca·xxvij·de constantia manutenēda·

Ullum redditur opus lauda=
bile/aut inter coronata merita
numerandum/si constantia de=
sit· Ubi autez quis pmanet cstans sui
operis precium meretur adipisci·Nē=
pe constantia veritatez pdicat·iudices
prauos redarguit z oīm virtutum ge=
nera ad salubrem portum deducit·nā

q dyogenes veritatem dicere singulis
formidabat· Narrat enī valerius li·
iiij·ca·iij·qualiter aristippus dyogeni
olera lauanti dicebat· O dyogenes si
dyonisium adulare velles ista non es
ses·Cui dyogenes·si tu(inquit)ista es
se velles/non adulares dyonisium·ec=
ce qnta viri cōstantia· que maluit pau
per fieri p veritate dicēda q̄m adula=
ri z exinde ditari· Sz nec in solis viris
cstantiam reperimus/ sed eciā femi=
nas aio fortes extitisse legimus·Nar=
rat enī valerius li·vi·ca·ij·qliter mu=
lier quedam absq; demeritis a philip
po rege temulento condemnata cstan
ter puocarem ad philippum(inquit)sz
sobrium· Excussit itaq; crapulam osci
tanti ac presentis animi ebrium resi=
piscere· causaq; diligentius inspecta/
iustiorem sniam ferre coegit· Igitur
equitatem quam impetrare non potu
erat/extorsit/potius presidium a liber
tate q̄m ab innocentia mutuata· In=
sup narrat qualiter cum dyonisius ty
rannus pter nimiam crudelitatē de
beret succumbere/mulier quedam vl=
time senectutis quottidie matutino tē
pore sola orabat vt dyonisius incolu=
mis esset·quod cum audisset/dyonisi⁹
eam interrogauit/cur hoc diceret·ipsa
autem respondit· cum(inquit)essem
puella tyrannū crudelem habuimus/
cui crudelior successit·tu autem tercio
adueniens ceteris crudelior fuisti·pe=
to igitur vt maneas/ timens ne peio=
rem post te habeamus· Ecce qnta mu
lieris cstantia/ que veritatem dicere
non erubuerat Laudanda est igitur
virtus constantie seu fortitudinis·q̄m
siquidem virtutez macrobius li· pmo
sic describit· Fortitudo seu constantia
est aīm supra piculum erigere/ nichil
q; nisi turpia metuere/fortiter tolera=
re aduersa/z humiliter prospera·Qui
enim ac virtute caret/ nullam in suis
operibus prosperitatem obtinebit·

Nam per ipaz constantiā martires p=
ualuerunt·confessores vsq; ad obitum
pseuerauerunt·z principes dn̄ari me
ruerunt·Narrat enī valeri⁹ vbi supra
qualiter pompei⁹ cuidam viro antiq
suā etatem impperabat dicens ipsum
mortuum fuisse in senectute z exinde
resuscitatum·Cui senex respondit· nō
mentiris(inquit)pompei·quia cū mor
tuus essem iui ad inferos· ibiq; vidi
multos de te conquerentes eo q iniu=
ste per te condemnati fuerūt/ atq; pdi
tionis eorum causa fuisti·itaq; eo tpe /z
fortissimū erat cum pompeio maledi=
cere z tutissimum· Uiri g cristiani
in via domini cōstanter ambulare de=
bent/ non timendo eos qui occidūt cor
pus sed in domino fiduciam constitu=
ere· Unde tulli⁹ in·ij·rethorica·li·ij·
confidentiā sic describit· Confidentia
est virtus p quam magnis z honestis
rebus animus cum spe certitudinis fi
duciam collocauit· Hanc tamen fidu=
ciam plurimi non habent·quia nec in
deo nec in hominibus confidūt· Cui⁹
oppositum legimus de alexādro scdm
valerium li·iiij·ca·viij·q narrat qua
liter cum alexander infirmaretur /et
suus medicus nomine philippus poti=
onem ei dare vellet/ tunc quidaz dict⁹
parmenion alexandro scripsit ut caue
ret ab insidijs philippi/perinde ac pe=
cunia corrupti a dario·Cuius litteras
cum legisset potionem indilate sump=
sit z philippo litteras legendas tradi
dit·itaq; prius sumpsit potionē/ q me
dico nunciaret suspitōnem· Narrat ec
idem valerius li·iiij·ca·pmo·q plato
in xenocrate discipulo suo tam constā=
ter moderatus fuit/ vt cuz audisset eū
de se multa impie locutum sine vlla
cunctatione criminatorem respuit·Et
cum instaret toruo vultu iudex causaz
querens cur sibi fides non haberetur
adiecit non esse credibile vt que tan=
topere amaret ab eo inuicez non dili

geretur·Postremo cum ad iusiuran=
dum inimicitias serentis malignitas
confugisset ne de periurio ei⁹ disputa
ret/affirmauit nunq xenocratem illa
dictum fuisse/nisi ea dici sibi expedire
iudicasset· Confidenter igitur eamus
nō d deo non de proximo diffidentes·
Nam iacob claudicabat z tamen pre
ualuit quia dominus cum illo erat
Narrat valerius libro·iij·ca·vij·qua=
liter cum quidaz sphartano claudo in
aciem descendenti vnus impropera=
ret dicens/quid ibidez faceret/ille re=
spondit propono pugnare non fugere·
licz g claud⁹ esset·tū cfidebat·narrat
eciam de quodam cui cum diceretur /
q sagitte aduersariorum scz persarū pp
ter multitudinem obscurabant solem
ipse respondit·bene narras·in vmbra
enim melius prelia bimur· hoc eniz ex
magna confidentia dicebat
Insuper ibidem narrat valerius
de quodam eiusdem vrbis atq; animi
viro qui hospiti suo/patrie sue muros
excelsos/latosq; ostendenti dixit/si mu
lieribus istos comparastis/ recte· Si
viris turpiter·Constanter ergo z con=
fidenter speremus in domino·quia te
ste propheta · qui sperant in domino
non confundētur·

Finit liber qntus sophologij feliciter·

Incipit sextus qui est de septem pec=
catis mortalibus z de virtutibus con
trarijs eisdem

Capitlm primum est de humilitate·q=
modo exaltat z superbia deprimit·

Iri gloriosi humilitatis gra
tia deo placuerunt· Unde
narrat gregorius in dyalo=
go li·primo ca·xv· qualiter
constantinus humillimus fuit·Nā cū

quidã ipsi⁹ ɔstantini audiuisset famã
accessit ut ipm videret: quē cū vidisset
ait. Ego (inquit) credebã istuz hoiem
grandem esse. sed nichil habet de ho-
mine. qḋ cum audisset ɔstantinus gra
cias agebat dicens. tu solus es qui in
me oculos apertos habuisti. ecce ma-
gis amauit despicientem q̃ laudantē
Vñ augu. sup iohãnē omelia pma. ve
ra (inquit) humilitas est in nullo sup
bire. in nullo murmurare: in nullo in
gratum esse vel q̃rulum: sed in omni-
bus deo gracias agere. et idem augu
stinus epla. xiij. nō est inquit alia via
ad optinendã veritatem nisi humili-
tas: quia p eam vnusquisq; se cogno-
scit. Et ibidem narrat de demosthene
oratore. qui cum interrogaret q̃dnam
esset in dicendo efficacissimum: respō-
dit q pnunciatio. Et cuz. ij. 7 iij. ab eo
dem peteretur: pariter idez respondit
Sic inquit augu. q̃riens de preceptis
humane legis me interrogas/ qḋ ma
gis obseruandū nihil aliud responde
re licet/ nisi serua humilitatem. q̃ qui
dem humilitas non errorē sed sciam
gignit si vera fuerit. Vñ anshelm⁹ li.
de similitudinibus ca. xxxij. septez (in
quit) sunt gradus humilitatis. pmus
est cognitō sui. secund⁹ dolor de culpis
ppetratis. tercius sui peccati confessio
quartus voluntaria psuasio scz q fate
atur se peccatorez. q̃ntus contemptus
sui. sext⁹ tolerantia iniuriaꝝ. septim⁹
gaudium sue humilitatis. Quorundã
tñ sciencia nō humiliat: sed inflat quo
ad hoc tñ non est sciã sed ignorantia ē
Qm̃ (teste grego. moralium. xxiij. vera
sciã non extollit: sed lamentare facit.
Dicitur eniz ecclesiastici pmo. q̃ addit
sciam addit dolorē. Vñ bern. de gradi
bus humilitatis sic humilitatē descri
bit. Humilitas est virtus/ qua verissi
ma sui cognitōne sibiipsi quisq; vile-
scit. ideo humilitatem augu. suadet su
per iohannē omelia. xv. dicens. vt (in-

quit) oim morboꝝ turpitudinem curā
ret: descendit fili⁹ dei 7 humilis fact⁹
est. Si g te pudeat imitare humilem
hoiem seruū: imitare saltē humilē de-
uz. Vñ math. xi. discite a me q2 mitis
sum 7 humilis corde. Et grego mora.
xxxiiij. quanta inquit humilitatis vir
tus e. t: p quam deus sine estimatōne
viuebat homo. licet magnus esset fa-
ctus paruulus. Item hieronimus epi
stola. lxxxvij. illã inquit sequamur hu
militatem quã deus docuit. q2 multi
eius vmbram pauci vero eius verita
tem attingunt. Auferant igit oia fig-
menta verboꝝ. cessant simulati gest⁹.
qm̃ non cerimonia sed iniurie pacien-
tia humilem pbat. Attendamus aūt
q̃m p humilitatē virgo sublimata est:
7 omnis supbia postulat casum. Naz
phetoa cecidit supbus. vt d2. ij. metha
mor. 7 dedali filius aera scandere vo
lens pcipitatus ē. Romani q; sua su-
perbia subiecti sunt. qm̃ supbis deus
resistit. teste ppheta. Nam 7 humili-
tatis exemplum a cristo suscepimus.
omnesq; supbos deiectos legim⁹. nun
quid aman pter supbiam suã ab om
nibus adorari voluit: sed in patibulo
suspensus fuit: qḋ parari fecerat: he-
ster vi. Nūquid supbia babilonis lin
guas diuisit. 7 supbia volentiū turriz
edificare ad celum vsq; per linguaruz
ɔfusionem humiliata est destructa. vt
habet geñ. xi. Nam pter supbiã bal
thasar filius nabuchodonosor rex ba-
bilonis interfectus 7 nabuchodonosor
de solio deiectus est. vt habet iudith
ij. 7 danielis. iiij. nichanoris superbia
debellata fuit. ij. mach. xv. Et antioch
us propter supbiam insanabili plaga
a domino percussus est. vt dicitur. ij.
machabeoꝝ nono. Nempe sicut fecit
superbia casum sic humilitas exaltat
Nam dauid fuit minimus inter fra-
tres suos super quos tantum fuit ex-
altatus. vt patet pmo regum. xvi.

Rursus manasses precessit effraim.
qui tñ effraim habuit bñdictionē. vt
patet in gene. xxviij. Nūqđ adonias
natus ē añ salomonē: 7 tñ salomō ob
tinuit regnū. dr̃. iij. regū. xxiij. Illi g
maiores fuerunt qui tpe posteriores /
7 corpe minores fuerunt scz humiles.
qui aūt ambitōnez pamauerunt. mox
p ruinã consumpti sunt. Nã chore et
sui ɔplices perierunt: q2 dñium ambi
ebant 7 moysi detrahebant. Itē abso
lon detrahēs patri ambiebat regnuz.
ideo deiectus est. ij. re. xv. Abimelech
pcurabat dñium: sed postmodū in cri-
mina maxima icidit: qm̃ filios pprios
interfecit. Et roboaz ãbitōsus pessime
regnauit. iij. regū. xiij. Quō. n. fieri po
test vt sistat firmo gradu supbus. Nã
si vanus qualiter fixus erit. Si violē
ter scandere aliūq; transcendere pre-
sumit. nūquid precipitio lugebit: cum
nullū violētū ppetuū natura testatur:
Fastus nãq; supboꝝ fundamēto caret
cum non rōne roboretur. alias supbia
non esset. q̃. n. rōne erigunt: supbi non
sunt. Sed nūquid difficile est illud p-
manere qḋ in altū eminet si fundamē
to nō solidet: ecce vides supbis dei iu
dicio cōgrue casum. iij. re. xviij. Iabin
occidit dñm suū vt regnaret: sed ñ reg
nauit nisi septē diebus. Ptholomeus
eciã pter ãbitōnem suã falso occupa
uit regnum alexandri: sed mortuus ē
tercia die. pmo macha. xv. Adonias
dicebat regnabo post patrem meū sed
priū accidit. sicut patet. iij. re. pmo ca.

Ca. ij. de humilitate

s E humiliare exaltare est. ideo
aplus. ij. ad coꝝ. vlt. ad humili
tatem nos hortat dicens. Ipsi
vos pbate an cognoscatis vosmetipsos
quasi dicat q homo seipsum cognoscēs
de facili humiliat. Ideo beat⁹ augu.
li. soliloquioꝝ orãdo dicebat. vtinam

nouerim te 7 noueris me. Naz qui se
cognoscit: videt q2 putredo 7 cinis est
Vñ geñ. xviij. dicitur qualiter abrahã
loquens cum deo dicebat. loquar (in-
quit) ad dominū meum cum sim pul-
uis 7 cinis. de hac cognitōne loquitur
Bern. sup cantica omelia. xxxvi. volo
inquit puidere animã. pmo scire seip
sam quod postulat ratō ordinis. q̃niaz
apud nos sumus pmum vobis. Talis
enim sciã non inflat. sed humiliat. Vnđ
macro. li. pmo narrat qualiter ĩ fronte
templi appollinis scriptum erat: hec ē
via ad beatitudinē/ si teipm cognone-
ris. Vñ vox de celo descendisse credi-
tur dicens. scito teipsum. vt tradit po
licra. li. iij. ca. ij. Cui ɔcordat iuuenalis
dicens. q illa vox de celo descendit di
cens. gnotosolutos id est scito teipsum.
Vñ augu. iiij. de trini. ca. pmo. scientiã
inquit celestiū atq; terrestrium mag-
nam existimat humanū gen⁹. sed pro-
fecto meliores sunt/ qui scientijs hmōi
seipsos nosse pponūt. q2 laudabilior ē
anim⁹ cui nota est sua infirmitas q̃ q̃
ea nō respecta vias sydeꝝ scrutat. In
sup bern. sup cantica ome. xxxvi. sup-
bia est (inquit) ignorantia cui cū meli-
orem q̃ sis tua deceptrix cognitō esse
mentit. Nã vitia sepe se virtutes fore
simulãt. vt ait grego. moraliū. xxx. po-
nens exempla et dicens. q dissoluta
misericordia pietas habetur 7 perti-
nacia ɔstantia credit. timor incompe-
tens dicitur humilitas 7 vocis iactã-
cia liberalitas vocatur. pigritia matu
rita. inquietudo sollicitudo nominat
7 sic de alijs. Multi g sibiipsis men-
tiunt q2 sua vitia virtutes putãt: 7 se
ignorantes crimina multiplicant. Ho
mo igit suã debet examinare ɔscienti-
tiam vt qḋ malū est corrigat 7 qḋ bo-
nū est teneat. Nã de sanctis aialibus
in ezech legit q corpus eoꝝ erat ple-
nū oculis. 7 d viris iustis grego. expo
nit sup ezech. li. pmo 7 ome. vij. 7 xxi.

Ceteꝝ hugo de claustro anime · sicut
(inquit) conuentus hora statuta ad ca
pitulum ꝯfluit vt mala corrigat · sic tō
ad secreta cordis debet cōuenire : ⁊ qđ
nefas est corrigere · Juxta illud ysaye
xlvi · p̄uaricatores redite ad cor · et ibi
dē ysaye lxiij · reduc me ad memoriā
vt iudicemur simul q̄m cogitatōes isto
rum iudicia · ꝓuerbioꝝ · xij · Non q̄dem
iudicia ad iudicandū alios / sed ad iu=
dicandū seipsos · iuxta illud ecclesiasti
ci · xxxi · p̄curre prius in domum tuā / ⁊
illuc aduoca te · Et ezechielis · xl · la =
bia eoꝝ reflexa intrinsecus per circui
tum · quod q̄dem grego · li · ij · omelia · ix
exponit d̄ vera cognitōne sui ex qua se
quitur humilitas · vn̄ sene · li · iij · de ira
narrat qualiter sextus omni die seip=
sum interrogabat qualiter vixisset · si
cut alias tactum est · Pariter eciā q̄s
ꝗ facere debet · Veꝝ tn̄ sicut ait grego
rius sup̄ ezech · li · i · omelia · xi · sicut aq̄
ꝯcussa seu mota non representat yma
ginem intuentis : sic anima inquieta
seipsam cognoscere non potest · tūc au=
tem aīa est inquieta : quando munda =
nis sollicitudinibus occupat̄ ⁊ de diui
nis muneribus nō ꝯtentat̄ Si igit̄ vis
teipsum cognoscere : intra cubiculū do
mus tue · ⁊ conclude omnia preter de=
um · vt docet augu · in suis meditatōni=
bus · Si quis · n · ad hoc ꝑueniat vt sua
cognita fragilitate clarissime conclu =
dat se mortis expectatorem assiduum
peccatorem fore se cernat : se cinerē vi
lem immundū / ignarū / immemorē bn̄
ficioꝝ dei : his nempe cognitis non eri
getur in altum nō iactancijs aut lau=
dibus herebit · sed humili planctu sa =
tebitur eos tm̄modo laudibus dignos
q̄ꝝ mens tendit ad suprema p̄mo sin
cero ꝯtemptu sui O vir perite quid ti
bi peritie aut lecture ꝓsūt · si te tibi ꝓ=
pinquū tibiq̄ intuitum non agnoscis ·
Sydeꝝ forsan ꝑcunctaris motus ⁊ ꝓ=
prios negligis actus · Planetaꝝ situs

forsitan vsq̄ ad minuta queris : ⁊ pec
cata tua grauissima nō cernis · scis tn̄
q̄ nil tibi facilius nil vtili⁹ q̄ si vera
tui cognitōne cōtaris · Obstat fortassis
vanū seculi lumen · cuius intuitu mēs
excecata veritatē non ꝑpendit : aut ei⁹
decore tracta se supra se non reflectit

Ca · iij · quō hūilitas fac̄ hoīes acceptos

Humilitas reddit hominē ac =
ceptū / amabilē / ⁊ sublimē / qm̄
precipue humilitas non est co
acta · Vn̄ aristo · v · metha · qui humilia
tur sponte melior est q̄ qui humiliat̄
vi · Si · n · humilieris te rennuēte : que
gratia tibi debet̄ · tunc · n · mereris qn̄
in medio voluptatum ⁊ honoꝝ teipm̄
corde vilipendis · Vnde hrimo · humili
tas est virtus qua homo verissima sui
cognitōne vilescit · Jdō sene · ad lu · epi
stola · vij · redige te ad parua : ex quib⁹
cadere non possis · Unde valerius ma
ximus li · vi · ca · ix · narrat ꝙ cū cnerus
valerius flaccus secundi belli punici
tp̄ibus luxu ꝑditā adolescentiā incho
asset quo facilius a vitijs recederet ad
curā sacroꝝ ⁊ ceremoniaꝝ ꝯuerso aīo
visus duce frugalitatis religione q̄tūz
p̄us luxurie fuerat exēplū : tm̄ postea
modestie ⁊ sanctitatis specimē euasit
Vn̄ prudenti⁹ li · de ꝯflictu vitioꝝ · hu
militas intendit gressum mediocriter
os q̄ parce erigit · Et oui · iij · de tristi ·
tu q̄ formidas nimiū sublimia semꝑ
ꝓpositiq̄ tui contrahe vela p̄coꝝ · Nam
(teste ora · li · eplāꝝ) paruum parua de
cēt · oīs aūt homo paruus · q̄re versifi=
cator ait · Spernere mūdū sp̄nere nul
lū / sp̄nere sese / sp̄nere se sperni · q̄tuor
hec bona sunt · O q̄ta eoꝝ stultitia q̄
in seipsis gloriant̄ · nō aduertūt · n · oēs
superbos corruisse sed potius presidia
vbiq̄ petunt nullum reuerent̄ · nulli
obediunt luciferiq̄ videntur vestigia
sequi · eo ꝙ de bonis si qui habuerint

deo gracias nō impendunt · ⁊ cū fortu
na ditauit eos tunc deum negligunt /
⁊ postponūt ⁊ seipsos deificos putant
Legimus tn̄ ꝙ cum xenophon sacrifi=
caret : deū reuereri nō pretermisit : licꝫ
maior filioꝝ suoꝝ in prelio cecidisse /
ipso sacrificāte audiuerit · vt refert va
lerius li · v · ca · x · Hoc · n · sup̄bia mūdi
fieri non ꝑmittit · tāta est · n · vt si quis
nedum filiū immo eciā nociuū aliq̄d
acceperit : statim insurgit blasphemat
deum irreuerent̄ : ⁊ ceruices contra de=
um oīpotentē erigere nō formidat · heu
q̄ stulta sup̄bia que deo submitti re=
cusat · Nam (teste virgilio in bucolicis
a ioue est p̄ncipiū sed a deo est omne
bonū · ad cui⁹ obediētiā homo condit⁹
est · sed transgressiōis p̄mā p̄uaricatō
nem sup̄bia causauit · Utinam ergo illi o
bediremus : cui⁹ imꝑiū vitare nō pos=
sumus : cui⁹ dn̄ium toti presidet orbi ·
Jlli ergo obediemus : cui obedire seruire
est : cui seruire regnare est · De q̄ obe=
diencia hugo · vera (inquit) obediencia
est ꝑ amore dei seruare mādatū · plu=
rimi tn̄ nō dei mādatū sed ꝓprium ar
bitrium sectant̄ · Vn̄ cassio · eplā · lxxiij
anim⁹ dolosus nō sequit̄ dei arbitriū
sed suas explicat volūtates · Vn̄ terē ·
in adelph · quid tu illic agis : nemo ob
tꝑat · pauci · n · obediūt deo cum tn̄ au =
gustus cesar in exclamatōne quam fe
cit contra vltimū virgilij iussū de ab
olitione eneidis dicat · Est legū seruā=
da fides · sup̄ma volūtas qđ mādat fi
eri iubet parere necesse ē · Veꝝ tn̄ nul=
lus leges diuinas infringere timet · tā
taq̄ hoīm temeritas est : vt suū nutum
diuine preferant legi · minora q̄ legū
statuta ꝯtēnant · minime ergo maioribus
obediunt · Juxta illud salustij in catili
nario · quō poteris in minori negocio le
gem timere : si ea negocio maiora ne =
glexeris · Nam leges sunt sicut tele a
raneaꝝ · quibus infirmiora aīalia ca=
piunt̄ ⁊ validiora non · sic leges obser

uare paup̄es coguntur : ⁊ a sup̄bis le=
ges ꝯtemnuntur · vt ponit valerius li
bro · vij · Vn̄ ora · i epl̄is li · ij · eplā p̄ma
clamant ꝑijsse pudorē · Cūcti pene pa
tres ea cū reprehēdere coner : Que gra
uis esopus que doctus rostius egit : vel
q̄ nil rectū nisi ꝙ placuit sibi ducunt :
vel q̄ turpe putant parere minorib⁹
⁊ que imberbes didicere / senis ꝑdēda
fateri · hoc em̄ sup̄bia facit que bonis
moribus obedire non ꝑmittit · Rurs⁹
sup̄bia hoīes reddit ingratos · dei ho=
minūq̄ bn̄ficia cognoscere dissuadꝫ · q̄t
sunt em̄ qui sup̄bie timore seducti pa=
rentes fugiunt paup̄es / a quibus bo =
na primitus susceperant : alij q̄ suos
magistros revereri verentur : a quib⁹
eoꝝ doctrina exordiū cepit · sup̄bia tu
facis vt homo seipsum negligat : bene
ficijq̄ accepti immemor fiat ⁊ ingra =
tum eū reddis / cui maxime ꝯgruit be=
neficia cognoscere suscepta · eo ꝙ inest
sibi ratio ⁊ mens q̄ singula talia cog=
nosci possunt · Vn̄ de ingratitudine lo=
quens sene · li · i · de bn̄fi · inter vitia (in
quit) maxima nichil est frequentius :
q̄ ingratitudo animi · Et ibidem libro
ij · quidā (inquit) furtiue gratias agūt
⁊ in angulo ⁊ ad aurem · Et subdit · i =
gratus est q̄ remotis arbitrijs agit gra
tias · Et idem seneca eplā · lxxxi · nichil
carius estimamus q̄ beneficiū quo
diu petimus · nichil vilius cum accepi
mus quod est veꝝ apđ sup̄bos · sed hu
miles bona suscepta cognoscūt : suaq̄
gratitudine vendicant amicos · Saul
pascebat asinas ⁊ dauid oues ⁊ tn̄ re
ges effecti sunt · ꝯstantinus ex paupri
mo postq̄ duxit helenam in vxorē fa=
ctus imperator · Quo abijt piscatio ne
ronis qui piscabatur cum retibus au=
reis : Ubi est potentia pharaonis :
vbi ciuitas troye Ubi babilonia que
tam famosa ⁊ eleuata fuit : Quorsū
abierunt agrippa ⁊ iulianus : quos
fortuna ita alte erexerat :

Stultus ē igit̃ qui in talibꝰ ꝯfidẽs ſu
pbit·Quid ſupbis o homo? An pp̃ter
ſapiam? Salomon nõne ſapiẽs? ſed
tñ ydolatrauit·achitbelphꝰ ꝯſiliarius
dauid·tandẽ laqueo ſe ſuſpẽdit·nõne
ſapiens catho ſe occidit ⁊ democritus
Si pp̃ter pulchritudinẽ? pulcher fuit
abſolon·⁊ tñ ſuſpẽſus ad arborẽ fuit·
⁊ elephas propter pulchritudinẽ den=
tium ſepe morti dat̃· Gamalion pul=
cherrimus in vita ſed turpiſſimus in
morte· Iſtud ꝯſiderabat xerxes q̃ vi=
dens magnã multitudinẽ /dixit· heu
cito hec in cinerẽ redigent·Iouinianꝰ
ingentẽ diligentiã adhibuit? ⁊ multũ
laborauit/ vt regnaret· ſʒ die illo quo
rex eſſe debuit·interijt·

Ca·iiij·de ſupbia q̃liter fugiẽda eſt

Uperbia eſt eleuatõ indebita
mẽtis q̃ iure meret̃ caſum· ho
minẽ infatuat·amicitiã ſepat
generat iurgia·patientiã tollit·exceſſꝰ
ſuadet·correctionẽ reſpuit·eloq̃um tu=
meſcere facit·mores elatos reddit· de
p̃cari diſſuadet·ſe flectere nõ pmittit·
nullũq3 vitiũ magis proprie dmonibꝰ
hoĩem equat· Vñ plautus in aulula·
res nimiũ ſingularis eſt? homo ſupbꝰ
nõ patiens·nã ſupbi minores deſpici=
unt·maioribus inuidẽt·⁊ eq̃libus diſ
ſentiũt· vñ(ſicut in puer·ſa·dr)cito fit
ignominia ſuperbi gloria· nec tñ illos
eſtimo ſupbos q̃ famulatũ hoĩm ſic ac
cipiũt/ q eos nõ ꝯtemnũt·Vñ ſene·ad
lu·epla·xlvij· in hoĩes(inquit)ſimiles
nobis ſupbiã nõ agimus·minimamq3
ſeruitutem exigimus· Uerũ q corpus
famulari pmittimꝰ ſed nõ minꝰ app̃=
ciamur·Ipſos em̃ fratres nobis natu
ra eadem pgenuit·Prochdolor tñ ſu=
pbia de die in diẽ creſcit·illi ꝙquí ſu
pbiores ſunt/nobiliores uolũt nuncu=
pari·Iux̃ illud ſaluſtij in iugur·Sup
bit cõe nobilitatis malum eſt·hi·n·ce=
teros ruſticos vocãt/ꝯditõniſq3 ſeruil̃
eo tñ pactoq̃ alijs iniuriant̃/ſe igno=
biles fore oſtendunt· Nobiliũ·n·nõ ẽ
niſi ea facere opa/que nobilia ſunt·ſi
em̃ adeſt fortuna pſpera/cur ſupbiunt
ſcientes q ſolida nõ eſt·Vñ tul·li·i·d
off·in rebus aũt pſperis ſupbia fugiẽ
da eſt ⁊ arrogãtia· nã aduerſas res ⁊
proſperas immoderate ferre leuitatiſ
eſt ſcʒ inſipientie· Vtinã ſupbi verſifi
catoris documentũ ꝯſpicerent· ait em̃
Vñ ſupbit homo? cuiꝰ conceptõ culpa.
Naſci pena·labor vita·neceſſe mori?
Uana ſalus hoĩs·vanus labor·oĩa va
na·inter vana nil vaniꝰ hoĩe·poſt ho=
minẽ vermis·pꝰ vermẽ fit cinis· heu
heu ſic cadit in cinerẽ gloria nr̃a ſuuz·
Vñ p̃mas·Si tibi copia/ſi ſapia for=
maq3 det̃· Sola ſupbia deſtruit oĩa ſi
comittet̃·Et pſper li·epiprã·Sola eſt
in numeris armata ſupbia telis·quia
ſcʒ ſola ſupbia infinitas ſagittas pec=
catorũ gignit· Vñ ironice iuuenalis li·
ſiij·ſupbos ita alloquit̃· q2 tu galline
filius albe nos vilis populus nati in=
felicibus ouis·que verba p̃tendũt·vt
nullus preſumat de ſemine vel ma=
tre iactare ſeipſum·omnes·n· eiuſdeʒ
nature ſumus· nec pulchritudo debet
gignere faſtum· Uerũtñ(teſte ouidio li
bro de faſtis)faſtus ineſt pulchris·ſe
quit̃q3 ſupbia formã· Si tñ attẽderẽt
pulchri ſe turpes futuros· clare cerne
rent eorũ gloriã exiſtere vanam·inqui
ramus ꝙ vñ orit̃ in hoĩe faſtus aut p̃=
ſumptõ·Si·n·ex malo tunc ſupbie oc
caſio nõ eſt·Si ex bono·cur ſupbit cuʒ
nõ ab ipõ ſed ex deo ſit? Stultus·n·ẽ
q̃ de nõ ſuo iactãciã facit· Vñ galterꝰ
li·ij·alexã·pcite morales aĩa extollere
faſtu·parcite victores ingrati viuere
ſummo victori·vires/ſceptrum/ dyade
ma/triunphos/ diuitias dare qui po=
tuit/aufferre valebit·itaq3 omnia bo=
na ex deo ſunt·Si quis etiaʒ ex bonis
ſuperbiam accipiat·bonis iã caret·
Vñ pſper li·epigrã·Qui qđ nõ cecidit
pp̃rijs ſibi viribꝰ aptat·Hoc ipſo·q̃ ſe
ſtare putat·cecidit·ecce vides omnẽ ſu
pbiam poſtulare caſũ/licitaq3 rõne ca
rere· Naʒ faſtus oĩs nõ ex rõne·ſed ex
mera ſtulticia deriuat̃·Itaq3 ſtultitio
res illi ſunt·q̃ de ſua fortuna aut ſapi
entia ſupbiũt· q̃ ceteris ſapiẽtiores ex
iſtere credũt·q̃ doctiores eiſ ſe poſſe in
ſtruere p̃ſumũt·dicẽte varrone in ſuis
ſen·ꝯtra(inquit)om̃s ſapere deſipe ẽ
⁊ nõ ſapere·et tul·li·de achadematis
inepte quis mineruã docet·et ſilueſter
pudeat docuiſſe mineruã· Euaneſcãt
ꝙ mũdi ſapiẽtes q̃rũ ſupbia mera in=
ſipiẽtia eſt·ambiũt·n·p̃ncipatus/do=
minia/plateas/familiã·⁊ ſeipſos non
poſſident/ſeipſos ignorant· eoq3 pacto
q̃ ſupbiũt fatuiſũt· Vñ ſene·li·de·iiij
v̄tu·ne in re altiori te ponas· in q̃ ſtã=
ti tremẽdũ deſcendendi cauẽduʒ ẽ·Et
idem ſene·epla·lxxiij·ãbitõſis nõ tam
iocundũ eſt multos videre ſubiectos
q̃ graue aliquẽ añ ſe hr̃e parẽ·hec·n·
ambitõſorũ ſtultitia ẽ ſibi parẽ pati ñ
poſſe·alijſq3 p̃eſſe p̃optãt ſibi aũt ſi p̃=
eſſent·nõ tumeſcerẽt ſupbia· Vñ in p
uerbijs ſapientũ dr̃·vis hr̃e honoreʒ?
do tibi impiuʒ magnũ·impa tibi· nul
lũ·n·impium vtiliꝰ q̃ ſibiipſi impare
Vñ ſocra· ſtultũ ẽ vt q̃s impare velit
alijs·cum ipẽ ſibi impare nõ poſſit· et
fulgentiꝰ li·ij·mitologiarũ·q̃ plus q̃rit
eẽ q̃ licʒ minꝰ erit q̃ vellet· ſi q̃s igit̃
aſcenderit·ſic ſtare ſtudeat/ vt cadere
nõ oporteat·Vñ macro·li·ſaturnal iiij·
ad ſũmuʒ (inquit) gradũ claritatis cũ
veneris egre ꝯſiſtes·⁊ citius q̃ aſcen=
deris cades·Ue aũt regibus ⁊ p̃ncipi
bus·qui gloriã mundi q̃ſi pp̃etuã ar=
bitrant̃·caſus·n·nõ hñt timorẽ·q2 for=
taſſis nõ cognoſcũt deum maiorẽ· De
q̃bus ſidoniꝰ in ſuo epſtari li·ij·ſic inq̃t
hoĩbus reges impant·ita dñandi deſi
deria regibꝰ dñant̃· Cur igit̃ ſupbiũt
reges? hijs·n·ſubſeruiũt· q̃bꝰ p̃eſſe ſe
iactãt· Nã ſi rex bonus es·tũc ſollici=
teris q̃d ſeruꝰ faciat·vt maluʒ corrigat̃
bonumq3 premiatur·ſtudeas enim q̃d
imperabis·quõ rempub· defenſabis·
q̃s leges facies·q̃bus officia cõmittes·
quo pacto emulos ꝯtentabis·quo tra=
mitte amicis placebis· In ijs enim oĩ
bus tibi famulãtibus ſubſeruis· Cur
igitur ſubſeruis? Dices eni q hec oĩa
alijs cõmittes·Quõ igitur regis? reue
ra rex non es·niſi pplm̃ regas queʒ ſi
rexeris(vt prefert̃)famularis· Abſit
ergo vt ſuperbiã ex domino ſuſcipias·
qđ feciſſe legit̃ alexander·Vnde vale·
li·viij·ca·xv·alexandri(inquit)pectus
inſatiabile laudis·q̃ anaxartho comi=
ti ſuo/ex auctoritate democryti p̃cepto
ris/innumerabiles mundos eſſe refe
rẽti·heu me(inquit)miſerũ/ q ne vno
quidem adhuc ſum potitus·Et eidem
alexandro refert quintus curtius li·vi
ſcythos dixiſſe· Si di habitum corpis
tui/auiditatis animo parẽ eſſe voluiſ
ſẽt orbis te nõ capet·Altera manu ori
entẽ/altera occidentẽ ꝯtigeres·Deĩde
ſi humanũ genꝰ oẽ ſupaueris·cũ feris
beſtijſq3 geſturꝰ es bellũ· vide ne duʒ
ad cacumẽ puenire ꝯtendis·cum ipis
ramis quas cõp̃hẽderis decidas·Leo
aliquãdo minimarũ auiũ pabulũ fuit
At tu q̃ te gloriaris ad latrones perſe
quẽdos venire·oĩm gẽtiũ quas adiiſti
latro es·Si deus es·tribuere mortali
bus bñficia debes·nõ ſua eripe· Sin
aũt hõ es·id qđ es ſemp eſſe te cogita·
Ex his ꝙ p̃nceps oĩs documẽtũ accipi=
at·et ſupbiã ſi quã gerat deſerat·quia
(teſte galtero i li·alexãdreidos) q̃ fri=
uola gloria mũdi·q̃ rerũ fugitiuus ho
nor q̃ nomẽ inane·Et plautus/q̃ p̃eſſe
cupit·pdeſſe recuſat· magnus in exẽ=
plo eſt cui nõ ſufficit orbis·exciſſo de=
foſſa marmore petra·quinq3 pedũ fabri
cata domus q̃ nobile corpus exigua re
quieuit humo·Et loq̃t̃ de alexandro q̃
oĩa ꝯcludũt ſupbie faſtũ vitari debere

Nota exēpla sacre scripture de lucife=
ro/de adam/de agar/ de nēbroth/ de
pharaon/de amāde abimelech/ d bal
thasar/nabuchodonosor/ ꝛ nichanor /
absolon/de dauid/de herode/Nota etē
de icaro q̄re·n·ille icar⁹ q̄ fili⁹ fuit de
dali submersus fuit· nisi qꝛ ꝑpter sug
biā suā voluit sibi nimis alte volare
ꝛ ꝑcepta nō tenere patris sui dedali·
Quid aliud q̄ɋ̄ suꝑbia fecit cadere phe
tonē·nisi qꝛ voluit currū pr̄is sui phe=
bi regere ꝯ ꝯsilium ipsius patris·ideo
cecidit turpissime·
Ca·v·d vana gloria minime affectāda·
Vanis gloria id sic vocata ē·
qꝛ inutilis ꝛ vana ē· ꝛ sic stul
ti hi merito arbitrant· q̄ vm=
bris se putāt diuites fieri·sic stulti vi=
dent hi q̄ꝝ desideriū ꝛ solicitudo va=
nitas ē·De q̄b⁹ ora·li·ser·gaudēt p̄no
mine molles auricule·Et anian⁹· hic
q̄cunq; noua sublat⁹ laude tumescit ·
dat merito penas dū meliora cupit· ꝛ
marcia·cocus· Cū voco te dnm̄ noli ti
bi carpere faustū· Sepe etiā seruū sic
resaluto meū·Nā plurimi in solis vo
cibus gloriant ꝛ ex honore vano in se
ipsis tumescūt· ꝑprioq; ore laudib⁹ se
extollūt·q̄s redarguit catho dicēs·nec
te collaudes·nec te culpaueris ipse· h
faciūt stulti q̄s gloria vexat ianis· q̄d
dicem⁹ tn̄ qꝛ singuli ex opibus gloriā
expectāt· Vn̄ narrat valeri⁹ li·ix·c·xij·
ꝙ cū sophocles vltime iā senectutis cū
in certamie tragediā dixisset·ancipiti
sententiaꝝ euētu diu sollicit⁹·aliqn̄ tn̄
vna snīa victor/cām mortis gaudium
habuit·Et plinius in ep̄la ad auianū
necesse est ut laudis sue spacio ꝛ cur=
su ꝛ ꝑegrinatōne q̄sq; letet· Eandem
sentenciā tangit tul· in tuscu·q̄st·li·i·
honos(inquit)alit artes· omnesq; in=
cēdunt ad studia/gloria· Quibus om
nibus attētis q̄busdam appet ex ope=
rib⁹ posse gloriā cape ꝯgrue· Huic au
tem dubitatōni respondendū sic appet
nā si bn̄ feceris/nimiꝝ si te bn̄ fecis=
se leteris· non vana gloria imo utilis
est·sed obest· si de tuo suscipias opere
gloriā quā deo nō referas·d q̄ deo gra
cias humilime nō rependas· talis·n·
gloria nō est tui·nisi qꝛ dei est· Si·n·
ex bono oꝑe sic leteris ꝙ tn̄ deo regra
tieris·tua tūc leticia nō est inanis· qꝛ
bono limitat fine·ſ; illa gloria vana ē
ꝛ inanis quā in te ꝛ ex te accipis·qua
mediāte ꝑximū despicis·inflarisq;·et
iactantijs tumescis·Absit hec a iustis
gloria ypocritaꝝ·q̄ꝝ oꝑa ficta·q̄ꝝ eti
am merces vanitas est·De quib⁹ tul
lius li·i·d off·totus(inquit) iniusticie
nulla capitalior q̄ɋ̄ eoꝝ qui qd agāt si
mulant·ut boni fieri videant·Et idē
tul·li·ij· oīa ficta celeriter tāq̄ɋ̄ flosculi
decidūt·nec simulatū q̄ɋ̄q̄m pōt esse di
uturnū·Et li·iij· omnes(inquit)aliud
agentes ꝛ aliud simulātes ꝑfidi sunt
improbi ꝛ maliciosi· nullū eoꝝ factū
vtile esse potest cū tot sit vitijs inq̄na=
tū·nā teste eodē tul·li·d amicicia·om
niū reꝝ simulatō vitōsa ē·tollit·n·iu=
diciū veri·nec tn̄ reꝓbandi sunt·q̄ pec
cata sua tegūt· ne peccādi occasionem
alijs p̄beant·sic·n·agere ypocrisis n̄ ē
Sed vana ē eoꝝ gloria q̄ nō ob aliud
bonos se ostēdūt/nisi ut gloriēt·ut lau
des habeāt vt ꝑmoueant ꝛ dominent
Itaq; hi mali n̄ sūt eo ꝙ malā mentē
eoꝝ tegūt·ſ; qꝛ bonū simulāt qd nō in
tendunt·hoīmq; iudicia sub spe glorie
subuertūt·hi·n·vulpibus similes ap=
parēt atq; lupis· Vn̄ ꝑsius satyra·v·
es modicus voti·p̄sso lare· dulci⁹ ami
cis·iā nūc astrigis iā nūc granaria la
xas·h mea sūt teneo cū vere dixeris·
Liberq; ac sapiēs/p̄torib⁹ ac ioue dex
tro· Sin tu(cū fueris nostre paulo an̄
farine)pelliculā veterē retines· ꝛ frō
te politus·Astutā vapido seruas sub
pectore vulpem· Que dederā supra re
peto·funēq; reduco·et prudentius·La
titat lupus ore cruēto lacteolā mētit⁹
ouem sub vellere molli·Vn̄ ora·in po
etria·si carmina cōdes· nūq̄ɋ̄ te fallāt
animi sub vulpi lactentes cuiusmodi
sunt ypocrite· ipsi·n· se ondant vt deo
famulari credātur·demonisq; sunt fi=
lij sed lucem gerere vident·Si·n·ope
ra ipsoꝝ vera existerent·mercedē va=
nitatis ex operibus nō expectarent·
Vn̄ plinius ad catuliū·magnitudo a
nimi nichil ad ostentatōnē sed omnia
ad ꝯsciam refert· recte facti nō ex po=
puli sermone mercedē· sed ex facto pe
tit·nā sicut opera sunt· sic p̄mia ꝯfor=
mia querunt·In q̄ꝝ ꝑsona boetius lo
quens·ij·de ꝯso·nos(inquit nisi ad po
pulares aures/inanesq; rumores re=
cte facere nescimus·ꝛ relicta ꝯscīa vir
tutisq; p̄stantia·de alienis sermūculis
laudem captamus· Hoꝝ etem̄ vita fi
ctio est·ꝛ mores sūt imagines absq; vi
ta·mox ideo delentur ꝛ decidūt·qꝛ(te=
ste seneca de clementia li· p̄mo)nemo
potest diu ꝑsonaꝫ ferre fictam· cito·n·
in naturā suā recidūt·quibus veritas
nō subest·qui aūt ex solido nascunt tē=
pore in melius ꝑficiunt· Nempe vani
ꝛ ypocrite sic cognoscunt·raro·n·ꝑseue
rant·ꝛ manerīē viuendi mutant·lau=
des amant·iactantiasq; faciliter ꝑdu=
cunt·adulari gloriant·a q̄libet reuere
ri expectāt· quicquid agunt arbitrant
bonū· de alijs praue iudicant· corrigi
nolunt· corrigendi vero occasionē que
runt·que autē faciūt aut facturi sunt
sibi p̄cipi dolent· Arbitrant·n· pro=
prio sensu se regere posse· in alijs·n·o
bedientiā petunt· Viuendiq; normaꝫ
nō habent vnicaꝫ· ꝛ in agendis semꝑ
extremisant· in omnibus singulariter
studēt· Et quod facere soliti sunt/mul
tos si facere videant· mox viuendi no
uum modū excogitāt·gestibusq; ꝛ sig=
nis pluribus cerimonijs se ostentant·
faciliterq; incuruant ·ꝛ humilitatem
quā minime hn̄t fingūt·dū loquūtur ab
omnibus audiri cupiunt· sed neminis
sermonē benigne audiūt·inuite salu=
tant·nisi signis vel nutu vt meditaci=
oni/ vel oracioni vacare arbitrent ad
iracundiaꝫ facile mouēt ꝛ turbati cū
fuerint mordenter irritant·sueq; sup=
bie veneno tumescunt·studio seq; mē=
dicāt·qd malū est de alijs licet cooper
te dicere possint· qd in seipsis habere
nō credant vt exinde gloriā accipiant
nō libenter laudant· nec laudātes au
scultant·frequēter murmurant·ꝛ sub
nebula detrahere non cessant· si vero
sui stat⁹ p̄rimos videant·hos palaꝫ se
quunt· vt ex eoꝝ ꝯsortio famā vēdicēt
recusāt tn̄ parē queq̄ɋ̄ eis fore sed ma=
iores eis ypocritas sectant· vt laudis
participes fiant· minores cupiunt seq
ces·vt eoꝝ doctores videant·cum pari
bus vero voce vel mente ꝯtendūt·his
enim signis ypocrite cognoscunt·ꝛ in
consimilibus premiant· eoꝝ·n·opera
atq; p̄mia vana sunt·Rursus eoꝝ tā=
ta est temeritas·ut oīa presumant·nil
q; difficile arbitrantur eis·intolerabi
lesq; penitētias inchoant· sed tandeꝫ
fatigant·ꝛ de corꝑis debilitate se ex=
cusant·sub tali·n·pretextu balneis dū
placet vtunt· qꝛ dū volūt infirmant·
eo enim pacto quo fingunt v̄tutem nō
habitam·pariter infirmitatē fingere
sciūt· Et cū īfirmitatis spēm accepint
plus q̄buscūq; alijs volūt plāgi·ne po
test eis sufficienter s̄uiri· Prurit⁹·n·
atq; linimēta/lectū mollē/lintea odo=
rifera/ꝛ q̄uis oblectamēta carnis sub
nube ficte infirmitatis postulāt·Rur
sus cū ypocrisi diutissime vacauerint
si exinde honores nō ꝑticipāt si opes
nō optineāt· si secularibus vacātes d
siderijs videāt ipsis p̄ferri·si ꝯspiciāt
suū dep̄mi statū ꝛ odio a cūctis haberi
tūc mores p̄habitos deserunt ꝛ secula
ribus se ꝯformāt· postremoq; ceteris
dissolutiores fiunt·ꝛ solū hoc plāgunt
quod se voluptatibus non deberunt
tempore quo ypocrisi seruierunt

Hoꝝ igiť inutilis laboꝛ/ieiunia friuo
la/fructũ nõ capiũt ex oꝑibus suis·va
ne gloꝛie deditos seducit laus ab adu
latoꝛibus oblata·que q̃tum in eis est
eos interficiunt q̃s suis laudibus infi
ciũt· Naꝫ(teste ouidio li·xij·metha·)
⁊ obest sua gloꝛia multis·ideo mathe
us in thobia· nõ crede titulis fame te
ꝯsule credeqꝫ mẽti· Et marcialis coc⁹
hũc volo laudari q̃ sine moꝛte potest·
absit tñ vt eos laudari ꝓhibeã in qui
bus virtus ẽ·qꝛ(teste ouidio li·de põ=
to)excitat auditoꝛ studium: laudataqꝫ
virtus crescit:⁊ immensum gloꝛia cal
car habet·Et idẽ oui·iiij·de tristi·non
ꝑuos aïo deniqꝫ dat gloꝛia vires·⁊ fa=
cunda facit pectoꝛa laudis amoꝛ·Ab=
sit ꝗ ut hos virtuosos dicamus lauda=
ri nõ deberi· ꝑiculũ est tñ q̃scunqꝫ lau
dare·nescis·n·qui virtuosus sit·credes
enĩ virtutẽ augere laudib⁹·⁊ virtuosũ
foꝛsan suis spoliabis virtutibus·Sint
ꝗ parce laudes tue nisi eum agnoscas
virtuosum quẽ laudaueris·q̃ cognito/
laudare nõ desistas tꝑibus opoꝛtunis
vt sibi virtus accrescat·Dicẽte sene·ꝺ
iiij·ꝟtu·lauda parce vituꝑa ꝑcius·q̃so
tñ vt q̃rũdam laudibus ꝯmemoꝛemus
plures·n·alios laudant qꝛ ꝑ̃ncipibus
placent·sꝫ hec laus modica est· dicẽte
oꝛa·in epl̃is·ꝑ̃ncipibus placuisse viris
nõ vltima laus ẽ·Alij ꝟo bonos lau=
dant nõ in eo ꝙ boni sunt· sꝫ vitia eoꝝ
q̃ ex fama boni sũt ꝯmẽdat·hec·n·laus
stulta ẽ·Vñ varro in sen·q̃ in magnis
excellit ⁊ inuit⁹ laudabiť·Nouim⁹·n·
tꝑibus istis q̃sdã ex fama bonos/q̃b⁹
turpia q̃nimmo turpissima ꝯtigerũt·
sꝫ oĩa ꝓsunt in laudem eis·nescit·n·
vulgus a fama recedere soluta·Bonos
igiť laudem⁹ in eo ꝙ boni sunt·de pec
catis vero taceam⁹·Vñ cassio·epl̃a·iiij
debem⁹(inquit)oĩbus bñ gerẽtib⁹ lau
des ĩpẽdere nõ q̃deꝫ falsas sed veras
qꝛ(teste sidonio in suo epl̃ari li·ij·)sicut
vera laus hoꝛtať ita falsa coꝛrũpit· ⁊

valeri⁹ li·iij·ca·ij·publica religiõe cõ=
secrata virtus nulla ꝑ̃uata laudatõne
indiget· Et plini⁹ in epl̃a ad coꝛneliũ
tyrãnũ·hoc ip̃m amãtis est amãtuꝫ ñ
honoꝛare laudib⁹·vexꝫtñ virt⁹ laudan
da ẽ·Vñ idẽ plinius in eadẽ epl̃a ꝑ̃ua
uiꝫ ac malignũ est nõ admirari hoĩeꝫ
admiratõne dignissimũ· Ex q̃bus oĩb⁹
colligiť ꝙ licet laudib⁹ virtutes ñ ege
ant·ꝟtuosas tñ laudare discrete⁊ par
ce ꝯgruit·dũmõ laus virtuti nõ creda
tur obesse sed saluti ꝓdesse·Redargu
endi sunt igiť ⁊ q̃ ꝑ̃ inuidia laudare
recusãt: ⁊ q̃ more adulatoꝝ falsis ser
monib⁹ applaudũt·Vñ eunod·lauda
tio(inq̃t)tm̃ gloꝛie tollit q̃tum falsita
tis immiscet·Et teren·in adel· coꝛam
(inquit)alio laudare verecundia est·
ne adulatõnis cã facere videať·in hoc
tñ positus ẽ mũd⁹:ꝙ oĩs eciã menda
citer laudari cupiũt·⁊ q̃ nõ laudãt ad
uersarij putanť·vir tñ circũspect⁹ poti
us laudibus egere q̃ habũdare cupe=
re debet· Nescis·n·q̃ta sit demonis a
stucia·de laudib⁹·n·tibi ꝓpinatis mu
cronẽ sue tẽptatõnis efficit· Absit igiť
vt laudes appetas·si tñ acceperis: ip=
sas deo referas·Vñ sene·ad luci·epl̃a
lxxij·q̃d(inq̃t)letaris ab oĩbus lauda=
ri? Reuera minime ꝓdest·nisi foꝛsan
stabilis extiteris: virtusqꝫ laudibus
crescat q̃d raro ꝯtingere videť·Queso
enĩ si laudaris: vt teip̃m cognoscas·nec
alijs de teipso plusq̃ tu tibi credas·di
cente cathone·Cum te aliquis laudat
iudex tuus esse memẽto· Plus alijs ꝺ
te q̃ tu tibi credere noli· et oꝛa·in epi
stolis epl̃a·ij·Quid ꝺ quoqꝫ viro/⁊ cui
dicas sepe videto· Percontatoꝛẽ fugi
to·nã garrulus idẽ est·Nec retinẽt pa
tule ꝯmissa fideliter aures· Et semel
emissum volat irreuocabile verbũ·Et
subdit·Qualẽ ꝯmendes eciã atqꝫ eciã
aspice:ne mox incutiũt aliena tibi pec
cata pudoꝛẽ·Vtinã ꝗ laudes q̃s audis
cadere te nõ faciant·Si·n·ministranť

vt virtutes tibi accrescant·heu q̃lis con
uersio/si tibi noceant·Attende qꝛ tibi
nõ nocebunt: si teipsum cognoueris
Ideo·n· laudibus aliqui decipiunť·
qꝛ sui immemoꝛes fiunt:⁊ laudũ ꝑ̃ co
pia se cognoscere pretermittũt· Vnde
galterus in alexã·li·vij· dũ sequimur
ꝓfugi bona momentanea mũdi: allicit
illecebris aĩam caro·nec sinit esse ꝑ̃n=
cipij memoꝛeꝫ vel cuius imaginis in=
star facta sit: aut q̃ꝛsum resoluta car=
ne reuerti debeat· inde boni subit ig=
noꝛantia veri· Bona·n·mũdi laudes
qñqꝫ arbitrariť·q̃bus occurrentibus se
pe homo nõ reminisciť sue facture ⁊ se
ipsuꝫ ex toto ignoꝛat·Quicq̃d tñ audi=
eris veritatẽ ꝓferas aïo tuo·qꝛ teste la
ctantio li·de falsa religione·nullus su
auioꝛ anime cibus q̃ cognitõ veritatis
veritatẽ autẽ illi odio habent: qui ver
bis laudãtium magis intendũt q̃ ꝓ
ꝓꝛie iacture quã in seipsis nouere·Ve
rũtñ qui seipsum nõ nouit: faciliter er
rat ꝟbo seduciť· resurgereqꝫ nescit· in
q̃ꝝ ꝑsona loquẽs sene·epl̃a·v·Ceci in
quit ducẽ q̃runt·nos autẽ sine duce er
ramus·⁊ ideo ad sanitatẽ difficiliter ꝑ
uenimus· qꝛ nos egrotare nescimus·
Illi·n·egrotari se nesciunt: q̃ sue men
tis delicta nõ nouerũt· nil meli⁹ tñ q̃
seipsuꝫ cognoscere·nã cognitõ sui te su
perbiã vitare discet ⁊ laudibus nõ de
cipi ꝑ̃stabit·nec paruũ donũ est seipsũ
cognoscere·De celis·n·ꝓcessisse legiť·
Vñ macrobius li· ꝑ̃mo de somno scipi
onis·de celo(inquit) descendit gnotys
elithos·id est scito teipsum·Vñ fertur
ꝙ cuidam q̃renti quo itinere ad bea=
titudinẽ ꝑueniret vox delphici oꝛacu=
li respõdit·si te(inquit)agnoueris be=
atus eris·Vnde in fronte templi hec
sentencia scripta fuit: homini bona est
cognitio sui· His autẽ omnibus atten
tis: nec laudes/nec opes/nec fama/su
ꝑbiam in te generabit: si teipsum cog
noueris· Cõspicies·n·ex vili materia

te ꝓgenitum· menstruis·n·te nutritum
in vtero·turpitudinibus videbis tuaꝫ
infantiam maculatã fuisse·iuuentutis
qꝫ tue tꝑa fuere plurimis exposita pe=
riculis·senectus te ꝑsequitur· ⁊ moꝛs
petit occasum·peccatisqꝫ foꝛsan inuolu
tus es·nulla est tua ꝓsperitas secu=
ra· Ecce q̃ta humilitatis incitamẽta
Ergo te cognosce suꝑbiaꝫ vitare si ve
lis·Sed diceres nunqnid laudib⁹ au
ditis desistere poteris a fastu? nunq̃d
ex eis gloꝛia vana tibi ꝯsurget? neq̃q̃
enĩ si te bñ conspexeris Vñ marcianus
cocus·Ardua res hec est opib⁹ nõ tra=
here moꝛes·qꝛ scꝫ propter diuitias cor
exaltari nõ debet· Vnde galterus in
alexan·li·viij·Quid tibi diuitijs opus
est que semper auaro esuriem pariũt
q̃to tibi plura parasti: tanto plura pe
tis·⁊ habendis acrius ardes·Sicqꝫ fa
mam rursus defecta copia nutrit·pru=
dens ꝗ in pecunijs non gloꝛieť·nec ex
laudibus timoꝛẽ accipiat: se se cogno=
scere discat·Vnde tullius in oꝛõne sua
ꝓ milone: esse volo vt q̃lis es te cogno=
scas: talemqꝫ q̃lem te homines existi=
ment· Quid·n·ꝓdest laudibus vanis
extolli· Nam teste eodem tul·in tuscu
la·quest·li·iij·q̃ sũma in vanitate ver
satur: nullam effigiẽ eminentem vir=
tutibus sed vmbrã imaginis gloꝛie se
ctať·quasi diceret· ꝙ vir va nitatibus
suꝑbie deditus moꝛe imaginis debilis
est·vnde valerius maximus narrat so
cratem dixisse·ꝯsciãꝫ(inquit)plusq̃ fa
mam attende·ꝑ famã·n·falli poteris
ꝑ ꝯsciãꝫ nunq̃· vnde seneca epl̃a·xxvi·
remoue existimatõneꝫ hoĩm·dubia sẽ
per est: ⁊ in ꝑtem vtrãqꝫ diuidiť· tanq̃ di=
ceret de laudibus parum foꝛe curan=
dum· vñ narrat valerius li·vij·ca·ij·
ꝙ aristo· de semetipso in neutram ꝑtẽ
loqui debere ꝑ̃dicabat·qm̃ laudare se
vani vituperare stulti esset·vnd̃ sima
chus in suo epl̃ari·omnis ostentatõ nõ
caret suspitiõne mendacij· quia quic=

quid assumit ꝓprium nõ putat· Et q̃n
tilia· de ora· insti· li· iiij· verecundi⁹ di
cere est sua q̃ aliena laudare· Et oui·
sine ti· quis furor est q̃ nocte latent in
luce fateri· ⁊ que daȝ facias facta re
ferre pala· Vñ catho· Ne sis ventosus
dum vis bonus esse videri· Nempe q̃
se laudat· se sup̱bum ⁊ vitiosum esse
demonstrat· Vñ q̃ntilia· li· viij· de ora·
insti· vitiosa res est iactantia· pariter
fastidium· ⁊ plurimũ odium· Et sub=
dit· qui eĩm supra modum se extulerit·
alios despicere creditur· ob hoc prudẽ
tius li· de conflictu vitioꝝ ⁊ virtutum
desine grande loqui· frangit deus om
ne sup̱bm· magna cadũt· inflata cre=
pant· tumefacta p̃munt· scandunt cel=
sa humiles· trudunt ad ima feroces·
Et gaufridus in poetria noua· Vincit
opus verbuȝ· minuit iactantia famã·

Ca· vi· de habenda paciencia·

Paciencia vincit maliciaȝ· vir
q̃ patiens supat emulos· nec
eaȝ prebere vindicta potest vi
ctoriam· quã paciencia donat· Ipsa· n·
mala tolerare facit benigne· Itaq̃ pa
ti qui nouit/ fere impassibilis est· eiq̃
nemo nocere potest· eo q̃ nociuũ nil si=
bi apparet· Vñ lactan· li· de vera iusti
cia· Patientia (inquit) est maloꝝ que
aut afferunt aut accidunt cũ eq̃nimi=
tate tolerantia· Unde plato totius in=
quit phie robur est patientia· Et tulli
us in rhetorica p̃ma· patientia est ho=
nestatis siue vtilitatis cã reꝝ ardua=
rum ac difficilium volũtaria vel diu=
turna perpessio· Hanc siquidẽ patien
tiã hñt sapientes· vt ex puer· sapientũ
colligit· Sapientes· n· dolores merito
ferre debent· q2 doloribus castigatur
corpus· ⁊ aie subicit· Dicente seneca
epla· lxxviij· ad lu· in remedium cedãt
honesta solatia· ⁊ q̃cquid animũ erexe
rit eciã corpi ꝓdest/ sc3 ad corectionẽ

Et subdit· Noli mala tua tibi facere
grauiora ⁊ te querelis onerare· nam
leuis est dolor si nichil illi opinio ad=
iecerit· Et idem sene· epla· vi· ad pau
lum· feram⁹ equo aio· ⁊ vtamur foro
qd̃ sors cessit· donec felicitas finẽ ma
lis imponat· Nam apud athenienses
solon patientissimus legit fuisse· vt tã
git valerius libro· vij· Et tercilianus
in apelogetico· epicurus (inquit) omnẽ
cruciatũ doloremq̃ damnat· Reuera
noui plurimos esse impacientes poti⁹
opiniõe ꝓpria q̃ vexatõe extrinseca· q2
(teste q̃ntilia· cã· vi·) subit libens pie=
tas penã· Et idẽ q̃ntili· cã· x· nulla pe
na ẽ nisi inuito· nullũ habem⁹ nisi ab
impatientia dolorem· ⁊ vt aliquid cru
dele sit metus facit· Uerũtñ multi su=
is simulatõnibus viros eciã virtuosos
ad impacientiã redigunt· Dicente se=
neca li· p̃mo de clementia· temeritas
hoim ⁊ cõtũacia sepe a trãquilissimis
pectoribus paciẽtiã extorsit· O vtinã i
hac vita mortali in qua pro certami=
ne cõstituti sumus pati discamus· Do
lent· n· milites/ fame/ siti/ ipsis eciã nõ
recusantibus vexare· Milites g̃ xp̃ia
ni eam libenter ferant· que aduersa
fortuna ꝓ certamine ministrat nocumẽ
ta· Tunc· n· fortuna victa est· viꝝ pati
entem si inuenerit· q̃m teste prudentio
li· de conflictu vitioꝝ ⁊ virtutum· ecce
modesta grauis stabat patiẽtia vultu
ꝑ medias immota acies/ variosq̃ tu=
multus spectabat fixis oculis/ ⁊ leta
manebat· Inde quieta manet patien
tia/ fortis ad oĩa omnibus vna quies
virtutibus assotiatur· Nã vidua ẽ vir
tus quã nõ paciẽtia firmat· Vñ (teste
lucano· li· iij·) gaudet patientia duris·
Et ouidi⁹ li· ij· d̃ arte amatori· cede re
pugnanti· cedendo victor abibis· Et
idẽ ouidius li· ij· de remedio amoris·
Posse pati facile est tibi impacientia
desit· Flumine ꝑpetuo torens solet al
tius ire· Sed tñ hec breuis est illa per

hennis aqua· Que verba nil aliud so=
nant· nisi q̃ sicut aqua torrẽtis q̃nq̃ i
trat flumẽ qd̃ est alti⁹· eiusq̃ aquã ꝑ=
petuat· sic paciẽtia oĩa vincit· ⁊ vir pa
tiens fortiores se supat· Ideo marcia
lis cocus· Qui sua metit pondera fer=
re potest· Et seneca ad lu· epla· vij· bo=
nus quicq̃d accidit ei eq̃ aio sustinebit
sciet· n· ita accidisse lege diuina q̃ vni=
uersa ꝓcedũt· hec siquidẽ tã magnam
patientiã suadet· Nã si cõsideres a dõ
singula fieri· cui nulla vis resistere po
test· cur molestũ tibi est ea sustinere/
quẽ deo placent· Dicente seneca· epla
lxxiiij· ad lucillũ· placeat homini quic
quid deo placet· Et idẽ sene· in hercu=
le furente· nullo premet onere patien
ter qui tulit· Nã virtutis est domare·
Et subdit qd̃ duꝝ fuit pati/ meminis=
se dulce est· Vñ valeri⁹ li· iiij· nõ parua
gloria cõtemptu doloris acquirit· q2 ti=
tulus sapie dat· Teren· in hecyra· ex
q̃ tibi fuerũt cõmoda· equũ est te ferre
incõmoda· Vñ macrobius li· saturna=
liuȝ· qui suos dolores/ anxietatesq̃ dis
simulãt· patiẽtie bñficio ad maximaȝ
voluptatem ꝑueniũt· Et ibidẽ refert/
quõ admirãda fuit paciencia augusti·
innumerabiles· n· tulit iniurias liben
ter· Ut autẽ paciẽtiã quis obtineat cõ
sideret an mali aliq̃d gesserit· ⁊ si cul=
pabilem se reperiat· penas occurrẽtes
suo crimini imponat· q̃s tunc libenter
ferat· ex q̃ ꝓpria facta illas meruerũt
dicente cathone· qd̃ merito pateris pa
cienter ferre memẽto· cũq̃ re⁹ tibi sis
ipm te iudice damna· Vñ valerius li
bro· iiij· refert q̃ cũ syracusanus dyon
a dyonisio tyranno patria pulsus essȝ
megarã ꝑtierat· vbi cũ theodoꝝ p̃nci
pem eius vrbis domi conuenire vel=
let/ neq̃ admitteretur· multum/ diuq̃
añ fores retentus comiti suo patien=
ter hoc ferendum est ait· forsitan· n· et
nos cũ in gradu dignitatis nostre esse
mus· aliquid tale fecim⁹· Qua tranq̃li

tate cõsilij ipse sibi cõdicionẽ exilij pla
cidiorẽ reddidit· Et idem ouidi⁹ li· ij·
sine titulo· equo animo penã quã me=
ruere ferunt· Attendam⁹· n· vere paci
entie cõmoditates· Nã paciencia exci
tat aĩm ⁊ corpus laboribus exercitat·
Vñ galterus in alexan· li· iij· excitat in
terdũ vires dolor/ ⁊ patiẽtis sepe rea
tum· vis illata leuat· minuitq̃ coactio
culpam· oĩa descẽdũt a summo culmĩe
reꝝ· Que verba designãt duas patiẽ=
tie cõmoditates· dat· n· patientia exer=
citiũ· ⁊ cõ culpã remediũ· Vñ idem gal
ter⁹ li· vi· asperior sanat grauiores po
tio morbos· Et matheus in li· de tho=
bia· nomine passa dei redolet pacien=
tia· parcit passio· delectat lesio· pena
sapit· Reuera paciencia merita augȝ
deuotõnis· cõfert cremẽta· ⁊ in aduersi
tatibus crescit· Vñ arator li· ij· mitissi
ma sors est penaꝝ q̃s vota gerunt· reg
ni q̃ facultas ꝑpetuo ꝓ rege pati· mã
sitq̃ virtus crescit in aduersis· Et si
eĩm quis ꝓ noie dei penã sufferat· hãc
libẽter sufferat· q2 ꝓ illo certat· qui su
ꝑabundanter oibus reb⁹ recõpensat·
Rursus cõsiderem⁹ egros ꝓ sanitate
plurima flagella pati· que licet sint a
spera libenter tñ ferunt sub spe futu=
re sanitatis· Nunq̃d igit ꝓ salute men
tis penas si occurrãt libẽti animo fer
re congruit· vñ ouidius li· i· d̃ remedij
sepe tibi succos q̃uis inuitus amaros
eger· ⁊ oranti mensa negata michi· vt
corp⁹ redimas ferrũ patieris ⁊ ignes·
arida nec sitiens ora lauabis aqua· q2
sc3 pene sunt tolerande ꝓ corpis mede
la· Uerũq̃ ꝓ corpe hoies multa ferunt
sed ꝓ mente rara· eo q̃ corpis molesti
aȝ sentiũt· aie vero calũniã multi hebe
tati nõ cõspiciũt· Veteres tñ plurimi pe
nas fere innumerabiles tolerasse fe=
runt· Ipso dicente ouidio li· de tristi·
tot mala sum passus quot in ethere si
dera lucent· paruaq̃ qt siccus corpora
puluis habet· et eodem li· fert sapiens

animus casus patiēter amaros. frena
nec in domiti more recusat equi. qꝛ scꝫ
sapiētes ferunt libenter. que tolerāda
sunt. Animaduertāt igit̄ mūdi ama=
tores quanta dulcedine vitā deducūt
sepius sceleratā. cuius mollicies aspe=
ritatē gignit penarū succidētiū ꝓ deli=
ciis in quibus delectātur. Rosarū tamē
arbor spinosa est. sed rosas conspiciūt
dulces. et arboris spinas nō attendūt.
qꝛ extrinseca delectamēta degustāt: ⁊
delicta intrinseca nō increpant. Hi si
milantur arbori spinose producēti ro=
sas. Dicente ouidio li. i. de ponto. sepe
creat molles aspera spina rosas. Jupi
ter in multos temeraria flumina tor=
quet: qui penā culpa non meruere pa
ti. Peramplius igit̄ illi penam ferre
patienter debēt: qui ꝓpriis delictis eā
meruerunt. quinimmo letari debent qui
deliquerūt si penis in hac mortali vi=
ta affligant. quāꝗ̄ enim cum peccatori
bus dissimulet deus: nil tū̄ multū ma
nebit. sed pena grauior multo patebit
post obitū. Vn̄ ꝓsper lib. epigrāmatū
multa diu summa differt patientia re
gis. suspēdens equi pōdera iudicij. Et
subdit. Et curat medicus vulnera vul
neribus. Ad veniā tēdūt iusti pia ver
ba regis. Jra breuis rectis gaudia lō=
ga dabit. quia scꝫ post vitā p̄sentē de
us sceleratos puniet. et iustos premia
bit. Jllos per penā: istos per gloriam
eternā. Absit igitur vt quis inpatiens
fiat ex vite p̄sētis modico verbere. sed
potius medicorū consilio. aduiuemur.
Consulūt enī mēbra languida trūcari
vt residua corporis pars valida mane
at. huius etiam vite solatia postpona=
mus: carnisqꝫ macerationē non recuse
mus: vt salus futura prestet nobis. Vn̄
claudianus truncentur et artus. vt li=
ceat reliquis secure viuere mēbris. Et
in ꝓuer. sapiētum dr̄ feras qd̄ ledit: vt
qd̄ prodest feras. qꝛ (teste ouidio lib. i.
sine titulo) leue fit qd̄ bene fert. Re=
rolo eteni impatiētes p̄rimos viros vi
disse quibus oia nocebant. Alios autē
conspexi patiētes: qbus omnia ꝓspera
videbantur. Nam q̄ꝫto quis minus no
uit pati: tāto seuius et frequētius affli
gitur. Quāta eniꝫ pena eis adest/ q̄ de
omnibus vindictā querūt. verbisqꝫ im
portunis contra singulos contendunt.
Et si supandi spes affuerit: nunꝗ̄ in=
dulgent vel parcūt. Vtinā attenderēt
illud cathonis. Quē supare potes inter=
dum vince ferendo. Maxima etenim
morꝝ est paciētia virtꝰ. Cū recte viuas
ne cures verba malorꝝ. Arbitrij nostri
nō est ꝙ quisqꝫ loquat̄. Dices forsitan
pati molestum fore tibi: eo ꝙ pacē cuꝫ
omnibus queris: sed hoim impietas
te anxiat. Vt. n. attendas illud ꝓsperi
in li. epigrā. impia ꝑs mūdi ꝑti est in
festa deorꝝ. Et subdit. Pulsant exteri
us diuersis motibus hostes. Jntus ci
uile ē ⁊ sociale malū. quasi diceret. ꝙ
anxietas a malis deforis impulsa vi=
ro nō nocet: si eius mens ab intus sa=
na quietaqꝫ esset. sed fortassis supbia
mentē occupat. ob hoc leuis infestatio
iraꝫ ꝯcitat. bn̄ficiōrꝫqꝫ collata possessio
ridigiores sepe aios facit. Jtaqꝫ grā d̄
sursum collata fomentū frequēter im
paciencie ministrat. Obhoc magister sei
lo sic ait. de grā vitā noli corrūpere vi
ta. ne vite merita demerearis ita. heu
vn̄ hoc accidit. ꝙ munera dei paciētie
ꝯtrariant̄. nō q̄dem hoc est ex se. sed ip
sa q̄ habent impatiētes. eorꝝ occasione
fiunt. qd̄ est ꝙ nullus verba tolerare
potest sed ex modica iniuria q̄sqꝫ mo=
uetur. Attēdamꝰ. n. verba vento com
parari. ⁊ tūc minime nocent: qn̄ de ip
sis nulla cura prebet̄ aut qn̄ obliuioni
tradunt̄. turpe est. n. illiꝰ reminiscis q̄
affligaris. Vn̄ in ꝓuer. sapientū dicit
iniuriarꝝ remediū est obliuio. miserri=
ma est. n. fortuna que inimico caret.
Si. n. nullos inimicos tibi faciat iniu
ria: multos tū̄ facit inuidia. Vnd̄ viri
boni est pati/ nescireqꝫ facere iniuriaꝫ.
Naꝫ iniuria est insania eius. q̄ facit.
Jdeo (teste varro. in suis sen.) ꝯdem=
nandi sunt in eruditorꝝ ꝯtemptus. Et
salustiꝰ in iugurti. bono more sanctius
est vinci q̄ꝫ malo iniuriā vincere. Vnd̄
sene. ad lu. epl̄a. lxxvij. eq̄ aio audien=
da sunt imperitorꝝ ꝯuicia. ⁊ ad hone=
sta vadēti ꝯtemnēdꝰ est ipse ꝯtemptꝰ.
Quid. n. tibi cura est si ab imperitis
ꝯtemnaris: cū ab eis laudari nō est ho
nor/ Eorꝝ igit̄ irritatiōes tāꝗ̄ friuolas
a spne ⁊ benigne patere. Si. n. aduer=
tamus veterꝝ tolerātiā exemplo dota=
bimur eorꝝ. singulaqꝫ pati discemꝰ. vn̄
cassianꝰ in li. collatōnū refert ꝙ socra
tes iniuriāti nocere noluit. qn̄ euꝫ q̄dā
corruptorē puerorꝝ vocasset: tunc disci
puli eius irruere volebāt in eū. sed so=
crates ait. ꝯsodales q̄escite: corruptor
eīm sum. si me ꝯtineo. De ipso etiā so=
crate refert hiero. ꝯtra iouinianū li. i.
ꝙ patientissimꝰ fuit. naꝫ vxores duas
cū haberet. ipsas sepiꝰ irridebat eo ꝙ
ꝓpter ipsum disceptarēt. cur inquit ꝓ
me disceptatis. nā fedissimꝰ homo suꝫ.
naribus simus. fronte recaluatus: fa=
cie pilosus. Nouissime tū̄ p̄fate vxores
impetum mutuo verterūt in eū. aqua
qꝫ fedissima eū desꝑauerūt: qui nihil
respōdit: nisi sciebā inq̄t futū vt ista
tonitrua ymber seq̄ret̄. Jpse socrates
etiā (teste sene. ad lucillū) dixisse fert̄/
ꝙ nichil patit̄ qui secū pacientiā habꝫ.
q̄si dicat ꝙ vir patiens patiēdo nō pa
titur. qꝛ ex pena nō molestat̄. itaqꝫ im=
patiens maxime patit̄: qꝛ maxime an
gustiat̄. si autē patiētiā h̄ret. q̄ virtus
est/ tūc patiēdo nō pateret̄.

Ca. vij. de ira vitanda

JRa ꝑturbat aīm. sensuꝫ nō ꝑ=
mittit discernere verꝝ. ⁊ illuꝫ
plus affligit cui inheret: q̄ꝫ euꝫ
ꝯ quē ipsa mouet. Nā sꝑ inest angu=
stia iratis. Tibi igit̄ parcas aliis si ñ
parcis. Vn̄ de ira loquēs tulliꝰ in sua
orōne ꝓ marcello. iracūdia (inquit) est
ꝯsilio inimica ⁊ victoria insolēs atqꝫ
supba. Vn̄ epicurꝰ. Jra imoderata in
saniā gignit. Et eunodiꝰ. ira iuste plꝰ
q̄ꝫ alios lacescit auctorē. Vn̄ tullius in
tuscu. q̄st. li. iiij. ira (inquit) est libido
puniendi eum q̄ tulisse videt̄ iniuriaꝫ
sed patiētia vt p̄fert̄ habenda est. ira
igit̄ ꝯpescenda credit̄. Vn̄ ora. in epl̄is
epl̄a. ij. ira furor breuis est aīm rege.
qui nisi paret impat. hunc frenis/ hūc
tu cōpesce cathenis. qm̄ (teste cathone)
Jra odiū generat ꝯcordia nutrit amo=
rem. Jmpedit ira aīm ne possit cerne
re verꝝ. Eandē tangit sniam prudētiꝰ
li. de ꝯflictu vitiorꝝ. Et virgilius li. ij.
eneidos. furor (inquit) mentē totā p̄ci=
pitat. Et lucanus li. iij. inuenit arma
furor. Vn̄ oui. iiij. de arte. Ora tumēt
ira nigrescunt sanguine vene. Quelibꝫ
extinctos iniuria suscitat ignes. Et li.
methamor. sepe suū feruēs oculis fert
ira furorē. ⁊ idē ouidius li. de ponto.
Quē non obrueret taciti q̄ꝫ cesaris ira.
Addita sunt penis aspa verba meis.
Que oia nil aliud designant nisi ꝙ ira
maxime affligit iratos. Sicut igitur
stulti putāt̄ qui seipsos affligunt: sic ⁊
magna insipiētia ē eorꝝ q̄ faciliter ira
scunt̄. nā ira grauissimus dolor ē: ⁊ q̄ꝫ
to vir probior tāto grauior. Vn̄ in pro
uer. sa. dr̄. ꝙ bonus animꝰ lesus mul=
to grauius irascitur. Nā ꝓbi hoīs ira
cūdia grauissima est. Si ḡ probꝰ es tā
to magis irasci timeas. Eodē. n. pacto
q̄ te affliges sensum ꝯfundes ⁊ cū hoc
peccabis. itaqꝫ salutis vitā postergabis
Discas igit̄ benigne pati: vt tuꝰ in pa
ce quiescat animꝰ. Vn̄ galterꝰ alex. li.
p̄mo. blandiciis indignus erit/ molliqꝫ
potiri fortuna: q̄ dura pati vel amara
recusat. q̄si dicat ꝙ nō est dignus bo=
nis potiri qui aduersa ferre nō valet.
Si. n. prudens cogitaret bona q̄ ex pa
ciencia sibi affutura sunt: fortassis bn̄
vitaret iras. Sed (teste quintiliano cū

v·humane infirmitatis ista natura ẽ
vt ex omnibus actionibus grauissimũ
putet quisq̄ qđ patit᷑· Verũtñ teste eo
dez q̃ntiliano cã·xij· nulla pena est ni
si inuito·nullum habem⁹ nisi ab ipa=
tientia dolorem· ⁊ vt aliquid crudele
sit·metus facit· Vñ iuli⁹ celsus li·pri=
mo·animi est illa mollicies/ non virt⁹
paulisper ferre non posse·facili⁹·n·re=
periuntur q̃ se vltro morti offerant· q̄
qui diu dolorẽ faciliter ferant qꝛ(teste
salustio in catilina·)nulli mortalium
iniurie sue parue videntur · Vtinam
tñ hec recederet cõditio a nobis·vtinã
iram refrenaremus q̃ corpus extirpa=
mus·aĩm debilitam⁹· sensum eneruã
mus·oĩsq̄ boni speciẽ ira destituim⁹·
Queso dic michi si sapiẽs es·cur ira=
sceris ·esto eciam ꝙ praue voluntatis
extiteris·iniuriã si accepisti ⁊ patien=
tia tibi ꝑ christi nomine astiterit·tunc
ira cessabit· Et si tua virtus tãta non
fuerit·⁊ te vindicare q̃ras· aut hoc po
tes aut ñ· si potes cur irasceris ex quo
emẽdare potes si nõ potes·cur irasce=
ris·Nosti·n·ꝙ ira tua te nõ vindicat·
solũ ex ea hoc importabilis ꝙ fatiga=
beris tuipse· ⁊ exinde letabit᷑ inimic⁹
tuus·Jux̄ illud psalmiste·exultabunt
inimici mei si motus fuero· itaq̄ dum
irasceris· vindictã quã in alio deside=
ras in teipso facis·Queso igit᷑ iterũ q̄=
so vt tibi miserearis· O ira effrenata
quot ꝑdidisti viros·q̄t prelia semina=
sti·quot fratres diuisisti·quot necasti·
teq̄ feriẽte q̄t subito ⁊ impuise deces=
serunt·Multos·n·in stulticiam dedu
xisti·tuisq̄ stimulis plurimus exaspa
re fecisti ⁊ te molestante quidam su=
spẽdio/aliq̄ submersione/aliq̄ ꝓprio mu
crone seipsos necauerũt· Omnia·n·fe
re delicta suũ actorem ad tempus de=
lectant aut delectare credunt᷑· nã de=
lectat᷑ supbus in fastu·lubricus in lu=
xu·edax in gustu·piger in requie·aua=
rus in desiderio·Sed tu ira nichil iu=
si flagella ꝯfers·Mirũ igit᷑ cur te ho=
mines nõ fugiãt·ex q̃ nichil delectat õ
nis apparentis vel existentis in te in
ueniunt· Tu·n·ira machinas/enses/
gladios arma reperisti· ⁊ oĩm crudeli
tatum genera te docente ꝓcesserunt
Vñ tibull⁹· q̄ fui horrendus ꝑmus q̃
ꝓtulit enses · q̄ ferus ⁊ vere ferreus
ille fuit·Sed(teste ouidio li·i·de arte
nec·n·lex equior vlla est q̃ necis artifi
ces arte perire sua·Vobis igitur par=
cite/vobis indulgeatis·o vos irati· qꝛ
(teste galtero in alexan·viij)non veri
simile est alieno cuiq̄ parcere·qui sibi
nõ parcit·Sapiẽs igitur discat mitiga
ri suosq̄ sensus ꝯsulat sibi·Nemo ẽ·n
adeo ferus qui nõ mitescere possit/ in
quit orati⁹ in ep̃lis

Ca·viij·de odio ⁊ crudelitate·

Ji ipse odio habeas queq̄ ·tui
ipse odios⁹ eris· muneraq̄ tua
deo ñ placebũt· peccatorũq̄ ve
niam nõ impetrabis· qꝛ miam nõ me
retur·q̃ ꝓprio misereri ꝯtemnit·discas
igitur eũ diligere q̃ precepto diligere
teneris iureq̄ nature· Nam amicitia
bona spũalia atq̄ tꝑalia congregat ⁊
mentiũ vnitatẽ ꝯseruat·Vñ valerius
li·ix·ca·iij· ira q̄ aut odium in pectori
bus humanis magnos fluctus excitãt
ille ꝑ cursu celerior·nocendi cupidine h᷑
ꝑtinacius·Et subdit·q̄ vehemens est
contra rempub·odiũ·nichil·n·est ꝙ bo
no ꝯmuni tm̃ obsit·⁊ q̄q̄ oĩa sunt odio
mala vt ꝯmuniter tñ tm̃ nequiora sũt
illa que latent·Vñ in ꝓuer·sa·dicitur
multorũ odia sub occulto latent· ⁊ seq̃
tur·peiora sunt tecta q̄ aperta· in hoc
tñ positus est mũd⁹ q̄t sꝑ iurgia erũt
ve tñ iurgiosis· Nam ꝑnceps odiorũ ẽ
dyabolus·qui pro magna parte impe
rat mũdo difficiliter ḡ pax vniuersa=
lis erit· Vñ ouidius in ibim· desinet
esse primus ꝯtrarius ignibus humor
⁊ tepidus gelido flabit ab axe notus·
⁊ ver autumno hrume·miscebit᷑ estas
atq̄ eadem regio vesper ⁊ ortus erit·
q̄·añq̃m fit vera pax mundo·Naz mũ
dus in maligno positus est/ paceq̄ nũ
q̃m fruetur veraci ⁊ vtili· sed sapienti
sufficiat propria pace q̃etari· odia fu=
giat·rancores euitet·⁊ cum pace men
tis virtutibus intendat·Nam odium
hominẽ reddit crudelẽ· ⁊ ꝓpria a na=
tura discedere facit·Nam fert᷑ a vale
rio li·ix·ca·ij·ꝙ och⁹ qui postea dict⁹
est darius crudelissimus extitit viros
optimos interfici morte ꝯmuni non cõ
tẽtabatur sed crudelissimũ mortis tor
mentum excogitauit·sicut autem cru=
delis erat crudelitatẽ postmodũ repe=
rire meruit·Nam sicut dicit᷑ in ꝓuer·
sa·multos timere debet· quẽ multi ti=
ment·itaq̄ respue crudelitatem ⁊ ma
trem crudelitatis iram· Vñ sene·in a
gamennone dignus est tirann⁹ morte
qui penã exigit·⁊ in declamatõnibus
li·iij·zelus est occidere tyrãnum· ⁊ li·
ꝑmo ꝯ clementia·ferina·n·ista rabies
est· sanguine gaudere atq̄ vulnerib⁹
tale·n·gaudium facit hominem in sil
uestre animal transire· Vnde lactan·
li·de vero cultu·qui hominem)q̃muis
ob merita damnatũ) in conspectu suo
iugulari ꝑ voluptate petit·cõsciaz pol=
luit· tanq̃m si homicidij qđ fit occult⁹
spectator ⁊ princeps fiat··Absit igitur
ab homine crudelitas que nature pro
prie ꝯdicit· Vñ tul·li·j·de off· magni=
tudo(inquit)animi remota conditõne
humana feritas quidem est·Et idem
li·iij·hoĩm nature quã maxime debẽ⁹
sequi inimica est crudelitas· Vnde va
lerius ca·ij·li·ix·crudelitatis horridus
est habitus·truculenta species·violen
tus spũs·vox terribilis·Vnde ibidem
refert de crudelitate phalaridis tyrã=
ni qui nouum genus cruciatus excogi
tauit·Nam thaurũ eneum fecit in quo
cruciandi includebant᷑·sue tñ inuentõ
nis experientiã ꝑmus merito gessit·
hanibale illud idez iudicante· qui ha
nibal tam crudelis extitit·vt in flumi
ne gello de corporibus romanis ponte
facto exercitum transduxit·Sed rece=
dat queso ab animo tuo crudelitas q̄=
cũq̄·crudelis·n·si fueris· mala ꝑibis

Ca·viiij·de contentõne ⁊ ꝓcacitate·

De contentõne immodesta exci
tant᷑ iurgia· ⁊ exinđ secreta se
pius reuelant᷑·Vñ contendere
nulli sapienti congruit neq̄ rei ꝑfecte
potius·n·experimur res quãto imper
fectiores tanto ad contentõnem ꝓmp=
tiores esse·Nam videbis inter femĩas
frequentius lites· inter canes latrat⁹
inter paupes strepitus · ⁊ in omni re
contentio eo citius oritur quo imꝑfecti
or est mens seu status eorũ qui conten
dere sollicitantur·ideo sapiens est ille
qui contendẽtibus respondere non cu
rat· Dicente cathone· Rumores fuge
ne incipias nouus actor haberi·Nam
nulli tacuisse nocet·nocet esse locutuz·
Et iuuenalis lib·iiij·satyra·i·torrens
dicendi copia multis ⁊ sua mortifera
est facundia· Nam in multiloquio ñ
deest peccatum· Vnde in ꝓuer·sa·dr̃·
turpia ne dixeris· paulatim·n·pudor
ꝑ verba excutitur·quia scz contentiosi
de facili inuerecundi efficiunt᷑·bonos
q̄ mores corrumpunt·Juxta illud me
nandri comiti· corrumpunt bonos mo
res confabulatõnes pessime·Nimiruz
est tñ cum tacere fit facilius q̃z loqui·
cur tam difficile est pluribus contenti
ones euitare·ex quibus iurgia sequũt᷑
Dicente ouidio·ij·đ arte· exigua ẽ vir
tus ꝑstare silentia rebus· at cõtra gra
uis est culpa tacenda loqui· Nempe
ex locutõne supflua ira incenditur· et
frequenter tristicia gignitur·atq̄ plu=
rim i eloquia lete inchoant᷑ que tristi
terminantur fine· Vnde ouidius li·đ
ponto· Tu modo fac timeas ⁊ que tibi

leta videntur. Duz loqueris fieri tri=
stia posse puta. Sed procbdolor huma
na ebetudo nil tolerare potest. sed ver
bis ⁊ contentõnibus exterminium p=
cacissimum iugiter querit. ⁊ (quod in=
decentius est) illi frequẽter magis cõ
tendunt: quibus loquendi minor facul
tas cõpetit: aut nature maleficio: aut
fortune casu. Unde simachus in epi=
stolis. leticia (inquit) loquax res est at
q̧ ostentatrix sui. Et subdit ad propo=
situz. natura rex est / ut qui balbutiũt
plus loquantur. Affectant. n. copiam
sermonis pudore defectus. Rursus ꝺ
box ꝑacitas ⁊ turpitudo ex mala vi=
ta sepius causatur. Nam qui male vi
uit raro bene loqui potest. Vnð tulli⁹
in inuectiua contra salustium. Neq̧
eñi qui ita viuit vt tu: aliter ac tu loq̄
potest. Nec qui taz illoto sermone vti
tur vita honestior est. quasi dicat pra=
uum eloquium prauam iudicare vitā
facit. mala. n. vita prauos ꝯmones ge=
nerat. Hec autem oĩa ideo dicta sunt
vt caueat sapiens verbositatem ⁊ con
tentõnem quibus lites oriunt̄ ⁊ impa
tientia generatur. Nempe cõtentõ ve=
ritatu / ⁊ consequenter omni discipline
inimicatur. Dicente seneca in prouer.
nimium altercando veritas amittitur.
Et quintilian⁹ libro. ij. de oratoria in=
stitutõne. non est (inquit) conscientia
sed victoria litigantis p̄miuz. ideo stul
ticia est eam verbosis contendere. q2
non bene loqui sed solum vincere po=
scunt. Quamobrem idem q̄ntilianus
causa. xvij. contentiosi inquit quod p=
bare non possunt / affirmatõnis teme=
ritate astruunt. De quibus lactanti⁹
li. de vita beata. q̄ cõtradicendi studio
insaniunt: dum sua falsa defendunt /
alioꝝ etiam vera subuertunt. Jðo ca
tho contra verbosos noli ꝯtendere ver
bis. sermo dat cunctis: animi sapien=
cia paucis. Lis minimis verbis inter
dum maxima crescit. Litis preterite

noli maledicta referre. Sunt quedam
que ferre patienter decet amicum. sa=
piens igitur nõ sit proxax nec ad lites
ꝓmptus. Nam via sapientie veritas
est: cui contentio contradicit. Juxta il=
lud ambrosij. contentio est impugnatõ
veritatis p ꝯfidentiā clamoris. queso
eñi vt qui contendis quid agis atten=
das. aut. n. obscuꝝ est id p quo conten=
dis. Expecta igitur q̄usq̧ id claꝝ fiat
anteq̄m clamore verbum tuū ꝯfirmes
Si vero id claꝝ est qð dicis: cur con=
tendis. Nam stultum est in meridie
sole lucente candelam accensam defer
re. Uñ q̄ntilianus. v. de oratoria insti
tutõne. in rebus (inquit) apertis tam
stultum est argumentari: q̄m stultum
in clarissimo sole mortale lumē affer=
re. Nominū tñ hec est ꝑacitas: ꝙ vbi
ius nesciũt maxie clamitāt. ⁊ vbi ꝺita
tis claꝝ hñt testiom mime ꝯtētāt̄ nisi
ipetuosus interueniat clamor. vtinaz
attenderēt illud xenophontis phĩ. ego
(inquit) ꝯsciā teste didici maledicta cõ
temnere. Reuera contentio omne ma
lum aggrauat ⁊ si p bono fiat: ipm tñ
bonū in malum cõmutare. Unde sene
ca epl̄a. i. ad lucillū. cuz fatuo (inquit)
delectari volo. non. n. longe michi que
rendus est. me. n. ipsum rideo. ⁊ ideo
plures contentõsi sunt: quia singulos
reprehensibiles putant ⁊ omnes deri
dendos estimāt: eaq̧ soluz benedicta
arbitrantur: que ꝓferunt ipsi. si tamē
suos defectus cognoscerent ⁊ conspice
rent obiurgari nõ ꝯtenderent seu que
rerent. Uñ iuuenalis li. i. satyra. ij. Lo
ripedē rectus derideat, ethiopem alb⁹
Quis tulerit graccbos de seditõne que
rentes? quis celuz non terris misceat
⁊ mare celo. Si fur displiceat verri ⁊
homicida mitoni ⁊. quasi dicat ꝙ ali
um deridere non habet: qui sibi gerit
vitia. Ceteꝝ non sufficit multis ꝯten=
tiosis ⁊ derisoribus pacem maculare
q̄nimmo anathemate / maledictionib⁹

q̧ plurimis / alios infestant. q̄ꝝ tanta
est ꝑacitas / ꝙ non nisi malum alijs
affectant. Dicunt. n. illud ouidij li. i. si
ne titulo. di tibi dent nullosq̧ lares /
inopemq̧ senectā: ⁊ longas hyemes:
ꝑpetuamq̧ sitim. Et illud ouidij in
ibim. terra tibi fruges / animis tibi ð
neget vndas. deneget afflatus ventus
⁊ aura suos. nec tibi sol calidus / nec ti
bi sit lucida phebe. destituant oculos
sydera clara tuos. nec tibi vulcanus /
nec se tibi prebeat aer. nec tibi det tel
lus / nec tibi pontus iter exul inops er
res alienaq̧ limina lustres. Exiguum
q̧ petas ore tremente cibum. nec cor=
pus querulo nec mens vacet egra do=
lore. noxq̧ die grauior sit tibi nocte di
es. Sisq̧ miser nec sis miserabilis vl
li. gaudeat aduersis femina virq̧ tuis
qui mala cū tuleris plurima plura fe
ras. causaq̧ nõ desit tibi semper copia
mortis. optataz fugiat vita coacta nec
est. His eteniz verbis maledictionib⁹
q̧ ꝯsimilibusq̧ stulti litigant: iram cõ
citant: ⁊ quietem mentis subuertunt.
quoꝝ contemnendus est sermo / rixaq̧
spernēda. Juxta illð pharaonis in su
is sentencijs. contemnendi sunt ineru=
ditorum contemptus: si vis ad sūma
progredi.

Ca. x. de abstinentia ⁊ sobrietate

v Ictus modestus honestatē cor
poris sanitatem q̧ atq̧ mentis
prosperitatem conseruat. Unð
seneca li. de. iiij. virtutibus. ede citra
saturitatem. bibe citra ebrietatem. ob
serua ne in conuiuio nec in qualibz vi
te communitate / quos imitaberis dā
nare videaris. nec presentib⁹ delitijs
inherebis nec desiderabis absentes.
victus tibi sit ex facili nec ad volup=
tatem sed ad cibum accede. palatum
tuum fames excitet. non sapores. desi=
deria tua paruo redime. quia hoc tan

tum curare debes vt desinet. atq̧ ita
quasi ad diuinum exemplar composi=
tus a corpore ad spiritum (quantū po
tes) abducere festina. Jdeo terentius
in andria actu p̄mo ⁊ scena prima. id
arbitror apprime in vita vtile esse / ne
quid nimis. Et hieronimus contra io=
uinianum. Galienus inquit doctissi=
m⁹ interpres ypocratis athletas (q̄ꝝ
vita ⁊ ars sagina est) dicit in exhorta=
tione medicine / nec viuere posse diu
nec sanos esse animasq̧ eoꝝ ita nimio
sanguine ⁊ adipib⁹ inuolutas vt nihil
tenue ⁊ celeste curēt: sꝫ sp de carnib⁹
⁊ victu ⁊ vētris ingluuie cogitare sol
licitentur. Absit igitur a viro sapien=
te crapula. Nam veteres cum parsi=
monia vixisse leguntur. Unde socra=
tes sole occidente conuiuium cogitato
Jpse eñi socrates temperatissimus ex
titit. ⁊ vnica refectione serotina contē
tabatur. Jpsius temperantiam com=
mendat A. gellius libro primo. Plu=
rimorum tamen exhorbitant iudicia.
suam enim gulam pretextu vite excu=
sant. Dicit enim viuere oportere qð
verum est. sed castrimargie voluptas
non est via ad vitam sed dissipatõ na
ture est. Unde boetius de. ij. consolat.
Paucis minimisq̧ natura contenta
est cuius satietatem si superfluis re=
plere velis aut in iniocundum: aut in
noxium voluentur. itaq̧ nil congruen=
tius viro iusto ⁊ prudenti q̄ sobrietas
Dicente ouidio in epistolis. est virtus
placidis abstinuisse bonis. nec conque
raris si te facit abstinentia fragilem
Nam fragilitas moderata sepius est
nutrix virtutum. iuxta illud valerij li
bro secundo ca. p̄mo. bone q̧ valitudi
nis quasi quedaz mater est fragilitas
inimica luxuriosis epulis ⁊ aliena mi
nime vini habundantie ⁊ ab immode
rato veneris vsu aduersa. Ne ḡ timē=
as p abstinentiaz fragilis fieri si mo
derata fuerit. tunc enim vitijs alimēta

Terentii andria

tollis: qñ immoderata fercula atq; po
cula rennuis. Ideo sene. li. de moribꝰ
abstinentia (inquit) est summa medici
na. Et vale. li. ij. ca. pmo. fuit (inquit)
antiquoꝝ illa simplicitas in cibo capi
endo humanitatis simul ꝛ continẽtie
iudex certissima. itaq; p cibi simplici=
tatem obtinuerunt: vt eoꝝ humanitas
continẽtia esset. Et subdit. Maximis
viris prandere ꝛ cenare in ppatulo ñ
erat verecundie. qꝛ nec epulas habe=
bãt quas oculis populi subijcere eru=
bescerent. Vini eciam vsus oliz roma
nis feminis ignotus fuit: ne in aliqđ
dedecus prolaberent. quia primus a
libero patrie intemperantie gradus/
ad inconcessam venerem esse cõsueuit
Et A. gel. li. i. parsimonia inquit apđ
veteres romanos/ ꝛ victus atq; cena=
rum tenuitas nõ solũ domestica ob=
seruatõne ac disciplina: sed eciã publi
ca aĩaduersione legum custodita est.
Vñ didimus ad alexandꝝ. gẽs inquit
bragmãoꝝ pura ꝛ simplici vita viuit
nullis reꝝ capitur illecebris. nichil ap
petit amplius q̃ rõ nature flagitat. fa
cilis inquit alimonia luxurie sagittas
non pquirit. sed quam tellus ferro la=
borata nobis profert alimoniam. hãc
nostris mensis apponimus. Et hinc ẽ
qꝫ nulla genera morboꝝ scimꝰ: sed diu
turna salute pfruimur. medicine eñi
remediũ nobis psimonia est. q̃ non so
lum illapsas potest curare dolores: sꝫ
eciã pcurare ne veniant. His igit ver
bis atq; exemplis clare apparet maxi
me vtilitatis fore sobrietatem q̃ corpo
ris ꝛ mentis psperitas roborat. q̃ me
diante veteres sanitate atq; virtutibꝰ
floruerunt. Illos tñ sobrios aut absti
nentes nõ credimꝰ: q̃bus mos est aq̃m
bibere: panẽ grossũ edere: nisi ex his
ptẽtent. Nam tũc vere abstines qñ in
psimonia vite nõ molestaris sed dele=
ctaris. nullũ. n. coactũ virtus ẽ. Sene.
ad lu. non est inquit iocunda res aq̃ ꝛ
polenta aut frustum ordeacei panis:
sed summa voluptas est posse capere
eciã ex his voluptatẽ ꝛ ad id se duxis
se qđ eripere nulla fortune iniquitas
possit: tanq̃ dicat qꝫ virtus abstinẽtie
tunc summa est qñ qui abstinet ꝛ ab
stinendo delectat. Ideo gaufri. in po.
qñ te reficis dapibꝰ nõ sis ita plenus
vt nichil apponi queat. ꝛ subdit nõ q̃
tũ possis sed q̃tũ psit. et mgr̃ serlo. vis
ne inquit puiuari: vis delitijs satura
ri: istud tibi p̃sto dictũ breue: sobrius
esto. nã qui sobriꝰ nõ ẽ sed potiꝰ edax
brutis comparat ꝛ sic corpe non men
te pascit. Vñ oui. li. i. de arte. certa ti
bi dat a nobis mensura bibẽdi offitiũ
p̃stent mẽsq; suũ. Reuera sobrietatez
in se amare hꝫ: in alijs/ q̃ q̃rit. pcurunt
eñi oẽs patres filios sobrios ac vxores
abstinẽtes. nũquid g̃ vita tenui ptẽta=
ri debent. ex q̃ eã desiderant in his q̃s
amãt. Nam p̃amides helenã rapuit
speciosissimã sed eã odio habuisset: si
auide comedẽtem pspexisset. qꝛ scꝫ om
nes sobrietatẽ in suis vxoribꝰ petunt.
Vñ oui. iij. de arte. carpe cibos digitis
est q̃daz gestꝰ edẽdi p̃amides helenã
auide, si spectet edentẽ oderit ꝛ dicat
stulta rapina eã ẽ. Vextñ vt freqnen
tiꝰ gula impat multis ebrieatiq; plu=
rimi intendũt q̃bus nulla dies leta vi
det in q̃ nõ crapulent. Vtinã attende
rent illđ tibulli li. ij. mixtaq; sit bacho
sobria limpha mõ. Et lucanus. discite
q̃ puo liceat pducere vitã. ꝛ q̃tuz na
tura petat qꝛ scꝫ edendũ ẽ citra saturi
tatẽ. ꝛ signãter si q̃s eger fuit: si vitijs
aliq̃bus deditus q̃nimmo viris eciaz
studiosis sobria vita competit. Unde
euno. sobrietas sp studijs referat ho=
nestis. nulla fides letis integra: nec
dubijs amplector sonas q̃ dant bona
semina frõdes. post culpas anime sũt
holocausta dei

Capl'm vndecimũ de ebrietate

Brietas mentem ebetat: se=
creta reuelat: gestꝰ deturpat:
eloq̃um scandalisat: nunc le=
ticiam ineptã: nũc lites generat: cor=
poris vires exterminat: cadere iubꝫ:
bñ agere phibet: requiem impedit:
sensum alienat: obliuionem inducit:
libidinẽ mouet. nauseam puocat: vi=
sum minuit: membroꝝ tremorẽ cau=
sat: ꝛ ab omni virtute hominẽ desti=
tuit si p̃cipue continuata fuerit. Vñ
galterus in alexan. li. iij. ratõis vile
sepulchrũ ebrietas Ob hoc et ouidiꝰ
de arte. vina parãt aĩos faciũtq; co=
loribus aptos Nũc veniũt risus tũc
paup cornua sumit: tũc dolor et cure
rugaq; frontis abit: quia scꝫ ebrietas
sepius colorẽ ꝛ venustatẽ extrinsecaz
ostendit. ꝛ lubricitatis deuia querit.
Et ideo subdit. iurgia p̃cipue vino cã
ta caueto. et nimium faciles ad fera
bella manus. Ideo idez. ij. de reme
dijs. Vina parãt aĩos veneri si plu=
rima sumas. vt stupeãt multo corda
sepulta mero. His etenim verbis pa
tent damna que p ebrietatem gene=
rantur. Unde seneca ad luciliũ epi=
stola. lxxxij. nihil aliud ẽ ebrietas q̃
volũtaria insania. omne viciũ inten
dit et detegit: verecũdiam remouet.
verba dubia oculos incertos gressuz
errantem vertiginem capitis ꝛ cete=
ra hmõi cãt. Nã ebrij sero omĩa que
vis pmittunt sꝫ mane obliuioni tra=
dunt. Unde marcialis cocus. Omnia
promittis cum tota nocte bibisti. nã
faciũt quicq̃ pocla nr̃a reũ. Si enim
p ebrietatez cõmoditas resultaret: si
vini repletio corpis validitatẽ auge
ret ebrietas fortassis excusatõnez ha
beret. Ipa tñ oĩa ĩcomoda infert nul
lius honestatis speciẽ habet. Vñ se=
neca đ naturalibꝰ questio. iubes me
(inq̃t) cũ luxuria litigare quotidianũ
istud ꝛ sine effectu iurgiũ ẽ: litigemꝰ
tñ. Et subdit. vbi (inq̃t) ẽ ebrietas cõ
tinua ibi corpus incalescit. nec ebrio=
sus sitim extinguit: eius eniz sitis nõ
naturalis sed febrilis est ꝛ cor eius
luxuria coq̃t. Ibi etenim q̃toplus sati
ari putãt tantomagis pocula poptãt
qꝛ effrenatꝰ ẽ appetitus eoꝝ ꝛ seclu=
sus ab omni iugo rõnis cũ q̃bus eciã
litigare turpiloq̃um ẽ ex quo mini=
me rõ dñatur eis. Vñ in puer. sapiẽ=
tũ dicitur qꝫ absentẽ ledit q̃ cũ ebrio
litigat. Nã q̃ ebrius est licet sit cor=
pore p̃sens nõ tñ adest mente qꝛ vsu
rõnis caret. eiusq; mẽs absẽs est nec
litigãti adest. Si igitur stultũ ẽ liti=
gare cũ absente q̃d igitur ebrioso pe
tis. Ipsius eniz sunt sermones quos
pfert sed crapula suo veneno fauces
ꝛ linguã deturpãs. ĩexecrabilia ver
ba sepius pmit. ꝛ leticiã quãdã stul
tam vanam et loquacẽ gignit. Vnđ
Simachus in epistolis. leticia res lo
quax est atq; ostẽtatrix sui. Naz ebri
osi cum suis crapulis letificati cũ fu=
erint iactancias emittunt: laudibus
pprijs intendũt ꝛ q̃cquid pferũt stul
ticia innuit. plurimosq; sapiẽtes ad
ignominiam ebrietas deduxit.

Ca. duodecimum de vitio gule

Ula supfluitas est. omne aũt
supfluum resecãdũ est alias
eniz corpi nocet. Gula eteniz
sua voluptate aĩm allicit ad praua
ꝛ more serpentino occulta sua vene=
na diffundit. Juxta illud virgilij in
buc. trahit sua queq; voluptas. Et se
quitur. Qui legitis flores ꝛ humi na
scentia fraga. Frigidus (o pueri fugi
te hinc) latet anguis in herba. qꝛ scꝫ ĩ
vita delicata ꝛ gulosa vicia veneno=
sa latitant. Nempe in grãdi commes
satõne scelera crescunt ꝛ caro rebel=
lionis sumit audaciã. Unde petrus
de riga. Spũs ad corpus victꝰ ab ho
ste redit. Virtutibus aĩe sic p̃nceps
destruit armis. Et subdit ad ppositũ

Cui parat ipſe cocus dans renouāſqꝫ
cibos· Nā neqꝫ q̄s poterit virtutum
tāgere culmē·ſi dn̄etᷓ ei vētris iniqꝰ
amoꝛ· Vexꝝ mundi ſequaces gule
ſtudio tātūmodo vacāt·⁊ ꝯuiuioꝝ ad
inuētōnes excogitāt / varietatiqꝫ cibo
rum ſtudētes ī ferculoꝝ habundācij ſ
gloriāt·Hec autē oīa dyogenes pħs
ſpreuiſſe legitᷓ·narrāte valerio li·iiij
ca·iij·vt ſupra dictum eſt·heu q̄d ti=
bi ꝓdeſt [illegible]tre repleto pigritare in=
cipias·Si·n· comedere gloria tua eſt
cur ꝗ tantum comediſti ut tibi deſit
gloria tua cū edere amplius nō poſ
ſis·Reuera ꝯmeſſatō tpis gloria ē·
Vexꝝ q̄ ī ea gloriātur ſua guloſita
te ea ꝑuātur·Si·n·ſobrietatē nō dili
gis eo ꝙ virtus ſit ſaltē ſis ſobrius /
ut comedere petas·et edēdo delecte
ris· Nā abſqꝫ deſiderio manducare
nulla cōplacētia ē·Diſcāt igitᷓ com=
meſſatoꝛes euitare gulā·vt eoꝝ glīa
(licet inepta) n̄ ꝑdat·Vtinā tn̄ abſti
nerēt/ nō cōmeſſandi ſed penitēdi cā
ꝓpter deum·Jd enim q̄d ſine meri=
to facerēt in deum referēdo ſibi pro
ficeret·⁊ fortaſſis illud ouus abſtinē
do non inuenirēt q̄d cōmeſſando re=
portant·Vnde Tuliꝰ rethorica·ij·co=
medere (inquit) oportet vt viuas· nō
tn̄ viuere ut comedas·Sꝫ proch dolor
teſte ſeneca li·vij ·ꝺ natali q̄ſtiōe ho
mines nō ſunt ad pompinā dētibus
⁊ vētre ⁊ ore ꝯtēti ſed etᷓ oculis gu=
loſi ſunt·Jdeo ſeneca ad luciliuꝫ epi
ſtola·vi· Thaurꝰ (inq̄t) paucíſſimoꝝ
iugeꝝ paſcua iplet·⁊ vna ſilua plu=
ribꝰ elephātibus ſufficit· homo vero
ex terra paſcitᷓ ⁊ mari· Vexꝝ nō fa
mes ꝺ vētris facit ſed ābicio· Si·n·
regularet q̄s vitā ſuā delectabiliter
modico cibo contentaretᷓ·ciboꝝ·n·va
rietas ⁊ delicacitas ſepiꝰ opiōne po=
ciꝰ ꝙ re placere creditᷓ· Nā plurimi
cibos magni ſumptibus ſibi iubēt ꝺ
portari·q̄bꝰ tn̄ accidit vt eos poſtpo=
nat ferculis q̄tidianis q̄buſ vti ſoliti
fuerunt·Vn̄ q̄ntilᷓ·li·viij· in grādibꝰ
cenis ꝺ ſepe nobis accidit vt cum op
timis ſatiati ſumus· varietas tn̄ ex
viliorībꝰ q̄nqꝫ nobis grata ē·Jtaqꝫ e
dacitas nō neceſſitate aut bonitate /
ſꝫ pociꝰ voluptate fertᷓ·Vn̄ lucanꝰ· o
prodiga reꝝ luxuries/ nunꝙ ꝑuo con
tenta paratu/ ābicioſa fames/ ⁊ laute
gloria mēſe·diſcite ꝙ ꝑuo liceat pro=
ducere vitā·Et eunodius·tubera/ ꝑ=
dices/grus/turtur/⁊ huiꝰ nō explent
vteruꝫ corꝑa mille tuum·q̄ſi dicat ꝙ
guloſi ſatiari nō poſſunt·cum tn̄ ven
ter humanꝰ modicꝰ exiſtat·Jd̄o mar
cialis cocus·liber nō potes ⁊ guloſus
eſſe·liber eris cenare foris ſi maxi=
me nolis/vegētana tuā ſi dometvua
ſitiꝫ·Que ꝟba nil aliud ſonāt niſi ꝙ
vir guloſꝰ ꝟuus ē/ ⁊ ſubiectus caſtri
margie ⁊ auiditati que ſepiꝰ proue=
nit ex ꝯuiuijs forinſecis q̄bꝰ oīs regu
la violatᷓ·Ob hāc·n·cāꝫ legimꝰ Au=
guſtinum extᷓ domum ꝓpꝛiam ꝯuiuari
noluiſſe·Nā (teſte petronio) ingenio
ſa gula eſt·debꝫ ergo cōtētari homo
id ſumere q̄d pro vita ſatis eſt·Vn̄ ꝺ
bern·ſiluester in microcoſmo· effluit
occido corꝑe totꝰ homo· Sic ſibi defi
ciens ꝑegrinis indiget eſcis· Sudat
ī ꝺ vitā·denichilatqꝫ dies·qꝛ ſcꝫ trā=
ſit homo vitaꝫ/ dieſqꝫ ſuos cum cibo
mortali quo vti habet· Magna igitᷓ
ineptitudo eſt cū epicuris ī ꝯmeſſaci
one gloriā ꝯſtituere ·q̄ omne bonum
corꝑis ⁊ aīe retardatᷓ

Ca·xiij·de penitēcia nō differēda·

Enitēcia medicina ē aīe ī re=
mediū pc̄cōꝝ·Qꝫ graue ē igitᷓ
īfirmo medicīaꝫ expectare·tā
onerosum magis eſt ſapiēti aut eſſe
dꝫ/pnīaꝫ delictis ꝓpīcīā differri·Se
neca li·de moribꝰ·multos (inq̄t) vitā
differētes mors īcerta ꝑuenit·Omis
itaqꝫ dies velut vltimꝰ ordinādꝰ eſt·
itaqꝫ nulla dilacio facienda ē·Jdem
ſeneca epl̄a ꝑma ad luciliuꝫ· q̄cquid
(inq̄d) etatis eſt·mors tenet·Stultū
ē igitᷓ differre id q̄d te poſtmodū poſ=
ſe facere neſcis·Et epl̄a·lxxi· id aga=
mus ut omne tp̄s nr̄m ſit q̄d nō erit
niſi ꝑus nr̄m eſſe reꝑemus· Et li·v·
de bn̄fic·q̄s extremo die audeat dice
re·vixi/⁊ quē deberat curſum fortu=
na ꝑegi· Hoc·n·dicere non poſſunt q̄
penitere differūt·q̄ bn̄ agere ꝑcraſti=
nant·tales·n·nō viuūt ſed languent·
qꝛ (teſte ouidio de ponto) nā genꝰ eſt
mortis male viuere O igitᷓ ꝙ reꝑmē
da eoꝝ ſtulticia·q̄ de die in diē ſe vi
cturos putāt·inſipiētibuſqꝫ dilacioni
bꝰ totā vitā abſqꝫ meritis termiant·
De q̄bus marcialis cocus · Cras te
victuꝝ craſ dicis poſtume ſꝑ·Dic mi
hi cras iſtud poſtume qn̄ venit· Et
ſubdit·Quā lōge cras iſtud·vbi eſt·
aut vnde petēdū· Nūꝙ apud ꝑthos
armenoſqꝫ latet·Hoc cras cras iſtud
q̄nti dic mihi poſſit emi·Et cōcludit·
Crede michi nō eſt ſapiētis dicere vi
uam·Hec tn̄ inſipiēcia hoīm eſt/ ꝙ ī
ſpe trāſeunt dies ſuos ⁊ vſqꝫ ad ſe=
nectutē abſqꝫ bonis moribꝰ ꝑueniūt·
Seneca epl̄a·xiij·ad luciliū·q̄d turpi
us ꝙ ſenex viuere incipiens·Et epl̄a
xxiij· q̄dam tūc viuere incipiūt·cū de
ſinendū eſt·Et epl̄a vi·an̄ ſenectuteꝫ
curaui ut bn̄ viuerē·vt in illa bn̄ mo
riar·Reuera prudētes ꝺ faciūt quia
diē abſqꝫ bono oꝑe aut pnīa abire nō
ꝑmittunt q̄d facere ſtulti negligunt·
Vn̄ poſſidoniꝰ· vnꝰ (inq̄t) dies hoīm
eruditoꝝ plꝰ placꝫ ꝙ imꝑiti lōgiſſiā
tp̄a·Sꝫ vn̄ plurimū gignitᷓ ſtulticia· ita
eciā ut in nō certo tp̄e ꝯfidāt·Hoc·n
ideo accidit vel qꝛ tanq̄m bruta ſine
cōſideratōe mortis viuūt aut vitā fu
turā nō ſperāt aut deū iudicē nō cre
dunt·vel peccata ſua grauia n̄ putāt·
vel ꝓpter ſpē mīe diuine penitere nō
curāt·q̄d tn̄ gētiles pc̄imi feciſſe le=
guntᷓ·Vn̄ ſene·ad luciliū epl̄a·xxviij
iniciū (inq̄t) ſalutis ē noticia peccati·
nā q̄ peccare ſe neſcit corrigi n̄ vult·
Jd̄o q̄tū potes teip̄m argue·ſcꝫ ꝑ pe
nitēciā ·qꝛ (teſte eodē ſene·ī agamē=
none) quē penitet peccaſſe pene īno=
cēs eſt· Vn̄ li·ꝺ moribꝰ· alteri ſemꝑ
ignoſcito·tibiipſi nūꝙ· qꝛ ſcꝫ vnuſq̄ſqꝫ
ꝑ delicto ſꝑ penitere hꝫ· Jlle aūt pe=
nitet·cui verecūdia delicti adeſt·Vn̄
ſocrates·peccatū gemiat·q̄d nō ē pu=
dibundū·Jdeo ouidi·ī epl̄is·Erubui
gremioqꝫ pudor deiecit ocellos· hec
ſacris intacita ſigna fatētis erāt· Et
ij·de triſtibꝰ· heu michi cur vidi· cur
noxia lumia flexi· his ꝟbis maifeſte
apparet gētiles ꝑ ſuis delictis peni=
tuiſſe· Perāplius ꝗ gēs xp̄iana ꝑ cri
minibus penitere tenetᷓ· cū ſit ex grā
obligacioꝛ·in lege celſioꝛ·in ſpē poti=
oꝛ·in vocatōne ſpecialioꝛ·Aſſit igitᷓ ꝑ
ſceleribus pnīa·ut ſine dilatōne eua
neſcāt·Vn̄ ſeduliꝰ li·pꝰ Culpa fugit
cedūt lacrimis delicta refuſis·Et pro
ſper li·epigrā· Cōuerti nāqꝫ ad dn̄m
certiſſima vita ē· Et pacē offenſi q̄re
re ſola ſalꝰ Qui terret parcit/ q̄ ꝑcu=
tit ip̄e medetur ſcꝫ ꝑ penitēciā ·

Capitm·xiiij·de liberalitate·

Jberalitas vēdicat amorem
⁊ homies ad magnos ꝓmouꝫ
honores·Vn̄ liberalitatē de=
ſcribit didimꝰ ad alexā· Liberalitas
eſt rei cōmunicatō/ neſciens pati diſ
pendiū·cū in alteꝝ ꝑticipata trāſfun
ditur·Et ſicut ex vna face/ſi lumina
plurima ſuccendis/ nullum damnuꝫ
ſequitᷓ·ſic nec liberalitatis bn̄ficiū in
comodū affert·Dicēte boe·ij·ꝺ cōſolᷓ·
diuicie (inq̄t) magis effundendo ꝙ co=
aceruādo nitēt·tūc·n·ꝑcioſa ē pecuīa
cū trāſlata ī alios largiēdi vſu ꝺſinit
poſſideri·Auaricia ſꝑ odioſos claroſ
largitas facᷓ·Vn̄ caſſio·epl̄a·iiij·libē=
ter (inq̄t) oībꝰ ꝑbeamꝰ aſſenſū· q̄cies
iuſta ē vox poſcentiū·nec decꝫ eſſe dif
ficile bn̄ficiū q̄d non patitᷓ largitate

detrimētū·Hi tñ liberales putādi ñ
sunt·qꝛ largitas/ ⁊(ut melius dicā)
expēsa immoderata est sua ꝓdigali=
tate·aut cum reciproca vtilitate·Vñ
sene·li·pᵒ de bñfi· cōmēdat bñficiū
nō ex q̄ntitate muneris/sed ex volun=
tate bñficium(inq̄t)ē beniuola actio
spōtanea atq; gaudiosa·nec refert q̄d
det·sz q̄ mēte·Et subdit·magis(inq̄t
nos obligat q̄ prava dedit·magnifi=
ce et libenter·q̄ q̄ dādo se accepturū
putauit muneris sui occasione· Vnd̄
varro in senten· ex aīo dantis censet
munus magnum · Et in prouerb·sa
pientum dicitur ꝙ bis gratum est
ꝙ opus est qꝛ scz muneris circumstā
cia bona est·qñ q̄ dat indigenciā re=
spicit accipiētis·His etenim documē
tis clare appet bñficia eo fieri lauda
biliora·q̄ fiunt discrecius/aioq; me=
liori·Vñ mathe⁹ in li·de thobia·affe
ctus preit effectum·nō aspice q̄ntum·
sed fluat ex q̄nta sedulitate datū Et
subdit· verus aīcus dātis in affectu
nō datōe pz·da cito da gratis gratū
ne grā fiat venalis· grato munere /
gratus eris prodig⁹ mēsurā excedit·
largus honori suit·fructificat parcus
auarus eget· est ancilla dei simplex
elemosina·mortis ātidotū·venie por
ta salutis iter·liberat a mortis laq̄is
elemosina·sordes abluit·actori dulce
ꝑorat opus·vitā ꝑpetuat·vētuꝝ pre=
stat honorē·Vñ marcialis cocus·grā
de sui p̄ciū muneris actor hz·q̄s de=
deris solas sp̄ habebis opes· Eru=
bescāt igitur auari/ sua largiri timē
tes·Nā terrena possessio solū cōmo=
data ē·quā distribuere recusant·im=
perāte dño cui⁹ est· Vult·n·deus vt
paup̄ nō egeat his q̄ in tua ptāte po=
sita sunt· Veꝝ distributō sapiēter et
caute faciēda ē Nā iuste ⁊ merito iu
sto largiēda ē facultas sue necessita=
ti succurrēs·Itaq; ꝯsiderari oportet·
ꝑsonā/tp̄s/facultatē/ obseq̄a impēsa

⁊ hmōi·q̄ liberalitatē ꝯcernūt· Tul·
li·pᵒ de off·liberalitas(inq̄t)⁊ bñficē
cia nihil ē nature homis accomoda=
ci⁹·Sz hz multas cautōnes· Videndū
ē·n· p̄mū ne obsit benignitas ⁊ his
ipsis q̄bus benigne videt̄ fieri ⁊ ce=
teris·Sūt·n·multi eq̄dē cupidi splē=
doris ⁊ glorie q̄ aliis eripiūt/q̄d aliis
largiātur et sic aliis nocēt ut ī alios
liberales existāt·Nos aūt ea libera=
litate vtamur/q̄ amicis psit·⁊ nemi
ni noc;· Deiñ attēdam⁹ ne maior sit
liberalitas q̄ facultas·⁊ tādē ut pro
dignitate cuiq; tribuat̄·q̄d ē fūdamē
tū iusticie·nihil·n·liberale est q̄d nō
ē iustū· Deinde spectādi sūt mores
ei⁹ in quē bñficiū ꝯferet̄ ⁊ aī⁹ ei⁹ er
ga nos·⁊ cōmunitas/ac societas vite
⁊ ad nr̄as vtilitates officia p̄us col=
lata·Hec tul· Cōmemorem⁹ tñ tp̄is
hui⁹ largitōnes·Rapiūt·n·p̄ncipan=
tes a laborātib⁹· ut distribuāt pigri
tātibus·nec cernūt ꝑsone q̄litatē·sed
ꝓpriam volūtatē·eaq; sepi⁹ p̄bent q̄ da
re illicitū ē· ñ tñ liberalitas ē iiustū
munus ꝯferre Sene·li·de bñfi·nociua(inq̄t)nō dare impetrātibus/ sz ne
gare bñficiū existiam⁹ · Nā turpissi
mi dāni gen⁹ est icōsulta dominacio·
grauiusq; est bñficiū male dedisse ·
Ideo Catho·Cui des videto·Et ma=
crobi⁹ in li·saturnaliū·bñficiū dādo
accepit·q̄ digno dedit·Itaq; cōsulte/
⁊ prouide largiēda sūt bona collata
nobis·Nūc tñ hoc cōtingere videmus
ꝙ solis diuitib⁹ munera dāt̄·nec dāt
diuites egētib⁹·sz egētes diuitibus p̄
bent· Iux̄ illud teren·in phormione
quē iniq̄ cōpatū ē· ut hi q̄ min⁹ ha=
bēt sp̄ aliq̄d diciorib⁹ addāt·Et mar
cialis cocus·Dant̄ opes nullis nunc
nisi diuitibus·

Ca·xv·de beneficiis cito ⁊ gra=
tuite dandis·

Beneficiū eo graci⁹·q̄ citius ⁊
sine spe mercedis tribuitur·

Vñ sene·ij·d̄ bñfi·igratū ē bñficium
q̄d diu iter man⁹ dātis hesit·grauis=
simis(inq̄t)viris nulla res carior con
stat·q̄ q̄ p̄cib⁹ empta ē·Molestū ē v̄
bū/⁊ onerosum·demisso vultu dicere
rogo·Itaq; maioris grē munus est q̄
minus diu pepēdit· Ab antigono·n·
cynicus peciit talētū· ⁊ r̄ndit ātigon⁹
pl⁹ esse q̄ cynic⁹ petere deberet·Re
pulsus ḡ peciit denariū· ⁊ r̄ndit āti=
gon⁹ min⁹ esse q̄ regē deceret dare
Turpissima certe hui⁹ cauillacio· q̄ i
ueit quō neutꝝ daret ī denario regē
in talēto cynicū respexit· cum posset
denariū tāq̄ cynico dare·⁊ talētū tā
q̄ rex·nihil·n·tā exiguū ē q̄d ñ hone=
ste regis humanitas tribuat·Ex q̄b⁹
apparet ꝙ vir liberalis dilatōis occa
sionē q̄rere nō dz·sz p̄sto id cōicare q̄d
decēsꝯ cernit·nec tñ dādi tāta dz esse
velocitas·vt icōsulta fiat donacio sed
deliberatōne p̄habita·si mun⁹ h̄ exi=
gat·mun⁹ dandū cito et hilariter dz ī
pēdi·Vñ sene· li·pᵒ de bñfi·eos rep̄=
hēdit q̄ difficulter ⁊ displicēter dant
aut q̄ fatigati distribuūt·s q̄ icōsulte
ipēdūt· Vñ ātigon⁹(inq̄t) aut domū
distulit/aut timide negauit/aut pro=
misit sz difficulter ⁊ supductis supci
liis·aut supbia abiecit·aut fatigatus
dedit·His·n·mod⁹ munera libere ñ
ipēdunt̄ nec tñ deliberacio reprobāda
ē·qꝛ q̄ stulte aliq̄d p̄bet· laudē nō me
ret·⁊ q̄ iuite p̄bet·grās hr̄e ñ dz·Vñ
varro ī suis sentē·recte r̄ferat q̄s grāz
iuite dāti·q̄d vix datū ē/ne putes bñ
ficiū·sz predā·semel dedit q̄ rogatus
bis nō acq̄euit·extorq̄re aūt ē plus q̄
semel rogare·Vñ eunodi⁹·argumētū
ē nō merētis rogare diu·Et ī ꝑuer·sa
pientū·bñficiū vere bis dat /q̄ celeri
ter dat· Et catho· q̄d p̄stare potes ne
bis ꝓmiseris vlli·Plimos tam̄ noui
m⁹ q̄b⁹ mos ē p̄lima ꝓmittere/ ⁊ mo
dica dare·⁊ si q̄d dederint h̄ dāt fasti
dio/aut p̄ pudore aut ꝓsperato s̄uicio

vel mercede ī q̄b⁹ nulla liberalitas ē
qꝛ nil dāt spōte absq; reciꝓco munere
⁊ si q̄d dederint id ipperāt· ⁊ hoies
ipis suos fieri suadent·Veꝝ tñ(teste
sene·ij·de bñfi·)taceat q̄ bñficiū de=
dit·narret q̄ accepit·Et li·iij·qui dat
bñficia deū imitat̄·q̄ aūt repetit fe=
nerator ē · Et terē·in andria· freq̄ns
ꝯmemoratō bñficij exꝓbracio ei⁹ est ·
Vñ tul·li·d̄ aīcicia·meminisse(inq̄t)
dz bñficioꝝ ipe in quē collata sunt·ñ
ꝯmemorare aūt q̄ ꝯtulit·Et in ꝓuer·
sapiētū·bñficiū q̄ se dedisse dic̄ petit
Vñ stoyci a collatore dixerūt bñficiū
nō d̄bere p̄dicari·put narrat sene·li·
vij·de bñfi·Et marcialis cocus·Que
mihi p̄stiteris in euū sp̄q; tenebo·Et
subdit·Crede michi q̄uis ingēcia po=
stume dones·actoris ꝑeunt garrulita
te sui·Quot sūt em̄ q̄ distribuere nil
vellēt nisi famā vl̄ cōmoditatē exind̄
se hituros sperarēt·Iactāciis q̄; tu=
mescunt ⁊ in omni cōuiuio q̄ dedere
⁊ q̄ nō/ referunt· ⁊ si q̄d dederint h̄
ideo faciunt/ut cultibus ⁊ reuerēciis
venerēt̄·Hoꝝ em̄ munera bñficia ñ
sunt·qꝛ nō alteri sed sibi ꝓdesse q̄rūt
Verūtñ bñficiū gratuitū esse dz ⁊ si=
ne spe reciꝓce vtilitatis · Vñ sene·ij
de bñfi·h̄ bñficij inter duos lex ē·al=
ter em̄ obliuisci statim dz·⁊ alter me
mor esse accepti·Et subdit·detrahēda
ē ianis iactacio·resq; loq̄nt̄ nobis ta=
centibus· Naz(teste varrone in suis
sentē·)turpissimū ē ī datis spare· Et
in ꝓuer·sapiētū dr̄ ꝙ pulcherrimū ē
oīa prestare nihil exigēdo·Attende=
re nichilomin⁹ hñt bñficia q̄ p̄bēt·nō
solū ut comodū ex dato nō sperēt·sed
ec̄ ut bon⁹ sit ipe cui bñficiū ipendūt
qꝛ(teste sene·v·de bñf·)nullus malo
bñficiū dare potest qꝛ q̄cq̄uid ad illū
ꝑuenit prauo vsu corrūpit̄ ⁊ q̄cq̄d illi
cōmiseris·id onus suū/⁊ miseriā fac̄
q̄cūq; em̄ illis cōtingūt in suā miseri
am v̄tunt· Ideo tul·li·ij·de officiis· ī

bn̄ficijs īquit̄ collaudādis/ mores ho
minū nō fortunā seq̄ honesta racio ē·
Attēdat ꝗ bn̄ficij collator ꝑsone q̄li=
tatē·nullāqꝫ exigat cōmoditatem·

Ca·xvi· de bn̄ficijs cognoscendis·

Sicut liberal' ē/q̄ sub spe merce=
dis munera ꝓbet: sic ingratus/
nulloqꝫ bn̄ficio dignꝰ ē: q̄ suscep
tū nō recognoscit bn̄ficiū· Pluri
mū·n·ingratitudo mūera dari ꝓhibꝫ·
⁊ hoīm liberalitatē excutōe carere
iubet· Vn̄ in ꝓuer·sa·dr̄·ꝙ ingratus
vnus miseris oībꝰ nocet· Reuera be
neficiorꝝ memoria fragilis ē· Se·ad
lucil· nullū inq̄t maiꝰ malū habet cu
piditas: q̄ꝫ ꝙ ingrata ē ꝓpter obliuio=
nē acceptorꝝ· Verꝝ multi munera pre
bentes ingratos eos faciūt·q̄bus dāt
eo ꝙ ꝺ ipsis diffidūt: ⁊ se ꝑdidisse·qꝺ
dederīt·dicunt· Iux̄ illud senece ꝑᵒ de
bn̄fi·multos q̄dē ingratos expimur·
sꝫ plures facimꝰ· Ipe em̄ ꝑdit bn̄fici
a·q̄ se ꝑdidisse cito credit· Nichilomi
nꝰ tn̄ turpissimū ē ingratitudinis vi=
ciū/mētēqꝫ molestat īgratā· Iux̄ illꝺ
senece·epl̄a·xvi·ad lu·terq̄t(inq̄t)se ī
gratus/⁊ marcet·odit q̄ accepit: quia
redditurꝰ ē bn̄ficia: facilē exterminat
⁊ iniurias dilatat·⁊ auget· Verꝝtam̄
sapiēs bn̄ficiū cōmēdat: ⁊ q̄ gratus ē/
assidua ꝯmemoratōne delectat'· q̄ et
bn̄ficiū dedit: ex ingratitudīe·prudēs
si fuerit·n̄ grauat'·ingratitudinēqꝫ nul=
li imputat: nisi fortune·⁊ benigne in
terp̄tādo suffert· nec mutat aīm suuꝫ
aduersus bn̄ meritos· Sed ꝓhdo
lor pl̄ium ingratitudo ꝺ patrauit exci
diū: ut bn̄facere ꝓximo videat' pl̄ibus
ꝑiculū·nā bn̄ficia q̄ susceperūt: freq̄n
ter solēt eos fugere a q̄bus suscepert
ꝓ pudore quē gignit supꝑbia ingratitu
dinis mr̄· Alij ꝺo suscepto vno bn̄fici
o ad aliud mox absqꝫ rubore currunt:
⁊ bn̄ficētiā munificiorꝝ ī fastidiū ver
tūt·alij ꝺo bn̄ficiū cū suscepit: supꝑbie
ꝯferētiū ascribūt·illosqꝫ infamāt a q̄

bus acceperunt·affirmātes ex muneri=
bus n̄ nisi gloriā q̄rere/⁊ fastū· Alij
ꝺo q̄ bn̄ficia suscipiūt: indigētie ꝯferē
tiū attribuūt·nā penes se dicūt: ideo
is dedit: qr me eget/vl' indigebit· no
uit·n· aut aliq̄ sibi ꝓficere posse: aut
mee familie sperat obseq̄uꝫ· Dicunt
et pl'es bn̄ficia ꝯferri fraudis sub ꝓ=
textu· Dicūt em̄ dona ipis ideo fieri·
vt surripiat' vxor/cū pulchra sit·vl' ut
filia rapiat'·aut vt ācilla seducat': fa=
mulꝰ substrahat'; vel vt familiarita=
te secretum aliqꝺ eliciat'· His etem̄
modis pl'imi bn̄ficia q̄ etiā gratis dā
tur in venenū ⁊ obꝓbriū mutāt· Ita
qꝫ munificētiā pl'iū retardāt· Rursꝰ
alij dona cuꝫ accepint minime recog
noscūt: sꝫ qꝺ mutuo susceperunt sibi da
ri ꝯtēdūt: restituereqꝫ recusant· Ideo
sene·ꝑᵒ de bn̄fi·docēdi sūt(inq̄t)q̄ li=
bēter accipiūt libēter reddere· ⁊ eos
q̄bus obligati sūt: re aīoqꝫ nō tm̄ eq̄re
sꝫ etiā vincere· Vn̄(eodē teste sene·
iiij·de bn̄fi·)q̄dam(inq̄t)cū aliq̄d su=
sceꝑint nichil se debere testāt'·alij ꝺo
mutuū susceptū mox remittūt: ne vi=
deāt' debitores fieri sꝫ nimis cito sol
uere cupit· inuitus debꝫ· ⁊ q̄ inuitus
debet ingratꝰ ē· qꝺ ita intelligas: qr
inuite debere sepiꝰ q̄dā supꝑbia ē· hu
milis aūt bonis obligari nō dꝫ vere=
ri·⁊ q̄daꝫ ingratitudo ē mutuo aliq̄d
capere absqꝫ vsu illiꝰ: nisi cā nō indi
gencie appareat·q̄ cōꝑante mutuū fi
eri n̄ debebat· sicut em̄ q̄ ꝯcedit vult
sibi mutuū reddi: sic etiā ex vsu cap=
to beniuolētiā spat· Ingratꝰ ē igit' q̄
n̄ reddit qꝺ accepit· Ingratꝰ et q̄ mu
tuate rei vsū ꝯtēnit·vtereqꝫ·n·fraudat
largitorē· Vn̄ methodorꝰ· bn̄ficia(in
q̄t)crescūt mora·⁊ tātoplꝰ soluēdū ē:
q̄to tardiꝰ Et subdit ad ꝓpositū·igra
tꝰ ē(inq̄t)q̄ bn̄ficiū reddit absqꝫ vsu·
Nā sepe qꝺ dat' exiguū ē·qꝺ aūt seq̄
tur ex eo magnū·pulcherrimū ē tn̄ cū
feruore moderato data reddi: vt inq̄t

varro in suis sen· Sꝫ quō ista ꝯue=
nire pn̄t? Vnus em̄ docꝫ mutuate rei
vsū cape·aliꝰ suadꝫ cito reddere· Re
uera vsū mutui spnere īgratitudo/et
supꝑbia·⁊ cito n̄ reddere/facultate ha
bita: etiāꝫ ingratitudo ē· ille aūt cito
reddit q̄ vsu capto ꝯuentōis tpe optu
no restituit·qui ꝺo dedignat' vsū acci
pe: ꝯuentōisqꝫ tenere formā: n̄ dico ꝙ
cito/sꝫ nimis cito reddit· Nam q̄ mu
tuat: n̄ solū id spat qꝺ largit' sibi resti
tui: sꝫ beniuolētiā/fidē/⁊ amorē exin
de captare licite intēdit· Absit tn̄: vt
munꝰ recipcū expectet·absit etiā q̄ re
cepit vt soluere ꝯtēdat· Dices for=
tassis te accepisse qꝺ reddere n̄ potes
aut ei te posse dū accepisti spasti/aut
nō: si h̄ spasti: fortuna impuisa est te
nō posse· Spa igit' ꝙ tue fortune mi=
serebit' ipe a q̄ accepisti: q̄ si recuset:
fortunā paciēter patere·cuiꝰ mos est
instabilē esse· Si ꝺo te reddere n̄ pos
se p̄sciuisti: cur ꝗ accepisti? Nā frau=
dasti tuū largitorē· Vn̄ in ꝓuer·sa·dr̄
ꝙ fraus est accipe qꝺ n̄ possis redde=
re· Et subdit'· pl'ima bn̄ficia accipit q̄
scit reddere· Ideo catho bn̄ficij acce=
pti memor esto· Vn̄ refert sene·ꝙ rex
archelaus frequēter socratē īuitauit:
vt eū honorare posset·sꝫ socrates rēnu
ebat/dicēs se nolle ab eo bn̄ficia acci
pere: cui n̄ posset paria reddere· His
ꝗ documētis colligit'/ꝙ gratus ē ⁊ qui
bn̄ficiuꝫ reddit: et qui suscepti bn̄ficij
vsū n̄ respuit· Aliud tn̄ est bn̄ficiū pe
tere· aliud ē bn̄ficiū datū cape· Non
decꝫ em̄ vt diues paupi petat· Decēs
est tn̄ ut munꝰ a paupe datū gratan=
ter accipiat'· Iux̄ illud cathonis· Exi=
guū munꝰ cū dat tibi paup amicꝰ: ac
cipito placide plene et laudare me=
mēto·

Ca·xvij·de sufficiētia ⁊ paupertate·

Ditissimus est: sufficiētiā q̄ ha
bet·nec ē indigētia: nisi ex im
modesto appetitu· Nā stultuꝫ

ē appetere qꝺ hr̄e nō possis· si aūt hr̄e
potes: tibi h̄ posse sufficiat·nil em̄ ali
ud petūt hoīes etiā sepiꝰ ābitōsi· Si
em̄ ex insufficiēcia aut molesta paup
tate bonū aliqꝺ ꝯtingeret tūc fortas=
sis irrep̄hensibiles essent hi q̄ diuiti
as iugiter desiderāt: aut q̄ rerꝝ modi
citatē hꝫ sꝫ h̄ nō nisi āgustiā ꝓbēt· ho=
moqꝫ cōtētus ꝑ sufficiētiā: rebꝰ ex mo=
dicis fit letior ⁊ hilarior diuitibus cō
tinuis desiderijs vacātibus: q̄rꝝ mēs
inq̄eta/tristis ⁊ sollicita ē·rebusqꝫ su
is ꝑ cupiditate nō audēt·sꝫ his aggre
gāt q̄bꝰ postremo sunt ī derisum· Cō
tentare igit' exigua domo tua ⁊ ī pace
viuas/his vtēdo q̄ tibi sufficere de=
bēt· Vn̄ q̄ntil·cā·xij· humilē(inq̄t)tu
guriū cū sufficiētia regnū fac'· Et var
ro in suis sen·nō essemꝰ paupes si ne
scíremꝰ q̄d esset paupertas· Illi aūt q̄d
sit paupertas nesciūt: q̄ suā modicitatē
mediāte sufficiētia paupertatē nō arbi
trāt'·qr(teste valerio·iiij·c·iiij) oīa ni
mirū hꝫ q̄ nihil ꝯcupiscit·eo q̄dē certi
us q̄ cūcta possidet·qr dn̄ium rerꝝ col
labi solet·bone mētis vsurpatō nullū
tristioris fortune recipit incursuꝫ· Et
sene·epl̄a ꝓma ad lucil·nō puto pau=
perē cui q̄tūlūcūqꝫ satis ē· Et id epl̄a
ij·paup ē n̄ q̄ parꝝ hꝫ sꝫ q̄ multū cupit
Quid·n·refert q̄tū in horreis iaceat·
⁊· Et subdit ·optimꝰ(inq̄t)diuitiaruꝫ
modus ē hr̄e qꝺ necesse ē·⁊ ꝓximꝰ ha
bere qꝺ satis ē· Idē epl̄a·iiij· magne
inq̄t) diuitie sunt ꝯposita paupertas le
ge nature·nā lex nat'e scit q̄ egeamꝰ
petit em̄ nō esurire: nō sitire: nō alge
re ·sꝫ n̄ ē necesse maria trāsire: castra
seq̄ aut ex fortuna pēdere· Ideo plau
tus in aulularia· sibimet esse sufficiē
tē ꝓmū bonū ē· Posco·n·ut attēdāꝰ
veterꝝ sufficiēciā paupertatēqꝫ placitam
Nā de dyogene refert sene·ꝙ potēti
or erat alexādro oīa possidēte ·qr plꝰ
erat ꝙ iste nollet accipe q̄ꝫ ꝙ ille pos
set dare· De isto dyogene valeriꝰ·iiij

ca. iij. narrat ꝙ Alex. q̃ cognomē iui
cti assecut⁹ ē cōtinētiā dyogenis cyni
ci vincere ñ potuit. Et ibidē refert ꝙ
cū syracusis dyogenes olera lauaret
aristippus ei dixit. si (inq̃t) dyonisium
adulare velles: nō ista esses. cui dyo
genes. ⁊ si ista velles esse. dyonisiuꝫ
nō adulares. Vñ Hiero. ꝯ iouinianū
ꝯ dyogene r̃fert. ꝙ duplici pallio vs⁹
fuit ꝓpter frigus. perā ꝑ cellario ha-
buit. ⁊ clauā ob fragilitatē ⁊ senectu
tem ad mēbra sustentāda ferebat. in
dolio volubili se hr̄e domū locabat et
in vestibulis portaꝝ morabat. tpeq̧
frigoris os dolij vertebat in meridiē.
⁊ iux̄ motū solis voluebat. ⁊ cū quen
dā pueꝝ manu bibētē vidisset: tūc va
sculū suū ad terrā piecit dicēs. nescie
bā inq̃t ꝙ natura poculū haberet. ec
ce q̄nta sufficiētia / ⁊ q̄ leta paup̱tas.
Vñ tul. in li. de amicicia. honesta (in
q̃t) res ē leta paup̱tas Illa ṽo non ē
paup̱tas: si leta nō ē: sed miseria. Si
eñ alicui sua nō vident āplissima: li
cet eciā tocius mūdi dñs sit tñ miser
est. Et idē tuli⁹ i paradoxis ꝯtentū esse
rebus suis. optīe certissimeq̧ sūt diui
cie. Queso eñ ut ad natā viuas nūq̄
porro paup̱ eris. sꝫ ad opiōꝫ si vixeris
nūq̄ eris diues. nā exiguū desidrat
natura: opinio imensum: multisq̧ pa
rasse diuicias miseria fuit. Reuera
penes me ꝯsimiles snias sepe reuoluēs
didici: ꝙ tāto q̄s ē infelicior / paup̱ior /
⁊ miserior q̄nto ꝯ opibus ꝯtinēdis cu
riosior Quosdā etenī noui q̄ꝝ totū stu
diū ditari fuit. nō q̄dā ꝑ sufficiēciam
sed ꝑ habūdanciā q̄bus eciā cura nō
fuit q̄ pactu vel q̄ fraude facultates si
bi aggregarēt. eoꝝq̧ sōnia ꝯ solis nū
mis erāt turpiq̧ ꝯq̄stu eciā notorio r̄
pleri nō erubescāt q̄ tñ i plenitudine
desideriorꝝ suoꝝ decesserūt. ⁊ ad mor
tē dū agonisarēt sollicitudo eoꝝ tota
de suis facultatib⁹ erat. ⁊ ex fraudis
timore lectū fieri petet āt in loco ple-

nitudinis bonoꝝ suoꝝ pluribusq̧ mo
nentibus de salute vt cogitarēt: audi
re cōtēnebāt. Itaq̧ ni suis infelicissi
misq̧ desiderijs vitā vt deus scit ter
minabāt vtinā feliciter O mala cupi
ditas / o desideriū insaciabile: cur ho-
minē ita inuoluis: Nō pōt. n. corpus
nisi vestes modicas ferre: paucisq̧ ci
bis pascit venter. Accedat ḡ infesta
cupiditas / ⁊ leta paup̱tate vitā ma-
nuducam⁹. dicēte Cathone. Infātes
nuduꝫ cū te natura creauit. Paup̱ta
tis onus paciēter ferre memēto. Qd
nimiū ē fugito. ꝑua gaudere memīto
Cōmoda nature nullo tibi tp̱e deerūt
Si cōtent⁹ eo fueris ꝙ postulat vsus
Et gaufrid⁹ i poetria liberis ē: vitijs
q̄ nō isuit. habūdās cui satis ē qd ha
bet: satis illū ꝯstat hr̄e. paup̱ aūt ē q̄
pl⁹ cupit. Vñ Galter⁹ li. iiij. in alex.
animū nullius egentē ñ res efficiūt:
sed sufficiētia. Quis sit modicū si suf-
ficiat nullius egebit. Et matheus de
thobia. Nō reꝝ cumulus sed sufficiē-
tia ditat. Si tibi sufficiāt paucula di
ues eris

Ca. xviij. de auaricia vitāda.

Auaricia abisso cōpat īsatiabi
lis. Sicut aūt aq̄s sine fine ꝯ
glutit: sic auaro nihil sufficit.
nā (teste salustio i catilinario) auari-
cia fidē ⁊ ꝓbitatē / ceterasq̧ bonas ar
tes subuertit. ⁊ ꝑ his supbiā crudeli-
tatē deū negligere / oīaq̧ venalia ha
bere docuit. auaricia pecunie studiuꝫ
hꝫ quā nemo sapiēs ꝯcupiuit. hec vi-
rilem effeminat īsatiabilis ē nec co-
pia vel inopia minuit. Vñ sene. ꝯ da
macionib⁹. li. iij. muliebriū viciorꝝ fū
damētū ē auaricia. Et idē sene. ad lu
cillū ep̄la. lxxiij. stulta (inq̃t) auaricia
mortaliū ꝓpetatē discernit. nec q̄cq̄
suū esse credit qꝛ sp̱ diffidit Quāobrē
q̄ntilia. li. viij. eq̄ deest auaro qd hꝫ si
cut qd nō hꝫ. qꝛ (teste boe. ij. de cōsola)
auaricie nihil ē satis. Vñ tull⁹ li. ij.

de off. nullū viciū deteri⁹ ē auaricia.
Et li. ꝯ senectute. q̄d (inq̃t auaricia se
nilis sibi velit: ñ itelligo. q̄d. n. absur
dius esse pōt: q̄ q̄ minus restet vie: eo
plus viatici q̄rere. Quid faciunt aliq̄
senes. q̄ q̄nto sūt seniores q̄nto min⁹ sūt
victuri / tāto fiunt cupidiores. Cesset
igit cesset auaricia i aīo tuo. qꝛ (teste
tull. rethorica. ij) auaricia omnē ho-
minē ad q̄duis maleficiū ipellit. Vñ
valeri⁹ li. ix. c. iiij. auaricia (inq̃t ē la-
tentiū idagatrix lucroꝝ: maīfeste pre
de auidissima vorago neq̧ habēdi fru
ctu felix ⁊ cupiditate q̄rendi miserā
h̄ eñ plīmos occidi suasit. ⁊ ad despa
cionē plīmos induxit. Vñ refert ꝙ cū
septimul⁹ ꝓpter multitudinē auri et
argēti i mari se peritūꝝ videret: ma
luit mergi q̄ suas opes i mari ꝓici. h̄
eñ diuicias ñ possedit sꝫ ab eis posses
sus ē. Tytulo. rex insule: aīo / pecunie
miserabile māciпiū. Auar⁹ nāq̧ pl⁹
q̄ i deo i suis opib⁹ ꝯfidit. nulliq̧ ꝓfi
cere curat ex his q̄ hꝫ. paup̱es odit: et
diuitib⁹ eē nō amicat. Vñ i puer. sa.
auar⁹ nisi cū morit nichil recte facit.
nec pōt auaro fere penis optari: q̄ vt
diu viuat. Nulli eñ auarus bonus ē
sꝫ ipi pessimus. negādi cā nūq̄ aua
ro deficit. sapiēti tñ cōgruit pecunie i
perare ñ seruire. nā pecuīa nō satiat sꝫ
irritat. Vñ oraci⁹ i p° ep̄laꝝ ep̄la. ij.
sp̱ auar⁹ egꝫ certū voto pete finē. Ob
h̄ ꝯsificator. Cur hō q̄ cinis es ꝑ aua
riciā sepelis aes. Cur heres aeris q̄
ñ eris aeris. qñ sepult⁹ eris: possessor
nō eris heres aeris. Dici sepe putes
tu q̄ sub marmore putes. nō hodie ꝙ
heri nou⁹ heres ipat aeri. Sꝫ ad h̄ ho
mines ñ attēdūt nec cōsiderāt diē ex-
tremū i q̄ oīa ꝯserēt. Vñ galter⁹. viij
i alex. q̄d tibi diuitijs opus ē. Et sub-
dit: q̄nto tibi plura parasti: tāto plura
petis: ⁊ habēdis acri⁹ ardes. Et oui.
p° metha. Effodiūt opes irritamenta
maloꝝ. Iāq̧ nocēs ferrū / ferroq̧ nocē

ti⁹ auꝝ. Et li. iij. iopē me copia fecit.
Et li. ij. auar⁹ vix opes ip̄e suas aīo ca
pit. Et maximianus. ꝑtis pena ē icū-
bere reb⁹: q̄s cū possideas ē violare
nephas. efficior custos reꝝ magis ip̄e
meaꝝ. ꝯseruās alijs q̄ periere mihi. et
sp̱ retinēs nil timuisse puto. auri cec⁹
amor natiuū vicit amorē. Et oui. ij. si
ne tytulo. Querit auar⁹ opes. ⁊ q̄ las-
sauit eūdo eq̄ra ꝑiuro naufragus ore
bibit. qꝛ scꝫ mare sepi⁹ absorbet: ꝙ a
uari magnis laborib⁹ coaceruāt. Hi
etenī bona q̄dā tanta auiditate / q̄ñq̧
tā diu custodiūt: ꝙ ꝑdūt / ꝯsumūt / aut
saltē deteriāt. paup̱ibusq̧ dare nolūt
ea q̄b⁹ vti ñ possūt. De q̄b⁹ iuuenalis
li. v. satyra. ij. dicit diuites bona plu-
rima custodire q̄ ꝑtermittūt paup̱ib⁹
erogare. Ido sic aīt. sꝫ q̄ diuicias h̄ ꝑ
tormēta coactas: Cū furor haud du-
bius cū sit maifesta freneꝭ: Vt locu-
ples moriaris / egēti viuere fato Inte
rea pleno cū tget saccul⁹ ore. Crescit
amor numi q̄ntū ip̄a pecuīa crescit. et
min⁹ hāc optat q̄ ñ hꝫ. Tātis ꝑta ma
lis: cura maiore / metuq̧ seruāt. Mise
ra est magni custodij ces⁹. Tul. retho
rica p̄ma. cupiditas ē gen⁹ oīm libidi
nū. Et i puer. sap. cupiditates fugere
regnū ē vicere. Valeri⁹. vij. iutiliter
aliq̄d cuperez in eo ꝑseuerāter mora
ri. h̄ dulcedo vicina ē exitio. Ideo se.
ad lu. ep̄la. xxviij. nemo (inq̃t) nr̄m id
ē qd fuit ꝑdie. Nā q̄cq̄d fides currit
cū tp̱e nihilq̧ stabile l' solidū ē: ⁊ nos
tñ ea cupim⁹ tāq̄ sint sp̱ ꝓp̱a nobis /
aut tāq̄ sim⁹ ea sp̱ habituri. Reuera
h̄ auaricie ꝯditio ē i egestate cupere.
⁊ bonis aduenientib⁹ ꝑāpli⁹ desidera
re: Tul. li. de ꝑadox. ꝑadoxo p°. neq̧
explet vnq̄ neq̧ satiat cupiditatis si
tis. nec solū agendi ea q̄ hn̄t libidine
cruciāt hoīes: sꝫ eē admittēdi metu.
Vñ didim⁹ ad alex. ē (inq̃t) ferocissi-
ma pestis cupiditas: q̄ solꝫ hoīes ege
nos q̄s capit efficere. Oīs. n. cupidus

egenꝰ ē·qꝛ etsi bona hꝫ/ipis vti ñ au
det·Vñ refert helinādꝰ·ꝙ ī obsidiōe
hanibał trecēti ꝑnestini reclusi fuerāt
victualibꝰqꝫ carebāt·cūqꝫ tñ iter eos
auarus q̄dā murē recepisset·malluit
alteri cuidā ꝓ ducētis denarijs vēde
re·q̄ꝫ sui fame ꝓuidere·itaqꝫ ipe aua
rus cū ducētis denarijs fame mortu
us ē·sꝫ emptor dei ꝓuidētia vixit Ec=
ce q̄ꝫta cupiditas/q̄ hoiem ita detinu
it/ut potiꝰ fuiret cupiditati·q̄ꝫ ꝓprie
saluti·Vñ lucanꝰ li·iij·fex mortēqꝫ ti
mere auri nescit amor·Et vg·iij·enei
des·Quid nō mortalia pectora cogis
auri sacra fames·Jdeo catho·Dilige
denariū sꝫ ꝓce dilige formā·Jlli eñi
ꝓce d̄n arioꝝ formā diligūt q̄ ꝓ sola
necītate q̄rūt·Sꝫ formā illi d̄siderāt
q̄ denarios vēdicāt non ꝓ necessita=
te sꝫ ꝓ sup̄flua auiditate·qd̄ faciūt di
uites·Juxᷓ illud petronij·Hoc magis
sitiēs erit oīa cernēs·q̄ tenet ꝛ sicco ð
coq̄t ore famē·Et marcialis coqꝰ·For
tuna multis dat nimis/nulli ꝟo satis
signāter auaris·Prosꝑ ī epigrā·nec
pax sollicitis nec modꝰ ē cupidis·Et
mgr̄ seilo·nō hñ dignꝰ eq̄ cui carior ē
equus eq̄·qd̄ tñ accidit auaris q̄ res
vltra equū id est iustum diligunt·
Ca·xix·de rapina et fraude·
Raptor nil licite suo raptu ꝯq̄
stat·q̄cq̄d eñi ꝑ textu fraudis
acq̄rit·male possidet·Tul·iij
de off·detrahere aliq̄d alteri ꝛ hoiēꝫ
hominis icomodo suū comodū augere·
magis ē ꝯ naturā q̄ꝫ mors/q̄ꝫ pauper
tas/q̄ꝫ dolor/q̄ꝫ cetera q̄ possūt aut cor
pori accidere aut rbꝰ externis Et phi
lippica·ij·male(inq̄t)parta male di=
labūt·Nēpe difficile ē vt q̄s ex rapia
ꝓsꝑet·si q̄s eñi suis diebꝰ gaudere vi
deat his q̄ rapuit·eiꝰ tñ ꝓsꝑitas/aut
nō erit diurna/ aut ī successoribꝰ ñ du
rabit·Juxᷓ illud sene·ad lu·nulli(in=
q̄t)cui rapina feliciter cessit gaudiuꝫ
rapti durat in posteris·Nec mirꝫ qꝛ

nullū violētū ꝑpetuū·Rursusqꝫ mirꝫ
apparet atqꝫ displicabile nimis/eos
videre maiores raptores·q̄bꝰ bonoꝝ
plenitudo maior collata ē·ꝛ q̄ posses=
sionibꝰ āpliorıbus ferūt·rape paupi
bꝰ sollicitāt·q̄nimo ꝛ raptores a rap=
toribus rapiūt·Vñ plautꝰ ī aulular·
sepe ꝯdita lupoꝝ fiūt rapine vulpiū
Jtaqꝫ vulpes q̄nqꝫ lupis rapiūt ea /q̄
lupi rapuerāt·h̄ eñi merito ꝯtīgit vt ar
te praua artifex pereat sua·deforme
ē tñ ꝟtutis gloriā magnitudine preci̇
minuere·Sꝫ ꝓh dolor diebꝰ istis ra=
pere multis ñ apparet pudibūdū·qm̄
magni latrones latronū sunt iudices
eosqꝫ ñ castigāt q̄ꝝ ꝑda affert eis·sꝫ
solum illos ꝛ iudicāt ꝛ rigorose sen=
tēciāt·q̄ꝝ rapie eis ñ suffragāt·q̄t·n
regibꝰ ꝛ ꝑncipibꝰ fuiūt raptores·qui
pauꝑm bona/nunc ꝓꝑa auctoritate /
nūc stolida temeritate tollunt·q̄nqꝫ
eteñ debita negāt ꝛ negare si neq̄āt
ad satisfactionē cogi ñ formidāt qꝛ fa
uorē iudicū sentiūt·minas īferūt /et
ꝟbera sepe oīsqꝫ extorsionis vias exco
gitāt·ꝛ h̄ fortassis qꝛ suos dños pari
a vł maiora facere vidēt·Vnð illud
ouidij ꝑº methamor·accidisse videtur
viuit ex rapto ñ hospes ab hospite tu=
tus·Et idē oui·li·ꝑº sine titulo·fit ci
to ꝓ multas ꝑda petita manꝰ·Vtinā q̄
rapiūt illð attēderēt qd̄ ait arator li·
ꝑº·Auri cesset amor q̄ pectora sꝑ adu
rit·q̄ rapit mortale genꝰ/ q̄ pullulat
oñe·De radice malū cū vis violētiꝰ
ardet·Ambitio crescit·stimulātqꝫ ra=
pinis addita lucra famen·O igit rap
tores attēdite seculi diuitias trāsito=
rias fore·Cur ḡ ī ꝑditōne aīaꝝ rapi=
tis·q̄d eñi ꝓdest hr̄e qd̄ alteriꝰ ē·per
petuo obligari aut restituere·Alias
eñi morte mala morit raptor·verꝫ cu
piditas mūdi hoies fere singłos ꝑdo
mat·supbia q̄ꝫ ad rapinā plures in=
ducit·qꝛ plurimi ex fastu assueto statuꝫ
q̄ꝫ neq̄unt tenere cupiētes·cū ex se ñ

habeāt alijs rapiūt·ꝛ malūt ex rap=
tu pōpā ostēdere q̄ꝫ ī simplicitate abs
qꝫ fraude manere·Senec·ad lu·epła
v·magnꝰ ē ille(inq̄t)q̄ fictilibꝰ sic vti
tur q̄ mō argēto·Jllos tñ ñ repbo in
q̄bꝰ honestas maior q̄ꝫ ex fictilibꝰ ap
paret·si cōdecēs facultas ꝑstet·Et id
subdit ibidē sene·nec ille q̄dē minor
q̄ sic argēto sicut fictibilibꝰ vtit·infir
mi animi ē diuicias nō posse pati·la
mētādū tñ pōpas nimias adiuentas
fore q̄bꝰ rapine occasio dat·eo ꝙ infe
licē se putat·q̄ statibꝰ vitioꝝ ñ eq̄tur
sꝫ(teste oui·ꝑº de reme·) decipimur
cultu·gēmis auroqꝫ tegūt oīa·et mar
cialis cocus·ñ nisi delicijs ꝯueīt h̄ ha
bitus·Hec eñi ꝟba de vestibꝰ pñtis
seculi merito intelligi possunt in q̄bꝰ
nō nisi vanitas ꝛ curiositas ē·Pro
q̄ curiositate imitāda raptores fuerāt
plurimi vanitate seducti·Si eñi regibꝰ
sufficeret honestas absqꝫ pōpositate·
tūc ñ exigerēt a ꝑplo q̄stus eoꝝ·eteñ
exactiones eoꝝ rapie sūt·qꝛ h̄ solū pe
tere hñt qd̄ licita iura ꝯcedūt·aut qd̄
necessitati eoꝝqꝫ honestati ꝯgruit cu
riositate sublata·Cōmemoremus eñ
āti q̄ q̄dā tꝑa detestāda tñ /q̄ redijsse
vident·Narrat eñi valeriꝰ li·ix·ca·ij
ꝙ ātiochꝰ rex syrie deductus supbia
clauos aureos ī eq̄s/ vasaqꝫ argētea
ad vsū culine ꝯparauit·īnuerabilibusqꝫ
pōpis suū apparatū figmētauit·aua=
ro potius hosti ꝑda optabilis q̄ꝫ villa
ad vincēdum strēnuo mora·Rursus
plinꝰ li·xxxiij·de historia naturali re
fert de pōpeia ꝯiuge neronis q̄ soleat
ex auro suisqꝫ iumētis ferramēta fieri
iubebat·ꝛ q̄rrucas ex argento·aliaqꝫ
plurima vana pocius q̄ꝫ sana·ꝛ q̄ absqꝫ
rapia rarissie fiūt·Nūq̄d ꝑncipi suffi
cere hꝫ ut hoēste ꝛ grāditer viuat·fai
liares q̄ꝫ ꝓsꝑos hēat·nūq̄d dissolutō
corꝑis eēt·si caput alijs mēbris victū
auferret Nox ei illa mēbra mortifi
carēt·q̄ alimēto carerēt·sic ꝛ ī policia

mors ē·q̄ñ ꝑncipū rapia subditos ī pa
ce viuere ñ ꝑmitti·Nō sic ecī didimꝰ
fecit/licet bragmanoꝝ rex esset·nem
pe domoꝝ curiositatē ñ req̄rebat·sed
speluncis ꝛ cauernis ꝯtētabat·Vñ ipe
didimus ad Alexā·ī ꝯstruēdis(inq̄t)
domibus igne/saxa ñ voluimus·nec
admixtione pulueris cemēta ꝯponimꝰ
sꝫ ī telluris speluncis mōtiūqꝫ latebris
habitamus·nullos ibi vētoꝝ fremi=
tus/nullius turbinis tēpestatē formi
damus·Nā tutiꝰ nos defēdit ab ym
bre spelūca q̄ꝫ tegula cuius geminus
nobis ē vsus·māsione·dū viuimus ꝛ
sepulture dū morimur·Si eñi sīlibus
ꝑncipes ꝯtēti essent·rapie studia non
q̄rerēt sꝫ pōpaꝝ fastigiū ꝓrsus rlinq̄=
rēt·diebusqꝫ suis ñ ꝑmitterēt·nā die=
bus istis oībꝰ scorta placēt·ꝛ laxi cri
nes·hꝫ inumerabilia noīa noua vestis
vt inq̄t petro·Verꝫ tñ didimꝰ vbi sup
nullꝰ(inq̄t)nobis ꝑciosus ē amictus·fe
mineqꝫ nr̄e ñ ornāt vt placeāt sꝫ velā
tur pudore·nec sciūt ī augēda pulchri
tudine plus affectare q̄ꝫ nate sunt·nā
q̄s pōt opus nate corrigere·qd̄ cū fu
erit/aut īfructuosū ē/aut criminosū·sꝫ
diebus istis/viri/ꝑcipue femie vesti
mētoꝝ nouitatē excogitāt·ꝛ ornatuū
ꝓ magnitudine atqꝫ sūptuositate ra=
pinose fiūt/aut enormibus d̄lictis se
exponūt·ꝛ sceleꝝ suoꝝ ex ꝑtextu pom
pas manutenēt·q̄cq̄d tñ mali occasio
ne accipiūt·ꝛ si ñ raptū saltē idebite
vēdicatū ē·Merito igit sapiētes ve=
teres tales fastus ꝓhibuerunt·Vnde
symachus in epłis·odi in paruo cor=
pore longa velamina·Jlla enim ve=
stis decenter induitur·que non trahit
puluerē nec in humū demissa calcat·
Vnð valerius li·ix·ca·ꝑmo sed quid
ego de feminis vlterius loquar quas
ꝛ imbecillitas mentis /ꝛ grauiorum
operum negata affectacio omne stu=
dium ad curiosiorem sui cultum hor=
tat cōferre·cū tēpoꝝ supioꝝ ꝛ nomis

⁊ animi excellētes viros ī hoc priſce
continēcie ignotū diuerticlm ꝑlapſos
videā·idq̧ iurgio ipſoꝝ pateat·Hec
aūt oīa ideo p̄ſentib⁹ inſerui·qꝛ pōpa
rū curioſitas plurimos/plimaſq̧ fa=
cit rapaces

Ca·xx·de fortuna ⁊ eius īſtabilitate·

Ortuna inſtabilis ē·iō ſtultuſ
ē q̄ in ea ꝯfidit· qꝛ ſi elephas
arboris fraudat ī caſu·freq̄n
tius solēt fortune amatores in ea de
cipi·Vn̄ ī ꝑuer·ſa·dr̄ q̄ fortūa vitrea
ē·⁊ cū ſplēdet/frāgit·male igit̄ gerit
q̄cq̄d fortune fide ꝯfidit·Stulti ḡ di=
uites ⁊ auari ſūt/q̄ ſpē ſuaꝫ ꝯmiſerūt
fortune·Nā(teſte ſenec·epl'a·viij·ad
lu)nō ē tuū qd̄ fortūa fecit tuū·q̄ſi di=
cat q̄ oīa fortune munera dubia ſunt
Et tul·ī retho·ij·ſola(inq̄t)v̄tus ī ſua
ptāte ē·oīa p̄ter eā fortune ſubſūt do
minacioni·Errāt igit̄ q̄ ī reb⁹ ꝓſperis
oēs īpet⁹ fortune ſubegiſſe putāt·ſa=
piētes aūt ſūt·q̄ cogitāt ī tp̄ib⁹ ꝓſp̄is
caſus aduerſos formidare· tāq̄ dicat
oīa fortune b̄n̄ficia ruinoſa fore·Oīa
em̄ fortune munera īſidie ſūt·inq̄t ſe=
ne·vbi ſupra·O ſi fortuna īmutabil̄
eſſet·q̄ īfelices miſeri/⁊ q̄ felices lo=
cupletes eſſent·deo·n·ſuire nō oppor
teret· vn⁹ nāq̧ ſuo īfortunio deſp̄at⁹
⁊ ali⁹ ſua ꝓſp̄itate fere beat⁹ eſſet·ſꝫ
voluit de⁹ ut fortuna mutatōi ſubia=
ceat vt ſic̄ diei nox ⁊ nocti dies ſucce
dit·ita pꝛoſp̄e aduerſa/⁊ aduerſe pꝛo
ſpere fortune ſuccedat·nec calamito=
ſus diffidat⁊ locuples inaniter glori
etur· Julius celſus lib°·iiij· fortuna
(inq̄t)plimos q̄s b̄n̄ficijs ornauit·ad
duriorē caſū reſuat· Vn̄ childebert⁹
d̄ exilio ſuo·nuꝑ erā locuples/multiſ
q̧ beta⁹ amicis·Et ſubdit·Heu mihi
nulla fides/nulla ē ꝯſtātia r̄b⁹·Res
ip̄e q̄d ſint mobilitate docēt·Et veit a
ſūmo ſūma ruina gradu·Cūctaq̧ an
cipiti pēdēt mortalia caſu·Et ſpōdēt
ꝓpria mobilitate fugā· Quicq̄d hēs
hodie·cras te fortaſſe relinq̄t·aut mō
dū loq̄ris deſinet eſſe tuū· has ludit
fortuna vices regeſq̧ ſuꝑbos· aut ſer
uos hūiles ñ ſinit eſſe diu·illa michi
q̄ndā vultu blādita ſereno· mutauit
vult⁹ nubila facta ſuos·His·n·v̄bis
fortune mutabilitas ꝑpendit·Ouidij
iiij·triſtiū· Paſſib⁹ ābiguis fortuna
volubilis errat·Et manet ī nullo cer
ta tenaxq̧ loco· ſꝫ mō leta manet mō
vult⁹ ſumit acerbos·et ſolū ꝯſtās mo
bilitate ſua ē·Idē oui·li·d̄ pōto·Oīa
ſūt hoīm tenui pēdētia filo·Et ſubito
caſu q̄ valuere ruūt·Ludit in huma=
nis diuina potētia reb⁹·Et certā p̄n̄s
ñ hꝫ hora fidē·Et gaufri·ī poetria no
ua·Nulla fides reꝝ ſequit̄·p⁹ mella
venenū Et claudit nox atra diē·nebu
leq̧ ſerenū·Turbida fata diē ducūt
q̧ crepuſcula noctē; O igit̄ auari his
teſtimonijs v̄raꝫ ꝑpēdite ſpē mutabi=
lē·poſco ne domū vēto expoſitā ꝯſtru
atis·cadet em̄ ī tp̄e q̄ fortaſſis reedi=
ficare nō valebitis·Hec·n·dom⁹ for=
tuna ē q̄ leui ſolet dep̄mi caſu·Boec·
p̄mo de ꝯſo· Cur tantas lubrica v̄ſat
fortuna vices·Premit inſōtes debi
ta ſceleri noxia pena·At ꝑuerſi reſi=
dēt celſo more ſolio·Sāctaq̧ calcās ī=
iuſta vice colla nocētes· nā ip̄os ſub
limatos ſepe videm⁹ honoſq̧ dep̄ſos·
Vn̄ idē boe·ij· de ꝯſo·oñdit fortunaꝫ
aduerſā meliorē ꝓſp̄a·illa(inq̄t)ſcꝫ ꝓ
ſp̄a ſp̄ ſpēm felicitatis blāde mētit̄·
h̄ aūt ſcꝫ aduerſa ſp̄ v̄a ē·illa fallit·h̄
īſtruit· Nēpe videm⁹ plēs p̄ iopia fi
eri ſapiētes· Illos aūt ſtultos aut ig
naros exp̄imur·q̄b⁹ ignota ē fortune
aduerſitas·Ideo plibus opportunum
fuit q̄nq̧ penuriā pati vt fortune di=
ſcat̄ mutabilitas·Ex cui⁹ ſtulta ꝯfidē
tia plimi ſeducti ſunt·⁊ q̄ ꝓſp̄rima p̄
us floruere fortuna·īfeliciſſime cor=
ruerūt· Dicē·bo·ij·d̄ ꝯſol·oīs ſubita re
rū mutatō ñ ſñ q̄dā ꝯflictu ꝯtigit aīa
rū·Et ſubdit· īfeliciſſimā īfortunij ge
nus ē·recordari fuiſſe felicē Valeri⁹
vi·c·ix·narrat quō alchibiades dupli
cem habuit fortunā q̄ꝝ vna nobilita
tē ei eximiā/habūdātes diuitias/for
mā p̄ſtātiſſimā/ fauorē ciuiū ꝓpēſuꝫ
ſūma imp̄ia/p̄cipuas potētie vires /
⁊ flagrātiſſimū ingeniū aſſignaret·
Altera q̄ dānatōeꝫ exiliū / vēditōneꝫ
honoꝝ/inopiā/odiū patrie/ violētam
mortē infligeret·Refert inſuꝑ de dy
oniſio ſyracuſano q̄ cū pene toti⁹ ceci
lie tyrānidē accepiſſet·opib⁹q̧ ⁊ exer
citib⁹ ſublimat⁹ fuiſſet·tādē nichilo
min⁹ ꝓpter inopiā puerulos corinthe
oꝝ l'ras docuit·Vn̄ idē valeri⁹ li·ix·c
xij·ꝯcludit dicēs·hūane vite ꝯdicionē
p̄cipue p̄m⁹ ⁊ vltim⁹ dies ꝯtinet me=
dij tp̄is curſus/ꝓut fortuna guberna
culū rexit/mō aſp̄o/ mō trāq̄llo motu
ꝑagit̄·ſpe ſp̄ minor dū ⁊ cupide votiſ
extēdit ⁊ fere ſine rōne ꝯſumit·Et ſe
neca li·vij·de naturalib⁹ q̄ſtio· neſcit
fortuna q̄eſcere/nūc leta nūc triſtia d̄
fert·Itaq̧ ī ꝓſp̄is nemo ꝯfidat·⁊ in
aduerſis nemo deficiat·alterne ſūt·n
vices reꝝ·Ideo ſaluſti⁹ in cathelina
rio·fortuna ſimul cū morib⁹ mutat̄·
O igit̄ quē magna inſipiētia ī fortūa
tā volubili cor ſuū figere/⁊ ſpeꝫ ꝯſti
tuere·Erubeſcāt igit̄ hi q̄ ſapiētes ſe
extimant ⁊ ꝑ talibus volūt haberi·
Erubeſcāt inq̄ eo q̄ cū plimos diui=
tes exp̄ti fuerint corruiſſe·fortuneq̧
munera inſtabilia fore·nihilominus
toto conatu pecuīas ineptaſq̧ diuiti=
as ꝯgregare ſollicitant̄· q̄b⁹ ita adhe
rent·vt deuꝫ ⁊ ſeipſos eaꝝ occaſione
deſerāt· malūtq̧ inumerabilib⁹ ꝑiu
rijs fraudibus ⁊ mēdacijs ſuā macu
lare vitā·q̄ ſuis p̄uari denarijs aut
facultatib⁹ vanis·Vtinā attēderēt il
lud ſene·ī declamatio·li·iiij·ludit de
ſuis fortuna munerib⁹·q̄ dedit aufert
q̄ abſtulit reddit·nec vnq̄ tuci⁹ ē illā
exp̄iri·q̄ cū locū iiurie ñ hꝫ·Et idē ſe·
in thieſte· res deus n̄ras celeritatis
turbine v̄ſat·Et ī ꝑuer·ſapiētū·leuiſ
ē fortuna cito repoſcit qd̄ dedit·Oui=
dius·ij·triſtiū·largit̄ q̄cūq̧ licꝫ fortūa
rapit·fit gracilis ſubito·q̄ mō groſſuſ
erat·Et catho·Labit̄ exiguo qd̄ par=
tuꝫ ē tp̄e lōgo·Indulget fortuna ma=
lis·ut ledere poſſit

Ca·xxi·de ꝯtēptu diuitiaꝝ atq̧ ſecli·

Vicq̄d ī ſeculo ē·aut ē·aduer
ſum/et tūc iure ſp̄nit̄·aut pro
ſpeꝝ/et tūc caſu facili deꝑdit̄
Sapiēs ē igit̄ ip̄e a q̄ fortuna ſeculi
cōtēpnit̄·Itaq̧ vtraq̧ fortuna aliq̄d
diſplicibilitatis hꝫ·vna ctem̄ fatigat
altera v̄o caſum expectat· Tutior tñ
ē aduerſa q̄ ꝓſp̄a eo q̄ ī ip̄a vitia fa
cilius euitant̄ Vn̄ q̄ntus curc·li·v·fa
cilius ē aduerſaꝫ q̄ ꝓſp̄aꝫ regere for=
tunā· Et ſene·ī hercule furēte· fortu
na peior amorem īflammat magis·
Et oui·d̄ pōto·fortuna miſerrima tu
ta ē·nā timoris euētus deterioris ab
eſt·Vn̄ ip̄emet ouidi⁹ īfinita mala ſe
paſſum fuiſſe refert·Vn̄ p̄mo triſtiuꝫ
tot mala ſū paſſus q̄t ī ethere ſidera
lucēt·Et·iiij·littora q̄t ꝯcas·q̄t amēa
roſaria flores·q̄tq̧ ſoporiferꝝ grana
papauer hꝫ·ſilua feras q̄t alit·q̄t pi=
ſces nutrit ⁊ eq̄r·tot p̄mor aduerſis·
Et v̄gili⁹·vi·enei· Nō mihi ſi lingue
cētū ſint oraq̧ cētū·Ferrea vox·omēs
ſceleꝝ cōp̄rēdere formas·Cōp̄hēdere
voces oīa penaꝝ ꝑcurrere noīa poſſū
Audiſti ḡ viroꝝ p̄dictoꝝ fortunā ad=
uerſaꝫ· Illa nāq̧ fortaſſis ip̄os fecit
ſapiētes·nā ⁊ fere oēs q̄ ſapiētia flo=
ruerūt·aut aduerſitati ꝑ tp̄e ſuccubu
erūt·aut gr̄a diuina ſpeāli illuſtrati
fuerūt·Nūq̄d affricanus tāta ꝓſp̄ita
te floruit ſꝫ p⁹mod̄ corruit vt poit tul
de offi·⁊ ideo cōcludit in reb⁹(inq̄t)ꝓ
ſperis ſuꝑbia fugiēda ē·Terē·ī phor
mione·dū(inq̄t)homī maxime res aſ
ſunt·tūc meditari oportet·q̄ pactu ad
uerſus erumpnam ferat ne aliquid
impoſteꝝ ſit ei nociuū Gaufridus

in poetria noua · Insidias ponit
sp̄ fors aspa blāde ·anticipatq̄ fugaꝫ
melior fortuna repēte· Ex q̄b⁹ clare ĩ
notescit ꝙ falsa ē vanitas hui⁹ seculi
Boe· ij· de ꝯso· ꝙ multis amaritudini
bus humane felicitatis dulcedo resp
sa ē· q̄ etsi frueti iocūda videat̄ eā tñ
cū tenere velit nō potest· heu q̄lis ē h̄
felicitas· Teste em̄ varrone ĩ suis se·
nō ē felicitas q̄ secū recipit miseriam
cuiusmodi ē fortuna seculi· Vñ tuli⁹
li· de padox· padoxo· ij· cui spes oīs/ et
ratio/ ⁊ cogitatio pēdet ex fortuna· hu
ic nichil potest esse certi· nichil em̄ ex
ploratū hꝫ pmāsurꝝ sibi vnū diē· Et
subdit· Te miserie/ te erūne premūt
oēs q̄ te beatū q̄ te florētē putas· Te
tui libidines torquent· tu die noctuq̄
cruciaris· cui nec satis est qđ est· ⁊ id
ipsuꝫ qđ habes/ ne nō diuturnū sit fu
turꝝ/ times· Te cōsciē stimulāt malefi
ciorꝝ tuorꝝ· Te metus examiat iudicio
rū atq̄ legū Quia vt (inq̄t) psp in epi
grā· q̄ se peccatis gaudet feliciter vti
infelix nimis ē ꝓspteritate sua· Si ḡ
diues es/ ⁊ peccator sis· infelix es· si
aūt pctm̄ recusaueris· tūc felix es / sꝫ
diues nō eris eo saltē modo q̄ diuites
solēt dici cōmuniter q̄bus mos est in
cessanter appetere· ⁊ vltra suā necessi
tatē que possidēt cū metu nulli com=
mittēdo custodire· Attēde illud catho
nis· Cū fueris felix q̄ sūt aduersa ca
ueto· nō eodē cursu respōdēt vltima ꝑ
mis· O igit̄ q̄ta diuitū hui⁹ secli stul
ticia est q̄ de futuris ñ cogitāt· q̄si di
es oēs pares essent· Hi em̄ pocius ce
ci sunt q̄ illi q̄ oculis carēt· Vñ tul· ĩ
orōne de respōsis auruspicū· miserior
es· cū in omnē fraudē oculis caperis·
q̄ si oīno oculos nō habueris· Nēpe
illi fraudāt ⁊ fraudāt̄ ⁊ q̄ male con=
questāt ut diuites fiāt ⁊ q̄ suis diui=
cijs in q̄b⁹ sperāt ex toto ꝑuant̄· Con
siderem⁹ igit̄ diuites seculi q̄ abierūt
In terrā em̄ redacti sūt· eorꝝ decessit

memoria· nec suis potuit diuicijs re=
dimere vitā· Cōtētibilis ē igit̄ hec fa
cultas· q̄ maiori necessitati succurre=
re neq̄t· Reuera diuitie potius nocēt
q̄ ꝓsunt· sꝫ h̄ nō ꝑpendunt q̄ seculum
amāt· Vñ narrat valeri⁹ li· viij· c· vij·
q̄ cū anaxagoras p⁹ lōgā peregrina=
cioneꝫ studij ad patriā suā redijsset·
possessiones suas desertas cū vidisset
dixit· ego saluus (inq̄t) non essem· nisi
iste perijssent· Et cretħes phs natōne
thebanus suas diuitias in mare pre=
cit dicēs· abite pessime diuicie· ego
vos mergam ne ego mergar a vobis·
Rursus bias phs cū oīa bona sua in
cēdio ꝑdidissꝫ cuidā īterrogāti an do=
leret q̄ oīa ꝑdidissꝫ· oīa īq̄t bōa mea
mecū porto· pectore em̄ illa gestabat
nō humeris· Vñ didim⁹ ad alexan·
nos (inq̄t) nō sum⁹ incole hui⁹ mūdi sꝫ
aduene· Iux̄ illud aplī nō habemus
hic ciuitatē manētē· Sapiēs ē igit̄ q̄
seculū cōtēnit ⁊ ea q̄ in eo sunt· Var=
ro in suis sen· nūc ĩ segetibus/ nūc in
herbis/ ⁊ frumētis bona sūt sꝫ nolite
sti spem nimiā ponere nā sepe audi
ui inter os ⁊ offam multa interueni=
re posse· Senec· epl̄a· xv· ad lu· disce=
dūt aliq̄n ista bona insidiosa in q̄bus
si aliq̄d solidi esset· aliq̄n iplerent sed
sitim ꝯcitāt· Et epl̄a· xvij· nemo tā ti=
mid⁹ ē q̄n malit sp̄ pendere q̄ semel
cadere· Illos aūt pēdere dicit q̄b⁹ va
nitas seculi nō placet· sed in ea viuūt
ad tēp⁹· Illi ꝟo cadunt· q̄ a felicitate
mūdi in q̄ sperabāt decidūt· Et ideo
epl̄a· lxij· ꝯtēnere (inq̄t) aliq̄s oīa pōt·
sed hr̄e oīa nemo potest· Itaq̄ breuis
sima q̄dā via ē ad diuicias/ cōtēptus
diuitiarꝝ· Et epl̄a· lxxxiiij· relinq̄ diui
cias/ relinq̄ voluptates· q̄ molliūt et
eneruāt· Vñ empedocles tria dicit es
se ꝑcipua· scꝫ mobilis affluentie con=
temptus future felicitatis appetitus·
⁊ mentis illustracio· Quorum primo
nil honesti⁹ secundo nil felici⁹· tercio

nil ad āborꝝ adeptōeꝫ efficaci⁹· h̄ em̄
empedoclē dixisse refert aristo· li· de
vegetabilib⁹· Magne igit̄ ē honesta
tis seclm ꝯtēnere· Nā honestatis ē d̄
vilib⁹ curā nō hr̄e· oīa aūt bona mū=
di vilia sunt ⁊ caduca· Vñ tul· ĩ orōe
ꝓ domo sua· caduca sunt (inq̄t) ⁊ mobi
lia tporꝝ munera· Et iđ tuli⁹ ĩ orōe· ꝑ
usq̄ iret ĩ exiliū· ꝑsentes (inq̄t) fruct⁹
negligam⁹ ⁊ posteriori glīe ꝟuiamus
Vtinā d̄ his essem⁹ de q̄b⁹ psp in li·
epigrā· ē ⁊ in hac vita reges multis
data felix· q̄rꝝ ai⁹ mūdus ñ tenet occi
duus· q̄s d̄siderijs nullis peritura fa
tigāt· ex q̄b⁹ om̄e bonū ē xp̄s ⁊ oīs ho
nor· Et subdit q̄ rerꝝ nil cupiūt ꝑdere
nil metuūt· tāq̄ dicat· ꝙ duo felices
sūt ĩ mūdo/ q̄ nō sperāt aut q̄ mundo
mortui sūt· Vñ mgr̄ seil· si mūdo mo=
rieris moriēdo ñ morieris· mūd⁹ cla
mat aue· sꝫ aue ꝯuertit̄ ĩ ha ve· Eius
terne vices o flos mō/ fex mō dices·
Si mūdū seq̄ris p⁹ esse fuisse q̄reris·
Hic status absq̄ statu loc⁹ h̄ locat in
cruciatu· Hec tria ꝟba fidem nō dēt
tibi p⁹/ mō/ ꝑdē· p⁹ pēdet· cecidit ꝑdē·
mō nō tibi fidit· Vñ ꝟsificator· Spne
re mundū/ spnere nullū/ spnere sese·
Spnere se spni· q̄tuor h̄ bona sūt· Sꝫ
fortassꝫ mūdū spnere mūdana blādi
cies ñ ꝑmittit· sꝫ allicit ⁊ īficit· mirā
daq̄ mēdaciter ꝑmittit ⁊ ita seducit
vt beati se credāt q̄ fortuita possidēt·
Vt tñ narrat valeri⁹ li· vij· c· ij· anaxa
goras cuidā īterrogāti q̄snā esset bea
tus· nemo (inq̄t) ex his q̄s tu felices
existimas beat⁹ ē· Sꝫ eū ĩ illo nume
ro repies q̄ a te ex miserijs ꝯstare cre
dit̄· ñ erit ille diuitijs/ ⁊ honorib⁹ ha
būdās sꝫ aut exigui ruris aut nō am
bitōse doctrīe fidelis ac ꝑtinax cultor
ĩ secessu q̄ ĩ frōte beacior· Nō· n· diui
cie queq̄ faciūt beatū· pocius em̄ spū
paupes beati sunt· Dicēte sene· epl̄a
iij· ad lu· ille beatissim⁹ ē ⁊ secur⁹ sui
possessor q̄ crastinū sine sollicitudine

expectat Hoc tñ d̄ beatitudine aut fe
licitate ꝓpe accepta ītelligi nō dꝫ· nul
l⁹ em̄ ĩ vita ꝑsenti ꝓprie beat⁹ ē aut
felix· Nā (teste ꝓspero ĩ epigrā·) feli
ces nō faciūt opes aut beatos· nā mū
di ex opib⁹/ breuis ac peritura volup
tas· edita ꝑpetue semia mortis habꝫ
Catho· felices obeūt/ q̄rꝝ sine crimīe
vita ē· Itaq̄ beatitudo nō in diuicijs
ꝯsistit· nec ĩ vita sꝫ p⁹ bonā vitā pla=
ne habet̄· Ouidi⁹· iij· metha· vltima
sp̄ expectāda dies homini ē· diciq̄ be
atus an̄ obitū nemo· supremaq̄ fune
ra dꝫ· q̄ scꝫ p⁹ mortē beati boni erūt
Sapiēs igit̄ mūdū ꝯtēnat vt p⁹ mor
tē dño viuat·

Ca· xxij· de contemptu diuitiarum

Diuicie nulli⁹ certitudinis sūt
maiori q̄ necessitati succurre=
re nequeūt· Vñ varro in suis
sentē· eodē aīo dimittēde sūt diuicie/
q̄ accipiēde· Et lactāci⁹ li· de falsa sa
piētia· laudat̄ democrit⁹ eo ꝙ agros
suos reliq̄rit eosq̄ pascua publica pas
sus sit fieri· Catho· Despice diuicias
si vis aīo eē beat⁹· q̄s q̄ suscipiūt mē
dicāt sp̄ auari· Et terculian⁹ ĩ apolo=
getico/ ꝯtēptorē diuiciarū dyogenē cō
mēdat ut supi⁹ audisti· Nēpe diuicie
nō ꝯpetunt homī ut ꝓpriū bonū sꝫ vt
valde forinsecū· q̄ (teste se· ad lu) nō
ē tuū q̄d fortuna fecit tuū· Varro in
sentē· nemo suū putet q̄d ex̄ ipm ē· et
ĩ ꝓuer· sapientū dr̄· nihil ꝓpriū dicas
q̄d mutari potest· sed diuites hui⁹ se
culi q̄ hn̄t ꝓpria dicūt· nec attendūt q̄
bus maleficijs diuiciarꝝ occasiōe sub
iacēt· Prosp ĩ epigrā· terrenis opib⁹
cū diues gaudet iniq̄s· veris se mise=
rū nescit egere bonis· Et sequit̄· aut
bona iustorꝝ nullis obnoxia damnis·
hostes/ furta/ ignis ⁊ mare/ ñ metuūt
oīs ꝟtutū sp̄ sub̄a salua ē· tāq̄ dicat
ꝙ sapiēs nō diuicias mutabiles/ sed
virtutes acquirere debet· quia nō pe=
cunijs/ sed virtutibus ꝑficitur vita·

Galterus alexã· p° auferte pecunia
mores/nõ afferre solet· Quẽ ṽo moꝝ
non reꝝ copia ditat· quẽ virt⁹ extollit
hꝫ qd̄ pferat auro· Nõ eget exteri⁹ q̃
morib⁹ intus habũdat· nobilitas sola
ẽ aĩm q̃ morib⁹ ornat· Oracı⁹ i ep̃lis
ĩpat aut fuit collecta pecunia cuiq·
stulticia pascunt opes· ṽm si stulti di
uites fuerint· sapiẽtes reputãt· ꝫ pro
culdubio stulti arbitrandi sunt· q2 nil
insipienci⁹ q̃ suã felicitatẽ labili for
tune pbere· Inq̃ram⁹ tñ cur homĩes
ita diuicijs intendũt/ eaꝝq occasione
cur se felices putãt Ideo h° fortassis
ẽ· q2 teste oratõ i ep̃lari li· p° ep̃la vi·
scꝫ vxorẽ cũ dote/ fidẽq/ ⁊ amicos/ et
genus ⁊ formã regiã pecuia donat·
Et petroni⁹· quisq̃s hꝫ nũmos secura
nauigat aura· fortunã q suo tpat ar=
bitrio· carmĩa ꝯponit· declamat incre
pat omnes· Iuuena· li· p° Quãtũ q̃s
sua nũmoꝝ fuat in arca· tm̃ hꝫ ⁊ fidi
q2 scꝫ tm̃ sibi subfuiũt hoĩes ⁊ credũt
q̃tũ pecunie hꝫ· His itaq ṽbis ⁊ con
similib⁹ diuites hui⁹ seculi suã fortu
nã autorisant ⁊ felicitatẽ sibibus ex
cãis ea ꝯstituũt· Sꝫ pculdubio modi
ca sunt illa q̃ pbẽt diuicie bona· nã di
ues secure non nauigat aut itinerat·
q2 q̃to q̃s dicior· tãto timidior· si gau
det carmĩe in luctum cõuertet carmẽ
ei⁹· si ĩpat tãdẽ obediet morti si incre
pat tandem increpabitur eciaꝫ iudi
ce deo· Attendam⁹ igit nõ fortune p
spe cõmoda· q̃ labilia sꝫ icõmoda mẽ
tibus nostris renouem⁹· Nam ut ait
plautus in aulula· pecunia reꝝ atq
solicitudinũ cã/ ⁊ caput est· Et a· gel·
noctũ actica· sapiẽtes iquit dixerunt
eũ multis idigere· q̃ multa hꝫ magnã
indigentiã nasci ñ ex magna iopia/ sꝫ
ex magna copia Se· xiiij· ad lu· terre
na (inq̃t) bona libertatẽ nobis extor=
quẽt· nři em̃ essemus si ista nřa nõ es
sent· Ideo sene· li· de moribus· facili⁹
ẽ paupi cõtẽptũ effugere q̃ diuiti in=

uidiam· Hec igit pc scõ damna com=
memorem⁹· ⁊ pliba tis comodis cõpe
mus· Nũq̃d audiui⁹ q diuicie pbẽt
sollicitudinẽ· cãnt ĩc igẽciã iuidiã gig
nũt· libertatẽ tollũt· nũq̃d h̃ icõmoda
grauia sunt· Nã (teste socratẽ) dãnũ
nõ nisi ex habũdãcia raro venit· Et si
donius· diuicias dicit esse cãꝫ maloꝝ
cur igitur i eis spen͂i⁹· exq̃ tot icomo=
da ferunt· nullaq stabilitate sistunt·
Vñ valeri⁹ li· vi· n ullo ĩ loco/ nulla ĩ
psona diuicie radicibus stabilibus ꝯ
sistũt· sed flatu incertissimo fortune/
huc ⁊ illuc deuolui ĩt· Marcialis co=
cus callid⁹ afflatã nũmis fur auferet
arcã· psternit patri os ipia flãma la=
res· Debitor vsurã piter cu sorte ne=
gabit· nõ reddet sterilis semĩa iacta
frues· dispensatorẽ fallax spoliabit a
micus· q2 scꝫ diuites talibus piculis
subiacẽt· eoꝝq diuicie nũc fur tollit·
nũc ignis cõburit· nunc vsura rapit·
nũc terra nõ germĩat fructũ· nunc fa
miliares fraudãt· ⁊ fraudãtur· Ecce
q̃ icerte sunt diuicie· q̃obrẽ sapiẽtes
sunt a q̃bus spnunt· Sꝫ dicũt aliq̃ q
paupṫas est eis grauis· fortassis em̃
ideo grauis nõ q2 ĩ se grauitatẽ habe
at· sꝫ cupiditas animi eã moleste sub
portat· Nil tñ lecius aut tuci⁹ est ṽa
paupṫate· Vñ secũd⁹ phs· q̃d ẽ paup=
tas odibile bonũ· sanitatis mr· curaꝝ
remocio· sapie repatrix· negociũ sine
dãno· possessio absq culmĩa sine solli
citudie felicitas· Se· ad lu· xvij· mĺtis
ad phãdũ obsistere diuicie· paupṫas
aũt expedita ⁊ secura ẽ· nõ circumstat
illã turba fuoꝝ ad q̃s pascẽdos trãs
marinaꝝ regionũ ẽ optãda fertilitas
Et subdit si vis vacare aĩo· oportet
vt paup sis/ aut paupi similis· Quin
til· cã· vij· paupṫatis pprũ ẽ exercere
libertatẽ· Lucan⁹ li· v· dat vires for=
tuna mior· o vite tuta facltas ⁊ fortu
nat⁹ paup ĩ augusto regnat hñdo deũ
Vexꝫtñ (teste lucano· li· p°·) fecũda vi

roꝝ paupṫas fugit· Sꝫ h̃ imerito· q2
(ut inq̃t iuuen· li· p°) felices humiles
paup q̃s spũs ãbit· Illos nã celi reg
nũ sublime receptat· Vñ legimus q
Aristo· paupṫatẽ grauẽ nõ habebat·
sed paupibus nõ posse succurrere do=
lebat· Sꝫ nunq̃d in derisum paupes
habent· grauis ẽ ꝯ paupṫas· Reue
ra derideri rõe tolerari potest· q2 ex
nata paupes oẽs sum⁹· ⁊ si fortuna
q̃sdã sublimauerit· in derisum subli
mitas vertet eoꝝ· Iuuen· li· i· nil hꝫ
infelix paupṫas duri⁹ in se· q̃ q ridi
culos hoĩes facit· rõe hoc viciũ ẽ· iã vi
uim⁹ ãbiciosa paupṫate omẽs· q2 scꝫ
oẽs ex nata paupes sum⁹/ ⁊ fortuna
vertet in ruinam· ⁊ q̃ in diuicijs glo
riati sunt· aliq̃ñ dicẽt illud iere· i· pec
canimus· vanitati seducti sum⁹· Vti
nã igit attẽderet vnusq̃sq sapiẽtis ec
cle· v· dicẽtis noli attẽdere ad possessi
ones iniq̃s· q2 nõ pderũt in tpe vindi
cte ⁊ tribulatõnis· Vñ Augu· v· d̃ ci·
dei· c· xxiiij· ipatores felices ñ dicim⁹
vel q2 diuci⁹ ipauerĩt vel q2 ĩpatores
filios suos reliq̃rũt· aut q2 hostes do=
muerũt· aut q2 diuicias obtinuerũt·
Hec· n· oĩa hui⁹ vite munera sũt· q̃b⁹
sitia ec cultores demonũ accipe meru
erunt/ q̃ nõ ptinẽt ad dei regnũ· Qui=
bus ṽbis apparet bona tpalia hoiem
nõ facere felicẽ· Ideo August· ibideꝫ
subdit· impatores (inq̃t) felices dici=
m⁹ si iusta impant· si p obseq̃a humi
liter salutãciũ ñ extollunt· sꝫ se hoies
esse meminerint· si suã ptãtẽ ad dei
cultũ dilatãdũ applicãt· si plus amẽt
futuri regni hr̃e ꝯsortes q̃ vanitatis
hui⁹ cohertes· Itaq oĩa hui⁹ mundi
munera vana sũt· Vñ Ari· ad alex·
ĩ ep̃la· o alexãder noli appetere trãsi
toriũ ⁊ qd̄ optet cito te relinq̃re· sꝫ pe
te diuicias incorruptibiles· Vñ her=
mogenes fert dixisse q plenitudo p=
fectionis in pncipe/ ẽ abstinẽcia a pe=
cunijs· Vñ mathei· v· multos pdidit

auꝝ ⁊ argẽtũ· Et eccle· viij· q̃ auꝝ di
ligit non iustificabit·

Ca· xxiij· de negligencia·

Ir piger indign⁹ ẽ bonis· ⁊ q̃
sollicitudinẽ nõ hꝫ· nullo me=
ret bñficio dotari· Ad hoc· n·
natus ẽ hõ ut laboret corpe p victu· ⁊
mẽte p virtutib⁹ adipiscẽdis· sꝫ pigri
cia multos desides facit· eo q plĩmi
laborare formidãt· Nã (teste tul· ĩ tu
scu· q̃stio· li· iiij·) pigricia ẽ met⁹ conse
q̃ntis laboris· q̃dã aũt sũt ita molles
q nõ nisi pigrescere q̃runt· Nã (teste
aristo· iiij· ethi) mollicies ẽ fugere la
boriosa· Sꝫ q̃d ẽ q q̃dã vanitates sol
liciti sũt· ⁊ pro bono pigrescũt· hos· n
excitat psius satyricus satyra· v· ma=
ne piger stertis· surge inq̃t auaricia·
eya surge· negas· istat· surge inq̃t non
q̃o surge· En q̃d agaꝫ· rogitas· ensa
pdã aduehe põto castoreũ· stupas· he
benũ· tus· lubrica choa· Tolle recẽs p̃
mus pipe· ⁊ sicẽte camelo verte ali=
q̃d· iura· q̃si diceret surge piger surge
q2 instat surgẽdi rõ· Vñ gaufridus ĩ
poetria· q̃d facim⁹· torpem⁹ imagine
pigri· Scis nemorã pigri· si mane vo
cet obaudit· si citet adhuc iterata vo
ce· sonora nare vigil stertit· tãdẽ cla=
more coact⁹ ore tñ lẽto liguã mouet·
⁊ mihi quid vis inquit· surge veni
nox ẽ· pmitte q̃escã· immo dies ẽ· sur=
ge· de⁹ me⁹ en ego surgo· vade/ seq̃r·
nec eũ seq̃t quẽ negligis· ⁊ tu ñ veni
es· dudũ venissem/ sꝫ mihi vestes q̃
ro/ nec inuenio· Nichil ẽ· te hyrcia no
ui· Surge cito· dñe en sum presto· nec
tñ· ymo vel caput huc illuc vertit· vel
brachia scalpit· vł mẽbra ĩ lõgũ distẽ
dit· sic sibi q̃sdã vndelibet morulas q̃
rit· sp venit ore· nõ pede· sic veniẽs nũ
quã venit· ille coactus forte mouens
gressum trahit a testudine motũ· hui⁹
ymago sum⁹· ad gaudia vera vocati
delicijs varijs capti/ vel pectoris au=
rem obstruimus· vel si patet auris·

ad illa venire/differimꝰ sꝑ·vel si for-
tasse venimus·nolentes tracti/motu
testudinis imus et cetera·Itaqꝫ va=
nis excusatōnibus pigri suum torpo=
rem defendere nitunꝶ· Queso·n·at=
tendas q̄ tramite/honores/virtutes/
scie/diuitie solēt adipisci·Mis·n·dēp
tis·q̄s deus spēali gr̄a illustrat·oēs
sua sollicitudine ⁊ diligēcia talia si=
bi cōquestarūt·Nā (teste tul·in tuscu·
q̄stio· li·iiii·)tardis mētibꝰ nō facile
virtꝰ cōmittiꝶ·Virgi·i buc·tarde ve=
nere bubulci· omīs·n·tardus bravio
carebit·Catho·Plus vigila sꝑ ne sō
no deditꝰ esto·Nā diuturna q̄es vi=
ciis alimēta ministrat·Oui·ii·sine ti
tulo·infelix·tota q̄cunqꝫ q̄escere nocte
sustines·⁊ sōnos ꝑmia magna vocas·
·stulte q̄d ē somnꝰ·gelide nisi mortis
ymago·lōga q̄escēdi tꝑa fata dabunt·
·Vn̄ ph̄s secūdꝰ q̄d ē somnꝰ nisi mor
tis imago·labor q̄es·infirmātiū vo
tum·miseror desideriū·q̄z miseri pi
grescere sꝑ optāt·sed vir prudens sic
dꝫ esse deditus somno/ut vigilie intē
dat·Vnd' arator·Corꝑe somnus erat
huic·sed vigilabat in illo·Qui nescit
dormire·fides hec cātica clamant·q̄z
scꝫ viri fideles ꝑ suis amicis vigilāt
sꝑ·Quāobrē pigros redarguit ouidiꝰ
li·ꝑallegato·O male ꝑsto q̄es·o sꝑ d'
dita somno pectora·vnda bono q̄ntis
pates ip̄e ruinis·quē nox sola teuet·
nescit vigilare ꝑiculo·Nec tn̄ repheri
denda ē debita q̄es nature · q̄z(teste
oracio i poetria)⁊ q̄nꝫ bonꝰ dormitat
omerꝰ·Itaqꝫ pigricia mala·sed som=
nus moderatus bonus ē ·Nēpe se pi
gri/suaqꝫ negligūt· ⁊ velut bruta i fe
cibus suor delictor devoluūtꝶ·⁊ ocio
sitate desides fiunt·omneqꝫ licitū ex
erciciū fugiunt·Vertn̄ fomētum vi=
cior ociū est·Sene·ad lucil·lxviii·glo
riari ocio mors ē· Oui·ꝑ de re· Ocia
si tollas·perire cupidinis artes·cōtēp
teqꝫ iacēt ⁊ sine luce faces· Quā plā

tanus riuo gaudet·q̄ꝫ populus vnda·et
q̄ꝫ limoso cāna palustri humo·tā ve-
nus ocia amat· que verba hec sonāt
ꝙ ocium ē fomātum libidinis ⁊ vici
or·Quītil·cā·xiiii·ad omne votū fluē
te fortuna lasciuit ocium· Et cā·iiii ·
necesse est ut in facinus ardor ociosꝰ
erumpat·q̄z scꝫ homo ociosus de faci
li in malū ꝓrumpit· Et ideo ꝓuerbiū
grecor olim fuit istud·quā q̄sqꝫ norit
artē in hac se exerceat·vt refert tul·i
tuscu·q̄stio·ꝑ°· Vn̄ didimꝰ ad alexā·
auariciā nō exercemꝰ·ocium turpe d'
ustamus·Nec tn̄ oīs q̄es ocium vo
catꝶ saltē repheusibile·aīa·n·sedendo
fit prudēs·teste Aristo·Viri q̄ꝫ studi
osi apud vulgus ociosi dicunꝶ·q̄z ma
nibꝰ nō laborāt · nō tn̄ pigrescunt·q̄z
mente cōtēplāꝶ· Hor autē ocium(si
ita vocari debeat)laudabile ē·Tul=
lius tuscu·q̄st·li·v· q̄d ē dulcius ocio
lr̄ato·Ocium autē lr̄atum studiū est·
·sed agricole/aliiqꝫ opifices·q̄ lr̄as ne=
sciunt·corꝑe nisi laborēt/in vicia faci
liter cadunt·Sene·ad lucil·lxxxii·oci
um sine lr̄is/mors est /⁊ hoīs viui se
pultura·

Ca·xxiiii·de castitate ⁊ pudicicia·

Astitas hoīem facit angeli=
cum in mēte/viuaciorem in ap
paratu/pulchriorē in vita di
uturniorē in fama/⁊ gestu honestio=
rem·Et castitatē nō obſuāti difficile
est alicui studio aut virtuti intende=
re·Nā libido totā mētē occupat· to
tum corpꝰ extennat·⁊ tādē vires sin=
gulas destituit·Ideo didimꝰ ad alex
andr nos pragmāni mēbra libidini
nō damꝰ·Nec repbādi sunt q̄ copula
ti cōiugio ꝓpter bonū ꝓlis ⁊ nō ꝓpt
libidinē cōueniunt· q̄z(teste sexto pi=
tagorico in suis senten·) adulter est i
suā vxorē amator ardētior· q̄z scꝫ spe
ciem adulterii sapere videtur· q̄ sua
vxore ex ardore nimio abutiꝶ·hic ta=
men adulterium large acceptum est·

Caueāt tn̄ ꝯiugati/ne ꝑtextu cōiugii
libidine feruere ꝑsumēt·Nā veteres
omnē libidinē feruēter respuerūt·vxo
resqꝫ ad lubricitatē icitātes asprene=
runt·Valerius li·vi·ca·iiii·narrat ꝙ
supplicius gallus vxorē suā dimisit/
eo ꝙ ipsam capite aperto foris versatā
cognouerat·lex enim(inq̄t) tibi meos
ꝑfiniuit oculos q̄bus formā tuā app
bes·His decoris istrumēta ꝯpa·his
esto ꝑciosa·horqꝫ cercior crede noti=
cie·vlterior tui ꝯspectus supuacua ir
ritatōne accersitus/in suspitōne ⁊ cri
mine hereat necesse est·Ideo tibul=
lus·casta ꝑcor cōiunx maneas·sancti
qꝫ pudoris· nec sis casta queso metu
sꝫ mēte fideli·Sꝫ lamētandū ē pudi
citiā iā fere ex toto periisse·⁊ femine
in q̄bꝰ pudor existere hꝫ/ut plurimū
viros ꝓuocāt·ꝯiugii fidē defunt·vir=
ginesqꝫ suū q̄rūt violatorē / ⁊ vidue
amasium·veteres q̄ꝫ a lubricitate ut
sepius non cessant· Tales etenim ut
frequēter tp̄is huiꝰ sunt mulieres·⁊
si factis talia nō exerceāt·mēte ver
tn̄ ut frequēcius corrupte inueniunꝶ
⁊ metu pocius q̄ꝫ ꝓprio motu ꝯtinēt·
·Vn̄ oui·iii·sine titul·si q̄ metu dēpto
casta ē·ea deniqꝫ casta ē·que q̄z nō li
cet n̄ facit/illa facit·⁊ ꝯuis ſuẽs bn̄
corpus·adultera mēs est· nec custodi
ri ni velit illa potest·nec mētem ſua
re potes·licꝫ oīa claudas·oībus exclu
sis intus adulter erit·q̄si dicat ꝙ mu
lier cōtinēs metu/casta nō ē· Sꝫ nun
q̄d turpe ⁊ scādalosum· si carnis lux
us rōni supemineat· Quis·n·vellet
ancille fedissime ancillari/cuiusmo=
di caro luxuriosa est·Ob hoc·n·olim
sapientes/loca solitaria/et deſta ele
gerūt·ne impetibus libidinis fatiga
renꝶ·Vn̄ refert Hieronimꝰ ꝯ iouini=
anum ꝙ cū plato esset diues/elegit si
bi vnā villā achademie ꝓcul ab vr=
be vt libidinē euitaret·Tercullianus
refert ꝙ democritus oculos sibi eruit

eo ꝙ mulieres sine cōcupiscēcia aspi
cere nō valebat·O q̄ꝫ ꝑiculosus ē fe=
minar intuitꝰ· Naꝫ(teste hiero·vbi
supra)inutile ē crebro videre·ꝑ que
aliq̄n captꝰ es· ⁊ eor te exꝑimēto cō
mitte·q̄ h' ꝑpenderit· Nā pitagorici /
solitudinē ⁊ deſta ob h' inhabitare e
legerūt·A·gel·li·noctiū acticar rfert·
ꝙ demetriꝰ sibi oculos eruit·ne a bo
nor studio impediretꝶ·Iux illud euā
gelii·si oculꝰ tuus scādalisat te· erue
eum ⁊ ꝓiice a te·Heu attēdamꝰ q̄liꝶ
oculis plures offēdātur·Nā(teste q̄n
til·cā ꝑma)hoīs libertas ē oculos ꝑ=
didisse·oculi sunt ꝑ q̄s pauꝑtatē fer=
re nō possumꝰ·oculi tota nr̄a luxuria·
·hi nos in omnia q̄tidiana vicia ꝑci=
pitāt·Sene·li·de reme·ifortuitor·in
telligendū ē ꝑtē esse innocēcie cecita
teꝫ·ocli·n·sunt irritamēta vicior/du
ces scelerꝫ·O vtinā oclos vanitati sic
nō exhiberemꝰ·q̄z impudicus oculꝰ i=
pudici cordis ē nuncius·Ideo oui·ii·
tristiū heu michi cur vidi· cur noxia
lumina fleri ·peccatumqꝫ oculos est
habuisse meū·nā plurimi non pecca
rēt·si peccādi occasionē nō viderēt·⁊
maxime libidinē incitat oculꝰ·Ob h'
dꝫ modeste regi in vanis·nō fixari·
·nā sicut piscis capiꝶ hamo·sic oclo ca
piꝶ vir lubrico·Nec solū tn̄ cauere q̄s
hꝫ ut vana nō intueaꝶ sꝫ eciā q̄ pul=
critudinē hꝫ libidinis incitatiuā/ca=
uere teneꝶ ne q̄s occasione eius pec=
cet·Narrat valeriꝰ li·iiii·ꝙ q̄dā ado
lescēs spuerima noīe cū pulcherrimꝰ
esset femieqꝫ illiꝰ sollicitarēt oculos·
ne peccādi alteri occasio esset· pulch
ritudinē suā fedauit/⁊ oris d'corē vul
neribꝰ abstulit·maluit·n·turpis fore
q̄ꝫ aliene libidinis irritamentū·Rur
sus Augu·ꝑmo de ci·dei·refert ꝙ cū
marcus marcellꝰ vrbē ornatissimam
syracusanor cepisset suis comilitoni=
bꝰ ꝑcepit ut castitatē ſuarēt·edictum
fecit ne quis corpus liberū violaret·

·Dis igitur exemplis patet viros il=
lustres pudicos fuisse·alienūqꝫ thorū
violare cū potuissent noluisse·Vñ bo
ecius·iiij·de cōsola·approbat sniam eu
ripidis q̄ dixit carentez libidine esse
felicem·Valerius li·iiij·ca·iij·refert
ꝙ cum scipio esset xxiiij·annoꝝ in hy
spania cartagie oppressa maioris car
taginis capiēde sumpsisset auspicia
multosqꝫ obsides quos in ea vrbe pe
ni clausos habuerant in suam pote=
statē redegisset·eximie inter eos for=
me virginē etatis adulte ⁊ iuuenis
⁊ celebs ⁊ victor postq̄ ꝯperit illu=
stri loco inter celtiberos natā nobilis
simoqꝫ gētis ei⁹ indibuli desponsatā
accersitis parentibus ⁊ spōso inuio=
latā tradidit·auꝝ q̄ꝫ qd̄ ꝑ redemptō
ne puelle allatum erat summe dotis
adiecit·qua continencia ac munificē
cia indibulis obligatus celtiberoꝝ a
nimos romanis applicando meritis
eius debitā graciā detulit· Quot sūt
similia facientes·Time o ꝙ pauci·
·Pocius eniz(vnde lugendū est) viri
docti nobiles lasciuie student·veneri
subseruiunt·puellas virgines despō
sare iugiter querunt ⁊ tunc credunt
magnā militiā exercuisse/qñ iuuēcu=
lam ignominie tradiderunt·O qua=
le duellum·o qualis triumphus·pu=
ellā fragilē ⁊ innocētē vincere ⁊ vi=
taz ꝯtaminare suisqꝫ sepi⁹ gracifens
ꝓstituēdam exhibere·Di enim satel
lites lenonesqꝫ suos habent·quos nu
triunt ⁊ stipēdiāt vt virgines filias
pauꝑuz rapiāt·eoꝝqꝫ nutui subdicāt
·Ecce quales scutiferi·tales enim sūt
quales dñi·qb⁹ subseruiūt·oēs·n·ve=
nerem colunt·Rursus claustra mo=
nachaꝝ ⁊ religiosaꝝ violāt·cōiugia
discrimināt·suaqꝫ fedissima luxuria
omnes si possēt coinq̄nare feias vel=
lent·Si castra vel vrbes ceperint h
ꝑmū ē qd̄ cogitāt vt libidini vacent·
·Doꝝ siq̄dē vita nō nobilis sed igno=
bilis est vilissima q̄ꝫ·Ouidi⁹ li·epl̄a=
rū·nulla reꝑabil'arte lesa pudicitia
ē·Di tñ satisfecisse credūt si virginē
corruptā suis donis munificēt·facul=
tatib⁹ siq̄dē tribuere possent·sed vir=
ginitatis decorē ꝑbere nūq̄·Fortassis
aūt voluptatū occasiones mulieres ꝓ=
ducunt in q̄b⁹ alia solicitudo nō ē·or=
natus nāqꝫ excogitāt vt se pulchrio=
res ostendant·īpudicissimisqꝫ nutib⁹
viros inficiunt·suisqꝫ crinibus risibus
⁊ vestibus viros ad libidinē cōcita=
re meditantur·Utinā lucretie exem=
plū acciperent·De qua refert valerius
li·vi·c·i·dux(inq̄t) romane pudicicie
lucrecia(cui⁹ virilis aīm⁹ maligno er
rore fortune muliebre corpus sortit⁹
est)Tarq̄no regis suꝑbi filio ꝑ vim
stuprata cū suā iniuriaz grauissimis
verbis in cōsilio necessarioꝝ deplo=
rasset(ferroqꝫ qd̄ clā secū attulerat)se ī
teremit·Nō tñ approbanda·cū nullus
mortē sibi īferre debeat·sua autē ca
stitate laudē ꝓmeruit·q2 nō spōte sꝫ
vi succubuit·Vñ prosꝑ ī epigrā·mēs
illesa nihil violato ī corꝑe ꝑdit·īuitā
carnē vulnera nō maculāt·nec crimē
facti recipit·nō mixta volūtas·velle
magis facinus q̄ꝫ tolerare nocet·que
verba nil aliud sonāt nisi ꝙ ille pec
cāt femine q̄ sua volūtate libidini cō
sentiūt·violate vero culpā nō hñt·
·Sꝫ restat questio grādis que sit vio
lata mulier·Plures·n·se violatas
dicunt q̄ modicis verbis obedierunt·
·Veꝝ mulier fragilis ē ⁊ facili occa=
sione seducitur vt plurimū·veꝝtñ vi
olari creditur·nisi(q̄ꝫtū in ea est)ecīā
vsqꝫ ad atrocissima verbera restitisse
vsqꝫ ad mortē reꝑiatur·aut nisi obꝓ=
briū maioris ꝑtimore ignominiā suā
ꝑmisisse ꝯtestetur·qd̄ fecisse lucreciā
legimus·Plus·n·stupꝝ q̄ꝫ mortē ti=
muit·nec violatorē formidauit dicen
tē ei te interficiā·sꝫ tunc tremor irru
it in eā cum subiuuxit vnum eniz ex
graciferis tuis te interfecta iuxta te in=
terfectum in lectulo ponam·⁊ dicam ꝑ
dolore tui stupri/hanc necem me ꝑegis
se·Quibus auditis nimiꝝ si femīa fra
gilis fauit·obprobrium eīn plus morte
timuit·quia postmodum restitutio ho=
nore mortem vita ꝑelegit·Duius aūt
valitudinis nescio si femine reꝑiuntur
hoc temꝑe·scio tamen impudicissimuz
genus eaꝝ vniuersas fere plateas oc=
cupare·et que impudice sunt/alias pu
dicas sibi similari pertractant/vt mul
titudine et conformitate/erubescentiaz
sue libidinis effugiant·⁊ tractare si ne
queant·saltem verbis eas scandalisāt·
·et similes eis omnes alias predicant·q̄
non simīiantur eis·De quibus narrat
valerius libro ꝑallegato·ca·primo·re=
fert enim ꝙ coniuges teutonicoꝝ orauē
runt marium victorem/vt ab eo virgi=
nibus vestalibus dono mitterētur·pro
mittebant/et affirmabant illas virilis
concubitus futuras expertes·quia scꝫ
se iactabat ꝙ illas ꝑuerteret·sed quod
petebant non obtinuerunt·et ideo ipsa
nocte se laqueis suspenderunt·Duius
autez maleficij plurimi sunt·nō cessant
puellas ad venerem concitare·libidi=
nem suadere·et criminis pondus fal=
sis perorátoribus alleuiare·tales ma=
culant policias·⁊ eaꝝ sub vmbra innu
merabilia crimina fiunt·eoqꝫ quia in
eis sexus suspitōne caret·ideo talibus
tractatibus indubie ⁊ ꝓh dolor impune
se exponūt·Quedaz monialis virgo fu
it·cuius dulci aspectu cor regis captuz
est·ita vt rex ip̄e vi/⁊ violentia eam ra
pere conclusisset·Quod vbi prefata vir
go resciuit·oculos proprios ipsa eruit
sibi·et pro munere ad regem misit·Au
gustinus de ciui·dei narrat/quomodo
marcus marcellus antequā syracusim
cepisset fleuit·et ꝓclamari fecit sub pe=
na mortis/ꝙ nulla mulier violaretur·

Capitulum vicesimūquintum de luxu
ria vitanda;

Uxuria omni virtuti est inimi
ca·Ipsa vita perditōnis·obpro
brium iter·facultatum deserta
tio·studiorum licitoꝝ impedimentum·
sanitatis excidium·Ipsa vitam breui
at·mortem festinat·iuuentutis minuit
decorez·infirmitates gignit·corpus sor
didat·mentem obdurat·sensum obnu=
bilat·visuz precipue minuit·Ip̄a fons
et origo omniū calamitatum anime et
corporis·De quo loquens valerius li·
ix·ca·primo·blanduz malum(inquit)
est luxuria quam accusare aliquāto fa
cilius est/q̄ꝫ vitare·Et libro·iiij·ca·iij·
idem valerius refert·ꝙ cum sophocles
iam senex esset·et quidam ab eo quere
ret·an etiam nunc veneris rebus vtere
tur·di meliora inquit·libēter eīn istinc
tanq̄ꝫ ex aliqua furiosa profuga domi=
natōne Et merito·quia(teste tullio pri
mo de officijs)luxuria cum omni etati
turpis sit/senibus maxime fedissima
est·Et libro de senectute·o preclaꝝ mu
nus etatis(senectutis scilicꝫ)si quidem
id auferet nobis quod est in adolescētia
viciosissimum·scilicꝫ libidinem corpis
Seneca in declama·libro ij·adolescēs
luxuriosus peccat·senex luxuriosus in=
sanit·Et subdit que malaz faciem ha=
bent sepe impudice sunt·non enim de=
est animus corruptor·Dis enim docu
mentis apparet luxuriam maxime vi=
tari debere·Salustius in catilinario·
multos pessima luxuria/atqꝫ auaricia
vexant·Fulgentius·ij·mitologiaꝝ·q̄ꝫ=
uis enim in omnibus libidinis amor
turpis sit·turpior est tamen inhonestis
Nam luxuria maiestati est contraria·
Sed hoc habet luxuria/ꝙ excecat·nec
perpendit homo luxuriosus quid faci=
at·Ideo fulgentius vbi supra libro iij·
amor cum ꝑiculo sepe cōcordat·⁊ dum
ad illud solū vocat qd̄ diligit·nun q̄ꝫ vi
det qd̄ expedit·q2 luxurie amor cecus ē

Quobrem veteres libidinem spreuerunt
tanquaꝫ honoris inimicam· Nam re-
ferēte august· li· de· ci· dei· scipio nasica
prohibuit theatra seu loca meretricia·
que licet possint absqꝫ fraude permitti
nullo pacto tamen debent suaderi· plu
rimi tamen omēm delectatōem in suis
libidinibus credunt· quibus (teste beli
nādo) omne delectamētum in libidine
est· Et quicquid extra libidinem occur
rit/ offensio est· Accusent ergo non tempa/
sed thetra· in quibus ad aram luxurie
virtutum victime trucidātur· O ꝙ vile
spectaculum· ꝙ fedum collegium femi
naꝝ/ pro solo vicio congregataꝝ· ꝓpriaꝫ
etenim carnem venditōni exponūt/ ⁊ p
textu vite sue fornicatōne victuꝫ sibi ac
quirūt· quas nō excusat carnis tempta
tio/ aut fragilitas sexus/ aut violentia
Nullo enim ferūtur amore etiam cor-
rupto· Si enim amarent· humane fra-
gilitatis excusatōne participarent· sed
nec amant/ nec amare querunt· sed ex
fediori luxurie parte· sue execrabili cu-
piditati subseruiūt· Harum nempe fe
dius est corpus cadauere putredo· cuius
fetorem terra resoluit· sed illaꝝ horror
luxurie turpitudinibus iugiter crescit·
De consimilibus ait theodolus· mens
robusta viri leuitate cadit muliebri· qꝛ
scꝫ femina impudica laqueus est viri·
Et ideo subdit· deflent assirii ꝙ credi-
derunt mulieri· Nunc tamen illud iu-
uenalis· ii· verificatur· est eadem summis
pariter nummisqꝫ libido· quia plurimi
diebus nr̄is veneri vacant· Sed queso
vt feminaꝝ discant amatores/ que sit
eoruꝫ delectatio ⁊ vita· Nempe ex amo
re femineo non nisi fere dolores gene-
rantur nec est amor quietus/ sed anxius
non ampliatiuus/ sed corosiuus· Oui-
dius· ii· de arte· quot lepores in atho· quot
apes nascuntur in hybla· cerula quot
baccas pallidis arbor habet· littora quot
conce· tot sunt in amore dolores· quod
iuuat exiguū est/ plus est quod ledit a-
mantes· Ecce quātum lucrum femina-
rum amatores reportant· suo tamen in
felicissimo amore se putāt felices· et ea
consumunt in voluptatibus que sepius
grandi labore acquisierunt· Attendat
enim exemplum demosthenis· de quo
fertur· ꝙ taidis meretricis māmas io-
co palpitans quesiuit quanti hoc est·
que ait mille denariis· Cui demosthe-
nes· ego precio tanto/ dolorem non emo·
et merito· Nam stultuꝫ est magno pre
cio id emere/ cui dolor succedit· Nun-
quid enim tales veneris amatores vt
plurimum lugent consummātis volu-
ptatibus suis/ facultatibusqꝫ consum-
ptis· lugent nempe· et vite preterite la
crimose scelera recolunt· consumpta af
fectant· se deceptos lamentātur· ⁊ labo
ribus necesse est· vt bona conquestent
que voluptuose consumpserunt· Anim
aduertāt igitur illud ouidii· vi· metha
mor· nihil est quod non effreno captus
amore ausit· nec capiunt mentes inclu
sas/ pectore flammas· Vnde versifica-
tor· Femina/ corpus/ opes/ animā/ vim
lumina/ voceꝫ· Polluit/ annihilat/ ne
cat/ eripit/ orbat/ acerbat· Et alibi· Cor
pus/ opes/ animam/ consortia/ federa/
famam· Debilitat/ perdit/ necat/ odit/
destruit/ aufert· Ecce quanta incomo-
da· que amatores feminaꝝ studiosissi-
me perquirunt· Vnde hieronimus· con
tra iouinianum ex dictis aristot· ⁊ plu
tharci/ et senece hec ūba colligit· amor
inquit forme scilicꝫ mulieris· ratōnis
obliuio est/ ⁊ insanie proximus· est etiā
fedus/ minime cōueniens animo/ sapi-
entum turbat consilia· altos/ et genero
sos spiritus frangit· a magnis cogita-
tōnibus ad humillimas detrahit· ho-
minesqꝫ querulosos/ iracundos/ teme-
rarios facit· pluraqꝫ tempora suspitio-
nibus/ lacrimis· et questionibus gerit·
odium facit sui et ipse nouissime odiuꝫ
est· Seneca declamatōnū libro primo· ni
hil est tā mortiferꝫ ingeniis vt luxuria·

Et libro viii· luxuria blanda pestis/ vi
ctrix orbis/ immensas opes auaris ab
stulit· Claudianus in maiori· luxurie
pre dulce malū· et hebetat caligine sen
sus· Et in minori idem claudius dis-
suasor honesti luxus· et humanas ob-
liuiat copia mentes· Reuera inenar
rabilia sunt damna· que libidineꝫ imi
tantur· Galterus alexan· primo te
non emolliat intus prodigia luxuries·
nec fortia pectora frangat· mentis mo-
ribus amor· Si bacco/ venerique va-
cas/ que cetera subdis· sub iuga veni-
sti· periit de lira vacantis libertas ani-
mi· veneris flagrāte camino/ mens ha
bet internus/ rixasqꝫ/ ⁊ bella moueri im
perat/ et suadet rōnis vile sepulchrū si
caro ebrietas rigidos eneruāt. hec duo
mores· parca voluptatis sit eis explere
voluntas/ que leges hoīm/ et mūdi mo
derantur habenas· scꝫ baccus/ et venus·
Et libro vi· nil sinit intactum· nullus cō
tenta libido;

Ca· xxvi· de voluptate carnis·

Voluptas carnis generat incon-
tinētiam· Incontinentia vero
damna infert· que supius enu-
merata sunt· et sicut virtus deperit/ ni
si actibus roboretur· sic voluptate pter
missa carnisqꝫ delectamētis infrigidat
Ideo tullius in senectute voluptas (in
quit) impedit consilium· ratōni inimi-
ca· ac mentis (vt ita dicam) prestringit
oculos· nec habet ullum cum virtute cō
mercium· Et seneca epistola xxiiii· ad
lucilluꝫ· ipse (inquit) voluptates in tor
menta vertuntur· epule crudelitateꝫ ge
nerant/ neruorꝫqꝫ torporem/ libidineꝫqꝫ
et articuloꝝ deprauatōnem· Valerius
vii· ca· ii· aristo· (inquit) vtilissimum p
ceptum est vt voluptates abeuntes cō
sideremus· si eñi considerate fuerint· p
termittētur· Proh dolor tñ (teste lactan
tio li· de falsa sapiā) voluptas a cun-
ctis appetitur· sed honesti vim non ha-
bet· Et li· de vero cultu idem lactātius
illecebre (inquit) voluptatuꝫ arma sūt
illius cuius opus est expugnare virtu-
tem/ scꝫ diaboli· scit eñi quia mortis fa
bricatrix est voluptas· Vnde (vt refert
tullius in li· de senectu·) archita taren-
tinus magnus imprimis/ ⁊ preclarus
vir/ nullam capitaliorem pestem ꝙ vo
luptateꝫ corpis hominibus dicebat a na
tura datam· Cuius voluptatis auide li
bidines/ temere/ ⁊ effrenate ad potiēdū
incitarētur· hīc patrie proditōnes· hinc
reꝝ publicaꝝ subuersiones· hinc cū ho-
stibus clādestina colloquia nasci· Nul
lum deniqꝫ scelus/ nulluꝫ facinus ma-
lum esse· ad qd̄ suscipiēduꝫ non libido
voluptatis impellat· Et virgilius in buc
colicis/ trahit sua queqꝫ voluptas· Oui
dius primo de arte· cure est sua cuiqꝫ vo-
luptas· Catho pauca voluptati debent
plura saluti· Morbi causa mali ē sua
nempe cuiqꝫ voluptas· Prosper in epi
gram· non semper vere est felix imple-
ta voluptas· His itaqꝫ testimoniis cla
re deducitur ꝙ voluptas· nutrix est li-
bidinis/ oīmqꝫ scelerum carnis· merito
ergo vitanda· Hi tamen voluptatem
amant· qui delicate viuūt/ ⁊ escaruꝫ va
rietate replentur· et exinde luxuria in-
festantur· Ideo refert tullius in li· de
senectute platoneꝫ dixisse escam esse vo
luptates malorum· ꝙ ea videlicꝫ hoīes
capiantur vt hamo pisces· quia scilicet
in gula vicia nutriūtur· Ouidius libro
primo sine titulo· nox/ ⁊ amor/ vinūqꝫ
nihil; moderabile suadent· Illa pudo-
re caret· liber/ amorqꝫ metu· Impia sub
dulci/ melle venena latent· Hec enim
tria querunt voluptuosi· scilicꝫ nocteꝫ·
vt euitant pudorem· et libertatem amo
ris· vt neminem timeant· vinaqꝫ postu
lant· vt luxurie fomenta nutriant· Ita
qꝫ voluptatibus carnem et spiritum in
ficiunt· ⁊ quāto voluptas maior est/ eo
magis aīm a sede sua ⁊ statu dimouet·

Quintilian[us]
Boeci[us]

Sed teste quintiliano li·iiij·fallit vo=
luptas·Et boecius de conso·voluptatū
appetētia plena est anxietatis: satietas
vero penitētie· Si igitur viuere conti=
nenter cupis voluptati non intendas:
ne delicieꝝ vaces·qđ faciūt seculi ama
tores; qui nihil aliud p̄ter carnis edia
somniāt·melos ꝛ carmīa querīt·coreas
et iocos et quicquid voluptati subser=
uit·sed (teste ouidio·iij·de arte) res est
blanda canor/scꝫ voluptuosis·sed eodē
ouidio teste·ij·de reme·Eneruant ani=
mos cithare cantusq̄ lireq̄·Nam canti
bus: vanis harmonijs libido sepi⁹ mē
dicatur: ꝛ a voluptate nutritur·Si enī
sobrie viueres: ꝛ delicate corpus nō fo
ueres: periret rebellio carnis·lubrici=
tas discederet: ꝛ innumerabilium tem
ptationum genera sub iugo ratōnis te
neres·sed vite delicacitas/cōmessatio=
num supfluitas/luxum incessanter p=
curat·Macrobius libro saturnalium·

Macrobi[us]

ea que ex tactu: atq̄ ex gestu, voluptas
est oīm reꝝ fedissima·eosq̄ maxie qui
se his duabus dedere voluptatibus, in
continētes: ꝛ intempatos dicim⁹·Tul=
lius li·de finibus bonoꝝ/ꝛ maloꝝ·vna
voluptas multis obscuratur volupta=
tibus in vita voluptaria· Abscedant
igitur hi: qui voluptates virtutibus p̄=
tulerunt·sicut aristipiani·aliqui stoici
vt tangit augustinus·v·de ciui·dei·ho
rum etiam sequaces sunt adulteri/cete
riq̄ libidinose viuentes· voluptas enīꝫ
non solum eam libidinē p̄uocat: quā
natura non phibet; sed etiam vsq̄ abu
sus indicibiles cōcitat· Nam voluptu=
ose viuēs brutis bestialiter fit/ atq̄ im
moderatioꝛ·bruta nempe indicibile so
domiticū crimen respuūt· quod tn̄ vo=
luptas in quibusdam puersissimis ho
minibus qn̄q̄ plantauit·Bruta tn̄ sue
nature leges non ita infringunt·Teste
ouidio ix·methamo·non vaccam vacce
nec equas amoꝛ vrit equaꝝ· vrit oues
aries·sequitur sua femina ceruūꝫ· Vn̄

igitur hoc enorme vicium p̄cessit: vt ce
teris aīalibus perfectius ꝛ celsius (scꝫ
homo) ordinēꝫ nature qn̄q̄ puertere p̄
sumpserit: Heu in limitib⁹ nature tot
sunt peccandi genera· magna igitur il
lius est iniquitas: ꝙ hec omīa transcen
dit: Nescio quis pc̄tm̄ hoc adinuenire
potuit· Arbitroꝛ enī nullū primo ip̄m
excogitare posse·sed demones delictoꝝ
inuentores: ꝙ feminis se copulasse fe=
runtur/virisq̄ a quibus gigantes pro
cessisse legūtur·non quidem eoꝝ ex se=
mine (qꝛ non habent) sed ex translato
viroꝝ semine consimilia fecisse narran
tur·Hi igitur demones qui nature sue
leges subuertūt hoīes quosdam (vt esti
mo) ad hanc enormitatem deduxerunt
vt sodomite fierent· ꝛ p feminis mascu
los acciperēt·qđ fecisse legitur nero·vt
narrat eunodius· ludit (inquit) in anci
piti constans fallacia sexus·femina cū
patitur/pagit cū turpia mas est·Ideo
ouidius li·eplaꝝ·sint pcul a nobis iu=
uenes vt femina compti·Reuera mi=
roꝛ satisq̄ mirari nequeo: q̄ libido/ aut
complacētia in pari sexu existat· nulla
enī rōne aut rōnis coloꝛe hoc vicium ex
cusari potest: seu quouismodo alleuia
ri·De ipso igitur tanq̄ de indicibili si=
leamus· et eam lubricitatem reprobe=
mus: in quā frequēter (proh doloꝛ) deci
dunt homines· q̄ voluptas nutrit: nūc
adulteria·nunc raptus/ꝛ stupra/hoīm
societati inserendo· Namq̄ tanto vsu
huiusmodi fornicatōnes exercentur: vt
pro erubescētia non habeantur· immo
certe pro honoꝛe/ꝛ gloria ·vix enī veret
uult adultera nūcupari · viri q̄ iugiter
adulterari mīme timēt·Refert tn̄ val·
vi·ca·v (vt s̄ narratū est) ꝙ fili⁹ saleuci
p̄pter adulteriūꝫ vtroq̄ oculo priuari cō
demnatus fuit · Itaq̄ adulteria olim
sic impunita (sicut nunc) non permitte
bantur·Nam (teste terentio in andria)
ingeniū hominū p̄cliue est ad libidinē·
Ouid de ponto veneris dānosa libido

Terenci[us]

non solet in mestos sepe venire thoros·
sed potius quieta coniugia rūpit·Ideo
consulit tibullus libro·iij·ne vos deci=
piant pendentia brachia collo·nec ca=
piat blanda sordida lingua prece·
Nempe eloquia ficta/que blanda vi=
dentur/vtriusq̄ sexus hoīes sepe decipi
ūnt·ornatibus quoq̄/atq̄ muneribus
alliciūt·Iuxta illud ouidij primo de re
medijs· Decipiūt cultu/auro/gēmisq̄
tegūtur· Omnia pars minima est ipa
puella sui·quia scꝫ puelle plurime pl⁹
ferūt in ornatu q̄ in p̄prio corpe toto·Su
is ergo apparatibus ducūtur hoīes ad
viam pditōnis·ibiq̄ felicitatem querūt:
vbi nō nisi feditas/ꝛ corruptō est· At=
tendat igitur sapiens quibus cōiungi
tur cōsorcijs· Nam vt qui tangit picēꝫ
inquinabitur ab ea: sic vir insertus fe=
minaꝝ cōuiuijs de difficili cōtinēs est·
Vn̄ ouidius·ij·de reme· Non facile est
tauꝝ visa retinere iuuenca· Vt pene ex
tinctum cinerē si sulphure tangas: Vi
uit/ et ex modico maximus ignis erit·
Itaq̄ modica occasione libido totū ho=
minēꝫ vrit· Sed quid sapiēs facturus
erit vt caste viuat: Ibi nanq̄ expedit:
vt feminaꝝ visum ꝛ tactum fugiat· so
brie viuat: vitaq̄ voluptuosa nō viuat·
Nam (teste oui· vbi supra) diuitijs ali=
tur luxuriosus amoꝛ· Non habet vnde
suū paupertas pascat amorēꝫ·Et subdit
ad p̄positum· Vina parant aīo veneri/
si plurima sumas·Ideo catho· Luxe
detineat veneris dānosa voluptas· In
dulgere gule noli· que ventris amica ē
Nempe si sobrie vixeris: faciliter cast⁹
eris· Si aūt p castrimargiā castitatē ne
glexeris: ad oīm vicioꝝ p̄cipitatōem fa
ciliter declinabis;

Ca·xxvij·de inuidia·

Nter vicia minus excusabile ē
inuidia·occasione enī non solū
vera: sed etiam apparēte caret·

Quid enī tibi si bene p̄rimo fuerit: aut
cur inde anxiaris: Si aūt q̄s lugeat q̄
le tibi inde gaudiū assurgit: Dices enī
qđ te offendit: sed tunc non inuidia/ sꝫ
ira/et vindicta tuum odium est·Rur=
sus dices·bonum alienum tibi obesse/
aut malefactum p̄desse·eo ꝙ prosperi=
tas proximo collata tui esset: si non fo=
ret ipse aut si casu/vel obitu decederet
sed tunc peccatum tuum nō p̄prie inui
dia: sed potius ambitio vel auaricia est
Tunc autem inuides quando ex p̄pria
malicia alterius bonuꝫ videre nequis
aut malum cernere letaris· Si enīꝫ ex
inde nec homini decrescat/nec malum
contingat: inexcusabilis vtiq̄ malicia
tua est·Vnde inuidus quasi non vidēs
dictus est·quia quod inuidet: alterius
prosperitatēꝫ libenter non videt·De cō
simili vicio loquitur ouidi⁹ de ponto·
Ledere viuos liuoꝛ/ꝛ iniusto carpe dē=
te solet·quia scilicꝫ inuidi iustis semp
inuident·quoruꝫ malicia liuoꝛ merito
nuncupatur·Claudianus in maio·ra=
biem liuoris acerbi nulla quies placa
re potest· Oratius in epistolis· inuid⁹
alterius rebus marcescit opimis inui=
dia siculi non inuenere tyranni maius
tormentum·Marcialis cocus·rumpa
tur quisquis rumpitur inuidia· Nul=
lum enim maius flagellum mentis q̄
sit inuidia·corpus nanq̄ desiccat·faci=
em pallidat· suspiria gemebunda in=
fert·coꝛ triste facit·dentiūꝫ rugitus cō=
citat: detrahere petit·ignominiam al=
terius libenter enarrat·sed honorem p
ferre renuit·querit inuidia non quid
aut quomodo dicat·penes se murmu=
rat· seipsum affligit·nec deforis venit
sed ex interiori malicia manat·Hoc enī
vicium demones habent humane in=
uidentes proli·quoruꝫ filij perditōnis
sunt homines inuidi alterius bonum
proferri dolentes·quib⁹ mos est omne
qđ primoꝝ est appetere etiā si melius
possideāt· Dicūt enī illđ oui·p° de arte

Felicior seges ē alienis semp in agris
Vicinūq pecus grandius vber habet
O impia/turpis/nequissimaq inuidia
quot viros pdidisti? qt degradasti bo=
nos/ 7 prudētes? cetera em̄ vicia occasi
onem licet nō sufficiētem/aliquatenus
tñ apparēte exhibere pñt sed tu inuidia
tue malicie causam ignoras. Est enim
quis supbus: quia diues. quis iracun
dus/quis lesus; quis gulosus: qz edaci
bus iunctus. quis lubricus: qz mulier
infestat. quis piger: quia pinguis/aut
senex. quis auarus/quia deficere timz
Sed non apparet cur inuidus quis exi=
stat: nisi ex ppria malicia/qua quis se=
ipm puocat: 7 de bono alieno dolorem
sibi aggregat. Vñ in puer. sapiētuz dr̄
inuidia est animi dolor ex alienis com
modis. nulli em̄ inuidet vir bonus/et
prudens. Et subditur. scias em̄ multis
habundare virtutibus in se/qui alie=
nas amat. Tullius in orone p cornelio
balbo. est hec seculi malicia q̄daz/ atq
labes: virtuti velle inuidere: ipmq flo
rem dignitatis infringere Erubescant
igitur inuidi qui sui criminis occasionez
nesciūt. Dicente tullio in tusculanis q̄=
stionibus li. iiij. inuidētia est egritudo
suscepta pter alterius res psperas/ cū
nihil noceant inuidēti. Ideo socrates
ait. malum alienū tuū ne feceris gau=
dium. Nempe magnis tristicijs affligi
tur qui semp dolet: vbi primus pspera
tur. Nam alterius molestia ex cōpassi
one quadā naturali aīm molestat etiā
inuidi recusātis. saltez ad tpus quāq̄
non ppendat: nisi cum totus immanis
fuerit. Et si rursus de bono alteri9 do=
let: in quo igitur gaudebit? Nec enim
miseria inuidoz est: q seipos affligūt
nō solum aduersitatis occasione/qd̄ fa
ciūt irati: sed etiā ppria malicia/ 7 ima
ginatōne. Quid eniz obfuisset fabio: si
regi anthioco naues elargitus fuisset:
quas secauit/ 7 interitui dedit. Narrat
em̄ valerius li. vij. q cū fabius regem
anthiocū supasset: dimidiāq ptem su=
arū nauiū ex pacto recipe deberet: tūc
fabius naues singulas p mediū iussit
diuidi: vt regem anthiocū classib9 pri=
uaret. Sed quid sibi pfuit? Nunquid
melius ei fuisset (ex quo victor erat) si
pactum pspere tenuisset? Hoc tñ fieri
inuidia nō pmisit. que nullius bonuz
pmittere pōt. Heu noui. qm̄ inuidia fe
ra pessima est. suoq veneno eo citius
inficit/ 7 pungit: quo aliquē meliorem
et virtuosiorē sentit. qm̄ (teste tullio in
rethorica scda) virtutis comes est inui=
dia. Africano siquidez dedit industria
virtutē: virtus gloriam: 7 gloria emu=
los compauit. Salustius in iugurtino
post gloriam meminens inuidiam se=
qui. Itaq inter mortales difficillimū
gloriam inuidiā vincere. Nam diabo=
lus illius sator est. Consideret igit̄ pru
dens q̄ graue pctm̄ sit inuidia/ q̄ spon
te/ 7 ex ppria malicia in aīo concipitur
Vnde tul. in philipp. ij. hec (inquit) gra
uiora sunt mala que aīo concipiūtur:
q̄ que corpe ferūtur. Miserior igitur
est qui in se suscipit scelus: q̄ qui alte
rius facinus suscipere cogitur.

Finit liber sextus. Incipit septi=
mus qui est de morte/ 7 consideratōne
eius. Et primo pmittitur prologus
in eum.

Tatus omīs human9 rui
nosus est/nulloq iure sta
tus debet vocari: nisi re=
bus decliuioribus compa
retur. Omnes enim diui
tes/et potētes olim qui floruerūt: mo=
dico terre angulo conclusi sunt. Ita ꝑ
mors cunctis pompis honoribus ter=
minum imposuit. Quamobrem huic
vij. li. plogū de morte pmitto Arbitror
em̄ mortē fore speculū q̄rūlibz statuuz
mūdi. Nā qui se morituz cōsiderat si
celsus est: minime gloriatur: cernēs suo
principatui ignotum finem preberi. si
paup quis est: tolerātie remediū mors
ipa prestat. eo q facilius dolorem ani=
mus gerit/quē nouit breui cursu con=
summari. Fiet igitur pcessus. vt in pre
cedentibus per pbleumata.

Ca. i. de miseria 7 breuitate h9 vite

Ite huius breuis cursus anxi=
etatibus fatigatur. Itaq vita
pñs nihil aliud videt̄ nisi mi=
seria breuis. Unde iob. homo natus de
muliere/breui viuens tpe/ replet̄ mul
tis miserijs. Et ex puer. sapiētum col=
ligitur. q homo vite conmēdatus est/
non donatus. Lex em̄ vniuersalis est:
que iubet 7 nasci/et mori. Itaq male
viuūt qui se semp victuros putāt. Nē
pe nō ex debitos /sed ex mutuo viuim9
Queso igitur ne quis dicat tot / vel tot
annos habeo. qz anni tui non sunt. ex
quo mutuo accepisti. Uñ cuidam dicē
ti xiiij. annos habeo. rñsum est. xiiij.
annos cōmemoras quos nō habes. qz
pterierūt. 7 si essent, eos non haberes/
quia non possideres. hec tangit sene=
ca li. de naturalibus qōnibus. Igitur
sileant. qui p grandi iuuētute de futu
ris anuis gloriātur. sileāt 7 hi qui sua
vetustate laudem sibi ascribūt. miran
da se vidisse iactant. Nam isti glorian
tur de eo qd̄ oīno preterijt. iuuenes aūt
in eo sperant cuius securitatē ignorāt
Ouidius sine titulo li. pmo. Labit̄ oc=
culte fallitq volubilis etas. Et celer
admissis labitur annus equis. Et idez
iij. de arte. Ludite formose: tenere can=
tate puelle. Naz defluūt anni more flu
entis aque. Nec que pterijt iterum re=
uocabit̄ nuda Nec q̄ pterijt hora redire
pōt. O quō putas eos fastibus eleuari/
qui solia mūdi optinēt: eo q sui transi=
tus primitatem negligūt. q̄ta em̄ esset
temeritas eoz; si absq fine viuerēt. ex
q̄ modica vite morula extollit cornua
ipoz. Attendant em̄ illud ouid. xv. me=
tha. Cuncta fluunt nihil est quod toto
pstet in orbe. Ipa quoq assiduo volnū
tur tēpe motu. Ouidius li. vi. de falsis
Tempa labūtur tacitisq senescim9 an
nis. Petronius heu nos miseros q̄ to=
tus homuntio nil est. Nil erimus cun=
cti postq̄ nos auferet ortus. Nūquid q̄
laudabile foret/ si nosipos ꝯspicerem9
dierq breuitatem oculis āponerem9
tunc em̄ supbia periret: diuitie suffice
rent pauce: diuinoq cultui singuli va=
carēt. Porro nullus tam effrons/tam
impenitēs inueniri posset: quin tremo
re mortis reconciliari deo disponeret.
Nouimus tñ q mori oportet: sed nō at=
tendimus. 7 si occurrat memoria q̄daz
tunc procrastinamus/ mūdiq vanitatib9
nos occupātes faciliter desistim9. Vti=
nam attēderem9 illud mariani. Cun=
cta trahit secuz vertitq volubile tēpus
Nec patit̄ certa currere queq via. Jaz
nihil est totum qd̄ viximus oīa secum
tempus/pteriens/hora que summa tra
hit. Rursus si breuitas vitam sperne
re non docet: saltē hoc faciat ipsius bre
uitatis miseria. Nam (teste apuleio li.
de deo socratis) fortuna caduca sigilla=
tim mortales voluto tpe vocat. anxijsq
mentibus/ 7 obnoxijs corpibus viuūt.
Unde scd̄us phūs. quid est (inquit) ho
mo? et rñdet. mens incarcerata: fanta
sma temporis: speculator vite: mancipiū
mortis: trāsiēs viator: loci hospes: aīa
laboriosa: parui tpis habitaculū. His
igit̄ attentis: quis sapiēs de vita pñti
sollicitabit̄ in qua non nisi miseria re=
pitur? Et licz bruta vite miseriā hēant
angustior tñ ē vita hūana: cui natura
minime puidit: bestijs aūt necessaria de=
dit. Vnd̄ plinius in historia naturali
li. vij. ceteris inquit aīantib9 varia te=
gimīta natura tribuit. vt cornua spinas
pēnas/ squamas/vngues/ arboribusq
cortices. hoiez ho nudū natura pduxit

Dicente cathone. Infantem nuduz cu
te natura creauit. Paupertatis onus
paciēter ferre memēto. Sidonius in sua
eplāri li. v. o necessitas abiecta nascē=
di/ misera viuendi/dura moriēdi. Va
le. li. ix. ca. xij. humane vite cursus (ꝑ=
ut fortuna gubernaculū rexerit) modo
aspero/ mō tranquillo motu ꝑagitur.
spe semꝑ minor dū et cupide votis ex=
tenditur/et fere sine rōne consumitur.
Mirū est igitur cur sapiētes qui se re=
putant/ tantis criminibus misere vite
fomēta cōquestant. Nullus em̄ in cor=
pore viuens felix esse pōt. si qua tn̄ fe=
licitas fuerit: ideo est: quia vita mente
abutitur p̄ns: futuraqꝫ bonis opibus
expectatur. Nam dicit plautus in au=
lul. timor/ cupiditas/ auaricia felicem
esse non sinūt homiem: scꝫ in p̄nti vita
Boecius/ iij. de conso. dignitatibus ful
gere vis: et p̄ire ceteros honore cupis.
sed tandem obnoxius ꝑiculis pateb:s
gloriā petis/ sꝫ secur⁹ esse desistes. Nē=
pe et in cōsideranti quid mors sit gau=
deo: et lugeo. gaudeo (inꝙ̄) vite future
visa magnitudine. cuius aditus bona
mors est. sed lugeo: quia corpus formi
dat mortez. languores habere timescit
et in cinerez redigi recusat. Reuera tn̄
sapiēs si fuero: plus adest mihi gaudij
ꝙ̄ luct⁹. Nā si mors me molestat: spes
futuri seculi magis me delectat. Noui
em̄ ꝙ mors transitus breuis est. Vnde
hildebertus de exilio suo. mos est (in=
quit) hic homis semꝑ cum tꝑe labi: et
semꝑ quadam conditōne mori. est ho=
minis nudum nasci/ nudumqꝫ reuerti
est homis putrere solo: limūqꝫ fateri ⁊
miseris gradibus in cinerem redigi.
res: et opes prestantur ei. famulantur
ad horā. est locuples mane: vespe pau
per erit. Marcialis cocus. gaudia nō
remanent/ sed fugitiua volant. scꝫ post
mortem. Vnde maximianus. O ꝙ̄ du
ra p̄mit misero cōditio vite. Nec mors
humano subiace arbitrio. Dulce mori

miseris. sed mors optata recedit At
cum tristis erit: p̄cipitata venit. Mor
te melius ꝙ̄ mortis ducere vitam Pe
na minor certaz subito ꝑferre ruinam
ꝙ̄ ꝙ pertimeas sustinuisse diu. Et sub
dit. Quot bona tunc habui; tot mō dā=
na fleo. Nonne placet melius certis cō
fidere rebus: Euentus varios res no=
ua semꝑ habet. Felix qui potuit tran=
quillam ducere vitam. Et letos stabi=
li claudere fine dies. Ex quibus cōclu
ditur breuitas miseriaqꝫ vite p̄sentis.

Ca. ij. quō vita p̄ns est carcer anime.

Anima ratōnalis deiformis est
immortalisqꝫ. sibi ergo carcer
est corꝑi iungi mortali. carnis
qꝫ ꝑnitas spm̄ ad scelera trahit. et ve=
lut mancipata carceri: sic anima fene
strulis angustis res deforis conspicere
pōt. vt tangit hildebertus de exilio suo
Vnde loquēdo in ꝑsona anime sic ait
egrediar: sed nescio quo/ sed nescio qn̄
et fortassis dies iste sup̄mus erit. Est
ergo ponēda domus/ qua libera tristi
carcere ꝑpetuo iure carere queam. Ita
qꝫ anima petit vt extra corpus sit: car=
cereqꝫ careat. sibi igitur tedium est cor
pus. Vnde et sapientes plures corpis
tedia vitare volētes/ seip̄os interfecerūt
Vnde narrāte eusebio in cronicas an=
no imperij augusti. xl. primo/ marcus
portius catho latinus declamator/ te=
dio duplicis quartane seip̄m interfecit.
In hoc autez attestari mime debet. qꝛ
se necare nullus iure pōt. ip̄mqꝫ/ atqꝫ lu
cresiā hac decausa redarguit augusti.
in li. de ciui. dei. sufficiat aūt ꝙ p̄lit a=
ta historia in hoc seruit nobis/ ꝙ vite p̄
sens tediosa est: ip̄ius aīme carcer. Nā
corpus sordibus constringit aīam. Vn̄
prudentius. estuat et sordes/ atqꝫ vita
vincla recusat. scꝫ aīa. Ē alter⁹ alexā.
vij. Alliciat illecebris aīam caro. nec si
nit esse principij memorez q eius ima

ginis instar facta sit ⁊. quia scꝫ carne
inclinante: aīa sepi⁹ obliuiscitur: ꝙ sit
imago dei. qn̄ scꝫ opibus rōnis se non
conformat. Eandem sentētiam tangit
bernardus in microcosmo. Sed lector
querere pōt: an mori appetere liceat vi
sa miseria vite. Cui rn̄dendum occur=
rit: ꝙ vir sapiens ad mortez currere nō
tenetur. sed vitam exire vt dn̄s dispo=
nit libenti animo. Vnde seneca ad lu=
cill. eplā. xxiiij. quotidie morimur. quo
tidie em̄ demit aliqua ꝑs vite. Et sub
dit. ridiculum currere ad mortez tedio
vite. Vir (inquit) fortis sapiens non de
bet e vita fugere/ sed exire. Idem sene
ca epistola. lxxvij. nec vita sit tedio/ nec
mors timori. Et subdit. quicquid enim
expectatum est diu leuius accedit. Ita
qꝫ si morte absqꝫ timore expectaueris:
eam non ita formidabis. Vnde quint⁹
curtius li. iiij. fortium viroꝝ est magis
mortem cōtemnere: ꝙ̄ vitā odisse. Va=
lerius maximus li. ix. rō vitam dilige=
re/ mortem non timere p̄cipit. Epicur⁹
ridiculum est currere ad mortem tedio
vite. vt supius seneca. Et subdit epicu=
rus. quid (inquit) tam ridiculuz/ ꝙ̄ ap
petere mortem. cum vitam inquietam
tibi feceris metu mortis. Nam seuicia
est velle mori/ vt inquit lucanus li. v.
Nempe aliud est vitam cōtemnere: ali
ud est non timēdo mortem vitam odis=
se. Nulli em̄ fas est vitam odio habere
ip̄am aūt cōtemnere sapiētis. Galter⁹
alexan.. vi. fortis animi est cōtemnere
vitam/ non tn̄ odisse. Aliqui tn̄ vitam
non ex virtute/ sed ex miseria cōtemnūt
quibus laus debetur. Marcialis co=
cus. rebus in angustis facile est cōtem
nere vitam. fortiter ille facit qui miser
esse pōt. Ex p̄dictis ergo colligamus: ꝙ
nec ad mortem currēdum/ nec vita pre
sens amanda est. Qui em̄ mortez que
rit dies breuiat: in quibus ꝓficere ha=
bet. qui aūt vitam diligit: aīam incar=
cerari non metuit. vitaz ergo potes nō

odisse: sed cōtemnere libet. vt nō leteris
aīam immortalem corruptibili corpo=
ri applicari

Ca. iij. de contemptu mortis:

Insipiētie est formidare: qꝺ vi
tari nō pōt. qꝺ cum accidit. ip̄i
sapienti vtiqꝫ melius est. Sed
nunquid mortez formidare natura pe
tit: Quis igitur ꝙ̄tumcūqꝫ sapiens nō
timebit: Nempe mortem absqꝫ delicto
formidare potes: si eam naturali quo
dam desiderio refutes/ sed sapienter si
deliberaueris: eam non timendam cō=
cludes. Aliud em̄ est primis motibus
impellentibus timere mortez. aliud de
liberatōe p̄habita nō ꝯtemnere mortē
qꝺ faciūt insipiētes Vn̄ seneca li. de re
medijs fortuitoꝝ. stultiꝫ est timere qꝺ
vitare non potes. Idem li. vi. de natu
ralibus qōnibus. cōtemne mortem/ et
omīa que ad mortem ducūt: siue bella
fuerint/ siue naufragia/ siue grauia pō
dera. Nunquid amplius facere p̄nt: ꝙ̄
vt corpus ab aīa resoluant: qꝺ nulla
diligētia: nulla potentia euitare potest
Nam seꝑatio corꝑis/ et anime homis
vtranqꝫ ꝑtem sue nature restituit. Nā
terre debetur corpus cum ex illa plas=
matum fuerit. celis aūt immortalibus
immortalis aīa debetur. Sapiens igit
cōtemnat mortem. Valerius li. ix. cor=
poris ⁊ aīe societas non firmo vinculo
coheret. facile dirimitur. Nam stultuꝫ
est in eo cōfidere/ quod leui ꝑditur ca=
su. Varro in suis sentēcijs. His cū na
tura litigat: qui mori graue fert. du=
plexqꝫ malum est: cum moleste ferimus
qꝺ necesse est. Seneca de naturalibus
qōnibus. pusilla res est homis vita: sꝫ
ingens res contemptus vite. hanc qui
cōtempserit: securus videbit maria tur
bari: securus aspiciet horridaꝫ faciem
fulminātis celi. quid (inquit) ad me ꝙ̄
magna sint quibus pereo. Ex quibus

concluditur ꝙ vita contemnāda est; ex
cuius contēptu sequitur conteēpt⁹ mor
tis Et idē sene · in troade · optāda res
est · sine metu mortis mori · Idē in thi
este · abeant q̄stus discedat timor · Idē
in hercule etheo · nusꝗ̄ ille miser est cui
facile est mori · O vtinam diuites mū=
di ista respicerēt · morteq̄ꝫ non ita time
rent quā ideo formidant · qꝛ sua posse=
dia diligūt nimis · qꝛ timent his priua
ri in quibus confidūt · Si eīm in bonis
post mortem futuris cōsiderent · mortē
vtiqꝫ contemnerēt · Utinam attenderēt
illud senece ad lucillū · xxvi · que quere
la est / aut incōmodum · si quicquid de
beat desinere / desiat? Et quis erit⁹ me
lior · ꝙ̄ in finem suum natura soluente
dilabi? Nempe mors p̄cessit / ⁊ mors se
cutura est · vt ponit idem seneca episto
la · liiij · Et idem seneca epl̄a lxxvij · ne=
mo (inquit) tam imperitus est · vt nesciat
se q̄nqꝫ moriturū esse · et tn̄ cum ꝓpe ac=
cesserit · tremit / ⁊ plorat · Nunquid ille
inquid tibi videt̄ stultissimus / qui fle
uerit eo ꝙ ante mille annos nō vixerit
Eque stultus est ille qui flet eo ꝙ post
annos mille nō viuet · Hec (inquit) pa
ria sunt · non eris · nō fuisti · vtrūqꝫ tem
pus alienū est · Quid eīm fles · ad hanc
legem cum sis natus? Idē epl̄a lxxxij
non aūt est mors gloriosa · sed fortiter
mori est gloriosum · Que dementia est
fugere · cum retroire non possis? Tulli
us in philipp · viij · turpis fuga mortis ·
omniqꝫ morte peior est · Qui ergo sapi=
ens / mortem nō metuit · Idem tullius ·
ij · de tusculanis q̄ōnib⁹ · qꝛ mori neces=
se est / ⁊ qꝛ mors nihil habet qđ sit hor=
rendum · mortē ideo non timeo · Un̄ re=
fert vale · li · vi · c · ij · ꝙ cum theodorus cy
reneus regem lisimacū increpasset / eo
ꝙ quidam nimis indigesta fecerat · ob
hoc lisimacus iussit theodorū cruci affi=
gi · ⁊ tunc theodorus ait · mea siquidem
nihil interest / humi / aut sublimi putre
scam · Catho · Fac tibi p̄ponas mortem

non esse timēdam · Que bona si non est
finis tn̄ illa malorū est · Nō metuit mor
tem qui scit cōtemnere vitaꝫ · Unde lu
can⁹ li · viij · mors vltima pena est · nec
metuenda viris · Si enim aliquo pacto
mors effugi posset / aut si post mortem
nulla vita esset · vtiqꝫ formidāda foret ·
sed a nullo euadi potest · sancteqꝫ mori
ens vita post mortem fruetur potiori ·
Nulli igitur sapiēti restat pauor mor=
tis · Unde scd̄us ph̄us · quid (inquit) est
mors? ⁊ r̄ndit extremus somnus · diui=
tum pauor · pauperū desideriū · ineuita
bilis euētus · lacus hoīs · fuga vite · reso
lutio oīm · Oratius detem⁹ morti nos
nr̄aqꝫ · Et subdit · Mortalia facta peribūt
Ouidius in epl̄is occurrūt aīo pereūdi
mille fugere · morsqꝫ min⁹ pene ꝙ̄ mo=
ra mortis habet Et oratius in odis · om
nes vna manet mors · ⁊ calcāda via se
mel leti · Et sene · in tragedijs · fatis agi
mur · credite fatis · nō sollicite non p̄nt
cure mutare rati stamina fati · seruis /
aut ocius sedem ꝓperamus ad vnā · Ec=
ce igitur apte cōspicimus mortem vita
re non posse · Nimiū igitur si cōtemnē=
da cōsulitur · Attēdamus eīm (q̄m teste
claudiano in minori) omia mors capit
Unde morti loquēdo sic dicebat · quid=
quid liquidus ꝯplectitur aer · quicquid
alit tellus quicquid maris equora · vē
tus · qđ fluuij volunt qđ nutriuere pa=
ludes · cūcta tuis pariter cedūt anima
lia regnis · lunari subiecta globo · ꝙ se=
ptimus auras / ambit · ⁊ eternis morta
lia sepat astris · sub tua purpurei veni
unt vestigia reges · deposito luxu turba
cum paupe mixtum · omia mors equās
Ouidius · iiij · sine titulo · omne sacrum
et mors importuna ꝓphanat · omnibus
obscuras inijcit illa manus · viue pius
morere pius · cole sacra colentem · mors
tn̄ a templis in canabusta trahit · Que
verba nil aliud sonant tam claudiani ·
ꝙ̄ ouidij · nisi ꝙ omnia que sunt sub cō
cauo lune peribunt · omnisqꝫ homo pius

vel impi⁹ · suos morte terminabit dies
Nempe mori naturale est · et oīa post
mortem in id petūt resolui / exquo pro
cellerūt · Unde maximinus · Ortus cūcta
suos repetūt matre nqꝫ requirūt · Et re
dit in nihilum qđ fuit ante nihil · Et
lucanus · capit omia tellus que genuit
celo · Statuis in thebaidos · mille mo=
dis leti miseros mors vna fatigat ·
Prosper in epigrā · Ferro / peste / fame
vinclis / ardore / ualore · Mille modis
miseros mors rapit vna hoīes · Quib⁹
attendis · mors cōtemnēda est · quā eui
tare nullus etiam sapiēs valet · Innu
merabiles eīm laqueos hominibus ten=
dit · ⁊ insperate venit · Unde eunodius
mors non expectatis ordinibus venit ·
Ipsa est eīm oīm mortalium finis · sed
ipa finem nō habet · ꝙ̄diu seculuꝫ p̄ns
manebit · quinimo ⁊ mors p̄torū semꝑ
mors erit · est ergo sine fine finis · Unđ
seilo · Mors omne durū / p̄ns / graue / tri
ste / futurū · Fine carens finis / et plena
ruina ruinis · Omnia eīm mors cadere
facit · sed post illam viuētibus pie cel=
sus iudex deus miranda ꝓmittit · Vir
ergo sapiens est qui mortem ꝯtemnit

Ca · iiij · de p̄paratōne / et desiderio bo=
ne mortis ·

Mors bona in eternaꝫ cōmutat
vitam mortaleꝫ · neqꝫ bene mo
rientibus mors vere contingit ·
sed vita multo celebrior assignat · Un̄
mercurius termegistus ad asclepium ·
nos quidem pijssimis votis optamus ·
si diuine placeret pietati · vt nos mun=
dana custodia absolutos supiori parti
nature restituat · Et hec est merces pie
sub deo diligēter / ⁊ cum deo viuētibus
Ouidius · iij · methamor · vltima semꝑ
expectanda dies hoī est · diciqꝫ btūs an
obitum nemo supmum debet · Nam vi
ta p̄ns / beatitudinē frui non pōt · mors
ideo bona qua vir pius deo cōiungit̄ ·
Gaufridus in poetria noua q̄nquidē

mortem nō posse vitare necesse est · trā=
seat in formam virtutis · quasi dicat ꝙ
faciēda est de necessitate virtus · Nam
tunc virtus est · si bene appetis / qđ be=
ne habere potes · tunc eīm mortem bene
habes · q̄n vt bene moriaris puides ·
Unde macrobius li · primo de somnio
scipionis dicit mortem philosophātib⁹
esse appetēdam · ipamqꝫ philosophiam
esse meditatōnem moriēdi · Unde pla=
to duas mortes hoīs nouit · quarū vnā
natura ⁊ alteram virtutes p̄stant · ho=
mo eīm moritur · cum aīa relinquit cor=
pus solutum lege nature Mori etiam
dr̄ · cum ⁊ ipa aīa adhuc in corpe con=
stituta / corpeas illecebras / phīa docen
te) cōtemnit · ⁊ cupiditatum dulces in=
sidias / reliquasqꝫ omēs passiones exu
rit · Et hanc mortem dicit plato sapien
tibus esse appetēdam · Sic eīm mori ni
hil aliud est · nisi vite voluptates con=
temnere · ⁊ futuram vitam desiderare
Marcialis cocus · Dulcia defecta mo
deratur carmina lingua · Cantator ci=
gnus funeris ipe sui · Itaqꝫ sicut cign⁹
cantat dum est moriturus · sic etiam sa
piens letari debet dum moritur / meli⁹
victurus · Sed mors a plurimis for=
midatur · eo ꝙ pauci ad bene viuere p̄
parantur · Quō eīm bene mori poteris ·
si tue mortis casū non p̄uides · si vt be
ne moriaris opa bona non pficis · Nē=
pe si scires te bene moriturū · morti for=
san non ita cōtradiceres · Uis auteꝫ sci
re que mors tua erit · viuere sic studeas
vt bene mori queas · qualis enim vita
fuit · talis ipa mors erit · Un̄ tullius in
li · de senectute · hoc p̄meditatū ab ado=
lescētia debet esse · mortem vt negliga=
mus · sine qua meditatōne tranquillo
aīo nemo pōt esse · Moriēduꝫ eīm certe
est · ⁊ id incertū; an eo ipo die · Mortem
igitur oībus horis impendētem timēs
quis poterit aīo tuo cōsistere? Sapiēs
igit̄ quisqꝫ equo aīo morit̄ · ⁊ ab hac vi
ta discedit tanꝙ̄ ex hospicio Cur igitur

multis mors eſt ſic onerosa? Ideo eſt:
quia inopinate moriuntur·nec de futu
ris bonis poſt mortem habẽdis ſollici
tantur·Tullius de pado· mors terribi
lis eſt his/quoꝝ cum vita omia extin=
guũtur: non his quoꝝ laus emori non
pōt·Idem tullius in tuſculanis qōni=
bus li·primo· tota(inquit) phōꝝ vita
vt ait plato/cōmendatō mortis eſt·Nã
quid aliud agimus cũ a voluptatibus
id eſt a corpe/ cum a re familiari q̃ eſt
miniſtra ⁊ famula corpis:cũ a repub·
cum a negocio omni ſeuocamus aim:
qð inquãtum agimus:niſi aim ad ſe=
ipm aduocamus:ſecum eſſe cogimus;
maximeq; a corpe abducimus·Secer=
nere aũt a corpe aim: nec quicq̃ aliud
eſt/q̃ mori diſcere·Quare hoc cōmente
mur(mihi crede) diſiungamus nos a
corpibus:id eſt cōſueſcamus mori·Il=
le ergo vinẽs moritur:qui carnis deſi=
deria non ſequit̃·Nam quid eſt mors
niſi ſepatio aie a corpe? Que tũc ſepat̃
qñ voluptates ipius nō imitatur·Se=
neca in agamennone·o q̃ miſeꝝ eſt ne
ſcire mori·Illi eñi mori neſciũt: qui ſe
tanq̃ morituros nō diſponũt· Nullũ
eñi bonũ adiuuat habẽtem:niſi ad cu=
ius amiſſionez pparatus eſt animus:
vt ſeneca inquit ad lucil·epła·iiij·qua
ſi dicat q̧ ad mortem ſic ſe debet ppara
re hō/vt que poſſidet ſic diligat: q̧ per=
dere nō timeat·Seneca ad lucill·epła·
xxvi·qui mori didicit:nature ſeruire di
dicit·ſupra omẽm potẽtiam mors eſt:
et certe extra omẽ · Quid ad illum(ſcꝫ
morituꝛ(carcer/⁊ clauſtra/⁊ cuſtodia:
Mors eñi liberũ oſtium habet· Illum
igitur lauda/⁊ mirare: quẽ non piget
mori:cum amet viuere · Que enim eſt
virtus cum eijciaris exire? Sapiẽs eñi
nil inuitus facit·neceſſitatem effugit·
Hec ſene·ad lucil·li·iiij· O vos igitur
ſeculi ſapiẽtes diſcite puenire mortem
viaꝫ pparate vobis:nec differatis·Ne
ſcitis eniꝫ diem neq; horam qua mors
ventura ſit·Verſificator·Ne ſis ſecur⁹
hodie vel cras moritur⁹:intus/ſiue fo=
ris eſt plurima cauſa timoris·Cunctis
ſis horis hōis memor interioris · Sed
immemores illi inueniũtur:qui corpo
ris deſideria complere tm̃modo nitun
tur·Vtinã aiaduerterẽt corpis edia·fu
turis aie ſolacijs compari nō poſſe·Sa
luſtius in catilinario·mors erũnaꝝ re
quies eſt:nō cruciatus nec mors mala
eſt:q2 nullum malum glorioſuꝫ ·mors
aũt glorioſa eſt· vñ et zenomanus ſibi
mortem intulit:vt feliciter poſt mortez
viueret·narrãte lactãtio· et licꝫ hene fe
ciſſe ñ credatur vite tñ future celſitudi
nem atteſtatur·Vnuſquiſq; igit̃ ita ſe
ppareť:vt morte glorioſa finiat vitam·
Seneca·iij·de naturalibus qōnibus ·
mors eſt lex/tributum/ officiũq; morta
lium·maloꝝq; oĩm remediũ eſt Et ſub
dit·mortis igit̃ nomẽ ñ formides effice
illam cogitatōne multa tibi familiarẽ
vt illi obuiam exire poſſis·Vnde in p=
uer·ſapiẽtum colligit̃ · q̧ cum vita eſt
grã:cōditio mortis eſt optima·Et boe·
primo de cōſo·mors hoim felix/ que ſe
nec dulcibus annis inſerit:⁊ meſtis ſe
pe vocata venit·Hec etenim ſepius cō=
ſiderãs:clare cōſpicio bene viuere opor
tere/bene cupiẽti mori·bonaq; mors p
hebit que vita nō pōt exhibere pñs·Se
neca ad lucillum xxiiij·multũ fuit car
taginem vincere:ſed amplius mortem
non timere·cuius bñficio nil ante ferẽ
dum·Licet tñ mors(vt plibatum eſt)
bona ſit:nulli tñ mortem licet inferre·
Seneca in agamẽnone·rudis itaq; ty=
rannus eſt:morte qui penã exigit·vita
agitur q̃tum deo placet vnicuiq; pmit
tenda eſt:niſi ſcelenbuſ mors pmereat̃
Ex plibatis igitur hoc ſuſcipiat docu=
mẽtum lector·vt ſcꝫ bene viuẽdo mor=
tis vendicet pprium diem:legẽq; mole
ſte non ferat omibus equã·Boecio te=
ſtante·ij·de cōſo· mors inuoluit hoiem
pariter/ ⁊ ceſum caput· equatq; ſũmis
infima·Oratius li·carminuꝫ· pallida
mors equo pulſat pede paupeꝝ taber=
nas/regũq; turres· vite ſumma breuis
ſpem nos vetat inchoare longaꝫ·Clau
dianus in minori loquendo morti ait·
Omĩa mors equas tu damnatura no=
centes? Tu requiem datura pijs·te iu
dice ſontes· Impia cogẽtur:iure cōmiſ
ſa fateri·Vnde hildebertus cenomanẽ
ſis·Mors dñm ſeruo/mors ſceptra li=
gonibus equat:Diſſimiles ſimili cōdi=
tione trahens·Seneca·iij·de naturali=
bus qōnib⁹·nihil(inquit)intereſt/vtꝝ
me lapis vnus elidat:aut totus mons
pmat·Nam hoc habet natura pcipuũ
q̧ cum ad exitũ venimus: equales om
nes ſumus·Quibus attentis:mors be
nigne ſufferẽda eſt·aioq; ſollicite vnuſ
quiſq; ita ſe diſponere habet/vt morte
veniẽte obitu ſacro decedat:⁊ patiẽter
anguſtias illius ſuſcipiat;

Ca·v· de paciẽtia mortis ſub ſpe glo=
rie future·

Milites grandibus periculis ſe
exponũt: etiam ſub ſpe tpalis
honoris/⁊ glorie· Nũquid igi
tur mors ſapienti ſpũaliterq; militanti
exiguũ generat faſtidiũ:ſi ſpes imm ẽ
ſe/incogitabiliſq; glorie habeat? Nẽ=
pe veteres philoſophi huius vite ſcꝫ fu
ture ſub cōfidẽtia/ vſq; ad mortem leta
bundi triũpharũt·Vnde vt etiã cōme=
morat tul·in li·de ſenectute·xenophon
in li· de ciro·narrat qualiter cirus ma
ior moriens dixit nolite arbitrari o fi=
lij mei cariſſimi/me cũ a vobis diſceſſe
ro:nuſq̃/aut nulluꝫ fore· nec eñi dum
eram vobiſcum/ aim meũ videbatis:
ſed eum(ſcꝫ aim) eſſe in hoc corpore/ex
eis rebus quas gerebam intelligeba=
tis·Eundem igit̃ in celis eſſe creditote
etiam ſi nullum eſſe videbatis·Pere=
at igitur ſtultiſſima eoꝝ aſſertio;qui vi
tam futuram abnegant:aiamq; putãt
mortalem·Reuera plato eam immor=
talem credidit:vt pꝫ in ſuo phedrone/
quẽ tranſtulit cicero·in quo valentiſſi
mus argumẽtis aie immortalitas aſ=
ſeritur:put narrat macrobius ſup ſom
nio ſcipionis·Vñ(vt refert tul·in pri=
mo tuſculanaꝝ qōnum)cũ libꝝ p dictũ
platonis quidam legiſſet:dictus theo=
brotus ambrochiota aieq; immortali=
tatem didiciſſet:e muro ſe pcipitem de
dit/p deſiderio melioris vite· vñ tull·
de ſeneċt·non eſt(inquit)lugẽda mors
quã immortalitas cōſequit̃: Idem p⁰
de tuſcul·qōnibus·nemo vnq̃ ſine ma
gna ſpe immortalitatis ſe p patria of
ferret ad mortem·Et ſubdit· ſed neſcio
quō inheret mẽtibus quaſi ſeculorum
quoddã auguriũ futuroꝝ· Idq; in ma
ximis ingenijs ⁊ altiſſimis animis et
exiſtit maxie/⁊ apparet facillime· quo
quidem dempto(ſcꝫ augurio futuroꝝ)
quis eſſet tam amens:qui ſemp in la=
boribus/⁊ piculis viueret? quaſi dice=
ret nullus·Si igit̃ innumerabiles gen
tiles olim morti ſponte ſubiacuerũt:ſi
p republica tuenda corpi pprio non pe=
percerũt:aut fuerunt amentes:qð abſit:
aut future glīe iocũditatẽ expectauerũt
O igitur q̃ infelices qui poſt mortem
aiam cum corpe euaneſcere credũt·Cō
tra quos ouidius·v·methamor·mortẽ
carent aie·Statius in thebaidos li·vij
ite alacres/ nr̃i nunq̃ moriemur hono
res·Si eñi omia ſapiẽtum ſcripta lege
remus:omẽs fere vitaꝫ eternã ſperaſſe
inueniremus·Arator li·ij·O q̃ perma
nia currit mens ignora boni · Certeq;
humanũ tranſcendũt grandia votum
Tullius de ſenectute· o pclaꝝ illuꝫ diẽ
cum ad illud diuinũ aioꝝ cōcilium/ ce
tũq; proficiſcar·Cumq; ex hac turba/⁊
colluuione diſcedaꝫ·Tullius in philip·
xiiij·grauis a natura nobis data eſt vi
ta:ſed memoria datur vite ſempiterna
que ſi nō eſſet longior q̃ hec vita:quis
tunc eſſet tam amẽs q̧ maximis labo=
ribus ⁊ periculis ad ſummaꝫ laudem

gloriamq; contēderet? quasi dicat nul
lus. ꝓut tangit supra idem tullius licʒ
alio loco. Idem tullius tuscu. qōnibus
li. primo cum corpis faucibus ad omēs
fere cupiditates inflammari soleamus
eoq; magis incendi: ꝙ his emulemur
qui ea habeāt que nos habere cupia=
mus: ꝑfecto beati erimus/cū corpibus
relictis/et cupiditatuʒ/et emulatōnum
erimus expertes. Quodq; nūc facimus/
cum laxati curis sumus/vt spectare ali
quid velimus ⁊ visere/id multo tū fa=
ciemus liberius: totosq; nos in cōtem=
plandis rebus ꝑspiciendisq; ponemus
ꝓpterea ꝙ natura inest mētibus nr̄is in
saciabilis quedaʒ cupiditas veri vidē=
di. scʒ ipm̄ deum /qui est sola veritas.
Quid amplius: Nunquid mercurius
termegistus asclepio dicebat post mor=
tem vitam eternam bonis deū datuꝝ.
Et quintil. li. iiij. si quis sciat quis est
finis horum: que vera felicitas: nunq̄
sibi videbitur ꝑmatur a morte piturus
quia scʒ ille ꝑ mortem se perire non cre
dunt: qui de vita eterna cōfidunt. Quā
vitam cōmemorat seneca ad lucil. ep̄la
xx. o qñ ille veniet dies /qui in honorē
tuum mentiat. et loquitur lucillo. Idē
ad lucillum ep̄la lxxi. miraris homīes
ad deos ire: ⁊ deus ad hoīem venit/ im
mo in hoīes. Nulla eñi bona mēs sine
deo est. Idem ep̄la vi. ad paulum. fera
mus equo aīo/et vtamur foro qḋ sors
concessit donec inuicta felicitas finem
malis imponat. Ecce q̄tis testimonijs
etiam gentiliū/vita futura p̄dicatur: ⁊
speratur. Vñ prosper li. epigrā. Semꝑ
erunt qḋ erāt eterne gaudia vite. Gau
dendi qm̄ causa erit ip̄e deus. Nec va
rios pariet motus diuersa voluntas.
Vnum erit in cunctis lumen et vnus a
mor. Inq; bonis summis posita expien
tia felix: nec volet augeri/ nec metuit
minui. Ad patriam vite de noctis val
le vocati. Virtutum gradibus scandi=
te lucis iter. Gratior est fructus q̄ spes

ꝓductior edit. Exulta agnoscens te ver
bi in carne renatum ⁊c. Ex quibus ptʒ
quāto desiderio vita futura speranda
sit: morsq; p̄ns ferenda

Ca. vi. de resurrectōne mortuoꝝ/ ⁊ im
mortalitate anime;

Il ꝓdest sepulturaꝝ vanitas /
aut sepulchroꝝ fastigiū. Quid
eñi post mortem tibi ꝓderit cū
mortuus fueris tumuli curiositas. Re
uera nil. q̄nimmo testimoniū fortassis
est illius iactātie/quā in seculo dilexi=
sti. O igitur q̄ detestāda illa hoīm cu=
riositas: ꝙ cum diem extremū claude=
re petant /natura quasi ex toto ruente
exequiaꝝ tñ atq; sepulturaꝝ desiderāt
pompas. Nec his suffecit inanis cura
in qua vixerūt corꝑalibus appetentes
desiderijs satisfacere/atq; iactantijs sed
etiam absq; dilatōne cum sint moritu=
ri vana quadā sup̄sticiositate famam
inutilem sibi aggregāt. caro que quie
scere petit sue resolutōnis postulās adi
tum/ sp̄ūsq; quietam felicitatem repe=
tit. homo tñ qui ex his duobus constat
vtriusq; postulatōni cōtradicit. quia li=
cet etiam repente se videat recessuruʒ:
ip̄e tñ laborioso sensu mūdanam que=
rit gloriam edere. Sed nunq̄ post mor
teʒ/ viri sancti exequijs atq; sepulturis
gloriati fuerūt. Nequaq̄. ꝓut ait au=
gustinus li. de cura pro mortis agenda
vbi narrat corꝑa quedaʒ scōꝝ igni con
cremata. Alia vero in flumib⁹ ꝓiecta.
ne qualiscūq; memoria de ip̄is in poste
rum haberet. Hoc auteʒ diuina ꝑmis=
sione factū est. ut discant xp̄iani: ꝙ tūc
xp̄m potissime fatentur: qñ vanitatis
huius q̄cunq; munera cōtemnūt. Naʒ
li. ij. de vita patꝝ narratur ꝙ vir quidā
impius honorifice sepultus erat. iust⁹
aut a bestijs comedebat. Cuidam igit
ammirāti angelus r̄ndit. ille inquit scʒ
impius bonū paꝝ egerat in hoc seculo

temꝑalem igitur accipit mercedeʒ. ille
vero iustus paucū peccauit. tꝑaleʒ igi
tur in remedium accipit penam. Ratō
nabiliter igit cōcludit august. primo de
ci. ca. xiiij. ꝙ curatio funeris/ cōditio se
pulture/ pompa exeqniaꝝ magis sunt
viuoꝝ solacia: q̄ subsidia mortuoꝝ. et
ideo antiqui philosophi de talibus pa
rum curauerūt. Seneca de reme. fortui
toꝝ sic dicebat. insepultus iacebis sup
ple diceret aliquis. cui ille r̄ndit. faci=
lis est iactura sepulchri. Si eñi nō sen=
tio: quid ad me attinet corꝑis sepultu=
ra? si vero sentio: omīs tunc sepultura
est pena. Hic tñ posset moraliter que
ri/an ꝓsit aīabus corꝑa sepeliri in lo
cis sanctis seu cōsecratis. Ad hoc r̄ndit
augus. li. de cura ꝑ mortuis agenda/di
cens/ ꝙ si ꝑ defunctis supplicatōnes nō
fiant recta fide/ac pietate: tunc spiritti=
bus non ꝓdest loci sanctitas. quia tam
loca sancta orōnibus dedicata sunt: cō
sequēter in locis sanctis sepeliri aīab⁹
prodest. Vnde narrat ibidem augusti.
de quadam muliere que filium suum
defunctum in basilica martiris petunt
sepeliri/ sperans p̄cibus sancti marti=
ris filiū adiuuari. hec aūt spes (inquit
augusti. sana fuit. qz martiris orō ob
hanc causam filio ꝓfuit. locus tñ in se
vt ꝓficeret nō habuit. Attendam⁹ igit
qz nec tumuli ꝓdest altitudo/nec sculp=
turaꝝ eminētia: sed soluʒ merita cum
suffragijs ꝓsunt. Cur eñi si impius es:
tui memoriam relinquere cupis? aut q̄
tibi gloria: si tua impietas ꝑ orbeʒ me=
moretur? Si vero iustus es: nūquid la
pis te faciet sanctiorē? absit: qz nec san
ctus est: nec quenq̄ sanctificare valet.
Tuo igitur sufficiat aīo deum fore me
morem tui. uec sic mūdi gloriam que=
ras: vt ꝓpter sepulture fastum sedē glo
rie ꝑdas. Narrat eñi seneca. li. de tran
quillitate aīe ca. xviij. ꝙ cum tyrānus
quidam philosopho theodoro minaret
dicēs morieris: ⁊ sine sepultura corꝑ⁹

tuuʒ erit. Ipse theodorus r̄ndit. an (in=
quit) me sic ineptum putas/ vt mihi cu
ra sit/an supra terram: aut in terra pu
trescam? Nam vtrinq; mihi eque faci=
le est. Vir igitur in etate senili cōstitu=
tus/mente quiescat: nec in talibus su=
ꝑsticiositatibus sollicitetur/atq; consi=
deret: ꝙ repēte moriturus sit. Nūquid
tradit tullius li. ꝑmo de tusculanis qō
nibus. ꝙ dyogenes proici se iussit inhu
matum. Tunc vero amici dixerūt/ volu
cribus ne/et feris? Minime vero in=
quit: sed baculum ꝓpe me/ quo eas abi
gam/ponitote. Tunc illi qui poteris: nō
eñi senties. Tunc dyogenes. quid igit
mihi feraꝝ laniatus oberit nil sentiēti
Et ibidem narrat p̄claꝝ anaxagore di
ctum/qui cum lapsaci moreret: querē=
tibus amicis/ vellet ne clazomenas in
patriam si quid accidisset/cōferri: nihil
necesse est inquit. vndiq; eñi ad inferos
tantūdem vie est. Nunquid ligurgus
rex/ corpus suuʒ iussit in mare ꝓijci: ne
ip̄ius titulo leges infringerētur: vt tra
dit pompeius li. iij. Hi igitur caruerūt
sepultura non tñ perijt eoꝝ memoria:
quia merita remanserūt. Vñ hiero. cō=
tra iouinianū. narrat ꝙ ꝓplus massage
taꝝ cognatos/et ꝓpinquos deuorāt. Di
cunt eñi ꝙ decētius est: vt ab amicis po
tius q̄ a vermib⁹ cōsumātur. ⁊ quāq̄
ritus insanus esset: inducimur tñ per
hoc sepulturaꝝ spernere pompas;

Ca. viij. de consideratōne mortis;

Tilis est mortis consideratio.
Nā (dr̄ ecclesiast. xxxviij.) Me
mento nouissimoꝝ. et noli obli=
uisci. Et alibi. mēorare nouissima tua
et in eternum non peccabis. Tull. i. de
tuscula. qōnibus narrat socratē dixisse
ꝙ tota phōꝝ vita est cōmendatio mor=
tis. Alphorabius li. de diuisione sapie
narrat platonem dixisse. ꝙ phīa est sol
licitudo mortis. et ꝑ mortem intelligit

mortificatõem prauorꝝ desideriorꝝ·Se=
neca ad lucillũ xviij·meditare mortem·
Eam enĩ meditari libertas est· quia ꝑ
eius scꝫ meditatõem/vicia que sunt ser
uilia euitãtur· Nam in vita iohannis
elemosinarij legitur ꝙ olim qñ impa=
tores coronabãtur/eis monumẽta mor
tuorꝝ ostendebãtur·atqꝫ interrogabãtur
quale sibi monumẽtum fieri vellent·
ne sui soliũ celsitudo eos in supbiaꝫ ele
uaret·Quamobrem grego·li·ix·mora·
Cum culpa aĩm temptat·necesse est ut
breuitatem vite sue aspiciat·ne innocẽ
tem morteꝫ cunctis imminẽtem iniqui
tas rapiat·Idem moral·xxi·dicit·im=
minẽte tempestate/⁊ fluctibus tumẽti=
bus/nulla nauigãtibus tempaliũ rerꝝ
cura/nulla carnis delectatio ad mentẽ
reducitur·omẽsqꝫ res in despectum ve=
niũt·si cesset amor viuẽdi/si timor ꝓco
gitetur mortis· Hanc siquidem recogi
tabat iob dicẽs·nudus egressus sum ⁊
iob·i· Nec tñ ex mortis consideratõe de
bet aĩmus despare/aut irasci·sed potꝰ
in virtutibus ſpperari· Seneca·iij·de
naturalibus qõnibus circa finẽ sic ait
cur enĩ irasceris·sustine paululuꝫ·ecce
mors veniet·que nos pares faciet· Et
idem epl'a xcv·ad lucillum·mors omĩs
equat·et omẽs pares morimur·Et ec=
clesiastes·i· sicut quis egressus est nu=
dus de vtero matris·sic reuertet·O vti
naꝫ mortis memoria nobis adesset·tũc
enĩ indesinenter bene agere sollicitare=
mur· et in nr̃e vite diuturnitate minime
confidẽtes·tanꝙ nũc morituri essemꝰ/
sic ad vite future adeptõem ꝑperaremꝰ
Ideo sapiẽs ecclesiastes ix·dicebat·qđ
cunqꝫ põt manus tua instanter operare
Et ibidem ij·mane semina semen tuũ
scꝫ dum viuis vt verificetur illud pro=
phete·veniẽt cum exultatõne portãtes
manipulos suos·Vñ apl's ad gal·vl=
timo·dum tempus habemus/operemur
bonũ· qm̃ ista vita est mors viuẽtium
et vita moriẽtium· vt inquit augusti·

ix·cõfess·Ideo iob xiiij·dicebat· breues
dies hoĩs sunt·Et ibidem vij·dies mei
consumpti sunt absqꝫ vlla spe·Vñ au=
gust·de verbis dñi sermone xvi·breuis
inquit est vita·et breuitas semꝑ incer=
ta·Et ibidem sermone vij· quid est diu
viuere· nisi diu torqueri· Et sermone
iiij·diu viuere quid est·nisi ad finẽ cur
rere· Nam vita ista similis est morti·
vt ponit etiaꝫ seneca ad lucillũ lxxxiiij
quia qđ viuimus ꝓximũ est nihilo·Si
igitur vita breuis·⁊ mors ineuitabilis
cur igitur de sepultura felici non consi=
deramus·quis est enĩ qui viuet/et non
videbit mortem·inquit ꝓpheta·Omẽs
enĩ morimur·et quasi aqua dilabimur
in terram·vt dr̃ ij·regũ xiiij· Vnde in
quodaꝫ veteri libello narratur historia
de quodam iuuene/ qui timore mortis
ductus/religionem ingressus est·cuius
pater dolens eum accessit·⁊ ipõ inuito
de religione eum retrahere voluit·cum
tñ hoc iuuenis vidisset dixit patri suo ꝙ
faceret quicquid vellet/dummodo sue
patrie vnã constitutõem tolleret· Cum
qꝫ pater interrogasset que esset illa cõ=
stitutio·filius rñdit/ꝙ hec ꝯstitutõ erat
ꝙ iuuenes quẽadmoduꝫ ⁊ senes morie
bantur·Quo audito·pater in religione
suũ filiuꝫ ꝑmanere dimisit·Vñ math·
iiij·vigilate itaqꝫ·qꝛ nescitis diem neqꝫ
horam·Et apoc·iij·si non vigilaueris
veniam tanꝙ fur/ et nescies qua hora
veniaꝫ· Meditãda igitur est dies mor
tis·vt ꝑ vite merita obitum sanctũ me
reamur·Vñ luce xiiij· quis rex iturus
cõmittere ꝓlium non prius sedens co=
gitat· Nam cogitare debemꝰ·vt bene
moriamur· Et mathei vi·thesaurisate
vobis thesauros in celo·Nam mũdus
est sicut illa ciuitas de qua narrat bar
laam·ꝙ in illa ciuitate talis erat mos
vt principem omni anno mutarẽt·⁊ in
fine anni dabant ꝑ premio sibi vnum
ouũ·ipmqꝫ spoliabant·⁊ exulem facie=
bant·Accidit tñ ꝙ vt quidam sapiens

ibidem principaretur·qui audita lege·
sua bona/ atqꝫ diuitias in alienam pa
triam misit· Itaqꝫ in exilio positus/se
locupletem inuenit·Sic enĩ non in mũ
do/sed in celo proficisci debemus· Illi
enim in celestibus proficiscũtur qui nõ
de pñti vita/sed de requie post mortem
meditantur·quoniaꝫ (sicut dicit seneca
libro·ij·de natura rerꝝ ca·vltimo) vndi
qꝫ tela in nos iaciũtur·et omnes refer=
uamur ad mortem;
Ca·viij·de prouidentia futurorum;

Sic viuere congruit/vt de futu=
ris diebus cogitemus·vitamqꝫ
pñtem sic transire fas est·vt de
futura ꝓcogitemus·Sed amatores hu
ius seculi/solum pro nunc viuere curãt
nec de futura vita ꝓuident·Ideo fame
et siti in iehenna inferni cruciantur·q̃=
niam(sicut dr̃ iob·xxvij·)diues cũ dor=
mierit nihil secum affert·aperiet ocu=
los suos/⁊ nihil inueniet·Super q̃ gre
gorius moral·xviij·dat exempla de di=
uite epulone qui sepultus est in infer=
num·vt dr̃ luce xviij·Et de stulto ꝓponẽ
te dilatare horrea sua·cui dictũ est·stul
te hac nocte repetent diaboli a te aĩam
tuam·quia scilicꝫ illa nocte moriturus
es·vt dr̃ luce xij·Quid igitur nobis ꝓ=
dest superbia·sapiẽtie v·quasi diceret
ꝙ nihil·Nam subito moriemur·⁊ me=
dia nocte·vt dr̃ iob xxxiiij· Sup q̃ gre=
gorius moraliũ xxv·subitũ est(inquit)
quod ante non cogitatur· qui ergo diu
viuunt·de morte/seu futura vita nõ co
gitant·subito moriuntur·quoniã mors
peccatorꝝ pessima·iuxta ꝓphetaꝫ· O igi
tur mors ꝙ amara est memoria tua ho
mini iniusto·ecclesiast·xli·Et licꝫ ama
ra sit·eius tamẽ memoria vtilis est·vt
peccator cõuertatur· Vnde venerabilis
beda lib·de gestis anglorꝝ narrat qua
liter deus multis ostendit penas infer
nales/⁊ gloriam celi· vt conuerterẽtur
Aliqui tamen correctõem· ⁊ alij despe

ratõnem exinde susceperunt·Vnde nar
rat de quodam fabro/qui vidit infer=
num/sathanam/ et demones inferna=
les·et exinde desperatus sine penitẽtia
defunctus est·Absit tamen vt illam fu
turã iehẽnam sic formidemus· vt etiã
futuram gloriam desperemus·Exem=
plo beati stephani·qui mortuus est in
tendens in celum·viditqꝫ celos apertos
et gloriam dei·vt patet actuũ vij· Naꝫ
qui sic moriũtur/licꝫ scđm carnem mo
riantur·nihilominus vitam amabilio
rem sibi acquirunt·quoniaꝫ mors car=
nis non est· nisi vmbra mortis ·vt ait
gregorius moralium x·Sed mors illa
terribilis est · qua moritur anima per
peccatum · Nam tunc moritur corpus
quãdo anima ipsum deserit·Sed tunc
moritur anima·quãdo a deo deserta ẽ
vt inquit augustinus xiij· de ciuit· ca·
primo · Quanto igitur melior est deus
anima· tanto mors anime magis for=
midãda est ꝙ mors corpis·Nam ⁊ su=
sanna mortem anime potius ꝙ corpis
timuit·Vnde danielis xiij·ipa dicebat
melius est(inquit)me absqꝫ ope incide
re in manus vestras·ꝙ peccare in con=
spectu dei· Insuper augustinus xij·de
ciui·duplicem mortem designat·scilicꝫ
illam primã que est corpis/et secũdam
q̃ est anime· dicens prima mors aĩam
volentem pellit· Secũda anima volen
tem in corpe tenet· sed tempus veniet·
ꝙ anima viuere non poterit deum non
habendo·nec dolorıbꝰ corpis carere mo
riẽdo·quia in inferno mors est sine vi
ta·mors etiaꝫ sine morte· quia est sine
fine·De tali morte dr̃ apoca ·xxi·ꝙ dia
bolus missus fuit in stagnum ignis/⁊
sulphuris·vbi a bestijs/⁊ pseudo ꝓphe
te cruciabantur die/ac nocte in secula ·
Nec tamen sole pene erũt in flagelluꝫ
demoniorꝝ·qnimmo pena maxima erit
a visione dei beatifica priuari· Vnde
crisost·super matheuꝫ omelia xxi ·mul
ti iehennam abhorrent·ego aũt casum

illius glorie multo amariorem puto·
q̄m melius est sustinere decēmilia ful=
mina·q̄ͣ faciem illam mansuetam vi=
dere a nobis aduersam: atq̧ dicentem
illud mathei xv· ite maledicti in ignē
eternum· Sic igitur viuamus·vt post=
modum mortem huiꝰ nō incurramus
sed potius illam supnoꝝ vitam cōque=
stemus·quā desiderās paulus apl̄s
ad phili·primo dicebat·cupio dissolui:
et esse cum xp̄o· Vir enim iustus sperat
in morte sua·prouer·xiiij· Et ideo quidā
ꝓpheta numeri xxiij·dicebat· moriatur
anima mea morte iustorum·tunc enim
liberabitur de exilio/et intrabit heredi
tatem iuxta psalm·dicētem· cum dede
rit dilectis suis somnū·ecce hereditas
domini· Et iob xi·cum te cōsumptū pu
taueris·orieris vt lucifer· Nam(teste
seneca epistola cētesima)mors viri vir
tuosi est dies natalis eius;

Finit liber septimus Incipit octa
uus qui est de statu ecclesiasticoꝝ·Cu=
ius primū capitulum est qualiter viri
ecclesiastici debēt habere curā de sub=
ditis in moribus/⁊ scientia·

Viri ecclesiastici tanq̄ͣ ec=
clesie vigiles/ atq̧ custo=
des ꝑ eius munitōne cer=
tare debent· Vn̄ ysa·lxi·
sup muros tuos posui cu
stodes tota die/⁊ nocte·ꝑpetuo non ta=
cebunt· Vn̄ bernardus sup canti·omel'
xlvij·viris ecclesiasticis suadet·vt sint
vigiles ꝓ dormientibus/⁊ pro aīabus
ꝓ quibus rōnem sunt reddituri· boni(
inquit)custodes vigilant/atq̧ insidias
explorant·cōsilia malignātium antici
pant·laqueos dephendūt·⁊ tendiculas
emulatoꝝ dissipāt· Hi sunt fratꝝ ama
tores ⁊ ꝓpli xp̄iani·qui multū orant ꝓ
ꝑplo ⁊· Itaq̧ de ip̄is verificari poterit
illud prime ad coꝝ· iij· dei agricultura
estis·dei edificatō estis· Et sequitur vt
sapiens architectus fundamētum po=
sui· Nunc tn̄(q̄d lamētandū est)cum
beato bernardo ibidē omel'·lxxv·dice=
re possumus: quoniā pauci sunt: qui
non querunt que sua sunt·ex omnibus
caris suis scꝫ ecclesie· diligūt enī mune
ra·nec possūt pariter diligere xp̄m·qui
manus dederūt mammone· Vnde enī
estimas talibus reꝝ affluētiam supa
re·vtputa vestiū splendorem·mensarū
plenitudinem·vasoꝝ argenteoꝝ/⁊ au=
reoꝝ cōgeriem·nisi de bonis sponse· Et
inde est·ꝙ ecclesia inops/⁊ nuda relin
quitur·nec student ornare sponsā: sed
spoliare·non custodire·sed ꝑdere·nō in
stituere·sed ꝓstituere·nō querunt pasce
re gregem·sed mactare/⁊ deuorare· Di
cente dn̄o ꝑ ꝓphām·qui deuorāt plebē
meam sicut escam panis· Ideo hiero·
ep̄la xxiiij· obsecro te iteꝝ/atq̧ iteꝝ/ ne
officium clericatus genus antique mi
licie inuanū assumas: et ne lucra secu
li in xp̄i militia queras·ne plus habe=
as q̄ͣ qn̄ clericus esse cepisti· Et sequit'
ꝓcuratores/atq̧ dispensatores domorū
alienaꝝ·quō possunt esse clerici·qui ꝓ=
prias iubentur cōtemnere facultates?
Nunquid enī ecclesiam fraudare sa=
crilegium est?aut accepisse quod pau=
peribus et esurientibus erogandum est·
Etenim optimus dispensator est·qui ni
hil sibi reseruat· Vn̄ in decreto distin=
ctōne xvi· ꝙ cleric⁹ debet esse immunis
a cupiditate· Lamentādum tamen est:
ꝙ viri ecclesiastici suis cupiditatibus
populum innocētem affligunt/infestāt
et corrumpunt· Et licet clericos se dicāt
inuanis tamen occupatōnib⁹ laicis p̄=
feruntur· Quamobrem diuine sentētie
iaculum timendum est ne cum peccato
ribus intereant· Nihilominus tamen
aduertendum est/quomodo apud gen=
tiles sacerdotes ministriq̧ tēploꝝ viuebāt
atq̧ ꝑplm moralib⁹ exhortatōib⁹ instru
ebāt Vn̄ plato in thimeo li·i·ait ꝙ qui
apud athenienses sacerdotijs p̄diti erāt
a ꝑplo sepatim conuiuebant·ne aliqua
ꝓphana cōtagione eoꝝ castitas·seu vi=
ta pollueret· Vn̄ seneca in declamat·
recitat quō apud gentiles nullus obti=
nere poterat sacerdotiū: si homicidium
vel fornicatōē cōmisisset· Sed nūquid
ille est homicida qui malo exemplo in
nocētem seducit? Nūquid ille pollutus
est·qui carnales libidines sequit': atq̧
delectatōnes sectatur? Aut igit' apud
gentiles sacerdotes digniores erāt·aut
tempe moderno sacerdotium pauci me
rentur· Attēdamus igit' hieronimū con
tra iouinianū dicētem·stoicus(inquit)
vir eloquētissimus de vita antiq̄ꝝ sa=
cerdotū loquēs ait·ꝙ omnibus postpo=
sitis negocijs·semꝑ in templo fuerunt:
et reꝝ naturas atq̧ causas/sideꝝq̧ mo
tus studiosissime ꝯtemplabātur·⁊ nū=
q̄ͣ se mulieribus miscuerūt· Nunq̄ͣ co=
gnatos/ꝓpinquos/vel liberos viderunt
ab eo tpe quo diuino cultui seruire ce=
perunt·ac carnibus·⁊ vino semꝑ absti=
nuerūt·ꝓpter tenuitatem sensus/⁊ ver=
tiginem capitis/et libidinis refrenatōē
pane raro vescebātur·ne onerarent sto=
machum· cubile de folijs palmaꝝ ha=
bebant·⁊ ocio nunq̄ͣ torpebāt· Et sub=
dit idem hiero·quō euripides refert: ꝙ
ꝓphete iouis in creta regione nō solum
a carnibus: sed etiā a coctis cibis qui
busciq̧ abstinebāt· Insup hiero·ibidē
refert verba iosephi li·ij·ca·xviij·dicen
tis ꝙ saducei/ et pharisei / atq̧ esei ab
vxoribus/⁊ vino semꝑ abstinebāt·⁊ q̄=
tidianū ieiuniū in naturam vertebāt·
Et noiantur ibidē quidā alij veteres
eorūdem imitatores scꝫ cautes/⁊ ascle=
pides· Item pigmolion narrat ꝙ in ori
ente esus carniū non habebat'· Et am=
bobus narrat·quō apud ꝑsas viri do=
ctissimi farina/et olerib⁹/ tm̄modo vte
bantur· His ergo exemplis decēs appa
ret/vt sacerdotes xp̄iani potius q̄ͣ gen
tiles virtutibus floreāt·qm̄ duplici ho
nore digni sunt qui bn̄ p̄sunt p̄sbiteri:
vt dr̄ prime ad thi·v· Nēpe hiero·ep̄la
xcviij·recitat·ꝙ sacerdotes olim castissi
mi erāt·virginesq̧ veste/ ⁊ apollini ser
uiētes in ꝑpetua sacerdotij virginitate
viuebāt· Absit igitur viros ecclesiasti=
cos libido seducat: ⁊ innocens vulnus
sacerdotum exemplo inquinetur·

Ca·ij·de exemplaritate prelatorum:

Viri ecclesiastici/et potissime p̄lati
si malam vitā duxerint: subdi
toꝝ mores corrumpūt· Debent
igitur vite sanctitati oratōi quoq̧/ ⁊ bo
nis opibus iugiter intēdere·quia teste
bernardo·viri ecclesiastici pascere debent
ꝑplm dei oratōnū fructibus·⁊ ꝓ ꝑplo
dei debent intercedere· ip̄m quoq̧ ꝑplo
deo debent reconciliari exemplo moysi
de quo exo·xxxi·qui deo dicebat aut de
le me de libro tuo: aut dimitte eis hāc
noxam· Nunc tn̄ prelati vxorē ancille
postponūt et ancillā p̄ponunt· q2 suis
derelictis ecclesijs·absq̧ magna necessi
tate/secularibus occupatōnibus p̄intē
dunt·et in suis ecclesijs si fuerint·de ip
sius ꝓtectione non sollicitātur·sed qua
liter sua crimina liberius exercere pos=
sint·iugiter meditātur· Deberet autem
ep̄us sui nois attendere interp̄tatōem
Scops enim interp̄tatur intentio·⁊ ideo
ep̄us dr̄ quasi supintendens· Necesse ē
aūt eum qui p̄ficit'/supintendere·vt in
quit august·ix·de ciui·dei ca·xix· Ep̄us
ergo nomen habet potius opis q̄ͣ hono
ris· Vnde bernardus ad eugeniū li·ij·
nomen(inquit)ep̄i non sonat dominiū
sed seruicium· Ideo prelatis actuū·ij·
dr̄·attēdite vobis/⁊ vniuerso gregi·in
quo posuit vos deus ep̄os regere eccle=
siam dei· Idem bernar·ad pontificem
senonēsem inquit·scd̄m ethimologiam
nominis ille pontifex dr̄: qui seip̄m fa
ciat pontem inter deum et proximum·
Iste enim pons pertingit vsq̧ ad deū:

qñ non ꝓpriam ſed dei gloriam querit
et vſqꝫ ad primū venit·qñ ꝑ pietatem
non ſibi ſed primo deſiderat prodeſſe·
Bonus(inquit)pontifex/ſeu mediator
deo offert p̄ces ꝓplox·bñdictōem/ꝛ glo
riam deo imputat·ꝛ ꝑ exceſſibus delin
quētium maieſtatē eius inuocat·atqꝫ
pctōres ꝑ diuina iniuria punit/ nec de
ſuis opibus lucꝝ/ſed dei gloriaꝫ expe=
ctat·Inſuꝑ hiero·epl̄a·c·loquēs ad epi
ſcopum noīe generali·domus tue ↄuer
ſatio ↄſtituta eſt in gr̄a publice diſcipli
ne·quicquid feceris·oēs faciēduꝫ eſſe
putāt·Caue igit̄ ne malū ↄmittas·qm̄
qui rep̄hendere volūt/repudiātur·ſi de
linquētes fore videātur·Et ſubdit·ſub
uenire pauꝑibus·viſitare languētes·
gaudere cū gaudētibus debet·ſcꝫ p̄la=
tus·etiaꝫ ſit cecoꝝ baculus/ſtudētium
cibus·ſpes miſeroꝝ·ſolatiū lugētium·
Ex his igit̄ patꝫ qualiter p̄latus etiaꝫ
ab interp̄tatōne noīs·de ſua ſponſa ec
cleſia curam habere debet·Sed nūc il=
lud apoc·iij·verificat̄·nomen habes ꝙ
viuas·ꝛ mortuus es·qꝛ ſcꝫ nomen ſan
ctitatis habēt p̄lati·ꝛ mortis oꝑa in ſe
et in ſuos ſubditos exercēt· Et licꝫ oīa
vicia in p̄lato turpia ſint·illa tm̄ magiſ
ſunt cauēda in quibus ancilla ſcꝫ caro
dñatur·videlicꝫ gula/ꝛ luxuria·qꝛ in=
ter vicia magis infamia ſūt·et ꝑ talia
p̄lati eccl̄ie maieſtatē magis offendunt
Ideo apl̄us dicebat·ꝙ nō oportet ep̄m
eſſe vinolētum id eſt vino plenū· Suꝑ
quo verbo hiero·epl̄a·xliij·vinolēta(in
quit)cōmeſſatorūqꝫ exceſſus in p̄latis n̄
ſint· qm̄ venter mero eſtuans de facili
diſpumat in libidinē· Nam in vino ē
luxuria·qui aūt luxuriat̄· mortuus eſt
viuēs·Qui aūt inebriat̄·mortuus/ꝛ ſe
pultus eſt·Nunquid noe ad vnius ho=
re ebrietatē femora nudauit·qui ꝑ ſex
centos annos ſobrietatē ꝑtexerat· gñ·x
Nunquid loth neſciēs quid faceret li=
bidini ſe miſcuit·ꝛ inceſtū ↄmiſit·quē
ſodoma non vicerat·vina ſubegerunt·

vt dr̄ geñ·xviij·Quapropter ſacerdotibus
legalibus bibere vinū ꝓhibitum erat·
vt patꝫ leuiti·x· ad deſignāduꝫ ꝙ p̄lati/
et ſacerdotes noue legis/ ſobrij eſſe de=
bent·Vñ luce xxij·ne grauētur corpora
vr̄a crapula/ꝛ ebrietate· Vñ gre·mora
lium p̄mo· cum inquit maiores volup
tati deſeruiūt· non mirꝝ ſi in minorib⁹
laſciuie frena laxātur·duꝫ(inquit)vos
ſcꝫ p̄latos letos aſpiciūt ſcꝫ ſubditi· ip̄i
tūc ad illicita reſoluuntur·Vñ li·ij·de
vitis patꝝ pte x·legit̄·ꝙ abbas quidaꝫ
dictus vatita/poſtq̄ fuit fact⁹ ep̄us vi=
tam aſperiorem q̄ prius ducere cepit· et
cur hoc faceret cum interrogaret̄· rn̄dit
dum(inquit)eſſem in heremo/ corpu=
ſculum meū gubernare volebaꝫ· ne in
firmaret̄·nunc autem qꝛ in ſeculo ſum
poſitus aſſunt exceſſuū occaſiones plu
rime·ideo eſt maxime abſtinēduꝫ·Nā
et ſi infirmari cepero·aderunt ſuccurrē
tes·Simile etiam legitur eodem li·pte
prima de abbate opi qui ep̄us factus·
vitam quā in heremo prius duxerat· n̄
p̄termiſit·deo tamē reuelante vite ſue
aſperitates quodāmodo mitigauit·Hec
igit̄ omīa deſignāt qualiter p̄lati ancil
lam ſcꝫ oꝑa carnalia/ſeu q̄cunqꝫ ſecu=
laria/ſuis eccleſijs poſtponere debent·
vt bonis exemplis ſibi ſubbditum po=
pulum dirigant· Juxta illud numeri·
xviij·excubate in cuſtodia ſanctuarij et
in miniſterio altaris· ne oriatur indi=
gnatio ſuꝑ filios iſrahel·

Capitulū tercium de electōne p̄latoꝝ;

Prelatus vices dei gerit·q̄obrem vocatōne dei ſublimari de
bet·Vñ apl̄s ad hebre·v·nemo
ſibi ſumat honorem· niſi qui vocatur
a deo tanq̄ aaron·Quid tm̄ dicem⁹· qꝛ
apl̄s p̄me ad thim̄ v·dicit·ꝙ ſi q̄s ep̄a
tum deſiderat·bonum opus deſiderat·
Attendamus em̄ qualiter apl̄us ep̄a=
tum bonum opus vocat·quaſi dicat· ꝙ

qui vult epiſcopari·debet bn̄ oꝑari·Sꝫ
plurimi volunt ep̄i vocari· qui tm̄ non
curant veridice epiſcopari· Nam ſicut
dicit auguſt·li·v·de ciui·dei ca·xix·ille
non eſt bonus p̄latus/nec ep̄us/qui nō
ꝓficere/ſed p̄ferri querit·Inſuꝑ hiero·
epl̄a xliij·ep̄atuꝫ deſiderat qui non di=
gnitatem·ſed laborem querit·nō deli=
cias·ſed opus·ſic ꝙ humilitas non de
creſcat·nec ꝑ faſtigium dignitatis ipſe
intumeſcat· Unde eccleſiaſtici vij·noli
querere fieri iudex·niſi valeas virtuti=
bus irrūpere iniquitates·Vñ gre·xxi·
moral̄·ſancti(inquit)viri cum p̄ſunt·n̄
in ſe ptātem ordinis/ſed equalitatē cō=
ditōnis attendūt· nec p̄eſſe gaudent ho
minibus·ſed ꝓdeſſe·ſciunt em̄ ꝙ anti=
qui patres/non ſolum reges hoim· ſed
etiam paſtores pecoꝝ fuiſſe cōmemorā
tur·Cur em̄ de tua dignitate audes ſu
ꝑbire? Nunquid non in vtero te fecit·
qui et illum oꝑatus eſt? iob xxi·omnes
em̄ nature vnius ſumus··Nam greg·
vbi ſupra cōcludit·manu(inquit)hu=
millime cōſideratōnis/deprimēdus eſt
tumor elatōis·Vñ iob xiij·eleuaſti me
et quaſi ſupra ventuꝫ ponēs eliſiſti me
valide·ſcio tm̄/qꝛ morti trades me·O q̄
humilis conſideratō in p̄lato ſi fuerit·
Ideo ꝓphā dicebat·neqꝫ ambulaui in
magnis neqꝫ in mirabilibus ſuꝑ me·
Nam teſte grego·moral̄·xx·mundana
felicitas tanq̄ aura ſubleuat· vt repen
te deterius/et infimius ſternat·Et ideꝫ
grego·moral̄·xvij· Quāto(inquit)alti⁹
quis erigitur·tanto·curis grauioribus
oneratur illiſqꝫ ꝓpl̄is mente ꝛ cogitatio
ne ſupponitur· quibus dignitate ſupra
ponitur·Homo(inquit)in ſublime ele
uatus/tantos ſuꝑ ſe ſuſtinet· q̄tos ſuꝑ
poſitos regit·Et ibidem concludit·ip̄a
(inquit) occupatō ſecularīū dignitatuꝫ
tanto falicioribus vicijs p̄mitur·quāto
maioribus curis grauatur· Quapropter
anſelmus li·de ſimilitudinib⁹ ca·xxv·
p̄latos ambitioſos compat pueris ve=

nātibus papiliones qui duꝫ ſequūtur
illos·in foueam cadūt·Ex quibus con=
cluditur·ꝙ quilibꝫ p̄latus in nomīe ſcꝫ
et in fama virtutū/creſcere debet·Qua
propter concludit hugo·ꝙ canones rōna
biliter diffiniūt· nulluꝫ eſſe in ep̄m eli
gēdum niſi prius in ſacris ordinib⁹ fu
erit religioſe ↄuerſatus·Plures tm̄ in=
ſipiētes ſunt viri qui/vita maculati ad
p̄ſidium ſublimātur·ꝛ qđ deteſtādum
nimis eſt·ad p̄ſidētiam tanq̄ ad patri
moniū currit̄·veteꝝqꝫ exēpla negligū=
tur·Animaduertamus em̄ quō ambro
ſius in ep̄m elect⁹·oīno recuſauit·Nū=
quid mulieres publicas in ſuaꝫ domū
ingredi fecit/vt illis viſis electio reuo=
caretur·Nūquid fugā accepit·ſed ꝓdi=
tus a leuntio/reuerti coactus eſt· vt in
ip̄ius vita legit̄·Nūquid gre·fugit ele
ctus·ſed colūna fulgida ſuꝑ ip̄m deſcē
dente cognitus eſt? Nūquid btūs mar
cus pollicem ſibi abſcidit· vt indignus
ſacerdotio haberet̄·vt dr̄ li·ij·qui dr̄ pa
radiſus? Nūquid btūs ammonius cū
fuiſſet electus in ep̄m· ꝛ ad bñdictōem
duceret̄· euaderetqꝫ nō poſſet·aureꝫ ſuā
ſiniſtram ferro reſecauit dicēs· nūc(in
quit)ꝓbatur nō poſſe qđ cupitis cōple=
ri·qꝛ nullus aure p̄ciſa debet ordinari
Cui dorotheus ep̄us reſpondit·lex(in=
quit)iſta iudeoꝝ eſt·ſed ego inquit vi=
rum auribus truncatū· moribus ꝓbuꝫ
non dubito facere ep̄m·Cum ḡ vim in
ferrent·btūſ ammonius rn̄dit·ſi me in
quit vltra cogeritis· etiā linguā meaꝫ
propter quā mihi moleſti eſtis abſcindaꝫ
ꝛ tūc ip̄m dimiſerūt·Inſuꝑ li·iij·hiſto
rie triptite/de q̄daꝫ monacho legit̄·ꝙ
electus in ep̄m recuſabat·ſed theophi=
lus ſibi ſuadebat·videns igitur mona
chus ꝙ euadere nō poſſet·ad ſe veniēti
bus rn̄dit·cras inquit determiabit̄ q̄d
ſit faciēduꝫ· Vñ in craſtinū fuſa orōne
migrauit·Si igitur viri ſancti prelatio
nem recuſarunt· cur igitur peccatores
etiam publici prelationem queſitant?

Nam teste grego· in suo pastorali cap̄;
ix· virtutibus etiaȝ pollens·ad regimē
coactus accedere debet· Et idem greg·
in quadaȝ epl̄a ad senonensem archie=
piscopū Multi (inq̄t (nō tanta fiducia
et alacritate currerēt ad honores·si sen
tirent onera grauia·si metuerēt ꝑicu=
lum dignitatis·sed ambitio insaciabi=
lis est·⁊ de gradu in gradum scandere
petit·Ve tn̄ qui cōiungitis domum ad
domū·Absit igitur vt fiant p̄lati· nisi
qui meliores sunt·vt debitos suscipiāt
a subditis honores;

Ca·iiij·quō non debet eligi fauorabi=
liter prelatus;

Prelatus curam gerit aīarum·
aut gerere debȝ·Quāobrem ip
sius electō non fauore/sed sola
caritate fieri debet· sic vt eligatur non
qui dilectior·sed qui melior/aut cōmo=
dior videtur·Nam hec est voluntas dei
vt ille p̄sideat·qui melior publiceꝙ vti
litati cōmodior est·Vn̄ hiero·epl̄a xliij
electio(inquit)facienda est/non ob ali
quā cōmoditatem tꝑalem eligentium
vel emolumēti spem· nec ob humanaȝ
intercessionē·vel suasionē·vel cōmina
tionē/nec ob inordinatam affectionem
ad ꝑsonam eligibilem/siue carnaleȝ af
fectionem· sed sunt eligendi ob diuini
honoris cumulatōeȝ· ob ecclesie dei vti
litatem·ob ꝑfectus·siue vtilitatis aīa=
rum spem·et ob moꝝ ipsius eligendi at
ꝙ virtutum ꝑfectionem·Hoc etiam sa=
tis notať in decreto xxv·et vi·di·Quā=
obrem grego·moralium xxiij·curaȝ (in
quit aīarum suscipere non presumant·
nisi qui bella temptatōnum subegerīt
Vnde dn̄s ad moysen leuiti·v·ait· con
grega omnem cetum ad ostium taber=
naculi/in electionem aaron/ et filioruȝ
eius/vt sciant omnes ꝙ qui p̄stantior
est ex omni populo;qui doctior·sanctior
et virtutibus eminētior· ille eligať ad

sacerdotium·Super quo ait origenes·
illi(inquit)qui eligūt aliis modis q̄ꝫ p̄
dictis·timeāt dei iudiciū· atꝙ sibi im=
putent dānum siue ꝑditionem aīaꝝ/et
ruinam ecclesie dei·que destruitur per
institutōnem mali p̄lati·Vnde grego·
in dialogo·li·iiij·ca·xxxix·narrat de pa
scasio qualiter erat in loco penaꝝ ·Et
cum interrogaretur cur hoc esset· rn̄dit
ꝙ nulla alia causa erat·nisi quia ꝯsen
serat in ꝑtem laurētij cōtra simachum
ip̄m eligēdo in p̄latum·Quaꝑpter gre·
in registro li·p̄mo ait·necesse est vt oēs
culpas/et negligētias/sibi imputet· ꝙ
ministeriū virtutis infirmo cōmisit·Sic
igitur prelatus eligendus est /vt bene
agat·sic pariter electōnem acceptare n̄
debet/nisi vt in deo ꝑficiat· et hoc cum
humilitate et tremore·Vnde augu·ix·
de ciui·dei ca·xix·non est(inquit)in ac=
ceptatōne amandus honor in hac vita
sed opus quod ꝑ eundem honorem fit
vel potētiam·Ideo apl̄us dicebat·qui
ep̄atum desiderat bonū opus desiderat
quia ep̄atus nomen est operis/⁊ nō ho
noris·vt supra dictū est·Quaꝑpter gre
go·in suo registro li·vij·ait· ꝙ sicut lo=
cus regiminis desiderātibus est negan
dus·sic fugiētibus est dādus· ne quis
sumat sibi honorem ·Et ibidem li·ix·
qui ambit aut se ingerit·ꝑculdubio re=
pellendus est·ideo ꝙ nititur ad altiora
ascendere·Congruit igitur vt in crescē
do decrescat · et in ascendo descendat ·
Qui igitur eligitur· dicat ꝙ doceat/ et
informet quod teneat·Nam casum ap
petit·qui ad summa loci fastigia post=
positis gradib⁹ ꝑ abrupta querit ascen
sum·hec ille·Ideo ysaie vi·dr̄·ecce ego
mitto me·quasi dicat· ꝙ nullus debet
ex se p̄sumere·Ideo grego·in suo pasto
rali li·ij·ca·vij·nullus(inquit) se extol
lat ex electōne·sed magis se humiliet·
Et bernar·in epistola ad episcopū seno
nensem·Noli(inquit altum sapere·q²
altū sape difficile est/⁊ oīno inusitatuȝ

et quāto inusitatius· tanto periculosi=
us·Nō ꝰ felicez se putet qui aliis p̄est
Vnde august·epl̄a lxvi·pete(inquit)vt
cogites nihil esse hoībus in hac vita/et
hoc tempe felicius/letius/⁊ acceptabili
us ep̄i/aut p̄sbiteri/aut diaconi officio·
si tn̄ nō p̄sumptuose/aut adulatorie res
agitur· sed nihil apud deum miserius
tristius/⁊ damnabilius·si male fiant·

Ca·v·de moribus sacerdotum/et alioꝝ
ecclesiasticorum

Sacerdotes/dicti sunt/quasi sa=
cra dantes· ideo sacram debēt
ducere vitam·Iuxta illud ysa·
li·mūdamini qui fertis vasa dn̄i·quia
tn̄ p̄sbiteri a sanctitate eis debita rece=
dunt·ideo iugo indebito deprimuntur·
Nam leui·xxi·dr̄·ꝙ sacerdotes sancti/
et immaculati esse debent·⁊ qui habe=
at maculam· nō debeat offerre panes
vt si cecus/vel claudus esset·Suꝑ quo
grego·in suo pastorali li·ij·ca·xi·cecus
est(inquit)qui diuine contemplatōnis
lumen ignorat ·Claudus autē est·qui
viam vite non valet tenere· Ideo apl̄s
ad ro·xiij·monet abijcere oꝑa tenebra=
rum·⁊ induere arma lucis·Illi eīn sa=
cerdotes arma lucis induūt·qui in vir
tutibus ꝑficiūt· Nam teste hyero·epl̄a
xxxij· clericus dr̄ a cleros grece· qđ est
sors latine·et ꝑpterea vocantur clerici·
quia de sorte dn̄i sunt · aut quia dn̄s ē
sors eoꝝ·scȝ possessio·Clericus igiť ta=
lem se debet exhibere·vt possideat dn̄m
et ip̄e possideať a dn̄o·Hec ille· Vnde
hugo li·ij·parte iij·c· iiij·signaculū)in
quit)clicoꝝ ē corona q̄ signať cleric⁹ de
putatus ad officiū dei /seu ministeriuȝ
cui seruire regnare est·Nā corona rega
le decus est·qđ non immerito dať·Iu=
xta illud prime petri ij·regale sacerdo=
tium ⁊·Et ibidē subdit hugo·ꝙ capitis
coma clerico in modū corone tondetur·
et sūmitas capitis desuꝑ denudať vt ꝑ

hoc detur· intelligi ꝙ ad regiam ꝑtāteȝ
assumitur· ⁊ vt reuelata facie gloriam
dn̄i dei cōtempleť·Hec ille · Quaꝑpter
clerici comā nutrire ꝓhibētur· vt ptȝ de
creto dis·xxiij·clerici comati·A sollicitu
dinibus igiť tempalibus eximūtur· ne
vanitatibus mentes eoꝝ impediantur
Vn̄ hiero·epl̄a xxxiiij·negociatorem in
quit clericū tanq̄ꝫ pesteȝ fuge· q² nemo
militans deo· implicat se negocijs secu
laribus·Et ideo de ip̄omet hiero·refert
policratus li·viij·ca·xiij·qualiter a mē
sa sua tres clericos exclusit· q² incom=
positi erant·Dicebat eīn viro honesto/
et graui nō licere in eius consortio ali=
quē incōpositum habere·Inhonestum
igitur est aliquē se clericū ꝓfiteri·et va
nis occupatōnibus detineri· ne de cleri
cis verificeť illud trenoꝝ iiij·qui nutri
ebātur in croceis·amplexati sunt ster=
cora·Nūquid olim sacerdotes nazareo
rum ob vite cotinētiam caput radebāt·
et capillos in igne sacrificij ponebant·
vt dr̄ nume·vi·Illi eīn moraliter capil
los radūt· qui tꝑalia mente deserūt et
tunc sacrificāt·qn̄ deo famulari dispo=
nūt· Hec eīn omīa corona clericalis de
signat· Nunc tamen clerici suam voca
tionem p̄termittunt· ⁊ ideo in subiectō
nes plurimas incidunt·Sed apud egi=
ptios sacerdotes oīa reliquerūt· ⁊ ideo
eximi sicut dictum est apud pharaonē
meruerūt· Vn̄ hiero·ad eustochiū epl̄a
lxxxiiij·narrat·ꝙ in egipto tria fuerunt
genera monachoruȝ· scȝ cenobitaꝝ·qui
in cōmuni viuebant· anachoritaꝝ· qui
soli in desertis habitabāt·⁊ alioꝝ quo
ruȝ genus dicebatur in lingua egiptia
enuch·qui bini vel trini habitabant si
mul Et de primis scȝ cenobitis loquēs
hiero·dicit·ꝙ nullus in cibo erat strepi
tus·sȝ pane et legumib⁹ pascebātur so
liꝙ senes vino vtebātur·Aliaꝙ ꝑlima
laudabilia narrat philo·prout allegat
hiero·De alijs ꝟo scȝ anachoritis narrat
iosephus· ꝙ acerbissimaȝ vitā duxerūt

Clericoꝝ igitur ⁊ ſignãter religioſoꝝ
vocatio eſt ad diuinũ cultum: et nõ ad
mũdanum occupamẽtum. Vñ anſhel.
li. ij. de ſimilitudinibus narrat in ſom
nis ſe vidiſſe angelum dei deſcribẽtẽ
ſibi quis eſſet verus monachus. et con
cludit ibidem: ꝙ verus monachus eſt:
qui locum ſue habitatõnis ꝑpetuũ eli=
git: in quo ꝑpetuo habitare diſponit.
Sed nunquid lamẽtandum eſt ꝙ viri
eccleſiaſtici atqꝫ religioſi mũdo ſe renũ
ciaſſe dicũt/et tñ curis temꝑalium ma
xime intendũt: non attendentes verba
beati bernardi in quodam ſermone di=
centis: ꝙ natus filius dei elegit paupe
rem domũ: ⁊ tenuit pauꝑtatis formã:
Aut igitur mundus vel deus fallit: ⁊
errat. ſed diuinam impoſſibile eſt falli
ſapiẽtiam. melior eſt igitur ſtatus ille
quẽ elegit. Et idẽ bern. in ſermone de
vigilia natalis dñi. quid (inquit) pau
ꝑtate ditius? quid ꝓcioſius: qua regnũ
celoꝝ emit: et grã acquirit? Vñ hiero.
epła cxvi. apłi (inquit) gloriãtur ꝙ oĩa
dimiſerũt: ⁊ ſecuti ſunt ſaluatorẽ. Nũc
autẽ viri eccleſiaſtici xp̄m ſequũtur vt
munus accipiãt: aut vt liberius ſua de
ſideria impia adimpleãt. Verũtamen
math. v. dr̃: beati pauꝑes ſpũ: qm̃ ipo=
rum eſt regnũ celoꝝ. Et math. xix. dicit
ſi vis ꝑfectus eſſe: vade vende omĩa q̃
habes: et da pauꝑibus: et ſequere me.
Mundo igitur ſpreto debet vir religi=
oſus tanꝗ̃ agricola ſuam aĩam excole
re ſcꝫ vitia extirpare: et virtutes inſere
re. Vñ apuleius li. de deo ſocratis dicit
ꝙ ſicut volens acute videre purgat ocu
lum: ſic deſiderãs in virtutibus ꝑfice=
re: debet colere aĩm. Quapꝑter auguſ.
de verbis dñi ſermõe xij. quid (inquit)
ꝓdeſt plena bonis archa: inanis con
ſciẽtia? bona vis habere: et bonus eſſe
non vis. Erubeſcere igit debes de bo=
nis tuis: ſi domus tua plena eſt bonis
et te malum habet. Et ibidem cõcludit
bona exteriora ſi poſſent: cõtra ꝓdõtẽ
ad dñm clamarẽt. Juxta illđ abachuc
ij. lapis de pariete clamabit. Quid enĩ
ꝓdeſt ſtulto habere diuitias: cum ſapi=
entias emere non poſſit? eccĩaſt. v. Nõ
igitur diuitias: ſed ſapiẽtiam ⁊ virtu=
tes acquiramus: vt eximi ꝓmereamur
et in improperijs hoĩm nõ exponamur
Juxta ꝓphãm dicẽtem: nolite tangere
xp̄os meos. ⁊ in prophetis meis nolite
malignari.

Ca. vi. de cõtinentia viroꝝ eccĩaſticoꝝ;

Jri eccleſiaſtici ad hoc deputa
ti ſunt vt in caſtitate deo famu
lentur. Quale enĩ erit obſequi
um tuũ: ſi mẽs tua polluta fuerit? aut
quõ ſacrificium offeres deo: ſi tua vita
maculata extiterit? ſit ḡ vita tua conti
nens ⁊ immaculata vt deo ꝓ te et alijs
placẽre poſſis. Sed vnde eſt ꝙ eccleſia
tantis luxurijs inquinat? Quis concu
binagiũ ita ſeminauit? Reuera eſtimo
ꝙ conſortia/cõuiuia/colloquia cũ mu=
lieribus ſolita/viros eccleſiaſticos a cõ
templatõne retardẽtes: voluptate ⁊ la=
ſciuia corruptiſſima inficiũt. Attenda=
mus igitur quid dicat hiero. Claudi⁹ (
inquit) igneus ſpẽs mulieris. Naꝫ qui
tangit picem: coinquinabit ab ea. Vñ
auguſti. dicit ꝙ aſper ſermo atqꝫ rigid⁹
et breuis/ſemꝑ cum mulieribus eſt ha
bẽdus. qꝛ mulier ſi audiat amicabilia
tunc ſurgit vt hoſtis: demollitur hoĩeꝫ:
depꝛdatur mentẽ: inclinat aĩm: atqꝫ mẽ
tis ſtatum effeminat: corpus eneruat:
burſam euacuat: rõnem cõmaculat: pri
mũ ſcandaliſat: ⁊ deum negligit. Vñ
bernar. li. primo de cõtemptu mũdi ſic
inquit: colloquiũ mulieꝝ: non niſi vi=
rus amarũ. Prebens ſub mellis dul=
cedine pocula fellis. Nam decor illaꝝ
laqueus fallax aĩaꝝ. Hi laqueãt ſtul=
tos: ducũt ad tartara multos. Vnde cri
ſoſto⁹. in ſermone de chananea dicit: ꝙ
mulier eſt caput peccati: arma diaboli
expulſio paradiſi: corruptio legis: a q̃
ſi cauere cupis fuge illam. quia vt ſer
pens inficit: ⁊ venenat. Vnde in vitis=
patꝝ li. ij. parte iiij. legitur: qualiter ſcã
mulier monacho cuidã moniales intu
enti dicebat. ſi (inquit) monachus ꝑfe=
ctus eſſes: nos ita nõ reſpexiſſes. Jtem
ibidem ꝑte ij. de arcenio abbate legit:
ꝙ cum mulier ſibi poſtularet vt in ora
tõne haberet memoriaꝫ eius: ipe rñdit
rogo (inquit) deum vt ipe auferat me=
moriam tuã de corde meo. Jtem ibidẽ
parte iiij. legit de mliere ſancta in mo
naſterio egrotãte: que non permiſit vt
frater ſuus eam viſitaret: ne ipius oc=
caſione inter feminas ſtaret. Vnde di=
xit ei: vade frater: ora pro me. quia xp̄o
annuẽte videbo te in regno celoꝝ. Au=
guſtin. li. de cura pro mortuis agẽda.
narrat de iohãne nobili monacho. qui
habuit ſpm̃ ꝓphecie. qui cũ videret mu
lieres quaſdam infeſtas eſſe vt ipm̃ vi=
derẽt: tunc dixit: eamus vbi nõ eſt mu=
lier. Ex his ḡ patꝫ qualiter fugiẽda eſt
libidinis occaſio. Jdeo apłs ad ro. viij.
dicebat: non eſtis in carne: ſed in ſpũ;

Ca. viij. de moribus prelatorum.

Relati vices xp̄i gerunt. De=
decus ergo magnũ eſt: ſi cõtra=
dicant dño/a quo cõſtituti ſũt.
non vt in terrenis inſiſtãt: ſed vt bonis
moribus tẽplm̃ dei conſtruant. Vñ hu=
go li. primo ꝑte viij. ca. xviij. dicit: ꝙ e=
piſcopi vtuntur ſandalijs: que ſunt cal
ciamẽta prelatoꝝ: ne terrenis polluan
tur. baculo vtũtur: vt rebelles corrigãt
qui recuruus eſt: vt mites retrahãt cõ=
ſolabiliter. ornãtur anulo: vt eccleſiam
ſanctam ſponſam ꝓfiteãtur. Et ibideꝫ
concludit hugo: ꝙ veſtimẽta ſacerdotuꝫ
et ꝓlatoꝝ/virtutes eis debitas dſignãt
tunica: mũdiciam. zona continentiam.
ſtola: paciẽtiam. caſula: caritatẽ. ⁊ hu=
iuſmodi. Sed ꝓhdolor. multi nunc nec
virtutes habent nec de ſubditis ſollici
tantur. Juxta illud zacharie xi. o pa=
ſtor et idolum derelinquas gregeꝫ. Vñ
in tractatu de xij. abuſionibus: ꝓlatus
negligẽs numeratur. O quãta abuſio
quia ſe dicũt rectores: nec tñ regunt: ſꝫ
de temꝑalibus tm̃ curam accipiũt. con
tra exhortatõem bernardi li. iiij. ad eu=
genium dicẽtis: memento (inquit) ſal=
uatorem iudam economum habuiſſe.
Quid epo turpius: ꝗ̃ incumbere ſuper
lectili/⁊ ſubſtantiole ſue: omĩa ſciſcita
ri de ſingulis: morderi de ſuſpitõnib⁹:
moueri ad queqꝫ deꝑdita? Attẽdat enĩ
prelatus qualiter phutiphar omnibus
traditis ioſeph: quid haberet in domo
ſua neſciũt. vt dr̃ geñ. xxxix. Aliis igi=
tur temꝑalia diſpenſet: ⁊ tu de diſcipli
na ꝓuide. illud nemini tradas: ſed ſuꝑ
moribus manũ vlciſcentẽ adhibe. Vt
quid enĩ diuino cultui viri deputãtur:
ſi ꝑ ceteris deo non famulãtur? Vnde
exo. xviij. ꝓuide tibi viros de omni ple
be potentes/et timẽtes deum. exemplo
pharaonis: qui noluit cõmittere peco=
ra niſi viris doctis: vt patet geñ. xlvij.
Nunc tñ verificatur illud yſa. iij. Da=
bo pueros principes eoꝝ. Nam prelati
pueri ſunt quia neſcij ⁊ inexꝑti compe
riũtur. Attendat enĩ prelatus: ꝙ archi
tector fundamẽtum ꝑſpicit: grandeſqꝫ
lapides in fundamẽto ponere ſolet. ſi=
cut fecit ſalomon. iij. regũ. v. Lapides
enĩ grandes viros virtuoſos religioſos
deſignãt. ſuꝑ quibus eccleſia fundata
eſt. Juxta illud ad ephe. ij. ſuꝑedificati
eſtis ſuꝑ fundamẽtum apłoꝝ/et ꝓphe=
taꝝ. Hi colũne erant. vt dr̃ ad galath.
ij. Nunc tñ eccleſie dici põt illud yſaie.
xlix. venerũt ſeruitores tui deſtruentes
te. Merito igitur bernar. mirat li. iiij.
ad eugeniũ: cur ꝓlati tot inueniũt: qui=
bus curam aĩaꝝ cõmittant: et tñ inue=
nire nolunt: quibus ſuas facultates in
curam exhibeãt. Veꝛtamen ars artiũ
eſt regimẽ aĩaꝝ: vt ponit grego. in ſuo
paſtorali li. primo ca. primo. Ad hui⁹

ergo regimen exercendum sapientiam et virtutē habere q̄ maxime necesse est. Fortassis autem aliqui p̄termisso sapientie studio: solis facultatibus intendunt. Verūtamen teste ap̄lo ad thimo: oportet ep̄m non esse auarum.

Ca. viij. de orōne facienda: sic vt vnus oret pro alio.

Quid orōne efficatius? Reuera nihil. Vn̄ luce xi. dr̄ si quis p̄seuerauerit pulsans. et subditur surget et dabit illi. Et ad thim̄. ij. volo (inquit) vos orare in omni loco: leuantes puras manus. Tunc enim manus sunt pure: qn̄ consciētia munda. et tunc orō magne ē efficacie. Vn̄ prime iohā. iij. si cor nr̄m non reprehenderit nos: fiduciam habemus q quicquid petierimus: accipiemus. Et iohā. xvi. si quid petieritis p̄rem in noīe meo: dabit vobis. Vnde treno. iij. leuemus corda cū manibus. Sup quo grego. dicit: q ille cum corde manus leuat: qui orōem suam op̄ibus roborat. qm̄ virtus orōnis est celsitudo caritatis: vt dicit greg. li. ij. sup euāgeliuz: omel. vij. Nempe xp̄iani tanq̄ fratres orōnibus et aliis munimētis sp̄ualibus se debent iuuare: ne ab hoste dissipentur. qm̄ debem9 aīas ponere pro fratribus. vt dr̄ iohā. iij. Si em̄ vnus p alio intercesserit: tunc congregatio xp̄ianoꝝ erit terribilis. vt castroꝝ acies ordinata: cantic. vi. Super quo gre. li. ij. sup ezech. omel. viij. Tunc (inquit) acies est ordinata: qn̄ in nullo est interrupta orō: et qn̄ p inimicicias locus non vacuatur: locus nō dissipat. Nam si p caritatem fideles vniantur: tunc malignus hostis ingredi non valet. Cur em̄ voluit deus vt ex vno hoīe totum genus humanū diffunderet: nisi quia vult q omēs hoīes sibi ad inuicem adhereāt. et vniātur? inquit aug9 xij. de ciui. ca. xxi. Nam caritas multos animos/ vnum: et multa corda/ vnū facit: vt inquit idez augu. sup iohā. ome. lxxxiij. Nunc tn̄ hoīm corda diuisa sūt. nec vnus alteri succurrere curat: nec in tēpalib9/nec in sp̄ualibus subsidiis. quibus prima iohā. iij. dr̄: qui habuerit substātiam huius mundi/ et viderit fratrem suū necessitatez habere: et clauserit viscera sua ab eo: quō caritas dei manet cum illo? quasi dicat q nō. Vn̄ ad ephe. iiij. supportātes inuicem in caritate. Illi em̄ in caritate se supportant: qui corpis necessaria sibi inuicem exhibent: et deuotis orōnibus p alienis delictis q̄tum in eis est: deum mitigant. Legimus em̄ apud antiquos/ tantam fuisse erga p̄ximos dilectōne: q p salute p̄ximoꝝ non solum orare/immo etiā quecūq flagella tolerare disponebant. Unde in libro qui dr̄ paradisus/ legit de serapione/qui alio noie dr̄ sindomus: q se vendidit paganis p̄cio xx. solidoꝝ: et eis seruiuit: donec ip̄os ad legez xp̄ianam cōuertit: Cumq igitur ab eis recederet: pecuniā restituit. Illi aūt suadebant/ vt paup̄ibus eam daret. sz ip̄e renuit dicens: date eam vos: quia nō mea: sed vestra est. De eodem etiam legitur q manicheo cuidam se vendidit: cui seruiuit. et tandem eum cōuertit. Si igitur p̄prium corpus p salute p̄ximoꝝ veteres exposuerūt: nos merito et pamplius orōnes impendere debemus. Vn̄ ap̄lus ij. cor. vltimo dicebat: ego libentissime impendam: et supimpendar pro aīabus vestris. Nempe fas est vt aduertamus qm̄ abraham semp sollicit9 fuit altare dn̄o edificare: eiusq nomen inuocare: sic vir xp̄ianus p̄ces dn̄o effūdere sollicitus esse debet. qm̄ teste aug. ep̄la xlvij. oratō vitam beatā facit: quā omnes appetūt. Quid em̄ aliud oportet orare: nisi qd̄ cupiūt omnes? Et subdit oratō plus gemitib9: q̄ sermonib9 agit. plus fletu: q̄ affatu. Absit in orōe multa locutō: sed non desit feruens intētio. Vn̄ iob xxxi. dicebat quis mihi tribuat adiutorem: vt desideriū meum omīpotens audiat? Sup quo grego. xxij. moralium. Vera postulatio nō est in oris vocibus: sed in cordis cogitatōnibus: apud aures dei non faciūt verba: sed desideria. Ideo de moise exo. xiiij. dr̄: quid clamas ad me? quasi dicat: q clamor nil p̄dest? Et de anna primi regū p̄mo dr̄: q orabat: et non loquebat. Vn̄ mathei. vi. intra cubiculum tuū: et clauso ostio ora p̄rem tuū. Nam in vitispatrū pte vltima legitur: q iulianus apostata misit quēdaz demonē vt portaret ei qddam responsum. Qui demon transiens p locum vbi erat p̄bus monachus: vlterius transire nō potuit: eo q dictus monachus orabat. q cū audiuisset iulianus: dicto monacho cōminabat. sz ip̄e iulianus cito interemptus est. Oratio igitur demonē vicit/ atq supat. Debemus g̃ sine intermissione orare: et nō deficere: vt inquit ap̄lus prima ad thim̄. v. Et p̄ma petri. iiij. dr̄: vigilate in orōne: et hoc in sp̄ū et veritate;

Cap̄. nonum de predicatoribus;

Predicatoꝝ vocatio veritas sit et non p̄pria cōmoditas. Si em̄ p̄dicans regnū dei/ p̄priam cōmoditatem veritati p̄ponat: sua p̄dicatōne parū p̄ficere valebit. Veris autem verbi diuini exclamatoribus/ ait dn̄s p p̄phām: p̄parabitur veritas mea in eis. Nempe li. iij. historie triptite ca. ij. dr̄: q cum plurimi p disputatōnis delectatōne traherētur ad negociū fidei: vnus quidem ex cōfessoribus laicis simplicē habens sensum: dialeticis obuiauit dicens: audite fratres qm̄ artem dialeticam nō tradiderūt nobis xp̄us/ et ap̄li. nō vanam verboꝝ fallaciam: sed purā sciētiam fide et bonis op̄ibus obseruādam. ip̄os igitur imitādo veritas est p̄dicāda. Insup etiam ibidem narratur qualiter senex quidam veritatē sic hortabatur cuidam ph̄o dicens: o philosophe audi dogmata veritatis. Unus est creator oīm. et verbuz eius quo creauit oīa: filius eius est. Hoc ergo si credis: noli inuestigare studio. Ad cuius verba ph̄us mirabili quadaz virtute conuersus est. Vn̄ psal. lxvij. dabit em̄ dn̄s verbum euāgelisantibus virtute multa. Nam in vita sancti cesarij legit: q sp̄ussanctus sermonē suum disponebat vt hoīm cōsciētias sua p̄dicatōne cōuerteret. Ex quo p̄ot colligi: q nō ex nobis sed ex sp̄ū sancto in p̄dicatōne loquēdū est. Insup august. vi. cōfessi. de ip̄o narrat: q ip̄o predicāte: alippius intrauit. quo intrāte: augus. p̄dicare cepit valde mordaciter cōtra ludos quosdaz: quib9 alippius intētus erat. De ipso tn̄ alippio nullo mō cogitabat. et tn̄ alippi9 oīa p̄pter se dici credebat. Et subdit q alippius cōuersus est. eiusq correctio augustino fuit attributa. Et ideo subdit august. p me (inquit) licet me nesciēte/ hoc opatus es dn̄e. Similiter etiam de eodem august. in eius vita narrat: quō ip̄o non cogitāte/ deo tn̄ ministrāte: cōtra errorem manicheoꝝ in mensa sedēdo loquebatur. ibiq interfuit quidam qui manicheus erat: qui post biduū venit ad eum flens. et confitens se fuisse manicheum: quousq audiuit eū loqui. Patet igit qualiter p̄dicatio a sp̄ū scō ministrat et p ip̄m roborat. Nūc aūt plures p̄dicātes potius in p̄prio ingenio q̄ in diuina inspiratōne confidunt. nec veritatem curāt p̄mulgare: sed potius auditoribus cōplacere volentes/ dulcia quedam p̄ponūt. itaq non docent: cum tn̄ docere teneātur. Quibus oze. iiij. dr̄. qr tu repulisti sciam: ego te repellam ne fungaris mihi sacerdotio. Illi em̄ sciēntiam a se repellūt: qui veritatem p̄dicare negligunt. Quibus grego. xxi. moral. sic ait. absq iure fructus ecclesie cōmedunt: qui ecclesiastica cōmoda ad vsum corpis accipiunt: et exhortatōnis

poterat· Oratōne igitur fusa/ infantez
sanū reddidit· cuius mater miraculuz
p totū regnū pmulgauit· Regina igit
hoc audiens/ cū infirma esset/ ad p̄di=
ctam captiuā accessit/ ꝛ fusa orone sani
tatem accepit in nomie ihesu xp̄i· Qua
ppter regina xp̄m vez deū esse suo ma=
rito/ omibusq̧ nūciauit· Cumq̧ rex cō=
uerti differret/ accidit vt in venatōne in
tenebris maximis esset/ xp̄m igit inuo=
cauit dicēs/ o xp̄e si deus es/ me nunc li
bera· ꝛ ptinus luce clarescēte liberatus
et cōuersus est· Ecclesiam igit edificari
fecit· ꝛ ad cōstantinū vt sacerdotes mit
teret/ scripsit qđ et fecit· Cūq̧ columna
quedaz ecclesie/ humana virtute eleua=
ri non posset/ p̄dicta captiua orone im=
petrauit/ vt eleuaret cūctis admiran=
tibus· Ex hac ḡ historia patz/ q̧ sancti=
tas vite plus facit ad cōuersionez q̄ sci
entie ingeniositas· vn̄ ysa· xl· sup mon=
tem excelsuz ascende tu/ qui euāgelisas
syon· Ille em̄ sup montez ascendit/ qui
in sanctis opibus viuit· Ille autez euā
gelisat/ qui diuinū verbuz p̄dicat· Vn̄
ezechielis primo/ speculatorem dedi te/
qui in alto conspicis;

Capitulum decimum· de scholasticis·

Licet omia scire bonū sit/ diui=
ne tn̄ veritati potissime inten=
denduz est/ qꝛ nec fallit/ nec fal
lere p̄t· Legimus em̄ gen̄· xvi· qualiter
abraham ancillaz dn̄e subiecit· sic oēs
humane sciētie diuino scrutinio debēt
ancillari· Vnđ augu· li· ii· de doctrina
xp̄iana sic inquit/ homo quicquid extra
sacram scripturam didicerit/ si noxium
est/ ibi damnat· si vtile est/ ibi inuenit·
· Vnde idem epl̄a· iii· nulle littere com=
parande sunt duobus preceptis dn̄i/ in
quibus omnis ars· Ibi em̄ phisica· qꝛ
deus est causa oīm naturaꝝ· ibi ethica·
· quia non nisi diligēdo deū vita bona for
mat· ibi logica/ qꝛ deus lumen est aīe·

·ibi echonomica· qꝛ ni dns edificauerit domuz/ in vanū laborauerunt qui edificant eaz·

· Ibi salus reipu· quia nisi dn̄s custodi
erit ciuitatem/ frustra vigilat qui cu=
stodit eam· Ideo ip̄a sacra sapia puer·
viii· inquit/ audite/ qm̄ de reb⁹ magnis
locutura sum/ ꝛ aperiētur labia mea/
vt recte p̄dicent· veritatez meditabitur
guttur meum· Hec em̄ dat intellectuz
paruulis· Vn̄ sap̄· vii· optaui (inquit)
scꝫ sapiam/ ꝛ datus est mihi sensus· in
uocaui/ ꝛ dat⁹ est mihi sp̄us sapie· In
hac autez sapia (teste hugo· in didasca
li pte· v·) in pprio ingenio non est confi
dendum· qꝛ potius orōe q̄ studio acqui
ritur· Vn̄ mathei xi· abscondisti hec a
sapiētibus ꝛ prudētibus/ ꝛ reuelasti
ea puulis· Vnde cassianus in collatōi
bus patꝝ/ cupiēs (inquit) ad noticiam
scripturaꝝ ptingere/ nequaq̄ debet su=
os labores cōmētariis impendere · sed
omēm industriam mētis/ ꝛ intentōem
cordis/ erga emēdatōem vicioꝝ detine=
re· quibus expulsis/ scripturaꝝ sacra=
menta cōtemplet/ sicut ab oculo purifi
cato colores cōcernūtur· Narrat etiam
cassio· li· de institutōne scripturaꝝ/ q̧ cū
explanatōem cuiusdam qōnis inquire
ret/ septem diebus ꝛ noctibus in orōne
pstitit/ quousq̧ deo reuelante/ cognouit
· Huiusmodi igitur sapie studiū bonis
opibus potissime exercetur· Vnđ hugo
vbi supra bene (inquit) scripturam stu
det/ qui eaq̧ audit/ ope complet· Vn̄
li· ix· historie triptite de quodam abba
te legitur/ q̧ cum audisset versum illū
psal· dixi custodiam vias meas ꝛ· tunc
amplius noluit audire/ dicēs sibi suffi
cere/ si qđ audierat/ posset adimplere·
· Vnde anno vite sue xlix· interrogatus
si p̄dictum versum didicisset/ ꝛ comple
uisset/ respondit q̧ vix cōplere potuerat·
non ḡ in magnis difficultatibus/ sed in
bonis opibus sacre scripture studium
versatur· Vn̄ eccīasti· xxxix· pie agen=
tibus dedit deus sapiam· Quis em̄ tā
stultus/ vt eum dicat sapiētez/ cuius vi
ta mala ē/ dissoluta/ ꝛ enormis· Omis

eñ dissolutio/ex insipientie radice ma=
nat. Ille igitur sapiēs putādus est: qui
sua opa sapiēter dirigens/ea facit: que
sapiētem facere decet. Nam iste est fru
ctus vere phie: scꝫ bene loqui scd̄m suū
statum/et ꝯsequēter bene viuere. vt di=
cit apuleius li. de deo socratis. Vñ ari=
stippus phūs cuidam tyrāno interrogā
ti quid studiuꝫ phie pficeret: sibi rñdit
vt(inquit)cum omnibus hoībus secu=
re ⁊ intrepide sciam fabulari. Nā apli
ꝟbū dei sic cōuerterūt. quia vnūquēqꝫ
scd̄m suū statū docuerūt: nūc dñis: nūc
seruis/nunc patribus/nūc filijs/ nunc
vxoribus veritatē suadētes. Vnde ad
ephe. v. viri diligite vxores vr̄as Et ibi
dem vi. filij obedite parētib9: serui obe
dite dñis. Prima petri ij. serui subditi
estote. Et ibidem iij. mulieres subdite
sint viris suis. Et prima ioban. ij. scri=
bo vobis patres: scribo vobis adolescē=
tes/scribo vobis infantes. Insup gen=
tiles cōformiter fecerūt. Vñ pompeius
li. viij. et policraticus li. vij. ca. iiij. pari
ter narrāt/qualiter pitagoras audiens
vrbem crotonicoꝝ esse dissolutaꝫ: venit
vt doceret. itaqꝫ alio affatu viros/ alio
quoqꝫ matronas hortabatur: vnicuiqꝫ
veritatem pdicans. Itaqꝫ fm statuū di
uersitatē leges ⁊ mores descripsit. Ra
tōne igit potiori diuini verbi pdicator
aio valido veritatē debet detegere. Sꝫ
plurimi in suis additis/primis detra=
hunt. quoꝝ pctā corrigere vbi fas est:
negligūt. ibi loquūtur: vbi tacendum.
Nam eccle. xxxij. vbi non est auditus:
non effundas sermonem. Congruit er=
go loquēdi tempus ⁊ locum explorare
. Vñ primo saturnaliū legit: ꝙ socrates
orator grecus in cōuiuio existens roga=
tus fuit vt de fonte sue eloquētie aliqd
ꝓponeret. qui renuit dicens: nihil(in=
quit) tam gratum phie: sicut locis/ ⁊ tē
poribus aptare sermones. Vñ ecclasti.
xi. prudentie statura ponderabūtur. qꝛ
sꝫ loquēdum est iuxta exigētiaꝫ locoꝝ

et personaꝝ. Valerius li. vi. ca. vltimo
narrat de xenocrate/ qui cū gratis elo=
quijs mores astrueret: vidit quēdaꝫ su
ꝑuenientē cuius crimina grandia erāt.
et ideo materiam de qua loquebat, pre=
termisit: vt pctā illius detestari posset.
. Ideo ecclasti. xxvij. dr̄ cum viro religio
so de sanctitate tracta. ⁊ cum iniusto de
iustitia. Vñ seneca epl̄a ci. dr̄: ꝙ talis
debet esse phūs: vt ad ipm veniēs/sem
per aliquid ferat: ⁊ in aliquo melioze=
tur. Potius igit in verbo pdicātis pro
fectus debet haberi. Qm̄ sicut dicit ad
coꝝ. pmo: sermo meus: et pdicatō mea
non est in psuasibilibus humane scie
verbis: sed in diuinis eloquijs;

Finit liber octauus. Incipit non9
qui est de statu principum/⁊ nobiliuꝫ:
et habet xxiij. capitula. Cuius primuꝫ
est de clementia principum.

Clemētiam habere debēt
principes maxime exem=
plo antiquoꝝ. Narrat eñ
valerius li. viij. ca. primo
de seruio galba qui ꝓpter
homicidiū morti ꝯdemnatus erat. ⁊ cū
ꝓximus morti esset: iudici dixit: meam
(inquit)non recuso mortem: sed meos
defleo paruulos quos tibi recōmendo.
Misericordiam ꝗ optinuit pietatis cā
Itaqꝫ innocētia veniā non impetrauit
vbi pietas puuloꝝ indulgeri fecit. Nar
rat etiam de quodaꝫ qui libidinis cau
sa cōdemnatus erat: sed veniam impe=
trauit: eo ꝙ suam impudiciciaꝫ sponte
declarauit; Beati igitur misericordes:
qm̄ ipi misericordiā consequētur. ma=
thei. v. Narrat etiaꝫ august. viij. de ci.
ca. x. de quodaꝫ cuius nomen ares qui
morti cōdemnatus erat ⁊ homicidij re=
us habebat: iudicātibus tñ xij. dijs: ab
solutus est a sentētia sex illoꝝ xij. deoꝝ
qui venerabātur apud athenięses Qui
bus lex erat: ꝙ si voces iudicum erant

equales: tunc absolutio iustitie ꝓpone=
batur. Si igit gentiles deum nō cogno
scētes/indulgere ꝑstuduerūt: merito ⁊
potius xp̄iani iudices hoc facere debēt
vt scꝫ potius indulgētiam ꝙ̄ rigorē ex
erceant. Veꝝtñ iudices ꝑlatiqꝫ plures/
fauore/ vel ira seducti/causas subdito=
rum non discutiunt/ sed cum rigore sue
temeritatis subditos affligūt. Vñ nar=
rat august. vi. confess. ca. xi. de alippio
collega suo/quō apud cartaginem fuit
depꝛhensus de furto: licet sine causa. ac
cidit tñ diligēti discussione facta/ꝙ im
munis inuētus est. et innocens(puero
quodam reuelante qui furtum cōmise
rat)reptus est. Et cōcludit idem augu.
non arbitror eñ aliam obcām deū hoc
ꝑmisisse: nisi vt vir ille scꝫ alippi9 qui
tantus futurus erat: inciperet discere ꝙ
non de facili iudicādus est homo. Vnō
de seipo narrat: ꝙ assistēdo iudicio ptu
lit equitatem cuicū ꝯ ptāti: iuxta pcep=
tum dñi: exo. xxiij. nec iudicio plurimo=
rum acquiesces: scꝫ vt a vero deuies.
Et ibideꝫ nō declinabis in iudicio pau
peris. Vñ leui. ix. nō iniuste iudicabis
Et subditur: noli facere iniquū aliqd
in iudicio: sed oīa in regula/pondere/
et mensura. Ideo iniūxit beatus am=
bro. theodosio impatori: vt ante xxx. di
em nullum cōdemnaret morti: qꝛ nō ex
libito/nec ad libitū pcedēdum est. Nā
et dño gen̄. xviij. dictuꝫ est/qualiter cla
mor sodomoꝝ venit coraꝫ eo: non tñ sta
tim cōdemnauit: sed ait: descendam et
videbo ⁊. qꝛ scꝫ cum magna delibera=
tōne iudicādum est: ⁊ non cum ira: vel
furore. sap. xij. et tu cum tranquillitate
iudicas. Ira quidem viri iusticiaꝫ dei
non opatur. iaco. primo. Vñ seneca li.
primo de ira narrat de quodam iudice
tyranno: qualiter tres milites innocen
tes ꝓpter iram suam cōdemnauit. Pri=
mū eñ ꝯdemnauit qꝛ redierat sine suo
cōmilitone seu socio: imponēs ei/ꝙ illū
interfecerat. pcepit ergo cuidam militi:

vt eum duceret ad locum supplicij. Cū
qꝫ tñ eum duceret: venit cōmilito seu so
cius eius qui ad suppliciū ducebatur.
et tunc ad iudicē redijt vt ille excusare=
tur. Quod videns iudex: iratus est: pri=
moqꝫ militi dixit: te iubeo interfici qꝛ
semel cōdemnatus es. scd̄o autēꝫ dixit
quia causa damnatōnis tui cōmilito=
nis fuisti: sicut te iubeo interfici. tertō di
xit: ⁊ te iubeo occidi: qui iussus occide=
re/precepto nō paruisti. Ideo ysidorus
iij. de summo bono ca. xxv. iudex(inqt)
iracūdus examen iudicij intueri nō va
let: qꝛ calligine furoris excecatus nō vi
det. Vñ augu. epl̄a xxxv. ante finem cō
cludit dicens: non debet(inquit)iudex
vendere iustum iudicium: aut detrista=
ri verum iudicium: licet vendat aduo=
catus iustum pñocinium: ⁊ iurisptus
veꝝ cōsilium. Illi eñ inter vtrāqꝫ ptēꝫ
examinis adhibētur. Isti vero ex vna
ꝑte cōsistunt. Nihil ergo turpi9/nil sor
didius/ꝙ̄ iudicium vendere: vt ponit
augu. vij. confess. Nam iudiciū si fiat
ad pcium: sordibus cōputat: vt ait poli
cratus v. li. ca. ij. quia cum iudex sit fa
mulus iusticie: si igit iusticiam vendit
suam dñam pcio exponit. Veꝝtñ illud
iosue iij. verificatur: puellam(inquit)
vendiderūt vino: vt biberēt scꝫ iusticiā
sed qui emit non letetur: vt dr̄ ezech. p=
mo: quia venditor ⁊ emptor peccāt. Ta
les eñ figurātur nume. xxij. in balaach
qui corrupit balaā muneribus ⁊ exce=
cauit. Vñ petronius sic ait: quid faciūt
leges: vbi sola pecunia regnat: aut vbi
pauptas nullo iure vincere pōt? Iam
igit iudiciū nihil est nisi publica mer=
ces. Quapꝓpter tullius li. iij. officioꝝ di=
xit: ꝙ a maioribus hoc accepim9 vt cō=
tra iusticiaꝫ nil agamus. maiores eñ
pdecessores vocātur. Vñ a. gellius li. v
de imagine iusticie narrat: qualiter cri
sippus os ⁊ oculos iusticie vultūqꝫ se=
ueꝝ depinxit: verbaqꝫ venerāda colora
uit. Et sequit forma virginali/aspectu

vehemēti/sine formidine eam intronisauit·qz scz iudices formidare non debent quin iustitiā agāt· Nam valerius li·vi·ca·iij·de cambise narrat qualiter fuit p eum iudex quidaz excoriatus·co q nullam iustitiam fecerat·ꝛ sup eius pellem filiū eius tanq̄ iudicem sedere iussit· Facienda est ergo iustitia/admixta tñ decenti pietate sicut ioseph fecisse legitur;

Cap̄· secūdum de bonis principibus;

PRincipes sunt cōstituti vt populuz foueāt ꝛ ptegant· Vnde moises orabat/vt deus puideret hoīem sup multitudinem ppli· qui posset exire ꝛ intrare ante eos·vt dr̄ nume·xxxvij· Olim em̄ nō genealogia/sz merita eos sublimabant/quia bonis et non tm̄ generosis principatus debetur Nam quintius cū pprijs manibus coleret terram·factus fuit cōsul· itaqz ab aratro vocatus est ad dnm̄ et cum suo consilio victoria adepta fuisset·ad pristinam paupertatem reuersus est·vt narrat augu·v·de ci·viij Non igitur dominādi ambitio/sed succurrēdi/ atqz regēdi auiditas principibus adherere debz Vnde valerius li·iiij· ca·iiij·de attilio narrat· qualiter ab aratro vocatus est ad imperiū romani ppli suscipiēdum· et ideo de tempe illo dicit·q patrie rem vnusquisqz nō suam augere pperabat· paup̄ꝫ in diuite imperio/q̄m diues in paupe cōuersari malebat· Vnde solin⁹ li·v· ca·iiij· loquēdo de pplo cuiusdam insule· pplus (inquit) elegit spectatum moribus/ꝛ inueteratū clemētia· Nam de regibus israhel dictuz est·reges israhel clemētes sunt· Nunquid ioseph clemens extitit· Nūquid tñ qui dn̄antur tyrāni sunt/ ꝛ sue fortitudini dominia qui obtinēt/ꝛ non deo ascribunt· Nihilomin⁹ omnis ptās a dn̄o deo est·vt dr̄ ad romanos xiij· Et iohan·xix·dr̄·non haberes in me ptātem·nisi tibi datum esset desup· Sed nunc verificatur illud ozee·viij·ipi regnauerunt ꝛ non ex me· principes extiterūt/scz mali· quoꝝ tam̄ dn̄ia diuine ordinatōni non sunt imputanda·scz subditoꝝ prauitati· Iuxta illud iob xxxiiij·ipse em̄ regnare facit hominez ypocritam pter peccata ppli· Et ozee xiij·dabo tibi reges in furore meo· Si ergo nunc pplus peccat·non mirꝫ si princeps impius regnat· Nam principes impij sunt·qui cum fouere debent/ tm̄modo rapiūt/ muneribusqz iustitiaz puertunt·et qui positi sunt in defensaz populi·ipi offensam inferūt· Cuius oppositum romanos nobiles fecisse legimus· vt narrat pompeius lib·xviij·q cū tineas romā fuisset missus a pyrrho vt pacem cōfirmaret·grandia munera secum detulit·sed suscipe volentem neminem inuenit· Vnde romani iudices ostia claudebant· ne cum munerib⁹ q̄s intrare posset· Similia etiaz narrat valeri⁹ li·iiij·ca·iij·et li·viij·ca·v·de pyrrho qualiter ptem agri de consensu oīm sibi oblatam refutauit dicens·virtutis gloriam magnitudine p̄de minui· Sz quid dicemus· Nam teste seneca epl̄a xviij·reges partos nō poterat quis salutare/sine munere· Et tñ ecclesiasti·xx dr̄· q̄m exenia ꝛ dona excecant oculos iudicū· Ideo pheta inquit·qui munera sup innocētem nō accepit semp habitabit in tabernaculo tuo· Vn̄ gregor·moraliū·ix·tres sunt(inquit)acceptiones muneꝝ ad quas ex fraude festinat Naz accipi solet a corde grā/ab ore gloria/a manu pecunia·a quibus iust⁹ debet excutere manus· Et idez in registro li·ij·exenia(inquit vr̄e sanctitatis accipere nolui·quia incōgruū est a pauperibus quicq̄ accipe· Vnde salustius narrat qualiter roma in cupiditatē versa est·et ideo ipam cito periturā nunciauit· De qua iuuenalis·oīa(inquit)rome cum p̄cio fiunt· Attēdant igr̄ principes vt non ppriam cōmoditatem sed reipub·vtilitatez intendant· quia teste augustino sup matheum x·gentiles olim ob amorem reipub·/filijs pprijs nō pepcerunt·

Ca·iij·de misericordia ꝛ pietate p̄ncipū

Cum principibus sit cōmissum vniuersi regimē·expedit vt mēbroꝝ defectib⁹ compati discāt· alias em̄ respub·diuturna esse non pōt Vnde ouidius lib·de tristibus· Si quotiens peccant hoīes sua fulmina mittat·iupiter ex alto·cito iermis erit· Que verba sonāt principem debere misereri Vnde ꝛ veteres clemētes extiterūt· Narrat em̄ valerius li·v·ca·primo q marcus marcellus hostes suos siracusanos cepit·inter quos fuit vnus qui erat ditissimus·quē intuens marcus ꝛ considerans suū infortuniū·a lacrimis abstinere non potuit· Narrat etiaz qualiter cesar aspiciens caput pompei inimici sui·lacrimas dedit· Vnde seneca magnaꝝ viriū est offensam negligere· Et boetius· maximum genus vindicte est posse vlcisci·nam sufficit posse· Itē va· vbi supra narrat·qualiter cesar audita morte cathonis emuli sui doluit·ꝛ patrimoniū suis liberis incolume reseruauit ipsosqz fouit·ꝛ ptexit· Hoc etiaz recitat august·v·de ci·ca·ix· Vnd̄ virgi·in vi·lib·eneidos·tu regere imperio pplos romane memēto·pcere subiectis·ꝛ debellare superbos· Et alibi·sit piger ad penas princeps·ad p̄mia velox· Vnde solinus de cesare dixit·q clemētia potius q̄ armis vicit· Item valeri·li·v· de alexandro narrat·qualiter vidēs in suo exercitu militem antiquū frigoris tempestate afflictum/sibi cōpassus proprijs manibus eum accepit·de sua sede sublimi descendens·ꝛ in sua sede eū posuit· Et ideo iacobus in sua canonica ait·iudiciū fiet sine misericordia illis·qui non faciūt misericordiam· Vn̄ veteres clemētes extiterunt· quia sicut narrat valerius lib·v·ca·primo marc⁹ marcellus clementissimus fuit· Nam cum multos syracusanos captiuos haberet·ipsosqz afflictos videret·flere cepit p̄ nimia cordis tristicia quaz habebat de eoꝝ infortunio· Insuper virgili⁹ li·vi·eneidos narrat· q eneas pijssim⁹ fuit·sic dicens tu regere imperio populos romane memento· hec tibi artes erunt paciqz imponere morem· parcere subiectis et debellare supbos· Item in historia troianoꝝ legitur·q titus tante clementie erat q omnibus prodesse cupiebat·nulliqz nocere studebat· Item valerius li·v·ca·primo recitat·q pompeius regem armenie cū cepisset / q tamē contra romanos multa mala gesserat· ac etiam mitridatem romanis infestissimum suis viribus p̄texerat·ipsum regem armenie nihilominus benigne suscepit·et diadema qd̄ de capite suo abiecerat ei imposuit;atqz in pristinam fortunam restituit·iudicans eque pulchrꝫ esse reges facere sicut vincere· Quapropter seneca·i·de clemētia ca·v·dicebat nullam rem magis q̄ clemētiam principes habere decet· Vnde lib·eodez ca·v·narrat de quodam qui diebus cunctis vite sue semp studuerat/qualiter de hostibus suis vindictaz habere posset· cumqz tamen cōtigisset semel q hostem vincere nō poterat· a sua vxore cōsilium petijt quid facturus esset· Ipsa autem respondit·q more medicoꝝ facere deberet· Nam medici experti dum vident q vna medela non pficit·aliam cōtrariam tribuūt· Sic pariter ipa dicebat viro suo q deceret vt tēptaret si clementia sibi pficere posset· ex quo vindictaz exercere nō poterat· nihil(inquit) cum crudelitate hucusqz pfecisti/ nunc igitur tempta quō cedat tibi clemētia· His igitur dictis·vir ille gauisus fuit et leto aīo inimico suo pepcit· quē exinde amicum suum fidelissimū inuenit· Patz ḡ q vtilior ē clemētia crudelitate

Nam inimicũ vincere si laudabile est
laudabilius tñ est sine inimico viuere
maximeq3 est inimico indulgere. Ideo
concludit ipse seneca. li. p̃allegato. ca. x.
q3 licz apes aculeum habeãt: tamẽ rex
aculeo caret. Clemẽtia igitur virtus ẽ
que principi debetur. Ideo xp̃us lu. vi
dixit: estote misericordes sicut et pater
vester celestis misericors est. Tradit enĩ
policratus li. v. ca. vi. q3 plato suis di=
scipulis sepius dicebat: cũ (inquit) po=
testas seuit in subiectos: idem est ac si
pupillum tutor p̄sequatur. Sicut ergo
tutor erga pupillum esse debz clemens
sic viri cuiusdaz p̃tãtis debent p̄rimoꝝ
fauere iuri. Naturale enĩ est vt aĩal q̃d
est potẽtius/etiaz sit clemẽtius. Nam
catulus ab hinnulo nil patit. leo etiaz
homini p̄strato indulget. Vñ vegetius
li. iiij. ca. iiij. narrat: q3 philippus mul
iercule cuidaz paup̄cule intm̃ misertus
fuit: q3 licz ipsa verbis eum offendisset/
nihilominꝰ de facultatibus suis secre=
tissimis eam recreauit. Quãobrez mul
tum rõnabiliter sene. p̃mo de clemẽtia
iiij. ca. ad clemẽtiaz hortat dicẽs: libet
vt clemẽs sit: qui vult deos sibi esse cle
mentes. vt talis sit vnusquisq3: quales
vult sibi esse deos;

Ca. iiij. quõ p̃ncipes debent colere deũ
et ecclesiam;

Sicut narrat in historia tripti=
ta li. p̃mo. ꝯstãtinus factꝰ xp̃i
anus cultum diuinũ intm̃ dile
xit: q3 tabernaculũ adinstar ecclie factũ
secũ deferri iubebat. Cui sacerdotes/et
ministri ecclie assistebãt: p̃cibusq3 intẽ=
debãt: romanoꝝ q3 diuerse cohortes eiꝰ
exemplo sibi fecerũt. variũ tñ diem scd̃m
diuersas opiones elegerũt. Vñ sacerdo
tes/ꝛ diaconi diem dñicaz coluerũt. Alij
vero feriã sextaz p̃tulerũt: qꝛ in ea dñs
passus est. Vñ apud romanos feria se=
xta prius celebrabat. nec rõnabili cã h̃

caruit. qꝛ sicut narrat vbi supra: cõstan
tinꝰ in virtute crucis multas victorias
obtinuit. Nã cum p̃liaturus esset qua
si in somno cõstitutus: vidit signũ cru=
cis in celo angelosq3 dicẽtes: o cõstanti
ne/in hoc vinces. ꝛ extũc signuz crucis
iussit p̃ferri añ se tanq̃ vexilluz signuz
victoriale. hoc etiaz hẽtur li. ix. ecclasti=
ce historie c. xix. vbi dr̃: q3 in dextra sua
gerebat signum crucis ex auro factum
non miꝝ ergo si romani feriam sextam
anteq̃ diem dñicaz diu coluerũt. Qnia
tñ in resurrectione consummatio facta
fuit nr̃e redemptõnis. ideo ecclia diem
dñicam colendaz ordinauit. Nec tñ illi
colunt qui iocis insistunt: seu qui ocio
torpẽt: sed illi tm̃ qui bonis opibus orõ
nibusq3 insistũt. Posco igitur vt atten
damus q̃to studio p̃decessores nr̃i/dies
celebres coluerũt. Narratur enĩ in hi=
storia triptita li. ix. q3 theodosius apud
thessalonicam ciuitatem fere septẽmi=
lia hoĩm iussit occidi: eo q3 indignatus
erat qꝛ suos quosdam iudices lapida=
uerãt hoc tñ pacto ad mediolanũ regre
diens: ecclam ingredi voluit. cui occur
rens deforis btũs ambro. ip̃m ingredi
non p̄misit dicẽs: nõ licere tante necis
actorem ad sacra limina ingredi. Vnd̃
sic eum alloquebatur: o imp̄ator atten
de quia dñs vnus est rex oĩm ꝛ creator
quibus igitur oculis aspicies dñi tem=
plum aut quibus pedibꝰ calcabis san
ctum illius pauimẽtum: qualiter ma=
nus extẽdes: de quibus sanguis iustꝰ
adhuc stillat? Quõ his manibus san=
ctum dñi corpus suscipies? Vnde sub=
dit. forte enĩ recognitõnem peccati p̄hi=
bet potestas imperij. decet tamen vt rõ
vincat p̃tãtem. Recede igitur tuamq3
non queras augere iniquitatem. His
igitur sermonibus obediẽs: flendo ad
regalia remeauit. cũq3 tamen octo men
sibus ecclesie ingressu priuatus fuisset
diesq3 natiuitatis saluatoris propin=
qua esset: tunc theodosius lacrimis/

et gemitibus feruẽtissime lugebat: do=
lens q3 tante diei cultui assistere nõ va
lebat. sed cum tantas lacrimas vidissz
rufinus sue militie princeps: cãm tanti
gemitus inquisiuit. cui theodosius: tu
(inquit) rufine luges/ꝛ ego lamẽtor.
Nam meis seruis templa apta sũt: me
autez exorãte ingredi p̄hibetur. Rufi=
nus aũt apud ambro. se exhibuit inter=
cessorem. sed nil obtinuit. Theodosius
autez lacrimas: ꝛ p̃cibus sibi veniam
dari meruit. ꝛ in cunctis tanq̃ filiꝰ ec=
clesie sponte obediuit. ex hac igit histo
ria discat fidelis q̃tum fuit in theodo=
sio cultus diuini desideriũ. q̃tuz diem
celebrem venerari petiuit. quãte obedi=
entie extiterit. et ideo dñs sibi b̃ndixit:
et in dei virtute inimicos suos sup̄auit
vt narrat vbi supra: ca. xxvi. Deceat igit
principes deum ꝛ ecclesiam colere. Nã
veteres cum omni genere musicoꝝ de=
os suos colebant. qui tamen dii inuali=
di nulliusq3 potestatis erant. Potius
igitur deũ veꝝ tenemur venerari. Nar
rat enĩ vale. li. iij. ca. iij. q3 alexandro sa
crificãte astabat ei vnus turibularius
in cuius brachio carbo ardens delap=
sus est: quo ꝛ si ita vrebatur: vt adusti
corporis eius odor ad circũstantium na=
res p̄ueniret: tamen ꝛ dolorem silentio
pressit: ꝛ brachium immobile tenuit: ne
sacrificium alexandri aut cõcusso turi=
bulo impediretur: aut edito gemitu/re=
gias asp̄geret aures. Ecce quãtꝰ zelus
ad diuinum cultum. Attẽdamus insup̄
qualiter dauid licz occuparet xij. regnis
nihilominꝰ tñ septies in die laudes deo
refundebat. Vnde dicit in psalmo: sep
ties in die laudem dixi tibi sup̄ iudicia
iusticie tue. Item refert cassianꝰ de btõ
antonio/ qualiter tota nocte orabat. et
cũz sol oriretur mane: dicebat: o sol cur
me impedis ab huius veri lumĩs cari
tate? Nam tota nocte in cõtemplatõne
steterat. Item de beato eusebio legitur
qualiter a vesp̄is sabbati vsq3 ad solis

ortum diei dñice immobiliter manibus
extensis p̄manebat. Ex quibus omibꝰ
cõcluditur: q3 diuino cultui insistẽdum
est: maxime cũ b̃nficia suscepimus. Vñ
greg. in ome. cũ (inquit) augẽtur dona
rõnes etiam crescũt donoꝝ. tanto igitur
humilior/ꝛ ad seruiẽdum deo p̄mptior
quisq3 debz esse ex munere: quãto se ob
ligatiorem esse conspicit in reddẽda ra
tione;

Ca. v. de moribus principum;

Obiles sic nũcupari ñ merẽtur
nisi bonis/ꝛ honestis moribus
floreãt. quia teste cassiodo. epl̃a
ix. decet quẽq3 honorem quez gerit noĩe
moribus exhibere. Vnde tull. philippi.
prima: vos nobiles quidez spectare de=
cet/non pecuniam: neq3 opes violentas
sed caritatem ciuium/ꝛ gloriam cõcu=
pisci. quia teste cassiodoro epl̃a. iij. con=
uentus sapiẽtum dignitas est imp̄an=
tium. Erubescant igitur temp̄is huius
nobiles/ quibus mos est ex sua nobili
tate peccandi suscip̄e audaciam. vnãq3
iactãtiam ex suis parẽtibus p̄mulgant
eo tñ pacto quo parentes eoꝝ sua virtu
te nobilitatem inceperunt: eo pacto isti
sua vitiositate nobilitatem terminatũt
Expedit enĩ teste sidonio in suo epl̃ari
li. v. nobilem esse sine sup̄bia: sine inui
dia/potẽtem: sine sup̄stitõne religiosuz
sine iactãtia l̃ratum. Nunc autem filij
nobiles se putant: qui fastum suis in=
cessibus monstrant. habent eniz calce=
os acutos: vt in gressibus ambulare di
scant. ferunt dextrocheria/armillas/et
ornamenta/ꝛ vestium varietatem atq3
diuersitatem excogitant. Non sunt tñ
arguendi ex honestate: sed ex pomposa
vanitate. Cur eniz dominia obtinent:
nisi vt regant? Sed regere quõ poterũt
si seipsos regere nequeant? Dicit eniz
socrates q3 qui multaꝝ reꝝ potestatem
habet: primũ purgare conscĩetiaz debz

Stultum est eniꝫ vt imperare quis velit
alijs: cum ipe sibi imperare non possit·
Et subdit: age sic alienū: vt tuū non ob
liuiscaris negociū·nulliqꝫ imponas qđ
ipe pati non possis·hoc exhibe: qđ tibi
optaueris exhiberi·si bene egeris ipe ti
bi ꝑsone auctoritatē dabit·Quō igitur
dicūtur isti principes: quoꝝ potius sup
bia ꝙ paciēcia regnat·nec curāt leges
obseruare: quibus alios astringūt·im=
pune enī necāt: stuprāt: rapiūt: adulte=
rātur: ꝛ simila facientes anathematisant·
Unde catho ait: patere legē quā tuipe
tuleris·Si enī attēdit princeps qualis
eius vocatio fuerit: peccare verebit᷑: cū
sit datus ꝓplo/ non tm̄ in dominiū: sed
etiam in exemplum·Nam teste seneca
principem peccare nō decet cum possit·
Pretoreqꝫ non solum manus/ ꝛ linguā
sed etiam oculos cōtinere debet·Unde
galterus alexandreidos li·vi·maiestas
regia magni ponderis esse solet·Et oui
dius·iiij·tristiū: o qui noībus generosꝰ
flores exuperas ac moꝝ nobilitate ge=
nus·Aduertāt igitur principes/ ꝛ nobi
litatē moribus exornēt: vt etiaꝫ potius
virtutibus ꝙ pompis intendant·Naꝫ
suꝑbia reges plurimos seduxit: ꝛ forsā
adhuc captiuat·Plures nāqꝫ sunt qui
tanto tumore suꝑbiūt: ꝙ suis subditis
loqui dedignātur·turpeqꝫ putāt popu=
laribus exhibere colloquiū·Narrat tm̄
vale·lib·iiij·ꝙ publius valerius cōsul
romanus adeo maiestateꝫ ꝓpli romani
veneratus est: vt merito publicola cog
nomiatus sit·Et eutropius refert: ꝙ cū
vulpiꝰ ab amicis redargueret᷑: eo ꝙ ni=
mis cōis esset: rn̄dit egregie ducēs: taleꝫ
impatorem debere esse priuatis: qualē
sibi impatorem priuatꝰ optasset·Quia
igitur quilibꝫ impatorem optat sibi ꝓ=
piciū: ideo debꝫ ipe subditis ꝓpicius et
cōmunis esse;

Ca·vi·de vicijs principum;

Princeps est oculus plebis·qui
cōtagiosus si fuerit: mox inficit
Unā statiꝰ in thebaidos: regna
porro cum scelere omnibus exilijs sunt
grauiora·Unde quintilia·cā iij·hec est
(inquit) supioꝝ conditio: vt quicquid
faciūt: precipe videantur·Et boe·iij·de
consola·impante nequicia: virtus non
solum p̄mio caret: veꝝ etiaꝫ sceleratoꝝ
pedibus subiecta calcatur·Et ouidius·
vi·de fastis: sic agitur censura: ꝛ sic ex
empla parātur: cum iudex alios quod
monet/ ipe facit·Et lib·ij·sine titu·qđ
decuit reges: cur mihi turpe putem·Et
iuuenalis·iij·lib·omne animi vitium
tanto cōspectius in se crimen habꝫ: ꝙto
maior qui peccat habetur·Unde in ꝓ=
uer·sapien·dr̄: ꝙ inferior horrescit quic
quid peccat superior·Et claudianus in
maiori: in cōmune iubes si quid: cen=
sesqꝫ tenēdum Prius iussa subi: tūc ob
seruātior equi·Fit populus: nec ferre
negat: cum viderit ipm̄·Actorē parem
sibi componitur orbis·Regis ad exem
plum: nec sic inflectere sensus·Huma
nos edicta valent ꝙ vita regentis·Mo
bile mutatur semꝑ cum principe vul=
gus·His igitur testimonijs clare appa
ret periculosissima in principibus sce=
lera fore·Eoꝝ enim exemplo ꝓplus de=
linquit·Unde cassiodorus epistola·iij·
dicit: sub iudice bono populum corrigi
Porro (inquit) facilius recti ꝑsuasor est
innocēs iudex: sub cuius p̄dicabili con
uersatione pudet mores ꝓbabiles non
habere·Sed ꝓh dolor sicut planeta pla
netaꝝ scilicꝫ sol eclipsatur: sic in princi
pibꝰ lumen honestatis rarissime cernit᷑
Unā sene·in agamēno·nō intrat regnuꝫ
lumē aut fides: sed p̄cio vincit᷑·Et oui·
li·ij·sine ti·curia pauꝑibꝰ clausa ē: dat
censꝰ honores·Inde grauis iudex inde
seuerꝰ eques·Idē de fastis vi·regia res
scelus ē·Et ideꝫ in ep̄lis dicit·Impat
heu ꝓplis timide n̄ impat ire·Possidet
et vitijs regna miora suis·Quibꝰ ꝓbis
innuitur: regna delictis esse subiecta·
Et ꝙꝙ in principe om̄e vicium sit gra=
ue: quedam tm̄ alijs grauiora sunt·qꝛ (
teste tullio li·ij·de officijs) nullū viciū
est deterius auaricia: p̄sertim in princi
pibus/ ꝛ rempubli·gubernātibus·Ha
bere enī questui rempub·nō solum tur=
pe: sed etiaꝫ sceleratū ꝛ nephariū est
Rursus in principe auiditas festinata
qꝫ p̄ceptio nocet·Unde suetonius lib·ij·
de xij·cesaribus augustū redarguit: eo
ꝙ nil melius festinatōne arbitratus est
Unā salustius in iugurthino: animi cu
piditas cōe nobilitatis malum est·Ce=
terū turpis amor principi minime ꝯgruit
Unā fulgen·li·ij·mitologiaꝝ: ꝙuis om
nibus libidinis amor turpis sit: nunꝙ
tm̄ deterior ꝙ in honorato·Naꝫ iupiter
in cignū ꝯuersus/ cum leda concubuit:
que peꝑit ouū vn̄ tres nati sunt: scꝫ ca
stor/ pollux/ ꝛ helena·Noīe eī iouis p̄n
cipes intelligūtur: ꝛ leda a ledendo dr̄·
immūdiciaꝫqꝫ designat·Omnis igitur
principatus libidine maculat᷑·Unā fe=
runt poete in huius rei testimoniū/ cig
num esse plenū cōuicijs·ipo qꝫ claman
te: aues tacēt·helena etiaꝫ discordie se=
minariū fuit·Et castor malum exem=
plum nūcupat᷑·Pollux vero a ꝑdendo
dr̄·Itaqꝫ omnis mali libido occasio est
Rursus principi summe impaciencia
nocet·Unā statuis in thebaidos primoꝛ
gentiles aīo subijt fragor inuidia atqꝫ
parens odij metus·Sed nec ob hec his
vicijs ꝑlibatis vt cōiter principes scele
rant᷑·Nam auaricia/ libidine/ impaci=
enciaqꝫ molestātur·Unā petronius·Ve=
nalis ꝓp̄s: venalis curia primū·Iam
quoqꝫ maiestas auro corrupta iacebit·
Unā auteꝫ hec ꝓcedāt vicia: inquiramꝰ
Timēduꝫ est enī ne prauoꝝ societas ad
prauitatem eos inclinet·Aliqui eteniꝫ
satellites peccatisqꝫ pleni principes se
ctant᷑: vt placēdo ditentur·In hoc autē
placere studēt: qđ crimina suadēt·Hi
comꝑant᷑ aīalibus q̄rentibus nō hoīeꝫ
sed p̄dam·Iuxta illud senece·de reme·
fortuitoꝝ: mel musce sequūtur: cadaue
ra lupi: frumēta formice·Ista turba p̄
dam sequit᷑: nō hoīem·Nempe famili
ares regū ipos sepius euertunt·Iuxta
illud boecij·ij·de cōsol·regū familiares
regiam ptātem sepius ꝓsternūt·Unde
varro in suis sententijs: amici (inquit) di
uitum palee sunt·

Ca·vij·de paciētia ꝛ clemētia p̄ncipuꝫ

Quanto quis in gradu est subli=
mior: tanto ad misericordiaꝫ/ ꝛ
clemēciaꝫ debet existere ꝓmptı
or·Unā seneca li·i·de clemētia/ ad nero
nem: nulluꝫ (inquit) ex omibus magis
ꝙ clemētia/ regem aut principem decet
Apes enī aculeū habent·sed rex apum
aculeo caret·Saluū regem clemētia in
apto monstrabit·Unā ꝛ inexpugnabile
munimētum est amor ciuiū·Quid (in=
quit) pulchrius est: ꝙ viuere cūctis op=
tātibus pacem? Verecūdiam etiaꝫ pec
candi facit ipa clementia regētis·Nec
minus principi turpia sunt multa sup
plicia: ꝙ medico multa vulnera·Re=
missiusqꝫ impanti: melius paret᷑·Na=
tura enī cōtumax est: ꝛ facilius ducitur
q̄m artatur·Attendat igitur princeps
vt clemens suis ciuibus sit·nec recuset
misereri ipse: quia venia indigere pōt·
Nam (teste tullio li·primo de officijs)
nihil est laudabilius/ nihilqꝫ dignius/
placabilitate/ ꝛ clementia·que tamen
ita ꝓbanda est: vt adhibeatur reipubli
ce sera seueritas: sine qua ciuitas admi
nistrari non potest·Et ideꝫ tullius phi
lippi·ij·p̄sidium (inquit) caritate/ ꝛ be=
niuolentia ciuium oportet esse septum
non armis·Discant igitur milites/ re=
ges/ ꝛ principes misereri: ꝛ iracūdie ve
neno non intumescant·Ipsi nempe me
stos debent consolari·Periculum ꝫ est
si eoꝝ iracūdia alios ꝓuocet·Nā si tur
batōis occasiōeꝫ hēant posco vt differāt

Iuxta illud galteri alexan· lib· primo:
vindictam differ· donec ptranseat ira·
nec meminisse velis odij post verbera·
Nam (teste ouid· iij· tristium) q̄to quis
maior tanto placabilis ire· Et faciles
mot⁹ mens generosa capit· Itaq̧ igno
bilitatis signū est sepe irasci· Et de dif=
ficili recte iudicat ip̄e cuius mentez ira
possidet· Vn̄ tullius li· i· de offi· nunq̄
(inquit) qui iratus ad puniēdum acce
dit/ mediocritatē illam tenebit· que est
inter nimiū/ ꝛ parꝝ· Ideo seneca in tro
ade· q̄ (inquit) plura possis· plura pati
enter feras· Et lib· primo de clemētia
idem seneca· rex lesus aīm in potestate
habeat· longeq̧ sit exorabilior in suis
iniurijs· q̄ in alienis· Nam quēadmo
dum magni animi nō est qui de alie=
no liberalis est· sed qui q̄d alteri donat
sibi detrahit· ita clemētez eū non facit
alieni doloris tolerātia· sed primorꝝ sti
mulorꝝ patiētia· Magniq̧ animi est·
iniurias in sūma potētia pati· nec quic
q̄ gloriosus est· principe impune leso·
Vn̄ galterus in alexan· li· primo· insta
bile est regnū· q̄d non clemētia firmat
Animaduertāt queso dn̄i/ ꝛ principes/
hoīes ip̄os esse· nec etiam principatus
ꝓpriam naturam abstulit· cuius est mi
sereri ꝛ fratri ꝓximo indulgere· Vn̄ te=
ren· in adel· vt homo es· ita mores ge=
ras· Nam (teste claudiano in maiori)
si pius in primis· nam cum vincamur
in omni· Sola deos equat clemētia no
bis· Pax maiora docet pagit tranquil
la ptās· Quod violenta nequit· Et sub
dit· nūq̄ libertas gratior existat· q̄ sub
rege pio· Unde quintus curtius li· vi·
regū/ ducūq̧ clemētia/ non in ip̄orꝝ nu=
mero est que coīa sunt· sed ingeniosita=
tem/ mētisq̧ valitudinē insinuat· His
igit̄ testimonijs clare deducitur clemē=
tiam principi maxime cōgruere que ta
lis sit· vt nec iustitie deroget· nec fauo=
re gignat̄· sed clemētie supbia detrahit
que quorꝝdam principū corda sic deti=
net· vt misereri / et clemētiam exhibere
noluit· sed offensi· mox interimere oēs
cupiūt sibi similes in natura hoīes/ et
ꝓximos virtutibus forsan eis celebrio
res· Huius aūt supbie atq̧ impietatis
nutrix est ambitio· qua multa solia si=
bi nō debita vsurpare p̄sumpserūt· eo=
demq̧ pacto quo supbia eos intronisa
uit· impie pariter regnare facit· Verū=
tn̄ principatus nō debz ambitōne obti=
neri/ aut supbia possideri· Vn̄ galterus
in alexan· li· viij· tutius est nō ascende
re· q̄ post ascēsum regredi· Veteres eñ
sapiētes principatū potius recusarunt
q̄ ambierūt· Vn̄ refert sene· iij· de bn̄fi
cijs· q̧ cū antigonus hostem sui patris
supasset· nihilominus p̄lium belli ad
p̄rem transtulit· Et subdit· hoc est regnū
nolle regnare cū possis· Vn̄ valerius li
iiij· ca· primo refert fabiū officiū cōsula
tus ꝓ filio suo recusasse· multis tn̄ dep̄=
cantibus· Et li· vi· ca· iiij· refert de ma=
nilio ꝯsilem historiā· qui cōsulatum re
cusando· inquit· nam si me gerere eum
cogeritis· nec ego mores vr̄os ferre po=
tero· nec vos imperium meū/ ꝑpeti pote=
ritis· Non sic tn̄ his temporibus homīes
principatū recusant· sed auidissime q̄=
runt· eiusq̧ occasione supbiūt· et supbe
regnant· atq̧ sine clemētia principātur

Ca· viij· de ludis principum;

Rincipes subditorꝝ sunt exem
plar· Ideo si ludorꝝ vanitatib⁹
intendant· si ludorꝝ ineptorum
enormitates adinuenire studeāt· ip̄orꝝ
porro familiares/ atq̧ subditi/ consimi
libus occupatōnibus faciliter occupa=
būtur· ꝛ se putabunt viuere sane· qn̄ ea
faciunt que suos dn̄os facere viderunt·
Quis taxillorꝝ aut alearꝝ ludos ita ma
gnificauit? Principes ꝛ dn̄i incōsulti
hoc fecerūt· Nec tamē reprobandum est
si quis honesto solatio spiritū suum re=
creet· sed reprobatissima illorꝝ est vita·
quibus mos est totuz vite sue tempus
ludis· ꝛ stultiloquijs/ exhibere· Hi no=
cturnas vigilias amāt· ꝛ ludorꝝ vani=
tati fere vsq̧ ad fatigatōem intolerabi
lem intēdunt· sed cum die lucescēte sur
gere debeāt vt ꝑplm regāt/ ꝛ foueāt· ip̄i
somno tūc sunt dediti· ꝛ tandem ex vite
dissolutōe in maleficijs corpis ꝛ anime
grauissime decidūt· Rursus hi cū refe
ctōem sumpserint· non de militari exer
citio ꝯtendūt· nec virorꝝ illustrium acta
cōmemorāt in exemplum· sed feruētissi
mo ineptissimo ꝫ desiderio taxillorꝝ ale
arꝝq̧ fortunijs se cōmittūt· quorꝝ occasi=
one· piuria/ execratōnes/ ꝛ forsan blas=
phemias exprimūt irascūtur· tristātur
Itaq̧ mens que ex iocis recreari debe=
ret· ludis talibus ineptissimis inquie=
tatur· Ideo seneca in ꝓuer· dicebat· ale
ator q̄to in arte doctior· tanto est nequi
or· Vn̄ fertur· q̧ themistodes dicebat· n̄
decz ingr̄atus ludis vacare· sed a quib⁹
cū ꝫ leuitatibus debent aīm arcere ne
respu· ludere videat̄· aut ne relicta gra
uitate perire possit· Vn̄ seneca ep̄la· v·
quid michi lusoria ista cōponis· nō est
iocandi locus? Nūquid refert august·
viij· de ci· ca· xvi· quō cuidam romano
in somno dictū fuit· vt ludi ꝓhiberētur
Et in summa de casibus li· i· dr̄· q̧ lu=
dentes ad aleas/ vel taxillos peccāt· nō
soluz ludētes/ sed etiaz cōcomitātes· qr
ibi sunt desideria lucrādi/ volūtas spo=
liandi/ mendacia/ piuria/ blasphemie/
et hmōi· qm̄ alea mendatōꝝ· ꝛ piuriorꝝ
mater est/ vt dicit policratus li· primo·
Vn̄ de chillo legim⁹· q̧ cum missus fu
isset ad chorinteos vt fedus cum eis cō
traheret· inuenit duces/ ꝛ seniores cum
aleis ludētes· Ideo absq̧ verbo reuer=
sus est dicēs· cum taxillatoribus nolle
cōtrahere societatem· Nempe reges et
principes ludis leuibus insistere nō li
cet· quia sicut narrat policratus vbi su
pra· rex parthorꝝ dedit talos aureos re=
gi demetrio / in signum obprobrij· eo q̧
nimis leuis erat in moribus/ ꝛ iocis·
Vt igitur grauior efficeret̄· talos aure=
os sibi cōtulit· Vnde crisost· sup math·
omel̄· vi· dicit· q̧ deus non dat ludere·
sed diabolus· Si (inquit) luserim⁹ an̄
certamen· tunc in certamine deficiem⁹
Nec tn̄ ludi honesti ꝓ hoc reprobātur·
quia (teste seneca li· de tranquillitate)
philosophi sapiētes ludis qn̄q̧ vacarūt
sicut socrates· qui cum puerulis ludere
nō erubescebat· Et catho laxabat aīm
curis publicis fatigatum· Et concludit
ibidem· q̧ assiduus labor frangit vires
Et dat exemplum de agris· qui melius
fructificāt· si quietem interpositam ha
beant· Vn̄ sicut somnus est necessarius
si tn̄ fuerit ꝯtinuus· mors est· sic ludus
honestus mentem disponit· si tn̄ fuerit
assiduus· sensuz ebetat· Vn̄ cassianus
li· vij· collatōnum narrat de sancto io=
hanne/ qualiter cum ꝑdice demulcebat
seu letabat̄· q̄d cū videret iuuenis qui
dam· mirabat̄ virꝝ tam sanctuz/ ꝛ senē
hoc facere· Cui sanct⁹ ait· quid (inquit)
portas in manu tua? Qui rn̄dit arcum
fero· Cui iohānes· cur arcum semꝑ ten
sum nō habes? Cui iuuenis· ne (inq̄t)
assidua curuatō vires eius nō minuat
Sic inquit iohan· modica laxatio scz tē
perata leticia homīes meliorat ꝛ vires
fortificat;

Ca· ix· de dn̄io principuz· quō debet esse
virtuosum;

On debēt putare p̄ncipes eorꝝ
impia diuinis iussionibus p̄fe
renda· Nam a deo acceperūt do
minium q̄d habent· ꝛ ineptissime domi
nātur / nec merētur principari· nisi q̄=
tum virtutibus p̄pollent· peruersorum
tn̄ principum malitia tempe nr̄o presi=
dentium ita viget· vt dominari potius
credantur peccandi licentia q̄ virtutuz
p̄excellentia· Hi eniz principes ꝓuersi
id soluz hn̄t dignitatis· q̄d fallax hoim
opīo dedit· vt tāgit boe· iij· de ꝯso· c· iiij·

Attendāt igitur principes q̄m̄ terre do
minantur corporibusq̄ mortalibus. Cur
igit̄ supbiūt? cur momētanea luce tu=
mescūt? Refert em̄ hiero. ep̄la xix. Et
valerius li. vltimo ante finē; qualiter
rex xerxes ꝓ totius asie armata iuuētu
te / ꝙ intra centū annos esset obitura ꝓ
fundere lacrimas fuerit coact⁹. Et sub=
dit ibidem valerius. ꝙ suam cōditōem
scȝ mortalitatē in aliena specie deplo=
rare visus sit. Si em̄ aduerterēt princi
pes q̄ta est mūdi principatibus ānexa
calūnia; nunq̄ aut raro principari ap=
peterēt. Vn̄ egesippus li. iiij. narrat de
vespasiano; qualiter cū esset in obsidio
ne hierosolimitana; audita fuerit noua
ꝙ nero erat occisus; ⁊ ideo vespasianū
milites in imꝑatorem elegerūt. sed ve=
spasianus oīno rēnuebat. verū milites
oīno instabāt. itaq̄ minis mortis ip̄m
infestabāt. Ille aūt indignū se reputa
bat. sed milites suadebāt vt imꝑiū ac
ciperet; q2 potius erat cura q̄ honor. Vn̄
valerius li. ix. ca. ij. narrat qualiter rex
quidam diadema sibi traditū diu ꝯspe
xit anteq̄ capiti imponeret; dicēs ꝙ di
adema magis faciebat hoīem nobilē
q̄ felicem; qd̄ scȝ si quis penitus cogno
sceret q̄ multis sollicitudinibus / ⁊ pe=
riculis / ⁊ miserijs esset refertū; nec hu=
mi quidem tollere vellet. Mirū igitur
ꝙ hec mūdana iure primogeniture pu=
tam⁹; ⁊ celestia oīno negligim⁹. Nem=
pe veteres principatū n̄ querebāt. Vn̄
narrat valerius li. v. ca. vi. de quodam
qui cū exiret portā ciuitatis subito ve
luti cornua eruperunt capiti eius. Re
sponsumq̄ est eum regem fore; si in vr
bē reuertisset. sed reuerti noluit. quin
immo ne illud accideret ip̄e sibi volun
tariū / ac ꝑpetuū exilium indixit. In cu
ius rei memoria in p̄dicta porta ip̄ius
effigies inclusa / ⁊ posita fuit. Ceterum
valerius li. iiij. ca. i. narrat de quodā
anthiocho qui cū ꝑdidisset asiam regio
nem / ⁊ quasdā vicinas gentes / gratias

egit ppl̄o romano; q2 modico regno vte
retur. Nunquid etiā iob. vi. legit̄; qua
liter xp̄us fugit in montem; qn̄ cogno=
uit ꝙ ppl̄s veniebāt; vt eum raperēt / ⁊
regem facerēt? Sup quo crisosto. omel̄
xi. xp̄us (inquit) fugit erudiens nos fu
gere mūdanas dignitates / atq̄ cōtem=
nere ea que sunt; scȝ temꝑalia deridere
et futura adamare. Modernis tn̄ tem
poribus oēs ad dignitates currūt. non
tn̄ sapiētiam / aut virtutes querūt. qui
bus loquit̄ bern̄. ij. ad eugeniū / simea (
inquit) in tecto est; sicut rex fatu⁹ in so=
lio Vn̄ sicut turpitudo simee magis pa
tescit q̄to plus ascendit; sic homo indi=
gnus tanto fedior apparet; q̄to in gra
du celsior. Quāobrē augu. ix. de ciui.
ca. xiiij. narrat qualiter coniuncte erant
edes virtutis / et honoris; que ꝓ dijs; et
deabus reputabātur. ad designādū ꝙ
vir honoratus ꝑ dignitatem / vel ꝑ po=
testatem debet esse virtuosus. et ideo il
le edes scȝ domus erāt ꝯiuncte. Nec tn̄
reprobāda est ptās seu hoīm dignitas
q̄m oīs ptās a dn̄o deo est vt dr̄ roma.
xiij. Sed repbādi sunt illi; qui sine me=
ritis dignitates assumūt; aut in digni=
tatibus cū fuerint; se ⁊ alios ꝑuerse re
gunt; et de modica gloria quā habent
ne priuētur timētes in nullis ꝯfidunt
Nam tul. li. iij. de offi. narrat de dioni
sio tirāno qualiter barbitonsores time
bat ne ip̄m interficerent; barbam eius
si raderēt. ideo pilos barbe cōburebat.
Narrat insup de alexandro fergeo qui
de vxore timebat. vn̄ anq̄uā cubiculū
ingrederet̄; explorari faciebat an eius
vxor gladium / vel aliud instrumētum
haberet. finaliter tn̄ ab ea interfect⁹ fu
it. Insup vale. li. vltimo an̄ finem nar
rat de massinissa rege; qui cū dormie=
ret; custodiam sui corporis nō hoībus / sȝ
canibus cōmisit. Hec em̄ oīa ꝯtingunt
q2 impij ad dignitates eleuātur; ⁊ vite
huius exiguā gloriam supne felicitati
anpōnūt. Animaduertāt autem illud

ecclesiasti. x. omnis potentatus breuis
vita. Vn̄ iob xxiiij. eleuati sunt ad mo=
dicū; et non subsistent. Nam vita hoīs
est vapor ad modicū parens. iaco. iiij.
Et ysa. iiij. omnis caro fenū; ⁊ oīs glo
ria eius quasi flos feni. Rursus in p̄n
cipibus non solum supbiam; sed etiā
gulam cerno redarguēdam. Ubi autē
gula regnat; nulla honestas / sed disso=
lutio castrimargie semꝑ comes est Ita
q̄ nobilibus maxime ꝑtinere dignosci
tur sobrietas. ex quo nobiliū statui p̄ci
pue cōgruit honestas fortassis tn̄ qui se
nobiles dicūt; suam vocatōē diuertūt.
Qui em̄ sunt edaciores curialibus; qui
tn̄ de nobilitate se iactant? Potatōnes
etem̄ serotinas hn̄t. ⁊ mane suis sensi=
bus nōdū excitatis; pocula petūt. Hec
aūt non est nobiliū / sed ignobilium vi
ta. non ad vitam sed ad mortē via. Ta
libus autem comessatorib⁹ quorū occu=
patio in cibis / ⁊ potibus est; loquit̄ ysa
ca. v. dicens; ve qui potētes estis ad bi
bendum vinū. Vn̄ seneca ep̄la lxxxvij.
narrat de quodam potēte / qui maiorē
ꝑtem noctis in cōuiuio exigebat; ⁊ fere
die tota dormiebat. O quāta vite indi=
scretio; corpus suis comessatōibus distē
perant; ⁊ inquināt; ⁊ aīam ꝑdere non
formidant. Vn̄ ysa. v. ve qui ꝯsurgitis
mane ad ebrietatem sectādam. Et sub
ditur; cithara / ⁊ timpanū / ⁊ tibia / ⁊ vi
num in cōuiuijs vr̄is; ⁊ opus dn̄i nō re
spicitis. Hoc siquidem vitiū hn̄t maxi
me curiarū sectatores. qui iugiter p̄ter=
missa salute; cibis / ⁊ potibus vacant.
Vn̄ policratus in ꝓlogo narrat quali=
ter isocrates ph̄us ea cōtemnebat / que
aulici ambiūt. scȝ que curiales petunt.
Quāobrem vale. li. ix. ca. primo; ventrē
(inquit) distētū cibo; sequit̄ voluptas
genitaliū. Idem ponit gre. ep̄la xxxvij.
Insup seneca comessatorib⁹ ad elinā
sic loquitur; o miserabiles quorū pala=
tū nō nisi ad p̄ciosas escas excitatur. n̄
enī viuit; qui libidini / ⁊ somno viuit.

Vnde virgi. eneidos li. primo didonē
redarguit; eo ꝙ in cōuiuijs tp̄us detine
bat. Ideo dicebat; Infelix dido longū
q̄ bibebat amorem. Et ibidem dr̄; post
q̄ prima quies epulis / mensq̄ remote
catheras magnos statuūt ⁊ vina coro=
nant. Fit strepitus tectis vocēq̄ ꝑ am=
pla volutāt ⁊c. Ex quibus colligūtur co
messatorū enormitates; in quibus suū
paradisum sperant;

Ca. x. de tyrannide principum;

Rincipes / et dn̄i constituti sūt
non vt dissipent plebem sed vt
foueant. non vt bona subiectis
auferant; sed potius vt qd̄ hn̄t benigne
cōseruēt. Sed ꝓh dolor dominia q̄ȝ plu=
rima in tyrannia versata sunt. multiq̄
principes / paupes subditos opprimūt.
et vt ip̄os p̄textu iure confundere vide=
antur; prauissimas leges excogitāt qui
bus ysa. x. dr̄; ve qui cōdunt leges ini=
quas; et scribētes iniusticiam scripserūt
vt opprimerēt in iudicio paupem. Vn̄
psal. sedet in insidijs cū diuitibus in oc
cultis; vt interficiat innocētem. Hi em̄
sunt similes castori. de quo narrat soli=
nus li. iij. ca. xxxv. ꝙ cum hoīem inua=
serit; ip̄m non deserit quousq̄ ossa eius
cōfregerit. sic tales paupes esse in pace
non ꝑmittūt; quousq̄ taliter eneruaue=
rint eos. Vn̄ michee. iij. pelles eorū de=
sup excoriauerūt; ⁊ ossa eorū cōfregerūt
et cōsciderūt. Hi tn̄ inexcusabiles sunt
q2 diuites sūt / ⁊ tn̄ aliena rapiūt. Qui
bus ambro. p̄mo de offi. loquit̄. diues
(inquit) eras. qua ergo causa aliena
rapiebas? egestas non cōpulit. ideo te
feci diuitem; vt excusatōem nō haberes
te feci potētem; vt non inferres; sed re=
pelleres violentiā. Eripite igitur ege=
num / ⁊ paupem de manu pc̄tōris libe=
rate. Nā teste seneca ep̄la lxxv. ea ista
faciūt; qui creature irrōnales abhorrēt
Quū (teste aristo. li. vi. de aīabus) non

est modus auium vnius spēi ꝙ vna co
medat aliam. isti tn̄ suos frēs deuorāt.
Vñ michee ix. qui comederūt carnez po
puli mei. Nempe attēdere deberēt: q̄m
paupes exaudiuit dn̄s. qui tn̄ paupes
cōtra eos clamāt: ⁊ iniusticiaz a deo pe
tunt. Vnde ecclesiasti. xxxv. lacrime vi
due ad maxillas descēdunt: ⁊ ascendūt
vsqȝ ad celum: ⁊ deus exauditoꝛ non de
lectabitur in illis: scȝ principibus tyrā=
nis. q̄m ꝓpter multitudinem calūniaꝝ
clamabūt: vt dr̄ iob xxxv. Ve igitur illi
qui cōgregat auariciā malam dn̄e sue
quia lapis de pariete clamabit contra
eum: vt dr̄ abacbuc primo. Narrat em̄
petrus damianus de quodam qui ꝓxi
mus morti erat: ⁊ a sanctis andrea: et
gregorio male affligebat: qꝛ sex nūmos
a paupcula vidua acceperat. Vñ ecciast.
xxxiiij. qui offert sacrificiū ex substantia
pauperꝝ: quasi qui victimat filiū in cō=
spectu patris. Legimus eniz de tiberio
in cronicis breuibus / ꝙ cū sibi suadere
tur vt sua tributa augmentari iuberet:
rn̄dit: boni (inquit) pastoris nō est pe=
cus deglutire. Vñ ysa. xxxiij. ve qui p̄=
daris. nōne ⁊ ip̄e p̄daberis: Ubi em̄ cru
deliores sunt lupis. qꝛ de lupab⁹ in bi=
storijs romanoꝝ legit: q̄d nutrierīt ro=
mulum infantem expositū bestijs. Isti
vero paupes subditos tanq̄ lupi rapa=
ces lacerāt. Vñ crisost. ome. xxxiij. quid
(inquit) ouis in medio lupoꝝ: quid co
lumba in medio accipitꝝ: Impius em̄
iudex siue dn̄s / vt leo rugiens / ⁊ vrsus
esuriēs princeps impius sup ꝓp̄lm pau
perē: ꝓuer. xxviij. Nam paupes sunt si
cut oues in medio lupoꝝ.

Ca. xi. de iustitia principum.

Exemplo atheniensium qui iu
sticiaz ꝓꝛie cōmoditati ꝑtulerīt
in principibus iustitia residere
debet. Vñ narrat vale. li. vi. ca. v. ꝙ cū
saluberrimo consilio themistodes mi=
grare athenienses in classem coegisset:
xerxeqȝ ⁊ ꝓp̄lis ei⁹ grecia pulsis: ruina
patrie in pristinū habitum reformaret
et opes clandestinis molitōibus ad p̄n
cipatum grecia capescēduz nutriret: in
contione dixit / habere se rem delibe=
ratione sua puisam. quā si fortuna ad
effectum duci passa esset: nichil maius
aut potētius atheniensi ꝓp̄lo futuꝝ: sed
eam vulgari non oportere postulauitqȝ
vt aliquis sibi cui illam tacite expone=
ret daret. datus est aristides. is postq̄
cognouit classem illam lacedemonioꝝ
que tota apud githeum subducta erat /
velle incendere / vt ea cōsumpta dn̄atō
maris ip̄is cederet: ꝓcessit ad ciues ⁊ re
tulit themistodem vt vtile cōsilium ita
minime iustuz aio voluere e vestigio vni
uersa contio q̄d equū non videret non
expedire / quidam ꝓclamauit. ac ꝓtin⁹
themistodē incepto iussit desistere. Pa
tet igit ꝙ veteres olim plus iustitiam
q̄ ꝓpriam comoditatez amauerūt. Nar
rat insup vale. vbi supra de tarūde ty=
rio ꝙ ad euitādum seditōnes / leges sta
tuit: cōtionem / seu cōsiliū ciuitatis nul
lus cum gladio intraret. ip̄e tn̄ tarūdes
ex longinquo rure veniens: oblitus est
deponere gladiuz quo p̄cinctus erat: et
ita cōtionem intrauit. Cum igit moni=
tus fuisset de fractōne legis: idem (in=
quid) ego illam sanctiaz. ac ꝓtinus fer
ro q̄d habebat de stricto incubuit: mal
lens mori: q̄ iustitiam vel legem p eū
violari. Ideo catho inquit: patere legē
quā tuipse tuleris. Et licȝ in hoc imita
ri nō debeat ꝙ seip̄m interfecit: in hoc
tn̄ amorem iustitie quā gerebat osten=
dit. Veterꝝ igit exemplo viri boni / ⁊ p̄ci
pue boni principes iustitiam affectuo=
sissime diligere debēt / vt tanq̄ dies ve
ra equitate luceāt. Cur em̄ antiquitus
consules romani pauprimi fuerūt: nisi
quia maluerunt cum pauptate iustitie
fauere: q̄m iustitie detrahendo quouis=
modo ditari: Hoꝝ enim paupertatem

narrat august. li. v. de ciui. dei. ca. xviij
Vn̄d lucius valerius defunctus in suo
cōsulatu vsqȝ adeo paup extitit: vt nū=
mis a ꝓp̄lo collatis / eius sepultura cu=
raretur. Narrat insup vegetius li. iiij.
de re militari: ꝙ cū quidam regulus
de hostibus victoriam habuisset: ⁊ ad
magnos vocaret honores: ip̄e tn̄ insoli
ta pauptate voluit ꝑmanere. Insuper
august. vbi supra de quintio narrat: ꝙ
cum quatuor iugera possideret: ⁊ ea su
is manib⁹ coleret: ab aratro fuit abdu=
ctus / vt dictator fieret: maior vtiqȝ hono
re q̄m consul. victisqȝ hostibus / ingētem
gloriam consecutus: in eadem paupta=
te mansit. Et post pauca subdit. ꝙ rem
pub. cum haberēt opulentissimaz / atqȝ
ditissimā: sic ip̄i in suis domibus erant
paupes: vt quidaz eoꝝ qui iam bis cō
sul fuisset: ex senatu pauperꝝ hoīm pel=
leretur / notatōne censoria: ꝙ decē pon=
do argēti in vasis habere compatus est
Ita idez ip̄i paupes erāt: q̄ꝝ triūphis
publicuz ditabat erariū. qꝛ sicut dr̄ de=
utro. xx. dn̄s aduersatur erga oēm iniu
sticiam. Ceterꝝ narrat valer. li. v. ca. i.
Et augus. v. de ciui. dei vbi supra: quō
brutus p tribunali sedens: filijs suis
non pepcit. Vñ quia tarquinū exulem
reiqȝ pub. dissipatorez reducere volebāt
eos rep̄hensos virgis fecit cedi / ⁊ securi
ꝑcuti. Vñ virgil. in vi. eneidos. Natos
qȝ pater noua bella mouētes. Ad penā
pulchra ꝓ libertate vocauit. Et helinā
dus historiographus narrat de helio:
ꝙ cum senex esset / ⁊ impatoris officiuz
exercere nō posset: oblatum fuit sibi vt
ꝓpriam filium impatorem cōstitueret.
ip̄e autez rn̄dit: sufficere debet (inquit)
vt egoip̄e regnauerim / cum nō mererer
qꝛ non sanguini sed meritis: principa=
tus debetur. Ideo ecciastes lxx. dr̄: noli
querere fieri iudex: nisi valeas virtute
p̄rumpere iniquitates. Ex his ḡ patz
ꝙ licȝ homo coiter vincatur patrie / aut
sanguinis amore / aut etiaz laudis cu=
pidine: vt inquit august. viij. ca. xv. ni
hilominus tn̄ veteres oīa postposuerūt
iustitie. q̄m ancilla scȝ omnis fauor / et
vtilitas postponēda est iuri. q̄m impij
iudices in corruptōne sua ꝑibunt ꝑcipi
entes mercedem iniustitie: vt dicit pri=
me petri. ij.

Ca. xij. quō victoria a deo est:

On in multitudine exercit⁹ vi=
ctoria est belli: sed de celo forti=
tudo est: vt dr̄ primo mach. iij.
Vnde moises manus in celuz leuabat
et ita vincebat. vt dr̄ exo. xvij. Nam sicut
in archa homies saluabātur: eo ꝙ ip̄a
erat sup aquas: sic etiaz si mens ꝯtem
platiua fuerit ad celestia tendens / ⁊ a
quis id est vanitatibus si p̄fuerit: sal=
uari poterit. Unde deutro. xx. appropin
quāte bello stabit sacerdos ante aciem
et sic loquit: nolite metuere: qꝛ dn̄s nr̄
in medio est vestri. Sic etiaz theodosiū
fecisse legimus. Quia sicut legit in hi=
storia romanoꝝ: cum se vidisset a suis
hostibus circū septum ordonibus vacare
cepit: ⁊ siguo crucis anteposito / victor ef
fici meruit. Sed quid dicemus de his
qui in ꝓpria virtute ꝯfidunt: ⁊ archam
id est paradisum ingredi non curant:
q̄nimmo ecciam virosqȝ ecciasticos in=
festant / ꝑsequūtur / ⁊ laniāt: Tales em̄
in momēto ꝑibunt: qꝛ dux eoꝝ diabol⁹
ip̄oꝝ interitum querit. Narrat eniz in
historijs p̄allegatis romanoꝝ: ꝙ qui=
dam dictus mascelzech romanus qui=
dam p̄potens ecciam dei violauit: ⁊ in
ea exītes crudeliter extraxit: ideo tur=
pi excidio interijt. Attēdamus igit hi=
storiam de atilla quā ibidez legimus;
de quo fertur: ꝙ cum italiam dissipa=
ret: ad eum accessit vir sanctus leo pa=
pa dicēs: vt inceptaz crudelitatē dimit=
teret. sed papa mortuo / interrogat⁹ fuit
cur ip̄e sic p̄sto pape obediuisset: qui re
spondit: ꝙ papa sibi loquēte / senem re
uerendum: viderat gladium in manu

tenẽtem terrore cuius in tm̃ expauit· ꝙ
nõ obedire ausus nõ fuit· itaqȝ ecclesia
nõ debet a pugnatoribus interimi· Vñ
narrat paulus diaconus li·xij·suaꝝ hi
storiaꝝ· Et orosi⁹ li·vij· de ormesta mũ
di ꝙ cum romani a gothis captiuarent
illi soli euaserũt· qui in noĩe xp̃i ecclesi
am ingressi fuerũt· Vñ gothi romanos
cape poterãt· sed ob reuerẽtiam nomĩs
xp̃i/in ecclesia manẽtes liberos dimit=
tebat· Quãobrem august·i· de ci·roma
noꝝ ingratitudinẽ increpabat· eo ꝙ di
cebãt nomen xp̃i eis obfuisse · et tm̃ vbi
eoꝝ idola succurrere eis nõ valebat· ip
si in noĩe xp̃i liberi facti fuerĩt· Ex qua
historia inferũt aliqui· ꝙ ab illo tempe
citra principes tempales libertatem in
ecclesia malefactoribus cõcesserũt · qm̃
laus eius in ecclesia sanctoꝝ· inquit ꝑ
pheta;

Ca·xiij·de humilitate principum;

Uperbia semꝑ postulat casum
Nullus igit principatus stabi
lis· vbi supbia regnat· Vñ gñ·
xi· dr̃· ꝙ hoĩes ꝓpter suam supbiam tur
rim erexerũt· ex quo ip̃i qui vnius ide=
omatis erant diuisi fuerũt· Attẽdam⁹
eniȝ qm̃ supbia diuisit angelos· super=
bia depressit neroneȝ· omnisqȝ seditio a
supbia exordium cepit· Ideo seneca lu
cillum sic monebat· cũctis esto benign⁹
omnes tibi pares facias· inferiores sup
biẽdo ne cõtemnas· supiores debite vi
uẽdo nõ metuas· Vñ li· de nugis phõꝝ
legitur de iulio cesare· ꝙ suis militib⁹
nunq̃m dicebat ite· sed semꝑ venite· qꝛ
scȝ nõ volebat solũ sibi seruiri· sed etiaȝ
seruire ꝓmptus erat· De quo ibideȝ le=
gitur· ꝙ cũ quidam veteranus quadaȝ
die condẽnaret coram iudicibus· roga=
uit cesarem vt descẽderet ⁊ iuuaret eũ·
cui cesar dedit bonũ aduocatũ in sui ad
iutoriuȝ· Cui veteran⁹ ait· ego(inqnit)
te ꝑiclitãtem in bello asiatico nõ quesi
ui aduocatum· sed ego ꝑ te ip̃o pugnaui

vide(inquit)vulnera que ꝑ te suscepi·
tunc cesar vulnera videns/ erubuit· et
mox ad verbum eius descẽdit timẽs ne
supbus/aut ingratus videret· Vñ dice
bat· ille se militem nescit amare· qui ñ
laborat vt militibus carus sit· Insup
seneca li·iiij·de ira· narrat de humili=
tate antigoni regis· ꝙ quadaȝ nocte au
diẽs suos milites sibi ꝯtradicẽtes/eo ꝙ
rõne ip̃ius onera maxima deferebant·
ip̃e igit antigonus clandestine descẽdit
et ip̃is nesciẽtibus quis esset· eos iuua
bat in portãdis oneribus/ip̃isqȝ tandeȝ
dixit· nũc(inquit)maledixistis antigo=
no/cuius vicio in has miserias incidi=
stis· Nunc ꝗ bñ optate ei· qꝛ eius labo
ribus interuenientibus penã grandem
euasistis· Ecce igit quãta principũ hu
militas· Sed nũc posco quid dicemus·
nisi qꝛ omnes fastũ/⁊ supbiam querũt
et principes in suo sceptro gloriãtur· du
ces in solio· ⁊ impatores in diademate
gloriãtur· Sed reuera vir quãtumcũqȝ
nobilis existat· attẽdere debȝ illud iob
dicẽtis· spũs me⁹ attenuabit· dies mei
breuiabũtur· ⁊ soluȝ mihi supest sepul
chꝝ· Vñ iesus fili⁹ syrach dicebat· oĩs
(inquit)potẽtatus breuis vita· Et glo=
rius phũs de alexandro loquẽs sic dice
bat· o q̃m friuola gaudia mũdi· q̃m re
rũ fugitiuus honor· Nam cui nõ suffe=
cerat orbis· modica fossa sufficit terre·
Hoc enĩ non attẽdunt huius tꝑis prin
cipes· sed in suis fastis assidue eleuã=
tur· sicẽs alexandro· De quo narrat va
lerius li·viij·ca·xv· ꝙ quia audiuit ab
anaxarcho comite suo/ex auctoritate de
mocriti ꝑceptoris/referri innumerabi=
les esse mũdos· quasi nõ contẽtus vni
mundo dñari/dixit· heu me miseꝝ· qui
nec vno quidẽ adhuc sum potitus · De
quo alexãdro egregius versifica· sic ait
vir bone quid curas/res viles/res ꝑitu
ras· Nil ꝑ futuras dãno qñqȝ futuras·
Nemo diu mansit in turbine · sed cito
transit· Est breuis/atqȝ leuis in mũdo

gloria queuis· Qui fuit hic imus· statu
etur in ordine primus· Vnde quitinus
narrat· ꝙ vir quidam canus alexandro
dicebat· vide(inquit)ne cadas cũ ꝑue=
neris ad culmen· ad qđ ꝑuenire cõten=
dis· Merito igit sap̃·v·dr̃· quid nobis
ꝓfuit supbia· aut diuitiaꝝ iactãtia/q̃d
cõtulit· transierũt omnia sicut vmbra·
Et io·xxxi·dr̃· statue tibi speculuȝ· pone
tibi amaritudines · dirige cor tuum in
viam rectam scȝ humilitatis/⁊ gr̃e · O
q̃m indocta est illa ꝑsona· que de se pre
sumit· ⁊ de vita fragili/atqȝ incerta ele
uatur· Vñ innocẽtius papa supbos sic
alloquit· cur(inquit)supbis vermis/⁊
cinis· cur diuitias pauꝑibus disꝑgen
das accumulas· Cum ꝓphã dicat· dor=
mierũt somnũ suum/⁊ nihil inuenerũt
omnes viri diuitiaꝝ in manibus suis
Vite igitur breuitas/⁊ possessionũ in=
stabilitas/hoĩem sapiẽtem/ ⁊ humileȝ
reddũt· Posco enĩ cõmemoremus histo
riaȝ valerij li·vij·ca·ij·narrãtis de quo
dam rege· cui cũ diadema traderet· re=
tẽtum diu cõsiderauit/priusq̃ꝫ suo capi
ti imponeret dicens· ꝙ diadema magis
facit hoĩem nobilem q̃m felicem · quia
si quis cogitet quãtis sollicitudinibus
et ꝑiculis diadema plenũ sit· nũquaȝ il
lud etiam si humi iaceret· tollere vellet
Itaqȝ rõne principatus nõ eleuabatur
ille· sed humiliabat· Vñ seneca· altiori
(inquit)rei te non imponas· qꝛ status
talis timẽdus est· atqȝ regẽtibus peius
instat ꝑiculuȝ· q̃ꝫ subditis· qꝛ princeps
omnes timet· ceteri vero vnũ principeȝ
timẽt· Et ꝯcludit· si vere(inquit)igitur
prudens eris· vbiqȝ idem eris· vt nõ ex
tollaris laudat⁹· nec turberis iniuriat⁹

Ca·xiiij·de castitate principum ;

Rinceps incõtinens subditoꝝ
maculat vitam/ suo prauo exẽ=
plo· Vñ timẽdum· ne luxurio=
sus princeps subditoꝝ filias/⁊ cõiuges

violet · Magna igitur securitas est in
dñio· si castus princeps existerit· Nem=
pe viri veteres/⁊ celebres castitate flo=
rentes laudis p̃miũ huiusqȝ meruerũt
Queso enĩ vt scipionis castitateȝ cõme=
morem⁹· Narrat enĩ vegetius de re mi
litari iij·ca·x· ꝙ scipioni africano/ vir=
go pulcherrima/⁊ nobilis adducta fu=
it· quã licet naturaliter affectaret/ nihi
lomin⁹ diligẽtissime eam custodiuit· ⁊
cũ captiua esset· eã redemit· suoqȝ spon
so qui nõdum eam ꝯgnouerat· virginẽ
tradidit· cuius nomen allicius· ⁊ ꝑ do=
te nuptiali munera grandia ꝑbuit· Si
mile etiaȝ de alexandro legim⁹· Insup
de octauiano legim⁹ in policratico lib·
iij·ca·x· quõ virgo cleophatra ad eũ ac
cessit· ei usqȝ oculos rõne pulcritudinis
sollicitauit· veꝝtñ eius pulchritudo pu
dicitie ñ obfuit Vñ poeta· Vult⁹ adest
precibus faciesqȝ intacta ꝑorat · Ceteꝝ
vegeti⁹ li·iij·c ·iij·narrat quõ hanibal
vigilijs/⁊ abstinẽtijs corpus suũ mace
rabat· ꝑ quã abstinẽtiam libido extin=
guebat· Legim⁹ insup abstinuisse cesa
rem iuliũ· ꝑut narrat policratus li·v·
ca·vi· Et ideo ecciasti·x·dr̃· ve terre cu=
ius rex puer est· ⁊ cuius principes ma=
ne comedũt· Beata auteȝ terra cui⁹ rex
est nobilis· ⁊ cui⁹ principes vescũtur in
tempe suo scȝ ad reficiẽdum· ⁊ nõ ad lu
xuriãdum· Attẽdam⁹ quõ amor mulie
ris eneruauit potẽtiam sampsonis· in=
fatuauit sapiẽtiam salomonis· sancti=
moniã dauid fedauit· prout ait hiero·
ep̃la xxxiiij· Et subdit· nec salomone sa
piẽtior· nec dauid sanctior· nec sampso=
ne fortior· ⁊ tm̃ vtriqȝ a muliere decepti
sunt· Nullum enĩ imperium durabile·
nec principatus stabilis· qñ regnat in
principe libido luxurie· Vñ policratus
li·vi·ca·xij·dicit· ꝙ impium romanũ ex
haustum est nerone impante· cuius gu
la oĩa deuorauit· ⁊ maculauit· libido ex
hausit· auaritia/⁊ supbia cum luxuria
exinaniuit· Insup egisippus primo li·

loquens· de antonio ipſi auguſto dice=
bat· ille (inquit) ſcꝫ antonius non victꝰ
eſt virtutibꝰ tuis· ſed magis eſt victus
moribꝰ ſuis· Vicit enim eum cleopatra
vxor· cum qua maluit vinci· q̄ ſine ea
vincere· Nunquid etiā vale· narrat li·
ix· ca· primo qualiter vrbs volcineſiū
erat optime legibus regulata· ſed ꝑ lu=
xuriam plapſa eſt· et ideo ante cōclu=
dit· quid fedius quid damnoſius eſt ſcꝫ
luxuria· ꝑ quā virtus atterit· victorie
relangueſcūt· ⁊ cepta gloria in infami
am cōuertit· animiq̄ ⁊ corꝑis vires ex=
pugnātur adeo· vt neſcias ab hoſtibus
ne/an ab illa capi ꝑniciosius hēdū ſit

Ca· xv· de moribus principum;

PRincipum maxime eſt mora=
les eſſe· ſicut dicit auguſt· de ci·
dei li· ij· ca· xxi· Et narrat verſū
ennij poetre dicentis· Moribus anti=
quis res ſtat romana viriſq̄· Nam q̄=
diu romani morales fuerūt· tam diu or
bi ꝑfuerūt· Vn̄ idem auguſt· v· de ciui·
ca· xij· verba cathonis narrās dicit· no=
lite (inquit) eſtimare maiores nr̄os ar=
mis rempub· augmētaſſe · Nam ſi ita
eſſet· multo pulcherrimā nos eam ha=
beremus· Quippe ſocioꝝ/atq̄ ciuiū/ꝑte
rea armoꝝ/⁊ equoꝝ maior copia nobiſ
q̄ illis eſt· Sed alia fuere que illos vi
ros magnos fecerunt· que nobis nulla
ſunt· domi· induſtria· foris· iuſtum im=
perium· aīus in cōſulendo liber· neq̄ li
bidini neq̄ delicto obnoxius· ꝑ his nos
habemus luxuriam/atq̄ auariciā· pu
blice· egeſtatē· priuatim· opulētiā· lau
damus diuitias· ſequimur inertiā· in=
ter bonoſ/⁊ malos diſcrimen nullum·
omia virtutes ꝑmia ambitio poſſidet·
Hec auguſ· Ex quibus cōcludit· ꝙ vir
tutes morales rempub· manutenuerūt
atq̄ exemplum colligit· ꝙ vita ſpūalis
in hmōi moribus cōſiſtit/atq̄ roborat·
Vn̄ auguſt· li· primo ca· xxxij· loquens

de ſcipione ait· ꝙ non cenſebat ille ſcꝫ
ſcipio rempub· eſſe felicem ſtantibꝰ me
nibus· ruentibꝰ moribus· Et eodem li·
ca· ij· romani (inquit) ceciderūt nō mu=
roꝝ caſu/ſed moꝝ defectu· neq̄ ignibuſ
eoꝝ tecta ardebant· ſed corda cupidita=
tibus inardeſcebāt· atq̄ ꝑſidendi potiꝰ
q̄ corrigendi voluntas romanos cōtri=
uit· Et quia homo quaſi ciuitas eſt· cu
ius value ſunt ſenſus· ciueſq̄ vires ſūt
anime/quibus impat voluntas· debet
ḡ tanq̄ ciuitas moribus ornari· Quia
ſicut ait ſeneca epl̄a· xl· mos eſt mentiſ
habitus· ex quo ſinguloꝝ opeꝝ aſſidui
tas manat· Item policraticus li· v· ca·
iiij· dicit· ꝙ a virtutibus fiūt mores· ⁊ a
moribus virtutes acquirūt· Sed quia
multi vicia/ prauos mores non credūt
ꝓpter aſſiduitatē· vt ait ſeneca li· de vi
ta beata· ideo abſq̄ pudore hoīes crimi
nibus ſeruiūt· virtuteſq̄ acquirere nō
curāt· Et cōcludit ibidem ſeneca/ꝙ ali
ter eſt agēdum in via moꝝ/⁊ aliter pe
dum· quia in moribus nō eſt tuta via
quā ſepius multi ſequūtur· ſed in via
pedum frequēter cōtrariū eſt· Et ſi mo
res cōgruūt ſapiēti· maxime tn̄ princi=
pi· Sed queſo inquiramꝰ vn̄ principū
corrumpūtur mores· eſtimo eni ꝙ faſtꝰ
et ſupbia hoc faciūt· Nam ſi princeps
humilis exiſteret· moribus floreret· ſed
ſupbia tollit ſenſum· corrūpitq̄ mores
Vtinā attēderēt principes verba darij
loquētis alexandro· vn̄ fertur in hiſto=
rijs alexandri· qualiter darius vulne=
ratus/⁊ in lecto poſitus· alexandro di=
cebat· fili alexander (vt plenius tua ſa
piētia nouit) totus mūdus in corruptiō
ne poſitus eſt· ſic eni diuina ꝓuidentia
a principio ordinauit· vt nihil eſſet con
ſtans/tutū/vel firmū· ſed totū variatōi
ſubiectū· cum aūt quis ad tm̄ dominij
aſcendit culmen· vt non iam hoīem ſed
deum ſe eſtimet mox ad ima ruit· ⁊ dū
eius caſū ſe meruiſſe cognouit· ⁊ deoꝝ
benignitatē inuocauerit· ne laqueum

deſperatōnis incurrat/ ſubito deoꝝ mi
ſericordia ſubleuat· Et ſubditur· conſi=
dera (inquit) fili quid fui heri· ⁊ quid
ſum hodie· Heri nāq̄ rex regum ⁊ dn̄s
dn̄antium vocabar· ⁊ nunc abſq̄ ꝑtāte
lugeo· quia vna ſupſtitōne ſeductꝰ· dijs
volui aſſiſtari· Cōſiderāda eſt etiā ipiꝰ
nabuchodonoſor hiſtoria· qui cū eleua
retur· corruit· ſenſum ꝑdidit· ⁊ tanq̄m
aīal brutū cum feris vixit· Humiliatꝰ
tn̄ poſtmodū reſtitutꝰ fuit· Ideo ꝓphā
dicebat· qm̄ iniquitatē meā ego ꝯgno
ſco· Abſit ergo ſupbire ꝓpter bona q̄ in
mūdo ſunt· in quibus nulla ſecuritas
eſt· Vn̄ bernardus· nuſq̄ (inquit) eſt ſe
curitas· neq̄ in celo· neq̄ in terra· neq̄
in paradiſo· Nanq̄ de celo cecidit ange
lus de ſede maieſtatis· adam cecidit de
paradiſo voluptatiſ· ⁊ de mūdo cecidit
iudas de ſchola ſanctitatis· Humilie=
mur ergo conſiderātes diei finalis ter=
rorem· Vn̄ grego· tunc (inquit) erit ſu=
periꝰ iudex iratus· inferius chaos hor=
rendū· a dextris peccata accuſantia· a
ſiniſtris infinita demonia ad ſupplicia
trahētia· Interius erit cōſciētia vrens
et exterius mūdus ardens · Quid igit
faciet pctōr· Nam latere impoſſibile
erit· ⁊ patere horribile· Ecce quāta hu=
militatis occaſio· De quodā rege legi
mus in legēdis ſcōꝝ· ꝙ cum vidiſſet du
os xp̄i paupes de curru deſcendit· vt ip
ſos honoraret· qd̄ vidēs frater eiꝰ ipm̄
increpauit dicēs· ꝙ non decebat regem
ſic humiliari corā paupibus· Quo au
dito rex iuſſit ſuis ꝑconibus vt ipm̄ ci=
taret cū familia/⁊ liberis· Quod vidēſ
ille qui regem repꝛehenderat· cū habitu
humilitatis coram rege acceſſit cū libe
ris/⁊ familia· Quē cū vidiſſet rex ait· o
(inquit) ſtulte ꝑconem fratris timuiſti
et licet nō peccaueris· tn̄ te humiliaſti
ad verbum ꝑconis fratris tui vterini ·
Nunquid igit potius ꝑcones iheſu xp̄i
paupes formidare· ⁊ revereri debemꝰ·
cum de ipis in euāgelio dicat veritas ·

qui vos honorat me honorat· ⁊ qui voſ
ſpreuit· me ſpreuit · Et iteꝝ qd̄ vni ex
minimis iſtis feceritis· mihi feciſtis ·
Humilis ḡ mens nr̄a exiſtat· nullum
ſpernat· ſed futuri iudicij terrorē cōcer
nat· Vnde hiero· ſiue comedam· ſiue bi
bam· ſemꝑ illa vox reſonare mihi vide
tur in auribus meis· ſurgite mortui ve
nite ad iudiciū· Quia tn̄ ⁊ dn̄i/⁊ princi
pes/faſtum/ ⁊ ſupbiam amāt· ideo in
auribus ſuis ſi reſonaret vox ſophonie
ꝓphete· humiliarētur· Dicit eni ſopho=
nias ca· primo loquendo in ꝑſona dn̄i·
in illa (inquit) die viſitabo ſuꝑ princi=
pes/⁊ ſuꝑ filios regis/ ⁊ ſuꝑ omēs qui
arrogāter ingrediūtur ſuꝑ limen/⁊ cō=
pleuerūt domū dn̄i dei ſui iniquitate/⁊
dolo· Et ſequitur· diſꝑierūt omnes in=
uoluti argento· ⁊ qui dicūt in cordibus
ſuis· non faciet bene dn̄s ⁊c· Et ſequitur
fortitudo eoꝝ in direptōnem erit· ⁊ do=
mus eoꝝ in deſertū· edificabūt domos
et nō habitabūt in eis· plantabūt vine=
as· ⁊ non bibent vina eaꝝ· Et ſequit·
cōturbabo hoīes· et ambulabūt vt ceci
qr dn̄o peccauerūt· ⁊ effundet ſanguis
eoꝝ ſicut humus· ⁊ corpa eoꝝ ſicut ſter
cora· ſed argētum/⁊ auꝝ eoꝝ non pote=
rit eos liberare in die ire dn̄i· Vtinam
principes talibus verbis corrigerētur·
moribuſq̄ ſuis rempub· dirigerēt· exē=
plo titi· de quo legitur· ꝙ tam modeſte
rempub· rexit· vt de ſola clementia ar=
gui poſſet· Vn̄ mores principum pul=
cherrime ſuadet ſeneca de quatuor vir=
tutibus ca· iiij· impone (inquit) cōcupi=
ſcētie frenum· ede citra ſaturitatem· bi
be citra ebrietatem· obſerua ne in cōui
uio/aut in aliqua coītate hos damna=
re videaris· q̄s imitaberis· nec delicijs
tibi p̄ntibꝰ inherebis· nec abſentes de=
ſiderabis· Et ſequitur· odibilem quoq̄
hoīem facit riſus ſupbus/⁊ elatus· ac
etiam malignus/⁊ furtiuus· Si igitur
riſus iocos exigit· hos cum dignitate ſa
pientie gere· Sit tuꝰ inceſſꝰ ſine tumultu

et quies sine desidia· adulatōnes euita
non acerba/ sed blanda verba timebis·
esto viciorum tuorum fugax· aliorum vero non
sis curiosus scrutator· docentium esto fa=
cilis auditor· requirenti facile responde
superiores recte viuendo non timeas· seni
or esto iudicio quam sermone· vita quam vultu
clementior esto fame bone/ neque tue ziza
niator/ neque aliene inuidus· ad iram tar
dus· ad miam pronus· in aduersis firmus· in
prosperis cautus· que nosti/ sine arrogātia
postulanti coīca· et que nescis/ sine occulta=
tōe ignorātie tibi postula impertiri· Hec
enim omnia licet nō eodem ordine docu=
mēta sunt senece vbi supra· Quibus mo=
destia et morum honestas suadetur· que princi
pibus maxime ptinere dinoscitur· Nam
isidorus ix· ethimo· ca· iij· dicit/ quod rex dicitur
a regēdo· nec est rex/ qui non regit· In
principibus igitur nō ambitō/ sed de sub
ditis cura esse debet· Vnde greg· xi· mora·
principes vocātur/ qui malis cogitatio
nibus principātur· Et ibidem xxvi· illi
enim principes sunt/ qui elatōnis gloriam
declināt/ qui liuores mitigāt· furores ex
tinguūt· qui temptatōnibus nō consentiūt
sed regēdo pesse nouerūt· Vnde oratius in
carmine lirico/ sicut narrat augus· v· de
ci· ca· xiij· dicens/ latius regnes/ auidum
domādo spm· Et claudi· alloquēdo the
odosiū dicebat/ licet (inquit) late dn̄eris
si tn̄ praua cupis/ si duceris ira/ seruitij
iugū pacieris· Si aūt tollis/ et leges in
terius feras/ tunc oīa iura tenebis· In
super de valerio imperatore octuagenario
legimus/ quod cum adhuc virgo esset/ et sue
felicitatis premia recoli audiret ait/
de vna tantūmodo victoria glorior· Et
requisitus que fuisset illa/ rn̄dit/ quia (in
quit) inimicorum domū/ scilicet carnem meam
domaui/ et superaui· Hoc enim narrat vale
rius in quodā suo paruo tractatu· Illi
ergo reges sunt/ qui se regere nouerūt·
Vnde grego· mora· iiij· illi (inquit) regnāt
qui corpa sua regere sciunt/ qui deside
ria temperant/ et cogitatōes legibus regu

lant· Et ideo· ve terre/ cuius rex est puer
ecclesiastes xi· Nunc tn̄ principes seipos
regere non curant/ et regna regere se ia
ctant/ et qui suos inimicos se vincere di
cunt/ modica temptatōne vincūtur· Vnde
seneca epla lxvi· multi (inquit) hostem
vincunt/ sed vincūtur cupiditate· et cum
agere videātur/ ipi tn̄ agūtur· Idē epi
stola· c· de alexādro loquēs ita dicebat/
o (inquit) victor/ tot regū/ atque phorum/ ira
atque tristicia succubuit· et oīa pter se in
sua ptāte habebat· Sibi tn̄ imperare ma
ximū imperium est· Idem epla· lxxviij· si
vis oīa tibi subicere/ subijce te ratōni·
multos enim reges/ si te rexerit rō· Ab ip
sa enim disces quid et queadmodum ag=
gredi debeas· Idem epla cxvi· animus
(inquit) nr̄ mō est rex/ mō tyrānus· Nā
rex est/ cū honesta petit/ atque corporis sa=
lutem querit· sed tūc tyrānisat/ qn̄ tur=
pia iubet/ et iura contemnit· Vnde augusti·
iiij· de ci· ca· iij· concludit/ quod qui peccat/
etiam si regnet/ seruus est· Nec vnius
hoīs/ sed quod est grauius/ tot dn̄orum quot vi
ciorum· Nam melior est/ qui dn̄atur aīo
suo expugnatōne vrbiū/ vt scribitur puer
xvi· De bono igitur rege dici pōt illud
puer· xx· rex qui sedet in solio iudicij dis
sipat omne malum intuitu suo·

Ca· xvi· de liberalitate principum·

Et dicitur puer· xix· diuitie erogate/
addūt plurimos amicos· Et po
licratus lib· iij· ca· xiiij· narrat/
qualiter titus ratōne liberalitatis fa=
ctus fuit amabilis/ atque sui patris aua
riciam tanta liberalitate curauit/ vt to
ta eius complacētia in largiēdo foret·
et tāto animo munera dare affectabat
quod vltra posse dona pmittebat· Et cum
redargueretur/ dicebat/ nemo (inquit)
a facie principis debet recedere tristis·
Vnde cum quodam die nihil cōtulisset
dicebat/ o amici mei diem hunc perdidi
Nullum enim vicium deterius auaricia

signanter in principibus· vt ait tul· i·
de off· ca· xxiij· Nempe largitas facit pn
cipes famosos et claros vt ponit ibidē
tullius ca· xviij· Et boe· pmo de conso·
ca· v· dicit· quod claros largitas facit· mo
raliter ergo auferenda est auaritia de cor=
dibus ut celestis glorie claritudinē me=
reamur· Nam sicut liberalitas in secu
lo reddit homines famosos/ sic largi=
tio in christi nomine facta facit rapere
celos· Reprobandi tn̄ sunt plurium princi
pum largitōnes stulte· Unde seneca li
bro pmo de bn̄fi· ca· xi· respiciēde sunt
facultates quas prestamus/ atque psone
quibus damus· Et reprobat largitatem
alexandri que dedit vrbem cuidam ele=
mosinam petenti/ et cum ille diceret/ quod
sibi talis elemosina non conueniebat
alexander rn̄dit· nō curo (inquit) quod te
accipere deceat sed quod me dare cōgruat·
Hec vox (inquit seneca) regia videtur/ et
animosa/ sed est stultissima· quia decet
considerare quid/ cui/ qn̄/ et quare lar=
gimur· Item seneca ibidem de nimia
cupiditate redarguit antigonum· cui cū
quidam peteret talentū· rn̄dit· quod plus
petebat quam decebat habere· ille igitur
videns se repulsum petijt denarium·
cui antigonus/ non decet inquit regem
tam modicam rem dare· Itaque per cauil=
lationem nichil se daturum conclusit· Si
igitur alexandri reprehēditur indigesta
liberalitas/ potius antigoni detestāda
est cupiditas· Nempe tul· pmo de off·
ca· xvij· dicit quod largitas debet exerceri
cū intentōne ordinata nō ad iactanciā
et pompam sed ad pfectū suscipiendum
Nam fatuam largitōnem sequuntur ra
pine· itaque non sua sed aliena distribu
unt· Unde ambro· li· pmo de off· non est
(inquit) largitas/ si quid largiaris vni
et alteri extorqueas· et subditur pfecta
largitas est necessitatibus singulorum oc=
culte subuenire/ vt liberalem laudat
os pauperis et nō labia propria· Ne sci=
at sinistra tua quid faciat dextera tua

mathei vi· Et tul· pmo de off· ca· xiiij·
ea (inquit) libertate vtamur/ que prosit
amicis/ noceat nemini· nichil enim li=
berale est quod non est iustum· Insuper se
neca li· pmo de clementia ca· xiij· non
est (inquit) liberalis que de alieno est li
beralis· Ceterum non sufficit de suo da=
re pprio sed oportet hylariter et libere
dare· Unde seneca pmo de bn̄fi· ca· vi· be
neficiū aspere datū/ vocat panem la=
pidosum quē esurienti capere est neces
sarium/ tn̄ acerbū· Valerius li· v· ca· i·
narrat de legatis carthaginēsium/ qui
cum venissent romam ad redimendum
suos captiuos/ senatus protinus his nul
la pecuīa accepta reddidit iuuenes nu
mero duū miliū et septingentorum quadra=
gintatriū/ expletissimos rerum· Unde tm̄
hostium exercitum dimissum tantam
pecuniam contemptam tot punicis in
iurijs veniā datam ipsos legatos ob=
stupuisse arbitrandum est/ ac secum di=
xisse/ o munificētiā gentis romane de
orum benignitati equandam· O eciā no=
stram legatōnem supra vota felicem·
Nam quod bn̄ficium nunquam dedissemus
accepimus· Uide per liberalitatē roma=
ni famā/ atque dominia sibi conquestarūt
sic pariter pauperibus xp̄i bona erogan=
tes celorum regnum sibi acquirunt· Ita
quod liberalitas decens est in pncipe ma
xime· nichilque turpius in ipso quam auari=
tia· Unde innocentius papa sic dicebat
quid inquit prosunt tibi o frater diui=
tie/ quid glorie/ quid leticie/ cum non
liberent hominem a morte non defē=
dunt a verme/ non eripiunt a febre/
Ecce qui iam gloriosus sedebat in au=
la/ modo iacet despectus in tumba· et
qui vescebatur delitijs in cenaculo mo
do consumitur a vermibus in sepulch
ro· Et subditur· timeant igitur diuites
illud iacobi· agite nunc diuites pniam
plorate vlulātes in miserijs que aduenient
vobis cum dicet diuitie vre putrefacte
sūt et vestimēta vr̄a a tineis comesta sūt

Aurum ⁊ argentum vestrum vasta=
uit erugo· ⁊ in nouissimis diebus the=
saurastis vobis iram domini· ⁊ in lux=
urijs enutritis corda vestra· pauperes
igitur christi fame perierunt: quos non
subueniendo occidistis· ⁊ ecce sanguis
eorum clamat ante deum de terra ⁊ dicit
vindica domine sanguinem nostrum·
Hec innocentius· Nec tamen pena com
minata ab auaritia animum debet re=
uocare· quinimmo secundum dictamen ra
tionis honor debet preferri vtilitati·
Vnde valerius libro sexto capitulo quar
to narrat qualiter dario iam vno iam
altero prelio virtutem alexandri exper=
to· atque ideo ei partem regni thauroce=
nus monte ⁊ filiam in matrimonium
cum decies centummilibus talentum
pollicente: cum parmenio alexandro di=
xisset se si alexander esset/ visurum ea
conditione· cui alexander respondit: ⁊
ego vterer si parmenio essem· Ex qua
hystoria colligitur: quod alexander potius
honorem quam cupiditatem amabat· Nem
pe auaritia in principe signanter pessi
ma est· Ideo apostolus dicebat· nec a
uaritia nominetur in vobis que est ydo=
lorum seruitus· Et ecclesiastes· xv· di=
citur quod diuitie congregate in malum
domini sui pereunt in afflictione pessi=
ma· Ideo catho· dilige denarium: sed par=
ce dilige formam· quia scilicet pecunia
non ad cupiditatem: sed ad necessita=
tem acquirenda est·

Capitulum decimumseptimum de
patientia principum·

Patientia ⁊ si omnes: principem
tamen maxime decet exemplo
apostoli secundo corinthiorum· quarto·
In omnibus inquit tribulationem pati=
mur sed non angustiamur aporiamur
sed non destituimur· persecutionem pa

timur sed non derelinquimur· Fratres
igitur confortamini in domino ⁊ in po
tentia virtutis eius scribitur ad ephe
seos sexto· Attendamus enim quanta fu
it in antiquis animi patientia atque con=
stantia· Narrat enim policratus de ce
sare augusto libro tercio ca· decimoquar=
to quod mire paciencie fuit· Vnde dicebat
quod vir habere debet in auribus diligen
tiam: in lingua taciturnitatem: ⁊ in a
nimo quietem· Nec enim didici a iu=
uentute mea Vnde grego· vicesimo
moralium dicit· quod princeps refrenare
debet impatientiam ex consideratione
paritatis sue cum illis quibus preest·
Vnde seneca libro primo de clementia
dicit quod princeps cauere debet impatien
tiam que deformat hominem exterio=
re ⁊ confundit interiorem· Quapropter=
ter seneca de ira libro primo· nichil in
quit eque profuit iratis: sicut intueri
suam deformitatem· Nam ira faciem
turbat: ora pulcherrima defedat: tor=
uos vultus extranquillissimis reddit·
omnisque decor relinquit iratos· et ideo
dixit sixtus quod iratis profuit aspexisse
speculum: vt imago repercussa ostendit
homini suam deformitatem quoniam
ira viri iustitiam non operatur· iacobi pri
mo· Decet igitur in tribulationibus con
stanter permanere: vt sit fortitudo/ ⁊
decor indumentum eius· atque verifice
tur illud ecclesiastici quadragesimosex
to· vsque in senectam permansit illi vir
tus· Item li· de vita cesaris legitur quod pa
tientissimus cesar fuit· atque sibi dictis
iniurijs vindictam non egit sed dissimu=
lauit· atque cum suos aduersarios subie
ctos habebat sepius pepercit· Nam vir
nobilis audiens improperia debet co=
gitare eorum stulticiam seu ignorantiam
vt ponit sene· li· iij· de ira· vbi narrat:
quod cum chimargies hystoriarum scriptor
quedam contra cesarem scripsisset: monuit cesar
vt sermone moderatiori vteretur quod face
re renuebat nec tamen cesar se vindicauit·

sed solum domum suam sibi interdixit·
Et ideo concludit seneca· non qui offen=
dit fecit quod voluit: tanquam inimicus sed
qui prudens erat: aliene stulticie remi
sit· Insuper seneca de mira paciencia an
tigoni narrat ibidem· qui cum multa im
properia audiret: dicebat· quod militem de
cebat non solum certare baculo sed et
animo viriliter· Ergo agite ⁊ confor=
tetur cor vestrum omnes qui speratis
in domino· Iuxta prophetam· Quid
enim prodest ira suum animum affligere:
qui enim sapiens est pati discit nec de
leui mouetur·

Ca· decimumoctauum de legibus·

Sine legibus pollicia regulari
nescit· Vnde romani suis legi=
bus suam policiam sublimaue=
runt· vt ponit policratus libro· vi· ca·
xij· Et tul· in sua prima rethorica li· primo
ait· quod omnes leges ad commodum reipub
lice referende sunt ⁊ sicut medicina cor
pori prodest sic reipub· leges· Insuper
ambrosius in suo exameron omelia· v
dicit quod reipublice est visus esse commu
nes atque obseruari deuotione communi:
quasi plures partes revereri; quorum
consilio respublica gubernetur Nec tamen
leges sunt quibus mala imperantur· quoniam
lex est recti preceptio: prauique depulsio
vt ait tullius libro de natura deorum
Vel lex est ius scriptum: asserens
honestum: prohibensque contrarium vt ait
gracianus· Nam lex est interpres equi=
tatis: rerumque diuinarum ⁊ humanarum com
pos: vt ait crisippus· Eapropter vete=
res legibus policias regularunt: sicut
solon ⁊ ligurgus· Sed crescentibus vi
tijs: leges perierunt: vt ait seneca epi=
stola nonagesimaquarta· Vnde augu
stinus primo de ciuitate dei ca· xvi· Et

A· gellius li· ij· ca· xi· narrat: quod apud a
thenienses leges solonis in asseribus
ligneis incise erant: vt sempiterne ma
nerent· Nam leges sunt sicut capistrum
vel frenum equo· vt ait crisosto· super
iohannem omelia· xxxvi· Nunc tamen
vnusquisque voluntatem pro lege capit
Abusio tamen maxima est populus sine lege:
qui licet legem se habere profiteatur:
diuinam tamen censuram non imitatur
quia teste augustino quarto de ciuita=
te dei· ca· vi· omnis lex est inanis: nisi
ipsius censura diuine legis imaginem
gerat· Quapropter diuina sapientia
prouerbiorum octauo ait· per me (inquit) re=
ges regnant: ⁊ legum conditores iusta
decernunt· Fidelium ergo ciuitas lege di
uina reguletur quia tunc ciuitas est dei
quando rex est veritas: lex est caritas: ⁊ modus
est eternitas: inquit augu· epistola· v· Sed
ciuitas tunc est dyaboli: quando rex est men
dacitas: lex est impietas: ⁊ modus est
instabilitas· huius enim ciuitatis ciues
sunt impij homines· qui lege diuina reli
cta: vtilitatem propriam equitati preferunt
Sed lex diuina licet sit vna omnibus
tamen sufficit quod multiplex est in fructu: ⁊
virtute· vnde iob· xi· multiplex lex eius·
Ipsam tamen plures non sufficere putant
aut ipsius obseruantiam spernunt· sicut a
thenienses qui cum equissima iura sed
iniquissima ingenia haberent: malue
runt suis moribus quam legibus vti· vt ait
valerius libro quinto ca· tercio· tales
enim sunt sicut tele aranearum: que
animalia infirmiora detinent: sed va
lidiora abire permittunt· quia tales con
dunt leges quas iubent obseruari: sed
ipsi obseruare nolunt· prout ait valeri
us libro septimo ca· tercio· quia eorum
leges solum pauperes opprimunt: ⁊ di
uites in suis malitijs non puniunt· iux
ta illud prouerbiorum decimoseptimo
qui iustificat impium ⁊ condemnat iustum
abhominabilis est vterque apud deum

Regibus igitur ipsius christi regule = mur in presenti vita dum viuimus.

Capitulum decimumnonum de consi lio principum

Principes absq; cōsilio plebē faciliter dissipabit. Nulla enī pollicia absq; consilio prosperari potest. Unde tullius primo de offi = cia .xxij. modica (inquit) sunt arma fo = ris nisi consilium interius fuerit. Et ibidem concludit: ꝙ ciuitati athenien = sium plus profuit consilium solonis ꝙ̄ victoria themistodis. Insuper seneca libro de tranquillitate animi circa prin = cipium dicit. ꝙ ille solus reipub. non prodest qui de pace tantummodo / vel de bello curat: sed qui iuuentutem ex = hortatur: atq; bonis preceptis virtutē instituit: atq; ruentes ad pecuniam / seu luxuriam retrahit. Et tullius d̄ se nectute . consules comparat illis qui regunt nauez. Sana igitur ⁊ matura imitanda sunt consilia que in senibus reperiuntur vt frequenter. Unū roboaz dereliquit consiliū senū ⁊ iuuenū ad = hesit consilio: ⁊ ideo regnuz amisit. vt dicitur .ij. regum duodecimo. Nam in antiquis est sapientia. vt dicitur iob xij. Narrat .n. valerius sexto ca .ij. de marco castritio q̄ .cn. carboni sibi mināti ⁊ dicenti multos se habere gladios: respondit: ⁊ ego annos. Quasi dicat: ideo te non timeo. Insup augustinus epistola tricesimaoctaua ad dyoscoruz narrat d̄ demosthene phō qualiter ha bitu simplex erat. accidit tū̄ vt rogaret quatenus vellet canere cum lyra sicut olim facere mos erat. qui recusauit di cens se nescire. Cui mulier q̄dam ait. quid igitur nosti: respondit: rem inq̄t publicam noui ex parua facere mag = nam. Non igitur leuia sed matura q̄ = renda sunt consilia. Quoniaz teste tul. p̄me rethorice capitu .xxiij. prudentis est bene consiliari. Et commentator di cit: ꝙ bona consiliatō est habitus con = iecturatiu⁹ scd̄m ratiocinationē opa = bilium. Et bonus consiliator dicitur ille cui talis habitus inest. cuiusmodi est homo iustus ⁊ sapiens Unde sexto ethicorum dicitur ꝙ homo naturaliter est consiliatiuus. nō tamen quicumq; homo: sed qui sapiens est ille consule re nouit. A sapiente igitur perquire consilium. vt dicitur thobie quarto: et non ab insipientibus. vt dicitur eccle = siastici octauo. Cum fatuis consilium non habeas vt dicitur ibidem. Unū p = uerbioꝝ .xxiiij. astutus omnia agit cum consilio. Et seneca in tractatu de vir = tutibus sic ait: si prudens esse cupis: futura perspice. ⁊ que possunt contin = gere animo intende. Nichil tibi subi = tum sit sed totum ante perspicias. qui eniz prudens est: nō dicit / non putaui hoc fieri. Non enim dubitat sed expe = ctat: non suspicatur sed cauet.

Capitulum vicesimum de militibus.

Ilitibus eo pacto virtutes cō = petunt: quo milites interpretari volunt. Miles .n. vir est: q̄ = si ex mille electus. Sed qualis electio erit: nisi virtutib⁹ floreat ipse qui tot homines precellit. Militibus igitur virtutes competunt corporis ⁊ mentis vt corpus in bello valeat: ⁊ mens bo = na prouidentia dirigatur. Et ꝙ̄quam omnem virtutem habere militem de = cor esset quasdam tamen sibi precon = gruere legimus. Decet enim militem fore strenuū ac p̄mptū ad licitos ⁊ ho = nestos labores. iux̄ illd̄ q̄ntilia. cā. vi = laboꝝ (inquit) oportet insistere: vbi ef fectus promittitur. quia naturalis est fauor pro laborantibus. vt inquit idē q̄ntilianus li .iiij. de oratoria institu.

Unde seneca ad lucilluz. generosos animos labor nutrit. nec ē viri timere sudorē. Nam mollicies est fugere la = boriosa. vt inq̄t aristoteles .iij. ethico = rum. Erubescant ergo milites tem = poris huius: in quibus non strennui = tas sed mollicies est. ⁊ loco galee pile um castoreum accipiunt. pro lancea / bacculum sceptro similem. pro armis vestes rubricatas ⁊ politas: ⁊ omnem militie laborem plurimi ad volupta = tem transtulerunt. Uerumtamen (teste virgilio in georgicis libro p̄mo) labor omnia vincit. Et matheo in thobia Est carnis cultura labor: caro nuda la bore. Fit sterilis spinis: obsita messis inops. Uereātur igitur milites ociosi: ad labores tardi. Nam (teste valerio libro octauo ca. octauo) ociuz industrie maxime videtur contrariuz. Itaq; mi lites exercitio frequenter debent habi litari: vt laboribus subesse non ita ti = meant. Naz teste gaufrido in poetria Ars tritos: vsus promptos: imitacio reddit. Artifices aptos tria concurrentia summos. Et ouidius quarto tri = stium. Ingeniumq; meum longa rubi gine lesum. Torpet ⁊ est multo ꝙ̄ fuit ante minus. Fertilis assiduo si non re = nouetur aratro. Nil nisi cū spinis gra men habebit ager. Contulit ingeniuz patientia longa maloꝝ. Que verba in nuunt exercitio indigere volentem fie ri virtuosum: eum precipue cui⁹ voca tio militia est. Unde magister scilo Discere ne cesses. aderunt post semi = na messes. Post lacrimas risus post exiliuz paradisus: Fle si solari ieiuna si satiari. Da si ditari: serui si vis do minari. Unde tullius in tusculanis questionib⁹ libro p̄mo. grecoꝝ (inquit) pūerbium est: quam quisq; nouit artē in hac se exerceat. Erubescāt igitur no biles pigri ⁊ pusillanimes: q̄bus mos non prelia sed edia sequi. non irruūt ꝯ tra hostes: sed proximis emulantur. Castra vi non capiunt sed feminas ⁊ puellas violare non metuūt. vitam nō exponunt pro reipublice defensione: sz potius breuiant dies ex gulosa cōmes = satōne: non petunt naues vt transeāt flumina: sed nauiuz vice odorifera po scunt balnea. non se vento exhibent / aut pruine sed vmbram domiciliorūz sectantur. His etenim modis exerciti um militie pretermittunt.

Ca. xxi. de fidelitate militum.

Ilitantibus congruit vt sint fi deles. In hoc enim militia fū data est vt nulla fraude vitu = peretur. Unde in prouerbijs sapientū dicitur: ꝙ eciam hosti congruit tenere fidem. Qui .n. fidem ꝑdidit nichil po = test vltra perdere. Et quintilianus cā octaua. non habet inquit causam loq̄n di / cui credi non potest: aut cui ablata est oīm verboꝝ fides / omnisq; sermo = nis auctoritas. Abscedant igitur hij q̄ se dicunt nobiles ⁊ tū̄ fraudibus ⁊ in = fidelitatibus sua prelia exercent. qd̄ ꝓ mittunt minime tenent. Uerumtamen tul. p̄mo de off. fundamentum primū iusticie est fides. Et seneca ad luciluz epistola octuagesimaoctaua. fides est sanctissimum humani pectoris bonuz nulla necessitate ad fallenduz cogitur nullo premio corrumpit. Unde refert valerius libro .iiij. ca .viij. ꝙ cum fa = buis captiuos ab hanibale interposi = ta pactione nūmoꝝ recepisset: ⁊ illi a senatu nō p̄starent: misso in vrbem fi = lio / fundū quē vnicū possidebat vendi dit: eiusq; precium hanibali ꝓtin⁹ nu = merauit. Unū vale. li. viij. bone fidi vē

ditorē nec ꝯmodoꝝ spē augere·nec i=
cōmodoꝝ cognitōnem obscurare opoꝛ=
tet·Et li·ix·ca·i· occultū ⁊ insidiosum
maluz ē pfidia cui⁹ efficacissime vires
sunt mentiri ⁊ fallere·Fruct⁹ i aliq̄ cō
misso scelere ꝯsistit·nefariisq; vinculis
circumdat ⁊ tm̄ incomodi affert huma
no generi q̄ntū salutis bona fides pre
stat·Nichilomin⁹ (teste salustio in iu=
gur·) paucis carioꝛ fides q̄m pecunia
om̄s·n·fideles esse honestū ē· illos tn̄
p̄cipue q̄ꝝ stat⁹ militaris·q̄ꝝq; vocatō
ē remp·defensare·Nempe tales si fi=
delitate careāt·nimiꝝ si eoꝝ hostes fi
delitatē eis nō teneant·Itaq; fidei p=
ditio vni ā ꝑ ptē pugnātiū fugabit·vnā
vi aliā pditōne· ⁊ sic absq; fidelitate
nlla fiet defēsa sz vndiq; gignet offēsa
Audiui etem̄ sepi⁹ q̄sdam gen⁹ hoīm
fidelitate carere· Maiꝝ est igit cur op
positi milites fidelitatē i eis expectāt·
Infinitis nēpe pditōnib⁹ fraudati sūt
ab eis in q̄bus ꝯfidere nō cessant· Vn̄
tul·in retho·i· sūma (inq̄t) demētia est
in eoꝝ fide spē habere·q̄ꝝ pfidia toti
ens decept⁹ sis·heu heu miseꝝ nusq̄
puta fides·inq̄t v̄gili⁹·iiii·eneidos· et
lucan⁹·nulla fides regni sociis·Et sub
dit·nullis credite·Et oui·li·de pon· et
cuz foꝛtuna statq; caditq; fides· Quia
scz multi extra manus hostiū positi p=
missa obseruare ꝯtēnūt· Nichilomin⁹
nulla grauioꝛ infamia ·nullū pei⁹ in=
foꝛtuniū q̄ ifidelitatis hr̄e nomē· Nec
sapiens miles tm̄ odit hostes fideles
q̄tū ꝯmilitones infideles· Vn̄ ouidi⁹
p̄mo de arte·Reddite depositū pietas
sua federa seruet·Et luca·li·viii·Ar=
dua q̄ppe fides robustos exigit annos
tanq̄ diceret q robust⁹ aīm⁹ fidelis ē
sed fragilitatis ⁊ nimie iuuētutis est
frāgere fidē· de q̄ aratoꝛ li·ii·hec ē ve
ra fides quā lex ꝯmuicat amoꝛis·me=
diisq; tenebris apparet radiata fides
Fit laurea iustis ex p̄cio q terroꝛ agit
mensura q; virtus crescit in aduersis·

Que verba nil aliud sonāt nisi q nul
la ex cā trāgēda ē fides·sed fidelitas
in aduersitate pbat ⁊ crescit· ⁊ sic mi
lites fideliter obseruare debēt qd pro=
mittūt·itaq; attēdere debēt ne capti=
uis aliq̄ vi petant·q infidelitatis occa
sonē exhibere possit·Attendāt etiā ne
mala occasione q̄sq; inuadāt· nā gen⁹
infidelitatis est nō solū a pmisso rece
dere sz etiā friuole aliis insidiari· aut
pximos pliis emulari· Hesito em̄ an
tytulo prauo pugnātes in hostibus fid
litatē repire mereant·aut vtꝝ pmissa
obs̄uare teneāt·Sic·n·hesito· vt qꝛ q̄c
quid arbitrer fidelitatē sp bonā esse/
atq; laudabilē q̄cquid nō vitōsū pmit=
titur iure tenet·nihilomi⁹ tn̄ iusto dei
iudicio fit·vt q̄ iniq̄ ⁊ absq; rōne pliāt
in pmissis decipiāt·Itaq; estimo istos
hoc mereri·Difficile ē tn̄ vt credā ali
ōs in pmissis nō teneri vbi pmissuz vi=
tio caret ut p̄fert·esto cē q ꝯsciā hos n̄
obliget·tn̄ hoc vult militia vt fidelita
tē i oībus obs̄uare noient·attēdāt igit
milites vt iuridice plia suscipiāt·Vnd
oui·d arte·iudice me fraus ē ꝯcessa re
pellere fraudē·armaq; inarmatos su=
mere iura sinūt·⁊ li·i·sine ti·sepe sopo
ratos inuadere pficit hostes scz iuridice
⁊ ibidē li·ii· pugna reluctāti cessat in
hoste man⁹·et·iii·trist·pugna suū finē
cū iacz hostis hz· Attēdāt aūt milites
ne d se nimis ꝯfidāt· etiā ius si habe
at·qꝛ (teste catho) victorē a victo supa=
re sepe videm⁹ Et claudia·i ma·Se=
pius icaute nocuit victoria turbe· Sit
etc̄ miles aīos⁹ i iure suo·Iux illd oui·
i epl̄is· Nō faciūt molles ad fera tela
man⁹·puū certamē plia magna mouz
Milites igit iuri suo iō foueāt· fideli
terq; plient·alienoq; iure minime de=
rogent vt infidelitas michi oꝛiatur
Que·n·tibi militie gloꝛia si pprīaz pa
triam inuadis·si ex ira vel supbia p=
liari ꝯcitaris·aut si pprio ope vinca=
ris·aut si mai⁹ damnū ex casu q̄m co=
modum ex victoꝛia sperare videaris·
Noīe·n·ꝯmodi nō solū facultates· sed
etiam famā ⁊ honoꝛē intelligi puto·
Nēpe aliqui p̄dictis ex causis plia su=
scepe̅rūt· q̄ꝝ opus iure laudeq; caret·
qꝛ teste tul·in antoninū·oīno nulla cā
iusta est cuiq̄m ꝯ pprīā patriā pugna
re·Et idem tul·p marcello·iracundia
(inquit) ⁊ supbia ꝯsilio inimica est·cu
ius occasione plia fieri nō debēt· Rur
sus in puer·sa·dꝛ q bis punit q̄ pprīis
armis perit·Diu g̃ p̄parādū est bellū
vt vincas scelerius· Ceteꝝ suetonius
li·xx·de·xii·cesaribus· Augustus inq̄t
pliū suscipiēdū oīno negabat·nisi ma=
ioꝛ emolimenti spes /q̄m dāni metus
ostenderet· His itaq; alligatōnibus
clare patet pugnā iusta rōne tm̄modo
assumi debere·Itaq; fidelitas nō solū
in promissū sz etiā in agressum ꝯspici
enda est·Militia aūt dedec⁹ patitur
nisi fideliter exerceat· ⁊ in milite nil
pulchri⁹ ē q̄z fides eius·non solū erga
hoīes sz etiā maxie attēdere hz/vt sua
militia deo subseruiat· null⁹·n·miles
tm̄ p̄ncipi q̄ntum deo tenet·Attendāt
igit milites dn̄is suis fideles/ deo tn̄
nō neglecto debere existere· Vn̄ poli·
vi·ca·v·dicit· q duo sunt precipue in
milite·scz electio ⁊ sacramentū· vt scz
fed⁹ pmissum teneat·Et vegeti⁹ loq̄ns
de re militari dicit· q totus reipub·sa
l⁹ in hoc ꝯsistit/ ut tyrones scz milites
nō tm̄ coꝛpib⁹ sed etiā aīs p̄stātissimi
ꝯpareāt· atq; iuramēta suis p̄ncipib⁹
facta obseruent·Veꝝ tn̄ est q milites
principi tpali poci⁹ q̄z deo fidē seruāt
Vn̄ pchdoloꝛ illa solennis ꝯsuetudo in
oleuit·q̄ fiebat·vt quilibet miles ipsa
die q̄ miles fiebat ingrediret ecciam·
atq; gladio sup altare posito ⁊ oblato
solenniter iurabat se p defensione fi=
dei certare ⁊ deo ppetuo famulari·vn̄
vegetius li·iiii·ca·p̄mo narrat quō mi
lites deo iurare debent· suoq; p̄ncipi=
p deū scz de fidelitate seruanda·nar=
rat etiā tul·p̄mo de off·c·xi·quō pom=
pili⁹ impatoꝛ filiuz cathonis in suo ex=
ercitu admittere noluit·nisi p̄us cū sa
cramēto fidelitatē sibi iuraret·Hec aut
tē oīa dicta sunt·qꝛ fideles scz xp̄i mili
tes vsq; ad moꝛtē certare debēt· vt scz
ecclesia ptegat ⁊ legis xp̄iane veritas
pmulget·Vn̄ poli·ii·vi·ca·viii·hui⁹ in=
quit militie est· oꝛdinate tueri ecclesi=
am·⁊ pfidiam impugnare·sacerdotiū
venerari·paupem defensare·iniurias
placare·⁊ si opus est aīam ponere· vt
scz de illis verificet illd pphete·gladii
ancipites in manib⁹ eoꝝ· nūc tn̄ hoīm
malitia fidem xp̄ianā nō fouet sed po
tius deprimit· Veꝝ tn̄ legim⁹ apd an=
tiquos hunc moꝛē fuisse·qꝛ scz milites
spolia hostiū dis ꝯsecrabant· Vale·li·
ii·c·i·de iulio cesare narrat·q phibuit
spoliari templa·⁊ iō p bienniū reman
sit inuict⁹·donec p̄sumpsit insurgere ꝯ
deos atq; euadere tēplū apollinis·idē
etiā narrat poli·vbi supra· Itē egisip
pus narrat quō pompei⁹ n̄ pmisit spo
liari templa ⁊ ideo sibi pepcit alexā·
Ex his igit patet q militia ecclesiam
debet defensare·Moderni tn̄ milites
coꝛā mulieribus d bellis narrāt ⁊ co=
ram simplicibus de victoꝛia illustriuz
militū se iactant· nec tn̄ hn̄t bellandi
vsum vel artē· qꝛ lasciuie poti⁹ q̄z mi
litie intendūt·Veꝝ tn̄ lasciuie milites
eneruat·vt docet sene·epl̄a·liii· vn̄ ibi
dē ait q idurād⁹ ē aīm⁹ militis ⁊ blā
dimētis voluptatū pcul abstrahend⁹·
Nēpe hanibalē induratū niuib⁹ ⁊ la=
boꝛibus cāpanie fomēta eneruarūt·ar
mis inq̄t vicit·fuit tn̄ vitiis vict⁹·Attē
dēdū ē igit quō gedeon cū trecentis vi
ris q̄ aquā n̄ biberūt sz curuatis geni=
bus diutissime penā sustulerūt·victoꝛi
am obtinuit· sic·n·milites n̄ in volup=
tatibus sed in laboꝛib⁹ exercere debēt
militiam vt tanq̄m aīalia diuisa sint
imppetuum signum federis·
Ca·vicesimumsecundum de bellis

Relium illicita occasione su=
sceptum: malo iuridice debz fi
ne terminari. Vñ augu. v. de
ci. dei. c. xxij. ꝯcludit. ꝙ bellũ nunꝙ̃ de
bet fieri sine magna necessitate ⁊ sine
iusta causa. Nam iudith. v. legitur: ꝙ
achior alloquẽdo olofernez postꝙ̃ plu
rima dei bñficia recitauit. ꝯcludit di=
cens. Nũc igitur dñe ꝑquire si est ali=
qua iniquitas eoꝝ in conspectu dei et
ascendam⁹ ad illos. q̃niã tradens tra
det illos deos eoꝝ tibi. Si aũt non est
offensa populi hui⁹ corã deo suo: tunc
nõ poterim⁹ resistere ei. q̃si diceret. ꝙ
non est bellandũ nisi cum iusta cã. Si
autẽ iusta cã fuit non est timendũ. vñ
numeri. xiiij. nolite timere de⁹ vobiscũ
est. ⁊ leuitici. xxvi. si in p̃ceptis eius ã
bulaueritis: ⁊c. Et sequit̃ ꝑsequimini i
inimicos vr̃os. ⁊ corruẽt corã vobis. nec
tñ sufficit vt bellãdi cã iusta fuerit sed
eciam vt iusti sint qui preliant̃. vñ io
sue. vij. legit̃ ꝙ ꝓpter peccatũ ipsi⁹ ach
or multi de populo fuerunt occisi. p̃nci
pes igit̃ sũt informãdi tp̃e belli vt di
citur eccle. iij. Sed nũc ꝓh dolor vide⁹
aut prelia sine iusta cã fieri aut ab i
iustis ꝑsonis bella compleri atqꝫ mo=
dernoꝝ dñia in tyranniã mutata sũt.
nec dñant̃ vt foueãt sꝫ vt spoliare stu=
deãt. Attendamus. n. illud iob. lv. nu
merus ãnoꝝ incert⁹ est tyrãnidis ei⁹.
qꝛ scꝫ dñiũ tyrannoꝝ breue est ⁊ ca=
sum de iure postulat. q̃nimmo signum
maximuz est ꝑditõnis dñij qñ p̃nceps
ad tyranniã inclinat̃ aut suos officia=
les tyrannisare ꝑmittit. Ideo eccle. x.
dicit̃. regnũ a gente in gentẽ transfert̃
ꝓpter iniusticias/ ⁊ contumelias ⁊ di
uersos dolos. vt patuit de saule. i. re.
xij. Quapꝓpter quicunqꝫ tyrann⁹ est de
ꝑiclitatõne dñij sui formidare hꝫ. Ille
autẽ est tyrannus q̃ est rex iniust⁹. vt
ponit augu. ij. de ci. ca. xx. Et ar. viij.
ethicoꝝ: ponẽs differentiã inter regez
⁊ tyrannũ dicit ꝙ tyrannus est q̃ com

modũ ꝓpriũ intendit. Rex autẽ dicit̃
qui subditoꝝ querit vtilitatẽ. Vñ in ꝓ
uer. xxviij. leo rugiens ⁊ vrsus esuriẽs
p̃nceps impi⁹ sup populũ pauꝑez: dux
indigens prudentia multos opprimit
ꝑ calũniam. De q̃bus ysaie p̃mo dr̃.
p̃ncipes tui infideles: socij furꝝ. omnes
diligunt munera. Vñ senec. li. iij. ð na
turalib⁹ q̃st. c. i. poti⁹ (inqut) decet deo
rũ oꝑa celebrare: q̃ꝫ philippi aut alex=
andri latrocinia. nec p̃cipuũ est in re=
bus humanis classibus maris transi=
re seu emuloꝝ iniurias subegisse. nul
la inquit maior ẽ victoria q̃ꝫ vitia do=
muisse. qꝛ innumerabiles sũt q̃ vrbes
⁊ populos habuerũt in sua ꝑtãte. sed
paucissimi peccatis caruerunt. Nũc tñ
p̃ncipes vitio domare non curãt. sꝫ om
ni tyrannia p̃intenta: subditoꝝ vtili=
tatez atqꝫ virtutũ acquisitõnẽ p̃termit
tunt: nec bella intercipiũt vt iusticiaz
foueãt: sed potius vt suis pompis ⁊ ia
ctantijs satisfacere queant. Tales eñi
nõ reges sed tyranni sũt. qꝛ non aduer
sarios sed subditos inuadere petunt.
De quibus policratus li. viij. c. i. dicit
ꝙ tyranni sunt q̃ non legibus sed pro=
prio arbitrio imꝑant. Reges aũt sũt:
qui ꝓprium arbitriũ legibus submit=
tunt. Et idem poli. li. iij. ꝯcludit: ꝙ ty=
rannũ occidere iustum ⁊ equũ ẽ. Vnð
tul. iij. de off. ca. vij. nulla est inquit no
bis societas cum tyrannis sed potius
summa distinctio. Neqꝫ. n. ꝯtra natu=
ram est tyrannũ spoliare si possis sed
eciam necare est honestũ. Etenĩ mem
bra amputãda sunt: si sanguine ⁊ spi
ritu careant ne ceteris mẽbris noceãt
Illa igit̃ infirma hoĩm feritas ⁊ inhu
manitas a ꝯmunitate segregandã est
ne subditam plebez ꝯtaminari possit.

Ca. xxiij. de regimine militum.

Ilitia ꝓsperari neq̃t: vbi nul=
la virtus vbi sensus non habi=
tat. Vñ romani teste poli. li. vi
ca. vij. p̃ualuerunt aduersus multitu=

dinem galloꝝ: ꝓceritatem germanoꝝ
vires hyspanoꝝ: dolos afroꝝ: ⁊ hoc ꝑ
felicitatẽ ⁊ sapiam. Sic eciã ꝑ fidem
atqꝫ veritatis studiũ/ q̃cunqꝫ peccatoꝝ
ꝯtagia subiugare poterimus Vñ q̃ꝫtũ
ex narratõib⁹ colligit̃. milites oliꝫ po
tius ingenio ⁊ sapiã p̃ualuerunt q̃ꝫ vi
rib⁹ corꝑis. sic pariter in via moꝝ po=
tius est incedendũ scðm sapiam xp̃ia=
ne legis q̃ꝫ ꝯm vires corꝑis. Naz sicut
in genesi legit̃. esau in viribus corꝑis
erat fortior iacob: ⁊ tñ ab ip̃o scꝫ iacob
esau supplãtat⁹ fuit. nõ igit̃ in viribus
ꝓprijs ꝯfidendũ sed in sapiã legis me
ditandũ est: vt scꝫ non nobis sed scrip=
ture sacre ꝯsilijs acquiescamus. In q̃
thesauri sapie absconditi sunt. Vñ põ
peius li. ix. narrat ꝙ alexãder a pa=
tre suo exiguaz militiã accepit. veꝝ tñ
docta ⁊ in p̃lijs assueta erat. ⁊ ideo ip
sa mediãte innumerabiles hostes sup
pressit. Sic eciam dum nascimur mo=
dicã militiã ⁊ modicas virtutes acci
pim⁹. si tñ in fide instruamur: ⁊ in bo
nis ꝯpitus exercitemur ꝯ hostes p̃ua=
lebimus. Vñ vegetius li. iiij. ca. i. nar=
rat ꝙ assita licet nauiũ vsu nõ indige=
ret: ne tñ milites torperẽt: iussit naues
edificari ⁊ milites ibidem exercitari
Sic nunꝙ̃ ociosi esse debemus ne car
nis desideria succumbere nos faciant
Plures tñ non exercitiũ bonoꝝ sꝫ ma
loꝝ frequentant. Nichilomin⁹ tñ nar
rat vegetius vbi supra: q̃liter catho su
is militibus p̃cepit vt rapinas non fa
cerent sub pena abscisionis dextre ma
nus. qꝛ (inquit) militez p̃dari non licꝫ
Insup li. de vita cesaris exemplũ sa=
tis ꝯforme legit̃. Nõ debemus igit̃ in
prauis sed in bonis ⁊ licitis oꝑibus ex
ercitari atqꝫ nõ de ꝓprio sensu sed ð cõ
silio sacre scripture ꝯfidere tenemur
Vñ narrat valeri⁹ li. ij. ca. ij. ꝙ discipli
na militaris romano imꝑio multaruꝫ
vrbiũ dñatõnem atqꝫ regnoꝝ ⁊ genti
um regimẽ largita est. Simus igit̃ sa

pientes. qm̃ vita hoĩs militia sup ter=
ram. Dicit. n. poli. li. vi. ca. viij. ꝙ mi=
litum vocatõ est ut non ꝑmittãt remp.
egere aut perire. Non sũt ḡ milites q̃
ꝓpriam aĩam in peccatis dãnari ꝑmit
tunt. Vñ egisippus li. v. allegat dictũ
tyti dicentis ꝙ in exercitu nõ soluz re=
quirit̃ virt⁹ corꝑis sed eciã mẽtis. nec
contra hostem fortitudo sed disciplina
norma: ne scꝫ miles sit crudelis vł im
pi⁹ aut ne prede potius q̃ꝫ victorie sit
intentus. Vñ luce. iij. militibus dr̃: cõ
tenti estote stipẽdijs vestris. Et ẽ ver=
bum beati iohannis baptiste. Plures
autẽ hui⁹ temporis viri se iactant no=
biles: indeqꝫ supbiunt ⁊ alios contem
nũt ceterosqꝫ rusticos nũcupant. ⁊ tñ
ipsi qui talia frequenter dicunt: vilissi
mis oꝑibus suã nobilitatem ostendũt
⁊ cum alijs iniuriant̃ se ignobiles at=
testant̃. Vtinaz attenderent illud iob
xxxi. nũquid nõ in vtero fecit me q̃ ⁊ il
luz. Sup quo gre. i. moraliũ ca. xxi. om
nes inquit homĩes natura fecit equa=
les. De nobilibus inquit ꝓpheta ozee
nono. gloria eoꝝ ab vtero ⁊ partu. Et
boetius. iij. de ꝯsola. ca. vi. o inquit q̃ꝫ
inane ⁊ q̃ꝫ inutile q̃s videat. Et decla
rat ibidem q̃liter nobilitas non ẽ nisi
laus parentũ. nec dꝫ aliquis gloriari ð
laude aliena. Vñ hiero. epł̃a. ciij. nõ ẽ
inquit gloriandũ de nobilitate carnis
quia nec virtutes nec vitia parentum
imponenda sunt filijs: nisi supple fue
rint imitatores parentũ. Et cristo. sup
mathe. omelia. v. nobilitas inquit seu
bonitas parentum nõ valet nisi fueri=
mus nosipsi boni. Et omelia. xlix. con=
cludit ꝙ non valet habere iob in p̃rez
sine operibus iob. Et omelia. ix. sic ait
nichil inquid ꝓdest malis bonitas pa
rentũ ⁊ nichil obest bonis malitia. ete
nim illi non sunt nobiles qui a splen=
dore parentũ recesserunt: sordibus/ ⁊
neq̃tijs vacãtes: vt declarat valerius
li. iij. ca. v. Quamobrem de tali nobi=

litate iuuenalis dicebat: omne animi
vitium tanto conspectius in se crimen
habet quanto qui peccat maior habetur.
Nã ille nobilis est qui virtutibus cla
ret: vt ait seneca epla.xlv. naz talis no
bilitas donũ nature est: nec debet exi=
de quis gloriari: quinimmo debz quisq̃
tanto esse humilior ex munere quanto se
obligatorẽ esse ꝯspicit in reddenda rõ=
ne. vt inquit gre. li. pmo. omelia. ix. et
aplus coꝝ. iiij. quid(inquit)habes qđ
ñ accepisti? si autẽ accepisti quid glo=
riaris quasi non acceperis? Ideo hie=
remie. ix. dicit. non glorietur sapiens i sa
piẽtia sua. nec fortis i fortitudine sua
Ea. n. que natura dedit nec laudẽ nec
vituperium faciunt. sed ea solũmodo
q̃ libere contrahunt ⁊ fiunt. Ideo apo
stolꝰ. i. ad coꝝ. xi. dicebat: gloria. n. no=
stra hec est testimoniũ ꝯscientie nostre
q̃si dicat ꝙ non ex naturalibus debe=
mus gloriari sed ex moribꝰ seu operi=
bus ꝓpriis.

Finit liber nonus. Incipit decimus.
in quo tractat de diuersis statibus vi=
uentiũ sub principe ⁊ hz. xvij. ca. cuꝰ
pmuz est de diuitibus ⁊ eoꝝ statu.

q Ui sectant auaritiã: virtuti
bꝰ vt plurimũ nõ intendũt.
Sed q̃d ꝓsunt diuitie si vir
tutes nõ habeant. Narrat
enĩ valeriꝰ li. iiij. ꝙ scipio oĩa tpalia pꝰ
ponẽs virtutes ptulit. Vñ cũ ipse apđ
senatuz romanoꝝ acusaret ipse respõ=
dit. cum ego inquit affricam vobis sub
egissez: nil aliud exinde nisi cognomẽ
portaui: qz scz fuit dictus scipio affrica
nꝰ eo ꝙ affricanis romani subiecerat
Et ideo statim subdit. Locupletior in
quit sum inuidia quam pecunia. qz scz ho
mines inuidebant plus virtutibus quam
pecuniis suis. qz eciaz virtutes q̃rebat
potius quam diuitiis. Sicut. n. dicitur pro
uer. xv. conturbat domũ suam qui se=
ctatur auaritiã. Et puer. xxviij. q̃ odit
auaritiã longi fient dies eius. Nar=
rat eciam valeriꝰ li. v. ꝙ ꝯsules roma
ni intm̃ paupes erant ꝙ dum morerẽ=
tur liberis suis nil relinquebant. Vñ
senatus romanoꝝ eoꝝ liberis ꝓuidere
ꝯsueuit. Insup li. ij. de nugis phõꝝ: de
arta gogle rege legit ꝙ auꝝ tamquam ficti
lia spreuit. Vñ dicebat ꝙ pstantius ẽ
fulgere moribus quam rebus. Ipse. n. vt
ibidẽ dr: rex cecilie fuit: ⁊ hoc ꝑ fortu=
naz qz pater suus figulus fuerat ⁊ ido
vasis fictilibus sp vtebat. Vñ dicebat
non debeo ꝓpter fortunaz meã negare
naturã meã. Ceteꝝ valerius li. iiij. c.
iij. de. Q. tuberone narrat: ꝙ licet ditis
simus esset fictilibus sp vtebat dicens
ꝙ maior est thesaurus ꝯtinentie quam pe
cunie. Vñ cum sibi munera psentarẽ=
tur ipse rñdit. deferte inquit thesauꝝ
vestꝝ ⁊ meũ relinquite. Ipse. n. noue
rat illud pme ad coꝝ. v. qm̃ auari reg=
nũ dei nõ possidebunt. Insup valeriꝰ
li. iiij. ca. iij. de. M. curio narrat: ꝙ fu
it abstinentie norma ⁊ spectaculũ for=
titudinis romanoꝝ. Ipse. n. in humili
disco comedebat: atq̃ in domo exigua
morabat. De foris igit samnitũ lega=
ti venerant: sperãtes ꝓpter sui inopiã
muneribus eum posse corrũpere: mag
num pondus auri publice missum si=
bi offerentes: sed non pualuerunt. vñ
respondisse fert: malo(inquit)locuple=
tibus impare: quam locuples fieri. Mu=
nera(inquit)vestra refertote: ⁊ memẽ
tote me nec acie vinci: nec pecunia cor
rumpi posse. Attẽdebat. n. illud apli
ad ephe. v. scitote intelligentes/q̃niaz
oĩs auarus nõ habz hereditatẽ in reg=
no dei. Quoniã auritia est ydoloꝝ ser=
uitus. Nunc tñ illud ysa. vi. verificat
omnes(inquit)in viam suã declinaue
rũt: vnusquisq̃ auaritiã ad suã. Et tã
quam desꝑantes semetipsos tradiderunt
in auaritiã ad ephe. iiij. Attendamus
igitur facultatũ habundantiã amicaz
esse auaritie: pacisq̃ inimicã. nã abra
ham ⁊ loth fuerunt diuisi qz substan=
tia eoꝝ erat multa. Unde augu. smo.
lv. difficile(inquit)est habere diuitias
⁊ nõ amare ipsas. ideo periculose sunt
suis possessoribus. Quam obrem xp̃us
suis discipulis mat. xviij. dicebat. si vis
esse ꝑfectus: vade ⁊ vende oĩa que ha
bes ⁊ da pauꝑibꝰ. qm̃ facilius est ca=
melũ ꝑ foramẽ acus transire quam diuitẽ
intrare in regnũ celoꝝ. Unde sapie. v
q̃d vobis profuit suꝑbia? quid diuitia
rum iactantia? Et sequit. transierunt
oĩa tamquam vmbra. Ideo sene. sic dice=
bat. non est(inquit)homo estimãdus.
vel reputandus ex his que fortuna de
dit. Vñ abachuc. ij. ve ei q̃ multipli=
cat non sua. Vsq̃quo aggrauat ꝯtra se
densum lutũ. Et hiero epla. xcvij. om=
nis(iquit)diues iniquꝰ aut iniqui he
res est. et pma ad ty. v. qui amat diui
tias fructum nõ capiet ex eis. Quapp=
ter grego. xviij. mora. diu(inquit cũ re=
bus nostris durare non possumꝰ quia
illas aũt moriendo deserimꝰ: aut ille
nos viuentes q̃si ꝑeundo deserent qm̃
diues cum dormierit nichil secũ affert
vt dr iob. xxvij. vñ luce. vi. ve vobis di
uitibus qui habetis hic ꝯsolatões ve
stras. Vñ augu. de verbis dñi smone
xij. sic dicebat. q̃d ꝓdest plẽa bonis ar=
cha: inanis ꝯsciã: bona vis habere ⁊
bonus non vis esse. erubescere debes
de bonis tuis: si domꝰ plena est bonis
⁊ te habet malũ. Naz teste sene. epla
vij. munera fortune sunt insidie. ⁊ epi
stola. xl. segetẽ nimia vbertas sprevit.
rami onere frangunt. ad maturitatez
non ꝑuenit nimia fecunditas. Vñ gre
go. registro. iij. oĩa(inquit)in h mundo
mutabilitatis ordo corrũpit. Nõ igitur
in ꝓsperis eleuari nec in aduersis tur=
bari debemus sed aduersitatis memo
riaz tamquam humilitatis anchorã in mẽ
te teneamꝰ. Qm̃ sicut dicit ꝑuer. pmo.
ꝓsperitas stultoꝝ ꝑdet eos. Vñ augu.
epla. lxxxi. mundꝰ est periculosior blã=
dus quam molestus. qz scz in habundãtia
tpalium timendũ est ne cupiditas se=
ducat. qz sicut dicit grego. mora. xviij.
ꝓsperitas gressus obliquat. vt vix ad
bona redire possint. Quamobrẽ augu.
epla. l. concludit. ꝙ nichil est infeliciꝰ
felicitate peccantium. qz scz felicita=
te penalis nutritur iniquitas ⁊ mala
volũtas velut hostis interior roborat.
Et subdit. Si(inquit)deꝰ ꝑmittit pol=
lere iniquos in prosperitate tũc indig
natur grauiꝰ si delicta impunita di=
mittantur. Quaꝓpter sene. li. de proui
dentia ait. ꝙ nichil est infeliciꝰ eo cui
nunquam accidit aliquid aduersi. Et poĩt
ibi exemplum de regulo qui sm q̃nti=
tatẽ tormentoꝝ maiorẽ gloriã habuit.
Vñ grego. mora. vi. quasi(inquit)per
amena prata ad carcerem venit: q ꝑ
pñtis vite ꝓspera ad interitũ currit.
Ideo iob. xviij. pcipitabat eum ꝯsiliuz
suum scz mundane ꝓsperitatis. Unde
sene. epla. xxxvij. res inquieta felicitas
que aĩm exagitat: mouet cerebrum: ⁊
de vno genere ad aliud irritat. q̃sdam
ꝑ suꝑbiam: alios per luxuriam: istos i
flat: alios mollit. Quamobrez valeriꝰ
li. vij. ca. ij. narrat dictum solonis dicẽ=
tis: neminẽ dum viueret beatum dici
debere ꝙ ad vltimũ vsq̃ ad fati diem
ancipiti fortune subiecti essemus. idẽ
eciã narrat qualiter anaxagoras cui=
dam q̃renti q̃s beatꝰ esset: rñdit. nemo
(inquit)beatus est ex his q̃s tu felices
existimas/sed eum in illo numero re=
peries q̃ a te ex miseris constare credi
tur. nõ erit ille diuitiis ⁊ honoribꝰ ha
bundans: sed ut exigui ruris aut non
ãbitiõse doctrine fidelis. nec ptinax cul
tor in secessu: quam in fronte beatior quasi
dicat. ꝙ bona tpalia nullũ faciunt be
atum. Attendendũ est. n. ꝙ multi di=
uites fuerunt q̃ postmodũ corruerunt.
sicut de pluribus narrat valeri. li. vi.
ca. vi. sicut de crasso qui locupletissimꝰ

fuit· ⁊ poſtmodū ad tantā inopiā de=
uenit·vt bona eius a creditoribꝰ(qꝛ ſo
lidū ꝑſtare nō poterat)vēdebant·Jbi=
dem eciā narrat de·Q· cepio· q̄ ꝓture
ſplendore ⁊ triumphi claritate ꝯſulatꝰ
decore maximi pōtificis ſacerdotio vt
ſenatus patronꝰ d̄ꝛ aſſecutus in publi
cis vinculis ſp̄m depoſuit· corpꝰq ꝫ eiꝰ
funeſti carnificis manibus laceratum
ī ſcalis gemonijs iacēs· magno cū hor=
rore totiꝰ fori romani ꝯſpectū eſt· De
tēpalibꝰ igit̄ nō ē curandū ſe gloriandū
Vn̄ augu·d̄ v̄bis dn̄i ſermone·xiij· mag
ne(inquit)virtutis ē·cū felicitate tēpa=
li luctari ne alliceat ne corruptōe ſub=
uertat·Vn̄ apl̄s philippꝰ·iiij·in oībus
inſtitutꝰ ſumſcio humiliari ⁊ habūda
re·Sup̄ q̄ grego·ſup̄ ezech·li·ij·omel·
vij·magna(inquit)ē ars ⁊ mire ſcien=
tie diſciplina·atq ꝫ toto cordis viſu di=
ſcenda·ſcꝫ ſcire ſuſtinere proſpera/ et
aduerſa·Jdeo ſene·de puidētia·fugi=
te inquit delitias·fugite enerua̅te feli
citatē q̄ animi madeſcūt·⁊ ſi exceſſerit
piculoſiſſima ē·atq ꝫ mētes ad imagi=
natōnes vanas euocat· Cur igit̄ ꝯfi=
dūt hoīes in v̄tute ſua·⁊ in multitudi
ne diuitiaꝝ ſuaꝝ gloriant̄·

Ca·ij·de pauperibꝰ ⁊ eoꝝ ſtatu·

Auꝑtas d̄ ſe mala nō ē·ſꝫ pau
peres qn̄q ꝫ mali·⁊ qd̄ optimū
ē celū ſcꝫ pauꝑtate potiꝰ emit̄
q̄ꝫ diuitijs·Vn̄ iacobi·i·d̄ꝛ· nōne deus
eligit paupes in hoc mūdo·nā deſide
riū pauꝑum exaudit dn̄s·inquit ꝓphe
ta·Narrat·n·grego·circa finem ſui dy
alogi q̄liter ipe ꝓhibuit·ne fratres ſui
accederent ad quēdā religioſū in mor
te·ꝓhibuit etiā ne ip̄m ſepelirent·ideo
q ipo viuēte·habuit tres aureos·quos
iuſſit ꝓijci ſup̄ eum in deteſtationē ſue
cupiditatis·O q̄ta diffidētia ſi credas
egere/aut perire·dū eterno regi famu
laris· Nonne q̄ oēs habet theſauros·
te ditare poteſt·ipe ſignant̄ q̄ libera=
liſſimus q̄ potētiſſimus· q̄ omīa nouit
q̄bus indigere potes· Vn̄ mathei·v·
beati pauperes ſpū· qui ſcꝫ verā ī ſpū
habent humilitatē/atq ꝫ ſufficientiā·
Vn̄ greg·in dialogo li·p̄mo·c·xxij·parū
ꝓdeſt paupertas·niſi affuerit humili=
tas·qm̄ pauperē ſuperbum odit deus·
Et alibi d̄ꝛ qm̄ pauper eſt·nō q̄ minus
habet· ſed qui plus cupit· Ex q̄ patet·
q vera pauꝑtas ſp̄m humilem/et ſati
atū reddit·Si igit̄ ſatiari omēs appe
timus·cur verā pauꝑtatē abdicamꝰ·
Narrant eni naturales·q ceruus licet ſi
tiat·tm̄ non bibit·quouſq ꝫ plenitudinē
aque inueniat·ex q̄ poſſet ſatiari· Cur
igit̄ de torrēte huius caducitatis pota=
mus·cur in tēpalium acq̄ſitione ſollici
tamur·Expectemus eni illā plenitu=
dinē gl̄e celeſtis·in qua ſatiari valea=
mus·qm̄ oēs huiꝰ ſeculi fōtes ⁊ flumi
na nō niſi amaritudo ſūt·Vn̄ apl̄i ma
thei·xviij·dicebāt· ecce nos relinqui=
mus oīa ⁊ ſecuti ſumꝰ te· qm̄ apud te
eſt fons vite·⁊ in lumine tuo videbi=
mus lumen·Nunq̄d experimur q oīs a
uarus ſitit·Ex hoc nō īmerito·qꝛ aua
ricia calor ē q̄ ſitire facit quā dij infer
nales ſeminant·ipi qui ignibus atrociſ
ſimis vrunt̄·Nā vt ꝓdixi·oīs auaritia
idoloꝝ ſeruitus eſt· Conſideremus·n·
illud qd̄ valerius narrat li·iiij·c·iij·d̄
fabricio q̄ refutauit auꝝ ⁊ argentum
ſibi miſſum·Jtē dyogenes oīa ſpreuit
Teſte eciā ſene·li·de puidentia·demo
critꝰ diuitias ꝓiecit tāq̄ꝫ oneroſas·Li
ecciam de trāq̄llitate animi narrat d̄ q̄
dam q̄ cū oīa ſua ꝑdidiſſet· gaudēs et
dicebat·iubet inquit fortuna expeditiꝰ
phari· Vn̄ li·ij·de vitis patꝝ legit̄· q
theſaurꝰ monachi eſt voluntaria pau=
pertas·Et de q̄dam ibi legit̄ q vendi
dit euāgeliū vt paupibus ſuccurreret
dicens·verbū(inquit)vēdidi·qd̄ iubet
oīa vendi ⁊ dari paupibꝰ· Hiis igitur
v̄bis patet pauꝑtatē merito eſſe tolle=
randā·mūdiq ꝫ diuitias ꝯtēnendas fo=
re·Vn̄ narrat hiero·epl̄a·xxxv·q cra=
thes thebanus hō q̄ndā ditiſſimꝰ· cū
ad phāndū athenas ꝑgeret·magnū
pondus auri abiecit· qꝛ nō putauit ſe
ſił diuitias/⁊ virtutes poſſe poſſidere
Jnſup̄ idē hiero·epl̄a xvi·de q̄dā phō
recitat·q multaꝝ poſſeſſionū precīū in
pelagꝰ ꝓiecit dicēs·abite in ꝓfundum
maris·malo enī vos ſubmergere·q̄ꝫ e=
go ſubmergar a vobis·Ecce igit̄ q̄liter
ſapiētes hi mūdanā dulcedinē tanq̄ꝫ
amaritudinē ſpreuerūt· q̄nimo in h̄ ſo
lum putabāt ditari·cū in diuitijs cor nō
appoſuerat·Nā de fabricio narrat va
le·li·iiij·ca·iij·q locupletē/⁊ diuitem
faciebat ip̄m nō multa poſſeſſio ſꝫ mo
dicū deſideriū·ſolas·n·virtutes diui=
tias putauit·Jnſup̄ d̄ zenone phō nar
rat A·gel·q oīa tēpalia ꝯtēpſit· qꝛ cū
fortunā ſuā bonā ſemel ꝑdidiſſet·dice
bat·o(inquit)felix fortuna ·q̄ me iubꝫ
letiꝰ phari·Hoc idē narrat ſene·li·de
tranq̄llitate animi· Et tul·li·ij·d̄ tuſ·
q̄ſt·Ecce patꝫ q̄uō felix ē leta pauꝑtas
Qui autem volunt diuites fieri in=
cidunt in laq̄um dyaboli ⁊ deſideria
multa·iux̄ apl̄m· Attendamꝰ·n·illud
yſaie·xliiij·elegi te in camino pauꝑta
tis· qꝛ ſcꝫ in mūdo ad pauꝑtatē volun
tariā vocati ſumꝰ vt ſcꝫ nil cupiamus
vt habeamꝰ ſꝫ ſolū habeamꝰ vt viua=
mus· Vn̄ criſo·ſup̄ matheū omelia·iiij
pauꝑtas(inq̄t) ē caminus q̄ ē calidior
igne·Sicut·n·eger nō debet grauari d̄
medicamēto· nec q̄ purgādus eſt pur=
gamento·ſic paup̄ de pauꝑtate nō gra
uat̄·Jdeo thobie·iiij·c·dicebat·fili mi
pauꝑem vitā gerimus·ſed multa bo=
na habebimꝰ ſi timuerimꝰ deū· Vnde
ſene·epl̄a·ij·honeſta inquit res ē leta
pauꝑtas·nec eſt pauꝑtas niſi leta ſit·
Nā q̄ cū pauꝑtate bn̄ ꝯuenit·diues ē·
nec paup̄ ē q̄ paꝝ hꝫ ſed q̄ plus cupit·
Et gre·ſup̄ ezech·li·ij·omelia·vi·Jlle
inquit paup̄ ē q̄ appetit qd̄ nō hꝫ·q̄ tm̄
nō hꝫ nec hr̄e petit·diues ē·Jdeo ſapi
ens ꝓuer·xiij·dicebat·ē q̄ſi diues cū ni
chil habeat·q̄ſi dicat q diues eſſe pōt
q̄ nichil appetit liceat eciā nichil ha=
beat·Quāobrem grego·vbi ſupra·pau
ꝑtas(inquit)ē inopia mētis nec ꝯſiſtit
in q̄litate poſſeſſoris· Lamētādū ē tm̄
nūc q q̄libꝫ ſtudet eſſe filiꝰ ꝓcuratoris
ſcꝫ huiꝰ mūdi· oēs·n·auaricie ſtudent
⁊ tm̄ diuitie ꝯſeruate ſunt in malū do
mini ſui·atq ꝫ pereūt in afflictōne ſua·
vt d̄ꝛ eccleſiaſtici·v· qm̄ augu·li· ꝯfeſ·
recitat·q trāſiens ꝑ vicū vidit quēdā
pauꝑē hilarē ⁊ letū ⁊ ingemuit·ſuis
q ꝫ ſocijs dixit·omnibus(inquit)conati=
bus laboramꝰ vt ad ſecurā leticiā ꝑue
nire poſſumꝰ· in hoc tm̄ paup̄ iſte nos
ꝑceſſit· Et ſubdit auguſt·ille letabat̄·
ego erā anxiꝰ·ſecurꝰ ille· ego trepidus
Vn̄ poeta·o vere tuta facultas paupiſ
auguſtiq ꝫ laris·o munera nōdū intelle
cta deī·Vn̄ math·v·dicit·Beati pau=
peres ſpū·et yſa·xlix·paupm ſuoꝝ mi
ſerebit̄·Vt igit̄ heredes ſimꝰ nō mūdo
ſed xp̄o·naſcamur vt ſimꝰ filij ⁊ here
des·nec q̄ramꝰ diuitias terre ſed gra=
cie ⁊ glorie dei·qm̄ ſicut d̄ꝛ yſa·xxxiij·
diuitie ſalutis ſapīa ſcīa timor dn̄i ip̄e
ē theſaurꝰ eiꝰ·ido gre·moꝛa·xxij·minꝰ
(inquit)inops ē·q̄ veſtē nō hꝫ q̄ꝫ q̄ hu=
militatē·⁊ ideo odibilis deo paup̄ ſup̄
bus·eccle·xxv· Rōnabiliter igit̄ ꝯclu
dit augu·v·de ci·dei·ca·xviij·q ipe de
us eſt opulētia mentiū ⁊ ſua plenitu=
dine hoīes facit felices·Eiꝰ igit̄ diui
tie ſūt appetende· qm̄ gloria ⁊ diuitie
in domo eiꝰ·iux̄ ꝓphetā· Heu ſi attē
deremꝰ q̄nta mala diuitiaꝝ occaſione
fiunt· q̄ꝫtuſq ꝫ dolor ipſaꝝ gignit̄ occaſi
one·pauꝑtatē opibꝰ ꝑponeremꝰ· nūq̄d
abſolon ꝑ capillos ſuſpēſus ē·vt d̄ꝛ·ij·
re·xviij·ſic·n·diuitiaꝝ amatores in ip
ſis ſuſpendūt̄ ⁊ pereunt·Etenim attē=
dere deberēt v̄ba apl̄i ad philipeń·iij·
dicentis·oīa ꝓpter xp̄m detrimentū fe
ci ⁊ arbitror vt ſtercora vt xp̄m lucrifa

ciam · Quia non proderūt diuitie in die
vltionis· vt dꝛ puer·xi· Vñ oratiꝰ in su
is epl'is epl'a·xij·sic dicebat·Si rectus
fueris nō ē vt copia maior·A ioue do
nari possit tibi tolle q̄relas·Paup·n·
nō est cui reꝝ suppetit vsus·si ventri/
si lateribus pedibusq; tuis nil diuitie
maius regales addere possunt· Item
seneca li·de reme·fortune sic dicebat:
paupꝑtas(inquit)michi grauis est ⁊ re
spondet·sed tu paupꝑtati·qꝛ nō in pau
pꝑtate vitiū sed in paupꝑe· Illa q̄dem
hilaris ⁊ tuta·Vñ iuuenalis·Canta=
bit vacuꝰ corā latrone viator· Quāob
rem augu·d̄ verbis apl'i·sermone·xxviij
sic paupꝑtatē suadet·nō inquit displice
at tibi paupꝑtas tua·qꝛ nichil ea ditiꝰ
inuenire potes·vis cognoscere ꝙ locu=
ples sit·celum emit· Vide igit̄ q̄bꝰ the
saurus ꝯferri possit·qđ paupꝑtati vide
mus indultū·nempe vt ad regnū celo
ruz ꝑueniret·diues possessione sua ob=
tinere nō potuit·hec ille· Vñ ps'a·xxix
paupꝑes hoīes in sancto israhel exulta
bunt·Et ꝓpheta sic dicebat·tibi dere=
lictus est pauper orphano tu eris ad=
iutor·Et luce p̄mo dꝛ·ꝙ diuites dimi=
sit inanes·Nā vere sunt inanes/eorūq;
spes vana est·eo ꝙ p̄ confidentia diui
tiaꝝ salutis eterne gloriā adipisci pre
termittūt·atq; se putant a deo haberi
odio·si eoꝝ facultates ab eis tollant̄·
q̄bus tñ seducunt̄·Fingit·n·sene·in su
is declamatōnibus ꝙ ciuitas oliz erat
in q̄ lex fuit posita vt nullus alienū ca
peret·aut damificaret·ꝙ si quis face=
ret atrocissimis puniendus erat ver=
beribus·ꝯtigit igit̄ vt vir q̄daz despa=
tus laq̄o se suspendit· qđ videns aliꝰ
sibi ꝯpatiens laqueū gladio scidit·ne
ille moreret̄· Ille aūt q̄ se suspēderat
corā iudice venit q̄relā fec·cur ille la=
q̄um sibi dāmificasset· O ꝙta insania
de laq̄o fracto ꝯq̄rit̄ ⁊ de vita recupe=
rata ⁊ obꝯuata n̄ letat̄· Sic·n·plures
in suis diuitijs se suspendunt·⁊ mor=
tem eternā ꝓpter ipsas incurrunt·⁊ si
deꝰ eoꝝ facultates minuat·ipsi tūc cō=
queruntur ⁊ deū eis odiosum arbitrant̄
Ecce ꝙta stulticia· nā de terrena sub=
stātia querelā faciūt·⁊ vite eterne fe=
licitatē quā ꝓpter diuitias ꝑdebāt nō
plangūt· Eaꝓpter beatꝰ iacobꝰ in sua
epl'a·c·ij·dicebat·nōne deꝰ elegit pau=
peres i hoc mūdo·vt nos faceret diui=
tes in fide ⁊ coheredes regni qđ ꝓmi
sit deus diligentibus se ·

Ca·tercium de mercatoribus·

Mercantia fideliter fieri debet·
nec p̄textu vēditōnis aut emp
tionis fraus in ꝓximū debz ex
cogitari nec vsura tractari· Vñ exodi
xxij·nec vsuris opprimes eū scz ꝓximū
Et leuitici·xxvi·pecuniā tuā nō dabis
ad vsurā·Et luce·vi·mutuū dātes ni=
chil inđ sperātes Ideo ꝓph'a dic·q̄ pe
cuniā suaz nō dedit ad vsurā· Vñ am
brosiꝰ·iij·de off·cur(inquit)ad fraudez
ꝯuertis nat̄e industriā·cur affectas i=
opiā ꝓximi·cur optari facis paupꝑibus
sterilitatē·⁊ cur exploras qñ tpꝰs ste=
rile erit· Hanc vocas industriaz q̄ est
fraudis astutia·⁊ qđ vocas remediuz
latrocinio ꝯiūctū est·Nūquid iudeis ꝓ
hibitū fuit ne fratribus suis acomo=
darent ad vsurā deutro·xvi·vñ augu·
epl'a·xxxvi· q̄d dicaz de vsuris·nisi qꝛ
crudelior ē q̄ substātiā substrahit diui
ti ꝙ q̄ fenore trucidat pauperē· Item
crisosto·sup mathe·omelia·v·nichil(in
quit)vsura turpius·nichil tā crudeliꝰ
Nam vsurarius lucꝝ suū aduersitatē
alterius facit· insup tul·li·i·de tuscu·
q̄st·cathoni q̄renti q̄d expedit faciendū
in re familiari·rñdit·bñ pascere·bene
vescire·bñ arare· Sed cū q̄reret an li
ceret fenerari·scz ad vsurā ꝯcedere re
spondit· q̄d est(inquit)hoīem occidere
q̄si dicat · ꝙ fenerari idem ē ꝙ hoīem
occidere·Commemoremꝰ eciā hystoriā

que habet̄ in historia triꝑtita li· p̄mo
de speridiano epō·q̄ paupꝑibus mutua
bat triticū·volebat tñ vt tpe ꝓsperita=
tis qđ acceperant restituerent vt alijs
paupꝑibus subueniret̄·accidit tñ ꝙ quī
dam mutuo sꝑ accipiebat ⁊ nunꝙ re=
portabat·sed cū semel ad epm venissz
vt triticū acciꝑet·dixit ei eps· vade et
accipe·ille aūt abijt·sed cum in horreo
nil inuenisset epō retulit·cui eps· mirꝝ
inquit ꝙ tu solus horreū vacuū inue=
neris·⁊ tūc ille falsus ē delictū·totum
q; restituit·Nō igit̄ indebite acquiren
da est ꝓximoꝝ substātia ⁊ potiori rōne
frater fratrez vendere nō dꝫ· qm̄ q̄ vē
diderit fratrē suū sui sanguinis ime=
mor est· Attēdant igit̄ mercatores vt
fideliter in sua vocatōne ꝓcedant·Vñ
ꝓuer·xx·abhoīatō est apud deū pondꝰ
iniquū ⁊ statera dolosa·vñ michee·vi
adhuc ignis in domo impij thesauriq;
iniquitatis ⁊ mensura minor ire ple=
na·Et subdit̄·nūquid iustificabo state
ram impiā ⁊ pondera dolosa in quibꝰ
diuites eiꝰ repleti sunt iniq̄tate ⁊ ha=
bitatores in ea loquebant̄ mēdacium
⁊ lingua eoꝝ fraudulentia in ore eoꝝ
Quaꝓpter dñs leui·xix· p̄cipiebat fiđ
litatē mercantiaꝝ dicens· statera iu=
sta ⁊ equa sint pondera/⁊ iustus mo=
dius/equsq; sextariꝰ· Inquirit tñ tul·
li·iij·de off·ca·xij·an liceat vēditori rei
quā vendit vitia ꝓmulgare· Vñ nar=
rat ibidez disputatōnē dyogenis ⁊ an
tip̄tris sui discipuli· nā dyogenes sic di
cebat·q̄d inquit stultiꝰ ꝙ venditorē vi
tia reiquam vendit narrare seu tāꝙ
p̄co dicere·domū pestilentē vēdo· In
ꝯtrium tñ antipater sic dicebat·nisi(in
quit)vitia narret ipꝑhe facit ⁊ ꝓximuz
decipit· Cōcludit ḡ tulliꝰ ꝙ nō boni vi
ri sed fallacis est vitia rei celare ven=
dendo· Nā dyogenē defendit vtilitas
·sed antipatrē p̄fert honestas·Vñ nar=
·rat ibidē exemplū de phithio qui cum
intellexisset·C·cannius vellet ortū su=
um emere·fecit piscatores añ suū ortū
venire cū nauiculis ⁊ tubis ⁊ pisces a
sibi captos afferri ac si ibidem essent
capti·qđ videns canniꝰ cariꝰ emit or=
tum· sed in crastinū piscatores nullos
r̄perit·q̄immo audiuit nūꝙ pisces ibi
capti solitū fuisse ⁊ ita deceptꝰ ē·Et iō
ecclesiast·xxxi·dr· cū negociatore ⁊ cuz
emptore tracta dirigendo eos·

Ca·iiij·de seruis ⁊ laboratoribus ·

Egimꝰ p̄mo regū quō iacob li
cet victor esset noluit tñ capere
vrbē vt victoria nō sibi sed dño
suo ascriberet̄·Sic eciā apud gentiles
suis dñis serui fideles fuerīt·sicut nar=
rat valerius li·vi·ca·viij·Idem eciaz
habet̄ li·de vita cesaris ꝙ scz q̄ dā ser
uus cesaris ab antonio fuit captus ·q̄
cesaris inimicus erat· vt tñ seruꝰ ille
cesarez abnegaret·nūc seruitia vel be
neficia nūc supplicia exhibebat·sed ni
chilominus seruꝰ ꝯstanter dicebat·iu=
be(inquit)me iugulari·qꝛ nec salutis
bñficio nec mortis supplicō cesaris mi
les esse desinā aut tuꝰ esse icipiā·gra
cia cuiꝰ ꝯstātie dictꝰ seruꝰ apud anto=
niū incolumitatē ipetrauit·Ibidē eciā
narrat̄ de q̄dā alio q̄ potiꝰ voluit mo=
ri ꝙ a suo dño sepꝑari·Vñ scipio ei sa=
lutē pñtabat dū vellet pompeio famu
lari·Seruus aūt rñdit · grās(inquit)
tibi ago qꝛ grāde s'uitiū offers· nulla
tñ rōne deserā dñm meū· Milites ḡ
xp̄iani xp̄m nulla ex cā debēt deserere
⁊ alteri scz mundo vel māmone famu
lari·Vñ apl's ro·viij·dicebat·q̄s sepa
bit nos a caritate xp̄i·q̄si dicat nulliꝰ·
Insup valeriꝰ li·vi·ca·viij · narrat de
seruo panopionis q̄ cū vidisset aliquos
esse deputatos vt dñm suū occiderent
ip̄e cū dño suo vestē ⁊ annulū ꝯmuta=
uit ⁊ loco panopionis interfici voluit
Cōforme eciā ibidē habet̄ exēpluz de
seruo antonij q̄ mirāda supplicia ꝓ do
mino suo tolerare voluit·Itē sene·de
bñfi·ca·xiiij·narrat similē hystoriā p̄=

allegate hystorie scđm vale· Narrat ĩ
sup̱ de q̃dam seruo q̃ dño suo incarce=
rato venenũ petenti obedrie cupiens:
loco veneni medicamẽ obtulit· ⁊ exinđ
dño suo veniã impetrauit· Ceteꝝ pom
peiꝰ li· iiij· narrat: ꝙ anaxillaos filios
suos reliquit paruos sub tutela serui
sui· spectate fidei· quẽ tñ dilexit· ut eiꝰ
amoꝛ q̃si filialẽ precelleret amoꝛẽ· iđ
ꝓpheta nos ãmonet dicẽs: seruite dño
in timoꝛe ꝛ· Q̃m seruꝰ q̃ scit volũtatez
dñi sui ⁊ nõ fac̃ plagis vapulabit mul
tis· vt habeẗ luce· xij· Nũc tñ ꝑuoꝝ vi
get infidelitas: qꝛ nec deo nec hoĩbus
fideliter famulanẗ· Nã q̃ peccatis ser
uiunt: deo famulatũ nõ impendũt· Ta
les· n· sũt similes seruo· de quo narrat
pompeiꝰ li· xviij· narrat· n· ꝙ cum aliq̃
serui victoꝛes fuissent: oꝛdinauerũt in
ter se/ vt inter dños suos ille rex esset:
q̃ ꝑmo solis splendoꝛẽ mane videret· q̃
oꝛdinatõne facta seruꝰ cuiusdã q̃ stra=
to dicebatur suo dño suasit: vt versus
occidẽtẽ intuereẗ· itaq3 dies magna ex
titit ⁊ fulgoꝛẽ ille nõ videbat· Huiꝰ tñ
fraudis cognitõe habita strato fuit rex
factus· Sic· n· multi suos dños sedu=
cunt ⁊ ꝑ adulatõnes impediũt ne viđ
ant oꝛientẽ sc3 ne veritatem agnoscãt
⁊ suadẽt intuitũ occidẽtis sc3 oꝑa tene
braꝝ· Non sic igiẗ: sed in xp̃m famulã
dũ est· Vñ mathei· xxij· dr̃· reddite que
sunt cesaris cesari ⁊ q̃ sunt dei deo· qꝛ
q̃cũq3 seruitia humana in xp̃i nomĩe cõ
pleri debent: atq3 ipsoꝝ occasione diui
na oꝑa nõ debent p̃termitti· Vñ vale·
li· iij· ca· iij· narrat quõ seruꝰ q̃daz bar=
barus subito interfecit astrubulẽ eo ꝙ
dñm suũ interfecerat· ⁊ cũ rõne homi
cidij vehemẽter cruciareẗ· nichilominꝰ
leticiã quaz ex vindicta ceperat in oꝛe
ꝯstãtissime retinuit· Sic eciã ꝑ offen=
sa noĩs xp̃i certare debemus atq3 blas=
phemãtes seu emulãtes suo noĩni sa=
nis coꝛrectionibꝰ ⁊ ꝯsilijs inuadere de
bemus· Vñ eccle· x· in cogitatõne tua

regi nõ detrahas· Idẽ aplus ad ephe·
vi· serui obdite dñis carnalibꝰ cũ timo
re ⁊ tremoꝛe in simplicitate coꝛdis· s3
foꝛtassis plurimi se putãt infelices eo
ꝙ alioꝝ sunt serui: alij q3 q̃ dñanẗ eis
famulãtes despiciũt· vtinã vtriusq3 cõ
ditõnes hoĩes attẽdant· q̃m nec famu
lari dedecꝰ est: nec dñari fastꝰ esse d3·

Ca· v· de peregrinatõne·

Ita ꝑsens ẽ q̃si q̃dam ꝑegri=
nagiũ· ob hoc status ꝑegrinoꝝ
est laudabilis: dũmodo recta ĩ
tentõne ꝑegrinari discant· Queso igiẗ
ut veteꝝ ꝑegrinatõnes ꝯmemoꝛemus
Attẽdamꝰ enĩ q̃m sicut dr̃ geñ· xij· ab=
raham terrã ꝓpriã atq3 cognatõnẽ di=
misit: ⁊ ad mãdatũ dñi ad alienã ter=
ram ꝓfectus est· Quapꝓpter bñdictionẽ
dei ꝓmeruit· Sic· n· vir chꝛistianꝰ reli=
q̃re d3 domũ ꝓpriã sc3 ꝓpriã volũtatez
⁊ q̃sq3 amicos ⁊ ꝑentes: vt dñico p̃cepto
obediat· Nã xp̃s dicit· q̃ nõ odit p̃rem
⁊ matrẽ/ adhuc aũt ⁊ aĩam suã nõ põt
esse meꝰ discipulꝰ· s3 q̃ est terra ad quã
ꝓficisci debemꝰ nisi celestis gloꝛia: in
cuiꝰ spe tanq̃ fideles ꝑegrini viuere
debemꝰ· q̃m (teste aplo) ñ habemꝰ hic
ciuitatẽ manẽtem sed futurã inq̃rimꝰ
Sed q̃d estq3 abꝛahã altare dño edifi
cauit: nisi ꝙ fideles ꝑegrini ĩ hac moꝛ
tali vita diuino cultui insistere debent
q̃m laus eius in ecclesia sanctoꝝ ait ꝓ
pheta· Sed nunq̃d abꝛaham suã vxo=
rẽ voluit soꝛoꝛẽ vocari: sic debent pec
catoꝛes· Nr̃a siq̃dem vxoꝛ caro nr̃a est
cui deꝰ aĩam nr̃az desponsauit sed dũ
ꝑegrinã in egipto sc3 ĩ hoc moꝛtali mũ
do nr̃am carnẽ tanq̃ vxoꝛẽ amare non
debemꝰ sed potiꝰ amoꝛe q̃dã naturali
⁊ nõ carnali ip̃m diligere tenemur· q̃=
niam (teste aplo· ro· viij·) si spũ carnis
inq̃namenta moꝛtificaueritis viuetis
Sed q̃d est pharao nisi dyabolꝰ q̃ no=
straz carnẽ sub iugo tenere cupit: ⁊ ad
peccatũ ducere intendit: Si tñ vir id
est spũs iustꝰ fuerit sicut erat abꝛahaz

tunc deus pharaonẽ sc3 dyabolum con
cutit: ⁊ ab eiꝰ seruitute aĩam eripit·
q̃m nõ vidi iustũ derelictum nec semẽ
eiꝰ q̃rens panem· teste ꝓpheta· Ex hijs
igiẗ patet q̃liter sit ꝑegrinãdũ: ñ ĩ car
ne sed in spũ· nõ hic manẽdo s3 ad cele
stia coꝛ exigẽdo Expimur eniz ꝙ plãta
valde crescit si in terra aliena plãtata
fuerit: nec põt in ꝓpria terra sc3 vbi se
minata ẽ seu ꝑmo plãtata sit germina
re sicut in terra aliena· Ideo xp̃s di=
cebat· nemo ꝓpheta in patria acceptꝰ
est· vt igiẗ ĩ ꝟtutibꝰ ⁊ gratijs ꝓficiamꝰ
mundi huiꝰ caducitate spreta: ad reg=
nũ celeste toto mẽtis affectu ꝑegrine=
mur· Attẽdamꝰ igiẗ q̃m ꝑegrinus do=
mũ q̃etẽ nõ h3: s3 ad terminũ q̃etis ten
dit· q̃tuz ãbulat sꝑ meditaẗ: ⁊ cum ho
spite sꝑ oꝛonẽ ꝓponit· Sic· n· ꝯgruit vt
cũ deo sepe ꝯputemꝰ nũc delicta fatẽn
do: nunc bñficioꝝ impẽdendo laudes
⁊ gr̃aꝝ actiones· ⁊ q̃tuz ãbulamꝰ sc3
q̃tum ꝓficimꝰ: sed q̃tum melioꝛamur
frequẽter meditari debemꝰ· Nã sicut
narrat sene· li· iij· đ ira ca· i· phũs q̃dã
dictꝰ sextiniꝰ oĩ die ꝯputabat sua me=
rita atq3 demerita: vt sciret de q̃to me
lioꝛ aut deterioꝛ esset· Plurimi tñ siñ
ꝯsideratõne vie ꝑegrinanẗ: qꝛ sue vite
q̃litatẽ ñ ꝯsiderãt· Alij vero tarde am
bulãtes terminũ attingere neq̃unt: qꝛ
sc3 tꝑalibus occupanẗ ⁊ in via salutis
ãbulare negligunt· ⁊ si ãbulare ince=
perint: videlic3 si bonum aliq đ facere
disposuerĩt: cito fatiganẗ: cito attediant
qꝛ sc3 ĩpotẽtes/ vł ꝑ nimiã iuuẽtutẽ sc3
ignoꝛãtiã/ vel ꝑ nimiam senectutẽ sc3
ꝑctõꝝ/ aut ꝓpter nimiã coꝛꝑis grauita
tez/ sc3 diuitiaꝝ facultatẽ· Inq̃ramꝰ· i'
cur ãgeli mouẽtes celos ñ fatiganẗ· hꝰ
enĩ rõ est: qꝛ sunt ĩmoꝛtales atq3 pure
spũales· vt igiẗ in bonis oꝑibꝰ nõ fati
gemur nõ carni sed spũi subijciamur·
Cõmemoꝛemus· n· phĩ platonis ꝑegri
nationẽ· De q̃ ferẗ in li· qui đr suda ꝙ
ad ytaliã ꝓfectꝰ fuit: vt pytagoꝛicoꝛuz

phõꝝ doctrinã audiret· Et de eodẽ nar
rat policra· li· iiij· ca· v· ꝙ in egiptũ ꝑe=
grinatꝰ fuit: ut astrologie vacaret· ibi
q3 ut a pluribꝰ crediẗ didicit oꝛacula ꝓ
phetaꝝ· Exinde tñ in ytaliaz rediJt: ⁊
pytagoꝛeum tarẽtinũ secutꝰ est· q̃nim
mo vsq3 ad indos/ ⁊ medos ꝓfectus fu
isset: nisi bella calesica ꝓhibuissent·
Insup̱ de pythagaro phõ narrat poli·
li· vij· ca· iiij· ꝙ ꝑ sciẽtijs acq̃rẽdis ĩ plu
ribus regionibus ꝓfectꝰ est· Vñ ꝑ mo=
tibus sideꝝ cognoscendis: iuit ꝑmo in
egiptum: deinde in babiloniã: ⁊ dein
de regressus ẽ ad regiones cretheꝝ/ ⁊
lacedemonum vt minois ⁊ ligurgi le=
ges inclitas ꝑcipe valeret· Ex q̃bꝰ p3
q̃liter ꝑ sciã hũana acq̃renda phĩ ꝓfe=
cti sũt· Nunq̃d igiẗ magis dec3 ꝑ cele=
sti gloꝛia adipiscẽda ꝑegrinari: xp̃o di=
cẽte math· xxv· veĩte bñdicti p̃ris mei
ꝑcipite regnũ ⁊· In hoc· n· mundo glo=
riari ñ debemꝰ· nã vita p̃ns trãsitoꝛia
ẽ: ⁊ tanq̃ ꝑegrinagium ꝯtinuis subia
cet motibꝰ: tanq̃ igiẗ ꝑegrini in hac vi
ta viuere debemꝰ: nr̃am felicitatẽ in
hac moꝛtali vita nõ ꝯstituẽdo· Nã filij
abꝛahe q̃dꝛingẽtis ãnis ꝑegrini fuerũt
⁊ postmodũ terrã ꝓmissionis obtinue
runt· Quid ẽ· n· ꝑegrinari spũaliter: ni
si affectu abdicare q̃cunq3 terrena sũt
⁊ mẽte celestia desiderare· Vñ math·
xvi· Qui vult venire pꝰ me abneg3 se=
metip̃m ⁊· Sup̱ q̃ ꝟbo grego· li· vij· su=
per euãgelium omelia· xxi· tunc (inq̃t)
nosipsos abnegamꝰ cuz vitamus q̃đ ꝑ
vetustatez fuimꝰ: ⁊ ad hoc nitimur: vt
ꝑ merita renouemur· Et ponit ibi exẽ
pla de oleribus que trãsponunẗ ut ꝓfi
ciant: ⁊ eradicanẗ/ vt crescãt· q̃si dicat
ꝙ spũaliter ꝑegrinandum ẽ: vt in me=
ritis ꝓficiamus· Tunc· n· bñ ꝑegrina=
mur: q̃ñ in nulla re terrena affectũ po
nimus· multi tñ ꝑegrinanẗ: sed exinde
nõ melioꝛanẗ: qꝛ suum onꝰ secũ depoꝛ=
tant· Nunc· n· exꝑimur ꝙ ꝑegrinꝰ one
ratus nimis affligiẗ· sic· n· illi ꝑegrini

onerati sunt: qui ꝑ mundū discurrāt·
ad suas tñ possessiones habent affectū
⁊ q̃cunq; vadunt secum desideriū cu
piditatis portāt· Ideo socrates cuidā
interogāti cur sue ꝑegrinatōnes nō ꝓ=
dessent: rñdit dicens: cur (inquit) mira
ris ꝑegrinatōnes tibi non ꝓdesse· licet
em̄ dincinde trāsferaris: id tñ te opp̄=
mit: qđ te de patria expulit· Quid· n·
ꝓdest terrarū nouitas aut fuga: quid iu
uat si cum fugeris: onus tecum deferſ
q̃si dicat ꝙ parū ꝓdest ꝑegrinari nisi a
mundanis affectibus mēs ꝑegrini sit
exonerata· Nec sufficit pauꝑem esse sz
nil cupere oportet· Nō ꝓdest instabili=
ter ꝑ orbem ꝑgredi: sed pondus oportꝫ
excutere· Multi em̄ ꝑ mundū discur=
runt: aut q2 locū nō inueniunt: in quo
suorū vitiorū plenitudinē exercere pos=
sint: aut q2 iactātiā de suis itineribus
sperant· Nec tñ de ꝑegrinatōne corpa=
li hoc tm̄modo verū ē· sed etiā đ spūali
q2 multi ꝑegrinari sꝫ in suis mentis
se ꝑficere fingūt: dāt elimosinas: alijs
q; munera largiter impendunt: ecclesi
as edificāt· q2 tñ laudem vel ꝯmodū
exinde sperant tꝑalem: ideo secum on⁹
deferunt ⁊ ꝑegrinatōnis ꝯsummatōez
nō attingunt· Talib⁹ loq̃tur greg· ome
lia ꝑdicta· vidimus (inq̃t) q̃sdam habi
tum/ nō aīm mutasse: ita vt religiosam
vestē sumerēt ⁊ ꝑterita vitia nō calca
rent sed poti⁹ rēmanent cū ire stimu
lis/ cum horrore militie ⁊ ad ꝑximi le
sionē feruescunt: atq; de bonis opibus
ostensis supbire: hui⁹q; mundi lucra
q̃rere student: ⁊ de solo exteriori habi
tu sanctitatis fiduciā habere curant·
Hi igit̄ cum suo onere pergunt· ⁊ iđo
de facili fatigant̄· Sed illi onus depo
nunt: qui pronitates ad malum morti
ficant ⁊ euellunt· Qđ faciebat dyoge
nes phūs· De q̄ dicit̄ in collatōnibus
patrū: ꝙ cum q̃dam eū intuēs diceret
ei iniurias: tunc discipuli ei⁹ in eū vo
lebant irruere: sed dyogenes ꝓhibuit

dicens: q̃escite o sodales: hic em̄ michi
dixit: qm̄ oculi mei corruptōe pleni sūt
Reuera talis sum sꝫ corruptus q̃tū
ex natura est: sed me ꝯtineo· Ex qua q̄
dem rñsione patet q̃liter dyogenes ab
omī libidine aīm spoliabat· ⁊ ideo vir
tutibus ⁊ sciā tāq̄ peregrin⁹ exornat⁹
floruit·

Capl̄m sextum: quomodo senes debēt
esse venerabiles ⁊ virtuosi·

Senectus est etas venerabilis
ideo morib⁹ honestis ornari dꝫ
Vñ policra· li· iiij· ca· viij· nar=
rat lucium dixisse ꝙ senes tanq̄ me=
dici inter hoies ꝯmorari debent/ nunc
ꝯsilia ꝑbēdo/ nunc tristes ꝯsolādo: nūc
dolētib⁹ ꝯpatiēdo· Vñ varro i suis sen
tencijs· iā vero ridenda est in sene pue
rilitas: q̄ stupēda in puero morū opti=
morū ꝯstātia· Vñ sene· ad lu· epl̄a· iiij
hoc (inquit) pei⁹ est si habem⁹ auctori=
tatē senū ⁊ vitia puerorū· Et epl̄a· xiiij·
qđ turpius q̄ senē viuere insipienter·
Et epl̄a· xxxvij· numera ānos tuos: et
pudebit eadem velle q̄ volueras puer
Verūtñ sepi⁹ videm⁹ senes vitijs inuo=
lutos· Vñ simach⁹ in suo epl̄ari: scio se
nes ad capescendum labores senes fi=
eri: sed corū vitia cum tꝑe crescunt· Et
marcialis cocus· heu mei male ꝯputā
tur anni ꝙ se q̃tuor tꝑa vitia vident·
His itaq; verbis clare patescit turpe
esse senes nō morigeratos· in q̃bus oīa
vitia turpia sint: illa tñ sunt fediora ī
q̃bus frequēti⁹ delirāt· cui⁹modi sunt
auaritia ⁊ luxuria· Vñ sene· li· de mo=
ribus: monstro similis ē auaritia seni
lis· Quid enim ē stulti⁹ q̄ vita deficiē
te viaticum augere: Rursus de luxu=
ria senū tul· i· de off· luxuria (inquit)
cum omni etate sit turpis: in senibus
maxime fedissima est· Et sene· li· ij· de
clamatōnum· Adolescēs luxurios⁹ pec
cat· Senex luxuriosus insanit·

Et tibul· li· i· senib⁹ alloq̄ns ait: qđ ti
bi nūc ꝓdest molles coluisse capillos:
Et manib⁹ canas fingere vellē comas
Et subdit· Tollere nunc cura ē albos
stirpare capillos· Et facie dempta pel
lē ꝯficere nouā· Itaq; stultorū q̃rūdā
senū sollicitudo stl̄ta ē rnouari ⁊ iuue
nis apparere· Sed teste oui· i· đ fastis
neq̃tia ē q̄ te nō sinit esse senē· q2 ma=
litia q̃sdā senes sic excecat ꝙ suā sene=
ctutē fateri recusant ⁊ plus iuuenibus
saltē affectu libidini vacāt· O vtinā
senes delicta relinq̃rent: ex q̄ ab eis đ
serūt̄· Et si peccatis fuierint sufficiat
ipsis vt residuū tꝑis deo exhibeāt· et
natura respuit: id vitiū odio habeāt· ꝙ
Tul· li· de senectu· O ꝑclarū mun⁹ eta
tis senilis· Aufert· n· vitiū carnis· au=
ctoritatē ꝑbet· Vñ in seuatu senū snīa
ꝑncipatū tenebat: plurimaq; senectus
honorū stipendia ꝑbet· Dat em̄ loq̄ndi
audaciā· vt refert vale· li· vi· ca· ij· nā
cum pesselli⁹ iurisꝑitus multa loq̃ret̄
ad morū correctionē ab amicis īdargu
tus ē· q̄ rñdit duo sunt (inquit) q̄ loqi ē
do ꝑbent licētiā: sꝫ senectus ⁊ orbitas
Nā senex ꝯsiderat ꝙ parū ē victurus
⁊ cec⁹ mūdi gloriā ñ timet ꝑdere: cum
nec ꝙ timere debeat videat· rursus se
nectus vehemētiā libidinis tollit· Vñ
fulgē· li· mitologiarū: ignicul̄ iuuētutis
algescit in senio· Et si senes hmōi algo
rem in seipsis nō sentiāt· h̄ iđ est q2 i iu
uentute libidini vacauerunt: quā exu
ere ñ pñt· Iđo sene· epl̄a· xli· ad lu· añ
senectutē (inq̃t) curaui vt bñ viuerē in
illa vt bñ moriar· Nēpe hi felices sūt
q̃b⁹ collatū ē in bona viuere senectute
plurimi tñ se putāt infelices eo ꝙ sint
senes: molesteq; ferunt senectutis anxi
etates: q̄ tñ sunt remedia pctōrū· sꝫ i cri
mina ipa ꝯmutāt Vñ ora· in poe· mul=
ta senē circūueniunt incōmoda· vel q2
carere timet reb⁹: vel q2 dolet iuuenū
delectatōnibus vti ñ posse· O ifelicissi=
ma senect⁹ q̄ doles peccare nō posse· vi

des· n· proximā mortē· ⁊ in spe scelera=
tissima lāguescis· Nā (teste tul· li· đ se=
nectute· nemo tam senex est qui se per
annum viuere posse non putet Vnđ
in puer· sapiē· dr̄· heu q̄ multa penitē
da incurrūt hoies viuēdo diu· quāob
rē senecā⁹ phūs de senect· loq̄ns sic in
q̃t· qđ est senect⁹: ē optatū malū mors
viuētiū: incolumis lāguor mors spirās
Sed dicūt senes ad plura vitia se pro
cliuos· Quod si ita sit: iđ est: q2 intꝑate
viuūt ⁊ frigidā senectutē cibis indige
stabilib⁹ onerāt· ⁊ exinde natura fasti=
dita in mala plurima decidit· Quam
obrem senex sobrietatē vitā regularē
hꝫ· Vñ tul· li· de senectu· loq̄ns more se
nū ait· Vtendū est· n· exercitatōnibus
modicis: ⁊ tm̄ cibi ac pot⁹ accipiendū
vt vires reficiant̄ nō opprimāt̄· nā ex
ercitatō ⁊ tꝑantia etiā in senectute vi
res cōseruāt· Sed intꝑati senes si fue=
runt: feliciori occasione corp⁹ dissoluūt
Attendāt igit̄ senes suū finē ꝓpin=
quū eis: et ob hoc se corrigant: vt docet
faciendū seneca de naturalibus q̄ōnib⁹·
Nil em̄ peccata vitare melius suadet:
q̄ vicinitatis mortis contēplatio· Quē
admodū enim vir crescit in annis: ita
debet crescere in virtutibus · et cum
beato paulo euacuare ea q̄ sunt ꝑuuli
ꝑme cor· xiij· Vñ sene· epl̄a· x· sic dice=
bat: grās ago senectuti mee q2 quicq̄d
nolle debeo· hoc velle non possum· Se
nectus igit̄ nō solum v̄tutes postulat:
imo etiā hoī quasi ī vite radicē v̄tutū
sꝫ humilitatē generat· Vñ ābro· i suo
exameron li· i· de bona senectute loq̄ns
ait· Senect⁹ in bonis morib⁹ dulcior: ī
ꝯsilijs vtilior: ad ꝯstātiā subeūde mor
tis ꝑatior ad repmēdas libidines for=
tior· Sed moderna senect⁹ ideo seduci
tur: q2 nemo q̄tumcūq; fractus sit ī vi
ribus/ decrepiteq; senectutis: se putat
breuiter moriturū· immo q̄sq; q̄tūcūq;
senex adhuc putat ꝑ annum victurū
vt inquit hieronim⁹ in quadam epl̄a·

De tali igit̃ senectute loquit̃ hugo li· ij
de claustro aīe dicēs: inter abusiones
seculi h9 ħ sola maior ē senis obstiatio
qui morti ppinquus / mortis nō abhor
ret aduentū: et q̄ quasi ad ostiū m ūdi
huius posit9 / foris spectat: nec tamē vi
te pñtis attendit egressum: nec future
ꝯsiderat ingressuꝫ· audit nūtios mor=
tis: et credere nō vult eis Tres em̄ sūt
nūtij mortis: casus / īfirmitas / senectus
Casus: dubia nūciat· infirmitas gra=
uia· senectus aūt certa· Casus nunciat
mortē latentē: infirmitas apparenteꝫ
senectus pñtem· Ex incertitudine mor
tis habet̃ timor: ex grauitate infirmi=
tatis dolor: ex certitudie senectutis nō
obstinatio / sꝫ afflictio / et humilitas se=
qui valent Vñ valer· li· viij· ca· xiiij· se
nes floruisse ỽtutibus narrat· Nam đ
gorgia leontino recitat: qui cum cente=
simū / et septimū ageret annū: interro=
gatus fuit cur tam diu viuere vellet:
qui rñdit: nihil habeo ꝙ senectutē me
am accusem· Non em̄ gloriandū est se=
ni de senectute etatis: nisi assit senect9
sapīe / et ỽtutis: put ait sene· epl̃a xcv
qꝛ non vt diu viuamus curandū: sed
vt bene viuam9 optandū Quid tñ sepi
us ꝯtingat: experimur: viros plures q̃
to seniores tāto de vita curiosiores· At
tendamus igit̃ ciprianū libro de xij· ab
usionib9 sic dicentē: quid (inq̄t) stolidi=
us fieri potest q̃ꝫ si senex ad aliā vitaꝫ
festinare ꝯtendat· qñ totū corpus ad in
teritum pperat: dū oculi caligant: au=
res surdescūt: capilli đfluūt: facies pa
lescit: dentes ī numero minuunt̃: cutis
arescit: flatus tabescit: pectus suffocat̃
tussis viget: genua tremūt: talos et pe
des tumor inflat̃: His igit̃ oīb9 senex
agrauat̃ stolid9: si mētaliter senex fie=
ri negligat· Et subdit q̃d (inq̄t) supest:
nisi qꝛ duꝫ vite hui9 defectus apparēt
cogitare ꝯgruit: quō vite future aditus
comprehendatur:

Ca· septimum: de sapientia senum·

In senes experiētia / et intelle
ctu / atq3 sapīa dñt florere· In
hoc· n· homo maxīe deo silis est
qñ sapīa / atq3 intellectu fulgescit· Dic̃
em̄ auicenna li· naturaliū parte v· ꝙ i
tellectus post lxxx· annos roborat̃· Et
tullius de senectu· dicit ꝙ memoria in
dustria atq3 ingeniū vigēt in senib9· ꝙ
ē intelligendū de senib9 nō decrepitis
Studiosissime igit̃ senes q̄rere sapīaꝫ
debēt· Vñ sene· epl̃a· x· de seipso loq̄ns
dicebat: grās ago senectuti: eo ꝙ lectu
lo me affixit· Et sequit̃ in libelli mihi
plurim9 sermo ē· ac si diceret ꝙ studiū
summe sibi placebat· Vñ tul· li· de se=
nectu· arma (inq̄t) senect9 sunt artes / ꝛ
sciē / exercitatōnesq3 ỽtutū· qꝛ nichil io=
cundius senectute stipata studijs ỽtu=
tū· vigēt (inq̄t) senes ꝯsilio ꝛ auctorita
te· Nēpe si sapīa veritatis amica ē: se
nibus aūt veritatē dicere licet· Senes
igit̃ sapīam amare debēt· Narrat em̄
vale· li· vi· ca· ij· ꝙ cū senes q̄dā inter=
rogaret̃ q̃b9 liberi9 ꝯueniebat verita=
tē dicere: ipse autē rñdit: ꝙ senibus ꝛ
paupib9· Nā senex vidēs ꝙ paꝝ viui=
tur9 sit· veritatē dicere non formidat·
paup aūt similiter ñ timet: qꝛ ñ hꝫ qđ
pđat· dic̃· n· sene· epl̃a· lxi· ꝙ nil aliud
spectat senect9: nisi ductū ad mortem·
Quapropter idē epl̃a· xiiij· ꝯcludit· nil in
quit est turpius quaꝫ senex insipiens·
quia scilicet mori minime formidat·
Nec tñ molesta debet haberi senectus
q̄nimo ē etas iocūdissima· Nunq̄d· n·
dulce ē cupiditates fatigasse: aut reli
quisse inquit seneca epl̃a· xij· Numera
ḡ ānos tuos ꝛ pudebit eadē velle que
volueras· Moriāt̃ añ te vitia inq̄t se
neca epl̃a· xxiij· Desine igitur eadē vel
le senex q̄ voluisti puer· op9q3 tuū sit
malis īponere finē inq̄t sene· epl̃a· lxij
Quid· n· stultius q̃ via deficiente au=
gere cibū viaticū inq̄t se· li· đ morib9·
Et subdit· honestior est (inquit) qui ad
senectuteꝫ q̄etem retulit: q̃ qui in ocio

inuenit· ꝛ tūc laborare incipiat· Vñ ca
tho· Fac tibi succurrant iuuenis q̄ fece
ris ipse· Quamobrē sene· li· de natali
bus q̄st· circa finē· sic inq̄t ex q̄ igit̃ nō
restat seni spes de vita: ꝛ impossibile
ē sibi diuturna dilatatio mortis restat
igitur ut studeat bñ mori cū sāctis pa=
tribus ꝛ ut bñ moriat̃: nil vtili9 q̃ si=
bñ viuat· Vñ eccl̃asti· xxv· q̄ in iuuētu=
te tua nō ꝯgregasti: quō inuenies in se
nectute tua: q̄si dicat: nunq̃· Quapropter
deutro· xxxiij· đr· sicut· n· dies iuuentu=
tis tue· sic ꝛ senect9 tua· Et eccle· xxv·
q̃ speciosa (iuquit) veterana sapīa· Et
seq̄t̃· corona senū multa sapīa· Tradit
em̄ sene· epl̃a· lxxxix· ꝙ senes non solū
docere: q̄nimmo ꝛ discere debent· Et
ꝯcludit: ꝙ nulli etati magis q̃ senectu
ti discere conuenit· vbi· n· maior corpo
ris egritudo: vbiq3 nauis magis egra:
ibi rector sapientior exigit̃· Senes· n·
vt dicit̃ li· saturnaliū: fragiliores atq3
ad infirmitates pcliuiores sūt ceteris
etatibus· Maiori igit̃ indigēt sapiētia
regi· Rursus quia necesse est pncipeꝫ
sapientē esse: sapiētia autē in se maxi=
ma ē: decet igit̃ senes pncipari· vñ pla
to in thime· dicit ꝙ ñ decet rē antiquā
a postgenitis regi· Quapropter ligurgus
rex in legibus ordinauit iuuenes seni
orib9 debere famulari vt tradit pom=
pei9· Cui9 rō colligi pōt ex· xxviij· ca· li·
ij· rethoricoꝝ aristo· vbi aꝝ· multiplici
laude senes ꝯmēdat dicēs: ꝙ ī senib9
ē ꝯtinētia: qꝛ frigidi sunt: nec excessib9
infestāt̃· Sūt īsup misericordes: qꝛ hu
manā fragilitatē rōne senectutis ma=
xime experiunt̃· faciliter· n· miseretur
qui et molestias in pprio corpe gerit·
Itē in suis eloquijs ñ sunt pertinaces
Nam qꝛ seipsos aliosq3 deceptos vide
runt: ideo cū ambiguitate quicq̄d di=
cunt asserunt· qđ faciendū achademi=
ci phī tradiderūt: vt poīt policra li· v·
ca· iij· Si igit̃ libido regna ꝯsumpsit:
si curiositas salomonē depressit: detur

pauit impietasq3 neronem: si ptinatia
cum manicheis arrianos cōcussit: non
igit̃ iuuenes dñt pncipari· Vñ pphēta
sup senes intellexi: quia mandata tua
quesiui·

Ca· viij· de iuuenibus et eoꝝ statu·

Iuuenes talē vitam ducere in
posteꝝ petunt: qualem ducere
in exordio ceperūt· ipsis igitur
maxime expedit moribus intēdere bo
nis: et ỽtutes adipisci: bonis vsibus ꝛ
disciplinis· Vñ seneca li· de moribus
dicit: educatio et disciplina mores fa=
cit· et id sapit quisq3: qđ didicit· Vnde
q̄ntilianus li· i· pentes alios corrigit /
qui filios suos non instruūt· Utinam
inquit liberoꝝ nostroꝝ mores nō ipsi
pderemus· Infantiā em̄ statim deli=
tijs soluimus· mollisq3 educatio / quaꝫ
indulgentiā vocamus: mentis / et cor=
poris vires frangit· Idem q̄ntilianus
li· ij· ingenia (inq̄t) pueroꝝ nimia emē
dationis seueritate deficiunt· qꝛ sicut
ex đfectu correctionis neq̃ fiunt: sic ex
nimia seueritate obstinant̃ et despe=
rant· et dum oīa timent: nihil conant̃·
Modesti igit̃ erudiendi sunt· Nā (te
ste ouidio de arte amādi) in puero est
etas mollis / et apta regi: ingeniū cele
ste suis velocius annis surgit· Et ideꝫ
ouidius ī epl̃is· Et teneres ledūt iuga
pma iuuencos· Frenaq3 vix patitur de
grege capt9 equ9· Sic male vixq3 subit
pmos mores rude pectus· qꝛ de diffici
li doctrinā suscipiūt hoīes rudes ꝛ an
nosi· Idō ꝯgruit ī etate puerili doceri
Vñ oratius ī epl̃is: Quo sel̃ imbuta ē
recens ꝟuabit odorē· Teste diu· tracta
ri molli9 etas ībecill̃ solꝫ· Quib9 ỽbis
apte ꝯcludit̃: etatē iuuenilē disciplinis
aptissimā fore Sꝫ phdolor (teste sene·
ī declamatōib9 li· i·) torpēt īgenia đsi
diose iuuētutis· nec labore regulāt̃ can
tādi / saltādiq3· obscena studia effemi=
natos tenent· capillum frangere: et ad
muliebres blādicias voces extenuare

mollitie corporis cuȝ feminis certare:
⁊ imundissimis rebꝰ se excolere nr̄oꝝ
adolescētū mos ē molles eneruesqȝ na
ti in vitio manēt· expugnatores sunt a
liene pudicitie negligentesqȝ sue· Hu
iusmodi sūt eciā huiꝰ tp̄is iuuenes fre
quēter talibus q̄ sordidant/in q̄bꝰ nul
lus est pudor sed inuerecunde turpitu
dines suas faciunt· Vex̄tm̄ (teste sene·
ad lu· ep̄la· v·) verecūdia bonū in ado
lescente signū est· sed vn̄ tanta dissolu
tio iuuenū ꝓcedit· Parentū nāqȝ/atqȝ
rectoꝝ suoꝝ exempla turpia/ impios
faciūt illos· Porro· n· difficile est iuue
nem immodestū ⁊ iniquū esse: si cū bo
nis/⁊ honestis nutriat̄ viris· Vn̄ tul·
ij· de off· p̄mū (inquit) adolescētis com
mēdatō ꝓficiscatur a modestia/ ⁊ disci
plina ꝑntū suoꝝ: ⁊ de facili in bonū ꝯ
flectit̄: si cū bonis/⁊ honestis assiduus
fuerit· Vex̄tm̄ ipi adolescentes bonos
viros ut ꝯmuniter fugiūt: qꝛ redargui
recusant: sed eos q̄ regere habent ver
beribus aut minis domare ipsos tenē
tur: dū tn̄ modus in oībus teneat̄· Vir
giliꝰ in· iij· georgicoꝝ· Jam vitulos hor
tare viamqȝ insiste domādi: Dum fa
ciles animi iuuenū: dū mobilis etas·
Tunc· n· maxime sunt dociles: qn̄ sūt
tenere etatis· Sȝ libido/⁊ lasciuia ip
sos infestat· et quā deberēt deo exhibe
re iuuentutē: veneri in suā ꝑditōne m
offerunt· Juxͣ illud ouidij· ij· de fastis:
cū iuuenilibus annis luxuriant̄· Et iꝯ
ouidiꝰ· i· sine ty· Militat omnis amās
⁊ hȝ sua castra cupido· Que bello ē ha
bilis veneri ꝯ ꝯuenit etas· Et claudi
anꝰ in minori· Tenerꝰ est lubrica mo
ribus etas· O vtinā iuuenes animad
uerterent suā ꝑditōnem luxuriā fore:
q̄ totus homo destituit̄· ⁊ si libidini q̄s
iuuenis hereat turpi vita pollutaqȝ in
famis fiet· Sed reuera teste seneca in
troade: iuuenile vitiū est regere n̄ pos
se impetū/hoc em̄ ideo dꝛ vitiū iuueni
le: qꝛ carnis impetibus vt plurimū so

lent iuuenes obtemꝑare· Si· n· iuue
nis es: si ācriaris carnis molestia: aut
mores si ignoras ꝯsilia prudentū· q̄re
cum q̄bus ꝯsare: vt dirigaris· Vn̄ sido
nius i suo ep̄lari li· iij· plurimū (inq̄t)
laudis est: si iuuenes moribꝰ se appli
cant· ⁊ q̄tiens de negotiōꝝ meritis am
bigūt: ad peritoꝝ ꝯsilia recurrūt· Hoc
tn̄ facere negligunt: sed in spe vite di
uturne desides fiunt· ⁊ sue pulchritu
dinis occasione abusus q̄ plurimos pa
gunt Sciāt tn̄ qm̄ eoꝝ pulchritudo va
nitas ē· Vn̄ secūdꝰ phūs: q̄d ē pulchri
tudo: flos marcidꝰ: carnalis felicitas
hūana ꝯcupiscentia· Et sene· in ypoli
to· res est forma fugax· Idē ep̄la· lxxx·
ad lucil· cogito (inquit) mecū q̄ imbe
cilles sint hi q̄ꝝ laceratos humerosqȝ
miramur· Et petroniꝰ· ratā facit mix
turā cū sapia forma qꝛ scȝ pulchritudo
nichil facit ad sapiam· Ideo fert̄ ar·
dixisse: q̄ si linceis oculis hoīes vteren
tur: ut melius viderent ⁊ corpus pene
trarent: tunc circumspectis visceribus
eciā pulcherrimū corpus turpissimuȝ
videret̄· Ido boe· iij· de ꝯso· te (inquit)
pulcherrimi videri nō tua natura/sed
spectātium oculoꝝ facit infirmitas·
Cur igitur iuuenes in sua pulchritu
dine gloriantur: cur inde supbi fiunt:
qꝛ n̄ ipsi pulchri sed eoꝝ pellis forsitā
venusta ē· Vn̄ oui· xij· methamorpho·
Forma bonū fragile est: q̄cūqȝ accedit
ad annos· Fit minor: ⁊ spatio carpitur
ipsa suo· Nec viole sp̄ nec lilia cādida
florent· Idem· iij· tristium: Ista decēs
facies longis vitiabit̄ annis· Rugaqȝ
in antiqua fronte similis erit· Cūqȝ a
liq̄s dicet: fuit hec formosa: dolebis· Et
speculum mendax esse querere tuum·
Vn̄ scalphurius in bucolicis· nō hic sp̄
eris ꝓdunt ⁊ gramina flores· ꝓdit spi
na rosas: nec semꝑ lilia candent· bonū
forma breue est· Quibus attentis de
sua pulchritudine supbire sapiens nō
habet· Nec iuuenes in suo decore aut

vigore gloriari debēt· ⁊ in vite diutur
nitate sꝑare nō debent· Vn̄ tul· li· ꝯ se
nectute· frustra igit̄ sperat vel ꝓmittit
adolescens se diu victuꝝ· Quid· n· stul
tius q̄ incerta ꝓ certis habere: faciliꝰ
em̄ in morbos adolescentes incidunt:
grauius egrotant: tristius curant̄· ⁊ in
hoc melioris ꝯditionis est senex: qꝛ q̄d
sperat adolescens ipse senex iam ꝯse
cutꝰ est· ille· n· vult diu viuere: sed iste
diu vixit· absit igit̄ ut q̄s iuuenis glori
etur in his muneribus q̄ caduca sunt·
sed viuat cū timore dei· prudētes imi
tetur· ꝑntibus obediat· ⁊ in moribꝰ bo
nis viuere assuescat· in q̄bus ꝑseuera
re honestū ē· nā iuuenes cū senuerint
eā volūt ducere vitā quā in iuuētute
ꝯsueuerunt· ipsis igit̄ ꝯgruit a p̄meua
etate caꝑe eos mores q̄s in posterum
tenere ipsis libeat· Vn̄ ecclesiast· xi· le
tare iuuenis in adolescentia tua/ ⁊ in
bonis sit cor tuū in diebus iuuentutis
tue· Nā in his delectari est nobis na
turale· in quibꝰ ab infantia delectari
incepimus· ut patet v· eth· Ideo eccle·
xxv· dicit̄· q̄ in iuuētute tua (inquit) nō
ꝯgregasti· quasi dicat q̄ nō inuenies·
Ideo sapiēs puer· v· dicebat: ne des a
lienis honorē tuū ⁊ annos tuos crude
li: ne forte impleant̄ extnei viribus tu
is· Cuiꝰ ꝯtrium plures faciūt iuuenes
qui tm̄ suis dn̄is tꝑalibus famulari
student ⁊ ꝓpriam salutez deserunt: et
suis obsequijs dn̄os impinguant: suaȝ
qȝ aīam damnant· Juuenes igit̄ mo
res acquirant q̄bus insistere in sene
ctute desiderant· qui ⁊ si sani sunt: bn̄
opent̄: nec ad diem extremuȝ differāt
Vn̄ grego· in suo pastorali li· ij· ca· xiii
amonendi sunt (inquit) incolumes vt
salutē corꝑis exerceāt ad salutē mētis
nec accepte incolumitatis grām ad ab
usum inclinent ne eciā deteriores fiāt
aut ne opportunitatē salutis ꝓmeren
di despiciūt· Nēpe si peccatis nulla de
bet̄ pena: adhuc plurima vitia ꝓpter

corꝑis sanitatē sunt vitāda· Vn̄ sene·
ep̄la· xcix· multos (inquit) morbos mul
ta fercula ferūt· ⁊ medicina q̄ndā pau
caꝝ herbaꝝ scīa fuit: sed postmodū mil
le inuente sunt ꝯditure ut auiditas ca
strimargie exercitari posset· Nā desi
derantibus alimenta egritudines con
tigūt· nūc pallor nūc neruoꝝ vino ma
dentiū tremor: nūc oculoꝝ: nūc auriuȝ
enormitas: ⁊ innumerabilia fetorum
onera crapula gignit· qm̄ ꝓpter crapu
lam multi obedierunt· ⁊ qui abstinēs
est adijciet vitam

Ca· ix· quō ꝯiuges dn̄t ꝯuiuere ī aīcitia

Paulus dicit ad ephe· v· viri di
ligite vxores v̄ras sicut xp̄s ec
clesiam· Nēpe veteres in ꝯiu
gio eciā vsqȝ ad mortē se amauerunt·
Vn̄ vale· li· iiij· ca· vi· narrat q̄· C· gra
chꝰ corneliā suā vxorē intm̄ dilexit q̄ ꝓ
ip̄a a morte liberāda mori voluit: atqȝ
seip̄m interitu serpētis occidi sustinu
it· qꝛ sibi aruspex seu diuinator dixe
rat vxorez suā a morte aliter liberari
non posse· Jtez narrat ibidē q̄· Q· plā
tius audita morte vxoris doloris im
potens pectus suū gladio ꝑcussit· Nar
rat eciā ibidē q̄· M· plātius cuȝ vxor
sua orestilla decessisset: funerata ea ⁊
in rogum imposita inter officiū vngen
di/⁊ osculādi districto ferro incubuit·
quē amici sicut erat togatum ⁊ calcia
tū corꝑi ꝯiugis iūxerūt· ac deinde sub
iectis facibꝰ vtrūqȝ cremauerūt· Ecce q̄
ta viroꝝ dilectio· sȝ nūquid femie vi
ros sic amauerūt· Narrat· n· ibidē va
le· q̄ cū iulia filia cesaris vidissȝ vestē
sui ꝯiugis scȝ pompei magni cruore cō
sꝑsam ip̄a territa metu ne sibi violen
tia facta fuisset· ꝑtū quē in vtero ꝯcep
tū hēbat: p̄ nimio dolore emittere fuit
coacta· narrat īsuꝑ ibidē vale· q̄ porcia
filia cathonis cū vidissȝ viꝝ suū scȝ bru
tum interemptuȝ ferrū postulabat: ut
seipsā interficeret· ⁊ qꝛ nō dabat̄· ido
carbones ardentes ore haurire nō du

bitauit· ⁊ nouo genere mortis ꝯsump-
ta ē· Ibidē etiā de vxore mytridati re
gis legit᷑ ꝙ viꝝ suū intm̄ amauit ꝙ se
ipsam in habitū virilē transformauit:
tosisq̄ capillis suū decorē ex toto aspre
uit ut sui ꝯiugis periculis īteresse pos
set· Vñ cū mytridatus a pompeio fuis
set deuictus ipseq̄ fugeret: eiꝰ vxor sp
insecuta fuit: suiq̄ viri ꝑsecutōnē alle
uians ꝑ oīa consolata fuit· Si igit᷑ plu
res gētiles in ꝯiugio tantā amicitiam
seruauerunt nūquid fidelibus ē oppor-
tunū ut amicitia in eis ꝯperiat᷑? Naz
ꝓsperitatis amicitia mater est· Fedus
em̄ coniugij ⁊ amore incboat᷑: ⁊ amore
mañtenet᷑· ñ q̄dē amore voluptatis: sz
gratifice societatis sub spe obtinēde ꝓl'.
Vñ hugo li·i·de sacra· ꝑte·v·ca· vij·
inquit bonū ꝯiugij ē ut spes ꝓlis deuo
te expectet᷑: amāter suscipiat᷑ religiose
nutriat᷑· Et ibidē ca·iij·institutō (inq̄t)
coniugii añ peccatum fuit ad officium
vt natura multiplicaretur sed post pec
catum est ad offitium: ⁊ remedium
ad offitium vt proles habeatur· ⁊ ad
remedium ut vitiū euitet᷑· Merito igi
tur apl'us ꝑme cor· vij· dicebat: q̄ hñt
vxores sint tāq̄ nō habētes· qz scz non
libido sed ꝓles q̄renda ē· Vñ hiero· ꝯ
iouinianū· vir inquit ideo debet ama-
re vxorem vt nō ferat᷑ ad voluptatis
impetū· qz nichil fedius est q̄ᵐ vxorem
diligere sicut adulterā· Et narrat ibi-
dem de q̄dā q̄ vxorē suā tm̄ diligebat:
ꝙ eiꝰ ꝑñtia carere non poterat· Et ibi
dic᷑ hiero· origo amoris honesta sz mag
nitudo difformis q̄si diceret: ꝙ ꝯiugiū
honestum ē: sed talis amor vilis est·
Cōmemoremꝰ·n· veteꝝ castitatē· Nar
rat·n· vege·li·ij·de ꝯtinētia alexandri
ꝙ cū fuisset ei oblata virgo pulcherri-
ma· cuidā tm̄ ꝑncipi desponsata: illā ñ
aspexit sed cū donis ad viꝝ suū remi-
sit: ⁊ exinde omnes ꝑncipes sibi recon
siliauit· Simile etiā narrat valerius
de scipione li·iiij·ca·iij·ut dictuz ē· In

sup ibidē vale· narrat de xenocrate phō
ꝙ cū apud athenienses esset pulcher-
rima puella nobiliū vsui deputata si
bi nobiles iuuenes ꝓmiserunt ꝑciū
argenti dare si posset corrūpere ꝯtinē-
tiā xenocratis; At illa ꝓmisit· ⁊ si non
possz ꝑciū duplicatū restituere ꝯsensit
Nocte igit᷑ ad xenocratē accessit quem
mutare nō potuit· Mane igit᷑ nūciauit
⁊ nobilibus potentibus ꝓmissuz rñdit
nō (inquit) de statua pignus posueraz:
sed ꝺ hoīe· q̄si diceret ꝙ xenocrates rō
ne sue immobilitatis erat q̄si statua·

Ca·x· de fidelitate ꝯiugum·

Este hugone de sacramentis:
li·i·ꝑte·v·ca· vij· q̄libet eoꝝ scz
ꝯiugū debet tenere fidē alte-
ri firmiter· Vir·n· nō hz potestatez sui
corꝑis sed mulier ⁊ ecōtra· vt etiā ha-
bet᷑ ꝑme ad cor·vij· Vñ ambro· in suo
exameron· nolite q̄rere viri alienum
thoꝝ· nolite insidiari aliene copule qz
graue peccatū ē adulteriū· Naz deus
euaz fecit de costa ade/ atq̄ iussit am-
bos esse in vno corꝑe ⁊ in vno spū viue
re· Cur igit᷑ vnū corpꝰ sepas? cur vnuz
spm̄ diuidis? Adulterium siq̄dem na
ture vitiū est· Nā bos ⁊ equꝰ suos cō-
pares diligunt· Tradit·n· alexander
neq̄ᵐ li·ꝺ naturis reꝝ ꝙ ciconia abhor-
ret adulteriū· Vñ si femella alteri cico
nie iūcta fuerit tūc suus ꝯpar ꝯuocatis
multis alijs ciconijs ciconiā adulteraz
interemit· Et narrat ibidē exēplū quō
miles q̄dam ciconiā adulterātem vi-
derat sed ad suū ꝯparē rediēs se laua-
bat· Miles tm̄ īpediuit ne post adulte
rium se lauare posset· itaq̄ multis ad-
uenietibus ciconijs ipo vidente ciconia
adulterata interempta fuit· Ecce g̈ pa
tet ꝙ natura fidelitatem ꝯiugij postu-
lat· Nēpe quōdam inter ꝯiuges maxi
ma fidelitas viguit· Narrat·n· vale·li
vi·ca·vij· ꝙ cū suplicia a mr̄e sua iulia
diligētissime custodiret᷑ ne viꝝ suū len
tulū ꝓscptū a triūuiris ī siciliā ꝓseq̄ret᷑

ipsa tm̄ simulata veste cum duabꝰ an-
cillis ⁊ tottidē seruis clādestine fugiēs
ad suuz viꝝ ꝑueit· nec recusauit seipaz
ꝓscribere vt ei fides sua ī ꝯiuge ꝓscpto
ꝯstaret· Narrat insuꝑ ibiꝺ ꝙ turia· Q
lucreciū viꝝ suū a triū viris īter came
ram ⁊ tectū cubiculi abditū vna ꝯscia
ancillula ab imminenti exitio nō sine
magno ꝑiculo suo tutū ꝑstitit· singula-
riq̄ fide id egit: vt cū ceteri ꝓscripti in
alienis ⁊ hostilibus regionibus ꝑ sum
mos corꝑis ⁊ animi cruciatus vix eua
derēt: ille in cubiculo ⁊ ꝯiugis sinu sa-
lutē retineret· Item narrat solinus li·
x·ca·vi· Et etiā tul·li·v·de tuscul·q̄st·
ꝙ in india licet plures mulieres virū
habeāt vnū: est tm̄ tāta fidelitas ipsa-
rum ad viꝝ: ꝙ viro mortuo corā iudi-
cibus accedūt atq̄ ꝯtendūt q̄ ipsaꝝ cuz
viro sepeliat᷑· illaq̄ felitiorē se esse pu
tat: que cum viro sepeliri meret᷑· Alie
vero cū nota infamie viuūt· ⁊ ꝑ tristi-
cia frequēter decedūt· Si igit᷑ vni vi-
ro plures femine sunt tā fideles: nun-
quid igit᷑ ꝑamplꝰ in religione xp̄iana
vna debet esse vni fidelis ⁊ ecōuerso·

Ca·xi: quō ꝯiugia legittie sūt ꝯhēda

Voniā vt ait magister sen tē-
tiaꝝ li·iiij·di·xxvij· matrimoni
um est legittima ꝯiūctio maris
⁊ femine: vnionē xp̄i ⁊ ecclesie reꝑsen
tans· qz scz in xp̄o oīa matrimonia fir-
mari debent· Vñ vale·li·vij·ca·ij· nar
rat quō themistodes quēdā viꝝ vnicā
filiā habentē ꝯsulebat q̄liter eā despō
sare deberet: scz vtꝝ aut pauꝑi: aut lo-
cupleti: seu ꝟtuoso· Vñ dicebat: Malo
(inquit) viꝝ pecunie: q̄ᵐ pecuniā viro
indigentē· q̄si diceret: ꝙ ꝑferende sunt
ꝟtutes diuitijs· Sz nūc mr̄imonia oīa
fere corrupta sunt ⁊ ꝑ auaritiam ꝑ-
uertunt᷑· ⁊ ideo posuit legem ligurgus
rex: ꝙ ꝟgines sine dote desponsarent᷑:
sicut narrat pompeiꝰ li·iij· Queda·n·
mr̄imonia ꝑ ꝯcupiscentiā ꝯtāminant᷑:
cuiꝰ oppositū de ysaac legimus· q̄ vxo-

rem incognitā de remotis ꝑtibus ad-
ductā accepit· ut habet᷑ geñ·xxv· Sic·n
nō ꝑ cōcupiscentiā vxor assumēda est:
vt honorabile sit ꝯiugiū ⁊ thorus im-
maculatus ad hebre·xiij· Sed aliqui
fornicatōnibus ⁊ adulterijs vacantes
mr̄imonia dissuadent· ꝯ q̄s loq̄tur au
gu·ij·de ci·ca·xvij· dicēs· ꝙ mr̄imoniū
fit inter hoīes vt honesta ꝯcordia īter
eos habeat᷑· Vñ omelia·viij· dicit aug·
ꝙ deus nuptijs interfuit: ꝑsciens he-
reticos futuros matrimonia ꝓhibētes
Sed q̄d dicemꝰ ꝙ multi sapientes vx-
orem ducere dissuaserūt· vñ vale· vbi
supra narrat q̄liter socrates cuidā adu
lescentulo q̄renti vtꝝ vxorē duceret: re
spondit q̄dcunq̄·n· feceris noueris te
pniam actuꝝ· Nā ꝯtinere carni peno-
sum est ⁊ vxorē ducere sollititudo est
ꝑpetua· Itē theofrastus li·suo de nup
tijs mr̄imoniuz dissuadet· Vñ q̄rit an
sapiens debeat vxorē ducere· Et con-
cludit ꝙ nō· qz impedit studia phīe· ⁊
sumptꝰ exigit variaq̄ onera· Et vxori
si domū regendā ꝯmiseris seruus eris
si aūt tuo arbitrio aliq̄d reseruaueris fi
dem sibi habere non putabit· ⁊ sic iur
gia q̄ret: ⁊ venena diffundet· Et sub-
dit si pulchra cito adamat᷑ ⁊ difficulter
custoditur· Si autē feda: molestuz est
possidere ꝙ nemo habere dignat᷑· Ex
q̄bus omnibus mr̄imoniuz dissuadet
dicens ꝙ multe sunt molestie nuptia-
ruz· Ceteꝝ narrat hiero· ꝯ iouinianuz
quō cycero rogatꝰ fuit ab hyrcio vt vx
orem suaz duceret: ille autē rñdit se ñ
posse vxori ⁊ phīe operam dare· His au
tem nō obstātibus mr̄imonia licite sūt
ꝯhenda licet castitas sit prehonorāda
⁊ licet viris studiosis ⁊ viris ecclesia-
sticis mr̄imonia nō ꝯpetant: put p̄dic
te narratōnes ꝯcludunt: nichilominꝰ
alijs seculariter viuentibus licite ma-
trimonia congruunt· Vñ prime cor·
septimo· virgo cogitat que dei sunt· q̄
autem nupta est cogitat q̄ sunt mūdi·

Aduertendū tñ ꝙ in ducendo vxorē
atqꝫ manutenēdo multa exigit̃ pacien
tia atqꝫ cautela. Narrat .n. hiero. vbi
supra ꝙ socrates vxores duas habebat
q̄ cū crebro inter se iurgarēt̃ ⁊ ille eas
irridere esset solitus ꝙ ꝓpter se fedissi
mū hoīem simis naribus/recalua frō=
te pilosis humeris/⁊ repandis cruri=
bus disceptarent: nouissime verterūt ī
euꝫ impetū. Cūqꝫ aūt resisteret: aquā
īmundā sup ipm ꝓiecerūt: q̄ terso capi
te rñdit. sciebā (inq̄t) post hec tonitrua
futura erat pluuia. Itē ꝑ pacientiā vx
ores superauit. Nēpe in vxoribus plu
res sunt impoꝛtunitates. q̄ꝓpter prudē
tia in talibus magna exigit̃. Narrat
eñi hiero. vbi supra ꝙ marc⁹ catho licꝫ
vxorem humili loco natā accepisset: ip
sa tñ violenta īportuna ⁊ supba erat.
⁊ ꝯcludit: nō putet igitur aliq̄s si pau=
perē duxerit: sibi de ꝯcordia satis ꝓui
disse. Itē ibidē narrat q̄liter philipp⁹
rex macedonuꝫ vxorē habuit q̄ ipm in
cubiculū introeūtem exclusit. q̄ exclu=
sus iniuriā tolerauit atqꝫ versum tra
gedico seipsum consolari studuit. Iteꝫ
gorgias libꝝ d̄ ꝯcordia edidit. quē gre
cis litigātibus recitauit. sed cū recita=
ret q̄dā eius inimicus dictus melāci⁹
respondit. tu (inquit) vni⁹ regni concoꝛ
diā ꝓcipis ⁊ in tua domo tres ꝑsonas
ꝯcordare nō vales. qꝛ vxoꝛ ei⁹ eo ꝙ ca=
stus erat sibi iniuriabat̃ ⁊ ancille: qꝛ
pulchrioꝛ erat inimicabat̃ ⁊ exinde foꝛ
san oꝛta est ꝯsuetudo: ꝙ scꝫ ꝑ q̄ete ha=
benda: vxores nolūt ancillas eis pul
chriores tenere. Ex hijs oībus ꝯcludit
hiero. ꝙ īpoꝛtunitates sūt maxime ma
trimonij. Vñ ibidē recitat ꝙ licet epi=
curus voluptatis mater esset cuidā tñ
interrogāti an vxoreꝫ duceret: rñdit ꝙ
sapienti nō ꝯgruit ꝯiugiū qꝛ multa in
cōmoda mixta sunt in nuptijs. Et sub=
dit: graue (inquit) ē viro sapienti veni
re in dubiū: vtꝝ bonā vel malā vxorē
ducturus sit. qꝛ sicut scribit herodotus

mulier cum veste deponit verecundiā.
Vñ hiero. ibidē narrat quō melāci⁹ vx
oꝛem licet castā repudiauit. ⁊ cū argu
eret̃ ab amicis pedem a lecto tanq̄ le
sus esseꝫ deposuit dicens: lect⁹ inq̄ quē
cernis nou⁹ ⁊ elegās est. sed nemo scit
preter me vbi me ꝑmit: q̄si diceret ꝙ
sic est de vxoꝛe. Licet igit̃ ꝯmendenda
sint legittima matrimonia: caute tañ
sunt contrahenda.

Ca. xij. de parentibus erga filios

Icut dicit̃. viij. ethicoꝝ. pater
filio cā est essendi: cā nutriēdi
⁊ cā disciplinę. Vñ eccle. vij. si
filij tibi sunt. erudi illos. Et ꝓuer. xxiij
nolite substrahere a puero disciplinaꝫ.
Ideo apl̃us ad hebreos. xij. q̄s inquit
fili⁹ quē nō corripit pater. Nempe ve
teres suos filios erudierūt. Vñ poli.
li. vi. c. iiij. narrat q̄liter octauian⁹ im=
ꝑatoꝛ suos filios ad gradū militareꝫ ⁊
cursū ⁊ saltū fecit exercitari: suasqꝫ fi=
lias in lanificio fecit instrui: ut si foꝛ=
tuna suos filios ac liberos suppedita=
ret saltē suis laboꝛibus viuere possēt
Insup tul. i. de tuscu q̄st. narrat q̄liter
ligurg⁹ suis laboꝛibus intuens erudi
uit: venando: currēdo: esuriendo: sitien
do: algēdo estuādo. Naꝫ q̄ bñ instruūt̃
in tenera etate: qñ ꝓuecti sunt d̄ facili
ad bona inclinant̃. vt ponit sene. li. iij
de ira. Idē etiā li. de ꝓuidētia dat ex=
empla dicēs: quō nautis coꝛpa in ma=
ri sunt dura. similiter agricole hñt ma
nus duras ⁊ milites agilia mēbra: et
hmōi. q̄ oīa ꝯtingūt vsu: ⁊ exercitio ac=
q̄runt̃: ⁊ signanter si iuuenes imbuāt̃
Ideo apl̃us ad ephe. vi. dicebat. Edu
cate illos scꝫ filios in disciplina ⁊ coꝛ
rectōne dñi. Nunq̄d brutus ꝓprios fi=
lios fecit cedi: eo ꝙ tarq̄no d̄ ñatōne re
sistere ꝓtendebant. vt narrat valerius
li. v. ca. viij. nūquid cassi⁹/⁊ manlius
toꝛquatus alijqꝫ plures filios correxe=
runt: Cur igit̃ p̄res filioꝝ crimina sup
poꝛtāt. Narrat .n. augu. v. de ci. dei ca.

xviij. q̄liter aulus filiū suū moꝛtis sup
plicio ꝯdemnauit: eo ꝙ cū catilina ini
mico suo amicitiā ꝯtraxit. Hoꝝ tñ teri
tas nō est apꝓbanda. qꝛ licet filios coꝛ
ripere bonū sit: exterminare tñ sepi⁹ nō
licet. qꝛ tūc paternalis disciplina ꝓdest
qñ clemētia adest. Vñ vale. li. v. ca. ix
narrat de q̄dam. cui suus fili⁹ insidia
bat̃. q̄ cū hoc ꝓcepisset. filiū suū in desertum
duxit: sibiqꝫ gladiū tradidit ⁊ ca=
put amputādū obtulit. qd̄ cum vidisseꝫ
fili⁹ gladiū abiecit dicens: tu pater vi
ue: sed tñ q̄so ne mēs erga te amoꝛ eo
sit tibi vilioꝛ q̄ a pnia orit̃. ecce q̄liter
patris dulcedo filiū ꝯuertit. Eodeꝫ li.
ca. vij. narrat: antiochus fili⁹ seleuchi
regis incidit in amoꝛē grauissimū sue
nouerce/intm̄ ꝙ moꝛti ꝓximus erat.
Cuꝫ igit̃ medici ꝓpendissent cām moꝛ
bi patri retulerunt. qd̄ audiens pater:
ꝓpꝛiam ꝯiugē filio ꝯcessit dicens in fi
lio magnū pudoꝛē fuisse: eo ꝙ vsqꝫ ad
moꝛtē amoꝛē dissimulauerat. Seueri=
tas ꝗ parentū erga filios qñqꝫ bona ñ
est. sed correctio cū clemētia ꝑ vtilis ē
. Nūc tñ parētes filios coꝛrigere ꝓter=
mittūt ⁊ ideo qñ sperāt ex eoꝝ opibus
letari tunc desolant̃. Attendant .n. q̄li
ter hele a deo punitus fuit eo ꝙ filios
suos coꝛrigere ꝓtermiserat. vt d̄ꝛ ꝑmo
regū. iij. Vñ grego. in dyalogo. li. iiij. c
xvij. narrat de puero q̄ ꝯsueuerat deū
blasphemare patre ꝑmittente. ⁊ ideo
in sinu p̄ris a demone percussus est: et
interemptus. Insup boe. li. d̄ discipli.
sco. narrat de filio lucrecij q̄ fuit absqꝫ
disciplina nutritus. Vñ in aleis ⁊ me
retricijs opibus totā vitā suā occupa=
uit ⁊ a patre sepi⁹ de moꝛte redempt⁹
fuit. nihilomin⁹ tand̄ moꝛti ꝯdēnat⁹ ē
nec a patre ꝓpter pecuniā redimi potu
it. Cū lachꝛimis igitur a patre osculuꝫ
petijt. ⁊ cū pater accessisset: nasuꝫ illi⁹
moꝛsu acutissimo secuit dicens: q̄re me
is ꝑmis erroꝛibus nō obfuisti: sed inca
stigatus euasi: magistri mei documen=

tis nō obediui: q̄si dicat: q̄re me nō ca
stigasti. Vñ tul. ꝑmo de offi. dicit. q̄ op
tima hereditas a p̄re tradit̃ qñ ꝟtutū/
⁊ honoꝝ moꝛe exempluꝫ exhibet̃. Sic
igit̃ aq̄la valde diligit suos filios. ⁊ in
locis altissimis facit eis niduꝫ: ne colu
ber violet fetū; aut veneno q̄at nocere.
Sic pater suos filios a ꝯsoꝛtio pecca=
toꝝ debet sepe̲rare: ne ipsoꝝ exēplo pol=
luant̃. Hoc .n. exemplū tāgit hyero. su
per ysa. ca. vlti. Sicut igit̃ in nidis aq
laꝝ repit̃ lapis ꝓciosus q̄ d̄r brices; vt
ponit solinus li. viij. ca. vi; sic in vita fi
lioꝝ ꝟtutes reperiunt̃/dūmō nidus eo
rum ab istis inferioꝛibus sepat̃. Tunc
eñi sepat̃ nidus. qñ in iuuentute mala
prauaqꝫ ꝯsoꝛtia vitare filius docet̃;

Ca. xiij. de filijs erga parentes.

Exodi. xx. d̄r. honoꝛa p̄reꝫ tuum
⁊ m̄reꝫ tuā qd̄ ē mādatū ꝑmū
ī ꝓmissiōe vt bñ sit tibi vñ apl̃s
ad ephe. v. filij obedite ꝓntibus v̄ris.
Quia (teste boe. li. de ꝯsola.) si menti
humane īserta ē boni veriqꝫ cupiditas
tātomagis est insertū ꝓntes suos filios
honoꝛare: qꝛ scꝫ filij debent honoꝛare
ꝓntes. Vale. n. li. v. ca. iiij. narrat de q̄
daꝫ filia q̄ matrē suā in carcere nutri
uit lacte mamillaꝝ suaꝝ. Itē de alia
narrat ibidē q̄ p̄reꝫ suū in custodia tra
ditū atqꝫ in vltima etate ꝯstitutū: tan
q̄ infantē alimonia sui pectoꝛis nutri=
uit. Insup solinus li. i. circa finem nar
rat de filia q̄ inuēta ē nutriēs ab vbe=
ribus patrē. ⁊ in memoꝛiā tāti ꝓconij
locus ille ꝯsecratus ⁊ re̲uat⁹ est. Po
seo igitur cū sene. iij. de bñfi. ca. xvi. ut
filij ꝓntes honoꝛēt. Inq̄ram⁹ tñ an li=
beri possint dare maioꝛa bñfitia parē
tibus q̄ acceperint. Et videt̃ ꝙ nō. qꝛ
(teste aristo.) magr̃is ⁊ ꝓntib⁹ nō pos=
sumus reddere equalens. Hec q̄de eē
concludit seneca vbi supra. Vñ ibideꝫ
narrat exemplum de scipione q̄ patrē
suū in pꝛelio seruauit. Et ca. xxiiij. po=
suit exemplū de enea q̄ patrem suū se=

nissimū ꝑ mediū inimicoꝝ atqꝫ igniū
detulit Narrat etiā de q̄busdā iuueni
bus q̄ ꝑ vrbes vagarūt ad liberādos
ꝑntes. Merito igit̄ dicit̄ ecclesiastici.
iij. qui honorat patrē suū: vita viuet lō
giori. Et ibidem. q̄ honorificat matrē
suam ⁊ q̄ honorat patrē suū iocunda-
bitur in filijs ⁊ in die orōnis sue exau-
dietur. Narrat in hystoria barlaam ⁊
iosaphat. ꝙ q̄dā pr̄familias de vxore
sua adultera tres habere filios vide-
batur/ sueqꝫ vxori imꝑperabat adulte
riū dicens/ ꝙ illoꝝ trium filioꝝ vnus
tm̄modo suꝰ erat. sed quis esset decla-
rare nolebat. Cūqꝫ mortuꝰ fuisset filiū
suū legittimū successorē honoꝝ suorū
dimisit: ipsum tm̄ nō noīauit. ad iudici
um ḡ vocati sunt vt videret̄ q̄s ille es-
set. iudex igit̄ ꝑtulit sniam. vt q̄ fortiꝰ
ꝑcutteret in corpus patris mortui cum
sagitta ille obtineret hereditatē. duo
ḡ illoꝝ cū sagitta corpus patris vali-
dissime penetrauerūt. sed accedēs ter-
cius ꝑcuttere noluit: sed cū lachrimis
corpus patris veneratꝰ fuit. ⁊ ideo ve
rus esse filius declaratus est. Vn̄ va.
p̄ma li. v. c. iiij. dicit: ꝙ diligere ꝑntes
lex nature ē. Vn̄ petrꝰ rauēna. tolle (in
quit) a sole radiū. ⁊ nō lucet riuū a fō-
te ⁊ arescit. ramum ab arbore ⁊ desic
catur. membꝝ a corꝑe ⁊ putrescit. sic
seꝑa filiū a deuotōne paterna: ⁊ iā nō
est filius. sed est collega illoꝝ de q̄bꝰ
dicit̄: vos ex patre dyabolo estis. Nū-
q̄d ambro. in suo examerō narrat q̄li
ter ciconie ꝑntes suos nudatos tegunt
illas fouent: ⁊ alimento pascunt: ⁊ in
leuatu subleuāt. Et ꝯcludit ambrosiꝰ
non est (inquit) graue: q̄d pietate ple-
nū est. nec est onerosum: q̄d soluit̄ na-
ture debito. Ideo nō recusant aues pa
trem pascere: ⁊ tm̄ ad hoc lex scripta n̄
astringit eas: nec hoc accipiūt ex p̄cep-
to: sed gratie naturalis offitio. Hec il-
le. Vn̄ augu. xxij. de ci. ca. viij. narrat:
q̄liter filij a matre maledicti membro

rum tremorē incurrerunt: ⁊ in ecclesia
beati stephani sanati fuerunt. Cōme-
morādū est. n. q̄liter saluator noster pa
rentibus obediuit. Iuxͣ illud luce. ij.
Erat aūt subditꝰ illis. o q̄m mirabile ꝙ
deꝰ subditus est hoībus: q̄ tm̄ angelis
dn̄at̄. sed n̄ miꝝ: qm̄ (teste apl̄o philip
po. ij.) humiliauit semetipsum: factus
obediens vsqꝫ ad mortē. Attendamus
igitur: q̄liter rechabite a dn̄o laudati
fuerunt: q2 patri suo obedierunt: scꝫ ip̄i
ionadab filio recha a q̄ rechabite di-
cti sunt. Vn̄ hiere. xxxv. nūquid nō reci
pietis disciplinā: vt obedietis verbis
meis p̄ualuerunt ꝯmones ionadab fi-
lij rechab: q̄ p̄cepit filijs suis vt non bi
berent vinū: ⁊ nō biberunt vsqꝫ ad diē
hanc: q2 obediuerūt p̄cepto patris sui
Ego aūt locutꝰ sum ad vos ⁊ non obe-
distis michi dicit dn̄s. Filios igit̄ deqꝫ
parentibus obedire

Ca. xiiij. d̄ obediētia filioꝝ erga ꝑntes

Arētibus pꝰ deū maxime obe-
dire tenemur. q2 exo. xx. dicit̄:
honora patrē ⁊ matrē ⁊. Et ec-
clesiastici. iij. qui honorat patrem suū
vita viuet longiori. Et ad ephe. vi. Fi-
lij obedite ꝑntibus vestris. Idem ha-
bet ad colocen̄. iij. Nempe desiderāda
est patris bn̄dictio ⁊ timenda est ma-
tris maledictio. Vn̄ narrat augu. xxij.
d̄ ci. ca. viij. ꝙ fuerūt. x. fratres: q̄ꝝ sep
tem fuerūt masculi ⁊ tres femine. ꝓp-
ter maledictionē matris: puniti fuerūt
tremore membroꝝ horribili q̄ꝝ duo
scꝫ vnꝰ fratꝝ ⁊ vna soroꝝ sanati fue-
runt in ecclesia beati stephani. Timen
da est igit̄ ꝑntum maledictio. Nempe
(teste vale. li. v. ca. iiij.) p̄ma lex natu-
re est ꝑntes diligere. Vn̄ narrat ibid̄
de q̄dā filia: q̄ matrē in carcere ꝯdem
natam ꝑ capitali crimine suo lacte nu
triuit. Naꝫ q̄ carcerē custodiebat: filiā
matrem adire ꝑmittebat: p̄uidebat tm̄
ne cibum sibi portaret. Cūqꝫ tm̄ custos
miraret̄ quō absqꝫ cibo mater incarce-

rata tamdiu viueret: vice quadam fi-
liam explorauit: et vidit q̄liter sue ma
tri lac exhibebat. Retulit igitur iudi
cibus. qui audientes tantam filie pie
tatem sue matri penam remiserunt.
Vnde valer. vbi supra narrat de filio
cresi: qui mutus erat. cuꝫ tamen vnus
ex numero ꝑsaꝝ patrem suum interfi
cere vellet: lugebat ille eo ꝙ dicerē nō
poterat: eo ꝙ pater suꝰ rex erat: ne ip
sum interficeret. Accidit igitur vt q̄
mutꝰ fuerat: loqui ꝓmereret̄ racione
pietatem quā erga patrem habuerat.
Prima (inquit valer.) et optima reꝝ
natura: pietatis est magistra. Vn̄ ibi-
dem narrat̄: q̄liter populi scithaꝝ cuꝫ
darius in eoꝝ regionem/ totis viribus
regni sui impetum faceret: ip̄i paula-
tim cedentes/ ad vltimas asie solitu-
dines ꝑuenerāt. ⁊ interrogati deinde
a dario per legatos quē finem fugien
di aut q̄d initium pugnandi factum es
sent: responderunt se nec vrbes vllas/
nec agros cultos pro q̄bus dimicarent
habere. Ceteꝝ cum ad monumēta pa
rentum suoꝝ venissent: darium scituꝝ
quēadmodū scithe p̄liari solerēt. Quo
quidem vno tam pio dictu/ immanis/
et barbara gens/ ab oī seueritatis dis-
crimine redemit. Narrat insuꝑ de co-
riolano: qui exulatꝰ a romanis ad vol
scos romanoꝝ inimicus iuit. quoꝝ im
perium acq̄siuit. et romanis infestissi
mus fuit. cum quibus federari nullis
precibus valuit. Quod videns eiꝰ ma
ter q̄ rome manebat: accessit cuꝫ filijs
quā supplicantē exaudiuit: atqꝫ castra
que possidebat matri petenti exhibuit
dicens: expugnasti/ et vicisti iraꝫ meā
patria: p̄cibꝰ huius admotis cuius vte
ro te quāuis merito michi inuisam do
no. ꝯtinuoqꝫ agrum romanū hostilibꝰ
armis liberauit. Ex his igit̄ narratio-
nibus patet q̄liter filij ꝑentes tueri te
nent̄. Ad quod ꝓpositum seneca. iij.
de bene. ca. xvi. q̄rit: an liberi suis pa

rentibus ad ꝯdignum q̄ susceperūt be
neficia: bn̄ficia reddere possunt. et de
clarans hāc questionē/ ꝯcludere videt̄
ꝙ non est possibile. Unde ponit exem
pla de scipione/ de enea. de q̄bus in p̄
cedenti ca. Etenim natura vnūquēqꝫ
obligat: vt ꝑentes tueatur. Naꝫ vt po
nit ambrosius in suo examerō omelia
v. ciconie sunt huius ꝯditionis ⁊. sicut
p̄fertur in alio capitulo.

Ca. xv. de mulieribus.

Ominus naturaliter in mulie
re verecūdiā posuit ut ipsa ad
peccatum ꝓuocare formidet: vi
roqꝫ ut famulet̄ condita est. non q̄dem
ut sibi insidietur ipse tm̄ sui status ne
glecto more fictis blādimentis/ adula
tionibus ⁊ nutibus viroꝝ excidium ꝓ
curant: ⁊ scandalū ignominiosum iugi
ter gignere sollicitant. Vn̄ hiero. ep̄la
xviij. loq̄tur: illi oculos cristianos scan
dalisāt: qui spurcissimo vnguēto faciē
vngunt: oculosqꝫ depingunt. q̄ꝝ facies
minimo candore deformes sunt ⁊ tan
q̄m idola mentiuntur. Ipsas. n. nec an
noꝝ numerus nec alia vetustas doce-
re potest ꝙ vetule sint ⁊ capillos cum
ꝑdiderint alienis capillis verticem or
nant ⁊ preteritam iuuentutem in ru-
gis annilibus polluunt. Erubescat igi
tur mulier christiana si naturaꝫ cogat
in decorem si carnis curam facit in cō
cupiscentijs. O ignis iuuenū fomenta
libidinum impudiceqꝫ mentis excidiū
est ornatus iste. Nec est velamen xp̄i
sed antichristi. vt idē hiero. ep̄la. xciiij.
Unde ambro. in suo examerō vltima
omelia. noli delere picturam dei ⁊ as-
sumere picturam meretricis. Illa pi-
ctura vitij est. non decoris. fraudis nō
simplicitatis. fallit decipit. vt neqꝫ illi
placeas cui placere desideras tuoqꝫ dis
plices actori dum videt opus suum de
letum. Nam artifex indignatur si opꝰ
suum deleatur. Graue igitur crimen
est vt putes ꝙ meliꝰ depigat homo q̄m

deūs· Vnde guilerm·parisiensis li· de
vniuerso narrat de quadaz muliere q̄
dum insisteret pectinationi atq; curio
sitati capilloꝝ·alia quedam mulier si
bi apparuit dicens· ꝙ maximū crucia
tum tolerabat· quia hmōi curiositati
dum viueret insistebat· Non igitur in
talibus sed in virtutibus crescere de=
bent vt nomine ꝑpetuo hereditari pos
sint· Debēt esse caste sobrie ⁊ tacitne
Vnde valerius li·ij·ca·pmo narrat·ꝙ
mulieribus olim vsus vini ignotus fu
it ne in aliud dedec⁹ laberent· Unde
eccle·xxvi· mulier ebriosa ira magna
⁊ cōtumelia ⁊ turpitudo eius non te=
getur· Nunc tn̄ illud senece epła·xcix·
verificat dicentis· mulieres nō min⁹
viris potant·qnimmo oleo ⁊ mero vi=
ros ꝓuocant·suiq; sexus beneficiū suis
veneficis prodiderunt·⁊ quod femina
rum est·exuerunt·moribusq; virilibus
implicate sunt· Quamobrem valeri⁹
li·ij·ca·i·dicit·ꝙ ab excessibus cauere
debent·qz ventrē plenuz sequit voluп
tas· Ideo(teste hiero·epła·xxxvij·)vi=
ri antiquitus cauebāt ne vinum bibe=
rent· Vnde valeri⁹ li·vi·ca·iij·narrat·
ꝙ regnatus metellus vxorem fuste ꝑ=
cussam interemit· eo ꝙ vinum bibissz
nec tamen exinde reprehensus fuit·qz
iustum omnes estimabant illam de=
beri violenter mori· que sobrietatem
debitam violauerat· Vnde augustin⁹
ix·confessio·narrat·quomodo decrepi=
ta quedā mulier suam filiā adhuc pu
ellā regebat cum maximo moderami=
ne· vt sobrietatis in posteꝝ consuetu=
do sibi maneret· Et ibidem q̄modo cū
mater sua q̄dam vice a moderamine
solito recessisset·ei⁹ ancilla eam redar
guit· ⁊ eam meribibulā vocauit· quo
audito·stimulo ꝑcussa suam feditatez
respexit·⁊ exinde abstinuit· Animad=
uertant igitur mulieres· ut sobrietate
floreant·⁊ exinde pudicitia/que ipis
congruit·polleant· Vnd̄ ecclesiast·xxvi

sicut sol oriens in mundo in altissimis
dici est pncipiū·sic mulieres bone spe
cies in ornamētis domus sue· qm̄ gra
sup grāz mulier sancta ⁊ pudorata·vt
ibidem dr̄· Attendam⁹·n· q̄to effectu
veteres castitatem amauerunt· Nam
gradus maxim⁹ abusionis est· femia
sine pudicitia· Vnd̄ sicut prudētia cu=
stodit vi[illegible]/sic pudicitia feminā· Nar=
rat·n· valerius li·vi·ca·i·de pluribus
mulieribus q̄ maluerunt ꝑdere vitaz
quā pudicitiā· Vn̄ greca qu[illegible]am fe=
mina hippo noīe/ cum classe da[illegible]
excepta i mare se vt morte pudicitiaz
tueret·abiecit· Et ideo apd̄ grecos lau
dibus ⁊ sepulchro excelli meruit· nar
rat insup de q̄dam qui filiam suaz in
terfecit·eo ꝙ appius claudi⁹ violenter
ad stupꝝ ipsam inducere volebat· ma
lebat·n·pudice filie esse interemptor·
q̄ pater corrupte· Vn̄ ambro·de ꝟgini
tate ca·iij·narrat de pelagia·que cum
esset apud antiochum etatis·xv·anno
rum ⁊ predonibus circūseptam se vi=
deret· matre absente suisq; sociabus ī
aquā se ꝓiecit mallens mori q̄ viola=
ri· Et licet non deceat ꝓ pudicitia seip
sum interimere·nichilominus laudā=
di sunt veteres in hoc ꝙ pudicitiaz tm̄
amauerunt· Tradit·n·augu·li·pmo d̄
ci·dei·ca·xvi· pudicicia est ꝟtus men
tis q̄ non pōt iuite auferri· Si ḡ corp⁹
violenterꝯtaminet·nihilomin⁹ pudi=
citia manet·dūmō mēs integra fuerit
Pro pudicitia igit p̄dicte mulieres se
ipsas interficere non debebāt·nisi for
san inspirate hoc fecerint·prout tangit
aug·vbi supra ca·xxv· Unde sic ait d̄
feminis q̄ in flumine se p̄cipitauerūt
aut hoc fecerūt hūanitus d̄cepte·et sic
errauerūt· aut diuinitus inspirate· et
sic obedierūt· Quicq̄d sit tamē· in hoc
cōmendabiles fuerūt/ꝙ pudicitiā di=
lexerunt· Animaduertendū etiam
q̄to zelo pagani pudicitiā seruauerūt
Narrat em̄ solinus li·vij·ca·xv·ꝙ i in

dia est q̄dam regio in qua nulla libi=
do inuenit·atq; petulantiam esse igno
rant homies· Itaq; nulla sunt ꝯiugia
nulliq; hoies ibi nascūt·et ibid̄ tn̄ plu
rimi homines cōmorant·nullus tn̄ ibi
admittit·nisi castitatis meritum ꝓse=
quatur·et castitatem si q̄s non serua=
uerit·a p̄dicta regione submouet· atq;
ꝑpetuo exilio datur· Insup valer· li·
vi·ca·i·narrat·quō primeni⁹ tristi ex=
emplo filie sue p̄cepit·ꝙ non solū vir=
ginitatem illibatā·sed etiā oscula sin=
cera ad virum ꝓferre deberet· Ceteꝝ
hiero·ꝯ iouinia·recitat·qliter diullius
vxorem tante ꝯtinētie duxit· vt oībus
ꝯtinentibus esset exemplū· Accidit igi
tur ꝙ is iam senex/⁊ tremēti corꝑe in
quodā ꝯiurgio audiuit exprobrari sibi ꝙ
os fetidū haberet·quo audito/ ad vxo=
rem accessit ipsam redarguēs·cur sibi
hoc non intimasset·qui rn̄dit·fecissem
(inquit(nisi putassem oībus viris sic
os olere· Ecce quāta pudicitia mulie=
ris·q̄ nunq̄ alterius viri flatum sensit.

Ca·decimūsextum de virginibus·

Irginitas nomē honorabile ē
status mūdus vita q̄ virginea
angelos imitat· Vnde virgini
tatis exemplū ab antiquis suscepimus
qm̄ plures scd̄m carnem viuere intm̄
contēpserūt ꝙ maluerunt mori q̄ obe
dire carni· Vn̄ in bello qui intitulatur
de virginibus legit ꝙ apud romanos
virgines que scd̄m carnē viuere contē
pserūt· maxime reputatōnis apud eos
extiterunt· Unde ibidem narratur de
q̄busdam filiabus· q̄rum mater dicta
fuit cedasa·q̄ cum absente patre duos
iuuenes p̄tereuntes iure hospitalitatis
suscepisset· ipsi q̄ iuuenes honori fili=
arum non indulserunt· sed dictis fili=
abus virginib⁹ nocte violētiā intulerūt
Quamobrem p̄dicte virgines mutuis
mucronibus seu gladijs se conciderunt

Narrat insup ꝙ thebana virgo quaz
hostis macedo corrūpat aliq̄tuluz dis
simulauit violentie sibi facte desolato
rem· nichilomin⁹ tandem suū violato
rem iugulauit· ⁊ mox gladio seipsam
interfecit·nolens ꝑdita virginitate du
cere vitam· Quid exempla ista desig=
nant nisi ꝙ carni non est assentienduz
q̄nimmo meli⁹ foret a p̄nti vita migra
re q̄ in desiderijs carnalibus vitā du=
cere· Ideo apłus ad romanos·viij·di=
cebat· q̄ in carne sunt·deo placere non
possunt· Et gala·v·spū ambulate ⁊ de
sideria carnis non ꝑficietis· Vn̄ aug·
viuentes in carne p̄ter carnem angelos
vocat li·suo d̄ sancta virginitate dicēs
sicut familiam angeloꝝ deus habet ī
celis·sic etiā familiā ꝟginū voluit ha=
bere in terris· Illi·n·angeli sunt·q̄ nō
scd̄m carnem viuūt· Ideo hiero·ad eu
stochium dicit· statim vt dei filius in
gressus est sup terram·nouā familiaz
sibi elegit· vt qui ab angelis adoraba
tur in celis·haberet etiā āgelos scz vir
gines in terris· Quapropter augu·de
doctrina christiana·li·iiij·dicit·ꝙ vir=
gines sunt illustrior porcio gregis xp̄i·
Isti·n·virgines dici possunt q̄ nō scd̄m
carnem viuunt· sed q̄ carnem spūi sub
iciunt· Vnde·ij·coꝛ·x· in carne ambu=
lantes nō scd̄m carnem militam⁹· q̄d
em̄ ꝓdest viro seu femine·si sua volup=
tate eam puritatē tollat·ꝑ quam regi=
nam celoꝝ imitat scz mariam· Lau=
dabilis est igit virginitas·sed nec suf=
ficit ipsa nisi bonis operibus illustret·
Nā in euan· ꝟgies q̄nq; fatue legunt
⁊ ideo ex sua virginitate introitum ad
ianuam celestem meruisse non credū
tur· Pulchꝝ est ḡ si virgo sis·sed mul
to pulchrius· si cum virginitate opib⁹
floreas sacris·nunc oroni/nunc medi=
tacioni mentem sedule exponendo·
·Nam(teste hiero·ad eustochium)vir=
go debet esse oronibus sacris virtuosis
ꝙ laborib⁹ occupata· Et epła·lxxxvij·

ad demetriū si dicebat·debet(inquit)
virgo esse q̃eta/honestaqȝ societate cō
mitata/non vaga discurrēs ꝑ patrias
exemplo marie·quā inuenit angelus ī
cubiculo· Sit aūt sermo virginis pru=
dens modestus/⁊ rarus· non eloq̄ntia
sed pudore p̄ciosus sit·humilis gestu·
·q2 ꝑ humilitatē placuit deo virgo ma
ria· Nam v̄ginitas sine hac minꝰ lau
dāda est·q2(teste am·li·de virginita=
te)virginitas supgredit̄ nature huma
ne ꝯditōnē·ꝑ quā homines angelis as
similant̄· Vnd̄ apl̄us p̄me coꝝ·vij·vir
go cogitat q̄ domini sunt· vt sit sancta
corp̄e ⁊ sp̄ū· Hiero·alloquens matreȝ
de institutōne filie ep̄la·lxxxix·dicebat
·reddat(inquit)tibi q̄ttidie pensum de
scripturaꝝ floribꝰ· ⁊ post assuescat ad
oꝛōnes/⁊ psalmos nocte cōsurgere/ma
ne canere ymnos·Et sequit̄·Discat la
nam facere·tenere colum· rotare filuȝ
⁊ tenere fusum ⁊ similia· Nam virgi
nitas in talibus conseruat̄· Nā vt idē
dicit ad eustochium·virginitas thesau
rus est irrecupabilis· Caueas igit̄ vt
de te dicat deus·virgo cecidit·⁊ nō est
qui suscitet·Et cū omia deus possit su=
scitare·tm̄ virgineȝ non pōt·Si igit̄ ad
thesauꝝ recupabilem custodiēduȝ sol=
liciti sunt hoīes·potius de virginitate
seruāda solliciti esse debent·Non igit̄
discurrant·qm̄ teste grego·omelia·xij·
depredari desiderat·qui thesaurum ī
via publice portat·Solitarie ḡ mane=
ant·qm̄ sicut dicit̄ iob·xxxiiij·ꝑ noctem
adulteri oculos quasi fur obseruat ca=
liginem·Nempe olim virgines sollici=
tam sue virginitatis custodiaȝ habue=
runt·Vnde ambro·li·ij·de virginitate
narrat de quadā virgine que fuit anti
ochie·cuius pulchritudo appetebatur·
·vnde violēter ad lupanar introducta
fuit·que cū ibi fuisset·flebat ⁊ orabat
dicens·Dn̄e qui dedisti virginibus le
ones domare·nūc da michi·vt mentes
hoīm domare possim·ne violet̄ exiguū
templum tuū·ne eciā patiaris incestū·
·cum igit̄ oꝛōnem compleuisset·ecce mi
les introiuit·ne(inquit)timeas·qm̄ su
ꝑueni saluare aīam tuaȝ· Mutemus
ḡ vestimenta· ut tua vestis me faciat
veꝝ militem· Vnde sic factum est· vt
v̄go vestē militis accepit· ⁊ sic euasit·
·⁊ miles loco eius cum veste muliebri
ibi remansit·Cum igit̄ alius ingredi=
retur·⁊ loco puelle viꝝ iuenisset·alijs
nunciauit·⁊ loco virginis miles cōdē=
natus fuit ad mortem·qd̄ cum audissȝ
puella· festinanter cucurrit ad locum
supplicij· que ꝑ ipso mori contendebat
⁊ econuerso miles ꝑ ea·Itaqȝ ambo cō
tenderunt· ⁊ martirij palmam susce=
perunt·Insuꝑ ambro li·iij·narrat·q̄li
ter beata zotheris cum esset pulcherri
ma·gaudebat suam faciē martirio fe=
dari·ne temptatōnis occasio existeret·
·Ceterum de beata brigida legit̄· ꝙ cū
pater eius cuidam nobili vellet despō
sare·ipsa orauit vt aliqua deformitas
sibi contingeret·rōne cuius coniugium
vitaret·ipsaqȝ orante· vnus eiꝰ oculus
crepuit·quod videns pater· ꝑmisit ip
sam velari ⁊ ad dei cultū deputari·et
oculus eius sanatus est·Insuꝑ de plu
ribus alijs similiter legimus· q̄ licet
viros secum haberent· nichilominus
virginitateȝ obseruauerunt·Vn̄ in li·
q̄ dr̄ ꝑadisus legitur de quadam vir=
gine que dicebat̄ iuliana· que videns
origenē metuentem seditōnes pagano
rum fugientem ꝑ biennium ipsum su
scepit ⁊ celauit·necessariaqȝ ministra=
uit·narrat insuꝑ hiero·ep̄la·xlv·de q̄
dam virgine q̄ a beato martino noluit
videri·cum tm̄ ipsam desideraret visi=
tare· tanq̄ moribus ⁊ caritate precel=
sam·Vn̄ ip̄a beato martino ꝑ fenestru
lam dixit·ora(inquit)pro me·q2 a viro
nunq̄ suȝ visitata· Gratias itaqȝ egit
sanctus martinꝰ eamqȝ bn̄dixit· Nar
rat insuꝑ hiero·ep̄la·lxxxix· q̄liter cuiꝰ
dam virginis patrinus cepit habitum
virginis·vt virginis mentē permuta=
re posset·volebat eniȝ ꝙ nubcret· Sȝ
eadem nocte apparuit ei angelus mi=
nans inferens dicens·Quō(inquit)au
sus es viri impium p̄ferre christo·naȝ
virgines/christi sponse sunt·Nāqȝ vir
ginitas deo dedicata est·Vnde apoca·
xiiij·virgines sunt ⁊ sequuntur agnuȝ
q̄cunqȝ ierit· Suꝑ q̄ augu·li·de bono
virginali· gaudia(inquit)virginū sūt
de xp̄o·in christo·cum christo·per chri=
stum·post christuȝ· Et idem augu·epi
stola·xcviij·beatus est(inq̄t)carne imi
tare vitam angeloꝝ·q̄ ex carne auge=
re numeꝝ mortaliū·Nā vberior ē fe=
licitas mēte grandescere·q̄ vētre gra=
uescere·oꝛōnibusqȝ celum parturire q̄
in visceribus fetum enutrire· Vnde
grego·dyalogo·li·iiij·d̄ virgini· narrat
qualiter deo placuerunt·Naȝ de thar
silla narrat qualiter duas sorores ha=
bebat· que cum visitarent ipsam ait·
recedite(inq̄t)q2 sponsus meus scȝ hic
sus venit·Ibidem eciā narrat de qua
daȝ puella q̄ dicebat̄ musa· cui beata
virgo cū puero apparuit· querens ab
ea an sibi s̄uire velleȝ·q̄ rn̄dit ꝙ sic·tūc
beata virgo sibi p̄cepit vt omnes mo=
res pueriles dimitteret·que sic fecit·⁊
ad tantam maturitatem deuoluta est·
vt virginuȝ exemplar efficeret̄·Ex his
igit̄ patet q̄tis laudibus virginitas o
lim floruit·Nam deutro·xxij· p̄cipitur
virgo corrupta lapidari·nisi ꝑ violen=
tia clamasset·Insuꝑ apud saxones lex
fuit olim·vt virgo sponte deflorata vi
ua sepeliret̄ ⁊ violator super ipsaȝ su=
spendi debebat·Item apud barbaros
lex fuit vt virgo fornicaria seu sponte
grauidata de monte altissimo p̄cipita=
retur·eiusqȝ violator capite truncaret̄·
Insuper in prologo hystorie romanoꝝ
legitur de quadaȝ que cū genuisset fi=
lios·scd̄m legem viua fuit sepulta· ex
quibus omnibus satis patet q̄to stu=
dio virgines se custodire debebāt· nūc
tm̄ blandicijs·nunc muneribus seducū
tur·Vnde ambrosi·li·i·de virginitate
narrat de quadaȝ virgine pythagorica
que tante fuit constantie·vt tormentis
non posset vinci· Vnde cum interroga
retur a quodam tyranno de q̄dam se=
creto reuelādo·linguā suā morsu absci
dit·vt rn̄dendi cām non haberet· ipsa
tm̄ que vinci non potuit tormentis·post
modum victa fuit muneribus·⁊ que p̄
us p̄ualebat animo·postmoduȝ erubu
it tumescente vtero·

Caplm̄ decimūseptimum de viduis·

Vidualis status simplex ⁊ mo=
destus esse debet·⁊ viꝝ bonuȝ
si habuerit·caueat ne mutet for
tunam·Si aūt prauum·ꝯsimileȝ inue
nire timeat· Plurimas autē opposite
conditōnis viduas vidimus·quia ⁊ si
virum pessimum habuerint mox post
mortem illiꝰ ad aliū currunt· Si vero
bonum habuerint illius facillime ob=
liuiscuntur ⁊ alium habere studiosissi
me sollicitant̄·veteꝝ eniȝ exempla vti
nam animaduerterent· Vnde hiero·ꝯ
iouinianum li·p̄mo narrat de marcia
cathonis filia· que cum lugeret viꝝ·
matrone ab ea petiuerūt quē diē hr̄et
luctꝰ vltimum·rn̄dit quem ⁊ vite·De
alio ḡ viro non cogitabat·Ibidem et̄
narrat de ān̄ia·quā cum ꝑpinquꝰ mo
neret vt alteri nuberet dicens· ꝙ sua
etas nuptui cōueniebat· ipsa tm̄ rn̄dit
hoc(inquit)nequaq̄ faciam·quia si bo
num viꝝ inuenero aut an̄ habui·nolo
timere ne perdam·Si vero maluȝ q̄d
necesse est post bonū pessimuȝ sustine
re·Narrat insuꝑ de marcella maiore
que interrogata a matre sua gauderet
ne se nupsisse· respondit· ita valde vt
amplius nolim·Narrat etem̄ de nale=
ria massellaꝝ sorore ꝙ amisso seruio
viro/nulli voluit nubere·⁊ cum inter=
rogaret̄ cur hoc faceret/ait·sibi sꝑ ma=

ritum seruiꝰ viuere. Attendant autē
vidue: qm̄ āna fuit vidua ab adolescē
tia sua ⁊ nō recedebat ꝺ templo diebꝰ
neqꝫ noctibus. Nunquid eciam vidua
sareptana pro salute filioꝝ famem to
lerauit: nec virum quesiuit. ut patet. iij
reg. xvij. Nunquid celebris vidua fuit
iudith. His igitˀ attentis dicit hiero.
vbi supra loqn̄do vidue: quid angusti
arum habent nuptie didicisti: ⁊ quasi
cum canibus vsqꝫ ad nauseā saturata
es. Quid igitˀ vis tibi rursum ingredi
qꝺ noxium est? Nam bruta seu aues/
in eadem retia nō incidunt. Quid igitˀ
petis? Et subdit. imitare potiꝰ sanctaꝫ
matrem ihesu xpi. Vidua em̄ que non
potest continere vel non vult: maritūꝫ
potiꝰ accipiat ꝙ dyabolum. Itaqꝫ hie
ronimꝰ detestatˀ secunda matrimonia
nisi magna iuuentus fuerit. Et ideo
apłus ꝓme thimo. v. volo (inquit) adu
lescentulas ⁊ iuniores nubere. Ceterū
hiero epła. xcvi. narrat de quodam viro:
qui sepelierat. xx. vxores: ⁊ postmoduꝫ
accepit mulierem que habuit. xx. ma=
ritos. cūqꝫ ꝫ fuissent matrimonio copu
lati: totus romanus populꝰ instanter
astabat videre/ quis eoꝝ vinceret. Ma
ritus tn̄ vicit. ⁊ totiꝰ vrbis populo con=
fluēte coronatus est. ⁊ palmam in ma
nibus tenebat dicens. o mea vxor nu=
be nunc cum veretro. Et ideo hiero. vi
duaꝫ alloquēdo dicit. obsecro (inquit)
tibi sufficiat ꝙ ꝑdidisti ꝓmum virgini
tatis gradū. ⁊ ꝑ tercium sꝫ ꝯiugiū veni=
sti ad scd̄m sꝫ viduitatem. Unde licet
coniugiū ꝑcedat viduitatē tpe: non tn̄
castitate. Item hiero. epła. xcv. caueas
(inquit) ne iuxta te ambulet ꝓcurator
vel hystrio nō iuuenis nitidus. sed ha
beto tecum viduaꝝ ⁊ virginū choros.
tuiqꝫ sexꝰ solatia quere. sit in manibꝰ
tuis diuina lectio. ⁊ in ore deuota oꝛ̄o
vt adolescētie cogitatōnes hmōi clipeo
repellantˀ. Unde ardentes dyaboli sa=
gitte ieiunioꝝ ⁊ vigiliaꝝ frigore restri

gende sunt. Ceteꝝ animaduertamus
narratōnē ābro. in suo exameron ome
lia. v. qui narrat de turture: ꝙ si ꝑdid
rit comparem: iterare ꝯiunctionē recu=
sat. Discite ꝫ mulieres (inquit ambro
sius) q̄nte sit dignitatis: viduitatis gra
dus/ que etiam in auibus predicatur.
Melꝰ est tn̄ nubere ꝙ vri id est forni
cari. Ideo hiero. epła. xcv. tolle: ꝙ peiꝰ
est. ⁊ suscipe quod ꝑ se bonum non est
sꝫ nubere. ⁊ loquitur vidue.

Jacobi magni sopholo
giū finit feliciter. Deo gratias.

Epigramma ad huius opis conspectorem.

Jstuc claroꝝ cōtendunt dogmata patrum:
Doctos atqꝫ bonos vt faciunt homines.
At quom nō leuiter possit percurrere quisquā/
Auctores cunctos multa neglecta manent.
Omnia doctoꝝ quo ergo documenta legantˀ:
Hunc iacobus magni condidit ecce librum.
Tu quoqꝫ si bonus esse velis sapiensqꝫ videri:
Quod manibus tractas disce Sophologiū.
Quidquid em̄ veteꝝ tetigit preceptio digna/
Mille voluminibus clauditur hoc opere.

(Anno 1400)

Jmpressum lugduñ per Nicolaū Philippi de
benßheym et Marcū Reinhart de Argentina.